

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

2014

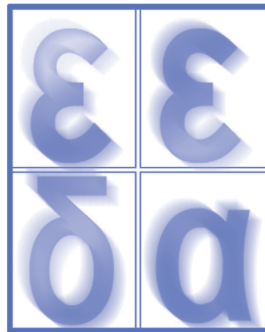
ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
2015

ISSN: 2241-259X

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ • ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2014

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2014

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

ΑΘΗΝΑ 2015

Η ετήσια έκθεση της ΕΕΔΑ για το 2014 βρίσκεται αναρτημένη
στην ιστοσελίδα της Επιτροπής
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΒΑΜΒΑ 6
106 74, ΑΘΗΝΑ
www.nchr.gr
e-mail: info@nchr.gr
ISSN 2241-259X

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος του Προέδρου της ΕΕΔΑ, Κωστή Α. Παπαϊωάννου	13
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΕΔΑ	
A. Αποστολή	19
B. Σύνθεση.....	20
Γ. Οργάνωση και Λειτουργία	22
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ	
A. Συνοπτικός Απολογισμός των Εργασιών της Ολομέλειας και των Τμημάτων	27
B. Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας	29
Γ. ΕΕΔΑ και Θεσμικά Όργανα	33
1. Επιτροπές Προσφυγών.....	33
2. Επιτροπές Πολιτογράφησης	35
3. Επιτροπές Μετανάστευσης	35
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ	
A. Αποφάσεις και Θέσεις της ΕΕΔΑ	39
1. Δικαίωμα στο Νερό: Συστάσεις της ΕΕΔΑ για την αποτελεσματική προστασία του	39
2. Συστάσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) για την Προστασία της Παιδικής Ηλικίας: «Υγεία και Πρόνοια»	54
3. Συστάσεις της ΕΕΔΑ με αφορμή το Σχέδιο Νόμου για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ..	69
4. Παρατηρήσεις επί της 24ης Ελληνικής Έκθεσης εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης και της 9ης Ελληνικής Έκθεσης για το Πρόσθετο Πρωτόκολλο στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (Περίοδος Αναφοράς 1.1.2009-31.12.2012)	83
5. Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες: Προβλήματα σχετικά με την εφαρμογή της	99
6. Προστασία των Δικαιωμάτων των Ηλικιωμένων Ατόμων	101
7. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σ/Ν του Υπουργείου Εσωτερικών με τίτλο: «Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία, ρυθμίσεις θεμάτων ιθαγένειας και άλλες διατάξεις»	130
B. Δημόσιες Δηλώσεις της ΕΕΔΑ.....	138
Δημόσια Δήλωση της ΕΕΔΑ σχετικά με τη διαδικασία συγκρότησης Επιτροπών Προσφυγών του Ν 3907/2011 (9.10.2014)	138
Γ. Δελτία Τύπου της ΕΕΔΑ	139
1. Δελτίο Τύπου της ΕΕΔΑ σχετικά με την ανάγκη για ουσιαστική διερεύνηση των συνθηκών της τραγωδίας στο Φαρμακονήσι (4.2.2014)	139

2. Δελτίο Τύπου της ΕΕΔΑ σχετικά με την απόσυρση του άρθρου 19 του Σχεδίου Νόμου «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» (24.3.2014).....	140
3. Δελτίο Τύπου της ΕΕΔΑ σχετικά με το θάνατο κρατούμενου στις φυλακές Νιγρίτας (7.4.2014)	141
4. Δελτίο Τύπου της ΕΕΔΑ με αφορμή το Σχέδιο Νόμου «Ρυθμίσεις Ποινικού και Σωφρονιστικού Δικαίου και άλλες διατάξεις» (3.7.2014)	142
5. Ανακοίνωση της ΕΕΔΑ σχετικά με τις εκπαιδευτικές άδειες κρατουμένων: «Η εκπαίδευση είναι ελπίδα και όχι απειλή για την κοινωνική επανένταξη» (3.12.2014)	144

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ. ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗ ΟΡΓΑΝΑ ΕΛΕΓΧΟΥ

A. Παρεμβάσεις σε Εθνικές Αρχές.....	147
1. Επιστολή του Προέδρου, κ. Κ. Παπαϊωάννου, προς το Γραφείο Αρχηγού της ΕΛ.ΑΣ., σχετικά με το πρόγραμμα εκπαίδευσης για τους υπηρετούντες στα Γραφεία και Τμήματα Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας της ΕΛΑΣ (24.7.2014)	147
2. Επιστολή του Προέδρου, κ. Κ. Παπαϊωάννου, προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κ. Χ. Αθανασίου, σχετικά με την ανάγκη έγκυρης καταγραφής και έγκαιρης δημοσίευσης των πρακτικών της δίκης μελών της Χρυσής Αυγής (14.10.2014)	147
3. Επιστολή του Προέδρου, κ. Κ. Παπαϊωάννου, προς την Πληρεξούσια Υπουργό Α' Εξωτερικών, κυρία Ε. Γαλαθιανάκη, αναφορικά με το Αίτημα παροχής πληροφοριών από την Ύπατη Αρμοστεία Δ.Α., όσον αφορά τις βέλτιστες πρακτικές για την καταπολέμηση του ρατσισμού, των φυλετικών διακρίσεων, της ξενοφοβίας και της σχετικής έλλειψης ανεκτικότητας, στο ποδόσφαιρο (21.10.2014)	147
B. Παρεμβάσεις σε Διεθνή Όργανα Ελέγχου.....	149
1. Παρεμβάσεις σε Διεθνή fora κατά την εξέταση της κατάστασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Ελλάδα	149
2. Προφορικές Δηλώσεις.....	173
3. Εισηγήσεις	175
4. Συνεργασία με εθνικές αρχές για διεθνή θέματα	186
5. Συνέργιες	190

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

A. Δραστηριότητες σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο	199
B. Συνεργασία με Ομόλογες Επιτροπές.....	199
Γ. Συναντήσεις με Εκπροσώπους της Πολιτείας, Οργανώσεων και Διεθνών Οργανισμών.....	200
1. Διεθνείς Συναντήσεις	200
2. Εθνικές Συναντήσεις	200
Δ. Συμμετοχή σε Συνεδριάσεις της Βουλής	200
Ε. Συμμετοχή σε Ομάδες Εργασίας.....	201
ΣΤ. Συμμετοχή σε Συνέδρια και Ημερίδες	201
Ζ. Απαντήσεις σε Ερωτηματολόγια	202

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ. ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΕΕΔΑ

Εκδήλωση ΕΕΔΑ για το «Δικαίωμα στο Νερό»	205
Πρόσκληση-Πρόγραμμα Εκδήλωσης	205
Συνοπτική Απόδοση των Εισηγήσεων	206

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟ. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

A. Σε Εθνικό Επίπεδο	211
1. Ν 4239/2014 «Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 43/20.2.2014)	211
2. Δικαίωμα στο Νερό-Συστάσεις της ΕΕΔΑ για την αποτελεσματική προστασία του – ΣΤΕ (Ολομ) 1906/2014	213
3. Κοινή Υπουργική Απόφαση αριθ. 30651/2014 (ΦΕΚ Β' 1453/5.6.2014) «Καθορισμός κατηγορίας άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, καθώς και του τύπου, της διαδικασίας και των ειδικότερων προϋποθέσεων χορήγησής της»	213
4. Υπουργική Απόφαση αριθ. 128005/Δ2/13.8.2014 (ΦΕΚ Β' 2217/13.8.2014) με θέμα «Ρύθμιση θεμάτων πρόσληψης αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών στις δομές της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης»	215
5. Ν 4285/2014 «Τροποποίηση του Ν 927/1979 (Α' 139) και προσαρμογή του στην απόφαση – πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 191/10.9.2014).....	216
6. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού	217
B. Σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο	218
Παραπομπές στο Έργο της ΕΕΔΑ από Διεθνή και Ευρωπαϊκά Όργανα Ελέγχου	218
1. Η ΕΕΔΑ στη Νομολογία του ΕΔΔΑ	218
2. Η ΕΕΔΑ στα Συμπεράσματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΕΚΔ)	222
3. ΕΕΔΑ και Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας	224

ΜΕΡΟΣ ΟΓΔΩΟ. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩΝ ΠΟΥ ΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΕΔΑ ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

1. Ετήσια Έκθεση Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης	229
α. Τομέας Προστασίας του Πολίτη	229
β. Τομέας Μετανάστευσης.....	263
2. Ετήσια Έκθεση Υπουργείου Εξωτερικών	271
3. Ετήσια Έκθεση Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης ..	289
4. Ετήσια Έκθεση Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	322
6. Ετήσια Έκθεση Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων	339
7. Ετήσια Έκθεση Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης και Επικοινωνίας.....	404

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	427
------------------------	-----

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΕΔΑ
ΚΩΣΤΗ Α. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ του Προέδρου της ΕΕΔΑ, Κωστή Α. Παπαϊωάννου

Το 2014 υπήρξε άλλη μια χρονιά σοβαρών προκλήσεων στο πεδίο του σεβασμού και της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όπως έχει επισημανθεί και σε προηγούμενες εκθέσεις, το πλαίσιο που συνθέτουν η κρίση, η ύφεση και η βίαιη δημοσιονομική προσαρμογή αποτελεί πολλαπλή πρόκληση για το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Εντός του πλαισίου αυτού, αποδεικνύεται με τρόπο οδυνηρό το αλληλένδετο των δικαιωμάτων, καθώς φυσικά δεν νοείται προσβολή των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων χωρίς αρνητικό αντίκτυπο στα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Η ΕΕΔΑ εγκαίρως επεσήμανε πως η ένταση και η πυκνότητα των νομοθετούμενων μέτρων δημιουργούν ένα πλέγμα αρνητικών συνεπειών και προκαλούν γενική ανασφάλεια δικαίου. Επιπλέον, καθίσταται αδύνατη η πλήρης απарίθμηση επιμέρους δικαιωμάτων που συρρικνώνονται ή παραβιάζονται και η καταγραφή των πληγμάτων που έχουν δεχθεί καιρίες λειτουργίες του κράτους δικαίου και του κράτους πρόνοιας. Όμως έχει σημασία να τονιστεί ότι και την ώρα που γράφονται αυτές οι λέξεις συνεχίζεται εκ των πραγμάτων η υποβάθμιση της ομαλής νομοθετικής διαδικασίας και του κοινοβουλευτικού ελέγχου και εξακολουθεί να είναι κάθε άλλο παρά απρόσκοπτη η πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

Η ΕΕΔΑ, με πλήρη επίγνωση του θεσμικού της ρόλου και του βάρους των στιγμών, δεν περιορίστηκε σε απλή καταγραφή των ανωτέρω. Ιδίως την χρονιά στην οποία αναφέρεται η παρούσα Έκθεση και έχοντας κατορθώσει με κόπο να αποκαταστήσει στοιχειωδώς τις αναγκαίες για την λειτουργία της προϋποθέσεις, η ΕΕΔΑ ανέδειξε σειρά επιμέρους ζητημάτων κομβικής σημασίας από άποψης δικαιωμάτων του ανθρώπου στις παρούσες συνθήκες. Γνώμονας υπήρξαν κυρίως η ευαλωτότητα των ομάδων πληθυσμού στις οποίες αναφέρονταν οι θέσεις της ΕΕΔΑ και η θεσμική σπουδαιότητα των ζητημάτων αυτών.

Ενδεικτικά, μπορούν να αναφερθούν καταρχάς οι Συστάσεις για την Προστασία της Παιδικής

Ηλικίας με εστίαση στους τομείς της Υγείας και Πρόνοιας. Δόθηκε προσοχή στα όργανα που έχουν επιφορτιστεί θεσμικά με το έργο της προστασίας του παιδιού σε θέματα σχετικά με την πρόσβαση στην υγεία και την ενίσχυση των προνοιακών μηχανισμών. Η ΕΕΔΑ προχώρησε σε εκτίμηση της αποτελεσματικότητάς τους και αποτίμηση του έργου τους σε σχέση με την αποστολή που τους έχει ανατεθεί. Με βάση τα παραπάνω, συντάχθηκαν Συστάσεις για τη λήψη κατάλληλων μέτρων αντιμετώπισης των προβλημάτων και ελλείψεων που έχουν διαπιστωθεί. Το κείμενο αυτό ήταν αποτέλεσμα στενής συνεργασίας με τον Συνήγορο του Παιδιού.

Εκδόθηκαν επίσης Συστάσεις για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση, στις οποίες η ΕΕΔΑ εξέφρασε την ανησυχία της για την εν γένει αποδόμηση της Ειδικής Αγωγής και, λαμβάνοντας υπόψη τις καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, διατύπωσε συγκεκριμένες προτάσεις ως συμβολή στην καλλιέργεια μιας γενικότερης φιλοσοφίας ένταξης όχι μόνο των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, αλλά και των εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης.

Η ΕΕΔΑ ασχολήθηκε επίσης για πρώτη φορά επισταμένως με την προστασία των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων, δεδομένου ότι η ειδικότερη διάσταση της προστασίας και προαγωγής των δικαιωμάτων τους δεν είναι ορατή στη χώρα μας. Η ΕΕΔΑ διατύπωσε προτάσεις και συστάσεις σχετικά με την ανάγκη αποτελεσματικής θεσμικής προστασίας της ευάλωτης αυτής κοινωνικής ομάδας, ιδιαίτερα σε μία περίοδο όπου τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας πλήττονται σοβαρά ολοένα και περισσότερο. Η ΕΕΔΑ παράλληλα εξέτασε και το ζήτημα της υιοθέτησης ενός διεθνούς δεσμευτικού κειμένου για την προστασία των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων.

Η ΕΕΔΑ εστίασε επίσης την προσοχή της στα προβλήματα σχετικά με την εφαρμογή της Διεθνούς

Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. Η Σύμβαση αυτή και το Προαιρετικό της Πρωτόκολλο άρχισαν να ισχύουν διεθνώς για την Ελλάδα από την 31η Ιουνίου 2012, γεγονός σημαντικό για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου στη χώρα μας. Ωστόσο, λόγω της ελλιπούς νομοθετικής εξουσιοδότησης, δεν έχουν συσταθεί ανεξάρτητοι μηχανισμοί που θα προάγουν, θα προστατεύουν και θα παρακολουθούν την εφαρμογή της Σύμβασης.

Επίσης, με αφορμή Σ/Ν του Υπουργείου Εσωτερικών που ρύθμιζε σειρά θεμάτων, μεταξύ των οποίων και ζητήματα ιθαγένειας και μάλιστα ενόψει του κενού δικαίου που δημιουργήθηκε μετά από την σχετική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ), η ΕΕΔΑ υπενθύμισε την πάγια θέση της για τα ζητήματα ιθαγένειας. Τόνισε ιδίως ότι η ανηλικότητα δεν δύναται να αποτελεί λόγο περιορισμού του δικαιώματος στην απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας και υπογράμμισε την αναγκαιότητα υιοθέτησης ρυθμίσεων που να επιτρέπουν στο δίκαιο της ιθαγένειας να επιτελέσει τη βασική του αποστολή ως εργαλείο επιτάχυνσης, διευκόλυνσης αλλά και θωράκισης της κοινωνικής ένταξης των παιδιών που γεννήθηκαν ή ανατράφηκαν στην Ελλάδα.

Η ΕΕΔΑ έστρεψε επίσης την προσοχή της στο Δικαίωμα στο Νερό, σταθμίζοντας αφενός την πορεία κατοχύρωσής του σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, αφετέρου τους κινδύνους για την απόλαυσή του από τις εντεινόμενες πιέσεις ιδιωτικοποίησης των φορέων παροχής του. Την επιτακτικότητα ενός τέτοιου εγχειρήματος επέτεινε, άλλωστε, τόσο η επίκαιρη ανάγκη για εμπέδωση του χαρακτήρα του νερού ως «δημοσίου αγαθού» και όχι ως «εμπορεύματος» όσο και η επείγουσα ανάγκη για αντιμετώπιση του νερού ως φυσικού αγαθού σε ανεπάρκεια.

Ως προς την 24^η Ελληνική Έκθεση εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και της 9^{ης} Ελληνικής Έκθεσης για το Πρόσθετο Πρωτόκολλο στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη, η ΕΕΔΑ απέστειλε τις θέσεις της στην Ευρωπαϊκή

Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, επικαιροποιώντας παλαιότερες συστάσεις της για την αποτροπή και την άρση των ιδιαίτερα δυσμενών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης και των μέτρων λιτότητας στα θεμελιώδη δικαιώματα. Έντονη ανησυχία εξέφρασε η ΕΕΔΑ για το γεγονός ότι καμία μεταβολή δεν έχει επέλθει σε ό,τι αφορά στο σεβασμό των δικαιωμάτων που ο ΕΚΧ κατοχυρώνει. Ιδίως οι διαπιστωθείσες από την ΕΕΚΔ, στις επτά τελευταίες αποφάσεις της, παραβιάσεις δεν έχουν θεραπευτεί. Επιπλέον, ο καταγισμός απρόβλεπτων, περίπλοκων, αλληλοσυγκρουόμενων και αενάως τροποποιούμενων «μέτρων λιτότητας», άμεσης και συχνά αναδρομικής εφαρμογής, που επιτείνει τη γενική ανασφάλεια, συνεχίζεται και μάλιστα εντείνεται. Ως εκ τούτου, η ελληνική νομοθεσία δεν έχει την απαιτούμενη και από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου «ποιότητα». Οι παρατηρήσεις αυτές είχαν ιδιαίτερη απήχηση στην ΕΕΚΔ και στο κείμενο των συμπερασμάτων για την Ελλάδα (Ιανουάριος 2015) περιλαμβάνονται πολλαπλές και καιρίες αναφορές στις παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ.

Τέλος, ιδιαίτερη βαρύτητα είχε η Δημόσια Δήλωση της ΕΕΔΑ σχετικά με τη διαδικασία συγκρότησης Επιτροπών Προσφυγών. Η ΕΕΔΑ εξέφρασε την έντονη ανησυχία της σχετικά με τις σοβαρότατες και πολυεπίπεδες επιπτώσεις από τα ζητήματα νομιμότητας που ήγειρε η διαδικασία συγκρότησης των Επιτροπών Προσφυγών του Ν 3907/2011. Η καταφανής παραβίαση της προβλεπόμενης από τον νόμο διαδικασίας στελέχωσης της Αρχής Προσφυγών, διαδικασία στην οποία συμμετέχει και η ΕΕΔΑ με γνώμονα την αμερόληπτη διαδικασία αναγνώρισης του καθεστώτος διεθνούς προστασίας διά της διασφάλισης της επιστημονικής αρτιότητας και της λειτουργικής ανεξαρτησίας των Προέδρων και των μελών των Επιτροπών Προσφυγών αξιολογήθηκε ως μείζον ζήτημα. Η ΕΕΔΑ τόνισε πως οι ενέργειες εκ μέρους του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη έχουν κλονίσει σοβαρά την εμπιστοσύνη της ΕΕΔΑ στις νέες Επιτροπές Προσφυγών. Στο πλαίσιο του θεσμικού της ρόλου ως ανεξάρτητου συμβουλευτικού οργάνου για τα ζητήματα Δικαιωμάτων του

Ανθρώπου η ΕΕΔΑ θα συνεχίσει να παρακολουθεί στενά τα ζητήματα της διεθνούς προστασίας.

Επιπλέον, η ΕΕΔΑ διατύπωσε δημοσίως τη θέση της για μια σειρά ζητημάτων ιδιαίτερης σημασίας με διαφορετική κάθε φορά αφορμή και με γνώμονα την διαχρονική βαρύτητα του εκάστοτε ζητήματος, όπως, ενδεικτικά, τις εκπαιδευτικές άδειες κρατουμένων, τις συνθήκες κράτησης, την απόσυρση του άρθρου 19 από το Σ/Ν «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής ένταξης, την ανάγκη για ουσιαστική διερεύνηση των συνθηκών της τραγωδίας στο Φαρμακονήσι.

Αξίζει να επισημανθεί ιδιαίτερα η επιτυχής παρέμβαση της ΕΕΔΑ στο πεδίο της καταπολέμησης του ρατσιστικού μίσους και της συνακόλουθης βίας με ρατσιστικό κίνητρο. Όχι μόνο η ΕΕΔΑ εγκαίρως επέστησε την προσοχή της Πολιτείας στην ανάγκη λήψης μέτρων αλλά προχώρησε το 2011 στη δημιουργία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, από κοινού με το γραφείο της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ στην Ελλάδα και με τη συμμετοχή 40 σχεδόν πλέον μη κυβερνητικών οργανώσεων και άλλων φορέων. Η λειτουργία του Δικτύου εγγράφεται στις πολύ θετικές πρωτοβουλίες της ΕΕΔΑ και μνημονεύεται συχνά διεθνώς ως «καλή πρακτική» ενόψει ιδίως της ανεπάρκειας επίσημου αποτελεσματικού συστήματος καταγραφής των περιστατικών ρατσιστικής βίας. Είναι σημαντικό ότι μεγάλο μέρος των υπό δικαστική διερεύνηση ρατσιστικών εγκλημάτων αφορούν περιστατικά που κατέγραψε το Δίκτυο, ενώ συνεχής είναι η συνεργασία του με τις διωκτικές και δικαστικές αρχές.

Νιώθω την ανάγκη να τονίσω πως αποτελεί ευθύνη της Πολιτείας η διασφάλιση όλων των αναγκαίων προϋποθέσεων για την απρόσκοπτη και ανεξάρτητη λειτουργία της Επιτροπής, ως εθνικού μηχανισμού προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ο βαθμός ικανοποίησης αυτών των προϋποθέσεων, η επιβεβαίωσή τους στην καθημερινή πρακτική καθώς και η ποιότητα της θεσμικής μας συνεργασίας με τις Αρχές παίζουν πρωταρχικό ρόλο κατά την τακτική διαδικασία επαναδιαπίστευσης των εθνικών μηχανισμών

προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, το αποτέλεσμα της οποίας ευθέως αντανακλάται στην διεθνή εικόνα της χώρας.

Κλείνοντας αυτόν τον πρόλογο, τον τελευταίο που υπογράψω μετά από εννέα έτη και τρεις θητείες στην Προεδρία της ΕΕΔΑ, θέλω να τονίσω την ιδιαίτερη τιμή που νιώθω για την εμπιστοσύνη που μου έδειξαν τα μέλη της εκλέγοντάς με σε αυτή τη θέση. Ελπίζω να υπήρξα άξιος αυτής της εμπιστοσύνης και να συνέβαλα, στο μέτρο των δυνάμεών μου, στην ενίσχυση του κύρους, της ανεξαρτησίας και της εμπέλειας της Επιτροπής.

Θέλω ιδιαίτερα να ευχαριστήσω τους συνεργάτες και την γραμματεία της Επιτροπής για την άψογη συνεργασία μας. Η αφοσίωσή τους στους σκοπούς και τη λειτουργία της Επιτροπής, η επίμονη αναζήτηση λύσεων στα προβλήματα, η επένδυση χρόνου και ψυχικής ενέργειας, η πάντοτε νηφάλια προσέγγιση των ζητημάτων υπήρξαν για μένα πηγή έμπνευσης και δύναμης. Επίσης, ιδιαίτερη αναφορά χρειάζεται στην ποιότητα της συνεργασίας με τους Αντιπροέδρους κκ. Αργυροπούλου, Βαρχαλαμά, Μανιτάκη και Σισιλιάνο, καθώς φυσικά και στον ξεχωριστό ρόλο της κ. Μαραγκοπούλου, προκατόχου μου στην προεδρία της ΕΕΔΑ και κυρίως προσώπου ξεχωριστού για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στη χώρα μας. Νιώθω ακόμα την ανάγκη να ευχαριστήσω την κα Σπηλιωτοπούλου για την πολύτιμη βοήθειά της στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας της Επιτροπής, όπως και τη Διεθνή Αμνηστία και την Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και του Πολίτη που με υπεδείκνυαν ως εκπρόσωπό τους στην ΕΕΔΑ από την ίδρυσή της ως σήμερα.

Φυσικά η περίοδος αυτή δεν ήταν χωρίς δυσκολίες και η αγαστή συνεργασία με τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας δεν ήταν πάντοτε αυτόνομη. Ήταν όμως μια εξαιρετικά πλούσια σε προκλήσεις περίοδος, προκλήσεις όχι μόνο για την προστασία των δικαιωμάτων αλλά και για τον ίδιο τον θεσμικό ρόλο της ΕΕΔΑ, εν μέσω μάλιστα απονομιμοποίησης και κρίσης αξιοπιστίας πολλών θεσμών.

Πιστεύω πως η ΕΕΔΑ θα προχωρήσει διατηρώντας και αυξάνοντας το θεσμικό της κύρος. Η παρέμβασή της, μαχητική και νηφάλια μαζί, είναι ένα κεκτημένο για τον χώρο των δικαιωμάτων. Το εύρος αυτής της παρέμβασης, ακόμα και σε πεδία που αποφεύγουν πολλοί φορείς προστασίας των δικαιωμάτων, είναι μια παρακαταθήκη για το μέλλον. Το ίδιο ισχύει και για τη συνεργασία μας με διεθνή όργανα και για τον αντίκτυπο των παρεμβάσεών μας στο εξωτερικό.

Είμαι βέβαιος πως ο νέος Πρόεδρος κ. Γ. Σταυρόπουλος, με την αρωγή όλων των μελών, θα προσφέρει πολλά στη λειτουργία της και θα συμβάλει στην διάχυση του ψυχραιμου, εμπειροστατωμένου, κριτικού και απροκατάληπτου λόγου της ΕΕΔΑ.

Ο λόγος αυτός είναι τώρα πιο χρήσιμος από ποτέ.

Κωστής Παπαϊωάννου

Ιούνιος 2015

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

A. Αποστολή

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) συστάθηκε με το Ν 2667/1998 (ΦΕΚ Α' 281), ως ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα προστασίας και προώθησης των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η βασική ιδέα που ενέπνευσε τη δημιουργία της ΕΕΔΑ είναι η παροχή συμβουλευτικής στήριξης στην κυβέρνηση και τη Διοίκηση για τη χάραξη σωστής πολιτικής όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, η διαρκής παρακολούθηση των εξελίξεων που σχετίζονται με αυτά στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, και η ενημέρωση της κοινής γνώμης αναφορικά με τα δικαιώματα και τους κινδύνους παραβίασής τους. Σκοπός της ΕΕΔΑ είναι η συνεχής επισήμανση σε όλα τα όργανα της Πολιτείας της ανάγκης αποτελεσματικής κατοχύρωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των προσώπων που βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια.

Ο ιδρυτικός νόμος της ΕΕΔΑ αποτελεί εφαρμογή κανόνων του ΟΗΕ, των λεγομένων «Αρχών των Παρισίων» (*Paris Principles*) που υιοθετήθηκαν με την Απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των ΗΕ Α/RES/48/134 (20.12.1993). Τόσο ο ΟΗΕ όσο και το Συμβούλιο της Ευρώπης προωθούν επί σειρά ετών τη σύσταση Εθνικών Επιτροπών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Ο βαθμός συμμόρφωσης προς τις Αρχές των Παρισίων είναι η βάση σύμφωνα με την οποία αξιολογούνται – και κατά τακτά χρονικά διαστήματα, επαναξιολογούνται – οι Εθνικοί Θεσμοί Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από το Διεθνές Συντονιστικό Όργανο των Εθνικών Θεσμών και την Ειδική Γραμματεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα της Γενεύης. Με βάση την αξιολόγηση αυτή τους αποδίδεται status A (πλήρης συμμόρφωση), B (ελλιπής συμμόρφωση), ή C (ανεπαρκής συμμόρφωση), το οποίο και καθορίζει τη δυνατότητά τους να συμμετέχουν σε μία σειρά από μηχανισμούς του ΟΗΕ (συνεργασία με το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Rights Council), ελεγκτικά όργανα (Treaty Bodies), ειδικούς εισηγητές και ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες) (Special Procedures), μηχανισμό Οικουμενικής Περιοδικής Αξιολόγησης (Universal Periodic Review), κλπ), του Συμβουλίου

της Ευρώπης (συνεργασία με τον Επίτροπο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, την Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT), την Επιτροπή κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας (ECRI) κλπ), και της ΕΕ (συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (Fundamental Rights Agency), κλπ). Έτσι, συνδιαμορφώνουν το διεθνές τοπίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προωθούν την προστασία τους σε κάθε χώρα. Στην ΕΕΔΑ έχει απονεμηθεί, ήδη από το 2001, βαθμός διαπίστευσης Α (πλήρης εναρμόνιση). Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι από το 2007, η Διεθνής Επιτροπή Επαναδιαπίστευσης, έχει ζητήσει από την ΕΕΔΑ να αυξήσει περαιτέρω και να διασφαλίσει την πλήρη δημοσιονομική της αυτονομία – όπως απαιτείται από τις Αρχές των Παρισίων –, συμφωνώντας να επανεξετάσει τις ενέργειες της ΕΕΔΑ προς αυτή την κατεύθυνση στις αρχές του 2010. Το Διεθνές Συντονιστικό Όργανο των Εθνικών Θεσμών αναγνωρίζοντας τις προσπάθειες της ΕΕΔΑ για αυτονόμηση του προϋπολογισμού της, παρά τη μη ευδοκίμησή τους, και λαμβάνοντας υπόψη τη γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας κατά τη συνεδρίασή το Μάιο του 2010, αποφάσισε τη διατήρηση του βαθμού διαπίστευσης Α' από την ΕΕΔΑ έως το 2015.

Ομόλογοι Εθνικοί Θεσμοί Προστασίας και Προώθησης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διαπιστευμένοι με A status λειτουργούν ήδη στις περισσότερες χώρες της ΕΕ (Αγγλία και Β. Ιρλανδία [Ηνωμένο Βασίλειο], Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία, Πολωνία, Σουηδία, Λουξεμβούργο), ενώ οι υπόλοιπες χώρες-μέλη είτε βρίσκονται σε μία διαδικασία εναρμόνισης υπάρχοντων θεσμών με τις Αρχές του Παρισιού, είτε δημιουργίας νέων θεσμών που θα πληρούν τις αναγκαίες προϋποθέσεις. Αυτή τη στιγμή, περίπου 80 χώρες στον κόσμο διαθέτουν πλήρως εναρμονισμένους Εθνικούς Θεσμούς Προστασίας και Προώθησης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και αρκετές άλλες έχουν δρομολογήσει την ίδρυση των δικών τους Εθνικών Θεσμών (βλ. www.nhri.net).

Η ΕΕΔΑ ήταν από το 2002 έως και το 2008 εκλεγμένο μέλος του τετραμελούς Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου των Εθνικών Θεσμών

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και, συνακόλουθα, μέλος του δεκαεξαμελούς Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου των ομολόγων οργανισμών. Από τον Σεπτέμβριο του 2009 έως και τον Σεπτέμβριο του 2011 η ΕΕΔΑ ήταν προεδρεύουσα της Ειδικής Ομάδας των Ευρωπαϊκών Εθνικών Θεσμών για την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Μετέχει δε ενεργά στις συναντήσεις, εκδηλώσεις και Ομάδες Εργασίας του Ευρωπαϊκού Δικτύου Εθνικών Θεσμών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΕΘΑΔ-ΕΝΝΗΡΙ) και του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου των Εθνικών Θεσμών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ICC).

Σύμφωνα με τον ιδρυτικό της νόμο η ΕΕΔΑ έχει τις ακόλουθες καθ' ύλην αρμοδιότητες:

α) Την εξέταση ζητημάτων που αφορούν στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου τα οποία εγείρει είτε η Κυβέρνηση είτε η Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής ή προτείνονται από τα μέλη της ή από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

β) Την υποβολή συστάσεων και προτάσεων, την εκπόνηση μελετών, την υποβολή εκθέσεων και γνωμοδοτήσεων για τη λήψη νομοθετικών, διοικητικών ή άλλων μέτρων που συμβάλλουν στη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

γ) Την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σε θέματα σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

δ) Την ανάληψη πρωτοβουλιών για την καλλιέργεια του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος.

ε) Τη διατήρηση μόνιμης επικοινωνίας και συνεργασίας με διεθνείς οργανισμούς, παρεμφερή όργανα άλλων χωρών, καθώς και εθνικές ή διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

στ) Τη γνωμοδότηση για εκθέσεις που πρόκειται να υποβάλει η χώρα σε διεθνείς οργανισμούς για θέματα προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου.

ζ) Τη δημόσια γνωστοποίηση των θέσεων της με κάθε πρόσφορο τρόπο.

η) Τη σύνταξη ετήσιας έκθεσης για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

θ) Την οργάνωση Κέντρου Τεκμηρίωσης για τα δικαιώματα του ανθρώπου.

ι) Την εξέταση της προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και τη σχετική γνωμοδότηση προς τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας.

B. Σύνοψη

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Ν 2667/1998, η ΕΕΔΑ απαρτίζεται από 31 μέλη οριζόμενα από ισάριθμους φορείς για τριετή θητεία. Η πλουραλιστική σύνοσή της επιτρέπει να συνυπάρξουν δημιουργικά πρόσωπα διαφορετικής προέλευσης και διαφορετικών απόψεων, με γνώσεις και εμπειρία σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ανεξαρτησία γνώμης: πανεπιστημιακοί, συνδικαλιστές, πρόσωπα προερχόμενα από την κοινωνία των πολιτών ή οριζόμενα από ανεξάρτητες αρχές, πρόσωπα οριζόμενα από τη Διοίκηση ή κόμματα. Η ανταλλαγή απόψεων, στο πλαίσιο της λειτουργίας της Επιτροπής, χαρακτηρίζεται από σεβασμό στη διαφορετική γνώμη και κλίμα συνεργασίας, με ζητούμενο την ευρύτερη κάθε φορά δυνατή συναίνεση, πράγμα το οποίο έχει επιτευχθεί μέχρι σήμερα στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων.

Το 2014 η ΕΕΔΑ απαρτίστηκε από τα ακόλουθα μέλη:

α) **Τον Πρόεδρο της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας**, κ. Αναστάσιο Νεράντζη.

β) **Ένα μέλος ορισθέν από τη ΓΣΕΕ**, τον κ. Γιάννη Παναγόπουλο (αναπληρώτρια η κα Έλλη Βαρχαλαμά) **και ένα από την ΑΔΕΔΥ** τον κ. Νίκο Χατζόπουλο (αναπληρωτής ο κ. Οδυσσεάς Μέρμελας).

γ) **Έξι μέλη ορισθέντα από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις**, των οποίων η δράση καλύπτει το πεδίο των δικαιωμάτων του ανθρώπου γενικά. Ειδικότερα, το 2014 είχαν ορισθεί από το ελληνικό Τμήμα της **Διεθνούς Αμνηστίας** η κα Αικατερίνη Καλογερά (αναπληρωτής ο κ. Ανδρέας Γιολάσης), από την **Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου** ο κ. Κωστής Παπαϊωάννου (αναπληρώτρια η κα Ελένη Καλαμπάκου), από το **Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του**

Ανθρώπου ο κ. Δημήτριος Γουργουράκης έως τη 17^η Απριλίου 2014 και από την 18^η Απριλίου 2014 ο κ. Γεώργιος Σταυρόπουλος (αναπληρώτρια η κα Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου), από το **Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες** η κα Αγγελική Χρυσοχοϊδου-Αργυροπούλου (αναπληρωτής ο κ. Ιωάννης Παπαγεωργίου), από το **Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας** η κα Σοφία Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου (αναπληρώτρια η κα Παναγιώτα Πετρόγλου), από την **Πανελλήνια Ομοσπονδία Σωματείων Ελλήνων Ρομ** ο κ. Χρήστος Λάμπρου (αναπληρωτής ο κ. Κωνσταντίνος Δημητρίου).

δ) **Μέλη ορισθέντα από αναγνωρισμένα κόμματα κατά τον Κανονισμό της Βουλής** (ένα από κάθε κόμμα). Ειδικότερα, το 2014 υποδειχθέντες από τα κόμματα ήταν: από τη ΝΔ ο κ. Χαράλαμπος Νασούμης (αναπληρωτής ο κ. Γεώργιος Νίκας), από το ΠΑΣΟΚ ο κ. Αθανάσιος Παπαϊωάννου (αναπληρώτρια η κα Μαρία Δημητρακοπούλου-Σιούνα), από το ΚΚΕ ο κ. Αντώνιος Αντανασιώτης, από το ΣΥΡΙΖΑ ο κ. Νάσος Θεοδωρίδης (αναπληρωτής ο κ. Σπύρος Απέργης), από τη ΔΗΜΑΡ η κα Μαρία Κουβέλη (αναπληρώτρια η κα Μαρία Καραφέρη).

ε) **Ένα μέλος ορισθέν από το Συνήγορο του Πολίτη**, την κα Καλλιόπη Σπανού (αναπληρωτής ο κ. Βασίλειος Καρύδης).

στ) **Ένα μέλος ορισθέν από την Αρχή Προστασίας του Ατόμου από την Επεξεργασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα**, τον κ. Αναστάσιο-Ιωάννης Μεταξά (αναπληρωτής ο κ. Κωνσταντίνος Χριστοδούλου).

ζ) **Ένα μέλος ορισθέν από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης**, την κα Ορσαλία Αλεξίου (αναπληρωτής ο κ. Κωνσταντίνος Αποστολάς).

η) **Ένα μέλος ορισθέν από την Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής**, προερχόμενο από τις επιστήμες της Βιολογίας, της Γενετικής ή της Ιατρικής: τον κ. Θεοχάρη Παταργιά έως την 5^η Δεκεμβρίου 2014 και από την 6^η Δεκεμβρίου 2014 τον κ. Χαράλαμπο Σαββάκη (αναπληρωτής ο κ. Κωνσταντίνος Κριμπάς έως την 5^η Δεκεμβρίου 2014 και από την 6^η Δεκεμβρίου 2014 ο κ. Νικόλαος Ανάγνου).

θ) **Δύο πρόσωπα εγνωσμένου κύρους με ειδικές γνώσεις σε θέματα προστασίας των**

δικαιωμάτων του ανθρώπου ορισθέντα από τον Πρωθυπουργό: τον κ. Νικόλαο Ουζούνογλου (αναπληρωτής ο Σεβασμιότατος Ιγνάτιος) και τον κ. Γεώργιο Σωτηρέλη (αναπληρωτής ο κ. Ιωάννης Νανάς).

ι) **Ένα μέλος ορισθέν από τα Υπουργεία που εκπροσωπούνται στην ΕΕΔΑ, δηλαδή τα Υπουργεία Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εξωτερικών, Δικαιοσύνης, Δημόσιας Τάξης, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, οι οποίοι ορίζονται με απόφαση των αρμόδιων υπουργών.** Ειδικότερα, το 2014, είχαν οριστεί από το Υπουργείο Εσωτερικών: ο κ. Άγγελος Συρίγος (αναπληρώτρια η κα Βασιλική Γιαβή έως τη 17^η Απριλίου 2014 και από την 18^η Απριλίου 2014 ο κ. Κωνσταντίνος Κινητής), από το Υπουργείο Εξωτερικών: η κα Μαρία Τελαλιάν (αναπληρωτής ο κ. Ηλίας Καστανάς), από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: η κα Ευταξία Φλέγγα (αναπληρώτρια η κα Αγόρω-Ελισσάβετ Λαζάρου), από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη: η κα Μαρία Θεοδώρου (αναπληρωτής ο κ. Αλέξανδρος Σούκουλης), από το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων: η κα Αθηνά Λινού έως τη 17^η Απριλίου 2014 και από την 18^η Απριλίου 2014 ο κ. Γεώργιος Καλαντζής (αναπληρώτρια η κα Σταυρούλα-Μόνικα Καραμαλάκου-Λάππα), από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης: η κα Άννα Στρατινάκη (αναπληρωτής ο Α. Καρύδης έως τη 17^η Απριλίου 2014 και από την 18^η Απριλίου 2014 η κα Αθηνά Διακουμάκου) και τέλος από τη Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και τη Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Προβολής: ο κ. Ιωάννης Παναγιωτόπουλος έως την 5^η Δεκεμβρίου 2014 και από την 6^η Δεκεμβρίου 2014 ο κ. Στέφανος Αναγνώστου (αναπληρωτής ο κ. Κωνσταντίνος Γούλας έως την 8^η Αυγούστου 2014, ο κ. Νικόλαος Κατσικούλης έως την 5^η Δεκεμβρίου 2014 και από την 6^η Δεκεμβρίου 2014 ο κ. Παναγιώτης Παπαλελούδης).

ια) **Τρεις καθηγητές ή αναπληρωτές καθηγητές του Δημοσίου Δικαίου ή του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου Πανεπιστημιακών Τμημά-**

των, τα οποία κληρώνονται από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ κατά την πρώτη μετά τη συγκρότησή της συνεδρίαση από Τμήματα των ΑΕΙ της χώρας που προβλέπει ο Ν 2667/1998 (σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2, παρ. 1 (ιβ), στην κλήρωση συμμετέχουν α) το Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, β) το Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, γ) το Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Θράκης, δ) το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών, ε) το Γενικό Τμήμα Δικαίου του Πάντειου Πανεπιστημίου και στ) το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πάντειου Πανεπιστημίου). Έπειτα από κλήρωση για την τέταρτη θητεία της ΕΕΔΑ, συμμετείχαν το 2014 οι ακόλουθοι και ακόλουθες καθηγητές και καθηγήτριες που ορίστηκαν από αντίστοιχα Πανεπιστημιακά Τμήματα της χώρας: από το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών: η κα Μαρία Παντελίδου-Μαλούτα (αναπληρωτής ο κ. Γεράσιμος Κουζέλης), από το Τμήμα Νομικής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης: ο κ. Γρηγόριος-Ευάγγελος Καλαβρός (αναπληρωτής ο κ. Αλκιβιάδης Δερβιτσιώτης) και από το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου: ο κ. Δημήτρης Χριστόπουλος (αναπληρώτρια η κα. Αθανασία Αναγνωστοπούλου).

ιβ) **Ένα μέλος ορισθέν από το Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών**, τον κ. Κωνσταντίνο Κολόκα (αναπληρωτής ο κ. Ανδρέας Τζουμάνης).

Γ. Οργάνωση και Λειτουργία

Το Προεδρείο της ΕΕΔΑ, το οποίο εκλέγεται από τα έχοντα δικαίωμα ψήφου μέλη της Επιτροπής, απαρτίζεται από τον Πρόεδρο και δύο Αντιπροέδρους. Για το έτος 2014, κατά το οποίο η ΕΕΔΑ διανύει την πέμπτη θητεία της (Μάρτιος 2012-Μάρτιος 2015), Πρόεδρος διετέλεσε ο κ. *Κωστής Παπαϊωάννου*, Α' Αντιπρόεδρος η κα *Αγγελική Χρυσοχοϊδου-Αργυροπούλου* και Β' Αντιπρόεδρος η κα *Έλλη Βαρχαλαμά*.

Η λειτουργία της ΕΕΔΑ διέπεται από τον Κανονισμό της, ο οποίος δημοσιεύτηκε με Απόφαση του Πρωθυπουργού, βάσει πρότασης της

ΕΕΔΑ, κατ' εφαρμογή του άρθρου 4, παρ. 7, του ιδρυτικού της νόμου 2667/1998 [Αριθ. απόφασης Πρωθυπουργού Υ138/6.4.2000 (ΦΕΚ Β' 475/9.4.2000), «Έκδοση Κανονισμού της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου»].

Σύμφωνα με τον Κανονισμό της ΕΕΔΑ λειτουργούν τα παρακάτω Τμήματα:

- α) Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων,
- β) Κοινωνικών, Οικονομικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων,
- γ) Εφαρμογής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στους Αλλοδαπούς,
- δ) Προώθησης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου,
- ε) Διεθνούς Επικοινωνίας και Συνεργασίας.

Το 2014 η ΕΕΔΑ επικουρήθηκε επιστημονικά από τις Επιστημονικές Συνεργάτιδες:

- κα *Αικατερίνη Τσαμπίη*, Υπ. Δ.Ν Πανεπιστημίου του Στρασβούργου, M2 «Droit public specialisé» Πανεπιστημίου Αθηνών και Πανεπιστημίου Montesquieu-Bordeaux IV, M2 «Droits de l'homme et droit humanitaire» Πανεπιστημίου Panthéon-Assas, Paris II, πτυχιούχο Νομικού Τμήματος Πανεπιστημίου Αθηνών, Δικηγόρο.

- κα *Ρωξάνη Φράγκου*, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια στο ΑΠΘ, Διδάκτορα Νομικής του Πανεπιστημίου του Στρασβούργου, κάτοχο Μεταπτυχιακού τίτλου στο Δημόσιο Δίκαιο (DEA en Droit public) του Πανεπιστημίου του Στρασβούργου (Université Robert Schuman-Strasbourg III), πτυχιούχο Νομικής Σχολής ΔΠΘ, Δικηγόρο.

Καθήκοντα Γραμματέα της ΕΕΔΑ εκτελεί από το 2002 η κα *Κατερίνα Πάντου* (πτυχιούχος του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών, MA in European Political Studies, University of Bath). Η Γραμματεία στελεχώνεται και από τον κ. Νίκο Κυριαζόπουλο (πτυχιούχο ΤΕΙ Πειραιά, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων), ο οποίος αποσπάστηκε στην ΕΕΔΑ από τα ΤΕΙ Πειραιά τον Ιούλιο 2011.

Η ΕΕΔΑ επικουρήθηκε κατά τη συγκεκριμένη περίοδο επίσης από έξι ασκούμενους νομικούς: την κα *Βασιλική Καρζή* (Μάρτιος 2013-Ιούνιος 2014), τον κ. *Γεώργιο Παπαδημητρίου* (Μάρτιος-Ιούνιος 2014), την κα *Αλεξάνδρα Ζιάκα* (Μάρτιος-Ιούνιος 2014), την κα *Ευφροσύνη Καραμαντζάνη*

(Ιούνιος-Σεπτέμβριος 2014), την κα *Μαριαλένα Καραντινού* (Σεπτέμβριος-Δεκέμβριος 2014) και την κα *Ειρήνη Μέντε* (Σεπτέμβριος 2014-Ιούνιος 2015), καθώς επίσης και από δύο ασκούμενους μεταφραστές, τον κ. *Στέλιο Τσουκαλά* (Ιούνιος-Σεπτέμβριος 2014) και την κα *Ματίνα Χατζηγιάννη* (Σεπτέμβριος 2014-Ιούνιος 2015).

Οι εργασίες και συνεδριάσεις της ΕΕΔΑ (της Ολομέλειας και των Τμημάτων) για το έτος 2014 πραγματοποιήθηκαν στην έδρα της (Νεοφύτου Βάμβα 6, 106 74 Αθήνα), την οποία της παραχώρησε η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου το 2003. Από το Φεβρουάριο του 2013 η ΕΕΔΑ συστεγάζεται με την Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής.

Όλα τα κείμενα της ΕΕΔΑ (στα ελληνικά και αγγλικά) καθώς και άλλα κείμενα που άπτονται ζητημάτων της εθνικής, διεθνούς και ευρωπαϊκής προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, προς ενημέρωση όλων των ενδιαφερομένων στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό, καταχωρούνται στον ιστότοπό της (www.nchr.gr).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

A. Συνοπτικός Απολογισμός των Εργασιών της Ολομέλειας και των Τμημάτων

Συνοπτικός Απολογισμός των Εργασιών της Ολομέλειας

Η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ, για το διάστημα από την 1^η Ιανουαρίου 2014 έως και την 31^η Δεκεμβρίου 2014, συνήλθε επτά (7) φορές:

Κατά τη συνεδρίαση της 30^{ης} Ιανουαρίου 2014, η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ υιοθέτησε ομόφωνα *Προτάσεις σχετικά με το σχέδιο νόμου «Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο»*, οι οποίες κατατέθηκαν στην Ολομέλεια της Βουλής των Ελλήνων. Κατά την πρώτη αυτή συνεδρίαση για το έτος 2014, η ΕΕΔΑ αποφάσισε ομόφωνα την έκδοση Δελτίου Τύπου για την *Ανάγκη για ουσιαστική διερεύνηση των συνθηκών της τραγωδίας στο Φαρμακονήσι*. Τέλος, κατά την ίδια αυτή συνεδρίαση της Ολομέλειας, η ΕΕΔΑ ενημερώθηκε από το Συνήγορο του Παιδιού, κ. Γ. Μόσχο, σχετικά με ζητήματα που αφορούν στην προστασία της παιδικής ηλικίας και την προώθηση των Δικαιωμάτων του παιδιού, ενώ ακολούθησε ενημέρωση από τον αναπληρωτή εκπρόσωπο του ΕΣΠ, κ. Ιωάννη Παπαγεωργίου, σχετικά με τον Κανονισμό Δουβλίνο III.

Στη συνεδρίαση της 20^{ης} Μαρτίου 2014, η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ υιοθέτησε ομόφωνα *Συστάσεις για την αποτελεσματική προστασία του Δικαιώματος στο Νερό*. Κατά την ίδια συνεδρίαση, η ΕΕΔΑ αποφάσισε ομόφωνα την έκδοση *Δελτίου Τύπου με θέμα την Απόσυρση του άρθρου 19 του Σχεδίου Νόμου «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης»*.

Στη συνεδρίαση της 8^{ης} Μαΐου 2014, η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ υιοθέτησε ομόφωνα *Συστάσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) για την Προστασία της Παιδικής Ηλικίας: «Υγεία και Πρόνοια»*.

Στη συνεδρίαση της 10^{ης} Ιουλίου 2014, η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ υιοθέτησε ομόφωνα *Συστάσεις της ΕΕΔΑ με αφορμή το Σχέδιο Νόμου για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση*. Επίσης, κατά την ίδια συνεδρίαση της Ολομέλειας, η ΕΕΔΑ

ξεκίνησε έναν πρώτο κύκλο συζητήσεων σχετικά με το ζήτημα της προώθησης και προστασίας των Δικαιωμάτων των Ηλικιωμένων Ατόμων.

Στη συνεδρίαση της 9^{ης} Οκτωβρίου 2014, η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ υιοθέτησε ομόφωνα *Συστάσεις για τα Προβλήματα σχετικά με την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες*. Επίσης, κατά την ίδια συνεδρίαση, η ΕΕΔΑ υιοθέτησε ομόφωνα Παρατηρήσεις επί της 24^{ης} Ελληνικής Έκθεσης εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης και της 9^{ης} Ελληνικής Έκθεσης για το Πρόσθετο Πρωτόκολλο στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (Περίοδος Αναφοράς 1.1.2009-31.12.2012), καθώς επίσης και *Δημόσια Δήλωση σχετικά με τη διαδικασία συγκρότησης Επιτροπών Προσφυγών του Ν3907/2011*. Τέλος, άνοιξε δεύτερο κύκλο συζητήσεων σχετικά με το ζήτημα της προώθησης και προστασίας των Δικαιωμάτων των Ηλικιωμένων Ατόμων, ενώ ταυτόχρονα πραγματοποιήθηκε η κλήρωση των πανεπιστημιακών Τμημάτων που θα συμμετείχαν στη νέα σύνθεση της ΕΕΔΑ (άρθρο 2, παρ.1, Ν 2667/1998), από την οποία προέκυψε η ακόλουθη σύνθεση: η κα Μαρία Παντελίδου-Μαλούτα (αναπληρωτής ο κ. Γεράσιμος Κουζέλης) από το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο κ. Γρηγόριος-Ευάγγελος Καλαβρός (αναπληρωτής ο κ. Αλκιβιάδης Δερβιτσιώτης) από το Τμήμα Νομικής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και ο κ. Δημήτρης Χριστόπουλος (αναπληρώτρια η κα. Αθανασία Αναγνωστοπούλου) από το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

Στη συνεδρίαση της 20^{ης} Νοεμβρίου 2014, η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ υιοθέτησε ομόφωνα *Συστάσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) για τη Προστασία των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων*.

Στη συνεδρίαση της 11^{ης} Δεκεμβρίου 2014, η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ υιοθέτησε ομόφωνα *Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σ/Ν του Υπουργείου Εσωτερικών με τίτλο: «Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χο-*

ρήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που δι-αμένουν νομίμως σε κράτος μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμο-νής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία, ρυθμίσεις θεμάτων ιθαγένειας και άλλες διατάξεις».

Συνοπτικός Απολογισμός των Εργασιών των Τμημάτων

Κατ' εφαρμογή του Κανονισμού της ΕΕΔΑ έχουν συσταθεί πέντε τμήματα, με διαφορετικό πεδίο ενασχόλησης το καθένα. Ειδικότερα, τα πέ-ντε αυτά τμήματα είναι τα ακόλουθα:

- Α' Τμήμα: Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων,**
- Β' Τμήμα: Κοινωνικών, Οικονομικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων,**
- Γ' Τμήμα: Εφαρμογής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στους Αλλοδαπούς,**
- Δ' Τμήμα: Προώθησης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και**
- Ε' Τμήμα: Διεθνούς Επικοινωνίας και Συνεργασίας.**

Σε θέματα που από τη φύση τους εμπίπτουν στη θεματική αρμοδιότητα περισσότερων του ενός τμημάτων, τα τμήματα αυτά συνεργάζονται.

Μέλη του Α' Τμήματος, κατά την πέμπτη (Ε') θητεία της ΕΕΔΑ, ήταν οι κυρίες και κύριοι: Κ. Παπαϊωάννου (Προεδρεύων), Α. Γιολάσης (Αν. Προεδρεύων), Ο. Αλεξίου, Α. Αναγνωστοπούλου, Κ. Αποστολάς, Α. Δερβιτσιώτης, Α. Θεοδωρίδης, Γ. Καλαντζής, Β. Καρύδης, Κ. Κολόκας, Μ. Κουβέλη, Α.-Ε. Λαζάρου, Ι. Νανάς, Μ. Παντελίδου-Μαλούτα, Α. Παπαϊωάννου, Ι. Παπαγεωργίου, Χ. Σαββάκης, Γ. Σταυρόπουλος, Γ. Σωτηρέλης, Α. Τζουμάνης, Κ. Χριστοδούλου, Δ. Χριστόπουλος, Α. Συρίγος.

Μέλη του Β' Τμήματος, κατά την πέμπτη (Ε') θητεία της ΕΕΔΑ, ήταν οι κυρίες και κύριοι: Έ. Βαρχαλαμά (Προεδρεύουσα), Α. Θεοδωρίδης (Αν. Προεδρεύων), Κ. Δημητρίου, Ε. Καλαμπάκου, Α. Καλογερά, Μ. Καραμαλάκου-Λάππα, Μ. Καραφέρη, Η. Καστανάς, Ν. Κατσικούλης, Γ. Κουζέλης, Σ.

Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Κ. Κολόκας, Χ. Ναού-μης, Α. Παπαϊωάννου, Κ. Παπαϊωάννου, Χ. Σαββάκης, Κ. Σπανού, Γ. Σταυρόπουλος, Γ. Σωτηρέλης, Α. Τζουμάνης, Κ. Χριστοδούλου, Δ. Χριστόπουλος.

Μέλη του Γ' Τμήματος, κατά την πέμπτη (Ε') θητεία της ΕΕΔΑ, ήταν οι κυρίες και κύριοι: Α. Χρυσοχοΐδου-Αργυροπούλου (Προεδρεύουσα), Α. Αναγνωστοπούλου, Σ. Απέργης, Α. Δερβιτσιώτης, Γ.-Ε. Καλαβρός, Ε. Καλαμπάκου, Γ. Καλαντζής, Α. Καλογερά, Η. Καστανάς, Μ. Κουβέλη, Μ. Παντελίδου-Μαλούτα, Ι. Παπαγεωργίου, Α. Σού-κουλης, Κ. Σπανού, Α. Συρίγος.

Μέλη του Δ' Τμήματος, κατά την πέμπτη (Ε') θητεία της ΕΕΔΑ, ήταν οι κυρίες και κύρι-οι: Ο. Αλεξίου, Σ. Απέργης, Κ. Αποστολάς, Έ. Βαρχαλαμά, Α. Γιολάσης, Κ. Γούλας, Μ. Καρα-μαλάκου-Λάππα, Β. Καρύδης, Ο. Μέρμελας, Ι. Νανάς, Ν. Ουζούνου, Ε. Πετράκη, Ι. Πανα-γιωτόπουλος, Α. Σούκουλης.

Μέλη του Ε' Τμήματος, κατά την πέμπτη (Ε') θητεία της ΕΕΔΑ, ήταν οι κυρίες και κύριοι: Σ. Κουκούλη - Σπηλιωτοπούλου (Προεδρεύουσα), Ν. Ανάγνου, Κ. Δημητρίου, Γ.-Ε. Καλαβρός, Μ. Καραφέρη, Α.-Ε. Λαζάρου, Ο. Μέρμελας, Ν. Ουζούνου, Α. Χρυσοχοΐδου-Αργυροπούλου.

Το Β' Τμήμα συνεδρίασε στις 14 Φεβρουαρίου 2014 και ώρα 14:00 στα γραφεία της ΕΕΔΑ, με θέμα της ημερήσιας διάταξης: *Συζήτηση σχετικά με τα Δικαιώματα του παιδιού και την προστα-σία της παιδικής ηλικίας*. Στη συνεδρίαση αυτή συμμετείχαν ο Συνήγορος του Παιδιού και δύο επιστημονικές του συνεργάτιδες, προκειμένου να συζητηθούν οι πιθανοί άξονες της εισήγησης σχετικά με τους «Μηχανισμούς προστασίας της παιδικής ηλικίας». Στη συνεδρίασή του αυτή το Β' Τμήμα αποφάσισε την ειδικότερη ενασχόλη-ση της ΕΕΔΑ με το ζήτημα της «Προστασίας της παιδικής ηλικίας», εγκαινιάζοντας, για το σκοπό αυτό, μία σειρά ειδικότερων θεματικών εκθέσε-ων, που αφορούν στην προαγωγή των δικαιωμά-των του παιδιού.

Το Β' Τμήμα συνεδρίασε, επίσης, από κοι-νού με το Δ' Τμήμα, στις 30 Ιουνίου 2014 και ώρα 14:00 στα γραφεία της ΕΕΔΑ, με θέματα της ημερήσιας διάταξης: *διαμόρφωση κειμένου Συστάσεων από την ΕΕΔΑ για τα δικαιώματα της προστασίας των ηλικιωμένων*, καθώς επίσης και *διαμόρφωση κειμένου Παρατηρήσεων από την*

ΕΕΔΑ σχετικά με το Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων για την Ειδική Αγωγή. Στη συνεδρίαση κλήθηκαν προς ακρόαση φορείς, η δράση των οποίων συνδέεται άμεσα με τα ως άνω θέματα. Ειδικότερα, στη διαβούλευση αυτή συμμετείχαν εκπρόσωποι του Συνηγόρου του Πολίτη (Κύκλος Δικαιωμάτων Παιδιού και Κύκλος Κοινωνικής Προστασίας), της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ), της Ομοσπονδίας Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Ελλάδας (ΟΙΕΛΕ), του Κέντρου Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής της ΓΣΕΕ (ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ), των Εκπαιδευτικών και Ψυχολόγων με απώλεια ακοής άνω των 67%, καθώς επίσης και της Οργάνωσης 50+ Ελλάς.

Το Γ' Τμήμα συνεδρίασε στις 27 Ιανουαρίου 2014 και ώρα 15.00 στα γραφεία της ΕΕΔΑ, με θέματα της ημερήσιας διάταξης: *Ενημέρωση για τη λειτουργία των Επιτροπών Προσφυγών και Ενημέρωση για το Δουβλίνο III.*

Το Δ' Τμήμα συνεδρίασε, από κοινού με το Β' Τμήμα, στις 30 Ιουνίου 2014 και ώρα 14:00 στα γραφεία της ΕΕΔΑ, με θέματα της ημερήσιας διάταξης: διαμόρφωση κειμένου *Συστάσεων από την ΕΕΔΑ για τα δικαιώματα της προστασίας των ηλικιωμένων*, καθώς επίσης και διαμόρφωση κειμένου *Παρατηρήσεων από την ΕΕΔΑ σχετικά με το Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων για την Ειδική Αγωγή*. Στη συνεδρίαση κλήθηκαν προς ακρόαση φορείς, η δράση των οποίων συνδέεται άμεσα με τα ως άνω θέματα. Ειδικότερα, στη διαβούλευση αυτή συμμετείχαν εκπρόσωποι του Συνηγόρου του Πολίτη (Κύκλος Δικαιωμάτων Παιδιού και Κύκλος Κοινωνικής Προστασίας), της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ), της Ομοσπονδίας Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Ελλάδας (ΟΙΕΛΕ), του Κέντρου Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής της ΓΣΕΕ (ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ), των Εκπαιδευτικών και Ψυχολόγων με απώλεια ακοής άνω των 67%, καθώς επίσης και της Οργάνωσης 50+ Ελλάς.

Το Ε' Τμήμα συνεργάζεται με τα λοιπά τμήματα, δεδομένου ότι τα θέματα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά του, και ιδίως αυτά που ανακύπτουν στο πλαίσιο της συνεργασίας της ΕΕΔΑ με διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς και θεσμούς, καθώς και στο πλαίσιο της συνεργασίας της με το διεθνές και το ευρωπαϊκό συντονιστικό

όργανο των εθνικών θεσμών προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ICC και ENNHRI) άπτονται της αρμοδιότητας όλων των λοιπών τμημάτων.

B. Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας

I. Δημιουργία και πλαίσιο λειτουργίας

Η πρωτοβουλία για τη δημιουργία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας προωθήθηκε στα μέσα του έτους 2011 από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) και το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα (UNHCR) σε συνέχεια δύο σημαντικών διαπιστώσεων: α) της απουσίας επίσημου και αποτελεσματικού συστήματος καταγραφής και β) της ανάγκης διασύνδεσης των φορέων οι οποίοι καταγράφουν με δική τους πρωτοβουλία τα περιστατικά ρατσιστικής βίας σε βάρος προσώπων τα οποία προσέρχονται στις υπηρεσίες τους. Η συμπλήρωση της ενοποιημένης φόρμας καταγραφής του Δικτύου βασίζεται στην επαφή με το θύμα και τη μαρτυρία του, και χρησιμοποιείται αποκλειστικά και μόνο για χρήση από το Δίκτυο με σκοπό την καταπολέμηση του ρατσισμού και των εγκλημάτων μίσους.

Το Δίκτυο απαρτίζουν φορείς οι οποίοι προσφέρουν ιατρικές, κοινωνικές και νομικές υπηρεσίες ή/και έρχονται σε άμεση επαφή με τα θύματα ρατσιστικής βίας ή θύματα άλλων βίαιων επιθέσεων που υποκινούνται από μίσος. Προϋπόθεση για τη συμμετοχή στο Δίκτυο αποτελεί ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, τη διαφορετικότητα, την πολυπολιτισμικότητα και την ανεξίτηρη σκευή, καθώς και η δράση για την αντιμετώπιση των διακρίσεων και της μισαλλοδοξίας. Εκτός από τους συντονιστές, την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στο Δίκτυο συμμετέχουν 37 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και φορείς της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και ο Συνήγορος του Πολίτη και το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων ως παρατηρη-

τές¹. Οι συμμετέχοντες φορείς αναγνωρίζουν και επιδιώκουν ως κοινό στόχο την καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας καθώς και όλων των πράξεων που τελούνται από μίσος προκαλούμενο λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου και αναπηρίας.

Για τους σκοπούς του Δικτύου, περιστατικά ρατσιστικής βίας θεωρούνται εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές εις βάρος ατόμων, τα οποία στοχοποιούνται λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, χρώματος, θρησκευτικής προέλευσης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή αναπηρίας. Καταγράφονται επίσης εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές σε βάρος των *υπερασπιστών* ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή όσων ατόμων προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και στοχοποιούνται λόγω αυτής τους της ιδιότητας.

Στο πλαίσιο επιδίωξης του κοινού σκοπού, το Δίκτυο: i) διατυπώνει συστάσεις προς τις Ελληνικές αρχές σύμφωνα με την ελληνική και διεθνή νομοθεσία προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ii) προωθεί την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σχετικά με

την καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας, iii) διαβουλεύεται ως προς ειδικά ζητήματα σχετικά με τη ρατσιστική βία, iv) ενισχύει την συνεργασία με άλλους φορείς οι οποίοι επιδιώκουν την καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας. v) οργανώνει και συμμετέχει σε εκπαιδευτικά προγράμματα της κοινωνίας των πολιτών αλλά και αρμόδιων θεσμικών φορέων για ζητήματα σχετικά με την αναγνώριση, την καταγραφή και την αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους.

II. Μεθοδολογία και στόχοι του Δικτύου

Αρκετοί λόγοι επιτρέπουν στο Δίκτυο να αισθάνεται ικανοποίηση για την εξέλιξη της έως τώρα δράσης του. Από τον Οκτώβριο του 2011, χρονικό σημείο εκκίνησης της έναρξης των καταγραφών, έως σήμερα, η δράση του Δικτύου έχει διευρυνθεί και ενδυναμωθεί. Αρκεί να θυμηθούμε ότι κατά την εκκίνηση, η κυρίαρχη θέση της Πολιτείας ήταν ότι δεν υπήρχε ρατσιστική βία. Στη συνέχεια και με την συνδρομή των στοιχείων που κατέγραψε το Δίκτυο, το κράτος απέδωσε τη ρατσιστική βία σε μεμονωμένες περιπτώσεις ατόμων. Η πραγματικότητα, όπως αυτή προέκυψε από τη δημοσιοποίηση και την καταγγελία περιστατικών, ανέτρεψε την θέση ότι η ρατσιστική βία προέρχεται από ομάδες ασύνδετες μεταξύ τους και μάλιστα κατέδειξε την αξιοπιστία των καταγραφών από το Δίκτυο. Το μοτίβο των επιθέσεων που πρώτο το Δίκτυο κατέγραψε και δημοσιοποίησε απέδειξε ότι οι δράστες δεν δρούσαν τυχαία και χωρίς συντονισμό.

Εκτός από την συμβολή του στην αναγνώριση του ζητήματος της ρατσιστικής βίας, το Δίκτυο κλήθηκε από τις ανακριτικές αρχές να συμβάλει ενεργά στη διερεύνηση διαφόρων εγκληματικών πράξεων. Παρά τη θεσμική αναγνώριση της αξιοπιστίας του από εθνικούς και διεθνείς φορείς², το Δίκτυο δεν σταματά να τονίζει από την αρχή της ύπαρξής του ότι οι καταγραφές του καλύπτουν ένα μέρος των επιθέσεων, δεδομένου ότι καταγράφει περιστατικά μόνο βάσει της μαρτυρι-

1. Στο Δίκτυο συμμετέχουν οι ακόλουθες ΜΚΟ: Αίτημα, Αντιγόνη-Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης, Άρσις, Γιατροί του Κόσμου, Διεθνής Αμνηστία, Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών, "Ελληνική Δράση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα" - Πλειάδες, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών, Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων, Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Δικηγορικού Συλλόγου Ρόδου, Θετική Φωνή, Ιατρική Παρέμβαση, Κέντρο Ημέρας «Βαβέλ», Κέντρο Συμπαραστάσεως Παλιννοστούντων και Μεταναστών-Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων, Κέντρο Ζωής, Κίνηση Υπεράσπισης των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών/-στριών (Πάτρα), Κόσμος χωρίς Πολέμους και Βία, ΛΑΘΡΑ; - Επιτροπή αλληλεγγύης στους πρόσφυγες Χίου, ΜΕΤΑδραση, Οικογένειες Ουράνιο Τόξο, Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα Προσφύγων και Μεταναστών, Ομάδα Νομικών για την Υπεράσπιση των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών (Θεσσαλονίκη), Ομοφυλοφιλική και Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας (ΟΛΚΕ), Πρωτοβουλία για τα Δικαιώματα των Κρατουμένων, Σύλλογος Ενωμένων Αφγανών, Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, Φόρουμ Μεταναστών Κρήτης, Act Up Hellas, ASANTE, Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας, Generation 2.0 RED, PRAKSIS, YsMedia, καθώς και ο Συνήγορος του Πολίτη και το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων ως παρατηρητές.

2. Για την πλέον πρόσφατη και εκτενή χρήση των στοιχείων του Δικτύου, βλ. Έκθεση της ECRl για την Ελλάδα (πέμπτος κύκλος επιτήρησης)(2015), παρ. 61-67, 69 και 72. Για παλαιότερες αναφορές, βλ. www.rvnrn.org.

ας του ίδιου του θύματος και οι οργανώσεις-μέλη του Δικτύου δεν δρουν σε όλη την ελληνική επικράτεια. Ωστόσο η πείρα του ίδιου του Δικτύου σχετικά με το έγκλημα μίσους στην Ελλάδα βαθαίνει και εμπλουτίζεται, ενώ συνιστά την πληρέστερη αποτύπωση των ποιοτικών τάσεων της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα.

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας επαναλαμβάνει ότι παρά τα θετικά βήματα από την Πολιτεία σχετικά με την αναγνώριση, καταγραφή και αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους, η συγκριτική τους επισκόπηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αποδεικνύει ότι το στοίχημα της καταγραφής δεν έχει κερδηθεί και οι καταγγελίες παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με την υπάρχουσα κατάσταση. Πρόκειται για ένα είδος αφανούς εγκληματικότητας, το οποίο ενώ φαινομενικά στοχοποιεί συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού, καταλήγει να πλήττει την κοινωνία στο σύνολό της. Απόδειξη αποτελούν η εδραίωση ξενοφοβικών και ακραίων ιδεολογιών στο εκλογικό σώμα, καθώς και η στοχοποίηση πληθυσμιακών ομάδων, όπως τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ.

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας τελεί σε αναμονή της εμπέδωσης από τις αρμόδιες αρχές των ρυθμίσεων της ΚΥΑ 30651/2014, ώστε να διασφαλιστεί η ουσιαστική πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλα τα θύματα, καθώς και του Ν 4285/2014, ώστε να διερευνάται αποτελεσματικά το ρατσιστικό κίνητρο τόσο στο στάδιο της διαταχθείσας από την Εισαγγελία προκαταρκτικής εξέτασης όσο και στο στάδιο της αυτεπάγγελτης αστυνομικής προανάκρισης. Εκτός από την προσπάθεια του Δικτύου να καταγράψει περισσότερα περιστατικά και να αναδείξει τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά, είναι πρόθυμο να συνδράμει κατά το εφικτό σε όλα τα στάδια αντιμετώπισης του εγκλήματος μίσους. Δεν έχει όμως τον στόχο να υποκαταστήσει την Πολιτεία στην υποχρέωσή της να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή των πρόσφατων νομοθετικών ρυθμίσεων και τη διάδοσή τους εντός των ευάλωτων και στοχοποιούμενων ομάδων, καθώς και να εντατικοποιήσει την προσπάθεια αντιμετώπισης και δίωξης των εγκλημάτων μίσους χωρίς εξαιρέσεις. Τα κενά στην αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους διαβρώνουν την κοινωνική συνοχή, τροφοδοτούν

τις κοινωνικές αντιθέσεις και πολώνουν την συζήτηση σχετικά με την ομαλή και ουσιαστική ένταξη της διαφορετικότητας στο βίο της χώρας.

III. Γενικά στοιχεία σχετικά με τις καταγραφές του έτους 2014³

Κατά την περίοδο Ιανουαρίου – Δεκεμβρίου 2014, το Δίκτυο κατέγραψε, μέσω συνεντεύξεων με τα θύματα, 81 περιστατικά ρατσιστικής βίας με περισσότερα από 100 θύματα⁴. Σε 46 περιστατικά στοχοποιήθηκαν μετανάστες/στρίες ή πρόσφυγες λόγω εθνικής προέλευσης ή χρώματος, ενώ σε 32 περιστατικά στοχοποιήθηκαν ΛΟΑΤΚΙ άτομα⁵ (σε 3 τέτοια περιστατικά τα θύματα ήταν αλλοδαποί). Τέλος, σε 3 αντισημικά περιστατικά βεβηλώθηκαν ιερός χώρος και σύμβολα.

Το Δίκτυο διαπιστώνει ενδείξεις εξοικείωσης της ελληνικής κοινωνίας με τη βία και την στοχοποίηση ατόμων λόγω της διαφορετικότητάς τους. Η διαπίστωση αυτή εδράζεται στις τρεις βασικές ποιοτικές τάσεις των περιστατικών που κατέγραψε το Δίκτυο.

Πρώτον, παρά την ποινική αντιμετώπιση εγκληματικών ενεργειών με ρατσιστικό κίνητρο μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα, οι επιθέσεις κατά προσφύγων και μεταναστών/στριών εξακολουθούν να αποτελούν την πλειοψηφία των καταγραφών. Αν και η ένταση των επιθέσεων παρουσιάζει μείωση, δεν έχει εκλείψει το μοτίβο της οργανωμένης ρατσιστικής επίθεσης από ομάδες ατόμων και η άσκηση σωματικής βίας.

Δεύτερον, παρατηρείται διάχυση της βίας κατά ΛΟΑΤΚΙ ατόμων. Έχουν καταγραφεί πολλές επιθέσεις κατά ομόφυλων ατόμων και ζευγαριών, με εμφανή την πρόθεση εξευτελιστικής μεταχείρισης. Επιπλέον, καταγράφηκαν επιθέσεις ιδιαι-

3. Για τις επιμέρους αναλύσεις των καταγραφών ανά ομάδα, βλ. Ετήσια Έκθεση Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής βίας (2014), www.rvgn.org.

4. Σημειώνεται ότι το Δίκτυο καταγράφει περιστατικά ρατσιστικής βίας βάσει της μαρτυρίας του θύματος. Σε κάποια περιστατικά εμπλέκονται περισσότερα θύματα τα οποία δεν είναι πάντα δυνατόν να καταμετρηθούν με ακρίβεια. Επισημαίνεται επίσης ότι κάποια περιστατικά ομοφοβικής βίας στρέφονται κατά ζευγαριών και, παρόλο που θεωρείται και υπολογίζεται κατά την καταμέτρηση ως ένα περιστατικό, τα θύματα είναι 2 άτομα.

5. Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς, Κουήρ, Ίντερσεξ.

τερης σκληρότητας στις περιπτώσεις που το θύμα στοχοποιήθηκε λόγω ταυτότητας φύλου.

Τρίτον, η εμπλοκή ένστολων σε περιστατικά ρατσιστικής βίας παραμένει ιδιαίτερα ανησυχητική. Η αδυναμία αποτελεσματικής αντιμετώπισης των περιπτώσεων στις οποίες δεν τηρείται η νομιμότητα ενισχύεται από την ανυπαρξία ενός ανεξάρτητου μηχανισμού διερεύνησης των καταγγελιών για την αστυνομική αυθαιρεσία. Κατά συνέπεια, υπονομεύονται σε μεγάλο βαθμό οι προσπάθειες αντιμετώπισης του ρατσιστικού εγκλήματος από την ελληνική Πολιτεία.

Η σύγκριση των περιστατικών που καταγράφηκαν και όσων καταγγέλλθηκαν το 2014 δείχνει μια μικρή αύξηση των καταγγελιών από θύματα πρόσφυγες και μετανάστες. Εν προκειμένω, εκτιμάται ότι η αστυνομική και δικαστική διερεύνηση της δράσης των εξτρεμιστικών ομάδων, μέσω των υποθέσεων που συνδέονται με τη Χρυσή Αυγή, έχει συμβάλει θετικά στην ενδυνάμωση των θυμάτων. Από τις μαρτυρίες τους γίνεται επίσης αντιληπτό ότι κάθε ένδειξη έμπρακτης αλληλεγγύης και σεβασμού της νομιμότητας από τους αυτόπτες μάρτυρες ενδυναμώνει το θύμα και το βοηθά ώστε να προβεί στις απαιτούμενες ενέργειες για τη διερεύνηση του περιστατικού.

Το Δίκτυο χαιρέτισε την υιοθέτηση των νομοθετικών ρυθμίσεων σχετικά με την προστασία των θυμάτων και των ουσιαστών μαρτύρων. Οι διατάξεις περί προστασίας αλλοδαπών θυμάτων (ΚΥΑ 30651/2014), δηλαδή η πρόβλεψη αναστολής της απόφασης κράτησης και απέλασης των θυμάτων και ουσιαστών μαρτύρων καθώς και θέσπιση ειδικού καθεστώτος άδειας παραμονής για το διάστημα που είναι αναγκαίο για τη δίωξη και καταδίκη των δραστών, ήταν ένα θετικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Ωστόσο, επισημαίνει ότι η Πολιτεία οφείλει να διασφαλίσει την ουσιαστική πρόσβαση, εκτός από την τυπική, των θυμάτων στις αστυνομικές και δικαστικές αρχές. Στο ίδιο πνεύμα, το Δίκτυο θα παρακολουθήσει με προσοχή την πρακτική των αρμόδιων αρχών ως προς την υποχρέωση διερεύνησης του ρατσιστικού κινήτρου, κατόπιν της θέσπισης γενικής επιβαρυντικής περίπτωσης για τα εγκλήματα με ρατσιστικό κίνητρο (άρθρο 81Α Π.Κ.).

Σε συνέχεια των συμπερασμάτων αυτών, το Δίκτυο καλεί την Πολιτεία όχι μόνο να μην εφησυχάσει, αλλά αντιθέτως να εντείνει τις προσπάθειές

της ώστε να περιορίσει την εξάπλωση των εκδηλώσεων βίας με ρατσιστικό κίνητρο. Ακολουθούν οι συστάσεις που απηύθυνε το Δίκτυο στα επιμέρους Υπουργεία.

Συστάσεις προς την Πολιτεία:

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας απευθύνει τις ακόλουθες προτάσεις προς την ελληνική πολιτεία για την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους, δηλαδή την εγκληματική πράξη σε βάρος ατόμου λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, χρώματος, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.

Προς το Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης

A. Διαχείριση του εγκλήματος μίσους

1. Υιοθέτηση ειδικού επιχειρησιακού σχεδίου πρόληψης και αντιμετώπισης των εγκλημάτων μίσους, σε συνεργασία με εξειδικευμένους διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς.

2. Καταδίκη των εγκλημάτων μίσους από την πολιτική ηγεσία και την ηγεσία της ΕΛ.ΑΣ. και έμπρακτη αποτροπή των αστυνομικών από βίαιες πρακτικές με ρατσιστικό κίνητρο.

3. Διεξαγωγή εκπαιδευτικού προγράμματος, με συνδρομή από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς με εξειδίκευση και εμπειρία στην εκπαίδευση των σωμάτων ασφαλείας και δικαιοσύνης, για τους υπηρετούντες στα Τμήματα και Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας αλλά και το σύνολο των υπηρετούντων της ΕΛΑΣ.

4. Επικαιροποίηση, σε συνέχεια της υιοθέτησης του άρθρου 81Α Π.Κ., της με αριθμό 7100/4/3 εγκυκλίου (24.5.2006), σχετικά με την υποχρέωση διερεύνησης ρατσιστικού κινήτρου, συλλογής σχετικών στοιχείων, καταγραφής ή/και αναφοράς από τους αστυνομικούς βάσει ειδικής φόρμας, ανεξαρτήτως από την κατάθεση μήνυσης, κάθε περιστατικού σε βάρος ατόμου λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, χρώμα-

τος, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.

5. Ενημέρωση των αστυνομικών σχετικά με την υποχρέωση συνδρομής των θυμάτων, παρέμβασης για τη διάσωσή τους και μέριμνας για την παραπομπή τους στις κατάλληλες υπηρεσίες.

6. Συνεργασία των αστυνομικών τμημάτων με κυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς φορείς και μεταναστευτικές κοινότητες για την παροχή ιατρο-κοινωνικής βοήθειας, νομικής συνδρομής και διερμηνείας ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση του θύματος στην αστυνομία.

7. Ενσωμάτωση των διατάξεων περί προστασίας αλλοδαπών θυμάτων και ουσιαστών μαρτύρων (ΚΥΑ 30651/2014) στον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης.

8. Αποχή από τη δίωξη για παράνομη είσοδο και απαγόρευση της σύλληψης και της διοικητικής κράτησης του καταγγέλλοντος μάρτυρα για το διάστημα που μεσολαβεί από την καταγγελία έως την έκδοση της ειδικής εισαγγελικής πράξης του στοιχ. β) της παραγράφου 1 του άρθρου 1 της ΚΥΑ 30651/2014, καθώς και των *μαρτύρων* των ρατσιστικών επιθέσεων και διασφάλιση της πρόσβασής τους στις αρχές.

9. Συμπερίληψη του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου στο ΠΔ 132/2012 του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη για τη δημιουργία ειδικών Τμημάτων και Γραφείων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας.

10. Προστασία των δικαιωμάτων των *υπερρασπιστών* ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή όσων ατόμων και φορέων προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

B. Αντιμετώπιση της αστυνομικής βίας με ρατσιστικό κίνητρο

1. Συγκρότηση ενός πραγματικά ανεξάρτητου και αποτελεσματικού μηχανισμού διερεύνησης καταγγελιών. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις συστάσεις των διεθνών οργανισμών, ο μηχανισμός αυτός δεν θα πρέπει να έχει δομική ή οργανωτική σύνδεση με την αστυνομία.

2. Πρόβλεψη ειδικής διαδικασίας στο πλαίσιο του πειθαρχικού ελέγχου εντός της ΕΛ.ΑΣ. για

την ταχύτερη εξέταση αυθαιρεσιών με ρατσιστικό κίνητρο.

Προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης

1. Δημιουργία επίσημου και ενιαίου συστήματος καταγραφής και παρακολούθησης των ρατσιστικών εγκλημάτων, σε συνεργασία με την αστυνομία και κάθε κυβερνητικό ή μη φορέα ο οποίος συλλέγει σχετικά στοιχεία.

2. Νομοθετική πρόβλεψη που θα εξασφαλίζει την αυτεπάγγελτη δίωξη όλων των αξιόποινων πράξεων που τελούνται με ρατσιστικό κίνητρο καθώς και την απαλλαγή από το παράβολο πολιτικής αγωγής για τα θύματα.

3. Εκπαίδευση των εισαγγελικών και δικαστικών αρχών ως προς τη διαχείριση του εγκλήματος μίσους.

4. Επικύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης που διαπράττονται μέσω συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Προς το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων

1. Εκπόνηση οδηγού με στόχο την σχολική κοινότητα σχετικά με την κατανόηση και τη διαχείριση περιστατικών βίας με ρατσιστικό και ομοφοβικό κίνητρο.

2. Ενίσχυση του πλαισίου καταπολέμησης της ενδοσχολικής ρατσιστικής και ομοφοβικής βίας με την έμπρακτη συμμετοχή των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των συλλόγων γονέων και κηδεμόνων.

3. Ενίσχυση του Παρατηρητηρίου για την Πρόληψη της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού.

Γ. ΕΕΔΑ και Θεσμικά Όργανα

1. Επιτροπές Προσφυγών

Το διαρκές ενδιαφέρον που έχει επιδείξει η ΕΕΔΑ, ως συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας

σε θέματα προστασίας και προώθησης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, για θέματα που άπτονται της προστασίας των αλλοδαπών και, ειδικότερα, της διαδικασίας παροχής διεθνούς προστασίας, αναγνωρίστηκε από το νομοθέτη μέσω της θεσμικής κατοχύρωσης της συνδρομής της στη στελέχωση και λειτουργία των Επιτροπών Προσφυγών που έχουν συσταθεί δυνάμει του ΠΔ 114/2010, καθώς επίσης και αυτών της νέας Αρχής Προσφυγών.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 26 του ΠΔ 114 (ΦΕΚ Α' 195/22.11.2010) για τη «διαδικασία αναγνώρισης σε αλλοδαπούς και ανιθαγενείς του καθεστώτος του πρόσφυγα ή δικαιούχου επικουρικής προστασίας», προβλέπεται η σύσταση Επιτροπών Προσφυγών που θα λειτουργούν στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και θα έχουν αποφασιστική αρμοδιότητα. Η κάθε Επιτροπή Προσφυγών απαρτίζεται μεταξύ άλλων και από έναν νομικό – καθώς και αναπληρωτή του – με εξειδίκευση στο προσφυγικό δίκαιο ή το δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η επιλογή των νομικών γίνεται από σχετικό κατάλογο που καταρτίζεται με ευθύνη της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου σύμφωνα με τον Κανονισμό λειτουργίας της.

Ανάλογη είναι και η πρόβλεψη του άρθρου 3, παρ. 3, του Ν 3907/2011 «Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής», σύμφωνα με το οποίο ο πρόεδρος και το τρίτο μέλος των τριμελών Επιτροπών Προσφυγών που συστάθηκαν και λειτουργούν στα πλαίσια της νέας Αρχής Προσφυγών, καθώς και οι αναπληρωτές τους επιλέγονται από τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη από σχετικό κατάλογο που καταρτίζεται από την ΕΕΔΑ, σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας της.

Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕΔΑ ενημερώθηκε τόσο από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη όσο και από την Αρχή Προσφυγών για την ανάγκη πλήρωσης ορισμένων εκ των θέσεων των ως άνω Επιτροπών Προσφυγών που είχαν μείνει κενές. Καταβάλλοντας εργώδη προσπάθεια, η ΕΕΔΑ ανταποκρίθηκε με ταχύτητα και αποτελεσματικότητα στο θεσμικό της αυτό ρόλο. Για τη στελέχωση των ανωτέρω Επιτροπών, δημοσίευσε, στις 17 Ιανουαρίου 2014, σχετική πρόσκληση ενδιαφέ-

ροντος, συνέλεξε υποψηφιότητες και εκπλήρωσε με υπευθυνότητα τις υποχρεώσεις της.

Εν συνεχεία, και βάσει του Ν 3907/2011, η ΕΕΔΑ εκλήθη εκ νέου από το αρμόδιο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και κατήρτισε εμπρόθεσμα κατάλογο υποδεικνυμένων προσώπων για 8 Επιτροπές Προσφυγών, όπως της ζητήθηκε, κατόπιν σχετικής διαδικασίας επιλογής που διενήργησε Επιτροπή Κρίσης αποτελούμενη από Μέλη της ΕΕΔΑ εγνωσμένου κύρους. Ύστερα από αναιτιολόγητη πολύμηνη καθυστέρηση, κατά τη διάρκεια της οποίας δεν υφίστατο 2^{ος} βαθμός διεθνούς προστασίας, και χωρίς ουδεμία επίσημη και αρμόδια ενημέρωση της ΕΕΔΑ, δημοσιεύθηκε η Υπουργική Απόφαση 9541/25.9.2014 (ΦΕΚ ΥΟΔΔ 583/25.9.2014), από την οποία προκύπτουν τα εξής: πρώτον, οι Επιτροπές συγκροτήθηκαν με τη συμμετοχή προσώπων που δεν περιλαμβάνονταν στον κατάλογο που εμπρόθεσμα υπέβαλε η ΕΕΔΑ. Δεύτερον, ο αριθμός των Επιτροπών Προσφυγών είχε αυξηθεί κατά 2, χωρίς ουδέποτε να ζητηθεί η από τον νόμο προβλεπόμενη συνδρομή της ΕΕΔΑ στην υπόδειξη Προέδρων και μελών προκειμένου αυτές να έχουν νόμιμη συγκρότηση. Επισημαίνεται πως στις δυο μόνο περιπτώσεις (παρέλευση άπρακτης της προθεσμίας αποστολής του καταλόγου ή αδυναμία συμπλήρωσης του καταλόγου) που, σύμφωνα με τον νόμο, μπορούν να επιλαμβάνονται της επιλογής η Αρχή Προσφυγών ή απευθείας ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, οφείλουν να τηρούνται υποχρεωτικά για την επιλογή τα ίδια κριτήρια που εφαρμόζει η ΕΕΔΑ, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία των δικαιωμάτων των αιτούντων διεθνούς προστασίας.

Εν προκειμένω όμως, δεν συνέτρεχαν οι προαναφερθείσες εξαιρετικές προϋποθέσεις συνέχισης της διαδικασίας χωρίς τη συμμετοχή της ΕΕΔΑ. Φαίνεται συνεπώς ότι το Υπουργείο υπερέβη τα όρια της κατά νόμο αρμοδιότητάς του, ασκώντας απεριόριστη διακριτική ευχέρεια και ακολουθώντας διαδικασία που γεννά σοβαρά ερωτήματα για την λειτουργική και ουσιαστική ανεξαρτησία των Επιτροπών Προσφυγών. Σημειώνεται πως η από τον νόμο προβλεπόμενη συμμετοχή τόσο της ΕΕΔΑ όσο και της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στη

συγκρότηση αυτών των Επιτροπών σκοπό έχει ακριβώς την αποφυγή τέτοιων φαινομένων.

Η ΕΕΔΑ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στον θεσμό της διεθνούς προστασίας και έχει εκδώσει σειρά σχετικών Αποφάσεων και Συστάσεων. Για τον σκοπό αυτόν επίσης, εκδήλωσε εμπράκτως την ενεργό υποστήριξη της στην νέα Υψηρασία Ασύλου και συμμετείχε ενεργά στις από τον νόμο προβλεπόμενες διαδικασίες, εκφράζοντας έτσι την εμπιστοσύνη της ειδικότερα στο έργο της Αρχής Προσφυγών. Δυστυχώς, οι πρόσφατες ενέργειες εκ μέρους του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη έχουν κλονίσει σοβαρά την εμπιστοσύνη της ΕΕΔΑ στις νέες Επιτροπές Προσφυγών.

Η ΕΕΔΑ, στο πλαίσιο του θεσμικού της ρόλου ως ανεξάρτητου συμβουλευτικού οργάνου για τα ζητήματα Δικαιωμάτων του Ανθρώπου θα συνεχίσει να παρακολουθεί στενά τα ζητήματα της διεθνούς προστασίας.

2. Επιτροπές Πολιτογράφησης

Δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 12 του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας (Ν 3284/2004, ΦΕΚ Α' 217/10.11.2004), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 του Ν 3838/2010 (ΦΕΚ Α' 49/24.3.2010) «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις» και αντικαταστάθηκε με το άρθρο 26, παρ. 1 και 2 του Ν 3938/2011 (ΦΕΚ Α' 61/31.3.2011) «Σύσταση Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις», συνιστάται Επιτροπή Πολιτογράφησης σε κάθε μία από τις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, η οποία γνωμοδοτεί για τη συνδρομή των ουσιαστικών προϋποθέσεων που πρέπει να πληροί ο αλλοδαπός που επιθυμεί να γίνει Έλληνας πολίτης (άρθρο 3 Ν 3838/2010). Σε κάθε μία από τις Επιτροπές Πολιτογράφησης συμμετέχει μέλος που υποδεικνύεται, μαζί με τον αναπληρωτή του, σύμφωνα με τον Κανονισμό λειτουργίας της από την ΕΕΔΑ.

Η ΕΕΔΑ με βάση το Ν 3838/2010 απέστειλε με το από 5.7.2010 έγγραφό της (ΑΠ 225) προς

το Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης κατάλογο των υποδειχθέντων μελών –τακτικών και αναπληρωτών – στις Επιτροπές Πολιτογράφησης που συγκροτήθηκαν στις 13 Περιφέρειες της Ελλάδας. Έκτοτε, και σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 6 και 280 του Ν 3852/2010 (ΦΕΚ Α' 87/7.6.2010) «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης-Πρόγραμμα Καλλικράτης», αλλά και του Ν 3938/2011, η ΕΕΔΑ υποδεικνύει, κάθε φορά που αυτό της ζητείται, μέλη – τακτικά και αναπληρωματικά – σε όλες τις Επιτροπές Πολιτογράφησης που λειτουργούν σε κάθε μία από τις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις της Ελλάδας: α) Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας, β) Ηπείρου-Δυτικής Μακεδονίας, γ) Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου, δ) Κρήτης, ε) Αττικής στην οποία συνιστώνται 4 Επιτροπές Πολιτογράφησης με τοπική αρμοδιότητα, στ) Μακεδονίας-Θράκης στην οποία συνιστώνται 3 Επιτροπές Πολιτογράφησης με τοπική αρμοδιότητα, ζ) Αιγαίου στην οποία συνιστώνται 2 Επιτροπές Πολιτογράφησης με τοπική αρμοδιότητα.

3. Επιτροπές Μετανάστευσης

Βάσει του άρθρου 11 του Ν 4147/2013 (ΦΕΚ Α' 98/26.04.2013), που αντικατέστησε την πρώτη παράγραφο του άρθρου 89 του Ν 3386/2005 (ΦΕΚ Α' 212/23.8.2005), η οποία είχε αντικατασταθεί με το άρθρο 42, παρ. 3, του Ν 3907/2011 (ΦΕΚ Α' 7/26.1.2011), στο Υπουργείο Εσωτερικών συνιστώνται πέντε Επιτροπές Μετανάστευσης, οι οποίες γνωμοδοτούν σχετικά με τη συνδρομή σε πολίτες τρίτων χωρών ιδιαίτερων δεσμών με την κοινωνική ζωή της Χώρας, προκειμένου να τους χορηγηθεί άδεια διαμονής, καθώς και σε κάθε περίπτωση που παραπέμπεται σε αυτές αίτημα στο πλαίσιο χορήγησης ή ανανέωσης άδειας διαμονής με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών συγκροτούνται οι Επιτροπές και ορίζονται ο πρόεδρος, τα τακτικά και αναπληρωματικά μέλη τους και οι γραμματείς με τους αναπληρωτές τους. Κάθε μία από αυτές αποτελείται από α) τρεις υπαλλήλους του Υπουργείου Εσωτερικών κατηγορίας ΠΕ, β) έναν εκπρόσωπο της Κοινωνίας των

Πολιτών, που προτείνει η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και γ) έναν εκπρόσωπο της Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδος.

Η ΕΕΔΑ, ανταποκρινόμενη στις θεσμικές της υποχρεώσεις, προβαίνει, κάθε φορά που αυτό της ζητείται, στον ορισμό εκπροσώπων της Κοινωνίας των Πολιτών.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ
ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

A. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

1. Δικαίωμα στο Νερό*: Συστάσεις της ΕΕΔΑ για την αποτελεσματική προστασία του¹

I. Εισαγωγικά

Η ΕΕΔΑ, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της ως συμβουλευτικού οργάνου της Πολιτείας για ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, βάσει του ιδρυτικού της νόμου (άρθρο 1, παρ. 6 περ. β', Ν 2667/1998), θεωρεί κρίσιμη την υποβολή προς την Πολιτεία *συστάσεων για την αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος στο νερό*.

Η απόφαση της ΕΕΔΑ να ασχοληθεί² με το θεμελιώδες αυτό δικαίωμα προέκυψε ύστερα από στάθμιση, αφενός της πορείας κατοχύρωσής του σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, αφετέρου των κινδύνων για την απόλαυσή του από τις εντεινόμενες πιέσεις ιδιωτικοποίησης των φορέων παροχής του.

Την **επιτακτικότητα** ενός τέτοιου εγχειρήματος επιτείνει, άλλωστε, τόσο η **επίκαιρη ανάγκη** για εμπέδωση του χαρακτήρα του νερού ως **«δημοσίου αγαθού»** και **όχι ως «εμπορεύματος»** όσο και η επείγουσα ανάγκη για αντιμετώπιση του νερού **ως φυσικού αγαθού σε ανεπάρκεια**.

Προς τον σκοπό αυτό, η ΕΕΔΑ προκρίνει την διαμόρφωση των συστάσεών της, επί τη βάση της οριοθέτησης του δικαιώματος στο νερό,

* Το παρόν κείμενο υιοθετήθηκε ομόφωνα από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ, στη συνεδρίαση της 20.3.2014. Εισηγήτριες: Ε. Βαρχαλαμά, Β' Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από τη ΓΣΕΕ), και Α. Τσαμπή, Επιστημονική Συνεργάτις της ΕΕΔΑ.

1. Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι όποια αναφορά στο δικαίωμα στο νερό καλύπτει και το αδελφό του δικαίωμα στην υγιεινή.
2. Το δικαίωμα στο νερό έχει, κατά το παρελθόν, τύχει της προσοχής της ΕΕΔΑ, στο πλαίσιο των παρατηρήσεών της επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα», http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/politistika_dikaiomata/Paratiriseis_ekthesiYPEX_ICESCR.pdf, σελ. 29-30.

τόσο από άποψη περιεχομένου, όσο και νομικής κατοχύρωσης. Με τον τρόπο αυτό, αναφύεται η **δυναμική** του δικαιώματος στο νερό, και δικαιολογείται η επιλογή της ΕΕΔΑ να προτείνει την, κατά τρόπο αντίστοιχα δυναμικό, προστασία του.

II. Οριοθέτηση του δικαιώματος στο νερό

A. Το περιεχόμενο του δικαιώματος στο νερό

Η διαδικασία οριοθέτησης³ του περιεχομένου του δικαιώματος στο νερό καταδεικνύει ένα δικαίωμα σύνθετης φύσης. Πράγματι, όπως έχει υποστηριχθεί **δεν υπάρχει ένα δικαίωμα στο νερό, αλλά περισσότερα δικαιώματα στο νερό**⁴. Τα «δικαιώματα» αυτά ενδεικτικά είναι: το δικαίωμα στο νερό για τη ζωή και την επιβίωση - το δικαίωμα στο καθαρό πόσιμο νερό - το δικαίωμα στο νερό και την υγιεινή- το δικαίωμα στο νερό για ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης- το δικαίωμα στο νερό στο πλαίσιο του δικαιώματος στην τροφή και διατροφή- το δικαίωμα στο νερό και την υγιεινή στο πλαίσιο του δικαιώματος σε στέγη- το δικαίωμα στο νερό για την παρασκευή της τροφής - το δικαίωμα στο νερό για την παραγωγή τροφίμων - το δικαίωμα στο νερό στο πλαίσιο του δικαιώματος στην ανάπτυξη - το δικαίωμα στο νερό στο πλαίσιο του δικαιώματος στους φυσικούς πόρους - το δικαίωμα στο νερό ως συστατικό του δικαιώματος στο περιβάλλον.

Για το λόγο αυτό, ακόμα κι όταν το δικαίωμα στο νερό δεν προστατεύεται καθαυτό ρητά, η προστασία του συνέχεται με αυτήν άλλων δικαιωμάτων με αποτέλεσμα να **καθίσταται εγγενές τους στοιχείο**, όπως π.χ. το δικαίωμα στην ζωή και την αξιοπρέπεια, το δικαίωμα σε ένα επαρκές επίπεδο ζωής, το δικαίωμα στην επαρκή στέγαση⁵

3. Βλ. και TZATZAKH (Μ.-Β.), *Το νερό στο δημόσιο διεθνές δικαίωμα*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012.

4. FAVREAU (B.), «Le droit de l'homme à l'eau», *Annuaire international des droits de l'homme*, Vol. I/2006, σελ. 260.

5. Στο Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 4 επί του άρθρου 11, παρ. 1, του ΔΣΟΚΠΔ, η Επιτροπή οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων επισημαίνει ότι το δικαίωμα σε επαρκή στέγαση προϋποθέτει την πρόσβαση σε «ασφαλές πόσιμο νερό» καθώς και «την υγιεινή»: CESCR, *General comment 4. (General Comments), The right to adequate housing (Art.11 (1))*, 13.12.1991, παρ. 8 (β).

και στην σίτιση⁶, το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στην ιδιωτική ζωή, το δικαίωμα στην υγεία ή το δικαίωμα στο περιβάλλον.

Ως αυτόνομο, βέβαια, δικαίωμα στο νερό, και με βάση τον **ορισμό** που δίνεται στο Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 15 της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, νοείται το *δικαίωμα κάθε προσώπου σε επαρκές, ασφαλές, αποδεκτό, φυσικά προσβάσιμο και οικονομικά προσιτό νερό για προσωπική και οικιακή χρήση*⁷.

B. Η κατοχύρωση του δικαιώματος στο νερό

1. Διεθνές επίπεδο

Το δικαίωμα στο νερό δεν αναφέρεται ρητά ούτε στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948, ούτε στα Διεθνή Σύμφωνα για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ΔΣΟΚΠΔ) και για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ).

Εντούτοις, και πριν ακόμα διαπλαστεί ως αυτόνομο γενικό δικαίωμα, η ρητή κατοχύρωση του δικαιώματος στο νερό απαντάται αρχικά σε κείμενα με *ειδικό προστατευτικό πεδίο*, ως εξής:

– Η **Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού** (1989), προβλέπει στο άρθρο 24, παρ. 2 περ. γ), ότι, στο πλαίσιο της πλήρους εφαρμογής του *δικαιώματος υγείας του παιδιού*, τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για «[ν]α αγωνιστούν κατά της ασθένειας και της κακής διατροφής [...] και με την παροχή θρεπτικών τροφών και καθαρού πόσιμου νερού, λαμβάνοντας υπόψη τους κινδύνους της μόλυνσης του φυσικού περιβάλλοντος».

– Στη **Διεθνή Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των**

6. Ο Jean Ziegler, ως Ειδικός Εμπειρογνώμονας του ΟΗΕ για το δικαίωμα στη σίτιση, επεσήμανε ότι το δικαίωμα στη σίτιση δεν περιλαμβάνει μόνο το δικαίωμα σε στερεή τροφή αλλά και σε υγρή, σε πόσιμο νερό: *Economic and Social Council, The right to food, Report by the Special Rapporteur on the right to food, Mr. Jean Ziegler, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 2000/10, E/CN.4/2001/53, 7.2.2001, παρ. 32.*

7. Παρ. 2.

Γυναικών (1979), προβλέπεται η εξασφάλιση στις γυναίκες του δικαιώματος «[ν]α απολαμβάνουν κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης, ειδικότερα όσον αφορά τη στέγαση, την υγεία, την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και ύδατος, τις μεταφορές και συγκοινωνίες» (άρθρο 14, παρ. 2 περ. η)).

– Αντίστοιχα, η **Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες** (2006), στο άρθρο 28, προβλέπει την υποχρέωση των κρατών να διασφαλίζουν στα άτομα με αναπηρίες και στις οικογένειές τους *πρόσβαση σε πόσιμο νερό*.

– Ειδική πρόβλεψη για την *προμήθεια κατάλληλου σε ποσότητα και ποιότητα πόσιμου νερού*, περιλαμβάνει και η πρωτοπόρα **Σύμβαση Ναυτικής Εργασίας (Maritime Labour Convention, MLC 2006)** της **Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ)**⁸, γνωστή και ως «Χάρτα Δικαιωμάτων των Ναυτικών» (Πρότυπο A3.2 - Διατροφή και τροφοδοσία).

– Επίσης, στη **Διεθνή Σύμβαση Εργασίας 169 (1989)** «Για τους αυτόχθονες και νομαδικούς πληθυσμούς στις ανεξάρτητες χώρες», προβλέπεται η λήψη ειδικών μέτρων για τη διαφύλαξη του *περιβάλλοντος των ενδιαφερομένων πληθυσμών* (άρθρο 4, παρ. 1 *in fine*).

– Στο πλαίσιο του **διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου**, η τρίτη Σύμβαση της Γενεύης για την μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου (1949) αναφέρει την υποχρέωση *παροχής πόσιμου νερού*, και μάλιστα κατάλληλου σε ποσότητα και ποιότητα ανάλογα και με τις ανάγκες του κάθε προσώπου (άρθρα 20 και 26). Επίσης, το πρόσθετο Πρωτόκολλο για τις διεθνείς ένοπλες συρράξεις *απαγορεύει την καταστροφή* αγαθών απαραίτητων για την επιβίωση του αμάχου πληθυσμού, όπως, μεταξύ άλλων, *εγκαταστάσεων νερού* κ.λπ.

Αξίζει να γίνει αναφορά και σε περιφερειακά συστήματα, όπως:

– Στον **Αφρικανικό Χάρτη για τα Δικαιώματα και την Ευημερία του Παιδιού** (1990) άρθρο 14, παρ. 2 περ. γ), ο οποίος, στο πλαίσιο της εφαρμογής του δικαιώματος υγείας του παιδιού, προβλέπει ότι τα Συμβαλλόμενα Κράτη

8. Η MLC κυρώθηκε με τον Ν 4078/2012.

λαμβάνουν μέτρα για τη «διασφάλιση παροχής τροφής και ασφαλούς πόσιμου νερού».

– Στο πρόσθετο Πρωτόκολλο στην Παναμερικανική Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, σχετικά με τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, που προβλέπει στο άρθρο 11, παρ. 1 ότι «[κ]αθένας έχει το δικαίωμα να διαβιεί σε υγιές περιβάλλον και να έχει πρόσβαση σε βασικές δημόσιες παροχές».

– Στο Πρωτόκολλο του Λονδίνου για το Νερό και την Υγεία (1999) στη Σύμβαση του 1992 για την προστασία και χρήση των διασυνοριακών υδάτινων οδών και των διεθνών λιμνών, που είναι το πρώτο γενικό κείμενο στο οποίο το νερό και η υγεία αντιμετωπίζονται συνδυαστικά, ενώ μάλιστα ειδικά προβλέπεται η δίκαιη πρόσβαση σε νερό, επαρκές ποσοτικά και ποιοτικά, σε όλα τα μέλη του πληθυσμού, ιδίως δε σε όσους βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ή είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι (άρθρο 5 περ. Ι).

Η πορεία προς τη γενική διεθνή κατοχύρωση ενός αυτόνομου δικαιώματος στο νερό, ξεκινάει ήδη από το 1977, με πολλούς, βέβαια, ενδιάμεσους σταθμούς⁹. Το 1977 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών αναγνώρισε ως καθολικό το δικαίωμα πρόσβασης σε πόσιμο νερό προβλέποντας ότι ανεξάρτητα από το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης όλοι οι λαοί έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε πόσιμο νερό σε ποσότητα και ποιότητα που να αντιστοιχεί με τις βασικές τους ανάγκες (Πρόγραμμα Δράσης **Mar del Plata** της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Νερό).

Το 2000, «η μείωση κατά το ήμισυ, έως το 2015, του ποσοστού των ανθρώπων που δεν έχουν πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό» πε-

ριλαμβάνεται στους Αναπτυξιακούς Στόχους για τη Χιλιετία που υιοθετήθηκαν με την **Διακήρυξη του ΟΗΕ για τη Χιλιετία**¹⁰.

Το 2002 η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα συμπεριέλαβε το νερό στις γενικές παρατηρήσεις του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, αναγνωρίζοντας επισήμως με το **Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 15** την πρόσβαση σε επαρκές και ασφαλές νερό ως θεμελιώδες ανθρωπινό δικαίωμα. Μάλιστα, το δικαίωμα στο νερό χαρακτηρίστηκε ως προϋπόθεση για την εφαρμογή άλλων δικαιωμάτων¹¹.

Με το Ψήφισμα 7/22, το Συμβούλιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ αποφάσισε το 2008 να ορίσει την Catarina de Albuquerque **Ανεξάρτητη Εμπειρογνώμονα** σχετικά με τις υποχρεώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό και αποχέτευση¹².

Τελικά, στις 28 Ιουλίου 2010, η **Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ** αναγνώρισε με το εμβληματικό Ψήφισμα 64/292, το ανθρωπινό δικαίωμα στο νερό και την υγιεινή, επισημαίνοντας τη σημασία τους για την εφαρμογή του συνόλου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ακολούθησε, στις 30 Σεπτεμβρίου 2010, το Ψήφισμα 15/9 του **Συμβουλίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου** του ΟΗΕ, το οποίο αποτέλεσε ένα νέο σταθμό για την προστασία του δικαιώματος στο νερό, χαρακτηριζοντάς το ως τμήμα του εν ισχύ διεθνούς δικαίου, δεσμευτικό για τα Κράτη¹³.

9. Βλ. και Έκτο Παγκόσμιο Φόρουμ για το Νερό, Μασσαλία 2012 - Πέμπτο Παγκόσμιο Φόρουμ για το Νερό, Κωνσταντινούπολη 2009-Τέταρτο Παγκόσμιο Φόρουμ για το Νερό, Μεξικό 2006 - Τρίτο Παγκόσμιο Φόρουμ για το Νερό, Κιότο 2003 - Πρόγραμμα Διεθνής Δεκαετία για Δράση «Νερό για μια Ζωή 2005-2015» - Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, Γιοχάνεσμπουργκ 2002 - Παγκόσμια Σύνοδος για το Φρέσκο νερό, Βόννη 2001 - Δεύτερο Παγκόσμιο Φόρουμ για το Νερό, Χάγη 2000 - Πρώτο Παγκόσμιο Φόρουμ για το Νερό, Μαρακές 1997 - Τέταρτη παγκόσμια Σύνοδος για τις Γυναίκες, Πεκίνο 1995 - Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής για την Κοινωνική Ανάπτυξη, Δανία 1995 - Διεθνής Συνδιάσκεψη για το Νερό και το Περιβάλλον, Δουβλίνο 1992 - Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής για τα Παιδιά, 1990 - Παγκόσμια Σύσκεψη για το ασφαλές νερό και την υγιεινή, 1990.

10. United Nations General Assembly, United Nations Millennium Declaration, Resolution A/res/55/2, στ. 19.

11. CESCR, General Comment No. 15 (2002), The right to water (arts. 11 and 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), E/C.12/2002/11, 20.1.2003, παρ. 1.

12. Στις 18 Μαρτίου 2011, το Συμβούλιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όρισε, με το Ψήφισμα 16/2, την Catarina de Albuquerque ως Ειδική Εισηγήτρια και στη συνέχεια ανανέωσε τη θητεία της για τρία ακόμα χρόνια. Σύμφωνα με το ψήφισμα 24/18 η θητεία μπορεί να ανανεωθεί για ακόμα μία τριετία.

13. Βλ. και το πρόσφατο ψήφισμα 24/18, της 27ης Σεπτεμβρίου 2013, στο οποίο το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για πρώτη φορά αναφέρεται επακριβώς στο κανονιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος.

2. Ευρωπαϊκό επίπεδο

Συμβούλιο της Ευρώπης

Το δικαίωμα στο νερό δεν περιέχεται ρητά ούτε στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) ούτε και στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη. Συνδέεται βέβαια με σειρά δικαιωμάτων που τα δύο αυτά κείμενα προστατεύουν, γεγονός που αποδεικνύεται κι από την εφαρμογή τους από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Κοινωνικά Δικαιώματα (ΕΕΚΔ) αντίστοιχα¹⁴.

Πάντως, πρέπει να αναφερθεί ότι το 1968, πρωτοπορώντας, το Συμβούλιο της Ευρώπης υιοθέτησε τον **Ευρωπαϊκό Χάρτη για το Νερό** με το οποίο διακηρύσσεται ότι το νερό είναι «κοινή κληρονομιά», χωρίς βέβαια να γίνεται αναφορά σε *αυτόνομο δικαίωμα στο νερό*. Ο Χάρτης αυτός αντικαταστάθηκε το 2001 από τον **Ευρωπαϊκό Χάρτη για τους Υδατικούς Πόρους** ο οποίος ρητά προέβλεψε το *δικαίωμα κάθε προσώπου σε επαρκή ποσότητα νερού για την κάλυψη των βασικών του αναγκών*¹⁵.

14. STEICHEN (P.), «Le droit à l'eau dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», in *Académie de l'Eau, Le droit à l'eau potable et à l'assainissement, sa mise en œuvre en Europe, France 2011*, σελ. 69 επ. file:///C:/Users/USER/Downloads/LIVRE_TOTAL_novembre_2011_rapigne.pdf (τελευταία επίσκεψη της ιστοσελίδας στις 10.3.2014). Βλ. ΕΔΔΑ, *Mamère κατά Γαλλίας*, 7.11.2006, (σχετικά με τη σπουδαιότητα του δημόσιου διαλόγου επί του νερού), ΕΔΔΑ, *Taskin και λοιποί κατά Τουρκίας*, 10.11.2004 και ΕΔΔΑ, *Tatar κατά Ρουμανίας*, 27.1.2009 (σχετικά με την προστασία των υδάτινων πόρων), ΕΔΔΑ, *Butan και Dagomir κατά Ρουμανίας*, 14.2.2008 και ΕΔΔΑ, *Zander κατά Σουηδίας*, 25.11.1993 (σχετικά με την αναγνώριση ενός ατομικού δικαιώματος πρόσβασης στο νερό) και μεταξύ άλλων: ΕΔΔΑ, (ΤΕΣ), *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδος*, 21.1.2011, ΕΔΔΑ, *E.G. Radu κατά Ρουμανίας*, 13.10.2009, ΕΔΔΑ, *Viorel Burzo κατά Ρουμανίας*, 30.6.2009, (ειδικά για το δικαίωμα πρόσβασης σε πόσιμο νερό και το δικαίωμα στην υγιεινή σε συνθήκες κράτησης). Σε ό,τι αφορά τις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων που σχετίζονται με το δικαίωμα στο νερό, αυτές κυρίως αφορούν τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά υπό το φως του άρθρου 31, παρ. 1, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη.

15. Recommendation Rec(2001)14 Of the Committee of Ministers to member states on the European Charter on Water Resources (Adopted by the Committee of Ministers on 17 October 2001, at the 769th meeting of the Ministers' Deputies), παρ. 5.

Το 2011, τέλος, η **Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης** υιοθέτησε το Ψήφισμα 1809/2011, «Νερό: πηγή διενέξεων», συστήνοντας στις αρχές των κρατών-μελών αλλά και μη μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης να *αναγνωρίσουν την πρόσβαση στο νερό ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα*, κατά τα πρότυπα των προαναφερθέντων ψηφισμάτων της Γενικής Συνέλευσης και του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ¹⁶.

Ευρωπαϊκή Ένωση

Το δικαίωμα στο νερό δεν αναγνωρίζεται καθαυτό από το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Η ΕΕ ωστόσο έχει υιοθετήσει σειρά κειμένων για την *προστασία και διαχείριση των υδάτων*.

Με την **Οδηγία 2000/60/ΕΚ**¹⁷ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 «Για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων», η ΕΕ θεσπίζει πλαίσιο για την προστασία των εσωτερικών επιφανειακών, των υπογείων, των μεταβατικών, και των παράκτιων υδάτων. Αποβλέπει στην πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης, προώθηση μίας βιώσιμης χρήσης του νερού, προστασία του περιβάλλοντος, βελτίωση της κατάστασης των υδατικών οικοσυστημάτων και το μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων των πλημμυρών και της ξηρασίας. Ανώτερος στόχος της, δε, είναι να επιτύχει «καλή κατάσταση» από οικολογική και χημική άποψη σε όλα τα κοινοτικά ύδατα μέχρι το 2015.

Το προοίμιο της Οδηγίας αναφέρει μεταξύ άλλων ότι 1) **Το ύδωρ δεν είναι εμπορικό προϊόν** όπως όλα τα άλλα, αλλά **αποτελεί κληρονομιά** που πρέπει να προστατεύεται και να τυγχάνει κατάλληλης μεταχείρισης¹⁸, 2) Η ύδρευση συνιστά **υπηρεσία κοινής ωφέλειας**, όπως ορίζεται στην ανακοίνωση της Επιτροπής για τις υπηρεσί-

16. Parliamentary Assembly, Resolution 1809 (2011)1, Water: a source of conflict, 15.4.2011 (18th Sitting), παρ. 14.1.

17. Η Οδηγία 2000/60/ΕΚ ενσωματώθηκε με το Ν 3199/2003 (ΦΕΚ Α' 280/ 9.12.2003) για την «Προστασία και διαχείριση των υδάτων».

18. Προοίμιο, σημ. 1.

ες κοινής ωφέλειας στην Ευρώπη¹⁹ και 3) Η **καλή ποιότητα** του ύδατος θα εξασφαλίσει την παροχή πόσιμου ύδατος στον πληθυσμό²⁰.

Περαιτέρω, η Οδηγία 2006/118/ΕΚ²¹ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006 «Σχετικά με την προστασία των υπόγειων υδάτων από τη ρύπανση και την υποβάθμιση» προβλέπονται ειδικά μέτρα για την πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης των υπόγειων υδάτων.

Το προοίμιο της Οδηγίας αυτής αναφέρει μεταξύ άλλων ότι 1) Τα υπόγεια ύδατα αποτελούν **πολύτιμο φυσικό πόρο**, και ως τέτοιος πόρος θα πρέπει να προστατεύεται από την υποβάθμιση και από τη χημική ρύπανση. Τούτο είναι ιδιαίτερα σημαντικό **για τα οικοσυστήματα που εξαρτώνται από τα υπόγεια ύδατα καθώς και για τη χρήση των υπογείων υδάτων για παροχή νερού για ανθρώπινη κατανάλωση**²², 2) τα υπόγεια ύδατα αποτελούν το μεγαλύτερο και το πιο ευαίσθητο σύστημα γλυκών υδάτων στην ΕΕ αλλά και **κύρια πηγή εφοδιασμού του κοινού με πόσιμο ύδωρ σε πολλές περιοχές**²³ και 3) για την προστασία του περιβάλλοντος ως συνόλου και της ανθρώπινης υγείας ειδικότερα, οι επιζήμιες συγκεντρώσεις επιβλαβών ρύπων στα υπόγεια ύδατα πρέπει να αποτρέπονται, να προλαμβάνονται ή να μειώνονται²⁴.

Επίσης, η **Οδηγία 2000/60/ΕΚ**²⁵ του Συμβουλίου, της 3ης Νοεμβρίου 1998, σχετικά με την ποιότητα των νερών που προορίζονται για την ανθρώπινη κατανάλωση αποσκοπεί στην *προστασία της υγείας του κοινού* με την καθιέρωση κριτηρίων υγιεινής και καθαριότητας στα οποία πρέπει να ανταποκρίνεται το πόσιμο νερό στην ΕΕ.

19. *Idem*, σημ. 15.

20. *Idem*, σημ. 24.

21. Η συμμόρφωση με την Οδηγία αυτή έγινε με την ΚΥΑ 39626/2208/Ε130/2009 για τον «Καθορισμό μέτρων για την προστασία των υπογείων νερών από τη ρύπανση και την υποβάθμιση» (ΦΕΚ 2075 Β'/25.9.2009).

22. Προοίμιο, σημ. 1.

23. *Idem*, σημ. 2.

24. *Idem*, σημ. 5.

25. Η συμμόρφωση με την Οδηγία αυτή έγινε με την ΚΥΑ Υ2/2600/2001 «Ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης» (ΦΕΚ 892 Β'/11-7-2001), έτσι όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει με την ΚΥΑ ΔΥΓ2/Γ.Π. οικ. 38295/22.3.07 (ΦΕΚ 630 Β'/26.4.2007).

Το δικαίωμα στο νερό δεν αναφέρεται στον **Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ**, συνδέεται όμως με σειρά δικαιωμάτων που αυτός κατοχυρώνει. Όντως, και πέραν των δικαιωμάτων που προστατεύει η ΕΣΔΑ, το δικαίωμα στο νερό εμμέσως περιέχεται στα δικαιώματα *προστασίας της υγείας, πρόσβασης σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, προστασίας του περιβάλλοντος και προστασίας των καταναλωτών*.

Για την ρητή καθιέρωση στο πλαίσιο του δικαίου της ΕΕ, ενός αυτόνομου καθολικού δικαιώματος στο νερό, βρίσκεται σε εξέλιξη η ευρωπαϊκή πρωτοβουλία πολιτών «Νερό: ένα ανθρώπινο δικαίωμα»²⁶. Η πρωτοβουλία αυτή αναπτύσσεται σε τρεις άξονες: (1) εγγύηση της *πρόσβασης* στο νερό και την υγιεινή σε όλη την Ευρώπη, (2) *μη απελευθέρωση* του νερού έτσι ώστε ως *δημόσιο αγαθό* να μην εντάσσεται στο πλαίσιο της κοινής αγοράς και (3) προάσπιση της *καθολική και παγκόσμιας πρόσβασης* στο νερό και εκτός ΕΕ. Όπως θεσμικά προβλέπουν οι Συνθήκες (άρθρο 11 Συνθήκης για την ΕΕ και άρθρο 24, παρ. 1, Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ), η απόκριση των αρμόδιων ευρωπαϊκών οργάνων σε μία τέτοια πρωτοβουλία, που σκοπό έχει να ζητήσει από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προτείνει συγκεκριμένη νομοθέτηση σε πεδία αρμοδιότητάς της, αναμένεται έως τις 20 Μαρτίου 2014, εντός δηλαδή τρίμηνης προθεσμίας από την παρουσίαση της πρωτοβουλίας.

Ήδη το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στη θέση του που καθορίστηκε σε πρώτη ανάγνωση στις 15 Ιανουαρίου 2014 εν όψει της έγκρισης οδηγίας σχετικά με την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης²⁷ προκρίνει την εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας των συμβάσεων παραχώρησης στον τομέα του ύδατος, εκτιμώντας ότι αυτές υπόκεινται συχνά σε ειδικές και σύνθετες ρυθμίσεις, οι οποίες απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή λόγω της σημασίας του ύδατος ως δημοσίου αγα-

26. *Water campaign, Water and Sanitation are a human right, www.right2water.eu/el* (τελευταία επίσκεψη στην ιστοσελίδα στις 10.3.2014).

27. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που καθορίστηκε σε πρώτη ανάγνωση στις 15 Ιανουαρίου 2014 εν όψει της έγκρισης οδηγίας 2014/.../ΕΕ σχετικά με την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης, P7_TC1-COD(2011)0437, παρ. 40 και άρθρο 12.

θού με θεμελιώδη αξία για όλους τους πολίτες της ΕΕ. Για τον ίδιο λόγο, το Κοινοβούλιο έχει ρητώς ταχθεί κατά της ελευθέρωσης των υπηρεσιών υδροδότησης²⁸. Προς την ίδια κατεύθυνση, σε πρόσφατη κοινή τους δήλωση, οι Επίτροποι Potočnik and Barnier, αναγνωρίζοντας την σπουδαιότητα του νερού, δήλωσαν ότι το ενωσιακό δίκαιο δεν επιβάλλει την ιδιωτικοποίηση των υπηρεσιών ύδατος, επισημαίνοντας ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει ότι το νερό είναι δημόσιο αγαθό, ζωτικής σημασίας για τους πολίτες²⁹.

3. Εθνικό επίπεδο

Το δικαίωμα στο νερό δεν κατοχυρώνεται συνταγματικά στην Ελλάδα, ούτε προβλέπεται ρητά σε επιμέρους νομοθετικά κείμενα. Το δικαίωμα στο νερό, όμως, συνέχεται με σειρά άλλων δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται ρητά - πέρα από τα διεθνή κείμενα που δεσμεύουν την Ελλάδα - στο ελληνικό Σύνταγμα, όπως τα δικαιώματα στην προστασία της ζωής (άρθρο 5, παρ. 2) και της υγείας (άρθρα 5, παρ. 5 και 21, παρ. 3), το δικαίωμα σε επαρκή στέγαση (άρθρο 21, παρ. 4) καθώς και με το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου, την προστασία του περιβάλλοντος και την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αυτά κατοχυρώνονται συνταγματικά (άρθρα 2, παρ. 1 και 24, παρ. 1 αντίστοιχα).

Εξάλλου, το δικαίωμα στο νερό άπτεται του καθεστώτος των υδάτων και του πλαισίου διαχείρισης και προστασίας τους, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί στην ελληνική έννομη τάξη. Σύμφωνα, άλλωστε, με το άρθρο 967 του Αστικού Κώδικα

τα νερά με ελεύθερη και αέναη ροή αποτελούν «**πράγματα κοινής χρήσης**». Αντίστοιχα, το άρθρο 2 της ΚΥΑ Υ2/2600/2001 «Ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης» σε συμμόρφωση προς την οδηγία 98/83/ΕΚ (βλ. παραπάνω) έτσι όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ ΔΥΓ2/Γ.Π. οικ. 38295/22.3.07, προβλέπει ότι «το «νερό ανθρώπινης κατανάλωσης», δεν εντάσσεται στην έννοια του τροφίμου, **παρέχεται με υποχρέωση της Πολιτείας σε όλους τους πολίτες της επικράτειας ως «δημόσιο αγαθό**», μη υπαγόμενο στους κανόνες της αγοράς και διέπεται από τους νόμους της υγειονομικής μηχανικής»³⁰.

Περαιτέρω, στο άρθρο 10 του Ν. 3199/2003 «Για την προστασία και διαχείριση των υδάτων» που αφορά στους **γενικούς κανόνες χρήσης των υδάτων** σε συμμόρφωση με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ³¹ αναφέρεται, ανάμεσα σε άλλα, ότι 1) η χρήση για ύδρευση έχει προτεραιότητα, ως προς την ποσότητα και την ποιότητα, έναντι κάθε άλλης χρήσης, 2) κάθε χρήση πρέπει να αποβλέπει στη βιώσιμη και ισόρροπη ικανοποίηση των αναπτυξιακών αναγκών και να διασφαλίζει τη μακροπρόθεσμη προστασία των υδάτων, την επάρκεια των αποθεμάτων τους και τη διατήρηση της ποιότητάς τους, ιδιαίτερα δε τη μείωση και την αποτροπή της ρύπανσής τους και 3) η ικανοποίηση της ζήτησης του νερού γίνεται με βάση τα όρια και τις δυνατότητες των υδατικών αποθεμάτων, λαμβανομένων υπόψη των αναγκών για τη διατήρηση των οικοσυστημάτων, καθώς και της ισορροπίας που απαιτείται μεταξύ άντλησης και ανατροφοδότησης των υπόγειων υδάτων³².

III. Το πλαίσιο αποτελεσματικής προστασίας του δικαιώματος στο νερό

Η ΕΕΔΑ επισημαίνοντας την σπουδαιότητα του δικαιώματος στο νερό, υπενθυμίζει την υπο-

28. Στο Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 13ης Ιανουαρίου 2004, σχετικά με το πράσινο βιβλίο για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας [A5-0484/2003], αναφέρεται ρητώς: «Το Κοινοβούλιο τονίζει επίσης την συμβατότητα των κανόνων ανταγωνισμού με τις υποχρεώσεις του τομέα των δημοσίων υπηρεσιών και τέλος τάσσεται σαφώς κατά της ελευθέρωσης των υπηρεσιών υδροδότησης. Το Κοινοβούλιο κρίνει ότι, στους τομείς της υδροδότησης και των αποβλήτων, οι υπηρεσίες δεν πρέπει να υπάγονται σε τομακές οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά υπογραμμίζει ότι η Ένωση πρέπει να διατηρήσει την αρμοδιότητά της όσον αφορά τα πρότυπα προστασίας της ποιότητας και του περιβάλλοντος στους τομείς αυτούς.

29. European Commission, Joint Statement by Commissioners Potočnik and Barnier on privatisation of water services, MEMO/13/131, 22.2.2013.

30. Βλ. επίσης TZATZAKH (Μ.-Β.), Το νερό στο δημόσιο διεθνές δίκαιο, *op.cit.*, σελ. 155-156.

31. Σε εφαρμογή του Ν. 3199/2003 εκδόθηκε το ΠΔ 51/2007 για τον «Καθορισμό μέτρων και διαδικασιών για την ολοκληρωμένη προστασία και διαχείριση των υδάτων σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ».

32. Σημαντικό βήμα για τη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας ορθολογικής και προγραμματισμένης χρήσης του νερού αποτέλεσε ο Ν. 1739/1987 «Για τη διαχείριση των υδατικών πόρων».

χρέωση της Πολιτείας για σεβασμό, προστασία και αποτελεσματική υλοποίηση αυτού. Με γνώμονα, δε, το κανονιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος, όπως αυτό προκύπτει από το Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 15³³, η ΕΕΔΑ απευθύνει τις συστάσεις της, βάσει του διεθνώς διαμορφωμένου πλαισίου προστασίας του.

A. Επαρκές Νερό

Η ΕΕΔΑ τονίζει την αναγκαιότητα **το νερό να αντιμετωπίζεται ως φυσικό, κοινωνικό και πολιτιστικό αγαθό, και όχι ως οικονομικό αγαθό**, κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η επάρκεια του νερού τόσο για τις παρούσες όσο και για τις μέλλουσες γενιές. Γεγονός που συχνά υποτιμάται είναι ότι το νερό **ως φυσικό αγαθό είναι ήδη σε ανεπάρκεια**, με αποτέλεσμα η ανάγκη για συνδυασμένες ενέργειες διασφάλισής του να είναι κρίσιμες και επείγουσες. Επισημαίνοντας και τις πρόσφατες παρατηρήσεις της Ειδικής Πραγματογνώμονος του ΟΗΕ για το δικαίωμα σε ασφαλές νερό και υγιεινή, η ΕΕΔΑ τονίζει ότι η αξιοποίηση του νερού πρέπει να διέπεται από την *αρχή της αειφόρου ανάπτυξης ακόμα και σε περιόδους οικονομικής κρίσης*³⁴.

Προς την κατεύθυνση αυτή, επισημαίνεται και η σπουδαιότητα της στάθμισης ανάμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος και το δικαίωμα στο νερό, σε περιπτώσεις που δημιουργούνται συνθήκες σύγκρουσης μεταξύ των δύο, ιδίως κατά το σχεδιασμό των δομών ύδρευσης. Η Πολιτεία οφείλει να απαντά και στα επιτακτικότερα ακόμα προβλήματα ύδρευσης σταθμίζοντας τις συνέπειες στο περιβάλλον από την εκτέλεση έργων υδροδότησης, επιλέγοντας τα μέτρα που αφενός καλύπτουν αποτελεσματικά τις ανάγκες ύδρευσης του πληθυσμού, αφετέρου προσβάλλουν κατά το έλασσον το περιβάλλον³⁵.

33. CESCR, *General comment 4. (General Comments), The right to adequate housing (Art.11 (1)), 13.12.1991, supra υποσ. 5.*

34. *Report of the Special Rapporteur on the human right to safe drinking water and sanitation, Catarina de Albuquerque, Sustainability and non-retrogression in the realisation of the rights to water and sanitation, A/HRC/24/44, 11.7.2013.*

35. *Τα δικαστήρια έχουν ήδη κληθεί να πραγματοποιήσουν τέτοιου είδους σταθμίσεις. Ενδεικτική είναι η υπ' αριθμ.*

Η ΕΕΔΑ επίσης τονίζει ότι, δεδομένου **ότι η ανεπάρκεια του νερού ως φυσικού αγαθού είναι ήδη μία υπαρκτή κατάσταση**, η λήψη μέτρων για την πρόληψη της υπερκατανάλωσης νερού και την ορθολογική χρήση του πρέπει να ενταθεί.

B. Διαθέσιμο Νερό

Κάθε άνθρωπος πρέπει να έχει στη διάθεσή του μια *επαρκή ποσότητα νερού* για την κάλυψη των καθημερινών του αναγκών, σύμφωνα και με τις εκάστοτε οδηγίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας. Πέραν τούτου, η ΕΕΔΑ, τονίζει ότι η Πολιτεία πρέπει να λαμβάνει υπόψη και τις επιμέρους κρίσιμες ανάγκες σε νερό, και μεταξύ άλλων, την κατάσταση της υγείας, το κλίμα και τις συνθήκες εργασίας των προσώπων.

Στην κατεύθυνση αυτή, η ΕΕΔΑ χαιρετίζει πρωτοπόρες αποφάσεις όπως η υπ' αριθμ. 923/2008 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θηβών (Διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων), η οποία αναγνωρίζοντας εμμέσως το δικαίωμα στο νερό, υποχρέωσε προσωρινά, και έως τη λειτουργία του νέου υδροδοτικού δικτύου στην περιοχή του Δηλεσίου, τον Δήμο, ως αρμόδια αρχή, να προμηθεύει με υδροφόρες ασφαλές νερό στους 6.000 κατοίκους - καταναλωτές του Δηλεσίου, μέσω δεξαμενών ύδατος που αυτός (ο Δήμος) υποχρεούται να εγκαταστήσει στο Δήλεσι και σε αριθμό τέτοιο που θα επιτρέψει στους ως άνω καταναλωτές να προμηθεύονται **ημερησίως 1.200 κυβικά μέτρα νερού** (200 λίτρα ημερησίως ο καθένας).

Η ΕΕΔΑ τονίζει ότι η διαθεσιμότητα του νερού πρέπει να διασφαλίζεται για το σύνολο των αναγκών του πληθυσμού, **συμπεριλαμβανομένης και της άρδευσης**. Προς τον σκοπό αυτό, η Πολιτεία πρέπει να διασφαλίζει και να εποπτεύει την αδιάλειπτη, ομαλή και πλήρη λειτουργία των

714/2008 απόφαση της Επιτροπής Αναστολών του ΣΤΕ επί αίτηση αναστολής εκτελέσεως ΚΥΑ, με την οποία εγκρίθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι έργου υδροδότησης της Κορίνθου από την περιοχή Στυμφαλίας. Η Επιτροπή στάθμισε αφενός τις συνέπειες από την εκτέλεση του έργου και αφετέρου την επιτακτική ανάγκη για την επίλυση του προβλήματος ύδρευσης της πόλης της Κορίνθου, απορρίπτοντας την αίτηση.

αρμοδίων για αυτήν οργάνων της, αλλά και των φορέων που εποπτεύει.

Από την άλλη πλευρά, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι το νερό είναι ένα φυσικό αγαθό σε ανεπάρκεια, η Πολιτεία οφείλει να εποπτεύει τις *ιδιωτικές χρήσεις ύδατος*, κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η διάθεση του νερού στο σύνολο του πληθυσμού.

Γ. Ασφαλές Νερό

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι το δικαίωμα στο νερό περιλαμβάνει την πρόσβαση σε ασφαλές και υψηλής ποιότητας νερό για πόση, προσωπική και οικιακή χρήση, τονίζοντας τον **αδιαίρετο χαρακτήρα της ποιότητας του νερού για κάθε χρήση**. Η έκφραση αυτή του δικαιώματος στο νερό καταδεικνύει την στενή του σχέση με το δικαίωμα στην υγεία καθώς και στο δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον³⁶.

Η ΕΕΔΑ, λαμβάνοντας υπόψη και την πρόσφατη καταδικαστική για την Ελλάδα απόφαση της Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης³⁷, εκφράζει τη βαθειά ανησυχία της για τη συνεχιζόμενη επί τεσσαρα-ντακονταετία ρύπανση των υδάτων του ποταμού Ασωπού³⁸. Αναγνωρίζοντας ότι η συγκεκριμένη περίπτωση ρύπανσης υδάτων δεν αποτελεί μοναδικό φαινόμενο στον ελληνικό χώρο, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ευρύτερα την ανάγκη μέριμνας τόσο για την πρόληψη -κυρίως βέβαια- όσο και για την καταστολή των φαινομένων ρύπανσης των υδάτων, από όποια πηγή κι αν αυτά προέρχονται.

Σε ό,τι αφορά στην κατάλληλη συντήρη-

ση των υποδομών για το νερό, στο πρόσφατο Θεματικό Έγγραφο του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε περιόδους οικονομικής κρίσης, εκφράζεται ρητά η ανησυχία για την μειούμενη προσοχή που δίνεται στην συντήρηση των υποδομών για το νερό, συνεπεία των μέτρων λιτότητας, με επισήμανση των κινδύνων που αυτό εγκυμονεί τόσο για την προσβασιμότητα στο νερό όσο και για την ποιότητά του³⁹.

Στο πλαίσιο αυτό, είναι επιτακτική η ανάγκη υιοθέτησης νομοθετικής ρύθμισης για την *επιβολή ειδικού ορίου* για το εξασθενές χρώμιο στο πόσιμο νερό⁴⁰, με θέσπιση αυστηρότερων ορίων από τα προβλεπόμενα στην ΚΥΑ Υ2/2600/2001.

Εξίσου αναγκαία είναι η διασφάλιση της *συμβολής των ιδιωτών* στην άρση των συνεπειών της ρύπανσης όταν ευθύνονται γι' αυτήν, με συνακόλουθη εφαρμογή της αρχής ο «ρυπαίνων πληρώνει». Το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας πρέπει να ασκείται με τέτοιο τρόπο ώστε όχι μόνο να μην προσκρούει αλλά αντίθετα να συμβάλλει ουσιαδώς στην επίτευξη επειγόντων λόγων δημοσίου συμφέροντος όπως είναι η προστασία του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας⁴¹.

Δ. Προσβάσιμο Νερό

Το δικαίωμα στο νερό περιλαμβάνει τη δυνατότητα πρόσβασης σε αυτό κάθε προσώπου που βρίσκεται στη δικαιοδοσία του ελληνικού κράτους. Η πρόσβαση στο νερό, αναφέρεται τόσο στην φυσική προσβασιμότητα όσο και στην οικονομική προσιτότητα του αγαθού, σε όλους κατά τρόπο ισότιμο και χωρίς διακρίσεις.

Φυσική προσβασιμότητα

Το νερό πρέπει να βρίσκεται σε μια απόσταση

36. Βλ. και Ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» που αποσκοπεί στην προστασία των επιφανειακών και υπόγειων νερών θεωρούμενων ως φυσικών πόρων και ως οικοσυστημάτων.

37. ΕΕΚΔ, *International Federation for Human Rights (FIDH)* κατά Ελλάδος, υπ' αριθμ. 72/2011, 23.1.2013. Η Επιτροπή αναγνώρισε την παραβίαση των άρθρων 11, παρ. 1 και 11, παρ. 3, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη λόγω του ότι οι ελληνικές αρχές δεν κατάφεραν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για την αντιμετώπιση των βλαπτικών για την υγεία συνεπειών και την πρόληψη ασθενειών, και δεν παρείχαν συμβουλευτική και εκπαιδευτική στήριξη για την πρόσπιση της υγείας, κατά το άρθρο 11, παρ. 2.

38. Βλ. και ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα», *op.cit.*, σελ. 30.

39. *Commissioner for Human Rights, Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε περιόδους οικονομικής κρίσης*, Θεματικό Έγγραφο του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, *CommDH/IssuePaper(2014)2*, 22.1.2014, σελ. 17.

40. Συνήγορος του Πολίτη, *Προστασία Δημόσιας Υγείας και Λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση της ρύπανσης στην ευρύτερη περιοχή του Ασωπού ποταμού*, 6.12.2011, <http://www.synigoros.gr/resources/eggrafo-stp-gia-ton-asopo.pdf>, (τελευταία επίσκεψη στην ιστοσελίδα στις 10.3.2014), σελ. 4-6.

41. Βλ. και ΣΤΕ (Επιτροπή Αναστολών) 662/2012.

που να διασφαλίζει την σωματική ασφάλεια κάθε προσώπου στο σπίτι, στον χώρο εργασίας και στα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Η ΕΕΔΑ δίνοντας έμφαση στις κατηγορίες προσώπων που αντιμετωπίζουν τα **σοβαρότερα προβλήματα φυσικής πρόσβασης** στο νερό, επισημαίνει τα εξής:

Ως προς τα άτομα με αναπηρίες

Η ΕΕΔΑ έχει εκφράσει την έντονη ανησυχία της για την κατάσταση των δομών που αφορούν τα άτομα με αναπηρίες, τόσο από τη σκοπιά του δικαιώματός τους στην υγεία⁴² όσο και από την σκοπιά του δικαιώματός τους στην εκπαίδευση⁴³. Η ΕΕΔΑ καλεί την Πολιτεία να φροντίζει για τον κατάλληλο εξοπλισμό, που μεταξύ άλλων περιλαμβάνει παροχές νερού ευχερώς προσβάσιμες, τόσο των μονάδων φροντίδας/υγείας όσο και των εκπαιδευτικών μονάδων που απευθύνονται σε άτομα με αναπηρίες.

Ως προς τους ηλικιωμένους

Η πρόσβαση των ηλικιωμένων στο νερό είναι μία ανάγκη, η επιτακτικότητα της οποίας συχνά υποτιμάται. Η ΕΕΔΑ, υπό το φως και της πρόσφατης Σύστασης της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, επισημαίνει την ανάγκη στήριξης των ηλικιωμένων ατόμων ώστε να στεγάζονται σε σπίτια που εξυπηρετούν τις τρέχουσες και μελλοντικές τους ανάγκες⁴⁴, κατά τρόπο ώστε να διευκολύνεται και η πρόσβασή τους στο νερό. Άλλωστε, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, υιοθετώντας Αρχές για τους ηλικιωμένους, ρητά αναφέρεται στην πρόσβαση σε επαρκές νερό, στο πλαίσιο της προστασίας της ανεξαρτησίας των προσώπων αυτών⁴⁵.

42. ΕΕΔΑ, «Συστάσεις της ΕΕΔΑ για την προστασία της παιδικής ηλικίας, Υγεία και Πρόνοια», πιο κάτω σελ. 54επ.

43. ΕΕΔΑ, «Προτάσεις σχετικά με την εφαρμογή του Ν.3699/2008, "Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες"», Ετήσια Έκθεση 2009, σελ. 39.

44. Recommendation CM/Rec(2014)2 of the Committee of Ministers to member States on the promotion of the human rights of older persons, 19.2.2014, παρ. 23.

45. United Nations General Assembly, Implementation of the International Plan of Action on Ageing and related

Ως προς τον πληθυσμό των μικρών νησιών

Η υδροδότηση των μικρών νησιών αποτελεί μία σταθερή πρόκληση για την Πολιτεία, στην οποία η ανταπόκριση δεν είναι πάντα ικανοποιητική. Το σοβαρό, ούτως ή άλλως, πρόβλημα της ελλιπούς υδροδότησης των μικρών νησιών επιδεινώνεται δε ιδιαίτερα κατά τους καλοκαιρινούς μήνες λόγω αφενός των καιρικών συνθηκών, και αφετέρου, των επιπλέον αναγκών που δημιουργούνται από την τουριστική κίνηση. Η ΕΕΔΑ καλεί την Πολιτεία να εξασφαλίζει διαρκώς επαρκές και ασφαλές νερό στα μικρά νησιά, καθώς και σε κάθε απομακρυσμένο ή ακριτικό σημείο της χώρας, αποτρέποντας τη δημιουργία κοιτίδων πληθυσμού εντός της επικράτειας όπου η πρόσβαση στο νερό είναι πολύ δύσκολη ή αδύνατη.

Οικονομική προσιτότητα

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι το νερό πρέπει να είναι οικονομικά προσιτό, κατά τρόπο ώστε η πρόσβαση σε αυτό να μην περιορίζει τη δυνατότητα του ατόμου να προμηθευτεί άλλα είδη πρώτης ανάγκης ή/και την απόλαυση των λοιπών δικαιωμάτων του. Αυτό συνεπάγεται ότι, κατά περίπτωση, η απαραίτητη για το άτομο ποσότητα νερού θα πρέπει να παρέχεται *ακόμη και δωρεάν*.

Στο πλαίσιο της *οικονομικής κρίσης και των μέτρων λιτότητας* η οικονομική προσιτότητα του νερού αποκτά μία βαρύνουσα σημασία. Το ζήτημα αυτό συνέχεται αναπόφευκτα με το **καθυστάσι των υπηρεσιών ύδρευσης και αποχέτευσης και την, προ των πυλών, ιδιωτικοποίησή τους των επιχειρήσεων αυτών**.

Δεδομένης της φτωχοποίησης⁴⁶ του πληθυσμού στην Ελλάδα από τα μέτρα λιτότητας που έχουν επιβληθεί την τελευταία τετραετία, η ΕΕΔΑ επιλέγει να θίξει το ζήτημα της ιδιωτικοποίησης, εδώ, με πρωτεύουσα αναφορά στην οικονομική προσιτότητα του νερού. **Η ΕΕΔΑ όμως θέλει να τονίσει ότι τυχόν ιδιωτικοποίηση των**

activities, A/RES/46/91, 16.12.1991, παρ. 1

46. ILO, Observation (CEACR) - adopted 2012, published 102nd ILC session (2013), http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3088061, (τελευταία επίσκεψη στην ιστοσελίδα 10.3.2014).

υπηρεσιών παροχής νερού θίγει το σύνολο των εκφάνσεων του δικαιώματος στο νερό, στις οποίες για λόγους συνοχής επιλέγει να κάνει εδώ τη συνολική αναφορά.

Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕΔΑ παρακολουθεί με ανησυχία, ιδιαίτερα στο διάστημα της οικονομικής κρίσης, ενέργειες (σε εθνικό ή ευρωπαϊκό επίπεδο) που σηματοδοτούν την **υπαναχώρηση της Πολιτείας από το δημόσιο έλεγχο και την εγγύηση της καθολικής παροχής του νερού, ως δημόσιου κοινωνικού αγαθού**⁴⁷. Κατ' εξοχήν τέτοια παραδείγματα είναι η ιδιωτικοποίηση των εταιριών ύδρευσης (ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ), αλλά και ηλεκτρικής ενέργειας (ΔΕΗ), στο βαθμό που σχετίζονται με το αρδευτικό έργο και την αξιοποίηση υδάτινων πόρων, όπως και η κατάργηση φορέων, από τη λειτουργία των οποίων διασφαλιζόταν η άρδευση εκτεταμένων γεωργικών εκτάσεων.

Όπως έχει ήδη επισημάνει η ΕΕΔΑ, «η εκποίηση ή αξιοποίηση δημόσιας περιουσίας και η παραχώρηση κοινωφελών οργανισμών ενέχει σοβαρό κίνδυνο για την ικανοποίηση του δημόσιου συμφέροντος και τη διατήρηση του δημόσιου χαρακτήρα των αγαθών ή υπηρεσιών που παράγουν ή παρέχουν οι οργανισμοί αυτοί και τις συνθήκες εργασίας εκείνων που απασχολούν»⁴⁸. Προς την ίδια κατεύθυνση, και ο Ανεξάρτητος Πραγματογνώμονας του ΟΗΕ για τις επιπτώσεις του εξωτερικού χρέους στην πλήρη απόλαυση των δικαιωμάτων, ιδίως των κοινωνικών δικαιωμάτων, στην πρόσφατη έκθεσή του εκφράζει ρητά την ανησυχία του για την ιδιωτικοποίηση των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας, με πρωτεύουσα αναφορά στην ύδρευση και αποχέτευση⁴⁹.

Πράγματι, η σχεδιαζόμενη ιδιωτικοποίηση των παρόχων ύδρευσης και αποχέτευσης **θεσμοθετεί την αντίληψη του νερού**

ως εμπορεύματος με αποτέλεσμα να του αποστέρει τον χαρακτήρα φυσικού δημόσιου αγαθού. Κατά τον τρόπο αυτό, και ενόψει αντίστοιχων εμπειριών ανά τον κόσμο⁵⁰, τίθεται σε κίνδυνο (1) *Η επάρκεια του νερού*: Η αλόγιστη κατανάλωση νερού με γνώμονα το κέρδος καθώς και η κακή συντήρηση των δικτύων και οι συνακόλουθες διαρροές αποκλίνουν από την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης επιδεινώνοντας το παγκόσμιο πρόβλημα της ανεπάρκειας του νερού⁵¹. (2) *Η ποιότητα του νερού*: Η κακή συντήρηση των δικτύων και η αμέλεια για τους ελέγχους της ποιότητας του παρεχόμενου νερού συμβάλλουν στην επιδείνωση της ποιότητας τόσο του πόσιμου νερού όσο και του νερού που απαιτείται για την κάλυψη των λοιπών προσωπικών και οικογενειακών αναγκών. Ο απαραίτητος για την απόλαυση του δικαιώματος στο νερό, αδιαίρετος χαρακτήρας της ποιότητας του νερού για κάθε χρήση, τίθεται επίσης σε κίνδυνο. (3) *Η πρόσβαση στο νερό*: Η αυξημένη τιμολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών θέτει σε σοβαρό κίνδυνο την πρόσβαση ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού, δεδομένου ότι τα μέτρα λιτότητας και η συνακόλουθη αποδόμηση του Κοινωνικού Κράτους, ήδη έχουν οδηγήσει σε μία ραγδαία και δραματική υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου του λαού και σε εξαθλίωση μεγάλης μερίδας του πληθυσμού⁵². Στο πρόσφατο Θεματικό Έγγραφο του Επιτρόπου Ανθρωπίνων

50. Βλ. και *Report of the independent expert on the issue of human rights obligations related to access to safe drinking water and sanitation, Catarina de Albuquerque, 29.6.2010, A/HRC/15/31*. Για την αναλυτική αποτίμηση της διεθνούς εμπειρίας βλ. *INE/ΓΣΕΕ, Ετήσια Έκθεση 2012, σελ. 153 επ.*

51. *Report of the Special Rapporteur on the human right to safe drinking water and sanitation, Catarina de Albuquerque, Sustainability and non-retrogression in the realisation of the rights to water and sanitation, op.cit., παρ. 44.*

52. Βλ. ΕΕΔΑ, «Σύσταση της ΕΕΔΑ και κρίσεις διεθνών οργάνων για τη συμβατότητα μέτρων λιτότητας προς διεθνείς κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου», 27.6.2013, http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/eeda_metra_litothtas.pdf, «Σύσταση ΕΕΔΑ: Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία κατάρρακωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων», *op.cit.*, σελ. 119 επ. και «Απόφαση για την ανάγκη διαρκούς σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την άσκηση της στρατηγικής εξόδου της οικονομίας και της κοινωνίας από την κρίση του εξωτερικού χρέους», *Ετήσια Έκθεση 2010, σελ. 103 επ.*

47. Βλ. και ΠΑΡΑΡΑΣ (Π.), «Το νερό δεν ιδιωτικοποιείται», *Καθημερινή*, 27.9.2013, διαθέσιμο σε <http://www.cecl2.gr/attachments/article/217/teuxos%2028.pdf>.

48. ΕΕΔΑ, «Σύσταση ΕΕΔΑ: Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία κατάρρακωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων», *Ετήσια Έκθεση 2011, σελ. 119.*

49. *Report of the Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, Cephas Lumina, Mission to Greece (22 - 27 April 2013), A/HRC/25/50/Add.1, 7/3/2014, παρ. 31.*

Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε περιόδους οικονομικής κρίσης, ρητά αναφέρεται ότι «[σ]χέδια ιδιωτικοποίησης των δημοσίων υπηρεσιών νερού αποτελούν κομμάτι αρκετών πακέτων λιτότητας και μπορούν να απειλήσουν τη διάθεση νερού [...]»⁵³. (4) *Η ίση και χωρίς διάκριση πρόσβαση στο νερό*: Δεδομένου ότι μία ιδιωτική επιχείρηση λειτουργεί με γνώμονα το κέρδος, δεν αποτελεί προτεραιότητα η διασφάλιση της πρόσβασης στο νερό για τις λιγότερο ευνοημένες ομάδες του πληθυσμού. (5) *Η συμμετοχή του κοινού στα θέματα νερού*: Παραπέμποντας μεταξύ άλλων και στην Ελλάδα η Ειδική Πραγματογνώμονας του ΟΗΕ για το δικαίωμα στο νερό παρατηρεί στην τελευταία της έκθεσης ότι «[ά]μα τη λήψει της απόφασης για ιδιωτικοποίηση, και ιδίως στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης, η διαδικασία πώλησης των μετοχών συχνά δεν προσφέρει επαρκείς ευκαιρίες για ουσιώδη συμμετοχή του κοινού»⁵⁴ και (6) *Η αποτελεσματική λογοδοσία των παρόχων νερού για το σύνολο των ως άνω αναφερόμενων*: Το σημείο αυτό μάλιστα επισημαίνουν τόσο ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης⁵⁵ όσο και η Ειδική Πραγματογνώμονας του ΟΗΕ για το δικαίωμα στο νερό⁵⁶.

Ίση και χωρίς διάκριση πρόσβαση

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι η πρόσβαση σε νερό επαρκούς ποσότητας και ασφαλούς ποιότητας πρέπει να διασφαλίζεται σε όλους **χωρίς διάκρι-**

ση και κατά τρόπο ισότιμο, ιδίως, δε, στις λιγότερο ευνοημένες ομάδες του πληθυσμού.

Η ΕΕΔΑ έχοντας επανειλημμένως τοποθετηθεί επί της ελλιπούς αντιμετώπισης του στεγαστικού προβλήματος των Ρομά στην Ελλάδα⁵⁷, εκφράζει την ανησυχία της για τις συχνές παραβιάσεις του δικαιώματός τους στο νερό, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις καταδικαστικές για την Ελλάδα αποφάσεις της ΕΕΚΔ⁵⁸, όσο και πρόσφατες εκθέσεις με συγκεκριμένες αναφορές στα σχετικά με το νερό προβλήματα⁵⁹. Πολλά σπίτια δεν διαθέτουν καν τις απαραίτητες υποδομές για νερό και αποχέτευση ενώ συχνά ολόκληροι οικισμοί στερούνται πρόσβασης στο νερό λόγω προβλημάτων στην υδροδότηση, με αποτέλεσμα η παροχή νερού να πρέπει να εξασφαλίζεται με μεταφορά από τους ίδιους τους Ρομά από σημεία εκτός οικισμού. Για το λόγο αυτό, η ΕΕΔΑ καλεί την Πολιτεία να λαμβάνει ειδική μέριμνα για τη πρόσβαση των Ρομά σε καθαρό και επαρκές νερό, επισημαίνοντας και την αξία της λήψης πρωτοβουλιών από τους αρμόδιους ΟΤΑ.

Επίσης, η ΕΕΔΑ επισημαίνει για ακόμη μία φορά⁶⁰, ότι η πρόσβαση σε επαρκές και ποιοτι-

53. *Commissioner for Human Rights, Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε περιόδους οικονομικής κρίσης, Θεματικό Έγγραφο του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, op.cit., σελ. 17.*
 54. *Report of the Special Rapporteur on the human right to safe drinking water and sanitation, Catarina de Albuquerque. Sustainability and non-retrogression in the realisation of the rights to water and sanitation, op.cit., παρ 45.*
 55. *Commissioner for Human Rights, Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε περιόδους οικονομικής κρίσης, Θεματικό Έγγραφο του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, op.cit., σελ. 17.*
 56. *Report of the Special Rapporteur on the human right to safe drinking water and sanitation, Catarina de Albuquerque. Sustainability and non-retrogression in the realisation of the rights to water and sanitation, op.cit., παρ 45.*

57. *ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Δεύτερης Περιοδικής Έκθεσης της Ελληνικής Δημοκρατίας για το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)», http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ellinikes_ektheseis_en_eil_org/OHE/Parathrhseis_EEDA_prosYPEKS_DSAPD.pdf, «Έκθεση και προτάσεις για ζητήματα σχετικά με την κατάσταση και τα δικαιώματα των Τσιγγάνων στην Ελλάδα», Ετήσια Έκθεση 2008, σελ. 100 επ. και «Η κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα», Ετήσια Έκθεση 2001, σελ. 179 επ.*
 58. *ΕΕΚΔ, International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) κατά Ελλάδος, υπ' αριθμ. 49/2008, 11.12.2009 και ΕΕΚΔ, European Roma Rights Center κατά Ελλάδος, υπ' αριθμ. 15/2003, 8.12.2004 (παραβίαση του δικαιώματος επαρκούς στέγασης κατά το άρθρο 16 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη).*
 59. *European Territorial Cooperation Programme: Ενέργειες που προασπίζουν το δικαίωμα στην υγεία και την προστασία του πληθυσμού των Τσιγγάνων, Θεσσαλονίκη 2012, <http://www.synigoros.gr/resources/toolip/doc/2014/02/04/rom-alert-meleth.pdf> (τελευταία επίσκεψη στην ιστοσελίδα 10.3.2014), FRA, EU-MIDIS European Union Minorities and Discrimination Survey, Data in Focus Report-The Roma, 2009 και Council of the European Union, Council recommendation on effective Roma integration measures in the member states, 9 and 10 December 2013, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lssa/139979.pdf, (τελευταία επίσκεψη στην ιστοσελίδα 10.3.2014), παρ. 1.6. (d), σελ. 7.*
 60. *ΕΕΔΑ, «Οι συνθήκες κράτησης σε αστυνομικά κρατητήρια*

κό νερό δεν εξασφαλίζεται κατά τρόπο ισότιμο και χωρίς διάκριση σε *κέντρα κράτησης* τόσο για ημεδαπούς όσο και για αλλοδαπούς κρατούμενους, αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες. Άλλωστε, το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, έχει ληφθεί υπόψη και από το ΕΔΔΑ, σε σειρά καταδικαστικών για την Ελλάδα αποφάσεων επί συνθηκών κράτησης που παραβιάζουν το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ⁶¹. Λαμβάνοντας υπόψη και την Σύσταση Rec(2006)2 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η ΕΕΔΑ τονίζει την ανάγκη για αδιάλειπτη πρόσβαση σε πόσιμο νερό, η ποιότητα του οποίου πρέπει να ελέγχεται από τις αρμόδιες αρχές⁶², αλλά και για πρόσβαση σε καθαρό και επαρκές ζεστό νερό για την κάλυψη των λοιπών προσωπικών αναγκών.

Ε. Νερό και κοινωνική συμμετοχή

Η ΕΕΔΑ τονίζει ότι το νερό αποτελεί συλλογικό αγαθό, η διαχείριση του οποίου πρέπει να γίνεται **δημοκρατικά** με την επιδίωξη της μεγαλύτερης δυνατής κοινωνικής συμμετοχής. Η κοινωνική συμμετοχή, καθίσταται, έτσι, εγγενές στοιχείο του δικαιώματος στο νερό και λαμβάνει πέραν της μίας μορφής: την πρόσβαση στην πληροφορία, την διαβούλευση και τον σχεδιασμό των πολιτικών καθώς και τη διαδικασία συναπόφασης⁶³. Άλλωστε, στο σημείο αυτό ολοένα και εστιάζει και η νομολογία του ΕΔΔΑ⁶⁴.

Στο πλαίσιο αυτό, μεγάλης σπουδαιότητας

είναι η συμμετοχή των εκπροσώπων των εργαζομένων στην διοίκηση των φορέων που παρέχουν υπηρεσίες ύδρευσης και αποχέτευσης, στο πλαίσιο της εργατικής συμμετοχής στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας⁶⁵. Η διασφάλιση της αποτελεσματικής συμμετοχής των εργαζομένων στη διαχείριση του νερού πρέπει να είναι συνεχής. Έντονη είναι η ανάγκη διασφάλισης του δημοσίου ελέγχου στους εν λόγω φορείς.

Η ΕΕΔΑ αναγνωρίζει την ύπαρξη σχετικού νομοθετικού πλαισίου στην Ελλάδα⁶⁶, που, μεταξύ άλλων, προβλέπει τη λειτουργία συμμετοχικών οργάνων όπως το Εθνικό Συμβούλιο Υδάτων και τα Περιφερειακά Συμβούλια Υδάτων (στις 13 υδάτινες περιοχές)⁶⁷.

65. Βλ. ενδεικτικά άρθρο 11, παρ. 2 α) Τροποποιημένου Καταστατικού της ΕΥΔΑΠ Α.Ε. (ΦΕΚ 11085/Τεύχος ΑΕ & ΕΠΕ/9-10-2006).

66. Ο Ν 3199/2003 (άρθρο 3, παρ. 2 και άρθρο 6) ενσωματώνει τις απαιτήσεις για δημόσια συμμετοχή της οδηγίας Πλαίσιο για τα Νερά (2000/60/ΕΚ), ενισχύοντας τη συμμετοχή του κοινού με τη δημιουργία διαδικασιών διαβούλευσης. Επίσης, με το νόμο 3422/12.12.2005 (ΦΕΚ Α' 303/13.12.2005) κυρώθηκε η Σύμβαση για το δικαίωμα του κοινού στην πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UNECE) η οποία υπεγράφη στο Aarhus της Δανίας στις 25 Ιουνίου 1998, η Σύμβαση του Aarhus). Βλ. επίσης, Προεδρικό Διάταγμα 51/2007 «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για την ολοκληρωμένη προστασία και διαχείριση των υδάτων σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ», Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) υπ' αριθμ. ΗΠ11764/653/2006 (ΦΕΚ 327Β/17-3-2006) με θέμα την πρόσβαση του κοινού στις δημόσιες αρχές για παροχή πληροφοριών σχετικά με το περιβάλλον, που ενσωματώνει την Οδηγία 2003/4 για την Πρόσβαση του κοινού στην περιβαλλοντική πληροφόρηση που είχε εκδοθεί από την Ε.Ε. για την εφαρμογή της Σύμβασης, ΚΥΑ 37111/2021/2003 (ΦΕΚ Β 1391/29.09.2003) με θέμα τον Καθορισμό τρόπου ενημέρωσης και συμμετοχής του κοινού κατά την διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων των έργων και δραστηριοτήτων σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 3 του Νόμου 3010/2002 καθώς και την Οδηγία 2003/35 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και ΚΥΑ υπ' αριθμ. 9269/470/2007 - ΦΕΚ 286 Β' / 02.03.2007 που ενσωμάτωσε τις διατάξεις των άρθρων 3 (παρ. 7) και 4 (παρ. 4) της Οδηγίας 2003/35/ΕΚ όσον αφορά τα μέσα ένδικης προστασίας του κοινού κατά πράξεων ή παραλείψεων της Διοίκησης σχετικά με θέματα ενημέρωσης και συμμετοχής του κατά τη διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων.

67. Το Εθνικό και 13 Περιφερειακά Συμβούλια είναι συμβουλευτικά σώματα, στα οποία εκπροσωπούνται οι ενδιαφερόμενες ομάδες σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, όπως συνδικαλιστικές οργανώσεις εργαζομένων, ΜΚΟ κλπ. Βλ.

και χώρους κράτησης αλλοδαπών», Ετήσια Έκθεση 2010, σελ. 82 επ. και «Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατούμενων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές», Ετήσια Έκθεση 2007, σελ. 209 επ.

61. Βλ. για την πρόσβαση σε πόσιμο νερό (ΕΔΔΑ, Μ.Σ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδος, 21.1.2001) και/ή επαρκές ζεστό νερό (ΕΔΔΑ, Peers κατά Ελλάδος, 19.4.2001 και ΕΔΔΑ, Dougoz κατά Ελλάδος, 6.3.2001).

62. Recommendation Rec(2006)2, du Comité des Ministres aux Etats membres sur les Règles pénitentiaires européennes, (adoptée par le Comité des Ministres le 11 janvier 2006, lors de la 952e réunion des Délégués des Ministres), παρ. 22.5 και 44 α).

63. HARE (M.), LETCHER (R.) και JAKEMAN (A.), "Participatory modeling in natural resource management: a comparison of four case studies", Integrated Assessment 4(2):62-72, 2003.

64. FLAUSS (J.-F.), «L'apport de la jurisprudence de la Cour européenne droits de l'homme en matière de démocratie administrative», Revue Française d'administration publique, no 137-138, 2011, σελ. 49-58.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει όμως ότι η κοινωνική συμμετοχή στη διαχείριση των υδάτων και στα λοιπά θέματα που άπτονται του δικαιώματος στο νερό δεν διασφαλίζεται πάντα πλήρως στην πράξη.

Το χάσμα αυτό οφείλεται και στους περιορισμένους πόρους που διατίθενται προς την επίτευξη του σκοπού αυτού⁶⁸, αλλά κυρίως στην έλλειψη εμπειρίας και αφομοίωσης στοιχείων συμμετοχικότητας από την ελληνική δημόσια διοίκηση. Η εσωστρέφεια αυτή εκφράζεται από πλευράς κρατικών ή τοπικών διοικητικών υπηρεσιών με αναποφασιστικότητα, έλλειψη πρωτοβουλίας, μη διάθεση ανάληψης ευθυνών ή ακόμη και με απουσία διάθεσης συνεργασίας με το κοινό.

Η ΕΕΔΑ καλεί την Πολιτεία να μεριμνήσει για την εφαρμογή των αρχών της συμμετοχικότητας στα θέματα που αφορούν το δικαίωμα στο νερό, γεγονός που προϋποθέτει και την εκπαίδευση τόσο των δημοσίων υπαλλήλων όσο και της κοινωνίας των πολιτών στα σχετικά θέματα.

Ανάλογα, δε με τα ειδικά προβλήματα που αντιμετωπίζονται ανά περιοχή, θα πρέπει να γίνονται διαφορετικές επιλογές για τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζονται οι συμμετοχικές διαδικασίες. Κομβικής σημασίας για την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας, θεωρεί η ΕΕΔΑ την διασφάλιση της συμμετοχής, στις ως άνω διαδικασίες, των επαγγελματικών ομάδων ανά περιοχή, οι οποίες γνωρίζουν καλύτερα τις ιδιαιτερότητες των προβλημάτων που ανακύπτουν.

Προς την κατεύθυνση αυτή η ΕΕΔΑ χαιρετίζει και τις σχετικές ρυθμίσεις που εισήγαγε σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης ο Ν 3852/2010, όπως η σύσταση Επιτροπών Διαβούλευσης σε Δήμους και Περιφερειακές Διοικήσεις (άρθρα 76 και 178). Παρατηρεί, βέβαια, ότι η κοινωνική συμμετοχή σε αυτά δεν διασφαλίζεται στην πράξη λόγω της άγνοιας για την λειτουργία τέτοιων μηχανισμών, γεγονός για το οποίο η τοπική αυτοδιοίκηση πρέπει να λάβει μέτρα.

και Ν. 1650/1985, Ν 2742/1999, και Ν. 4109/2013 για τους Φορείς Διαχείρισης έχουν ιδρυθεί στις προστατευόμενες περιοχές της Ελλάδας, τα Διοικητικά Συμβούλια των οποίων απαρτίζονται από εκπροσώπους των κεντρικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών, τοπικών ομάδων ενδιαφερόμενων, ερευνητών και ΜΚΟ.

68. Βλ. και Task Force on Access to Information, Public Access To Environmental Information: Overview Of The Convention Implementation, 7-8.2.2013, AC/TF.AI/Inf.2, σελ. 17-18.

Επίσης, και σε ότι αφορά τη διενέργεια των τοπικών δημοψηφισμάτων που ο ίδιος, ως άνω, νόμος προβλέπει, η ΕΕΔΑ τονίζει την επείγουσα ανάγκη υιοθέτησης *σαφούς ρυθμιστικού πλαισίου* που να καθορίζει τον τρόπο διεξαγωγής τους, ώστε να διασφαλίζεται η νομιμοποίησή τους. Η ανάγκη καθίσταται ακόμη επιτακτικότερη σε μία στιγμή που στη Θεσσαλονίκη δρομολογείται τοπικό δημοψήφισμα για τη διατήρηση του δημόσιου χαρακτήρα της ΕΥΑΘ.

Η ΕΕΔΑ παρακολουθεί με ιδιαίτερο ενδιαφέρον αυτές τις διαδικασίες, που αναδεικνύουν την σπουδαιότητα της συμμετοχικής παρουσίας της κοινωνίας των πολιτών σε αποφάσεις που αφορούν ένα εμβληματικού χαρακτήρα συλλογικό αγαθό, όπως το νερό και αναδεικνύουν τα υγιή αντανακλαστικά του πληθυσμού, στο πλαίσιο και της μεγάλης διεθνούς κινητοποίησης που στοχεύει στην προστασία του δικαιώματος στο νερό στη χώρα μας.

IV. Συστάσεις ΕΕΔΑ για την προστασία του δικαιώματος στο νερό

Το δικαίωμα στο νερό πέρα από τη διαχρονική αυταξία του, αποκτά βαρύνουσα σημασία ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων κάθε είδους. Η αναγνώριση δε του δικαιώματος στο νερό είναι κρίσιμη και για την Ελλάδα στο βαθμό που έχει τεθεί ζήτημα ιδιωτικοποίησης των φορέων παροχής του, παρά τη δίνη των οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων της οξυτάτης οικονομικής κρίσης στην οποία βρίσκεται η χώρα.

Προς την κατεύθυνση αυτή και ως συνολική πρόταση, η ΕΕΔΑ προτείνει τη συνταγματική κατοχύρωση, αφενός του νερού ως δημοσίου αγαθού, κι αφετέρου του δικαιώματος στο νερό ως καθολικού δικαιώματος. Μία τέτοια κατοχύρωση, βέβαια, δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά μοχλός ενδυνάμωσης της απόλυτα αναγκαίας προστασίας του⁶⁹.

Υπό το φως των ανωτέρω, η ΕΕΔΑ συνοψίζει και απευθύνει τις εξής συστάσεις:

69. Άλλωστε, δεν είναι λίγα τα εθνικά συντάγματα ή νομοθεσίες που προβλέπουν το δικαίωμα πρόσβασης στο νερό (πχ. Νιγηρία, Ζάμπια, Ουγκάντα, Μεξικό, Παναμάς) ή το δικαίωμα σε καθαρό νερό (πχ. στις Ηνωμένες Πολιτείες-Τέξας, Ιλινόις κλ). Βλ. και Economic and Social Council, Realization of the rights to drinking water and sanitation, Report of the Special Rapporteur, El Hadji Guissé, E/CN.4/Sub.2/2005/25, παρ. 2.3.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Νομοθετική αναγνώριση του δικαιώματος στο νερό ως δημόσιου αγαθού. Στο ίδιο πλαίσιο, αναγνώριση της σύνδεσης του δικαιώματος στο νερό με την αποχέτευση και την άρδευση.

- Διατήρηση του δημόσιου χαρακτήρα και ελέγχου των φορέων ύδρευσης και αποχέτευσης, χωρίς δυνατότητα παραχώρησης σε ιδιώτες.

- Διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης σε ποιοτικό νερό των κατοίκων όλης της χώρας.

- Διασφάλιση της πρόσβασης κάθε προσώπου σε διαδικασίες διοικητικής ή δικαστικής φύσης για την έκφραση παραπόνων σχετικά με τις πράξεις ή παραλείψεις προσώπων, φυσικών ή νομικών, ιδιωτικών ή δημοσίων που παραβιάζουν το δικαίωμα στο νερό.

- Έλεγχος της εφαρμογής των σχετικών με το δικαίωμα στο νερό υποχρεώσεων, ιδίως δι' ανεξάρτητων οργάνων, στην βάση των ειδικότερων συστάσεων της ΕΕΔΑ

- Υιοθέτηση, εφαρμογή και αξιολόγηση ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την πλήρη εφαρμογή του δικαιώματος στο νερό. Σημαντική θα ήταν η ένταξη ειδικού κεφαλαίου για το νερό στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

A. Επαρκές Νερό

- Αντιμετώπιση του νερού ως φυσικού, κοινωνικού και πολιτιστικού αγαθού, και όχι ως εμπορεύματος.

- Αξιοποίηση του νερού διεπόμενη από αρχή της αειφόρου ανάπτυξης ακόμα και σε περιόδους οικονομικής κρίσης.

- Λήψη μέτρων για την πρόληψη της υπερκατανάλωσης νερού και την ορθολογική του χρήση.

- Στάθμιση ανάμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος και το δικαίωμα στο νερό, σε περιπτώσεις που δημιουργούνται συνθήκες σύγκρουσης μεταξύ των δύο, ιδίως κατά το σχεδιασμό των δομών ύδρευσης, αποχέτευσης και άρδευσης.

B. Διαθέσιμο Νερό

- Εξασφάλιση σε κάθε πρόσωπο επαρκούς ποσότητας νερού για την κάλυψη των καθημερινών του αναγκών, σύμφωνα και με τις οδηγίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας.

- Λήψη υπόψη των επιμέρους κρίσιμων αναγκών σε νερό, μεταξύ άλλων, της κατάστασης της υγείας, του κλίματος και των συνθηκών εργασίας των προσώπων.

Γ. Ασφαλές Νερό

- Πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας νερό για κάθε χρήση με έμφαση στον αδιαίρετο χαρακτήρα της ποιότητας του νερού.

- Μέριμνα τόσο για την πρόληψη όσο και για την καταστολή των φαινομένων ρύπανσης των υδάτων, από όποια πηγή κι αν αυτά προέρχονται.

- Κατάλληλη συντήρηση των υποδομών για το νερό.

- Διενέργεια τακτικών ελέγχων διασφάλισης της ποιότητας του νερού.

- Εναλλακτική παροχή νερού αμέσως όταν εκδηλώνονται φαινόμενα ρύπανσης των υδάτων.

- Παροχή πληροφόρησης στο κοινό, σε περιπτώσεις ακαταλληλότητας του πόσιμου νερού, επί των συγκεκριμένων κινδύνων που εγκυμονεί για την δημόσια υγεία.

- Υιοθέτηση νομοθετικής ρύθμισης για την επιβολή ειδικού ορίου για το εξασθενές χρώμιο στο πόσιμο νερό, με θέσπιση αυστηρότερων ορίων από τα προβλεπόμενα στην ΚΥΑ Υ2/2600/2001.

- Οργάνωση και εξυγίανση των βιομηχανικών περιοχών καθώς και θέσπιση αυστηρών ορίων ποιότητας των υδάτων για τις βιομηχανίες.

- Έγκαιρη εκπόνηση ολοκληρωμένων διαχειριστικών σχεδίων των λεκανών απορροής των ποταμών.

- Ενεργοποίηση των ποινικών διατάξεων της Υ2/2600/2001 σε βάρος των αρμοδίων αρχών για τη μη λήψη των ενδεικνυόμενων υγειονομικών μέτρων.

- Διασφάλιση της συμβολής των ιδιωτών στην άρση των συνεπειών της ρύπανσης όταν ευθύνονται γι' αυτήν, με συνακόλουθη εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Δ. Προσβάσιμο Νερό

- Εξασφάλιση πρόσβασης στο νερό κάθε προσώπου που βρίσκεται στο έδαφος του ελληνικού κράτους.

Φυσική προσβασιμότητα

- Διασφάλιση της σωματικής ακεραιότητας κάθε προσώπου στο σπίτι, στον χώρο εργασίας και στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, κατά την πρόσβαση στο νερό.

- Κατάλληλος εξοπλισμός, που μεταξύ άλλων να περιλαμβάνει παροχές νερού ευχερώς προσβάσιμες, τόσο των μονάδων φροντίδας/υγείας όσο και των εκπαιδευτικών μονάδων που απευθύνονται στα άτομα με αναπηρίες.

- Στήριξη των ηλικιωμένων ατόμων ώστε στους χώρους διαμονής τους να διασφαλίζεται η εξυπηρέτηση των τρεχουσών και μελλοντικών τους αναγκών, κατά τρόπο ώστε να διευκολύνεται και η πρόσβασή τους στο νερό.

- Διαρκής παροχή επαρκούς και ασφαλούς νερού στο σύνολο της ηπειρωτικής και νησιωτικής χώρας, ιδίως στα μικρά νησιά, στις ακριτικές και απομακρυσμένες περιοχές της χώρας, με αποτροπή της δημιουργίας κοιτίδων πληθυσμού εντός της επικράτειας, των οποίων η πρόσβαση στο νερό είναι πολύ δύσκολη ή αδύνατη.

Οικονομική προσιτότητα

- Εξασφάλιση της σταθερής οικονομικής προσιτότητας του νερού, κατά τρόπο ώστε η πρόσβαση σε αυτό να μην περιορίζει τη δυνατότητα του ατόμου να προμηθευτεί άλλα είδη πρώτης ανάγκης ή/και την απόλαυση των λοιπών δικαιωμάτων του.

- Υιοθέτηση κατάλληλων πολιτικών τιμολόγησης και πρόβλεψη για ευέλικτα σχήματα πληρωμών (κοινωνικά τιμολόγια). Παροχή νερού δωρεάν ανά περίπτωση, όποτε αυτό κρίνεται απαραίτητο.

- Πρόβλεψη ώστε καμία διακοπή νερού να μην πραγματοποιείται λόγω μη εξόφλησης των λογαριασμών νερού, προτού διαπιστωθούν οι συγκεκριμένες κάθε φορά οικονομικές δυνατότητες του οφειλέτη.

Ίση και χωρίς διάκριση πρόσβαση

- Εξασφάλιση της πρόσβασης σε νερό επαρκούς ποσότητας και ασφαλούς ποιότητας σε όλους χωρίς διάκριση και κατά τρόπο ισότιμο, με ειδική φροντίδα για τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού.

- Ειδική μέριμνα για την πρόσβαση των Ρομά σε καθαρό και επαρκές νερό και λήψη πρωτοβουλιών από τους αρμόδιους ΟΤΑ.

- Αδιάλειπτη πρόσβαση σε πόσιμο νερό, έλεγχος της ποιότητάς του και πρόσβαση σε καθαρό και επαρκές ζεστό νερό σε *κέντρα κράτησης* τόσο για ημεδαπούς όσο και για αλλοδαπούς κρατούμενους, αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες.

Ε. Νερό και κοινωνική συμμετοχή

- Διασφάλιση της δημοκρατικής συμμετοχής της κοινωνίας στις διαδικασίες που αφορούν το νερό, την πρόσβαση στην πληροφορία, την διαβούλευση και τον σχεδιασμό των πολιτικών, καθώς και τη διαδικασία συναπόφασης.

- Διασφάλιση της συμμετοχής και των εκπροσώπων των εργαζομένων στην διοίκηση των φορέων που παρέχουν υπηρεσίες ύδρευσης και αποχέτευσης.

- Εκπαίδευση τόσο των δημοσίων υπαλλήλων και υπαλλήλων δημοσίων φορέων όσο και της κοινωνίας των πολιτών σε θέματα συμμετοχής.

- Προσαρμογή των συμμετοχικών διαδικασιών στα ειδικά προβλήματα που αντιμετωπίζονται ανά περιοχή.

- Διασφάλιση της συμμετοχής, στις ως άνω διαδικασίες, των επαγγελματικών ομάδων ανά περιοχή καθότι γνωρίζουν καλύτερα τις ιδιαιτερότητες των προβλημάτων που ανακύπτουν.

- Ευαισθητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών για την λειτουργία συμμετοχικών μηχανισμών.

- Υιοθέτηση ρυθμιστικού πλαισίου που να καθορίζει τον τρόπο διεξαγωγής τοπικών δημοψηφισμάτων, ώστε να διασφαλίζεται η νομιμοποίησή τους.

2. Συστάσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) για την Προστασία της Παιδικής Ηλικίας: «Υγεία και Πρόνοια»*

«1. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους [...].

2. Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτερο συμφέρον του παιδιού [...].»

Άρθρο 24 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

I. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Η αναζήτηση και αναγωγή σε υψίστης σημασίας προτεραιότητα του υπέρτερου συμφέροντος του παιδιού και η υποχρέωση κάθε Κράτους να διασφαλίζει την προστασία και φροντίδα της παιδικής ηλικίας αντανakλά το γράμμα και το πνεύμα πληθώρας διατάξεων του Συντάγματος καθώς και ευρωπαϊκών και διεθνών κειμένων για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου¹.

* Το κείμενο υιοθετήθηκε ομόφωνα από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ κατά τη συνεδρίασή της στις 8 Μαΐου 2014. Εισηγητές: Κ. Παπαϊωάννου, Πρόεδρος της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από την ΕΛΕΔΑ), Α. Χρυσοχοϊδου-Αργυροπούλου, Α' Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από το ΕΣΠ), Ε. Βαρχαλαμά, Β' Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από τη ΓΣΕΕ), Γ. Σωτηρέλης, Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν ως πρόσωπο εγνωσμένου κύρους από τον Πρωθυπουργό, Α. Τσαμπή, Επιστημονική Συνεργάτις της ΕΕΔΑ και Ρ. Φράγκου, Επιστημονική Συνεργάτις της ΕΕΔΑ. Σημειώνεται, επίσης, ότι οι παρούσες Συστάσεις εκπονήθηκαν σε συνεργασία με τον Βοηθό Συνήγορο του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού, κ. Γ. Μόσχο, επικουρούμενο από τις επιστημονικές συνεργάτιδες του.

1. Βλ. ενδεικτικά άρθρα 24, παρ. 1, του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα, που αναγνωρίζει την ανάγκη λήψης μέτρων προστασίας κάθε παιδιού χωρίς διάκριση λόγω φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιοσίας ή γέννησης, 10, παρ. 3, του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα, που προβλέπει τη λήψη ειδικών μέτρων προστασίας και αρωγής για όλα τα παιδιά και τους εφήβους, 7 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη που ορίζει το δικαίωμα των παιδιών και των νεαρών προσώπων για προστασία και 24 του Χάρτη Θεμελιωδών Δι-

καιωμάτων της ΕΕ που αποδίδει πρωταρχική σημασία στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

2. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1989 και τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990. Έχει επικυρωθεί από 191 Κράτη, δηλαδή το σύνολο των Κρατών του πλανήτη, με εξαίρεση τις ΗΠΑ και τη Σομαλία. Από την Ελλάδα, κυρώθηκε στις 2 Δεκεμβρίου του 1992 με τον Ν 2101/1992, επικυρώθηκε και τέθηκε σε διεθνή ισχύ για την Ελλάδα από 10.6.1993 (ανακοίνωση Υπ. Εξ. ΦΕΚ Α' 166/28.9.1993), οπότε και απέκτησε την κατά το άρθρο 28, παρ., 1 Συντ. υπερνομοθετική ισχύ.

3. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία», Έκθεση 2011, σελ. 102, «Παρατηρήσεις επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, σε σχέση με την ανάμιξη παιδιών σε ένοπλη σύρραξη», Έκθεση 2009, σελ. 94, «Προτάσεις σχετικά με την εφαρμογή του Ν 3699/2008 Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», Έκθεση 2009, σελ. 94, «Έκθεση και Προτάσεις της ΕΕΔΑ αναφορικά με το ποινικό μητρώο των ανηλίκων και νεαρών ενηλίκων», Έκθεση 2008, σελ. 121, «Παρατηρήσεις επί της 3ης Περιοδικής Έκθεσης σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού (CRC)», Έκθεση 2008, σελ. 42, «Προτάσεις σχετικά με το

Δεδομένων των σοβαρότατων οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης σε βάρος θεμελιωδών δικαιωμάτων του παιδιού, η ΕΕΔΑ, συνεκτιμώντας την πολύτιμη εμπειρία και πορίσματα του Συνηγόρου του Παιδιού, αλλά και την ποσοτική και ποιοτική διάσταση των διαπιστωμένων προβλημάτων που συνιστούν παραβιάσεις των δικαιωμάτων του παιδιού, αποφασίζει τη διατύπωση Συστάσεων προς την Πολιτεία, με σκοπό την ουσιαστική και έμπρακτη αποκάτασταση της ρυθμιστικής προτεραιότητας μέτρων και δράσεων ικανών να συμβάλουν στην αποτελεσματικότερη προάσπιση και προαγωγή των θεμελιωδών δικαιωμάτων του παιδιού.

Αν και νοηματικά πιο περιορισμένη από τα «δικαιώματα του παιδιού»⁴, η «προστασία της παιδικής ηλικίας»⁵ καλύπτει ένα **ευρύτατο φάσμα θεματικών**, το εύρος και η έκταση του οποίου εξυπηρετείται προσφορότερα με την ομαδοποίηση των θεμάτων που συνθέτουν την προβληματική της «Προστασίας της παιδικής ηλικίας».

Για το λόγο αυτό, το Β' τμήμα της ΕΕΔΑ, σε συνεδρίασή του, που πραγματοποιήθηκε στις 14 Φεβρουαρίου 2014, με τη συμμετοχή του Συνηγόρου του Παιδιού και επιστημονικών συνεργατιδών του, αποφάσισε να ασχοληθεί εκτε-

νώς και σε βάθος χρόνου με τους «Μηχανισμούς προστασίας της παιδικής ηλικίας»⁶, εγκαινιάζοντας, για το σκοπό αυτό, με την παρούσα Έκθεση, μία σειρά ειδικότερων θεματικών εκθέσεων, που αφορούν στην προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού. Προκειμένου, δε, να συζητηθούν οι πιθανοί άξονες της παρούσας εισήγησης και να γίνει μια πρώτη σταχυολόγηση των θεμάτων στα οποία πρέπει να δοθεί προτεραιότητα, πραγματοποιήθηκαν δύο ακόμη συναντήσεις εργασίας μεταξύ των Εισηγητών των Συστάσεων της ΕΕΔΑ και του Συνηγόρου του Παιδιού στις 13 Ιανουαρίου 2014 και στις 4 Απριλίου 2014.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω επισημάνσεων, το παρόν κείμενο Συστάσεων εγκαινιάζει την ειδική ενασχόληση της ΕΕΔΑ με το ζήτημα της «Προστασίας της παιδικής ηλικίας» εν γένει. Ακολούθως επιχειρείται μια πιο εστιασμένη προσέγγιση του πλαισίου ζητημάτων Υγείας και Πρόνοιας, που εγείρει ένα διπλό ενδιαφέρον, τόσο θεωρητικό όσο και πρακτικό, το οποίο αναδεικνύει τις σημαντικότερες προκλήσεις με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπη σήμερα η κοινωνία σχετικά με τα δικαιώματα και την προστασία του παιδιού. Στο πλαίσιο αυτό, εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο η γνώση της επικρατούσας κατάστασης σε ό,τι αφορά τα όργανα που έχουν επιφορτιστεί θεσμικά με το έργο της προστασίας του παιδιού σε θέματα σχετικά με την πρόσβαση στην υγεία και την ενίσχυση των προνοιακών μηχανισμών, όσο και η εκτίμηση της αποτελεσματικότητάς τους και η αποτίμηση του έργου τους σε σχέση με την αποστολή που τους έχει ανατεθεί. Αποτίμηση, η οποία αναπόφευκτα οδηγεί στη διατύπωση Συστάσεων για τη λήψη κατάλληλων και πρόσφορων μέτρων αντιμετώπισης των προβλημάτων και ελλείψεων που έχουν διαπιστωθεί.

II. Η διεθνής κατοχύρωση του δικαιώματος του παιδιού στην υγεία και πρόνοια υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης

Επισημαίνεται καταρχάς ότι η ΔΣΔΠ, όπως

ζήτημα των ασυνόδευτων ανηλίκων», Έκθεση 2006, σελ. 151, «Παρατηρήσεις σχετικά με το σχέδιο νόμου για την Αντιμετώπιση της Ενδοοικογενειακής βίας», Έκθεση 2005, σελ. 231, «Παρατηρήσεις και προτάσεις πάνω στο σχέδιο νόμου για την Αναμόρφωση της Ποινικής Νομοθεσίας Ανηλίκων», Έκθεση 2003, σελ. 153. Οι Ετήσιες Εκθέσεις της ΕΕΔΑ είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της: <http://www.nchr.gr/index.php/el/2013-04-03-11-07-36/115-etisies>.

4. Στα δικαιώματα του παιδιού περιλαμβάνεται το σύνολο των δικαιωμάτων του παιδιού που συνθέτουν τις τρεις γενικότερες κατηγορίες δικαιωμάτων, όπως αυτές ορίζονται από τη ΔΣΔΠ και αναφέρθηκαν ανωτέρω (π.χ. παροχές: δικαίωμα σε ένα κατάλληλο επίπεδο διαβίωσης, στην εκπαίδευση, την υγεία, την πρόνοια, την ψυχαγωγία, κ.λπ., προστασία: δικαίωμα στη ζωή, απαγόρευση διάκρισης, εκμετάλλευσης ή κακοποίησης και συμμετοχή: δικαίωμα στην έκφραση γνώμης, την πληροφόρηση, τον ελεύθερο χρόνο, κ.λπ.).
5. Δυνάμει των διατάξεων του πρώτου άρθρου της ΔΣΔΠ, παιδί θεωρείται «κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία». Σε ό,τι αφορά στον ορισμό που έχει δοθεί στο παιδί από τον έλληνα νομοθέτη, επισημαίνεται η θετική εξέλιξη της τροποποίησης του άρθρου 121 ΠΚ (άρθρο 1, παρ. 2, Ν 3189/2003), σύμφωνα με τις διατάξεις του οποίου «με τον όρο ανήλικοι νοούνται αυτοί που, κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, έχουν ηλικία μεταξύ του όγδοου και δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας τους συμπληρωμένων».

6. Ως μηχανισμός νοείται ο συνδυασμός υπηρεσιών και μη κυβερνητικών οργανισμών που επιτρέπει την αρμονική λειτουργία των εν λόγω οργάνων και την πιο έγκυρη και αποτελεσματική δράση τους.

και τα άλλα διεθνή κείμενα που αφορούν τα παιδιά, τα αναγνωρίζουν ως υποκείμενα δικαιωμάτων, και όχι μόνον ως αντικείμενα προστασίας. Η ΔΣΔΠ και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (εφεξής ΧΘΔ)⁷ κατοχυρώνουν το δικαίωμα κάθε παιδιού σε ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής (άρθρα 27, παρ. 2, ΔΣΔΠ, 24, παρ. 1, ΧΘΔ). Η δε ΔΣΔΠ υπενθυμίζει ότι υπεύθυνοι για τη διασφάλιση της προστασίας και φροντίδας του είναι καταρχήν οι γονείς (άρθρα 9, παρ. 1 και 3, παρ. 2). Εξαιρεση στον κανόνα αυτό προβλέπεται από τη ΔΣΔΠ, η οποία ορίζει, στο άρθρο 9, παρ. 1, ότι η απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένειά του μπορεί να κριθεί αναγκαία από τις αρμόδιες Αρχές και σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία προκειμένου να διασφαλιστεί το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού. Όταν, με άλλα λόγια, η γονική φροντίδα κρίνεται ανεπαρκής ή ακατάλληλη, επιβάλλεται η αντικατάστασή της από μια άλλη, εναλλακτική φροντίδα.

Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, η Πολιτεία εξακολουθεί να είναι υπεύθυνη για τη στήριξη της οικογένειας, η οποία είναι επιφορτισμένη με την επιμέλεια των ανηλίκων και την εποπτεία των δομών εναλλακτικής φροντίδας στις οποίες ανατίθεται η αναγκαία για την ευημερία των ανηλίκων προστασία και φροντίδα, δεδομένου ότι πρωταρχικό μέλημα του Κράτους είναι η προάσπιση και προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού. Η πρωταρχική ευθύνη, συνεπώς, για την εξασφάλιση του κατάλληλου επιπέδου διαβίωσης του παιδιού ανατίθεται καταρχήν στους γονείς ή σε όσους έχουν την ευθύνη ανατροφής του (άρθρα 27, παρ. 2, ΔΣΔΠ, 24, παρ. 3, ΧΘΔ), με το Κράτος να επιφορτίζεται με την υποχρέωση να συνδράμει ουσιαστικά το έργο τους, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες για τη εφαρμογή του ως άνω δικαιώματος.

Εξάλλου, το δικαίωμα στην υγεία, ως οικουμενικό και αναφαίρετο δικαίωμα κάθε ανθρώπου,

κατοχυρώνεται νομικά τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε ευρωπαϊκό και διεθνές από πολυάριθμα κείμενα. Πολλώ δε μάλλον όταν φορείς του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος είναι μια ιδιαίτερα ευάλωτη κοινωνική ομάδα, τα παιδιά. Τόσο η ΔΣΔΠ, όσο και ο ΧΘΔ κατοχυρώνουν το δικαίωμα κάθε παιδιού στην απόλαυση του καλύτερου δυνατού επιπέδου υγείας (άρθρα 24, παρ. 1, ΔΣΔΠ και 24, παρ. 1, ΧΘΔ), την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα (άρθρα 3, παρ. 2, ΔΣΔΠ και 24, παρ. 1, ΧΘΔ) και τη διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης (άρθρα 27, παρ. 1, ΔΣΔΠ και 24, παρ. 1, ΧΘΔ), θέτοντας ταυτόχρονα ως προϋπόθεση και κριτήριο κάθε πράξης που αφορά την παιδική ηλικία «το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού» (άρθρα 3, παρ. 1, ΔΣΔΠ και 24, παρ. 2, ΧΘΔ).

Τον ίδιο σκοπό επιδιώκει και το άρθρο 25 της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα στην υγεία των ατόμων με αναπηρίες, προβλέποντας, μεταξύ άλλων, ότι, τα άτομα με αναπηρίες απολαύουν το δικαίωμα αυτό χωρίς διακρίσεις, ενώ τα Συμβαλλόμενα Κράτη οφείλουν να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να διασφαλίζουν την πρόσβασή τους στις υπηρεσίες υγείας, εξασφαλίζοντας ίδιο εύρος, ποιότητα και επίπεδο περίθαλψης, προσαρμοσμένα στην αναπηρία, ώστε να αποτρέπονται περαιτέρω αναπηρίες⁸. Επίσης δημιουργείται υποχρέωση στους επαγγελματίες της υγείας να προσφέρουν ίδιας ποιότητας φροντίδα, με ευαισθησία σε θέματα που έχουν σχέση με την αξιοπρέπεια, την αυτονομία και τα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες. Ειδικότερα, δε, το άρθρο 7 της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες επιτάσσει τη διασφάλιση της πλήρους απόλαυσης όλων των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών από τα παιδιά με αναπηρία σε ίση βάση με τα άλλα παιδιά.

7. Υπενθυμίζεται ότι ο ΧΘΔ απέκτησε τυπική ισχύ ίση με εκείνη των Συνθηκών από 1ης Δεκεμβρίου 2009, βάσει του άρθρου 6, παρ. 1, ΣυνθΕΕ, όπως διατυπώθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας και ότι, βάσει του άρθρου 52, παρ. 1, του ΧΘΔ, όπως ερμηνεύεται από το ΔΕΕ, οι διατάξεις του δεσμεύουν τόσο τα όργανα της ΕΕ όσο και τα όργανα των κρατών-μελών όταν ενεργούν εντός του πλαισίου εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ (βλ. ιδίως ΔΕΕ 26.2.2013, C-617/10, Akerberg Fransson, Συλλ. 2013, I-280).

8. Η Σύμβαση αυτή και το Προαιρετικό Πρωτόκολλό της κωλύθηκαν με το Ν 4074/2012 (ΦΕΚ Α' 88/11.4.2012) περί Κύρωσης της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, επικυρώθηκαν και τέθηκαν σε διεθνή ισχύ για την Ελλάδα από τις 30.6.2012. Βλ. σε: <http://treaties.un.org>.

Δεδομένου ότι το άρθρο 24 της ΔΣΔΠ δεν παρέχει ακριβή ορισμό του αγαθού της υγείας, «το καλύτερο δυνατό επίπεδο υγείας» αποσαφηνίζεται, μεταξύ άλλων, υπό το φως του άρθρου 12 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (ΔΣΟΚΜΔ)⁹, το οποίο στην παράγραφο 2 απαριθμεί μια σειρά από ειδικά μέτρα για την πραγμάτωση του δικαιώματος, όπως, ενδεικτικά, τα απαιτούμενα μέτρα για τη διασφάλιση της μείωσης της θνησιμότητας των βρεφών καθώς και της υγιούς ανάπτυξης των παιδιών (άρθρο 12, παρ. 12 εδ. α', ΔΣΟΚΜΔ)¹⁰. Περαιτέρω εξειδίκευση παρέχουν στο άρθρο 24 ΔΣΔΠ οι διατάξεις τόσο του άρθρου 25 ΔΣΔΠ, το οποίο καθιερώνει το δικαίωμα κάθε παιδιού, που τοποθετείται από τις αρμόδιες εθνικές αρχές σε ανάδοχη οικογένεια, σε ιατρική παρακολούθηση¹¹, όσο και του άρθρου 23, παρ. 2, ΔΣΔΠ, που θεμελιώνει το δικαίωμα των ανάπηρων παιδιών σε ειδική φροντίδα και βοήθεια προσαρμοσμένη στην κατάστασή τους και στις περιστάσεις των γονέων τους ή αυτών στους οποίους αυτοί τα έχουν εμπιστευθεί¹².

Επιπλέον, οι ανωτέρω προβλέψεις σχετικά με το δικαίωμα κάθε παιδιού στην απόλαυση του καλύτερου δυνατού επιπέδου υγείας, τη διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσής του

και την αναζήτηση του υπέρτερου συμφέροντός του συμπληρώνονται από το άρθρο 26 της ΔΣΔΠ, που παρέχει «σε κάθε παιδί το δικαίωμα να επωφελείται από την κοινωνική πρόνοια, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών ασφαλίσεων». Η κοινωνική προστασία του παιδιού, άλλωστε, κατοχυρώνεται ειδικά σε πολλά διεθνή κείμενα, όπως ιδίως στα άρθρα 25, παρ. 2, της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΟΔΔΑ), 10, παρ. 2, του ΔΣΟΚΜΔ, 17 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (ΕΚΧ)¹³ και 24, παρ. 1, του ΧΘΔ.

Στην πρόσφατη έκθεσή της για την εφαρμογή από την Ελλάδα της ΔΣΕ 102 (ελάχιστα όρια κοινωνικής ασφάλειας)¹⁴, η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) καλεί την Ελλάδα να λάβει μέτρα για την ανάσχεση της αυξανόμενης φτωχοποίησης του πληθυσμού, κάνοντας ειδική μνεία στο γεγονός ότι πολλά από τα μέτρα λιτότητας απέτυχαν να εμποδίσουν την αύξηση της παιδικής φτώχειας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτελεί μέλος της Τρόικας, η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων καλεί την Ελλάδα σε «*post factum* αποτίμηση της επίδρασης των μεταρρυθμίσεων και των πολιτικών συνεχούς λιτότητας στην αύξηση ιδίως της παιδικής φτώχειας», επισημαίνοντας ότι η αποτίμηση αυτή, χωρίς αμφιβολία θα προσφέρει «μια μοναδική πηγή διδαγμάτων, όχι μόνο για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα άλλα μέλη της Τρόικας, αλλά και για όλες τις ευρωπαϊκές χώρες και τη διεθνή κοινότητα στο σύνολό της, προκειμένου στο μέλλον να προλαμβάνεται η δημιουργία εκτεταμένης φτώχειας»¹⁵.

9. Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (ΔΣΟΚΜΔ) κυρώθηκε με το Ν 1532/1985, επικυρώθηκε και τέθηκε σε διεθνή ισχύ για την Ελλάδα από 16.8.1985 (ανακοίν. Υπ. Εξ. ΦΕΚ Α' 123/27.6.1985), οπότε και απέκτησε την κατά το άρθρο 28, παρ. 1, Συντ. υπερνομοθετική ισχύ.

10. Βλ. σχετικά και Α. Στεργίου, «Άρθρο 24 [Δικαίωμα στην υγεία και στις ιατρικές υπηρεσίες]» σε Π. Νάσκου-Περράκη, Κ. Χρυσόγονος, Χ. Ανθόπουλος (Επιμέλεια), Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και η εσωτερική έννομη τάξη: ερμηνεία κατ' άρθρο, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 255 επ.

11. *Idem*, σελ. 270 και Ν. Παπαστεριάδου, «Άρθρο 23 [Προστασία παιδιού με ειδικές ανάγκες]» σε Π. Νάσκου-Περράκη, Κ. Χρυσόγονος, Χ. Ανθόπουλος (Επιμέλεια), *op.cit.*, σελ. 238 επ.

12. Μεγάλης σημασίας είναι και τα Γενικά Σχόλια της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, όπως το Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 15 για το δικαίωμα του παιδιού στην απόλαυση του καλύτερου δυνατού επιπέδου στην υγεία, το Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 3 για το HIV/AIDS και τα δικαιώματα του παιδιού, το Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 7 για την εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού κατά την πρώιμη παιδική ηλικία και Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 9 για τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρίες.

13. Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (ΕΚΧ) κυρώθηκε με το Ν 1426/1984, επικυρώθηκε και τέθηκε σε διεθνή ισχύ για την Ελλάδα από 7.7.1984 (ανακοίν. Υπ. Εξ. ΦΕΚ Α' 95/22.6.1984), οπότε και απέκτησε την κατά το άρθρο 28, παρ. 1, Συντ. υπερνομοθετική ισχύ. Ιδιαίτερη μνεία θα ήταν σκόπιμο να γίνει στο σημείο αυτό και στα άρθρα 7, 11, 13 και 17 του ΕΚΧ, τα οποία και κατοχυρώνουν αντίστοιχα το δικαίωμα των παιδιών και των νεαρών προσώπων για προστασία, το δικαίωμα για προστασία της υγείας, το δικαίωμα για κοινωνική και ιατρική αντίληψη, καθώς επίσης και το δικαίωμα της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική και οικονομική προστασία.

14. Κυρωτικός νόμος 3251/1955.

15. ILO, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, ILC.103/III(1A), 5.2.2014, σελ. 518 (http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/

Μάλιστα, η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων στην έκθεσή της για την εφαρμογή από την Ελλάδα της ΔΣΕ 138 (κατώτατο όριο ηλικίας εισόδου στην απασχόληση)¹⁶, «[ε]παναλαμβάνει **με ανησυχία**, ότι [το ΠΔ 62/1998] επιτρέπει ακόμη απασχόληση νέων σε επικίνδυνες εργασίες, από 15 ετών [...]. Ζητεί και πάλι επιτακτικά από την Κυβέρνηση να προσαρμόσει τη νομοθεσία της στο άρθρο 3 § 3 της Σύμβασης, ώστε να προβλέπεται ότι σε κανένα κάτω των 16 ετών άτομο δεν μπορεί να επιτραπεί απασχόληση σε επικίνδυνη εργασία, σε καμία περίπτωση [...] και να τροποποιήσει το άρθρο 2 § γ' [του ΠΔ], ώστε να ορίζει ως «έφηβο» τον τουλάχιστον 16 ετών νέο»¹⁷. Στην παρούσα δραματική για τα παιδιά συγκυρία, ενόψει της μη αποτίμησης των κοινωνικών επιπτώσεων των μέτρων λιτότητας, της ραγδαίας αύξησης και της ελλιπούς αντιμετώπισης της φτώχειας, είναι πιο επείγουσα από ποτέ η αποτελεσματική προστασία των παιδιών, με ενίσχυση των κανόνων και του ελέγχου εφαρμογής τους.

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ, στις Καταληκτικές της Παρατηρήσεις επί της Δεύτερης και Τρίτης Περιοδικής Έκθεσης που υπέβαλε η Ελλάδα σχετικά με την εφαρμογή της ΔΣΔΠ¹⁸, εκφράζοντας τη βαθιά ανησυχία της για τις επιπτώσεις της υφιστάμενης οικονομικής κρίσης και την αύξηση των ποσοστών παιδικής φτώχειας, προτρέπει την ελληνική Πολιτεία να δώσει προτεραιότητα στην καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας, ώστε να επιτύχει τη μείωσή της από το 23,6% στο 18% έως το 2020, ρίχνοντας το βάρος στην ενίσχυση των κοινωνικών υπηρεσιών και άλλων προνοιακών δομών που θα επικουρήσουν την οικογένεια¹⁹. Η οικονομική δυ-

σπραγία που αντιμετωπίζουν σήμερα πολλές οικογένειες μπορεί να οδηγήσει στην απομάκρυνση του παιδιού από το οικογενειακό του περιβάλλον και συνεπώς στη διαρκή ενίσχυση της ιδρυματοποίησης των παιδιών. Η παροχή, μεταξύ άλλων, υποστηρικτικής βοήθειας στην οικογένεια μπορεί να αναστρέψει αυτήν την πορεία²⁰.

Η ως άνω παρότρυνση της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ φαίνεται μάλλον να μη λαμβάνεται υπόψη κατά τη χάραξη πολιτικής για την κατανομή των δαπανών κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, αν αναλογιστεί κανείς ότι ενώ, για το χρονικό διάστημα από 2000 έως 2010, τα επιδόματα κοινωνικής προστασίας παρουσιάζουν αυξητική τάση (από 22,7% το 2000 σε 28,15% το 2010), τα αντίστοιχα επιδόματα που παρέχονται στις οικογένειες ή τα παιδιά παρέμειναν, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, σταθερά (από 1,68% το 2000 στο 1,79% το 2010)²¹. Ενδεικτικό μάλιστα είναι και το γεγονός ότι με πρόσφατη διάταξη νόμου²² και στο πλαίσιο λήψης μέτρων μείωσης του μη μισθολογικού κόστους καταργούνται από 1^{ης} Ιουλίου 2014 οι εισφορές και ακολούθως οι παροχές κοινωνικής ασφάλειας υπέρ της οικογένειας και των παιδιών, που καταβάλλονταν υπό προϋποθέσεις στους εργαζόμενους στο πλαίσιο του καταργούμενου επίσης ειδικού λογαριασμού, του Διανεμητικού Λογαριασμού Οικογενειακών Επιδομάτων Μισθωτών που από το 1958²³ λειτουργούσε στο πλαίσιο του ΟΑΕΔ.

20. *Idem*, par. 40-41.

21. UNICEF, *Ελληνική Εθνική Επιτροπή Unicef, Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα, 2013*, σελ. 7 (<http://www.unicef.gr/pdfs/Children-in-Greece-2013.pdf>). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις παροχές κοινωνικής προστασίας, βλ. *Ελληνική Στατιστική Αρχή- Ελ.Στατ.* (http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A2104), Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Social_protection_statistics) και *International Labour Organization - ILO* (<http://www.ilo.org/gimi/gess/ShowTheme.do?tid=10>).

22. Άρθρο πρώτο, υποπάργραφος ΙΑ.3, στ. 1α και ε του Ν 4254/2014 Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του Ν 4046/2012 και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 85/7.4.2014).

23. ΝΔ 3868 της 25/29.10.1958 (Α' 178) Περί συστάσεως Διανεμητικού Λογαριασμού οικογενειακών επιδομάτων μισθωτών και άλλων τινών διατάξεων.

meetingdocument/wcms_235054.pdf).

16. Κυρωτικός νόμος 1182/1981.

17. ILC, *Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, 102nd Session, 2013, ILC.102/III(1A), C. 138*, σελ. 336, (η υπογράμμιση της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων), διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_205472.pdf.

18. *Committee on the Rights of the Child, Consideration of reports submitted by States parties under Article 44 of the Convention, Concluding observations: Greece, CRC/C/GRC/CO/2-3, 13 August 2012, par. 6, 58.*

19. *Committee on the Rights of the Child, Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention, Concluding observations: Greece, op.cit., par. 58.*

III. Η Σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Επενδύοντας στα παιδιά: Σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας»

Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα παιδιά είναι ιδιαίτερα ευάλωτα απέναντι στον κίνδυνο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού, σε συνδυασμό με το σοβαρό αντίκτυπο που έχει στα παιδιά και τις οικογένειές τους η τρέχουσα χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση και αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερη σημασία που έχει για την επιτυχή έκβαση της αντιμετώπισης της παιδικής φτώχειας η θέση σε εφαρμογή πολιτικών βελτίωσης της παιδικής ευημερίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε στις 20.2.2013 Σύσταση με τίτλο *Επενδύοντας στα παιδιά: Σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας*. Μέσα από αυτό το κείμενο συνιστάται στα Κράτη-μέλη «να οργανώνουν και να υλοποιούν πολιτικές για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, προάγοντας την καλή διαβίωση των παιδιών, μέσω πολυδιάστατων στρατηγικών». Η Σύσταση προέκυψε σε ακολουθία των επιδιώξεων της *Στρατηγικής «Ευρώπη 2020»* και με βάση διαπιστώσεις της Επιτροπής, όπως ότι «η τρέχουσα χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση έχει σοβαρό αντίκτυπο στα παιδιά και τις οικογένειες, με αύξηση του ποσοστού των ατόμων που ζουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού σε ορισμένες χώρες²⁴».

Με τη Σύσταση, προτείνεται η ανάπτυξη ολοκληρωμένων στρατηγικών στα Κράτη-μέλη, με βάση 3 πυλώνες:

● Πρόσβαση σε επαρκείς πόρους

Προτείνεται η στήριξη της συμμετοχής των νέων γονέων στην αγορά εργασίας και η εξασφάλιση επαρκούς βιοτικού επιπέδου μέσω ενός συνδυασμού παροχών, συμπεριλαμβανομένων φορολογικών κινήτρων, επιδομάτων, συστημάτων εγγύησης ελάχιστου εισοδήματος, παροχών σχετικά με τη διατροφή, την παιδική φροντίδα, την εκπαίδευση, την υγεία, τη στέγαση ή τη μεταφορά και την πρόσβαση σε αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.

24. Σύσταση της ΕΕ «Επένδυση στα παιδιά: Σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας» (2013/112/ΕΕ), Εισαγωγή, σημείο (8).

● Πρόσβαση σε οικονομικά προσιτές και ποιοτικές υπηρεσίες

Συστήνονται η μείωση των ανισοτήτων σε νεαρή ηλικία μέσω της επένδυσης στην προσχολική εκπαίδευση και τη φροντίδα των παιδιών, η βελτίωση του αντίκτυπου των εκπαιδευτικών συστημάτων στην ισότητα των ευκαιριών, η βελτίωση της ανταπόκρισης των συστημάτων υγείας για την αντιμετώπιση των μειονεκτούντων παιδιών, η παροχή στα παιδιά ασφαλούς και κατάλληλης στέγασης και περιβάλλοντος διαβίωσης, καθώς επίσης και η ενίσχυση της υποστήριξης της οικογένειας και της ποιότητας των εναλλακτικών συστημάτων φροντίδας.

● Δικαίωμα συμμετοχής των παιδιών

Προτείνονται η υποστήριξη της συμμετοχής όλων των παιδιών σε δραστηριότητες παιχνιδιού και αναψυχής, καθώς και σε αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες και η θέση σε εφαρμογή μηχανισμών που προωθούν τη συμμετοχή των παιδιών στη λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν τη ζωή τους.

Στη Σύσταση επισημαίνεται μεταξύ άλλων ότι «ενώ οι πολιτικές για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας είναι κατά κύριο λόγο αρμοδιότητα των Κρατών-μελών, ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο μπορεί να ενισχύσει τις συνέργειες στους σχετικούς τομείς πολιτικής, να βοηθήσει τα Κράτη-μέλη να επανεξετάσουν τις πολιτικές τους και να αντλήσουν χρήσιμα διδάγματα ανταλλάσσοντας εμπειρίες όσον αφορά τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας της πολιτικής μέσω καινοτόμων προσεγγίσεων, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τις διαφορετικές καταστάσεις και ανάγκες σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο».

IV. Η κατάσταση των υπηρεσιών και δομών υγείας και πρόνοιας στην Ελλάδα

Η διασφάλιση του δικαιώματος όλων ανεξαιρέτως των παιδιών στην υγεία επιτελείται τόσο με προληπτικά μέτρα (προληπτικές εξετάσεις, εμβολιασμοί) και προώθηση της έρευνας σε θέματα υγείας όσο και με μέτρα που εξασφαλίζουν την πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας²⁵ για

25. Βλ. μεταξύ άλλων: *European Commission, Commission*

την αντιμετώπιση των προβλημάτων υγείας (θεραπείες, νοσηλίες, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη). Η διασφάλιση αυτή καθίσταται επιτακτικότερη από ποτέ σε συνθήκες ολοένα αυξανόμενης παιδικής φτώχειας που πλήττει διπλά το δικαίωμα των παιδιών στην υγεία. Η κοινωνικο-οικονομική κρίση που μαστίζει πολλά ευρωπαϊκά Κράτη, και ιδιαίτερα τη Χώρα μας, πλήττει σοβαρά ολοένα και περισσότερο τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας. Η άνευ όρων αναγνώριση του δικαιώματος του παιδιού στην υγεία και την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και άλλους προστατευτικούς προνοιακούς μηχανισμούς, επομένως, φαίνεται να μην είναι επαρκής, όταν η αποτελεσματικότητα της άσκησης του δικαιώματος αυτού υπόκειται στην ποικιλομορφία των θεσμικών μηχανισμών και των εθνικών νομοθεσιών. Πολλώ δε μάλλον σε μία περίοδο όπου η κοινωνία στο σύνολό της διέρχεται βαθύτατη κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική κρίση.

Πράγματι, η άνοδος της παιδικής φτώχειας στην Ελλάδα δεν είναι καινούργιο φαινόμενο: ο σχετικός δείκτης άρχισε να αυξάνεται αργά αλλά σταθερά ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Η αύξηση αυτή επιταχύνθηκε τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με έρευνα του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, εκτιμάται ότι 20% των παιδιών (έναντι 4% το 2009) ζει σε οικογένειες που δεν είναι σε θέση να αγοράσουν τα αγαθά που είναι απαραίτητα για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης²⁶.

Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα σήμερα, πάνω από 2,2 εκατομμύρια άνθρωποι ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, μεταξύ των οποίων οι 440.000 περίπου είναι παιδιά. Τα διαρκώς αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας και η αδυναμία πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες που χρη-

ματοδοτούνται από το Κράτος, σε συνδυασμό με το σημαντικό περιορισμό της κρατικής χρηματοδότησης, επιδεινώνουν τις ήδη επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης τόσο των παιδιών όσο και των οικογενειών τους και καθιστούν αναγκαία την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της οικονομικής κρίσης στη ζωή και την ανάπτυξη των παιδιών και των εφήβων, με στόχο πάντα την ελαχιστοποίηση των κινδύνων στην επιβίωση και την ανάπτυξή τους²⁷. Η παιδική φτώχεια, αφενός δημιουργεί συνθήκες που επιβαρύνουν την υγεία των παιδιών, αφετέρου δυσχεραίνει την πρόσβαση των παιδιών στις απαραίτητες υπηρεσίες υγείας.

Στο σημείο αυτό, άλλωστε, υπεισέρχονται και επιπρόσθετα χαρακτηριστικά της φτώχειας όπως το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, που παρεμποδίζουν την πρόληψη και έγκαιρη αντιμετώπιση προβλημάτων υγείας, με συνέπεια διαφοροποιήσεις στη νοσηρότητα ανάμεσα στις εισοδηματικές ομάδες. Η ολιστική προστασία της υγείας επιτυγχάνεται πληρέστερα και αποτελεσματικότερα, ωστόσο, με την παρέμβαση του Κράτους και σε άλλους τομείς, πέραν της διασφάλισης της καλύτερης δυνατής ψυχικής και σωματικής κατάστασης του παιδιού.

Βάσει πρόσφατης έρευνας για την κατάσταση της υγείας στην Ελλάδα την περίοδο της οικονομικής κρίσης, τα μέτρα λιτότητας έχουν θίξει την υγεία των παιδιών, λόγω της μείωσης των οικογενειακών εισοδημάτων και της ανεργίας των γονέων²⁸. Όπως αναφέρεται στην ίδια έρευνα, το ποσοστό των παιδιών στο όριο της φτώχειας αυξήθηκε από 28,2% το 2007 σε 30,4% το 2011, ενώ συνεχώς αυξανόμενος είναι και ο αριθμός των παιδιών που λαμβάνουν ανεπαρκή σίτιση. Παράλληλα μεταξύ 2011 και 2012 τα παιδιά που ζούσαν κάτω από το όριο της εισοδημα-

Recommendation: Investing in children: breaking the cycle of disadvantage, 20.2.2013, C(2013) 778 final και Council of Europe, Strategy for the Rights of the Child (2012-2015), 15.2.2012, CM(2011)171 final.

26. Βλ. Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, *Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013, Ενημερωτικό Δελτίο 5/2013*, Μ. Ματσαγγάνης, Χ. Λεβέντη (επιμ.), σελ. 5-7, διαθέσιμο σε: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_05.pdf και *Η πολιτική κατά της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης, Ενημερωτικό Δελτίο 6/2013*, Μ. Ματσαγγάνης, (επιμ.), σελ. 5, διαθέσιμο σε: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_06.pdf.

27. *Committee on the Rights of the Child, Consideration of reports submitted by States parties under Article 44 of the Convention, Concluding observations: Greece, op.cit., par. 28-29 και Συνήγορος του Πολίτη (Συνήγορος του Παιδιού), Προτάσεις για το περιεχόμενο ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Ιούλιος 2013, par. 11.*

28. A. Kentikelenis, M. Karanikolos, A. reeves, M. McKee, D. Stuckler, «Greece's health crisis: from austerity to denialism», *Lancet*, Vol. 383 - February 22, 2014, σελ. 750.

τικής φτώχειας αυξήθηκαν κατά 12%, έναντι 8% στο συνολικό πληθυσμό των φτωχών²⁹.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, αλλά και στοιχεία που προκύπτουν από την αναλυτική Έκθεση του Συνηγόρου του Παιδιού στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Συνηγόρων του Παιδιού (ENOC)³⁰ η ΕΕΔΑ διαπιστώνει με ανησυχία ότι η διασφάλιση του καθολικού δικαιώματος των παιδιών στην υγεία προσκρούει σε αναρίθμητα εμπόδια. Ενδεικτικά επισημαίνονται τα ακόλουθα:

- Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι συνεχώς αυξανόμενος είναι ο αριθμός των παιδιών που λαμβάνουν ανεπαρκή σίτιση. Τα προβλήματα σίτισης είναι ένας βασικός παράγοντας υποβάθμισης της παιδικής υγείας, τόσο πνευματικής όσο και σωματικής. Τα φτωχά παιδιά στην Ελλάδα έχουν περισσότερες πιθανότητες να υποσιτίζονται, αν και συνθήκες αποστέρησης μπορεί να βιώνουν και παιδιά που δεν ανήκουν στην εισοδηματική φτώχεια. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, μεταξύ 2010 και 2011, το ποσοστό των νοικοκυριών κάτω από το όριο φτώχειας που δήλωνε αδυναμία για διατροφή που περιλαμβάνει κάθε δεύτερη ημέρα κρέας, ψάρι, κοτόπουλο ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας έχει διπλασιαστεί. Αντίστοιχη αδυναμία παρατηρείται και στα μη φτωχά νοικοκυριά γεγονός που επιτείνει την κοινωνική ανισότητα³¹. Εκτός όμως από την ανεπαρκή σίτιση, και η αδυναμία ικανοποιητικής θέρμανσης, σε συνδυασμό με τα προβλήματα στην κατοικία, όπως π.χ. οι συνθήκες υγρασίας, η έλλειψη ζωτικού χώρου, ο ανεπαρκής φωτισμός, επιβαρύνουν σημαντικά την κατάσταση της υγείας των παιδιών³².

- Η εικόνα της παιδικής και εφηβικής ψυχικής υγείας στην Ελλάδα της κρίσης είναι ζοφερή. Αυτό επιβεβαιώνεται και από πρόσφατη σχετική επιστημονική μελέτη, στην οποία, μεταξύ άλλων, επισημαίνεται ότι ο αριθμός νέος κρουσμάτων

αυξάνεται και μαζί με αυτόν η ανάγκη για παροχή ενισχυτικών υπηρεσιών εντός της κοινότητας – λόγω του ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες δεν λειτουργούν – και στα σχολεία – όπου δεν παρέχονται ψυχιατρικές υπηρεσίες³³. Άλλωστε, μεγάλος αριθμός ασθενών εγκαταλείπει τον ιδιωτικό τομέα και αναζητεί τις υπηρεσίες του δημοσίου συστήματος. Πρόσφατη έρευνα συνέκρινε στατιστικά στοιχεία, σε δείγμα δημοσίων και ιδιωτικών ψυχιατρικών ιδρυμάτων σε Αθήνα, Πειραιά, και Θεσσαλονίκη για το 2007 και το 2011 (δύο χρόνια πριν και δύο μετά την εφαρμογή των μέτρων λιτότητας). Από τη σύγκριση αυτή προκύπτει ότι αυξήθηκαν κατά 39.8 % τα νέα περιστατικά σε εξωνοσοκομειακές υπηρεσίες για παιδιά και 25.5% για εφήβους, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά στον ιδιωτικό τομέα μειώθηκαν κατά 35.4%. Αυτό έχει επίσης ως αποτέλεσμα ότι τόσο η λίστα αναμονής όσο και ο χρόνος αναμονής είναι μεγαλύτεροι³⁴. Μάλιστα, η αξιολόγηση της εφαρμογής του Εθνικού Σχεδίου Δράσης *Ψυχαργός* της περιόδου 2000-2009, καταδεικνύει ότι η ανάπτυξη των ψυχιατρικών υπηρεσιών για παιδιά είναι ανεπαρκέστερη από εκείνη που αφορά τους ενήλικες, καθώς μόλις το 30% των προγραμματιζόμενων υπηρεσιών όντως έχουν υλοποιηθεί. Επιπλέον, η κατανομή των υπηρεσιών αυτών υπήρξε εντελώς ανομοιογενής, δεδομένου ότι κυρίως εντοπίζονται στην Αττική. Σε άλλες περιφέρειες, η παροχή ψυχιατρικής φροντίδας σε παιδιά είναι ανύπαρκτη³⁵. Η κατάσταση, μάλιστα, χειροτερεύει λόγω της επίδρασης της κρίσης στις οικογένειες και στα σχολεία, που πλέον αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στον υποστηρικτικό ρόλο που άλλοτε είχαν.

- Σε ό,τι αφορά στις υπάρχουσες δομές παροχής υπηρεσιών ψυχικής υγείας, αυτές λειτουργούν με μειωμένο κατά 10-40 % προσωπικό, που

29. UNICEF, *Ελληνική Εθνική Επιτροπή, Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα 2014. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα παιδιά*, σελ. 27 (<http://www.unicef.gr/pdfs/children-in-greece-2014.pdf>).

30. Greek Ombudsman (Ombudsman for Children), *The rights of children living in institutions. Report on a study of the European Network of Ombudspersons for Children (ENOC)*, July 2011.

31. UNICEF, *Ελληνική Εθνική Επιτροπή, Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα, 2013, op.cit.*, σελ. 47-48.

32. *Idem*, σελ. 48-49.

33. D. Anagnostopoulos, E. Soumaki, «Child and adolescent psychiatry in Greece during the crisis: a brief report», *ECAP Journal*, Φεβρουάριος 2013 ([http://www.escap.eu/policy/care-crisis-in-greece/brief-report-\(ecap\)](http://www.escap.eu/policy/care-crisis-in-greece/brief-report-(ecap))).

34. *Ibidem*. Στα περισσότερα κέντρα ο χρόνος αναμονής τριπλασιάστηκε και υπερβαίνει πια τον ένα μήνα, ενώ σε ειδικές περιπτώσεις, μπορεί να φτάσει και τον ένα χρόνο.

35. G. Thornicroft, T. Craig, T. Power, «Ex post evaluation of the National Action Plan 'Psychargos' 2000-2009. Executive summary», *Hellenic Ministry of Health and Social Solidarity, Athens 2010*.

δεν αμείβεται πάντα εγκαίρως και του οποίου οι αποδοχές περικόπηκαν σημαντικά. Μεγάλος αριθμός πιο εξειδικευμένου προσωπικού αναγκάστηκε δε να συνταξιοδοτηθεί³⁶. Επίσης, σημαντικός αριθμός κοινοτικών κέντρων, μονάδων ψυχολογικής αποκατάστασης και εξειδικευμένα κέντρα διέκοψαν τη λειτουργία τους. Η επίδραση της κρίσης ήταν εξαιρετικά έντονη ιδίως για μονάδες που αντιμετωπίζουν ειδικές κατηγορίες διαταραχών και μαθησιακές δυσκολίες. Οι σοβαρότατες μάλιστα αυτές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης δεν περιορίζονται μόνο στις ήδη υπάρχουσες δομές, καθώς εγκαταλείφθηκαν και όσα σχέδια περί δημιουργίας μονάδων ψυχικής υγείας για τα παιδιά είχαν αρχικά προβλεφθεί στο πλαίσιο της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης από το 2000³⁷.

- Αναφορικά με τις υπηρεσίες και τις δομές για παιδιά με αναπηρίες και χρόνιες παθήσεις, εκφράζεται η ανησυχία ότι στην Ελλάδα οι δομές αυτές έχουν κατά κανόνα ασυλικό χαρακτήρα. Η Πολιτεία δεν έχει μεριμνήσει για τη λειτουργία κέντρων δημιουργικής απασχόλησης, φροντίδας και παροχής υπηρεσιών εντός της κοινότητας για τα παιδιά με σοβαρές αναπηρίες ή πολυαναπηρίες, γεγονός που προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία, δεδομένου ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα παιδιά αυτά παραμελούνται και μέσα στην οικογένεια, η οποία δεν λαμβάνει επαρκή υποστήριξη από την πολιτεία.

- Επιπλέον, παρατηρείται ότι οι δομές κοινωνικής προστασίας και στήριξης της οικογένειας και του παιδιού σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Όπου, δε, υφίστανται υποστηρικτικές κοινωνικές υπηρεσίες δεν είναι ούτε επαρκείς, ούτε το προσωπικό τους είναι επαρκώς εκπαιδευμένο στην παιδική προστασία. Είναι υποστελεχωμένες με αποτέλεσμα συχνά να μην είναι εφικτή η πραγματοποίηση κατ' οίκον επισκέψεων των κοινωνικών λειτουργών

- Η προνοιακή παροχή της βρεφονηπιακής φροντίδας έχει κι αυτή σε μεγάλο βαθμό συρ-

ρικνωθεί από το 2010 λόγω των περικοπών και της μείωσης του προσωπικού με αποτέλεσμα να δημιουργούνται υπερπληθή τμήματα. Στους εν λειτουργία δημοτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς έχουν διαπιστωθεί προβλήματα αδιαφανούς διαδικασίας επιλογής των φιλοξενούμενων παιδιών, όπως π.χ. προτίμηση των δημοτών έναντι των κατοίκων, ανεπαρκούς ελέγχου από την εποπτεύουσα αρχή κυρίως κατά τη διαδικασία επιβολής πρόσθετων εισφορών ή και υπέρβασης της προβλεπόμενης από τη νομοθεσία αναλογίας βρεφονηπιοκόμων και παιδιών³⁸.

- Επιπρόσθετα, σε ό,τι αφορά στην οργάνωση υπηρεσιών ψυχικής υγείας και κοινωνικής πρόνοιας που διαχειρίζονται περιστατικά κρίσεων στην οικογένεια, κακοποίησης και παραμέλησης, η ΕΕΔΑ διαπιστώνει ότι οι υπηρεσίες στις οποίες μπορεί να απευθυνθεί ένα παιδί ή μια οικογένεια για συμβουλευτική είναι περιορισμένες και ορισμένες φορές η αναμονή αρκετά μεγάλη. Η απουσία υπηρεσιών οικογενειακής διαμεσολάβησης και εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών περί την εφαρμογή δικαστικών αποφάσεων, τη γονική επιμέλεια και το δικαίωμα της επικοινωνίας των παιδιών με το γονέα που δε διαμένει μαζί τους είναι παντελής.

- Εξάλλου, η διάταξη του άρθρου 1511, παρ. 3, ΑΚ επιβάλλει την ακρόαση του τέκνου πριν από κάθε απόφαση σχετική με τα συμφέροντά του, το δε σχετικό δικαίωμα του παιδιού είναι και υπερνομοθετικά κατοχυρωμένο (άρθρα 2, παρ. 1, 5, παρ. 1 και 21, παρ. 1, Συντ., 12 ΔΣΔΠ, 3, 6 και 7 Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Άσκηση των Δικαιωμάτων των παιδιών (ΕΣΑΔΠ)³⁹, 24 παρ. 1 ΧΘΔ και 8 ΕΣΔΑ). Ωστόσο, η εν λόγω διάταξη του ΑΚ ελάχιστα εφαρμόζεται από τα δικαστήρια της ουσίας, ενώ ο Άρειος Πάγος δεν ελέγχει αναίρετικά την εφαρμογή της, θεωρώντας ότι η ωριμότητα του τέκνου αποτελεί πραγματικό γεγονός, η εκτίμηση του οποίου ανήκει στην κρίση του δικαστηρίου της ουσίας. Κατά τον Άρειο Πάγο, η

36. D. Anagnostopoulos, E. Soumaki, «Child and adolescent psychiatry in Greece during the crisis: a brief report», *ECAP Journal*, supra σημ. 33.

37. A. Kentikelenis, M. Karanikolos, A. Reeves, M. McKee, D. Stuckler, «Greece's health crisis: from austerity to denialism», *op.cit.*, σελ. 749.

38. Βλ. *σχετικά* *Συνήγορος του Πολίτη (Συνήγορος του Παιδιού)*, Έκθεση προς την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ. Διαπιστώσεις και Προτάσεις της Ανεξάρτητης Αρχής για την Εφαρμογή των Δικαιωμάτων του Παιδιού στην Ελλάδα (Ιούλιος 2003 - Δεκέμβριος 2011), Απρίλιος 2012, σελ. 14-15.

39. Η ΕΣΑΔΠ κυρώθηκε με το Ν 2502/1997, επικυρώθηκε και τέθηκε σε διεθνή ισχύ για την Ελλάδα από 1.7.2000.

κρίση αυτή δεν απαιτείται να αιτιολογείται και δεν υπόκειται σε αναίρετικό έλεγχο⁴⁰.

Επιπλέον, όταν ένας έφηβος ανήλικος επιθυμεί να εκφράσει τις αντίθετες απόψεις του σχετικά με την εφαρμογή δικαστικών αποφάσεων στα θέματα επιμέλειας και επικοινωνίας με το γονέα με τον οποίο δε διαμένει, δεν έχει τη δυνατότητα απευθείας προσφυγής σε μια δικαστική αρχή ή άλλη δημόσια υπηρεσία που να ενεργεί εκ μέρους του προς τη δικαιοσύνη, καθώς είναι υποχρεωμένος να ενεργήσει μέσω του γονέα που έχει τη νόμιμη εκπροσώπησή του. Η δυνατότητα, δε, προσφυγής ανήλικου σε δημόσιες υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και ψυχικής υγείας χωρίς τη συνοδεία-συναίνεση του γονέα αποτελεί ζήτημα αμφισβητούμενο και όχι ρητά αναφερόμενο στο νόμο.

- Η ανεπαρκής οργάνωση υπηρεσιών για τη διαχείριση περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης συμπληρώνεται από τη θεσμική απουσία πρόβλεψης οικογενειακών δικαστηρίων, πλαισιωμένων από κοινωνικούς λειτουργούς και ειδικούς ψυχικής υγείας⁴¹.

- Η ΕΕΔΑ παρατηρεί με βαθύτατη ανησυχία ότι οι θεσμικές ελλείψεις και οργανωτικές ανεπάρκειες δεν περιορίζονται μόνο σε επίπεδο υποστήριξης της οικογένειας, αλλά αφορούν και την εναλλακτική φροντίδα, η οποία αντικαθιστά τη γονική όταν η απομάκρυνση από τη βιολογική οικογένεια κρίνεται αναγκαία. Στην Ελλάδα, η εναλλακτική αυτή φροντίδα βασίζεται κυρίως στο ιδρυματικό προνοιακό μοντέλο. Παρατηρείται, μάλιστα, το φαινόμενο της σταδιακής μετακίνησης της υποχρέωσης προστασίας της παιδικής ηλικίας από το Κράτος στον ιδιωτικό τομέα, καθώς συχνά τα παιδιά τοποθετούνται σε ξενώνες ή σπίτια φιλοξενίας μη κερδοσκοπικών νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου ή σε εκκλησιαστικά ιδρύματα.

- Σύμφωνα με την αναλυτική Έκθεση του Συνηγόρου του Παιδιού, η οποία υποβλήθηκε στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Συνηγόρων του Παιδιού

(ENOC), στο πλαίσιο σχετικής έρευνας που διεξήχθη το 2011⁴², τα σημαντικότερα προβλήματα που εντοπίζονται στα ιδρύματα παιδικής προστασίας, τόσο δημοσίου όσο και ιδιωτικού δικαίου, είναι δυνατό να συνοψισθούν στα παρακάτω:

- Η νομοθεσία που καλύπτει τα δημόσια ιδρύματα παιδικής προστασίας είναι αρκετά απαρχαιωμένη και ελλιπής, ενώ δεν έχουν θεσπιστεί με νόμο πρότυπα και προδιαγραφές με σεβασμό στα δικαιώματα των παιδιών που πρέπει να πληρούνται από τα ιδρύματα παιδικής προστασίας, είτε αυτά είναι δημόσια είτε είναι ιδιωτικά. Μπορεί να έχει προβλεφθεί νομοθετικά η διαδικασία πιστοποίησης των ιδρυμάτων ιδιωτικού δικαίου και να έχει ξεκινήσει η υλοποίησή της από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ωστόσο δεν έχουν ακόμη θεσπιστεί σχετικές προδιαγραφές και διαδικασίες ποιοτικού ελέγχου. Επιπρόσθετα, η εποπτεία των ιδρυμάτων δημοσίου δικαίου έχει ανατεθεί στο Υπουργείο Υγείας ενώ ο έλεγχος των ιδρυμάτων ιδιωτικού δικαίου στις Περιφερειακές Διευθύνσεις Πρόνοιας, μέσω των κοινωνικών συμβούλων που ορίζονται στις Περιφέρειες της Χώρας.

- Παρόλα αυτά, η απουσία ενός σαφούς πλαισίου προδιαγραφών που οφείλουν να πληρούν τα ιδρύματα, καθιστά τον έλεγχο αυτό συχνά ανεπαρκή και αναποτελεσματικό. Εξαιτίας μάλιστα της ελλιπούς ή ανεπαρκούς πολλές φορές εποπτείας των προνοιακών αυτών δομών, σε ορισμένα ιδρύματα γίνεται ανεκτή η επιβολή στους φιλοξενούμενους ανήλικους ακραίων κανόνων συμπεριφοράς, που αποκλίνουν από τα γενικά αποδεκτά πρότυπα της ελληνικής κοινωνίας. Ενδεικτικά αναφέρονται η απαγόρευση παντελονιών στα κορίτσια, η επιβολή αυστηρής νηστείας, η απαγόρευση συμμετοχής σε σχολικές εκδρομές, ο περιορισμός επικοινωνίας με γονείς κ.ά. Επίσης, τα παιδιά που τοποθετούνται στα ιδρύματα, συχνότατα παραμένουν σε αυτά για ιδιαίτερα μεγάλο χρονικό διάστημα. Τη στιγμή που διεθνώς θεωρείται ότι ο χρόνος παραμονής ενός παιδιού σε ίδρυμα δεν θα πρέπει να ξεπερνά τους έξι (6) μήνες, στην Ελλάδα η μέση διάρκεια πα-

40. ΑΠ 952/2007, με κριτικές παρατηρήσεις Κ. Μπέη, Δίκη 2007, 1213, ΑΠ 201/2010. Βλ. κριτική της νομολογίας αυτής Δ. Κονδύλη σε Κ. Κεραμέα, Δ. Κονδύλη, Ν. Νίκα, Ερμηνεία ΚΠολΔ, β' έκδ. (υπό έκδοση), «Αναίρεση», υπό τους λόγους αναίρεσης αριθ. 1 και 11 άρθρου 559.

41. Βλ. Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια έκθεση 2006, σελ. 200.

42. Greek Ombudsman (Ombudsman for Children), *The rights of children living in institutions. Report on a study of the European Network of Ombudspersons for Children (ENOC), July 2011.*

ραμονής των παιδιών σε ιδρύματα εκτιμάται ότι ξεπερνά τα έξι (6) έτη. Το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης – όσο είχε την ευθύνη των προνοιακών ζητημάτων – και πλέον το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, δεν έχει ενσωματώσει στην εθνική πολιτική τις Οδηγίες του ΟΗΕ για την εναλλακτική φροντίδα, ούτε το περιεχόμενο των Συστάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης 2005(5) για τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα και CM/Rec (2010) 2 για την απο-ιδρυματοποίηση και τη ζωή στην κοινότητα των παιδιών με αναπηρίες.

- Πολλά ιδρύματα, δε, για παιδιά με αναπηρίες και χρόνιες παθήσεις εξακολουθούν να έχουν ασυλικό χαρακτήρα και να λειτουργούν αποκομμένα από τον κοινωνικό ιστό, εφαρμόζοντας απαρχαιωμένα συστήματα φροντίδας με ανεπαρκή κάλυψη των ιατρικών, θεραπευτικών και εκπαιδευτικών αναγκών των φιλοξενούμενων. Ορισμένες φορές, μάλιστα, χρησιμοποιούν για λόγους πρόληψης μη αποδεκτές μεθόδους καθήλωσης και περιορισμού των παιδιών. Παρά τη θέσπιση αρμοδιότητας συστηματικής παρακολούθησης και ελέγχου των ιδρυμάτων από το Σώμα Επιθεωρητών Υπηρεσιών Υγείας και Πρόνοιας, που συστάθηκε με το Ν 2920/2001, στην πραγματικότητα, ελλείπει ενός συστήματος κυρώσεων και ανάκλησης αδειών, οι προτάσεις που γίνονται από το Σώμα για τη βελτίωση των συνθηκών στα εν λόγω ιδρύματα υλοποιούνται εν μέρει μόνο από τις διοικήσεις τους. Εδώ πρέπει να αναφερθεί και ότι το ΣΕΥΥΠ πλέον δεν έχει αρμοδιότητα για τα ιδρύματα αυτά, λόγω της μεταφοράς της ΓΓ Πρόνοιας, στην οποία αυτά υπάγονται, στο Υπουργείο Εργασίας. Τα ιδρύματα, μάλιστα, ιδιωτικού δικαίου λειτουργούν στις περισσότερες περιπτώσεις χωρίς κανονικές άδειες, αφού το νομοθετικό πλαίσιο για την έκδοσή τους είναι ατελές.

- Σε ό,τι αφορά στο ανθρώπινο δυναμικό τους, τα περισσότερα ιδρύματα παρουσιάζουν σοβαρές ελλείψεις, ιδίως σε επιστημονικό και εξειδικευμένο προσωπικό. Συμβαίνει μάλιστα, συχνά, ιδρύματα ιδιωτικού δικαίου να λειτουργούν χωρίς καθόλου εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό ή, ακόμη, και να στελεχώνονται πρωτίστως από εθελοντές.

- Η πιο πάνω περιγραφόμενη κατάσταση επιτείνεται, σύμφωνα με την Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη προς την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης που πλήττει την ελληνική κοινωνία, δεδομένου μάλιστα ότι οι προσλήψεις προσωπικού στα δημόσια ιδρύματα υφίστανται μεγάλους περιορισμούς, ενώ και οι πόροι τους συρρικνώνονται⁴³.

• Τέλος, παρά την ευρεία πλέον αποδοχή της ανάγκης για αντικατάσταση του ιδρυματοκεντρικού προνοιακού συστήματος από άλλα μέτρα «ανοιχτής παιδικής προστασίας», όπως η αναδοχή και η φιλοξενία⁴⁴, η ΕΕΔΑ παρατηρεί με ανησυχία ότι οι θεσμοί αυτοί, παρότι είναι όχι μόνο επωφελέστεροι για τα παιδιά, αλλά μακροπρόθεσμα πιο οικονομικοί, δεν είναι επαρκώς θεσμοθετημένοι στην Ελλάδα.

- Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά στο θεσμό της αναδοχής⁴⁵, διαπιστώνεται ότι υλοποιείται ελά-

43. Εκπρόσωποι πολλών ιδρυμάτων ιδιωτικής φύσης έχουν αναφέρει στο Συνήγορο ότι απειλούνται ακόμη και με διακοπή λειτουργίας, λόγω της μείωσης των πόρων τους και της αύξησης της φορολογίας τόσο στις δωρεές όσο και στην ακίνητη περιουσία τους. Την ίδια στιγμή οι περιπτώσεις παιδιών που χρειάζεται να απομακρυνθούν από τις φυσικές τους οικογένειες αυξάνουν, με την ακραία φτώχεια να λειτουργεί ως επιπρόσθετος παράγοντας που επιτείνει την αδυναμία ορισμένων γονέων να φροντίσουν κατάλληλα τα παιδιά τους. Βλ. σχετικά Συνήγορο του Πολίτη (Συνήγορο του Παιδιού), Έκθεση προς την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ, *op.cit.*, σελ. 12.

44. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση, η ανάγκη αντικατάστασης του ιδρυματοκεντρικού προνοιακού συστήματος έχει γίνει εμφανής ιδίως τα τελευταία χρόνια.

45. Το νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με το θεσμό της αναδοχής αναδιοργανώθηκε με το Ν 2447/1996, ο οποίος εισάγει για πρώτη φορά στον Αστικό Κώδικα ένα νέο ειδικό κεφάλαιο, εναρμονισμένο με το Σύνταγμα και τις διεθνείς Συμβάσεις. Σύμφωνα με το νομοθετικό αυτό πλαίσιο, η αναδοχή ορίζεται ρητά ως ανάθεση της πραγματικής φροντίδας ενός παιδιού σε μια νέα οικογένεια, χωρίς να μεταβάλλονται οι έννομες σχέσεις με την φυσική του οικογένεια. Μπορεί, δε, να λάβει χώρα είτε με ιδιωτικό συμφωνητικό μεταξύ της φυσικής και της ανάδοχης οικογένειας είτε με δικαστική απόφαση, όταν οι γονείς δε συναινούν. Είναι πολύ σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι η αναδοχή δεν καταργεί τη σχέση του παιδιού με τη φυσική του οικογένεια, αλλά στην πραγματικότητα την υποστηρίζει και αποβλέπει στην επιστροφή του παιδιού σε αυτήν, όταν τα όποια προβλήματα οδήγησαν στην απομάκρυνση αρθούν. Οι ανάδοχοι γονείς αναλαμβάνουν τη φιλοξενία και φροντίδα του παιδιού, ωστόσο οι φυσικοί γονείς ενημερώνονται και μπορούν να επικοινωνούν με το παιδί, ανάλογα βέβαια και με το πρόβλημα που τυχόν αντιμετωπίζουν και τη σχετική δικαστική ρύθμιση ως προς το ζήτημα αυτό. Βλ. Συνήγορος του Πολί-

χιστα, κυρίως λόγω της έλλειψης κοινωνικών υπηρεσιών και συστήματος υποστήριξης της επιλογής, εκπαίδευσης, παρακολούθησης και υποστήριξης των αναδόχων γονέων, αλλά και της μη διάθεσης επαρκών σχετικών πόρων από την Πολιτεία. Λογική και άμεση συνέπεια των χρόνιων ελλείψεων της Χώρας στον τομέα αυτό είναι, στη μεγάλη πλειονότητα των περιπτώσεων, η εισαγωγή και μακροχρόνια παραμονή σε ιδρύματα των παιδιών που χρειάζεται να απομακρυνθούν από τις φυσικές τους οικογένειες για λόγους που συνδέονται με σοβαρές δυσλειτουργίες σε αυτές.

- Τέλος, αν και το νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με την υιοθεσία δεν είναι πρόσφατο (Ν 610/1970 και Ν 2447/1996), στην πράξη, ο αριθμός των υιοθεσιών που πραγματοποιούνται ετησίως στη Χώρα μας είναι πολύ μικρός. Από αυτές, μάλιστα, μόνο το ένα πέμπτο αφορά παιδιά που φιλοξενούνται σε ιδρύματα. Ειδικότερα, δεδομένων των σοβαρών προβλημάτων καθυστέρησης που αντιμετωπίζει ο θεσμός της υιοθεσίας, τα παιδιά που φιλοξενούνται σε ιδρύματα είναι υποχρεωμένα να παραμένουν σε αυτά για μεγάλο χρονικό διάστημα, αντί να εντάσσονται εγκαίρως σε θετές οικογένειες.

- Η από το νόμο (άρθρο 7, παρ. 2, Ν 2447/1996, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 20 Ν 3719/2008, ΦΕΚ Α' 241/26.11.2008) προβλεπόμενη δυνατότητα παράδοσης του παιδιού σε υποψήφιους θετούς γονείς, κατόπιν απευθείας επαφής τους με τους φυσικούς γονείς, χωρίς να έχει προηγηθεί κοινωνική έρευνα για την καταλληλότητά τους, έχει ταχύτερη έκβαση. Ωστόσο, η εξωθεσμική αυτή παράδοση του παιδιού δε συνάδει με την επιβεβλημένη από το Σύνταγμα και το διεθνές δίκαιο προστασία της παιδικής ηλικίας, καθώς υποκρύπτει σε αρκετές περιπτώσεις οικονομικές συναλλαγές και ευνοεί την ανάπτυξη της εμπορίας βρεφών και παιδιών. Συνεπώς, η δυνατότητα αυτή πρέπει να καταργηθεί.

- Γενικότερα, απαιτείται άμεση ενίσχυση των κοινωνικών υπηρεσιών που ασχολούνται με παιδιά. Ούτε οι διακρατικές υιοθεσίες έχουν υποστηριχθεί ακόμη επαρκώς από ένα οργανωμένο σύστημα υπηρεσιών, όπως ο σχετικός νόμος προβλέπει.

τη (Συνήγορος του Παιδιού), Συνάντηση Διαλόγου για την Αναδοχή, Εισήγηση Γ. Μόσχου, Βοηθού Συνηγόρου του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 20.11.2013, σελ. 1.

V. Συστάσεις της ΕΕΔΑ

Η ΕΕΔΑ λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, διατυπώνει τις εξής συστάσεις:

A. Εθνική Στρατηγική για το Παιδί

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει την αναγκαιότητα προτεραιοποίησης προστασίας και πραγμάτωσης των δικαιωμάτων του παιδιού. Προς τον σκοπό αυτό, προκρίνει την διάρθρωση εθνικής στρατηγικής με διακριτούς άξονες για την προστασία της παιδικής ηλικίας, με διασφάλιση της ουσιαστικής συμμετοχής και του Συνηγόρου του Παιδιού.

Ουσιώδεις άξονες μίας τέτοιας στρατηγικής θα μπορούσαν να συνιστούν η ανάπτυξη μίας παιδοκεντρικής δημοσιονομικής πολιτικής σε συνδυασμό με τη διάχυση της διάστασης του παιδιού (child mainstreaming) σε όλους τους τομείς και τα επίπεδα άσκησης πολιτικής.

Σε ό,τι συγκεκριμένα αφορά την παιδοκεντρική δημοσιονομική πολιτική, αυτή θα αποτυπώνεται σε «φιλικούς» για την προστασία της παιδικής ηλικίας προϋπολογισμούς και διαμόρφωση ειδικών πιστώσεων στον Κρατικό Προϋπολογισμό για τη χρηματοδότη του συνόλου των κρατικών πολιτικών που αφορούν το παιδί⁴⁶ (child budgeting), ελεγχόμενων ως προς την τήρησή τους με ειδική αιτιολόγηση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους.

Προς την ίδια κατεύθυνση, εξίσου σημαντική κρίνεται η θεσμική ενίσχυση του Συνηγόρου του Παιδιού, με νομοθετική διασφάλιση του έως τώρα κεκτημένου, που εξασφαλίζει τη λειτουργία της Αρχής όχι μόνο ως μηχανισμού ελέγχου αλλά και ως φορέα προαγωγής των δικαιωμάτων του παιδιού, με την ανάληψη πρωτοβουλιών.

B. Εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η ΕΕΔΑ κρίνει αναγκαία την εκπόνηση ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (στο εξής ΕΣΔΔΠ)⁴⁷.

46. UNICEF, Ελληνική Εθνική Επιτροπή, Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα 2014. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα παιδιά, *op.cit.*, σελ. 95-96.

47. Συνήγορος του Πολίτη (Συνήγορος του Παιδιού), Προτά-

Με βάση και τις προτάσεις που έχουν διατυπωθεί μέχρι σήμερα από το Συνήγορο του Παιδιού για τη βέλτιστη δυνατή ανάπτυξη μηχανισμού εκπόνησης και παρακολούθησης του ΕΣΔΔΠ, η ΕΕΔΑ προτείνει τη συγκρότηση ενός διυπουργικού οργάνου με συντονιστικό ρόλο και παράλληλα την νομοθετική κατοχύρωση της διυπουργικής αυτής συνεργασίας.

Υπό τη μορφή Διυπουργικής Επιτροπής για τα Παιδιά, ένα τέτοιο όργανο αποτελούμενο από Γενικούς Γραμματείς Υπουργείων με συναφείς αρμοδιότητες, θα έχει την τελική ευθύνη ανάπτυξης και υλοποίησης του ΕΣΔΔΠ και λογοδοσίας επ'αυτού.

Προτείνεται επίσης να συμμετέχει ο Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Παιδιού, -με ρόλο συμβουλευτικό/γνωμοδοτικό- και να καλούνται σε ακρόαση εκπρόσωποι και άλλων δημοσίων οργανισμών ή ανεξαρτήτων αρχών, αναλόγως των θεματικών της κάθε συνάντησης.

Εξίσου σημαντικός κρίνεται και ο ορισμός Επιστημονικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτελούμενης από πρόσωπα εγνωσμένου κύρους και εδραιωμένων γνώσεων στο πεδίο των δικαιωμάτων του παιδιού, που θα έχει την ευθύνη έκδοσης κατευθύνσεων για το περιεχόμενο του ΕΣΔΔΠ και πραγματοποίησης εισηγήσεων προς το διυπουργικό όργανο.

Η Επιτροπή αυτή θα μπορούσε να είναι η προβλεπόμενη του Εθνικού Παρατηρητηρίου για τα Δικαιώματα του Παιδιού, εφόσον διασφαλισθεί ότι πράγματι η επιλογή και ο διορισμός των μελών της θα γίνεται με αντικειμενικά κριτήρια αξιοκρατίας.

Ειδικός μηχανισμός προτείνεται και για την ανάπτυξη και παρακολούθηση του ΕΣΔΔΠ. Το σχέδιο που θα εκπονηθεί θα προβλέπεται να τεθεί σε δημόσια διαβούλευση κατά την έναρξή του και σε συγκεκριμένες φάσεις της υλοποίησής του. Να έχει ρητά διατυπωμένους στόχους, συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα (προτείνεται 5ετές) και διαδικασίες ανάπτυξης, παρακολούθησης, αναθεώρησης και αξιολόγησης. Επίσης να προβλέπει ενέργειες και σαφώς κατανοημένες αρμοδιότητες τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε περιφερειακό, με

συμμετοχή εκπροσώπων των ΟΤΑ, δημοσίων υπηρεσιών για τα παιδιά και ΜΚΟ.

Γ.Εγγυημένο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης

Η ΕΕΔΑ προκρίνει την συνταγματική κατοχύρωση του εγγυημένου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης για τα παιδιά.

Το εγγυημένο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης είναι έννοια κατά πολύ ευρύτερη από το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα -που παραπέμπει κυρίως σε μια λογική επιδοματικής ενίσχυσης- καθώς αποβλέπει σε μια συνολικότερη, αποτελεσματικότερη αλλά και πλέον ευέλικτη κάλυψη των κοινωνικών αναγκών των παιδιών, τόσο γενικά, μέσω της στοχευμένης και κοινωνικά ελεγχόμενης παροχής αγαθών και υπηρεσιών (π.χ. για πρόνοια, υγεία, στέγαση, θέρμανση κ.λπ.) όσο και ειδικότερα στον χώρο της παιδείας, μέσω συγκεκριμένων πολιτικών για τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την εκπαίδευση των παιδιών από φτωχές και προβληματικές οικογένειες.

Η συνταγματική κατοχύρωση του εγγυημένου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης θα καθιστά πιο ορατό το συμπαγή κανονιστικό πυρήνα των κοινωνικών δικαιωμάτων, ως μείζονα θεσμική εγγύηση τόσο του «κοινωνικού κεκτημένου» όσο και του αναδιανεμητικού χαρακτήρα της κοινωνικής πολιτικής, την οποία πλέον ο νομοθέτης δεν μπορεί να εκλαμβάνει ούτε ως προαιρετική επιλογή ούτε ως κοινωνική φιλανθρωπία.

Παράλληλα, πάντως, στόχος μιας τέτοιας πρότασης είναι να δώσει συγκεκριμένο νόημα και περιεχόμενο, διεκδικητικό βάθος και θεσμική προοπτική στην ίδια την αρχή του κοινωνικού κράτους, σε σχέση με την παιδική προστασία. Να σηματοδοτήσει, δηλαδή, αφενός μεν μια διαφορετική αντίληψη για τις κοινωνικοπολιτικές προτεραιότητες της σύγχρονης δημοκρατίας - στις οποίες δεν νοείται να μην συγκαταλέγεται η κοινωνική προστασία των παιδιών - και αφετέρου μια νέα ανάγνωση της αρχής της ισότητας, ως αποκαταστατικής ισότητας, που στοχεύει, μέσω θετικών ενεργειών του Κράτους, στη ρίζα των κοινωνικών διαφοροποιήσεων στην παιδική ηλικία, δηλαδή στην ανατροπή των γενεσιουργών

σεις για το περιεχόμενο ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Ιούλιος 2013, στ. Β.

αιτίων της κοινωνικής ανισότητας, πολλώ δε μάλλον του κοινωνικού αποκλεισμού. Πάντως, έως ότου ενταχθεί στο Σύνταγμα ρητή διάταξη με το προαναφερόμενο περιεχόμενο, μπορούν και πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται οι υφιστάμενες συνταγματικές διατάξεις (και ιδίως εκείνες των άρθρων 21 και 25, παρ. 1), υπό το φως των διεθνών κανόνων, έτσι ώστε να προωθείται η αποτελεσματικότερη πραγμάτωση των δικαιωμάτων.

Δ. Επικύρωση από την Ελληνική Δημοκρατία του τρίτου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με τη διαδικασία αναφορών

Η ΕΕΔΑ κρίνει αναγκαία την κύρωση και επικύρωση από την Ελλάδα του τρίτου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της ΔΣΔΠ.

Το εν λόγω Πρωτόκολλο αναθέτει στην Επιτροπή της ΔΣΔΠ την αρμοδιότητα να εκδικάζει προσφυγές (αναφορές), ατόμων ή ομάδων ατόμων, που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία ενός συμβαλλόμενου μέρους και υποστηρίζουν ότι είναι θύματα παραβίασης από το εν λόγω συμβαλλόμενο μέρος δικαιώματος που κατοχυρώνεται είτε στη Σύμβαση είτε στα δύο πρώτα Προαιρετικά Πρωτόκολλα της. Μάλιστα, παρέχεται και στα παιδιά η δυνατότητα να υποβάλουν απευθείας καταγγελίες για παραβίαση των δικαιωμάτων τους.

Το ως άνω Πρωτόκολλο υιοθετήθηκε στη Νέα Υόρκη στις 19 Δεκεμβρίου 2011 και τέθηκε σε διεθνή ισχύ στις 14 Απριλίου 2014, σύμφωνα με το άρθρο 19, παρ. 1 του Πρωτοκόλλου, που προβλέπει ότι «το Πρωτόκολλο θα τεθεί σε ισχύ τρεις μήνες μετά την κατάθεση του δεκάτου εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης». Έως την 6η Μαΐου 2014, δέκα (10) κράτη είχαν επικυρώσει το Πρωτόκολλο, ενώ 45 κράτη το έχουν υπογράψει.

Ε. Οριζόντια Δικτύωση των Υπηρεσιών

Λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που αποδεικνύουν την έλλειψη συντονισμού και συνοχής

μεταξύ των υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας, η ΕΕΔΑ θεωρεί αναγκαία την συνεργασία των αρμοδίων υπηρεσιών μέσω:

α) της συνεκτικής οριζόντιας δικτύωσής τους,
β) της υποχρεωτικής διατομεακής συνεργασίας τους για την έγκαιρη λήψη των κατάλληλων και αναγκαίων μέτρων,

γ) της υιοθέτησης πολιτικών για την πρόληψη και πρωτοκόλλων για την ορθή διαχείριση περιστατικών κακοποίησης / παραμέλησης και την πραγματοποίηση παραπομπών, όποτε απαιτείται, σε ψυχο-κοινωνικές υπηρεσίες για την ενδελεχή διερεύνηση των περιστατικών και τη λήψη μέτρων για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών,

δ) της διαρκούς και κατ' έτος παρακολούθησης (ενδιάμεσης και τελικής) της πορείας και των αποτελεσμάτων της συνέργειας αυτής, με σκοπό την χωρίς καθυστέρηση (ανα)προσαρμογή των μέτρων και δράσεων υπέρ της προστασίας της παιδικής ηλικίας.

ΣΤ. Διαρθρωτικές αλλαγές και θεσμικά μέτρα στους τομείς Υγείας και Πρόνοιας

Στο πλαίσιο της υιοθέτησης και υλοποίησης ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι θα πρέπει να δοθεί έμφαση σε σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές και θεσμικά μέτρα που θέτουν σε προτεραιότητα την προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού στους τομείς της Υγείας και της Πρόνοιας, διασφαλίζοντας μεταξύ άλλων ότι:

- Όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά αποκτούν πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας (προληπτικής ιατρικής, εξέτασης, θεραπείας, νοσηλείας και αποκατάστασης) ανεξάρτητα από το ασφαλιστικό καθεστώς το οποίο τα καλύπτει.

- Οι υπηρεσίες υγείας και ιδιαίτερα ψυχικής υγείας για τα παιδιά αναπτύσσονται επαρκώς σε περιφερειακό επίπεδο, καλύπτοντας τις ανάγκες των παιδιών, με ιδιαίτερη μέριμνα για τις ομάδες παιδιών που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό, όπως παιδιών με αναπηρίες, Ρομά, μειονοτήτων, μεταναστών, προσφύγων και παιδιών

που ζουν σε απομονωμένες νησιωτικές /ορεινές περιοχές.

- Οι υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας, ιδίως οι παρεχόμενες μέσω των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, στελεχώνονται επαρκώς και εξειδικεύονται σε θέματα παιδικής προστασίας, ώστε να δύνανται να παρεμβαίνουν, συνεργαζόμενες όπου απαιτείται με τα σχολεία, τους βρεφονηπιακούς σταθμούς και τις υπηρεσίες της Δικαιοσύνης, τόσο προληπτικά όσο και υποστηρικτικά, σε οικογένειες με παιδιά που πλήττονται από την οικονομική κρίση, που παρουσιάζουν δυσλειτουργίες, κακοποίηση, παραμέληση ή εκμετάλλευση μελών τους ή που είναι ιδιαίτερα ευάλωτα, λόγω ειδικών συνθηκών (π.χ. λόγω αναπηρίας).

- Η εναλλακτική φροντίδα για τα παιδιά που χρειάζεται να απομακρυνθούν από τις οικογένειές τους εκσυγχρονίζεται, με την ενίσχυση του θεσμού της αναδοχής και της υιοθεσίας, την καθιέρωση σύγχρονων προδιαγραφών για τη λειτουργία των μονάδων παιδικής προστασίας, τη λειτουργία εξειδικευμένων δομών φιλοξενίας για παιδιά που χρειάζονται ειδική φροντίδα μέσα στην κοινότητα, την πιστοποίηση, την υποστήριξη και τον τακτικό έλεγχο όλων των μονάδων και την αποτροπή της παραμονής των παιδιών για μεγάλο χρονικό διάστημα σε αυτές.

Z. Συλλογή στατιστικών στοιχείων και δεδομένων

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ, στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αναγκαιότητα συλλογής από τις αρμόδιες ελληνικές Αρχές επαρκών στατιστικών στοιχείων και δεδομένων ικανών να της επιτρέψουν να αξιολογήσει την πρόοδο που επιτυγχάνεται ως προς την εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης⁴⁸. Λαμβάνοντας υπόψη, συνεπώς, μεταξύ άλλων, και την ανωτέρω σύσταση της Επιτροπής του ΟΗΕ για ενίσχυση των μηχανισμών συλλογής δεδομένων σχετικά με τα παιδιά, η ΕΕΔΑ θωρεί σκόπιμη τη δημιουργία μιας εθνικής κεντρικής βάσης δεδομένων, στην οποία, με τη

ρητή ευθύνη των αρμόδιων κρατικών οργάνων, θα συγκεντρώνονται όλα τα στοιχεία που αφορούν την εφαρμογή του συνόλου των δικαιωμάτων του παιδιού⁴⁹.

48. *Committee on the Rights of the Child, Consideration of reports submitted by States parties under Article 44 of the Convention, Concluding observations: Greece, op.cit., παρ. 19-20.*

49. Βλ. έτσι και UNICEF, *Ελληνική Εθνική Επιτροπή, Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα 2014. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα παιδιά, op.cit., σελ. 95.*

3. Συστάσεις της ΕΕΔΑ με αφορμή το Σχέδιο Νόμου για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση¹

«1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες στην εκπαίδευση. Με σκοπό την άσκηση του δικαιώματος αυτού, χωρίς διακρίσεις και βάσει των ίσων ευκαιριών, τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ένα εκπαιδευτικό σύστημα ένταξης, σε όλα τα επίπεδα και δια βίου μάθηση [...].

2. Για την πραγματοποίηση αυτού του δικαιώματος, τα Συμβαλλόμενα Κράτη εξασφαλίζουν ότι: (α) τα άτομα με αναπηρίες δεν αποκλείονται από το γενικό εκπαιδευτικό σύστημα λόγω της αναπηρίας και ότι τα παιδιά με αναπηρία δεν αποκλείονται από τη δωρεάν και υποχρεωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση ή τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, λόγω της αναπηρίας, (β) τα άτομα με αναπηρίες μπορούν να έχουν πρόσβαση σε μια ενταξιακή, ποιοτική και δωρεάν πρωτοβάθμια εκπαίδευση και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σε ίση βάση με τους άλλους, στις κοινότητες στις οποίες ζουν, (γ) παρέχεται εύλογη προσαρμογή των αναγκών του ατόμου [...].»

Άρθρο 24 Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

«1. Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω [...], αναπηρίας [...].»

Άρθρο 21 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

«Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινωνικό βίο».

Άρθρο 26 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

«Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση και την πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση».

1. Υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στη συνεδρίαση της 10^{ης} Ιουλίου 2014. Εισηγητές: Κ. Παπαϊωάννου, Πρόεδρος της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από την ΕΛΕΔΑ), Ε. Βαρχαλαμά, Β' Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από τη ΓΣΕΕ), Α. Τσαμπή, Επιστημονική Συνεργάτις της ΕΕΔΑ και Ρ. Φράγκου, Επιστημονική Συνεργάτις της ΕΕΔΑ. Σημειώνεται, επίσης, ότι οι παρούσες Συστάσεις εκπονήθηκαν σε συνεργασία με το Βοηθό Συνήγορο του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού, κ. Γ. Μόσχο.

Άρθρο 14 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

«Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας».

Άρθρο 21, παρ. 6, Συντάγματος

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

A. Η ΕΕΔΑ έχει κατά το παρελθόν διατυπώσει συγκεκριμένες προτάσεις σχετικά με την εφαρμογή του Ν 3699/2008 για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες², οι οποίες όχι μόνο δεν ελήφθησαν υπόψη, αλλά έκτοτε παρατηρήθηκε ιδιαίτερη οπισθοδρόμηση. Στοχεύοντας στην αποτύπωση των ζητημάτων που δυσχέραναν στην πράξη την ουσιαστική πρόσβαση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ΕΕΑ) στην εκπαίδευση, η ΕΕΔΑ μάλιστα είχε διοργανώσει δι-αβούλευση με ενδιαφερόμενους φορείς.

Εκφράζοντας την ανησυχία της για την εν γένει αποδόμηση της Ειδικής Αγωγής και λαμβάνοντας υπόψη τις καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού³, η ΕΕΔΑ επανέρχεται συνοπτικά επί των προτάσεών της με αφορμή το Σχέδιο Νόμου για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση.

B. Το Σχέδιο Νόμου για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση τέθηκε σε διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης από τις 17 Απριλίου 2014 έως τις 9 Μαΐου 2014 και δεν έχει ακόμη εισαχθεί στη Βουλή προς συζήτηση⁴. Λόγω της σπουδαιότη-

2. ΕΕΔΑ, «Προτάσεις της σχετικά με την εφαρμογή του Ν 3699/2008 Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», Έκθεση 2009, σελ. 35 επ.

3. Committee on the Rights of the Child, Concluding Observations: Greece, RC/C/GRC/CO/2-3 (13.8.2012), παρ. 50-51. Η Επιτροπή ιδίως καλεί την Ελλάδα να διασφαλίσει στα άτομα με αναπηρία το δικαίωμα επιλογής του σχολείου που τα ίδια προτιμούν ή τη μετακίνηση τους μεταξύ των γενικών σχολείων και αυτών για παιδιά με αναπηρία με σεβασμό των ύψιστων συμφερόντων τους.

4. Σημειώνεται ότι το Σχέδιο Νόμου Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση δεν απεστάλη στην ΕΕΔΑ από το αρμόδιο Υπουργείο. Σε κοινή συνεδρίαση των Τμημάτων Β' και Δ' της ΕΕΔΑ, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 30 Ιουνίου 2014, συζητήθη-

τας των ζητημάτων που ρυθμίζει και της έντονης κινητοποίησης των ενδιαφερομένων φορέων, η ΕΕΔΑ έκρινε απαραίτητο να επανέλθει στο ζήτημα της ειδικής αγωγής και να διατυπώσει συγκεκριμένες προτάσεις τόσο επί της φιλοσοφίας και των σκοπών της εν λόγω νομοθεσίας, όσο και επί της εφαρμογής των ειδικότερων αρχών της. Προς το σκοπό αυτό και με στόχο την κατανόηση των ζητημάτων που δυσχεραίνουν στην πράξη την ουσιαστική πρόσβαση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, η ΕΕΔΑ διοργάνωσε διαβούλευση με ενδιαφερόμενους φορείς⁵.

Γ. Αναγκαίο κρίνεται να επισημανθεί ότι οι συστάσεις της ΕΕΔΑ δεν επιχειρούν μια συνολική και εξαντλητική προσέγγιση της οργάνωσης και διαχείρισης της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, αλλά την ουσιαστική συμβολή στην καλλιέργεια μιας γενικότερης φιλοσοφίας ένταξης όχι μόνο των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, αλλά και των εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Η επιδίωξη αυτή, σε συνδυασμό με την ανάγκη αποτελεσματικότερης εφαρμογής του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου που ρυθμίζει την πρόσβαση στην εκπαίδευση των ΑμεΑ, συνδέεται αναπόσπαστα με το περιεχόμενο των υποχρεώσεων της Πολιτείας, όπως αυτές απορρέουν από το Σύνταγμα και τις διεθνείς δεσμεύσεις της Χώρας.

Η ανάδειξη των ζητημάτων που αφορούν στα

καν οι προτεινόμενες ρυθμίσεις του Σχεδίου Νόμου και αποφασίστηκε η περαιτέρω ανάλυση του ζητήματος.

5. Η διαβούλευση πραγματοποιήθηκε στις 30 Ιουνίου 2014 σε κοινή συνεδρίαση του Β' Τμήματος (Οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα) και του Δ' Τμήματος (Πρώθηση των δικαιωμάτων του Ανθρώπου) της ΕΕΔΑ και συμμετείχαν εκπρόσωποι του Συνηγόρου του Πολίτη (Κύκλος Δικαιωμάτων Παιδιού και Κύκλος Κοινωνικής Προστασίας), της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑ-μεΑ), της Ομοσπονδίας Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Ελλάδας (ΟΙΕΛΕ) και του Κέντρου Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής της ΓΣΕΕ (ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ) καθώς και των Εκπαιδευτικών και Ψυχολόγων με απώλεια ακοής άνω των 67%. Η ΕΕΔΑ ευχαριστεί και τους φορείς που κατέθεσαν εγγράφως τις θέσεις τους, όπως οι Σύλλογοι Αποφοίτων Τμημάτων Ειδικής Αγωγής (ΣΑΤΕΑ) και η Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων (ΕΕΠΑΑ), διευκολύνοντας κατά τον τρόπο αυτό την αποτύπωση των ζητημάτων που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Η ΕΕΔΑ ευχαριστεί τους φορείς και τους εκπροσώπους τους για την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ανταλλαγή απόψεων, η οποία της επέτρεψε να αποκτήσει μια σαφέστερη άποψη για ζητήματα καθημερινής πρακτικής της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης.

άτομα με αναπηρία προϋποθέτει την αποσαφήνιση της έννοιας της αναπηρίας, της οποίας ο προσδιορισμός παρουσιάζει αρκετές δυσκολίες, καθώς «πρόκειται για μια πολυσύνθετη κατάσταση η οποία συνδέεται τόσο με τις υφιστάμενες κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν όσο και με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου που τη φέρει»⁶. Η πολυπλοκότητα αυτή αντικατοπτρίζεται στην πληθώρα διατυπώσεων και ορισμών που μπορεί κανείς να συναντήσει τόσο στη διεθνή όσο και στην ελληνική βιβλιογραφία⁷. Ο πλέον ευρέως αποδεκτός ορισμός για την αναπηρία είναι αυτός που προτείνεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας και παρουσιάζεται μέσα από τη Διεθνή Ταξινόμηση για τη Λειτουργικότητα, την Αναπηρία και την Υγεία (*International Classification of Functioning, Disability and Health, ICF*). Η ICF επιτρέπει τον προσδιορισμό και την κατηγοριοποίηση της λειτουργικότητας και της αναπηρίας των ατόμων με αναπηρία με έναν πιο συστηματικό και αναλυτικό τρόπο, ο οποίος μπορεί να γίνει ευκολότερα κατανοητός από όλους τους επαγγελματίες που ασχολούνται με τη φροντίδα των ατόμων με αναπηρία. Η συγκεκριμένη ταξινόμηση χρησιμοποιείται σε όλα τα πεδία, όπως ενδεικτικά στην υγεία, την εκπαίδευση και τις κοινωνικές σχέσεις⁸.

Σε ό,τι αφορά, ειδικότερα, στην έννοια των «ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών», ο έλληνας νομοθέτης θεωρεί ως άτομα με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες όσους «για ολόκληρη ή ορισμένη περίοδο της σχολικής τους

6. Βλ. σχετικά Στ. Σιούτης, *Οικογένεια και άτομα με ειδικές ανάγκες. Κοινωνιολογικοί, εκπαιδευτικοί και θεσμικοί προβληματισμοί. Αναζητήσεις και προοπτικές*, 2012, σελ. 15.

7. Σύμφωνα με ορισμένους συγγραφείς, για παράδειγμα, το άτομο με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι «το άτομο το οποίο δεν είναι σε θέση να συμμετέχει σε όλες τις δραστηριότητες και να απολαμβάνει όλων των αγαθών που προσφέρει στα υπόλοιπα μέλη, η κοινωνία στην οποία ζει, εξαιτίας της κατάστασης κάποιου ή κάποιων από τα ψυχωσωματικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά του». Βλ. σχετικά Ε. Δημητρώπουλος, *Η επαγγελματική εκπαίδευση των νοητικώς καθυστερημένων στην Ελλάδα. Προβλήματα της διδακτικής πράξης. Αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, Διδακτορική διατριβή, ΕΚΠΑ, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας*, 1995.

8. World Health Organization, *International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)*, διαθέσιμο σε: <http://www.who.int/classifications/icf/en/>.

ζωής εμφανίζουν σημαντικές δυσκολίες μάθησης εξαιτίας αισθητηριακών, νοητικών, γνωστικών, αναπτυξιακών προβλημάτων, ψυχικών και νευροψυχικών διαταραχών οι οποίες, σύμφωνα με τη διεπιστημονική αξιολόγηση, επηρεάζουν τη διαδικασία της σχολικής προσαρμογής και μάθησης. Στους μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες συγκαταλέγονται ιδίως όσοι παρουσιάζουν νοητική αναπηρία, αισθητηριακές αναπηρίες όρασης (τυφλοί, αμβλύωπες με χαμηλή όραση), αισθητηριακές αναπηρίες ακοής (κωφοί, βαρήκοοι), κινητικές αναπηρίες, χρόνια μη ιάσιμα νοσήματα, διαταραχές ομιλίας-λόγου, ειδικές μαθησιακές δυσκολίες όπως δυσλεξία, δυσγραφία, δυσαριθμησία, δυσαναγνωσία, δυσορθογραφία, σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής με ή χωρίς υπερκινητικότητα, διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές (φάσμα αυτισμού), ψυχικές διαταραχές και πολλαπλές αναπηρίες»⁹.

Ακολούθως επιχειρείται μια πιο εστιασμένη προσέγγιση τόσο του προστατευτικού πλαισίου του δικαιώματος στην εκπαίδευση των ΑμεΑ σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο (II), όσο και του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου αναγνώρισης και προστασίας του δικαιώματος στην εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (III). Η προσέγγιση αυτή αναδεικνύει τις σημαντικότερες προκλήσεις με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπη σήμερα η Πολιτεία και η κοινωνία σχετικά με τα δικαιώματα και την προστασία των ΑμεΑ (IV) και καταλήγει στη διατύπωση Συστάσεων για τη λήψη κατάλληλων και πρόσφορων μέτρων αντιμετώπισης των προβλημάτων και ελλείψεων που έχουν διαπιστωθεί (V).

II. Η αναγνώριση του δικαιώματος στην εκπαίδευση των ατόμων με ΕΕΑ σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο: η πρόκληση της ισότιμης συνεκπαίδευσης

Ένα από τα σημαντικότερα κείμενα του διεθνούς συμβατικού δικαίου στον τομέα της προστασίας των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία,

9. Άρθρο 3, παρ. 1, Ν 3699/2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» (ΦΕΚ 199/Α' 2.10.2008). Το παρόν Σχέδιο Νόμου επαναλαμβάνει τον ίδιο ορισμό, στο άρθρο 3, παρ. 1.

που παρέχει συγκεκριμένα δικαιώματα στα άτομα με αναπηρία, είναι η **Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία** (εφεξής ΔΣΔΑμεΑ)¹⁰. Ειδικότερα, το άρθρο 7, παρ. 1, της ΔΣΔΑμεΑ ορίζει ότι «τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα απαιτούμενα μέτρα, προκειμένου να διασφαλίζουν την πλήρη απόλαυση, από τα παιδιά με αναπηρίες, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, σε ίση βάση με τα υπόλοιπα παιδιά». Παράλληλα, το άρθρο 24 της ΔΣΔΑμεΑ αναγνωρίζει το δικαίωμα των ΑμεΑ στην εκπαίδευση χωρίς διάκριση και βάσει ίσων ευκαιριών, μέσω ενός συστήματος ενταξιακής εκπαίδευσης σε όλα τα επίπεδα και δια βίου μάθησης, που αποσκοπεί στην πλήρη ανάπτυξη των ανθρωπίνων δυνατοτήτων και την αίσθηση αξιοπρέπειας και αυτοεκτίμησης και την ενίσχυση του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου, τις θεμελιώδεις ελευθερίες και την ανθρωπίνη ποικιλομορφία.

Αναγκαία προϋπόθεση για την πραγμάτωση του στόχου αυτού είναι η διασφάλιση, αφενός, της πρόσβασης των ΑμεΑ σε μια ενταξιακή, ποιοτική και δωρεάν πρωτοβάθμια εκπαίδευση, αφετέρου, της εύλογης προσαρμογής στις ανάγκες των προσώπων με αναπηρία. Η προάσπιση και προαγωγή του δικαιώματος αυτού επιτυγχάνεται μεταξύ άλλων, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου, και μέσω της πρόσληψης εκπαιδευτικών με αναπηρία, ειδικευμένων στη νοηματική γλώσσα και/ή στην γλώσσα Braille, καθώς επίσης και με ειδικά προσανατολισμένη κατάρτιση επαγγελματιών και προσωπικού σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Τέτοια εκπαίδευση, σύμφωνα με τις διατάξεις της ΔΣΔΑμεΑ, ενσωματώνει την ευαισθησία για θέματα αναπηρίας και τη χρήση κατάλληλων βοηθητικών και εναλλακτικών μεθόδων, μέσων και μορφών επικοινωνί-

10. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο υιοθετήθηκαν με την Απόφαση 61/611 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ στη Νέα Υόρκη, στις 13 Δεκεμβρίου 2006 και τέθηκαν σε ισχύ στις 4 Μαΐου 2008. Η Ελλάδα υπέγραψε στις 30.3.2007 τη Σύμβαση και στις 27.9.2010 το Πρωτόκολλο, ενώ και τα δύο κυρώθηκαν με το Ν 4074/2012 «Κύρωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες» (ΦΕΚ 88, τ. Α') και τέθηκαν σε ισχύ για την Ελλάδα από τις 30.6.2012. Βλ. σε: <http://treaties.un.org/>.

ας, εκπαιδευτικών τεχνικών και υλικού για υποστήριξη των ΑμεΑ¹¹.

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είναι η πρώτη σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων η οποία είναι ανοιχτή για υπογραφή από οργανισμούς περιφερειακής ολοκλήρωσης (άρθρο 44 ΔΣΔΑμεΑ). Η Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής ΕΕ) την υπέγραψε την πρώτη ημέρα που άνοιξε για υπογραφή, στις 30 Μαρτίου 2007¹² και έκτοτε έχει υπογραφεί και από τα 28 κράτη-μέλη της. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας «επίσημης βεβαίωσης»¹³ από την ΕΕ, στις 22 Δεκεμβρίου 2010, και τη θέση της σε ισχύ για την ΕΕ από τις 22 Ιανουαρίου 2011, η ΕΕ ως σύνολο είναι η πρώτη διεθνής οργάνωση που κατέστη επίσημο μέρος της σύμβασης. Η εξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζει τη δέσμευση της ΕΕ ότι η ΔΣΔΑμεΑ αποτελεί πλέον σημείο αναφοράς για την ανάπτυξη στρατηγικών για την αναπηρία, με γνώμονα την ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας κατά μήκος όλων των οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών. Σημαίνει, επίσης, ότι και οι απαιτήσεις της ΕΕ προς τα κράτη-μέλη θα είναι αυξημένες σε ό,τι αφορά στην ανάπτυξη συγκρισιμων δεικτών και στόχων που αντιστοιχούν στην εφαρμογή της Σύμβασης, όπως άλλωστε ορίζεται και στη Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αναπηρία¹⁴. Επίσης, η ΔΣΔΑμεΑ εξειδικεύει τις σχετικές με ΑμεΑ διατάξεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, καθώς και του Συντάγματος.

Το δικαίωμα των παιδιών με νοητική ή σωματική αναπηρία σε πλήρη και αξιοπρεπή ζωή,

σε συνθήκες που να εγγυώνται την αξιοπρέπειά τους, να ευνοούν την αυτονομία τους και να διευκολύνουν την ενεργό συμμετοχή τους στη ζωή του συνόλου αναγνωρίζεται επίσης στο άρθρο 23 της **Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού** (ΔΣΔΠ)¹⁵. Ειδικότερα, η τρίτη παράγραφος του άρθρου 23 της ΔΣΔΠ κάνει ιδιαίτερη μνεία στην υποχρέωση των Κρατών Μερών να διασφαλίσουν στα παιδιά με αναπηρία αποτελεσματική πρόσβαση στη δωρεάν εκπαίδευση, επιμόρφωση και επαγγελματική εκπαίδευση, ούτως ώστε να επιτυγχάνεται με τον πληρέστερο δυνατό τρόπο η κοινωνική ένταξη και προσωπική τους ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής και πνευματικής τους εξέλιξης.

Η πρόσβαση κάθε προσώπου σε κατάλληλη και ποιοτική εκπαίδευση κατοχυρώνεται με τον πιο εμβληματικό τρόπο σε μία ακόμη πολύ σημαντική διάταξη, αυτή του άρθρου 28 της ΔΣΔΠ, η οποία προβλέπει την υποχρέωση των Κρατών Μερών να εγγραφούν τη δωρεάν και υποχρεωτική στοιχειώδη εκπαίδευση για όλα τα παιδιά. Μια εκπαίδευση, η οποία, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 29 της ΔΣΔΠ, πρέπει να αποσκοπεί «στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των χαρακτηρισμάτων του και των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του» και «την προετοιμασία του παιδιού για μία υπεύθυνη ζωή σε μία ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων [...]», σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα με άξονα το παιδί, που προσαρμόζεται στην εξέλιξη και τις ιδιαίτερες ανάγκες του και το ενδυναμώνει με στόχο την αυτόνομη ζωή σε μία κοινωνία με σεβασμό στα ανθρωπίνια δικαιώματα¹⁶. Σε κάθε περίπτωση και ανεξαρ-

11. Βλ. σχετικά και Αιτιολογική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου για την «Κύρωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες», σελ. 4.

12. βλ. Δελτίο Τύπου «Η ΕΕ κυρώνει τη σύμβαση των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία» (IP/07/446), 5 Ιανουαρίου 2011, διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα της ΕΕ: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-4_el.htm.

13. Πρόκειται ουσιαστικά για τη διαδικασία κύρωσης της ΔΣΔΑμεΑ από περιφερειακούς οργανισμούς κατά το άρθρο 43 ΔΣΔΑμεΑ.

14. Βλ. Δελτίο Τύπου «Για μια Ευρώπη χωρίς φραγμούς: η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιδιώκει να εξασφαλίσει καλύτερη πρόσβαση σε 80 εκατομμύρια άτομα με αναπηρία» (IP/10/1505), 15 Νοεμβρίου 2010, διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα της ΕΕ: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-1505_el.htm.

15. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1989 και τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990. Έχει επικυρωθεί από 191 κράτη, δηλαδή το σύνολο των κρατών του πλανήτη, με εξαίρεση τις ΗΠΑ και τη Σομαλία. Από την Ελλάδα, κυρώθηκε στις 2 Δεκεμβρίου του 1992 με το Ν 2101/1992, επικυρώθηκε και τέθηκε σε διεθνή ισχύ για την Ελλάδα από 10.6.1993 (ανακοίνωση Υπ. Εξ. ΦΕΚ Α' 166/28.9.1993), οπότε και απέκτησε την κατά το άρθρο 28, παρ., 1 Συντ. υπερνομοθετική ισχύ.

16. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΔΠ, Γενικό Σχόλιο αρ. 1 (2001), Στόχοι της εκπαίδευσης, CRC/GC/2001/1, παρ. 1. Μεγάλης σημασίας είναι και το Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού αρ. 9 για τα δικαιώματα των

τήτως των ειδικότερων ρυθμίσεων, το δικαίωμα πρόσβασης κάθε παιδιού στην εκπαίδευση συνάγεται έμμεσα από τη ρήτρα απαγόρευσης διακρίσεων σε βάρος των παιδιών, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 2 της ΔΣΔΠ, η οποία ουσιαστικά επαναλαμβάνει τις διατάξεις του άρθρου 24 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) αναφορικά με τα ειδικά μέτρα προστασίας της ανηλικότητας και είναι αντίστοιχη με αυτή του άρθρου 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).

Ως ατομικό και ταυτόχρονα κοινωνικό δικαίωμα, το δικαίωμα στην εκπαίδευση κατοχυρώνεται και από το **Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα** (ΔΣΟΚΜΔ), το οποίο στο άρθρο 13, παρ. 1, αναγνωρίζει το δικαίωμα σε δωρεάν πρωτοβάθμια εκπαίδευση και την υποχρέωση ενθάρρυνσης της πρόσβασης στις υπόλοιπες βαθμίδες, προβλέποντας παράλληλα ότι «η εκπαίδευση πρέπει να καθιστά κάθε πρόσωπο ικανό να διαδραματίσει ένα χρήσιμο ρόλο σε μια ελεύθερη κοινωνία»¹⁷. Η Επιτροπή του ΔΣΟΚΜΔ, μάλιστα, αναλύοντας το δικαίωμα στην εκπαίδευση, επισημαίνει ότι η εκπαίδευση σε όλα τα στάδια πρέπει να χαρακτηρίζεται από: α) *διάθεση πόρων* σε όλη την επικράτεια (επάρκεια σχολείων, υποδομών, εκπαιδευτικού προσωπικού και υλικού), β) *προσβασιμότητα* (χωρίς διακρίσεις, φυσική και οικονομική) γ) *καταλληλότητα των παιδαγωγικών προγραμμάτων και μεθόδων* από μορφωτικής και ποιοτικής άποψης και δ) *προσαρμοστικότητα* στις κοινωνικές εξελίξεις και τις ανάγκες των μαθητών, όπως διαμορφώνονται μέσα στο πολιτισμικό και κοινωνικό περιβάλλον τους¹⁸. Τα μέτρα προς την κατεύθυνση αυτή πρέπει να λαμβάνονται κατόπιν μελέτης, να είναι συγκεκριμένα και να κατευθύνονται στην πλήρη πραγμάτωση

του δικαιώματος στην εκπαίδευση¹⁹. Η υποχρέωση δε του κράτους να εξασφαλίζει την ουσιαστική άσκηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση χωρίς διακρίσεις είναι άμεσης εφαρμογής²⁰.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται, επίσης, στην ανάγκη τήρησης της αρχής της ισότητας των ευκαιριών στην εκπαίδευση, όπως αυτή ορίζεται από τον **Πρότυπο Κανόνα 6 του ΟΗΕ**²¹, σύμφωνα με την οποία τα κράτη πρέπει όχι μόνο να αναγνωρίζουν την αρχή της ισότητας των ευκαιριών στη βασική, μέση και ανώτατη εκπαίδευση για τα παιδιά, τους νέους και τους ενήλικες με αναπηρία, αλλά και με θετικές ενέργειες να μεριμνούν ώστε η εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος. Ειδικότερα, σχετικά με την ισότητα των ευκαιριών στην εκπαίδευση, ο Kishore Singh, Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για το δικαίωμα στην εκπαίδευση, τονίζει ότι «**δεδομένης της αλληλοενισχυόμενης φύσης των διαφόρων μορφών διακρίσεων και ανισοτήτων στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, τα κράτη θα πρέπει να αντιμετωπίσουν τις πολλαπλές μορφές ανισότητας και των διακρίσεων μέσω ολοκληρωμένων πολιτικών**». **Μέσω πολιτικών των οποίων πρώτο μέλημα θα είναι «να ανταπο-**

19. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 13, *op.cit.*, παρ. 7 και 43.

20. *Idem*, παρ. 43 και άρθρο 2, παρ. 2, ΔΣΟΚΜΔ.

21. Οι Πρότυποι Κανόνες για την Εξίσωση των Ευκαιριών για τα Άτομα με Αναπηρίες υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1993 και σηματοδοτούν μία νέα εποχή για το σχεδιασμό πολιτικής και την προώθηση προγραμμάτων δράσης με στόχο την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των ΑμεΑ. Παρότι στερούνται νομικά δεσμευτικής ισχύος, οι Πρότυποι Κανόνες εκφράζουν την ηθική και πολιτική δέσμευση των κρατών-μελών να αναλάβουν συγκεκριμένες πρωτοβουλίες για την εξίσωση των ευκαιριών των ατόμων με αναπηρία. Οι Πρότυποι Κανόνες, που υιοθετήθηκαν από την ελληνική Πολιτεία με το Ν 2430/1996 (ΦΕΚ Α' 156/10.7.1996), περιλαμβάνουν 22 κανόνες, οι οποίοι αντανακλούν τις βασικές αρχές του Παγκοσμίου Προγράμματος Δράσης σχετικά με τα ΑμεΑ. Ειδικότερα, οι 22 αυτοί Κανόνες ομαδοποιούνται σε τέσσερα κεφάλαια: Προϋποθέσεις για την ίση συμμετοχή (I), Στόχοι για την ίση συμμετοχή (II), Μέτρα εφαρμογής (III) και Μηχανισμός παρακολούθησης (IV) και καλύπτουν όλες της εκφάνσεις της ζωής των ΑμεΑ, όπως, ενδεικτικά, εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση, κοινωνική ένταξη, απασχόληση κ.ά. Βλ. σχετικά United Nations, General Assembly, *The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities*, 48th Session, Resolution 48/96, Annex, 20.12.1993, διαθέσιμο σε: <http://www.un.org/esa/socdev/enable/dissre00.htm>.

παιδιών με αναπηρίες, βλ. Γενικό Σχόλιο αρ. 9 (2007), Τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρίες, CRC/C/GC/9, παρ. 62-72, το οποίο εστιάζεται στην ποιότητα της συνεκπαίδευσης των παιδιών με αναπηρία. Διαθέσιμο σε: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/TBGeneralComments.aspx>.

17. Το ΔΣΟΚΜΔ κυρώθηκε με το Ν 1535/1985 (ΦΕΚ Α' 25).

18. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 13, Το δικαίωμα στην εκπαίδευση (άρθρο 13 του ΔΣΟΚΜΔ), E/C.12/1999/10, διαθέσιμο σε: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G99/462/16/PDF/G9946216.pdf?OpenElement>, παρ 6.

κρίνονται στην ανάγκη για μια προσιτή στα πιο περιθωριοποιημένα και ευάλωτα πρόσωπα μάθηση»²². Η ποιότητα μιας τέτοιας μορφής εκπαίδευσης πρέπει να αντανakλά τις ίδιες προδιαγραφές και φιλοδοξίες με τη γενική εκπαίδευση και θα πρέπει να είναι στενά συνδεδεμένη με αυτήν, ενώ σε μαθητές με αναπηρία πρέπει να διατίθενται κατά βάση εκπαιδευτικά κονδύλια αντίστοιχα με αυτά που διατίθενται για την εκπαίδευση των υπόλοιπων μαθητών, λαμβάνοντας υπόψη τα μέτρα ειδικής εκπαιδευτικής υποστήριξης τους προκειμένου να πραγματώσουν το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση σε ισότιμη βάση με τους συνομηλίκους τους. Η σταδιακή ένταξη, τέλος, των υπηρεσιών ειδικής εκπαίδευσης και υποστηρικτικών υπηρεσιών στο σύστημα γενικής εκπαίδευσης με στόχο την ίση συμμετοχή όλων των παιδιών πρέπει να συνιστά προτεραιότητα και διαρκή επιδίωξη κάθε Κράτους Μέρους.

Ως προς το ζήτημα της συμμετοχής των παιδιών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σύστημα εκπαίδευσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσέγγιση της **Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού**, σύμφωνα με την οποία η ισότιμη συνεκπαίδευση αποτελεί «**δικαίωμα και όχι προνόμιο**» των παιδιών με ΕΕΑ. Επισημαίνοντας την αναγκαία διάκριση μεταξύ των όρων «ένταξη» και «συνεκπαίδευση»²³, η Επιτροπή του ΟΗΕ επιμένει στην ανάγκη εφαρμογής «ενταξιακού μοντέλου εκπαίδευσης», κρίνοντας ότι η ισότιμη συνεκπαίδευση μπορεί να λειτουργήσει μόνο με πολιτικές που έχουν ως στόχο να αλλάξουν το σχολικό περιβάλλον, για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες του παιδιού και όχι το αντίστροφο²⁴. Ο Vernor Muñoz, Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για το δικαίωμα στην

εκπαίδευση, τονίζει ότι «**οι απόπειρες απλής ενσωμάτωσης στα γενικά σχολεία χωρίς τη συνοδεία μέτρων δομής δεν ανταποκρίνονται και θα συνεχίσουν, για διάφορους λόγους, να μην ανταποκρίνονται στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία**»²⁵. Την αναγκαιότητα γενναίων δομικών μεταρρυθμίσεων για τη μετάβαση στη συνεκπαίδευση ενισχύουν τα αποτελέσματα σύγχρονων ερευνών που επιβεβαιώνουν ότι η ειδική εκπαίδευση σε ξεχωριστές μονάδες στερείται αποτελεσματικότητας, λόγω της πληθώρας γραφειοκρατικών δομών διοίκησης και, κυρίως, λόγω της μη εξασφάλισης οικονομικής βιωσιμότητας των ειδικών σχολείων²⁶.

Με τη διπλή του αυτή ιδιότητα ως ατομικού και ταυτόχρονα κοινωνικού δικαιώματος, το δικαίωμα στην εκπαίδευση για όλους και σε όλα τα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατοχυρώνεται και από τον πλέον ολοκληρωμένο μηχανισμό προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης: τον **Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (ΕΚΧ)**²⁷. Η σημασία που αποδίδει στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία είναι καταφανής και αντανakλάται σε διάφορες διατάξεις του, όπως ενδεικτικά στην αναγνώριση του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία στον επαγγελματικό προσανατολισμό (άρθρο 9), την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση (άρθρο 10) και την ανεξαρτησία, την κοινωνική ενσωμάτωση και τη συμμετοχή στη ζωή της κοινότητας (άρθρο 15). Στη αιτιολογική μάλιστα έκθεση του αναθεωρημένου ΕΚΧ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων σχολίασε, στις παραγράφους 62-65 που αφορούν ειδικά στην τροποποίηση του άρθρου 15, ότι αυτή η διάταξη προωθεί την αλλαγή

22. ΟΗΕ, Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Kishore Singh, Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για το δικαίωμα στην εκπαίδευση, «The promotion of equality of opportunity in education», A/HRC/17/29 (18 April 2011), παρ. 72 (b).

23. Όπου ο όρος «ένταξη» παραπέμπει στην ανάγκη προσαρμογής των αναγκών του παιδιού προκειμένου να ενσωματωθεί στην κοινωνία, ενώ ο όρος «συνεκπαίδευση» προϋποθέτει την προσαρμογή του σχολικού περιβάλλοντος με σκοπό την ικανοποίηση των αναγκών του παιδιού με ΕΕΑ.

24. Βλ. Σχετικά «Children with Disabilities», CRC/C/66, Annex V, 16th Session, 6 October 1997, διαθέσιμο σε: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Documents/Recommendations/disabled.pdf>, παρ. 335.

25. ΟΗΕ, Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Vernor Muñoz, Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για το δικαίωμα στην εκπαίδευση, «Le droit à l'éducation des personnes handicapées », A/HRC/4/29 (19.2.2007), παρ. 12.

26. Vernor Muñoz, *op.cit.*, παρ. 13. Βλ. επίσης, ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 5, Άτομα με αναπηρίες, E/1995/22(SUPP), Annex IV, (9.12.1994), παρ. 35.

27. Η Ελλάδα υπέγραψε τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη στις 18 Οκτωβρίου 1961 και τον κύρωσε στις 6 Ιουνίου 1984 με το Ν 1426/1984 της 21^{ης} Μαρτίου 1984 «Κύρωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη» (ΦΕΚ Α' 32 /21.3.1984). Αντίθετα, δεν έχει ακόμη κυρώσει τον Αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη, το οποίο και έχει υπογράψει από τις 3 Μαΐου 1996.

στην πολιτική της αναπηρίας που έχει πραγματοποιηθεί την τελευταία δεκαετία μέσω μιας πιο σύγχρονης προσέγγισης που προϋποθέτει την ένταξη και κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία. **Με αυτή τη δήλωση επισημαίνεται η στροφή στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας**²⁸.

Το στόχο της πλήρους ένταξης των ατόμων με αναπηρία θέτει ένα ακόμη όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Επιτροπή Υπουργών, η οποία με τη *Σύστασή της για την προώθηση των δικαιωμάτων και της πλήρους συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία*, αναγνωρίζοντας ότι τα παιδιά και οι νέοι με αναπηρία αντιμετωπίζουν ακόμη σημαντικά εμπόδια στην πρόσβαση σε όλες τις πτυχές της ζωής τους, συμπεριλαμβανομένης και της εκπαίδευσης, τονίζει ότι αυτά μπορούν να ξεπεραστούν «μόνο βάσει μιας περιεκτικής στρατηγικής»²⁹. Στην ίδια αυτή *Σύσταση* δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία της εκπαίδευσης ως παράγοντα «**διασφάλισης της κοινωνικής ένταξης και της ανεξαρτησίας για όλους τους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων με αναπηρία**». **Μιας εκπαίδευσης που πρέπει να «καλύπτει όλα τα στάδια της ζωής, συμπεριλαμβανομένης και της προσχολικής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς επίσης και της δια βίου μάθησης**»³⁰.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Συνθήκη του Άμστερνταμ, που υπογράφηκε στις 2 Οκτωβρίου 1997, άλλαξε ριζικά την ευρωπαϊκή πολιτική για την αναπηρία, συμπεριλαμβανόμενες την στους λόγους διάκρισης και παρέχοντας νομική βάση για τη λήψη μέτρων για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας (άρθρο 13 ΣυνθΕΚ). Επιπλέον, αναγνωρίστηκε

ότι κατά τη θέσπιση νομοθεσίας από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση των διακρίσεων που υφίστανται τα άτομα με αναπηρία σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής (κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας) πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των ατόμων αυτών³¹. Επιταγή για την καταπολέμηση των διακρίσεων, και λόγω αναπηρίας, σε όλες τις πολιτικές και δράσεις της ΕΕ, περιέχει ήδη το άρθρο 10 ΣυνθΛΕΕ, ενώ το άρθρο 19 ΣυνθΛΕΕ προβλέπει τη διαδικασία με την οποία λαμβάνονται τα σχετικά μέτρα. Η απαγόρευση διακρίσεων λόγω αναπηρίας περιέχεται και στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (άρθρο 21, παρ. 1, ΧΘΔ), ο οποίος, ενισχύοντας ακόμη περισσότερο το προστατευτικό πλαίσιο σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, κατοχυρώνει, στο άρθρο 26, «**το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο**»³².

Η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, ιδίως των ομάδων που μειονεκτούν, όπως είναι τα άτομα με αναπηρίες, υπήρξε μία από τις προτεραιότητες και του Κανονισμού αριθ. 1081/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5^{ης} Ιουλίου 2006, όπου και γίνεται μάλιστα αναφορά στους τομείς στους οποίους θα πρέπει υποχρεωτικά να υλοποιηθούν στοχευόμενες δράσεις για τα άτομα με αναπηρία μέσω των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που θα συγχρηματοδοτηθούν από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό

28. Council of Europe, *European Social Charter, Explanatory Report*, παρ. 62-65, διαθέσιμο σε: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/HTML/163.htm>.

29. Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών, *Σύσταση REC (2006) 5 προς τα κράτη-μέλη σχετικά με το σχέδιο δράσης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προώθηση των δικαιωμάτων και της πλήρους συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία: βελτιώνοντας την ποιότητα της ζωής των ατόμων με αναπηρία στην Ευρώπη: 2006-2015*, 5 Απριλίου 2006, σημ. 4.4, σελ. 42.

30. *Idem*, σημ. 3.4.1, σελ. 22.

31. «22. Δήλωση σχετικά με πρόσωπα με ειδικές ανάγκες. Η διάσκεψη συμφωνεί ότι τα όργανα της Κοινότητας, όταν εκπονούν μέτρα σύμφωνα με το άρθρο 100^α της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες προσώπων με ειδικές ανάγκες». Βλ. Συνθήκη του Άμστερνταμ που τροποποιεί τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις, Πρωτόκολλο στο άρθρο I.7, σκ. 22, σελ. 135.

32. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΧΘΔ) «διακηρύχθηκε» από το Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή, με την ευκαιρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Νίκαιας, στις 7 Δεκεμβρίου 2000 (2000/C 364/01), αλλά δεν απέκτησε νομικά δεσμευτική ισχύ. Από την 1^η Δεκεμβρίου 2009, με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας, απέκτησε την ίδια νομική ισχύ με τις συνθήκες. (νέο άρθρο 6, παρ. 1, ΣυνθΕΕ). Το κείμενό του δημοσιεύθηκε ιδιαίτερος στην Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ (ΕΕ C 303/02, 14.12.2007, ΕΕ C 83/02, 30.3.2010).

Ταμείο (ΕΚΤ). Ο τομέας της *Εκπαίδευσης και Δια Βίου Μάθησης* συγκαταλέγεται μεταξύ των επιχειρησιακών αυτών προγραμμάτων³³.

Τέλος, η ΕΕΔΑ επισημαίνει και την *Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την αναπηρία 2010-2020: Ανανέωση της δέσμευσης για μια Ευρώπη χωρίς εμπόδια*, η οποία δρομολογεί μια διαδικασία ενίσχυσης της θέσης των ατόμων με αναπηρία, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία σε ισότιμη βάση με όλους τους άλλους³⁴. Αξιοποιώντας το σύνολο των δυνατοτήτων που προσφέρουν ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, η Συνθήκη για τη λειτουργία της ΕΕ και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών, η Στρατηγική θεμελιώνεται στους εξής άξονες:

- στήριξη των εθνικών προσπαθειών μέσω του στρατηγικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία στην εκπαίδευση και την κατάρτιση «ΕΚ 2020»³⁵ με σκοπό την εξάλειψη των νομικών και οργανωτικών εμποδίων για άτομα με αναπηρία στα συστήματα γενικής εκπαίδευσης και δια βίου μάθησης,

- παροχή έγκαιρης στήριξης για την εκπαίδευση και την εξατομικευμένη μάθηση χωρίς αποκλεισμούς και έγκαιρη επισήμανση των ειδικών αναγκών,

- παροχή κατάλληλης κατάρτισης και στήριξης στους επαγγελματίες όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων και

- υποβολή εκθέσεων για τα ποσοστά συμμετοχής και τα σχετικά αποτελέσματα.

Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα κράτη-μέλη καλούνται να συνεργαστούν στο πλαίσιο της παρούσας στρατηγικής για την οικοδόμηση μιας Ευρώπης χωρίς εμπόδια για όλους και, ειδικότερα, για την προώθηση μιας εκπαίδευσης και δια βίου μάθησης χωρίς αποκλεισμούς για άτομα με αναπηρία.

33. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1081/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Ιουλίου 2006 για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1784/1999- 2006, άρθρο 3, παρ. 2 α' (ι).

34. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Ευρωπαϊκή στρατηγική για την αναπηρία 2010-2020: Ανανέωση της δέσμευσης για μια Ευρώπη χωρίς εμπόδια*, Βρυξέλλες, 15.11.2010, COM(2010) 636, σημ. 5, σελ. 8-9.

35. Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 12ης Μαΐου 2009 σχετικά με ένα στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (ΕΚ 2020), ΕΕ C 119, 28.5.2009, σελ. 2.

III. Το ισχύον εθνικό πλαίσιο προστασίας του δικαιώματος στην εκπαίδευση των ατόμων με ΕΕΑ: το στοίχημα της ισότιμης συνεκπαίδευσης ή μια ακόμη χαμένη ευκαιρία;

Στην Ελλάδα, το δικαίωμα στην εκπαίδευση καθιερώνεται ως συνταγματικό δικαίωμα που περιβάλλεται με τις ανάλογες αυξημένες εγγυήσεις. Ειδικότερα, το άρθρο 16, παρ. 2 έως 4 Σ, κατοχυρώνει το δικαίωμα στη δωρεάν εκπαίδευση για όλους και υποχρεώνει σε τουλάχιστον εννεαετή φοίτηση. Εκτός από την υποχρέωση του κράτους να σέβεται και να εξασφαλίζει το δικαίωμα δωρεάν πρόσβασης στην εκπαίδευση, ρητά προβλέπεται η υποχρέωση ενίσχυσης αυτών που έχουν ανάγκη από βοήθεια ή ειδική προστασία, όπως για παράδειγμα λόγω ηλικίας ή αναπηρίας, ανάλογα με τις ικανότητές τους³⁶.

Η διαπίστωση της ανάγκης ενίσχυσης των ευάλωτων ομάδων, με στόχο την επίτευξη της απόλαυσης των δικαιωμάτων και την πραγμάτωση της ισότητας στην πράξη, είχε ως αποτέλεσμα την προσθήκη στο αναθεωρημένο Σύνταγμα του άρθρου 21, παρ. 6, το οποίο ορίζει ότι «*τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας*». Οι στόχοι της διάταξης αυτής, ωστόσο, δεν εκπληρώνονται παρά μόνο με την υιοθέτηση και εφαρμογή των μέτρων εκείνων που θα εξασφαλίσουν στα παιδιά με αναπηρίες πραγματική πρόσβαση στο δικαίωμα της εκπαίδευσης. Η συμμόρφωση προς τη διάταξη αυτή είναι ωστόσο ανεπαρκής, όπως προκύπτει από την επανειλημμένη, κατακερματισμένη και χωρίς στρατηγικό σχεδιασμό νομοθέτηση επί του θέματος.

Σε ό,τι αφορά στη νομοθετική αναγνώριση της ειδικής αγωγής στη Χώρα μας, ο θεσμός της ένταξης στην εκπαίδευση για τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κατοχυρώνεται με το Ν 2817/2000, ο οποίος αναγνωρίζει θεσμικά τα τμήματα ένταξης και την παράλληλη στήριξη ως εξατομικευμένη ειδική εκπαιδευτική υποστήριξη. Το θεσμικό αυτό πλαίσιο συμπληρώθηκε μετα-

36. Άρθρο 21, παρ. 3, Σ.

γενέστερα με το Ν 3699/2008. Ειδικότερα, στο άρθρο 1, παρ. 1, του Ν 3699/2008 ορίζεται ότι «η Πολιτεία δεσμεύεται να κατοχυρώνει και να αναβαθμίζει διαρκώς τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης ως αναπόσπαστο μέρος της υποχρεωτικής και δωρεάν δημόσιας παιδείας και να μεριμνά για την παροχή δωρεάν δημόσιας ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης στους αναπήρους όλων των ηλικιών και για όλα τα στάδια και τις εκπαιδευτικές βαθμίδες». Η ένταξη, επομένως, της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης στην ενιαία δημόσια και δωρεάν παιδεία, η οποία προβλέπεται στο αμέσως επόμενο άρθρο (2, παρ. 1, του Ν 3699/2008), αποτελεί θεμελιώδη υποχρέωση της Πολιτείας.

Επιπλέον, ο Ν 3699/2008 ορίζει στο άρθρο 6, παρ. 4, ότι η εκπαίδευση των μαθητών παρέχεται σε σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής, όταν η φοίτηση στα γενικά σχολεία ή στα τμήματα ένταξης καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη. Το εκπαιδευτικό σύστημα, υπό τις παρούσες συνθήκες, αφήνει περιθώρια αμφιβολιών για τη δυνατότητα ουσιαστικής παροχής εκπαίδευσης σε άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες εντός των γενικών σχολείων.

IV. Η Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Υπό το φως των ανωτέρω επισημάνσεων, ο προβληματισμός που εγείρεται στο σημείο αυτό, όπως σταθερά αποτυπώνεται και στις θέσεις των ενδιαφερόμενων φορέων³⁷, είναι αν το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ως προς την ειδική αγωγή ανταποκρίνεται στις προαναφερθείσες αρχές του διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου.

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι, μολονότι το ζήτημα της Ειδικής Εκπαίδευσης είναι διαρκές, διαχρονικά η ελληνική νομοθεσία στο ζήτημα χαρακτηρίζεται από θεσμικά κενά, καθώς δεν είναι συμβατή στο σύνολό της με το κατοχυρωμένο δικαίωμα για εκπαίδευση του παιδιού με αναπηρία. Δεν είναι όμως μόνο το περιεχόμενο της ελληνικής νομοθεσίας, αλλά και η πλημμελής εφαρμογή αυτής που προκαλούν προβληματισμό. Στην πράξη διαπιστώνεται ότι οι διακρίσεις σε βάρος αυτών

των παιδιών δεν εκλείπουν και ότι η αντιμετώπιση των ειδικών συνθηκών του παιδιού με αναπηρία, προκειμένου τα δικαιώματά του να ικανοποιούνται σε ίση βάση με τους συνομηλίκους του, δεν είναι αποτελεσματική.

Στις από 24 Οκτωβρίου 2008 *Καταληκτικές της παρατηρήσεις* της, η Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, εξετάζοντας τις ετήσιες αναφορές των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, είχε κρίνει ότι η Ελλάδα δε συμμορφώνεται προς τις επιταγές του άρθρου 15, παρ. 1, του ΕΚΧ, καθώς δεν υπήρχε καμία νομοθετική μέριμνα για την κατοχύρωση της διά βίου εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρία. Ειδικότερα, η Επιτροπή είχε διαπιστώσει ότι δεν υπήρχε ειδικότερη πρόβλεψη για τα άτομα με αναπηρία ούτε στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά ούτε και αργότερα σε ό,τι αφορά στην κατοχύρωση του δικαιώματός τους σε επαγγελματική εκπαίδευση, επανένταξη και κοινωνική ένταξη. Στην ίδια μάλιστα Έκθεση, η Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων επεσήμανε την έλλειψη και τη μη χορήγηση ειδικότερων στατιστικών στοιχείων και δεδομένων που θα της επέτρεπε να εκτιμήσει τη συμμόρφωση ή μη της Χώρας προς τις επιταγές του ΕΚΧ³⁸. Η κατάσταση δε φαίνεται να αλλάζει και πολύ, καθώς και στις πιο πρόσφατες *Καταληκτικές της Παρατηρήσεις*, στις 7 Δεκεμβρίου 2012, η Επιτροπή έκρινε ότι η παράλειψη παροχής των αναγκαίων πληροφοριών για την αξιολόγηση της κατάστασης των ατόμων με αναπηρία στην Ελλάδα και της δυνατότητας πρόσβασής τους στην εκπαίδευση, τις οποίες μάλιστα είχε επανειλημμένα ζητήσει η Επιτροπή από την ελληνική Πολιτεία, δε συνάδει με τη συμβατική υποχρέωση κάθε κράτους-μέλους να υποβάλλει έκθεση σχετική με την εφαρμογή των διατάξεων του ΕΚΧ³⁹.

38. Συμβούλιο της Ευρώπης, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, Καταληκτικές Παρατηρήσεις XIX-1, 24 Οκτωβρίου 2008, Άρθρα 15, 15-1, διαθέσιμο σε: <http://hudoc.esc.coe.int/esc2008/query.asp?action=query&timestamp=31325.77>*.

39. Συμβούλιο της Ευρώπης, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, Καταληκτικές Παρατηρήσεις XX-1, 7 Δεκεμβρίου 2012, Άρθρο 15-1, διαθέσιμο σε: <http://hudoc.esc.coe.int/esc2008/query.asp?action=query&timestamp=31325.77>*.

37. Βλ. *supra*, υποσημείωση αριθ. 5, σελ. 70.

Η παρούσα οικονομική και κοινωνική κρίση οξύνει τα χρόνια προβλήματα που παρατηρούνται στην εκπαίδευση των παιδιών ΑμεΑ. Η ΕΕΔΑ έχει ήδη εκφράσει την ανησυχία της για την επίδραση των μέτρων λιτότητας στην έξαρση των διακρίσεων σε πολλαπλά επίπεδα και την καταρράκωση των κοινωνικών δικαιωμάτων⁴⁰. Σύμφωνα με την Έκθεση της Unicef για την *Κατάσταση των παιδιών στον κόσμο το 2013*, ο δεσμός μεταξύ της φτώχειας και της αναπηρίας είναι ισχυρός. Ειδικότερα, στοιχεία από έρευνες σε νοικοκυριά από 13 χώρες με χαμηλά και μεσαία εισοδήματα έδειξαν ότι τα παιδιά με αναπηρίες ηλικίας 6 έως 17 ετών έχουν σημαντικά λιγότερες πιθανότητες να εγγραφούν σε ένα σχολείο συγκριτικά με τους συνομήλικους τους χωρίς αναπηρίες⁴¹.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, στην τελευταία Έκθεσή του⁴², διαπιστώνει την κατάσταση αυτή και αναφέρει σειρά χαρακτηριστικών παραδειγμάτων χρόνιων προβλημάτων. Μερικά από αυτά είναι η καθυστέρηση έναρξης της σχολικής χρονιάς στα ειδικά σχολεία, η μόνιμα ετεροχρονισμένη πρόσληψη αναπληρωτών εκπαιδευτικών αντί μόνιμου εκπαιδευτικού και ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού, η σημαντική καθυστέρηση ή μη κατάλληλη παροχή της παράλληλης στήριξης, αλλά και η μη υλοποίησή της, ιδίως στο νηπιαγωγείο και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση,

η ανεπαρκής στελέχωση τμημάτων ένταξης και ειδικών σχολείων, ιδίως στην περιφέρεια, με συνέπεια να εμποδίζεται η ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση πολλών παιδιών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Σοβαρό προβληματισμό δημιουργεί και η ανεπαρκής, διστακτική και καθυστερημένη αντίδραση της Πολιτείας σε αντιδράσεις μέρους της σχολικής κοινότητας που αποσκοπούν να αποτρέψουν την εγγραφή και ένταξη των παιδιών ΑμεΑ στη γενική εκπαίδευση. Η ευθύνη της Πολιτείας για την καταπολέμηση της περιθωριοποίησης των παιδιών με αναπηρία είναι ευρύτερη. Η σημαντική απόκλιση μεταξύ των ποσοστών φοίτησης των παιδιών σε ειδικές τάξεις του νηπιαγωγείου και των αντίστοιχων ποσοστών στις τάξεις του Δημοτικού είναι ένας ακόμη παράγοντας που προκαλεί ανησυχία⁴³. Η απουσία ειδικών δεικτών ποιότητας προς την κατεύθυνση αυτή δεν επιτρέπει την σαφή οριοθέτηση των παραγόντων που αποθαρρύνουν τους γονείς να εγγράψουν στο νηπιαγωγείο τα παιδιά τους, με αποτέλεσμα να μένουν αθέατες σημαντικές πτυχές περιθωριοποίησης στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία.

Η Unicef, στην πρόσφατη Έκθεσή της για την *Κατάσταση των παιδιών στον κόσμο το 2013*, διαπιστώνει ότι «ο αποκλεισμός στερεί από τα παιδιά με αναπηρίες τα μακρόχρονα οφέλη της εκπαίδευσης: ένα καλύτερο επάγγελμα, κοινωνική και οικονομική ασφάλεια, καθώς και ευκαιρίες για την πλήρη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή». Αντίθετα, στην ίδια Έκθεση δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο ότι οι επενδύσεις στο σύστημα εκπαίδευσης των παιδιών με αναπηρίες μπορούν να συμβάλουν στη μελλοντική αποτελεσματικότητα των παιδιών αυτών ως μέλη του εργατικού δυναμικού⁴⁴. Δυστυχώς, στην Ελλάδα η έλλειψη υπο-

40. Βλ. ΕΕΔΑ, «Σύσταση της ΕΕΔΑ και κρίσεις διεθνών οργάνων για τη συμβατότητα μέτρων λιτότητας προς διεθνείς κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου», 27.6.2013, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/eeda_metra_litothtas.pdf, ΕΕΔΑ, «Απόφαση για την ανάγκη διαρκούς σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την άσκηση της στρατηγικής εξόδου της οικονομίας και της κοινωνίας από την κρίση του εξωτερικού χρέους», Έκθεση 2010, σελ. 103 επ. και ΕΕΔΑ, «Σύσταση ΕΕΔΑ: Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων», Έκθεση 2011, σελ. 119 επ.

41. Ειδικότερα, αναφέρεται ότι «εφόσον τα παιδιά με αναπηρίες δεν έχουν ισότιμη πρόσβαση στα τοπικά σχολεία, οι κυβερνήσεις δεν μπορούν να επιτύχουν μια καθολική βασική εκπαίδευση (2ος Αναπτυξιακός Στόχος της Χιλιετίας) και τα Κράτη Μέρη της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία δεν μπορούν να εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους βάσει του άρθρου 24». Βλ. Unicef, *The state of the World's children 2013. Children with disabilities*, May 2013, διαθέσιμο σε: <http://www.unicef.gr/uploads/filemanager/PDF/info/swcr13.pdf>, σελ. 20 επ.

42. ΣΤΠ, *Ειδική Έκθεση 2013*, σελ. 108.

43. ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ, *Τα βασικά μεγέθη της εκπαίδευσης-2010*, Τομ. Α', Ιανουάριος 2011, διαθέσιμο σε: <http://www.kanep-gsee.gr/ereynes-meletes-ekdoseis/ethsies-ektheseis-ekpaideushs/ethsia-ekthesh-gia-thn-typikh-ekpaideysh-2010>, σελ. 15 και 20.

44. Βλ. Unicef, *The state of the World's children 2013. Children with disabilities*, op.cit., σελ. 37. Αναφέρεται, δε, ότι τα πιθανά έσοδα ενός ατόμου μπορούν να αυξηθούν κατά 10% με κάθε επιπλέον έτος φοίτησης. Βλ. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, *Building Human Capacities in Least Developed Countries to Promote Poverty Eradication and Sustainable*

δομών στήριξης των ΑμεΑ επεκτείνεται και στους τομείς της κατάρτισης, της διά βίου μάθησης και της επαγγελματικής τους αποκατάστασης, διογκώνοντας έτσι τον κοινωνικό αποκλεισμό που υφίστανται. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει και την απουσία σύνδεσης μεταξύ της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής προοπτικής, η οποία δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι καλύπτεται από τη νομοθεσία για τις υποχρεωτικές προσλήψεις ΑμεΑ σε θέσεις εργασίας⁴⁵.

Η ΕΕΔΑ εκφράζει την ανησυχία της για την απουσία στοιχείων σχετικά με την επαγγελματική κατάρτιση των παιδιών με αναπηρία, ακόμα και στο πλαίσιο των τριτοβάθμιων σπουδών.

V. Συστάσεις της ΕΕΔΑ για την εκπλήρωση της υποχρεωτικής ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης με αφορμή το Σχέδιο Νόμου

Το προσφάτως κατατεθέν στη Βουλή Σχέδιο Νόμου καλείται να ρυθμίσει εκ νέου ένα ζήτημα που έχει αποτελέσει αντικείμενο σειράς νομοθετημάτων.

A. Επί της νομοθετικής διαδικασίας

Πέραν του ουσιαστικού περιεχομένου των διατάξεων, προβληματισμό δημιουργεί αρχικά η ποιότητα της ίδιας της διαδικασίας νομοθέτησης.

Η ΕΕΔΑ τονίζει ότι η συνέχιση της **χωριστής νομοθέτησης** του θέματος αποτελεί *per se* μία μορφή διάκρισης σε βάρος των ΑμεΑ, γεγονός που προστίθεται στις ήδη υπάρχουσες κοινωνικές και εκπαιδευτικές ανισότητες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η Ειδική Εκπαίδευση δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα ξένο ή υποδεέστερο *corpus* της ευρύτερης εκπαίδευσης. Η ποιότητα της εκπαίδευσης των ΑμεΑ καθορίζει και συμπαρασύρει την ποιότητα του συνόλου της εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Επιπλέον τα ζητήματα της Ειδικής Εκπαίδευσης έχουν αποτελέσει αντικείμενο πληθώρας νομοθετημάτων, τα οποία διαδέχονται χωρίς συνοχή το ένα το άλλο. Σειρά επιμέρους θεμάτων μάλιστα

δε ρυθμίζονται από τον ίδιο το νομοθέτη, ο οποίος προβλέπει την έκδοση προεδρικών διαταγμάτων για τη ρύθμισή τους. Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι η **πανσπερμία διατάξεων** που γεννάται από τέτοιου είδους πρακτικές πλήττει παράλληλα με την ασφάλεια δικαίου και τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρία.

Η εισαγωγή του νέου αυτού Σχεδίου Νόμου στη Βουλή οξύνει την κατάσταση αυτή, πολλώ δε μάλλον όταν δεν προηγήθηκε ούτε αξιολόγηση του προϋπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου ούτε αιτιολόγηση της ανάγκης για μία νέα νομοθέτηση.

Μάλιστα, το Σχέδιο Νόμου δεν αποτελεί προϊόν διαρκούς και **ουσιαστικής διαβούλευσης** ανάμεσα στο Υπουργείο Παιδείας και τους ενδιαφερόμενους συλλογικούς φορείς, κατά παράβαση του άρθρου 4, παρ. 3, της ΔΣΔΑμεΑ, το οποίο προβλέπει ότι «*κατά την ανάπτυξη και εφαρμογή της νομοθεσίας και πολιτικών για την εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης, και σε άλλες διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν ζητήματα σχετικά με ΑμεΑ, τα Κράτη Μέρη θα διεξάγουν στενές διαβουλεύσεις, έτσι ώστε να συμβουλευόνται και να εμπλέκουν ενεργά τα ΑμεΑ, συμπεριλαμβανομένων παιδιών με αναπηρία, μέσω των αντιπροσωπευτικών τους οργανώσεων*».

Η ΕΕΔΑ καλεί την Πολιτεία σε **συστηματοποίηση των ρυθμίσεων που αφορούν στην Ειδική Αγωγή** κατά τρόπο που να εγγυάται την πραγματική της σύνδεση με τις οργανωτικές δομές του ενιαίου, δημόσιου και δωρεάν εκπαιδευτικού συστήματος.

Σε ό,τι δε αφορά στο παρόν Σχέδιο Νόμου, η ΕΕΔΑ κρίνει ότι πρέπει συγκεκριμένα να **διευκρινιστεί ποιες από τις ισχύουσες διάσπαρτες νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις για την ειδική αγωγή καταργούνται και ποιες ενσωματώνονται** στο νέο νομοθετικό πλαίσιο.

Η ΕΕΔΑ καλεί επίσης το νομοθέτη να **περιορίσει την παραπομπή σε προεδρικά διατάγματα ή υπουργικές αποφάσεις για τη ρύθμιση απλών ή σύνθετων θεμάτων** που σχετίζονται με την οργάνωση, τη δομή και τη λειτουργία του υποσυστήματος της ειδικής αγωγής, των σχολικών μονάδων ειδικής αγωγής και των ΚΕΔΔΥ.

Συμπερασματικά, η εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία δεν έχει τόσο ανάγκη από

Development, UNESCO, Paris, 2011, σελ. 8.
45. Ν 2643/1998 (ΦΕΚ 220/Α' /28.9.1998), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει.

ένα νέο νομοθέτημα, όσο από τον προσδιορισμό μετρήσιμων στόχων, την αναλογική αύξηση και ορθολογική απορρόφηση των απαιτούμενων για την αποτελεσματική υλοποίηση της ειδικής αγωγής πόρων και την ισότιμη κατανομή των πόρων στο πεδίο της εκπαίδευσης.

B. Επί του περιεχομένου του παρόντος Σχεδίου Νόμου

α. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, το παρόν Σχέδιο Νόμου φιλοδοξεί να διαμορφώσει το θεσμικό πλαίσιο για την παροχή δωρεάν δημόσιας γενικής και ειδικής εκπαίδευσης στα άτομα με αναπηρία όλων των ηλικιών και για όλα τα στάδια και τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, επαναπροσδιορίζοντας και διακηρύσσοντας τον κύριο σκοπό της υποχρεωτικής δωρεάν και δημόσιας εκπαίδευσης στους μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες έτσι ώστε να υπάρχει πλήρης συμβατότητα με το άρθρο 24 της ΔΣΔΑμεΑ που κατοχυρώνει το δικαίωμα των ΑμεΑ στην εκπαίδευση.

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι από τη γενική αποτίμηση των προτεινόμενων ρυθμίσεων δεν προκύπτει ότι αυτές μπορούν να εξυπηρετήσουν αποτελεσματικά το διακηρυσσόμενο σκοπό, με κίνδυνο η ενσωμάτωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία να παραμένει κενό γράμμα. Ενίοτε, δεν εξυπηρετεί την προοπτική της σχολικής ένταξης και της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ατόμων με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και λειτουργεί αποτρεπτικά για την ένταξη και ενσωμάτωσή τους.

Με το νέο Σχέδιο Νόμου, η Πολιτεία δεν φαίνεται να δράττεται της ευκαιρίας για βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος **κατά τρόπο ώστε να λαμβάνονται υπόψη, αφενός, οι διαφορετικές ανά την επικράτεια ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, αφετέρου, οι διαφορετικές ανά κατηγορία αναπηρίες.**

Επίσης, δεν προκύπτει μέριμνα για την οργάνωση της Πρώιμης Παρέμβασης, για την προώθηση της οποίας κρίνεται αναγκαία η σύσταση και στελέχωση ολοκληρωμένων δημόσιων κέντρων

ημέρας που θα ευθύνονται για το σχεδιασμό και την υλοποίηση της Πρώιμης Παρέμβασης για παιδιά ηλικίας μερικών μηνών έως και 5 ετών.

Αντίθετα, η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι, στην προσπάθειά της να ρυθμίσει την οργάνωση και λειτουργία της ειδικής εκπαίδευσης, η προτεινόμενη νομοθετική πρωτοβουλία μειώνει την ποιότητα της εκπαίδευσης συνολικά, αφού όχι μόνο δεν προβλέπει μηχανισμούς παρακολούθησης και στατιστικής αποτύπωσης του δείκτη συμμετοχής στην εκπαίδευση των νηπίων και των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, αλλά τουναντίον δε λαμβάνει καμία μέριμνα για την αύξηση της συμμετοχής αυτής⁴⁶.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει επίσης την ανάγκη για συντονισμένη προώθηση της ένταξης των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη Γενική Εκπαίδευση. Προς την κατεύθυνση αυτή, η Πολιτεία οφείλει να μεριμνά για τη στελέχωση των σχολικών μονάδων με εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής, με ειδικό βοηθητικό και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό όπου χρειάζεται, για την παροχή κατάλληλων υλικοτεχνικών μέσων και την κατάλληλη διαμόρφωση των αναγκαίων υποδομών. Απαραίτητη επίσης είναι η δημιουργία Τμημάτων Ένταξης σε όλα τα γενικά σχολεία, όπως επίσης και η αύξηση των εγκρίσεων Παράλληλης Στήριξης για τα παιδιά που μπορούν να ενταχθούν στη γενική τάξη. Όπου η ένταξη των μαθητών με αναπηρία στη Γενική Εκπαίδευση δεν είναι δυνατή, προτείνεται η διασύνδεση των ειδικών σχολείων με τα γενικά, με τη διοργάνωση σχολικών αθλητικών ή πολιτιστικών δραστηριοτήτων ή την ανταλλαγή επισκέψεων.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει, επίσης, ότι η προώθηση της ένταξης των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα γενικά σχολεία δεν πρέπει να υπονομεύει την ανάγκη για ενίσχυση των ειδικών σχολείων, που για ορισμένες περιπτώσεις μαθητών είναι αναντικατάστατα. Τα ειδικά σχολεία χρήζουν τόσο υλικοτεχνικής υπο-

46. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. ΟΙΕΛΕ, Εισήγηση της ΟΙΕΛΕ σε συνεδρίαση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου με θέμα το Σχέδιο Νόμου για την ειδική αγωγή, 30 Ιουνίου 2014, διαθέσιμο σε: <http://www.oiele.gr/eisigisi-tis-oiele-se-synedriasi-tis-ethnikis-epitropis-gia-ta-dikaiomata-toy-anthropoy-me-thema>.

δομής και στελέχωσης με το αναγκαίο προσωπικό, όσο και μείωσης του αριθμού των μαθητών ανά τάξη με σαφή οριοθέτηση της αναλογίας έως τρεις μαθητές.

Το πρόβλημα της μετακίνησης των μαθητών με λεωφορεία απαιτεί επίσης μόνιμη λύση, όπως και κάθε ζήτημα που άπτεται της αρχής της προσβασιμότητας. Σύμφωνα με το άρθρο 9 της ΔΣΔΑμεΑ [Προσβασιμότητα], «[γ]ια να επιτρέψουν στα ΑμεΑ να ζουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως σε όλες τις πτυχές της ζωής, τα Κράτη Μέρη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα [...] τα οποία συμπεριλαμβάνουν την αναγνώριση και εξάλειψη των εμποδίων και των φραγμών στην προσβασιμότητα» και στα σχολεία. Τα ζητήματα που άπτονται στην έμπρακτη υλοποίηση από την πλευρά της Πολιτείας της αρχής της προσβασιμότητας των μαθητών με αναπηρία χρήζουν άμεσης και ειδικής μέριμνας. Για τα παιδιά με αναπηρία η μετακίνηση για την πρόσβαση στο σχολείο δεν είναι απλώς συνθήκη της εκπαίδευσης, αλλά προαπαιτούμενο άσκησης του δικαιώματός τους στην εκπαίδευση, και μάλιστα εκ των ων ουκ άνευ. Στο πλαίσιο αυτό και η ποσοτική - δημοσιονομική της αποτίμηση πρέπει να πραγματοποιείται επί τη βάση ειδικών κριτηρίων.

β. Μεγάλο προβληματισμό εγείρει και η ενσωμάτωση ρυθμίσεων που δημιουργούν διακρίσεις και δε συνάδουν με τις πολιτικές κοινωνικής και εκπαιδευτικής συμπερίληψης των ΑμεΑ, τις οποίες οφείλει να προωθεί το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Πιο συγκεκριμένα, υπό το πρίσμα του άρθρου 24, παρ. 4, της ΔΣΔΑμεΑ⁴⁷, οι εκπαιδευτικοί με αναπηρίες δικαιούνται να προσλαμβάνονται προκειμένου να παρέχουν κατάλληλη εκπαίδευση και ειδική εκπαιδευτική υποστήριξη σε μαθητές με αναπηρίες,

47. Άρθρο 24, παρ. 4, ΔΣΔΑμεΑ: «4. Προκειμένου να βοηθήσουν τη διασφάλιση της άσκησης του δικαιώματος αυτού, τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα, προκειμένου να προσλαμβάνουν εκπαιδευτικούς, συμπεριλαμβανομένων και των δασκάλων με αναπηρίες, που κατέχουν τα τυπικά προσόντα στη νοηματική γλώσσα και / ή στη Μπράιγ και να εκπαιδεύουν τους επαγγελματίες και το προσωπικό που απασχολούνται σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης. Μια τέτοια κατάρτιση θα ενσωματώνει ευαισθητοποίηση για την αναπηρία και τη χρήση κατάλληλων βελτιωμένων και εναλλακτικών τρόπων, μέσων και μορφών επικοινωνίας, εκπαιδευτικών τεχνικών και υλικών, για να υποστηριχθούν τα άτομα με αναπηρίες».

οι οποίοι φοιτούν σε μονάδες γενικής ή ειδικής εκπαίδευσης, εφόσον διαθέτουν τα αναγκαία τυπικά και ουσιαστικά προσόντα και υπό την προϋπόθεση ότι η τοποθέτησή τους αποσκοπεί στη διασφάλιση της άσκησης του δικαιώματος στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρίες.

Παρόλα αυτά, σύμφωνα με την αιτιολογική του Έκθεσης, το Σχέδιο Νόμου επιχειρεί, με το Κεφάλαιο Γ' που αναφέρεται στην «κάλυψη θέσεων και λειτουργικών αναγκών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας ειδικής εκπαίδευσης», να θεσμοθετήσει μία νέα πάγια και **αντικειμενική** διαδικασία διορισμών και προσλήψεων των εκπαιδευτικών του Ειδικού Εκπαιδευτικού και Ειδικού Βοηθητικού Προσωπικού. Αναφέρεται δε ρητώς ότι «[τ]ο πρώτο βασικό κριτήριο επιλογής είναι τα προσόντα και οι δεξιότητες των προαναφερομένων, γιατί δε μπορεί παρά να είναι **οι άριστοι**». Με το άρθρο 21, παρ. 7, εισάγεται ειδική ρύθμιση για τους εκπαιδευτικούς με εξήντα επτά τοις εκατό (67%) αναπηρία και άνω που έχουν απώλεια όρασης ή ακοής και είναι τετραπληγικοί-παραπληγικοί. Ειδικότερα, προβλέπεται ότι αυτοί οι εκπαιδευτικοί δύνανται να παρέχουν διδακτικό έργο «**μόνο**» στις σχολικές μονάδες με μαθητές της ίδιας αναπηρίας με καθέναν από αυτούς, διότι, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση, «[ο]ι παραπάνω εκπαιδευτικοί λόγω της ιδιαιτερότητας της αναπηρίας τους δε δύνανται να παρέχουν διδακτικό έργο σε όλες τις ΣΜΕΕ».

Κατά παράβαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης⁴⁸ και της «εύλογης προσαρμογής», όπως αυτές κατοχυρώνονται από το δίκαιο της ΕΕ (Οδηγία 2000/78) και τη ΔΣΑμεΑ⁴⁹, καθώς και το Σύνταγμα (άρθρο 21, παρ. 6, σε συνδυασμό

48. Ν 3304/2005 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» (ΦΕΚ 16 Α' /27.1.2005), που προσαρμόζει το ελληνικό δίκαιο προς τις Οδηγίες 2000/43/ΕΚ και 2000/78/ΕΚ.

49. «Εύλογη προσαρμογή» σημαίνει αναγκαία και κατάλληλη τροποποίηση και προσαρμογές οι οποίες δεν επιβάλλουν δυσανάλογο ή αδικαιολόγητο βάρος, όπου χρειάζεται σε μια ειδική περίπτωση, προκειμένου να διασφαλίσει στα ΑμεΑ την απόλαυση ή άσκηση σε ίση βάση με τους άλλους όλα τα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Βλ. άρθρο 2 ΔΣΔΑμεΑ, καθώς επίσης και άρθρο 24, παρ. 2 (γ) και 5 και άρθρο 27, παρ. 1 (θ). Παρόμοια είναι και η διάταξη του άρθρου 5 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ.

με το άρθρο 4, παρ. 1), και παρά το γεγονός ότι το πτυχίο το οποίο κατέχουν οι εκπαιδευτικοί αυτοί κατοχυρώνει το δικαίωμα τους εργασίας με μαθητές όλου του φάσματος της ειδικής εκπαίδευσης, το παρόν Σχέδιο Νόμου αποκλείει την πρόσβαση των προαναφερθεισών κατηγοριών εκπαιδευτικών Ειδικής Εκπαίδευσης σε άλλες δομές Ειδικής Εκπαίδευσης, στις οποίες αναμφίβολα μπορούν να φανούν αποτελεσματικοί, όπως συμβαίνει εδώ και χρόνια. Εξαιρούνται, προς το σκοπό αυτό, από τον τρόπο μοριοδότησης και διορισμού τόσο των εκπαιδευτικών χωρίς αναπηρία, όσο και αυτών με αναπηρία. Για την εφαρμογή δε αυτής της ρύθμισης, προβλέπεται η κατάταξη σε τρεις διαφορετικούς πίνακες, στους οποίους θα αναγράφεται και θα δημοσιοποιείται το ευαίσθητο προσωπικό δεδομένο του είδους της αναπηρίας τους⁵⁰.

Η ΕΕΔΑ εκφράζει τις επιφυλάξεις της για την κατηγοριοποίηση και ομαδοποίηση αυτή των εκπαιδευτικών με συγκεκριμένες αναπηρίες, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα την επιβολή δραστηκών περιορισμών στην εργασιακή τους πρόσβαση. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα ΑμεΑ αποτελούν μια εξαιρετικά ανομοιογενή ομάδα πληθυσμού, εξαιτίας ακριβώς των διαφόρων κατηγοριών ή βαθμού αναπηρίας τους, οι ενέργειες της Πολιτείας οφείλουν να κινούνται προς της κατεύθυνση της εξάλειψης των περιορισμών τους και της ανάδειξης των δυνατοτήτων του ατόμου.

Δεδομένου ότι δεν υπάρχει επίσημη ενημέρωση για τις εξελίξεις γύρω από την παρούσα νομοθετική πρωτοβουλία, η ΕΕΔΑ εκφράζει την αισιοδοξία ότι η Πολιτεία θα λάβει υπόψη της το σύνολο των Συστάσεών της, όπως αποτυπώνο-

νται στο παρόν κείμενο και στις από 9 Απριλίου 2009 Προτάσεις της σχετικά με την εφαρμογή του Ν 3699/2008 για την *Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*.

50. Η ΕΕΔΑ επιθυμεί να κάνει, στο σημείο αυτό, ιδιαίτερη μνεία στην από 11 Ιουνίου 2014 επιστολή που έλαβε από Εκπαιδευτικούς όλων των κλάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και Ψυχολόγους με απώλεια ακοής 67% και άνω, με την οποία τέθηκε στην κρίση της το ζήτημα της παραβίασης των εργασιακών δικαιωμάτων τους. Τόσο με την εν λόγω επιστολή, όσο και με το από 30 Ιουνίου 2014 έγγραφό τους, οι Εκπαιδευτικοί και Ψυχολόγοι με απώλεια ακοής 67% και άνω επιχειρούν να εκθέσουν τις δυσμενείς συνέπειες που θα έχει η ψήφιση του παρόντος Σχεδίου Νόμου στα εργασιακά τους δικαιώματα, καθώς επίσης και τους λόγους για τους οποίους θεωρούν ότι οι ρυθμίσεις αυτές καταπατούν ευθέως τη ΔΣΔΑμεΑ και το Σύνταγμα, προβαίνοντας παράλληλα σε προτάσεις προς το νομοθέτη.

4. Παρατηρήσεις επί της 24^{ης} Ελληνικής Έκθεσης εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης και της 9^{ης} Ελληνικής Έκθεσης για το Πρόσθετο Πρωτόκολλο στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη¹ (Περίοδος Αναφοράς 1.1.2009-31.12.2012)

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (εφεξής ΕΕΔΑ) έχει ασχοληθεί με ζητήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης (εφεξής ΕΚΧ) και του Πρόσθετου σε αυτόν Πρωτοκόλλου, διατυπώνοντας απόψεις και συστάσεις προς τα αρμόδια Υπουργεία. Έχει, δε, υποβάλει σχόλια και επί της 21^{ης} Ελληνικής Έκθεσης σχετικά με την εφαρμογή του ΕΚΧ ενόψει της εξέτασής της από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων (εφεξής ΕΕΚΔ) του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Το Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας (Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων) διαβίβασε στην ΕΕΔΑ, προς ενημέρωσή της, αντίγραφο των δύο Εκθέσεων (της 24^{ης} Ελληνικής Έκθεσης Εφαρμογής του ΕΚΧ και της 9^{ης} Ελληνικής Έκθεσης για το Πρόσθετο Πρωτόκολλο στον ΕΚΧ), τις οποίες είχε ήδη αποστείλει στην ΕΕΚΔ. Το αρμόδιο Υπουργείο δεν απέστειλε το Σχέδιο των ως άνω Εκθέσεων στην ΕΕΔΑ ώστε να μπορέσει να διατυπώσει τις παρατηρήσεις της επί αυτού. Ως εκ τούτου, η ΕΕΔΑ αποστέλλει απευθείας τα σχόλιά της στην ΕΕΚΔ, με κοινοποίηση στο Υπουργείο Εξωτερικών.

Στις παρούσες παρατηρήσεις της, η ΕΕΔΑ επισυνάπτει τις συστάσεις της για την αποτροπή και την άρση των ιδιαίτερα δυσμενών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης και των μέτρων λιτότητας στα θεμελιώδη δικαιώματα, τις οποίες διατύπωσε

ήδη από το 2011 και επανέλαβε και επικαιροποίησε και μεταγενέστερα. Στο παρόν κείμενο παρατηρήσεων επανέρχεται ως επί το πλείστον σε αυτές. Η ΕΕΔΑ εκφράζει ιδίως την έντονη ανησυχία της για τα ακόλουθα γεγονότα:

- καμία μεταβολή δεν έχει επέλθει έκτοτε σε ό,τι αφορά στο σεβασμό των δικαιωμάτων που ο ΕΚΧ κατοχυρώνει. Ιδίως οι διαπιστωθείσες από την ΕΕΚΔ, στις επτά τελευταίες αποφάσεις της, παραβιάσεις δεν έχουν θεραπευτεί.

- ο καταγισμός απρόβλεπτων, περίπλοκων, αλληλοσυγκρουόμενων και αενάως τροποποιούμενων «μέτρων λιτότητας», άμεσης και συχνά αναδρομικής εφαρμογής, που επιτείνει τη γενική ανασφάλεια, όπως επισήμανε η ΕΕΔΑ στη συνημμένα από 8.12.2011 Σύστασή της, συνεχίζεται και μάλιστα εντείνεται. Ως εκ τούτου, η ελληνική νομοθεσία δεν έχει την απαιτούμενη και από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής ΕΣΔΑ) «ποιότητα».

Η ΕΕΔΑ θα ήθελε να ευχαριστήσει θερμά την ΕΕΚΔ για την τιμή που της έκανε να αναφέρει αποσπάσματα της προαναφερόμενης από 8.12.2011 Σύστασής της «*Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων*» στις επτά αποφάσεις της, με τις οποίες διαπίστωσε παραβιάσεις του ΕΚΧ εκ μέρους της Ελλάδας². Το παράδειγμα της ΕΕΚΔ ακολούθησαν και άλλα ευρωπαϊκά και διεθνή όργανα, όπως η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης³, ο Επίτροπος του

1. Υιοθετήθηκε ομόφωνα από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στη συνεδρίαση της 9ης Οκτωβρίου 2014. Η επικαιροποίηση (σελ. 96) προσαρτήθηκε στο κείμενο την 1η Δεκεμβρίου 2014. Εισηγήτριες: Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από το Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, Ε. Βαρχαλαμά, Β' Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από τη ΓΣΕΕ), Α. Τσαμπί και Ρ. Φράγκου, επιστημονικές συνεργάτιδες της ΕΕΔΑ.

2. ECSR 23.05.2012, Complaints Nos. 65/2011. General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece and 66/2011, General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece, as well as ECSR 07.12.2012, Complaints Nos. 76/2012, Federation of employed pensioners of Greece (IKA-ETAM) v. Greece, 77/2012, Panhellenic Federation of Public Service Pensioners (POPS) v. Greece, 78/2012, Pensioners' Union of the Athens-Piraeus Electric Railways (I.S.A.P.) v. Greece, 79/2012, Panhellenic Federation of pensioners of the Public Electricity Corporation (POS-DEI) v. Greece, 80/2012, Pensioners' Union of the Agricultural Bank of Greece (ATE) v. Greece.

3. Council of Europe, Committee of Ministers, Resolution CM/ResCSS(2013)21 on the application of the European Code of Social Security by Greece (Period from 1 July 2011 to 30 June 2012), adopted by the Committee of Ministers on 16 October 2013 at the 1181st meeting of the Ministers'

Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου⁴, η Επιτροπή Εμπειρογνομώνων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για την εφαρμογή των Συμβάσεων και Συστάσεων⁵ (εφεξής Επιτροπή Εμπειρογνομώνων της ΔΟΕ) και ο Ανεξάρτητος Εμπειρογνώμονας του ΟΗΕ για τις επιδράσεις του εξωτερικού χρέους και των λοιπών διεθνών οικονομικών υποχρεώσεων των Κρατών στην πλήρη απόλαυση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ιδίως των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών, κ. Cephias Lumina⁶.

Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει ότι τα μέτρα που καταδικάζει τόσο η ΕΕΚΔ όσο και τα λοιπά διεθνή και ευρωπαϊκά όργανα, επιβλήθηκαν από «Μνημόνια Συνεννόησης» (στο εξής Μνημόνια), τα οποία υπογράφηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκ μέρους των κρατών-μελών της Ευρωζώνης, και την Ελληνική Δημοκρατία, προκειμένου να εκπληρωθούν οι απορρέουσες από τις δανειακές συμβάσεις υποχρεώσεις. Η εφαρμογή των Μνημονίων ελέγχεται από την «Τρόικα» (εκπρόσωποι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ)).

Επισημαίνεται, επίσης, ότι το Ευρωπαϊκό Δίκτυο των Εθνικών Θεσμών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΕΘΑΔ) απέστειλε τον Ιανουάριο του 2014 ανοιχτές επιστολές στον κ. J.-M. Barroso και τον κ. M. Draghi «Για την προσεχή επίσκεψη της Τρόικας στην Ελλάδα», με συνημμένη, με-

ταξύ άλλων, την ως άνω σύσταση της ΕΕΔΑ. Σε αυτές τις επιστολές, το ΕΔΕΘΑΔ, επικαλούμενο και τις καταδικαστικές για την Ελλάδα αποφάσεις της ΕΕΚΔ, επέστησε την προσοχή στις αρνητικές συνέπειες της κρίσης και των μέτρων λιτότητας στην απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη χώρα μας. Υπενθύμισε ότι τα μέλη της ΕΕ δεσμεύονται από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ότι τόσο τα μέλη της ΕΕ όσο και τα όργανα της ΕΕ δεσμεύονται από το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (στο εξής ΧΘΔ). Τόνισε ότι «μόνο συνδέοντας τη διαδικασία λήψης μακροοικονομικών αποφάσεων με τα δικαιώματα του ανθρώπου μπορούμε να επιβραδύνουμε, ίσως και να αναστρέψουμε, το μετασχηματισμό της οικονομικής κρίσης σε ανθρωπιστική κρίση» και κάλεσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την ΕΚΤ να διεξάγουν μια συστηματική αξιολόγηση των επιπτώσεων όλων των μέτρων λιτότητας στα δικαιώματα του ανθρώπου, να διασφαλίσει ότι αυτά δεν οδηγούν σε παραβιάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου και να εντάξει θεσμούς και εμπειρογνώμονες ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διαδικασία λήψης μακροοικονομικών αποφάσεων⁷. Στο πλαίσιο αυτό η ΕΕΔΑ σημειώνει τα εξής:

I. Ανάγκη επικύρωσης του αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει με έμφαση ότι η επικύρωση του Αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (εφεξής ΑΕΚΧ), την οποία έχει επανειλημμένα συστήσει⁸, αποτελεί ένα πολύ σημαντικό και αναγκαίο βήμα για την επίτευξη της κοινωνικής προόδου στην παρούσα οικονομική και πολιτική συγκυρία και εκφράζει τον έντονο προβληματισμό της για το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν τον έχει ακόμη επικυρώσει. Η ΕΕΔΑ, συντασσόμενη στο σημείο αυτό με την Ολομέλεια της

Deputies, διαθέσιμο σε: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResCSS\(2013\)21&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResCSS(2013)21&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383).

4. Council of Europe, Commissioner for Human Rights, *Safeguarding human rights in times of economic crisis, November 2013*, σελ. 52, διαθέσιμο σε: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2530030&SecMode=1&DocId=2144886&Usage=2>.

5. ILO Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations (CEACR), in *Reports to the International Labour Conference (ILC) 2013 finding violations of ILO Conventions Nos. 95 (protection of wages) and 102 (social security minimum standards) by Greece*.

6. UN Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, Cephias Lumina, in his *Report Mission to Greece (22-27 April 2013), to the UN Human Rights Council 25th Session, 11 March 2014 (A/HRC/25/50/Add.1)*.

7. Οι ανοιχτές επιστολές του ΕΔΕΘΑΔ και οι επισυνάψεις είναι διαθέσιμες σε: <http://www.nchr.gr/index.php/en/2013-04-03-10-23-48/2013-04-03-10-41-02>.

8. Νομοσχέδιο που καταρτίστηκε για την κύρωση του ΑΕΚΧ δεν προχώρησε. Βλ. ΕΕΔΑ, *Παρατηρήσεις και προτάσεις σχετικά με το Σχέδιο Νόμου «Κύρωση Αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη»*, 10.6.2010, διαθέσιμες σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/protaseis_epinomoth_keimenwn/EEDA_RevSocCharter.pdf.

Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία στην από 12 Ιουνίου 2012 Σύστασή της κάλεσε όλα τα συμβαλλόμενα κράτη να υπογράψουν και επικυρώσουν τον ΑΕΚΧ⁹. Η ΕΕΔΑ διατηρεί την πεποίθηση ότι, παρά την οικονομική κρίση, που πλήττει τη χώρα μας και την ευρύτερη οικονομική κρίση που πλήττει και άλλες χώρες της ΕΕ, η εφαρμογή του ΑΕΚΧ μπορεί να συμβάλει στη προάσπιση των κοινωνικών δικαιωμάτων σε μια εποχή αποδόμησης του κοινωνικού κράτους¹⁰.

II. Μη συμμόρφωση με τις αποφάσεις της ΕΕΚΔ και η χειροτέρευση της κατάστασης στην Ελλάδα

Η ΕΕΔΑ, στο πλαίσιο του συμβουλευτικού ρόλου της προς την Πολιτεία, παρακολουθεί με ιδιαίτερη προσοχή και ανησυχία τις επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας σε βάρος θεμελιωδών, ιδίως κοινωνικών δικαιωμάτων. Επισημαίνει, δε, τις διαπιστώσεις ευρωπαϊκών και διεθνών ελεγκτικών οργάνων για την παραβίαση διεθνών κανόνων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, αλλά και τη διεθνή ανησυχία που αποτυπώνεται στις αποφάσεις και συστάσεις των διεθνών οργάνων, που, σε αντίθεση με την Ελληνική Πολιτεία, λαμβάνουν υπόψη τις Συστάσεις της ΕΕΔΑ.

Σε ό,τι αφορά στις προαναφερόμενες επτά αποφάσεις της ΕΕΚΔ, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι οι διατάξεις που κρίθηκε ότι παραβιάζουν τον ΕΚΧ δεν έχουν καταργηθεί ή τροποποιηθεί.

Άλλωστε, εκτός από την ΕΕΚΔ, και η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων της ΔΟΕ διαπιστώνει στην Έκθεσή της προς την 103^η Διάσκεψη (2014) για την εφαρμογή της Σύμβασης 102, ότι οι προηγούμενες παρατηρήσεις της αγνοήθηκαν, με συνέπεια να επιδεινωθεί σοβαρά η κατάσταση. Το ίδιο διαπιστώνει και η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά τον έλεγ-

χο της εφαρμογής εκ μέρους της Ελλάδας του Ευρωπαϊκού Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλειας¹¹.

Ειδικότερα, η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων της ΔΟΕ τονίζει, αναφερόμενη και στην ΕΕΚΔ, ότι «οι πολιτικές λιτότητας οδήγησαν τη χώρα σε οικονομική και ανθρωπιστική καταστροφή, πρωτοφανή σε περίοδο ειρήνης: 25 % συρρίκνωση του ΑΕΠ – περισσότερο από την εποχή της Μεγάλης Ύφεσης στις ΗΠΑ, άνω του 27 % ανεργία – το υψηλότερο επίπεδο σε οποιαδήποτε δυτική βιομηχανοποιημένη χώρα τα τελευταία 30 χρόνια, 40 % μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, ένα τρίτο του πληθυσμού κάτω του ορίου της φτώχειας και πάνω από 1 εκατομμύριο άνθρωποι ή 17,5 % του πληθυσμού να ζουν σε νοικοκυριά χωρίς καθόλου εισόδημα. Οι συνέπειες αυτές συνδέονται ουσιαστικά με το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής που η Ελλάδα έπρεπε να αποδεχθεί από την ομάδα των Διεθνών Θεσμών, γνωστών ως «Τρόικα» [...], ώστε να εξασφαλισθεί η αποπληρωμή του δημόσιου χρέους»¹².

Η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας (εφεξής ΓΣΕΕ) κατέθεσε ήδη συλλογική προσφυγή στην ΕΕΚΔ, για την παραβίαση κατά την τελευταία τετραετία μεγάλου αριθμού κοινωνικών δικαιωμάτων εργαζομένων στην Ελλάδα, τα οποία κατοχυρώνει ο ΕΚΧ¹³.

Η πλήρης απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, οι δραστικές και αλληπάλληλες μειώσεις των αποδοχών και των συντάξεων και η αποδόμηση του κοινωνικού κράτους δεν αφορούν μόνο τους έλληνες εργαζόμενους, ανέργους και συνταξιούχους. Έχουν προεκτάσεις σε όλον τον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο.

9. Council of Europe, Parliamentary Assembly, *Austerity measures – a danger for democracy and social rights*, Resolution 1884 (2012), 26.6.2012, παρ. 10.3, διαθέσιμη σε: <http://assembly.coe.int/ASP/XPRef/X2H-DW-XSL.asp?fileid=18916&lang=EN>.

10. Βλ. έτσι και Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΟΚΕ), *Γνώμη επί του Σχεδίου Νόμου «Κύρωση Αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη»*, 4.2.2011, διαθέσιμη σε: http://www.oke.gr/opinion/op_242.pdf.

11. Council of Europe, Committee of Ministers, *Resolution CM/ResCSS(2013)21 on the application of the European Code of Social Security by Greece (Period from 1 July 2011 to 30 June 2012)*, adopted by the Committee of Ministers on 16 October 2013 at the 1181st meeting of the Ministers' Deputies, *op.cit.*

12. Observations (CEACR) - adopted 2013, published 103rd ILC session (2014), *Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102)*, σελ. 516, Greece, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/F?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3150771.

13. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας, *Δελτίο Τύπου-Προσφυγή της ΓΣΕΕ στο Συμβούλιο της Ευρώπης*, 29.9.2014, διαθέσιμο σε: http://www.gsee.gr/news/news_view.php?id=2325.

Υπό το φως των ανωτέρω πρέπει να διαβαστούν και οι ειδικότερες παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ για το σεβασμό των δικαιωμάτων, τα οποία αφορούν οι υπό εξέταση Εκθέσεις της Ελλάδας.

III. Ζητήματα που αφορούν τα υπό εξέταση θέματα

Η ΕΕΔΑ θεωρεί επίσης κρίσιμη την αναφορά σε τρία τουλάχιστον σημεία τα οποία τέμνουν κάθετα όλα τα εξεταζόμενα εδώ δικαιώματα: τον περιορισμό του πεδίου των κοινωνικών δικαιωμάτων (Α), την απορρύθμιση των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συλλογικών συμβάσεων (Β) και τη διαρκώς εντεινόμενη δυσχέραση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη των προσώπων τα δικαιώματα των οποίων θίγονται (Γ).

A. Ο περιορισμός του πεδίου εφαρμογής των κοινωνικών δικαιωμάτων

Η ΕΕΔΑ έχει επανειλημμένα διαμαρτυρηθεί σχετικά με το άρθρο 84 Ν 3386/2005, το οποίο απαγορεύει την ιατρική περίθαλψη υπηκόων τρίτης χώρας που στερούνται νομιμοποιητικών εγγράφων, με απειλή πειθαρχικής και ποινικής τιμωρίας (παραβάση καθήκοντος) των γιατρών που την παραβαίνουν. Έχει τονίσει ότι η ρύθμιση αυτή εξωθεί σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση των ανθρώπων αυτών και προσβάλλει το δικαίωμά τους σε κοινωνική αρωγή και προστασία της υγείας, ενώ θέτει σε κίνδυνο και τη δημόσια υγεία. Η διάταξη αυτή επιτρέπει μόνο νοσοκομειακή περίθαλψη επειγόντων περιστατικών και ανήλικων παιδιών. Καθώς οι γιατροί, σεβόμενοι τον όρκο του Ιπποκράτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα, αφήφουν την απαγόρευση, επείγουσα εγκύκλιος του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης υπενθύμισε τις ανωτέρω διατάξεις και επεσήμανε με έμφαση τις απορρέουσες από αυτές υποχρεώσεις και την ευθύνη των γιατρών¹⁴.

14. Εγκύκλιος Υ4α/οικ.45610/02/05/2012. Βλ. ΕΕΔΑ, Παρατηρήσεις επί του Ν 3386/2005 «Είσοδος και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια», 10.11.2005, διαθέσιμες σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/protaseis_epi_nomoth_keimenwn/resolution_law_3386_2006.pdf, καθώς και ΕΕΔΑ, Δελτίο

B. Η απορρύθμιση των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συλλογικών συμβάσεων

Η ΕΕΔΑ παγίως επισημαίνει¹⁵ ότι οι ανατροπές στο σύστημα των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συλλογικών συμβάσεων εργασίας (εφεξής ΣΣΕ), που έχουν επέλθει με σειρά νομοθετικών διατάξεων (Ν 3845/2010, 3863/2010, 3899/2010, 4024/2011, 4093/2012, ΠΥΣ 6/28-2-2012), έχουν άμεση επίδραση και στην ανάδειξη εργασιακών αιτημάτων ευρύτερου κοινωνικού ενδιαφέροντος μέσω των ΣΣΕ. Κι αυτό, γιατί ο περιορισμός του ρυθμιστικού περιεχομένου των ΣΣΕ, αποδυναμώνει σημαντικά τη δυνατότητα αυτού του κορυφαίου συλλογικού μέσου όχι μόνο ως προς τη ρύθμιση εργασιακών δικαιωμάτων, αλλά και ως προς την εποικοδομητική του λειτουργία στην κατάργηση επικίνδυνων στερεοτύπων μέσα στους χώρους εργασίας και στην προστασία ευαίσθητων ομάδων και των γυναικών από τον κοινωνικό αποκλεισμό¹⁶.

Γ. Οι δυσχέρειες πρόσβασης στη δικαιοσύνη προσώπων τα δικαιώματα των οποίων παραβιάζονται

Η ΕΕΔΑ δράττεται της ευκαιρίας προκειμένου να επαναφέρει τις από 26.1.2012 θέσεις της αναφορικά με το ζήτημα της αλματώδους αύξησης των παραβόλων για την άσκηση ένδικων βοηθημάτων και μέσων και να αναδείξει, για άλλη μία φορά, την αντίθεση της εν λόγω επιλογής ως μέσου επίλυσης του προβλήματος της μη εύλογης διάρκειας της δίκης προς θεμελιώδη δικαιώματα. Πράγματι,

τύπου 25.5.2012 «Βάναυση και εξευτελιστική μεταχείριση συνανθρώπων μας: η ευθύνη της Πολιτείας», διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/EEDA_DT_orotheitikes.pdf.

15. Βλ. ΕΕΔΑ, Σύσταση ΕΕΔΑ: "Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων" (Δεκέμβριος 2011), 8.12.2011, διαθέσιμη σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/EEDA_Krisi.pdf και Σύσταση της ΕΕΔΑ και κρίσεις διεθνών οργάνων για τη συμβατότητα μέτρων λιτότητας προς διεθνείς κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου (2013), 27.6.2013, διαθέσιμη σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/metra.litotitas.eeda.pdf.

16. ΕΕΔΑ, Ζητήματα προστασίας δικαιωμάτων των οροθετικών στο HIV ατόμων, 27.1.2011, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/gygia/Rights_HIV_final2011.pdf.

η ΕΕΔΑ, στηριζόμενη και σε νομολογία του ΕΔΔΑ, έχει επισημάνει με έμφαση ότι τέτοια μέτρα θίγουν καίρια το δικαίωμα σε δικαστική προστασία μεγάλου αριθμού προσώπων. Πολλώ δε μάλλον όταν ένα μεγάλο και ραγδαία αυξανόμενο τμήμα του πληθυσμού της Ελλάδας είναι εκτεθειμένο σε φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό.

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η οικονομική ύφεση που πλήττει τη Χώρα μας είναι πρωτοφανής σε ένταση και διάρκεια¹⁷. Κατά τις εκτιμήσεις της Eurostat για το εθνικό εισόδημα, το 2013 το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της Ελλάδας έχει συρρικνωθεί κατά 20,6% σε σύγκριση με το 2009 (ή, ακόμη, 23,2% σε σύγκριση με το 2007)¹⁸, ενώ η Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών επισημαίνει ότι το ποσοστό φτώχειας με βάση ένα σταθερό όριο έχει αυξηθεί κατακόρυφα, σε 39% το 2012 και 44% το 2013¹⁹. Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά, το 2012, 34,6% του πληθυσμού (τώρα προφανώς μεγαλύτερο ποσοστό) βρισκόταν στα όρια της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού²⁰.

Κατ' επιταγή δε του 2^{ου} Μνημονίου, οι προβλεπόμενες στην ΕΓΣΣΕ της 15.7.2010 αμοιβές μειώθηκαν κατά 22% για όλους τους εργαζομένους, εκτός των κάτω των 25 ετών, για τους οποίους μειώθηκαν κατά 32%. Έτσι, ο κατώτατος μηνιαίος μισθός έγινε 586,08 Ευρώ, και για τους νέους κάτω των 25 ετών 510,95 Ευρώ, ενώ

το όριο της φτώχειας είναι 580 Ευρώ²¹. Η μείωση αυτή του μισθού των νέων αποτελεί, κατά την ΕΕΚΔ, παράβαση του ΕΚΧ. Σε μία περίοδο σοβαρών και εντεινόμενων αναταράξεων στον εργασιακό και ασφαλιστικό τομέα και περιορισμού και στέρησης θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων, κατά την οποία μεγάλος αριθμός ατόμων έχει εντονότερη από ποτέ ανάγκη αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, τα αυξανόμενα εμπόδια στην πρόσβαση στη Δικαιοσύνη αποτελούν ιδιαίτερης βαρύτητας προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Για το λόγο αυτό και προκειμένου να μη δυσχεραίνεται η πρόσβαση στη Δικαιοσύνη μόνο για τους ιδιώτες, αφού μόνο αυτοί καταβάλλουν τα παράβολα, η ΕΕΔΑ έχει προτείνει στο παρελθόν, σε περίπτωση μη ευδοκίμησης ενδίκου βοηθήματος ή μέσου ασκηθέντος από το Δημόσιο ή ΝΠΔΔ, να του επιβάλλονται σημαντικά αυξημένες δικαστική δαπάνη και χρηματική ποινή, ικανές να ενεργήσουν αποτρεπτικά²². Καθώς η μεγαλύτερη επιβάρυνση των δικαστηρίων οφείλεται αποδεδειγμένα σε αδικαιολόγητα ένδικα βοηθήματα και μέσα που ασκεί το Δημόσιο και ΝΠΔΔ, με τον τρόπο αυτό περιορίζεται ο φόρτος των δικαστηρίων, χωρίς να δημιουργείται ζήτημα ισότητας των διαδικιών.

Η ΕΕΔΑ, στα σχόλιά της για το Σχέδιο Νόμου που έγινε Ν 4055/2012, επικαλέστηκε μια ειδική γνώμη που εκφράστηκε στη Γνωμοδότηση Αρ. 4/2010 της Διοικητικής Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, σύμφωνα με την οποία «είναι απολύτως αδύνατο να επιτευχθεί σημαντική μείωση της διάρκειας της διαδικαστικής διαδικασίας στο ΣτΕ χωρίς να μειωθεί δραστικά ο αριθμός των εκδικαζόμενων υποθέσεων. Αυτή η μείωση δεν μπορεί, βέβαια, αν επιτευχθεί με νομοθετικά μέτρα που θα αναχαιτίζουν ή θα εμποδίζουν το δικαίωμα των ιδιωτών, όπως το

17. Βλ. σχετικά Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης, Ενημερωτικό Δελτίο 1/2012, Μ. Ματσαγγάνης, Χ. Λεβέντη, Ε. Καναβίτσα (επιμ.), διαθέσιμο σε: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_01.pdf, καθώς επίσης και Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013, Ενημερωτικό Δελτίο 5/2013, Μ. Ματσαγγάνης, Χ. Λεβέντη (επιμ.), σελ. 3-4, διαθέσιμο σε: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_05.pdf.

18. Eurostat, Real GDP growth rate - volume, διαθέσιμο σε: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&rcode=tec00115>.

19. Βλ. Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013, Ενημερωτικό Δελτίο 5/2013, Μ. Ματσαγγάνης, Χ. Λεβέντη (επιμ.), σελ. 6-7, διαθέσιμο σε: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_05.pdf.

20. ΕΛΣΤΑΤ, Συνθήκες διαβίωσης στη Ελλάδα 2014, Αγορά εργασίας, Πίνακας 8, Φτώχεια-ανισότητα, Πίνακας 6, διαθέσιμο σε: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A0101&r_param=SJO01&y_param=TS&mytabs=0.

21. ECSR 23.5.2012, Complaint No. 66/2011, General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece.

22. Βλ. ΕΕΔΑ, Παρατηρήσεις και προτάσεις σχετικά με το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης "Εξορθολογισμός διαδικασιών και επιτάχυνση της διοικητικής δίκης και άλλες διατάξεις", 21.10.2010, διαθέσιμες σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/protaseis_epi_nomoth_keimenwn/Paratiriseis_dioikitiki_diki_final201.pdf.

εγγυάται το Καταστατικό του ΕΔΔΑ, με στόχο την ακύρωση παράνομων πράξεων ή παραλείψεων της Διοίκησης. Συνεπώς, το μόνο διαθέσιμο μέτρο του νομοθέτη για να επιτύχει μια σημαντική μείωση των υποθέσεων προ του ΣΤΕ είναι η δραστική μείωση των ενδίκων βοηθημάτων που υποβάλλονται από το Δημόσιο και τα ΝΠΔΔ, τα οποία ασκώντας δημόσια εξουσία, δεν έχουν δικαίωμα δικαστικής προστασίας. Το τελευταίο υφίσταται μόνο για τους ιδιώτες»²³.

Επιπρόσθετα, ως μέτρο στήριξης των βαριά πληττομένων από την ανεργία, την εργασιακή ανασφάλεια και την απορρύθμιση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας, σε συμμόρφωση προς τις επιταγές των άρθρων 21, 22, παρ. 1 και 5, και 25 του Συντάγματος, καθώς και του άρθρου 6, παρ. 1, της ΕΣΔΑ, η ΕΕΔΑ έχει επίσης προτείνει να καταργηθούν τα παράβολα, τουλάχιστο για τις εργατικές και κοινωνικο-ασφαλιστικές υποθέσεις και να μειωθούν δραστικά για τις λοιπές υποθέσεις. Παράλληλα, δε, αναγκαίο κρίνεται να αναδιοργανωθεί και επεκταθεί ο θεσμός της νομικής βοήθειας, ο οποίος έχει αποδυναμωθεί, κυρίως λόγω των πολύ αυστηρών προϋποθέσεων που τίθενται για την παροχή της²⁴. Οι προτάσεις αυτές, άλλωστε, συνάδουν με τις αντίστοιχες συστάσεις για λήψη μέτρων στήριξης των εργαζομένων στην παρούσα περίοδο κρίσης των αρμοδίων οργάνων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, κατόπιν καταγγελιών της ΓΣΕΕ²⁵.

23. Γνωμοδότηση της Διοικητικής Ολομέλειας του ΣΤΕ Αρ.4/2010, ειδικότερη γνώμη σχετικά με την πρόβλεψη που έγινε με το άρθρο 12 του Σχεδίου Νόμου. Αυτή η γνώμη επικαλείται τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ, *Radio France v. France*, 23.9.2003, παρ. 26 (σχετικά με την προσβασιμότητα) και *Monasteries v. Greece*, 9.12.1994, παρ. 49, και *Commercial, Industrial and Rural Chamber of Timisoara v. Romania*, 16.07.2009, παρ. 15. Σε αυτές τις αποφάσεις προσθέτουμε τις εξής του ΕΔΔΑ: *Section de Commune d'Antilly v. France*, 23.11.1999 (για την προσβασιμότητα) και *Danderyds Kommun v. Sweden*, 7.06.2001 (για την προσβασιμότητα).

24. Βλ. Ν 3226/2004, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει.

25. ILO, *Committee on the Application of Standards*, 2013 Report (102nd ILC), http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/102/reports/committee-reports/WCMS_216456/lang--en/index.htm; *Committee on Freedom of Association*, 365th Report of the Committee on Freedom of Association (November 2012), case 2820, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_193260.pdf; *Committee on the Application of Standards 2011 Report (100th ILC)*,

IV. Ειδικές παρατηρήσεις επί της εφαρμογής του ΕΚΧ και του Πρόσθετου σε αυτόν Πρωτοκόλλου

Άρθρο 2

ΕΚΧ – Το δικαίωμα σε δίκαιες συνθήκες εργασίας

Ο Ν 4093/2012 έχει εισάγει μεταξύ άλλων σημαντικές τροποποιήσεις σε διατάξεις για το χρόνο εργασίας, που συνδέονται στενά με την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων υπό το ευρωπαϊκό και το διεθνές δίκαιο. Η Οδηγία 93/104/ΕΚ, η οποία προβλέπει τα ελάχιστα προαπαιτούμενα ασφάλειας και υγείας για την οργάνωση του χρόνου εργασίας, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2003/34/ΕΚ, ενσωματώθηκε με το ΠΔ 88/1999, όπως τροποποιήθηκε από το ΠΔ 76/2005. Η Οδηγία 2003/88/ΕΚ αντικατέστησε τις παραπάνω Οδηγίες.

Οι ευρωπαϊκές Οδηγίες σαφώς ορίζουν ότι θέτουν ελάχιστα όρια προστασίας, και δεν επηρεάζουν το δικαίωμα των κρατών μελών στη διατήρηση ή υιοθέτηση νόμων ή λοιπών κανονιστικών ρυθμίσεων ευνοϊκότερων για την προστασία της ασφάλειας και υγείας των εργαζομένων ή την διευκόλυνση εφαρμογής συλλογικών συμβάσεων ευνοϊκότερων για την προστασία της ασφάλειας και υγείας των εργαζομένων. Επιπλέον, ορίζουν ότι η εφαρμογή τους δεν αποτελεί επαρκή δικαιολογία για την υποβάθμιση του γενικού επιπέδου προστασίας των εργαζομένων (άρθρα 15 και 23 της Οδηγίας 2003/88/ΕΚ). Οι Οδηγίες επομένως, εκφράζουν την αρχή της ευνοϊκότερης ρύθμισης. Η ελληνική νομοθεσία που ενσωμάτωσε τις παραπάνω Οδηγίες θεσμοθέτησε, στο πλαίσιο της

http://www.ilo.org/global/standards/WCMS_165970/lang--en/index.htm. Σχετικά βλ. επίσης ILO, *Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations*, 2013 Report, http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/102/reports/reports-submitted/WCMS_205472/lang--en/index.htm; 2012 Report, http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/101stSession/reports/reports-submitted/WCMS_174843/lang--en/index.htm; 2011 Report, http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/100thSession/reports/reports-submitted/WCMS_151556/lang--en/index.htm και ILO's High Level Mission to Greece, Report (November 2011), http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/missionreport/wcms_170433.pdf.

αρχής αυτής, τουλάχιστον 12 ώρες καθημερινής ανάπαυσης αντί 11 που προβλεπόταν από τις Οδηγίες.

Όμως, ο Ν 4093/2012 επηρέασε αρνητικά τις συνθήκες εργασίας μειώνοντας το επίπεδο της προστασίας των εργαζομένων, σε ό,τι συγκεκριμένα αφορά τις ώρες εργασίας, ως εξής:

- αποσυνδέοντας τις ώρες λειτουργίας των καταστημάτων από τις ώρες εργασίας των υπαλλήλων,

- επιτρέποντας αποκλίσεις από την 5ήμερη εβδομάδα εργασίας για τους υπαλλήλους καταστημάτων μέσω ΣΣΕ που ρυθμίζουν τις ώρες εργασίας σε εβδομαδιαία βάση,

- μειώνοντας την ελάχιστη περίοδο ανάπαυσης από 12 σε 11 ώρες,

- επιτρέποντας σε επιχειρήσεις που απασχολούν τακτικό και εποχιακό προσωπικό να παρέχουν, σε περίπτωση φόρτου εργασίας, μέρος της ετήσιας άδειας (10 εργάσιμες μέρες) σε εργαζόμενους που απασχολούνται 5 μέρες την εβδομάδα και 12 εργάσιμες μέρες σε αυτούς που εργάζονται 6 μέρες την εβδομάδα, οποιαδήποτε στιγμή εντός ενός ημερολογιακού έτους,

- καταργώντας την προσαύξηση αποδοχών της εργασίας του Σαββάτου (30%).

Αυτές οι ρυθμίσεις έχουν σημαντικά μειώσει το επίπεδο προστασίας των εργαζομένων με αντίκτυπο στην υγεία και ασφάλειά τους, αγαθά τα οποία επιδιώκει να προστατεύσει το δίκαιο του ΕΚΧ και της ΕΕ σχετικά με τα όρια του χρόνου εργασίας. Συγκεκριμένα, η μείωση στο ελάχιστο της περιόδου ανάπαυσης από 12 σε 11 ώρες έχει βλαπτικές συνέπειες στην υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων, ενώ η ρύθμιση των ημερών εργασίας κατά συντομότερα χρονικά διαστήματα (εβδομαδιαία) έχει ως αποτέλεσμα η έντατικοποίηση της εργασίας. Ως εκ τούτου, αυτές οι ρυθμίσεις παραβιάζουν το άρθρο 2 του ΕΚΧ για το δικαίωμα σε δίκαιες συνθήκες εργασίας.

Παράγραφος 3 – Δικαίωμα σε δίκαιες συνθήκες εργασίας: ετήσια άδεια με αποδοχές διάρκειας τουλάχιστον δύο εβδομάδων

Η ΕΕΚΔ έχει ήδη διαπιστώσει παραβίαση του

ΕΚΧ του 1961 για την περίπτωση των απασχολούμενων με «ειδικές συμβάσεις μαθητείας», ηλικίας 15-18 ετών, που δεν δικαιούνται ετήσια άδεια με αποδοχές²⁶. Πρόκειται για παράβαση του άρθρ. 7, παρ. 7, ΕΚΧ του 1961, που απαιτεί τρεις τουλάχιστον εβδομάδες άδεια με αποδοχές για τους κάτω των 18 ετών. Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι η αντίθετη προς τον ΕΚΧ νομοθεσία δεν καταργήθηκε ούτε τροποποιήθηκε, με αποτέλεσμα η ελληνική νομοθεσία να παραμένει ασύμβατη με τον ΕΚΧ.

Το ζήτημα εμπίπτει και στο πεδίο θεμελιώδους αρχής του κοινωνικού δικαίου της ΕΕ που δεν επιδέχεται αποκλίσεις. Η αρχή αυτή έχει ενσωματωθεί στο άρθρο 31, παρ. 2, ΧΘΔ (*δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας*) και εκφράζεται και στην Οδηγία 2003/88/ΕΚ²⁷ που παρέχει σε όλους τους εργαζομένους δικαίωμα τουλάχιστον τεσσάρων εβδομάδων άδειας με αποδοχές²⁸. Συνεπώς, οι προαναφερόμενες διατάξεις προσκρούουν και στους σχετικούς κανόνες του δικαίου της ΕΕ, που υπερβαίνουν το *minimum* του ΕΚΧ, κι έτσι υπερισχύουν.

Η ΕΕΔΑ εκφράζει την ανησυχία της και για τις συμβάσεις εξαρτημένης εργασίας στα προγράμματα κοινωφελούς εργασίας, καθότι θεωρούνται ειδικού σκοπού και είναι επομένως αβέβαιο αν οι εργαζόμενοι στο πλαίσιο αυτών δικαιούνται άδεια με αποδοχές. Οι υποχρεώσεις του υπεύθυνου για την εκτέλεση των ως άνω προγραμμάτων φορέα περιορίζονται στη διασφάλιση της υγιεινής και ασφάλειας στον τόπο παροχής εργασίας, ενώ δεν προβλέπεται υποχρέωσή του να καταβάλει οποιαδήποτε άλλη παροχή στα απασχολούμενα πρόσωπα πέραν αυτής που ρητά καθορίζεται στην παρ. Α περ. 1 του άρθρου 89 του Ν 3996/2011.

26. ECSR 23.05.2012, Complaint 66/2011, General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece.

27. Οδηγία 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 299 της 18/11/2003, σελ. 0009 - 0019.

28. ΔΕΕ 26.6.2001 C-173/99 BECTU, Συλλ. 2001, I-4881, 21.6.2012 C-78/11 ANGED, Συλλ. 2012, I-372, C-579/12 RX-II, Strack, EU:C:2013:570.

Άρθρο 4**ΕΚΧ – Το δικαίωμα σε δίκαιη αμοιβή****Παράγραφος 1 – Το δικαίωμα των εργαζομένων σε αμοιβή που να διασφαλίζει σε αυτούς και τις οικογένειές τους ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης**

Η ΕΕΔΑ εκφράζει την ανησυχία της για την επιβολή μειώσεων μισθών και ημερομισθίων, καθώς και το «πάγωμα» αποδοχών που ρυθμιζόταν με ισχύουσες συλλογικές συμβάσεις εργασίας και διαιτητικές αποφάσεις. Τα μέτρα αυτά προβλέπονται στην Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου (ΠΥΣ) 6/28-2-2012, που εκδόθηκε βάσει της εξουσιοδοτικής διάταξης της παρ. 6 του άρθρου 1 του Ν 4046/2012.

Οι ρυθμίσεις της ΠΥΣ 6/2012, που έχουν ήδη εφαρμοστεί έχουν επιφέρει δραματικές συνέπειες στη ζωή των εργαζομένων της χώρας, οι οποίες μεταξύ άλλων αποτυπώνονται στη βίαιη υποβάθμιση του επιπέδου ζωής των εργαζομένων.

Η ΕΕΔΑ εκφράζει επίσης την ανησυχία της για το ότι η μείωση κατά 32% του κατώτατου μισθού των νέων, που η ΕΕΚΔ θεώρησε ότι παραβιάζει το άρθρο 4 του ΕΚΧ, εξακολουθεί, χωρίς να έχουν αποτιμηθεί οι κοινωνικές επιπτώσεις της, όπως διαπίστωσε η ΕΕΚΔ, και χωρίς να έχει μειωθεί η ανεργία των νέων, ενώ αυξάνεται η χρήση ευέλικτων μορφών απασχόλησης και η ανασφάλιστη εργασία τους.

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, τον Ιούνιο του 2014 (μήνα μάλιστα εποχικής απασχόλησης) οι άνεργοι ανέρχονταν σε 1.303.884 και το ποσοστό ανεργίας 27% (άνδρες: 23.8%, γυναίκες 31.1%, ηλικιακή ομάδα 15-24 ετών: 51.5%)²⁹.

Στο σύνολο των ανέργων, οι μακροχρόνιοι άνεργοι (πάνω από 12 μήνες) ήταν το πρώτο τρίμηνο 2014, 71.4%³⁰. Από τους εγγεγραμμένους

στον ΟΑΕΔ (που είναι λιγότεροι από της ΕΛΣΤΑΤ: 993.118), περί το 9% μόνο λαμβάνουν επίδομα ανεργίας, κατά κανόνα έως 12 μήνες, που δεν καλύπτει τους μακροχρόνια άνεργους, ενώ το ύψος του (360 Ευρώ το μήνα, συν 36 Ευρώ για κάθε εξαρτώμενο μέλος οικογένειας) είναι πολύ κάτω του ορίου φτώχειας (580 Ευρώ, όπως διαπίστωσε και η ΕΕΚΔ). Οι μακροχρόνια άνεργοι μπορούν να λάβουν προσωπικό μηνιαίο επίδομα 200 Ευρώ, με αυστηρές οικογενειακές εισοδηματικές προϋποθέσεις, για άλλους 12 μήνες το πολύ³¹.

Η ΕΕΔΑ επίσης επισημαίνει ότι πρόσφατα, η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας εξέδωσε τη με αριθ. 2307/2014 απόφασή της, με την οποία έκανε δεκτή την αίτηση ακύρωσης της ΓΣΕΕ και ακύρωσε, ως αντίθετες στο Σύνταγμα της Ελλάδας, τις διατάξεις της ΠΥΣ 6/2012³², που προέβλεπαν δικαίωμα προσφυγής στη διαιτησία μόνο με κοινή συμφωνία των μερών, και περιόριζαν το αντικείμενο της διαιτησίας αποκλειστικά στον καθορισμό βασικού μισθού ή/και βασικού ημερομισθίου με απαγόρευση ρύθμισης οποιουδήποτε άλλου ζητήματος, ακόμη και ρητρών που διατηρούν τέτοιες ρυθμίσεις. Εντούτοις, στην ίδια αυτή απόφαση το ΣτΕ αποφεύγει να κρίνει τη συμφωνία της ΠΥΣ 6/2012 με τον ΕΚΧ, επισημαίνοντας ότι «[η] διεθν[ής] αυτ[ή] συμβασ[η] περιέχει απλώς υποδείξεις προς τα Κράτη που έχουν προσχωρήσει σε αυτ[ή], ιδίως για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων της απεργίας, των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων εν γένει»³³.

Παράγραφος 3 – Ίση αμοιβή ανδρών και γυναικών για εργασία ίσης αξίας

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι η έκθεση της Ελλάδας περιορίζεται στην καταγραφή του ισχύοντος δικαίου. Αναφορικά με την ίση αμοιβή ανδρών και γυναικών, η ΕΕΔΑ έχει διατυπώσει κατά το πα-

29. ΕΛΣΤΑΤ, Δελτίο Τύπου 11ης Σεπτεμβρίου για Ιούνιο του 2014, διαθέσιμο σε: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJ002_DT_MM_06_2014_01_F_EN.pdf.

30. ΕΛΣΤΑΤ, Άνεργοι ηλικίας 15 ετών και άνω κατά διάρκεια χρόνου ανεργίας 2001-2014, ανά τρίμηνο. Πίνακας 6, διαθέσιμο σε: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A0101&r_

param=SJO01&y_param=TS&mytabs.

31. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. ΟΑΕΔ, Σε ποιους απευθύνεται το επίδομα μακροχρόνια ανέργων, διαθέσιμο σε: http://www.oaed.gr/index.php?option=com_content&view=category&id=59&Itemid=614&lang=el.

32. Βλ. *supra*, III.B, σελ. 86.

33. Βλ. ΣτΕ. Ολ 2307/2014, παρ. 40.

ρελθόν σειρά παρατηρήσεων τόσο για το ισχύον δίκαιο όσο και για την πραγματική κατάσταση στην Ελλάδα³⁴. Διαπιστώνοντας, εντούτοις ότι καμία εξέλιξη δεν έχει επέλθει έκτοτε υπενθυμίζει τα εξής:

Η ΕΕΔΑ χαιρέτισε καταρχήν την ψήφιση του Ν 3896/2010 «Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης - Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006 και άλλες συναφείς διατάξεις» και τη λήψη υπόψη σειρά παρατηρήσεων της επί του σχετικού νομοσχεδίου. Το ως άνω νομοθετικό κείμενο, ωστόσο, δε στερείται ατελειών. Καταρχάς, η ΕΕΔΑ επισήμανε ότι δεν περιλαμβάνει σαφή και σύμφωνο προς το δίκαιο ΕΕ ορισμό της «**επαγγελματικής κατάρτισης**», με αποτέλεσμα να μην εξυπηρετείται η ασφάλεια δικαίου.

Εξάλλου, το άρθρο 19 του νόμου [Θετικά μέτρα] δεν ανταποκρίνεται στις επιταγές του άρθρου 116, παρ. 2, του Συντάγματος, το οποίο, κατά το γράμμα του και τη νομολογία του ΣΤΕ, εισάγει υποχρέωση όλων των κρατικών οργάνων, ορίζοντας ότι τα μέτρα αυτά δεν αποτελούν διάκριση³⁵. Ειδικότερα, κατά το ΣΤΕ, η συνταγματική αυτή διάταξη «υποχρεώνει τον νομοθέτη, κοινό ή κανονιστικό, αλλά και τα λοιπά όργανα του Κράτους», να λαβαίνουν, σε όλους τους τομείς, τα θετικά μέτρα υπέρ των γυναικών που είναι «πρόσφορα και αναγκαία» προς «επίτευξη του μέγιστου δυνατού θετικού αποτελέσματος», για να μειωθούν οι ανισότητες, έως ότου εγκαθιδρυθεί πραγματική ισότητα των φύλων³⁶. Επίσης, το άρθρο 116, παρ. 2, του Συντάγματος ορίζει ότι τα θετικά μέτρα πρέπει να στοχεύουν σε εξα-

λειψη των «ανισοτήτων» (έννοια ευρύτερη από την έννοια των «διακρίσεων» που χρησιμοποιεί το άρθρο 19 του Ν 3896/2010)³⁷.

Με την ευκαιρία του σχολιασμού νομοσχεδίου που στόχευε σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 2002/73/ΕΚ, το οποίο έγινε Ν 3488/2006, η ΕΕΔΑ επισήμανε ότι δεν παρέχεται **αυτοτελές προσωπικό δικαίωμα γονικής άδειας** αμειβόμενης σε όλους τους εργαζόμενους και όλες τις εργαζόμενες³⁸, ενώ το άρθρο 3, παρ. 4, σχετικά με την προστασία της μητρότητας δεν εξασφαλίζει αποτελεσματική προστασία της μητρότητας, σύμφωνα και με τις επιταγές του άρθρου 21, παρ. 1 και 5, του Συντάγματος³⁹.

37. Βλ. όπως τόνισε η ΕΕΔΑ στη Γνωμάτευση-Απόφαση της 17.12.2003 επί του Σχεδίου Νόμου για την Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, 2003: Το ελληνικό Σύνταγμα, με το άρθρ. 4, παρ. 2, κατοχυρώνει την ουσιαστική ισότητα των φύλων (ΣΤΕ 1933/1998), κατά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, καταργήθηκε η διάταξη του άρθρου 116 παρ. 2 που επέτρεπε αποκλίσεις και αντικαταστάθηκε με διάταξη που καθιερώνει τα θετικά μέτρα ως μέσο για την επίτευξη της ισότητας των φύλων και απαιτεί την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην Πράξη, ιδίως εις βάρος των γυναικών. Συνεπώς, καταργήθηκαν, αφότου ίσχυσε το αναθεωρημένο Σύνταγμα (18.4.2001), όλες οι διατάξεις που επέτρεπαν αποκλίσεις, μεταξύ των οποίων και του άρθρου 10 του Ν 1414/1984 για την εφαρμογή της ισότητας των φύλων στις εργασιακές σχέσεις, οποιαδήποτε δε διάταξη τυχόν εισαγάγει στο μέλλον αποκλίσεις θα είναι ανίσχυρη. Έτσι, ούτε ο Ν 3488/2006, που εφαρμόζει την Οδηγία 2002/73/ΕΚ ούτε ο Ν 3896/2010, που εφαρμόζει την Οδηγία 2006/54/ΕΚ, προβλέπουν αποκλίσεις από την ισότητα των φύλων στην απασχόληση. Άλλωστε, και οι δύο αυτές Οδηγίες επιτρέπουν τη θέσπιση ή διατήρηση εθνικών διατάξεων ευνοϊκότερων από τις δικές τους και απαγορεύουν τη μείωση του παρεχόμενου από την εθνική νομοθεσία επιπέδου προστασίας.» Εν πάση δε περιπτώσει, «κατά τις γενικές κρατούσες αρχές στο Διεθνές και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, αλλά και τις ρητές διατάξεις των Οδηγιών, επικρατεί η διάταξη του άρθρου 116, παρ. 2, του ελληνικού Συντάγματος, ως περισσότερο προστατευτική της ισότητας».

34. ΕΕΔΑ, Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Δεύτερης Περιοδικής Έκθεσης της Ελληνικής Δημοκρατίας για το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), 5.12.2013, σελ. 26-29, διαθέσιμες σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ellinikes_ektheseis_en_ell_org/OHE/dsapd.pdf.

35. Κατά το άρθρο 116, παρ. 2, Συντ. «δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών».

36. ΣΤΕ 2831/2003, 2832-2833/2003, 3027-3028/2003, 3185, 3187-3189/2003 και 192/2004.

38. Βλ. ιδίως ΕΕΔΑ, Απόφαση σχετικά με τη συμφιλίωση οικογενειακού και επαγγελματικού βίου, ενόψει και της ενσωμάτωσης στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2002/73/ΕΚ, 9.3.2006, διαθέσιμη σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/protaseis_epi_nomoth_keimenwn/professional_family_life_2006.pdf.

39. Δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 21, παρ. 1, Συντ. «η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους», ενώ σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 21, παρ. 5, Συντ. «ο σχεδιασμός και η εφαρμογή δημογραφικής πολιτικής, καθώς και η λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων αποτελεί

Ιδίως στον ιδιωτικό τομέα, οι γυναίκες υφίστανται δυσμενή μεταχείριση ως προς την πρόσβαση σε απασχόληση και τους όρους εργασίας, όχι μόνο όταν είναι έγκυες ή λεχώνες, αλλά και όταν έχουν μικρά παιδιά, ή είναι έγγαμες και σε ηλικία τεκνοποιίας⁴⁰.

Τέλος, ο Ν 3488/2006, όπως και ο Ν 3896/2010 (συμμόρφωση προς Οδηγίες 2002/73/ΕΚ και 2006/54/ΕΚ, αντίστοιχα)⁴¹ δεν εξασφαλίζουν **αποτελεσματική παροχή** δικαστικής προστασίας στις γυναίκες θύματα διακρίσεων, καθώς, μεταξύ άλλων, δεν προβλέπουν τη **νομιμοποίηση νομικών προσώπων και ενώσεων προσώπων** να ασκούν στο δικό τους όνομα τα δικαιώματα του θύματος διακρίσεων ενώπιον δικαστηρίων και άλλων αρχών.

Μια γενικότερη παρατήρηση που επαναλαμβάνει η ΕΕΔΑ με αφορμή όλα τα νομοσχέδια που αποσκοπούν σε συμμόρφωση προς Οδηγίες της ΕΕ σχετικές με την ισότητα των φύλων, είναι ότι οι δικονομικές διατάξεις που περιέχουν αυτές οι οδηγίες, ιδίως σχετικά με τη νομιμοποίηση νομικών προσώπων και ενώσεων προσώπων και το βάρος της απόδειξης, **δεν έχουν ενσωματωθεί στους δικονομικούς κώδικες**, με συνέπεια να είναι άγνωστοι σε δικαστές, δικηγόρους και ενδιαφερόμενα πρόσωπα. Έτσι, η συμμόρφωση προς τις Οδηγίες είναι ανεπαρκής και αναποτελεσματική, αφού δεν εξασφαλίζει την απαιτούμενη **ασφάλεια δικαίου και διαφάνεια** που επιτρέπει στα θύματα των διακρίσεων να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους και να τα ασκούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και λοιπών αρμόδιων αρχών.

Περαιτέρω, και παρά την υιοθέτηση του Ν 3896/2010, η **απορρύθμιση των εργασιακών**

υποχρέωση του Κράτους».

40. ΕΕΔΑ, Γνωμάτευση-Απόφαση της 17.12.2003 επί του Σχεδίου Νόμου για την Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, *op.cit.*.

41. ΕΕΔΑ, Παρατηρήσεις επί του Σχεδίου Νόμου «Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης - Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006», διαθέσιμες σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/isothta_fullwn/EEDA_YpErgasias_2006.54_2010.pdf και http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/isothta_fullwn/paratiriseis_sx.Nomou_2006_54.pdf.

σχέσεων λόγω της οξυνόμενης οικονομικής κρίσης και των διαδοχικών μέτρων λιτότητας διαρκώς επιδεινώνει τη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας, καθιστώντας τις ακόμα πιο ευάλωτες. Λαμβάνοντας υπόψη και τις πρόσφατες καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών⁴², η ΕΕΔΑ εκφράζει την ανησυχία της για την περιθωριοποίηση των γυναικών στην αγορά εργασίας όπως αυτή αντανακλάται στα **υψηλά ποσοστά ανεργίας των γυναικών** (31, 1% έναντι 23, 8% των ανδρών, βλ. πιο πάνω υπό την παρ. 1) και στην υπερεκπροσώπηση τους στις επισφαλείς μορφές εργασίας, καθώς και για τις αρνητικές συνέπειες που έχει γι' αυτές η **εφαρμογή πληθώρας διατάξεων για τα εργασιακά και ασφαλιστικά ζητήματα**.

Επίσης η **ανατροπή της ιεραρχίας των ΣΣΕ και η αποδυνάμωση των ΕΓΣΣΕ και των κλαδικών ΣΣΕ**, σε όφελος των επιχειρησιακών ΣΣΕ, θίγουν ιδιαίτερα τις γυναίκες, λόγω της ασθενούς διαπραγματευτικής ικανότητάς τους, που οφείλεται στη γενικότερη περιθωριοποίησή τους στην αγορά εργασίας και την αυξημένη και διαρκώς αυξανόμενη ανεργία τους, κυρίως ως προς το ζήτημα των ίσων όρων αμοιβής για εργασία ίσης αξίας και συνακόλουθα την διεύρυνση του χάσματος αμοιβών. Άλλωστε, το περιεχόμενο της ΕΓΣΣΕ δεν υπήρξε ποτέ μονοσήμαντα οικονομικό. Αποτελούσε και ένα κορυφαίο εργαλείο προώθησης και προστασίας ενιαίων όρων αμοιβής και εργασίας για όλους τους εργαζόμενους στην ελληνική επικράτεια, χωρίς διακρίσεις.

Ανησυχία προκαλεί επίσης και η διαρκής μείωση των (ήδη ανεπαρκών) **δομών φροντίδας** παιδιών και εξαρτώμενων ατόμων και άλλων κοινωνικών δομών που περιορίζει τις δυνατότητες απασχόλησης των γυναικών ή τις εγκλωβίζει σε θέσεις εργασίας με μειωμένα δικαιώματα, διαιωνίζοντας και τα στερεότυπα φύλου, αφού δεν ενθαρρύνεται παράλληλα με κίνητρα η εμπλοκή των ανδρών στην φροντίδα αυτή. Η εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής πρέπει

42. Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Concluding Observations: Greece, CEDAW/C/GRC/CO/7 (26.4.2013), παρ. 28.

να αφορά γυναίκες και άνδρες. Έξαρση των διακρίσεων, ιδιαίτερα των πολλαπλών (λόγω φύλου και φυλετικής ή/και εθνοτικής καταγωγής, ηλικίας κλπ.) παρατηρείται επίσης σε βάρος των γυναικών, και ιδίως εκείνων που απασχολούνται στο **πλαίσιο εργολαβικών αναθέσεων**, οι οποίες επιτείνονται σε περίπτωση συνδικαλιστικής δράσης τους⁴³.

Η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων της ΔΟΕ επισημαίνει τις **«δυσανάλογες επιπτώσεις»** της κρίσης και των μέτρων λιτότητας στις γυναίκες και τη διεύρυνση του χάσματος αμοιβών σε βάρος των γυναικών. Επισημαίνει συγκεκριμένα ότι *«Οι συνδυασμένες συνέπειες της δημοσιονομικής κρίσης, της εξαπλούμενης άτυπης οικονομίας και της εφαρμογής μέτρων δομικής μεταρρύθμισης έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στη διαπραγματευτική δύναμη των γυναικών και προκαλούν υπερεκπροσώπηση τους σε επισφαλείς, χαμηλά αμειβόμενες εργασίες»*. Επικαλούμενη δε και τον Συνήγορο του Πολίτη, παρατηρεί ότι τα μέτρα περιορισμού της απασχόλησης, καθώς και η νέα κατάταξη των εργασιών και το ενιαίο μισθολόγιο (Ν 4024/2011) που περιέκοψαν τις αμοιβές έως 50% θα πλήξουν σοβαρά τις γυναίκες, οι οποίες έχουν σημαντική παρουσία στο δημόσιο τομέα. Τις σοβαρές επιπτώσεις της κρίσης και των μέτρων λιτότητας στις γυναίκες επεσήμανε πρόσφατα και ο Επίτροπος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης⁴⁴.

Σε ό,τι αφορά τον ιδιωτικό τομέα, η ραγδαία αύξηση **των ελαστικών μορφών απασχόλησης** και η αντικατάσταση συμβάσεων αορίστου χρόνου με συμβάσεις ορισμένου χρόνου προκαλούν σημαντική μείωση των αμοιβών των γυναικών και υποβάθμιση των συνθηκών εργασίας τους, που καθίστανται ανασφαλείς. Η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων της ΔΟΕ τονίζει ότι, κατά

τον Συνήγορο, οι ελαστικές μορφές, κυρίως η μερική και εκ περιτροπής απασχόληση, επιβάλλονται συχνότερα στις γυναίκες, ιδίως κατά την εγκυμοσύνη και μετά την άδεια μητρότητας, με μείωση της αμοιβής, ενώ αυξάνονται οι απολύσεις λόγω εγκυμοσύνης, μητρότητας και σεξουαλικής παρενόχλησης. Όπως τονίζει η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων, *«η ελαστικοποίηση της απασχόλησης έγινε χωρίς επαρκείς εγγυήσεις για τους πιο ευάλωτους ή οι εγγυήσεις του νόμου δεν είχαν αποτελεσματική εφαρμογή»*⁴⁵.

Μάλιστα, όπως επίσης τονίζει η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων της ΔΟΕ, καθώς η ανεργία, ιδίως των γυναικών και των νέων, εκτινάσσεται, πολλές γυναίκες προστίθενται στους *«αποθαρρυσμένους»* εργαζόμενους που δεν υπολογίζονται στις στατιστικές, ενώ *«οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, σημαντική πηγή απασχόλησης γυναικών και νέων, κλείνουν μαζικά»*⁴⁶.

Εξάλλου, όπως διαπιστώνουν η ΕΕΚΔ και άλλα ευρωπαϊκά και διεθνή όργανα, οι αποφάσεις για τη δημοσιονομική προσαρμογή και τα μέτρα λιτότητας λαμβάνονται χωρίς πρότερη ούτε και μεταγενέστερη **αξιολόγηση των επιπτώσεών τους**⁴⁷.

43. ΕΕΔΑ, Δικαιώματα των εργαζομένων και συνθήκες εργασίας στο πλαίσιο των εργολαβικών αναθέσεων, 9.7.2009, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ergasia/fin_EEDA_ergolavikes_anatheseis_ioul09.pdf.

44. Council of Europe, Commissioner for Human Rights, *Safeguarding human rights in times of economic crisis*, November 2013, *op.cit.*, σελ. 23 και *Protect women's rights during the crisis*, διαθέσιμο σε: <http://www.coe.int/en/web/commissioner/-/protect-women-s-rights-during-the-crisis>.

45. *Observation (CEACR) - adopted 2011, published 101st ILC session (2012), Equal Remuneration Convention, 1951 (No. 100), Greece (Ratification: 1975)*, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:2699054.

46. *Ibidem*. Βλ. επίσης *Observation (CEACR) - adopted 2012, published 102nd ILC session (2013) Discrimination (Employment and Occupation) Convention, 1958 (No. 111) - Greece*, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3084473.

47. ΕΕΔΑ, Σύσταση της ΕΕΔΑ και κρίσεις διεθνών οργάνων για τη συμβατότητα μέτρων λιτότητας προς διεθνείς κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου (2013), 27.6.2013, διαθέσιμη σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/metra.litotitas.eeda.pdf, Σύσταση ΕΕΔΑ: "Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων" (Δεκέμβριος 2011), 8.12.2011, διαθέσιμη σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/EEDA_Krisi.pdf και Απόφαση για την ανάγκη διαρκούς σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την άσκηση της στρατηγικής εξόδου της οικονομίας και της κοινωνίας από την κρίση του εξωτερικού χρέους (Ιούνιος 2010), 10.6.2010, διαθέσιμη σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/EEDA_Oikonomiki_krisi.pdf.

Επίσης, «υπενθυμίζοντας ότι οι ΣΣΕ είναι κύριες πηγές καθορισμού των αμοιβών, η Επιτροπή Εμπειρογνωμόνων της ΔΟΕ παραπέμπει στις παρατηρήσεις της για τη Σύμβαση 98 και ζητεί να έχει υπόψη η Κυβέρνηση ότι η **συλλογική διαπραγμάτευση** είναι σημαντικό μέσο θετικής αντιμετώπισης των ζητημάτων ισότητας αμοιβών, περιλαμβανομένων των έμμεσων διακρίσεων λόγω φύλου»⁴⁸.

Στις ως άνω παρατηρήσεις η ΕΕΔΑ προσθέτει την ανάγκη **ενίσχυσης της Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ)**, και του **Συνηγόρου του Πολίτη (ΣΤΠ)**, ιδίως σε ό,τι αφορά στο ρόλο του στην εξωδικαστική διαμεσολάβηση – σε μία εποχή που και οι δύο φορείς έχουν υποστεί μεγάλες περικοπές του προϋπολογισμού τους. Πολλώ δε μάλλον όταν ο αριθμός των εργαζομένων που αδυνατούν να προσφύγουν στα δικαστήρια για οικονομικούς λόγους αυξάνεται διαρκώς.

Γενικότερα, η ΕΕΔΑ συμμαριζείται την ανησυχία του ΣΤΠ για το ενδεχόμενο να **ακυρωθεί η όποια πρόοδος** είχε συντελεστεί τα προηγούμενα χρόνια σχετικά με την απασχόληση και την ισότητα των φύλων, γεγονός που θα έχει ως αποτέλεσμα τη μη αξιοποίηση πολύτιμων ανθρωπίνων πόρων, αλλά και την προσβολή του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας⁴⁹. Η ανεπάρκεια μέτρων πολιτικής για την ιδιαίτερα αυξημένη γυναικεία ανεργία, η μη ενθάρρυνση των ανδρών να μετέχουν στις οικογενειακές φροντίδες, το χάσμα αμοιβών μεταξύ γυναικών και ανδρών, εις βάρος των γυναικών, καθώς και η παρατηρούμενη «γυάλινη οροφή» στην επαγγελματική εξέλιξη των γυναικών συνιστούν και προβλήματα ιδιότητας του πολίτη, και δημοκρατίας.

48. *Observation (CEACR) - adopted 2011, published 101st ILC session (2012), Equal Remuneration Convention, 1951 (No. 100), Greece (Ratification: 1975), διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:2699054. Βλ. και *Observation (CEACR) - adopted 2012, published 102nd ILC session (2013), Discrimination (Employment and Occupation) Convention, 1958 (No. 111) - Greece, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3084473.**

49. *Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση 2012: «Φύλο και εργασιακές σχέσεις», διαθέσιμο σε: <http://www.synigoros.gr/resources/docs/11eidikes-fylo--2.pdf>.*

Παράγραφος 4 – Το δικαίωμα των εργαζομένων σε μια λογική προθεσμία προειδοποίησης σε περίπτωση τερματισμού της απασχόλησης

Σύμφωνα με το άρθρο 74, παρ. 2 εδ. Α', του Ν 3863/2010, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 17, παρ. 5 εδ. α, του Ν 3899/2010, ο οποίος αποσκοπεί σε περαιτέρω ελαστικοποίηση των σχέσεων εργασίας, κατ' εφαρμογή του επικαιροποιημένου πρώτου Μνημονίου: «*Η απασχόληση με σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου λογίζεται απασχόληση δοκιμαστικής περιόδου για τους πρώτους δώδεκα μήνες από την ημέρα ισχύος της και η οποία μπορεί να καταγγελθεί χωρίς προειδοποίηση και χωρίς αποζημίωση απόλυσης, εκτός και αν άλλο συμφωνήσουν τα μέρη*».

Όπως έχει ήδη κρίνει η ΕΕΚΔ, η διάταξη που καθιστά τους 12 πρώτους μήνες της σύμβασης αορίστου χρόνου δοκιμαστική περίοδο, κατά την οποία χωρεί καταγγελία χωρίς προειδοποίηση και αποζημίωση, παραβιάζει το άρθρο 4, παρ. 4, του ΕΚΧ. Παρά τις διαπιστώσεις αυτές, η ως άνω διάταξη δεν έχει τροποποιηθεί ή καταργηθεί. Αντιθέτως, οι απολύσεις διευκολύνθηκαν περαιτέρω στα πλαίσια του Ν. 4093/2012 κατά παράβαση του άρθρου 4, παρ. 1, 3 και 4, του ΕΚΧ, με τις ακόλουθες συνέπειες:

Ένα σημαντικό μέρος του κινδύνου για την απώλεια του επαγγέλματος μεταβιβάζεται στον εργαζόμενο, δεδομένου ότι η αποζημίωση απόλυσης αποσκοπεί στην άμβλυνση των επιπτώσεων των απολύσεων και στην εξασφάλιση υποστήριξης της διαβίωσης των εργαζόμενων, έως την εύρεση νέας εργασίας. Επιπροσθέτως, οι αποζημιώσεις απολύσεων συνιστούν αμοιβές, με την ευρεία έννοια του όρου⁵⁰-αποτελούν μορφή εισοδήματος, το οποίο αυξάνεται αναλογικά με την προϋπηρεσία σε μια επιχείρηση. Υπό αυτήν την οπτική, οι αμοιβές, με την ευρύτερη έννοια του όρου, έχουν επίσης θιγεί. Οι μειώσεις στις αποζημιώσεις απολύσεων, στο πλαίσιο της υφιστάμενης κατάστασης στην αγορά εργασίας και σε συνδυασμό με τους υψηλούς δείκτες ανεργίας δεν είναι μόνον αυθαίρετες, αλλά κυρίως δεν εξυπηρετούν τον σκοπό των αποζημιώσεων απολύσεως.

50. *Cf. infra, σχετικά με το δίκαιο της ΕΕ, σελ. 95.*

Κατά παράβαση της αρχής της ισότητας των αμοιβών, έχουν δημιουργηθεί στην αγορά εργασίας εργαζόμενοι "πολλαπλών ταχυτήτων", με βάση το απολύτως συμπτωματικό κριτήριο της ημερομηνίας πρόσληψης. Εργαζόμενοι, οι οποίοι θα προσλαμβάνονται από τούδε και στο εξής, καθώς επίσης και εργαζόμενοι που δεν έχουν συμπληρώσει 16 χρόνια υπηρεσίας στον ίδιο εργοδότη, θα λαμβάνουν μειωμένη αποζημίωση απόλυσης, με ανώτατο όριο 12 μηνιαίους μισθούς. Εργαζόμενοι, οι οποίοι έχουν συμπληρώσει 17-28 χρόνια υπηρεσίας, μετά τη δημοσίευση του Ν 4093/2012, θα δικαιούνται ένα μισθό, με ανώτατο όριο τα 2.000 Ευρώ, για κάθε επιπλέον χρόνο υπηρεσίας.

Καθώς, δε, η αποζημίωση συνιστά «αμοιβή» και κατά το δίκαιο ΕΕ και η ως άνω ρύθμιση εισάγει διάκριση ως προς τις συνθήκες απόλυσης και αμοιβής εργαζομένων που είναι πολύ πιθανό να είναι κυρίως νέοι, είναι πολύ πιθανή η παραβίαση και της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ και των άρθρων 21 (απαγόρευση διακρίσεων) και 30 (προστασία σε περίπτωση αδικαιολόγητης απόλυσης) του ΧΘΔ. Κατά το ΔΕΕ, όπως και κατά την ΕΕΚΔ άλλωστε, η προειδοποίηση και η αποζημίωση στοχεύουν σε στήριξη του εργαζομένου, ώσπου να βρει νέα εργασία. Όμως, το εν λόγω μέτρο του στερεί το εισόδημά του, ενώ ταυτόχρονα παραβιάζει το δικαίωμά του σε εργασία, πολλώ δε μάλλον όταν οι προοπτικές απασχόλησής του είναι όλο και πιο περιορισμένες λόγω της καλπάζουσας ανεργίας, ιδίως των νέων⁵¹.

Άρθρο 3 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στον ΕΚΧ – Το δικαίωμα των εργαζομένων να λαμβάνουν μέρος στον καθορισμό και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και του περιβάλλοντος εργασίας

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί, ότι όπως επισημαίνει και

51. Βλ. Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, «Austerity measures v. Human Rights and EU foundational values», συνημμένο στις ανοικτές επιστολές του ENNHRI/ΕΔΕΘΑΔ στους κ.κ. Μπαρόζο και Ντράγκι, (βλ. πιο πάνω, Εισαγωγικές παρατηρήσεις) διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/English_Site/NEWS/StrengtheningFRGNCHRfinal.pdf, και «Μέτρα λιτότητας στην Ελλάδα και ανθρώπινα δικαιώματα: κρίσεις διεθνών οργάνων, δίκαιο ΕΕ και παραδείγματα ελληνικής νομολογίας», Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης, 2014, σελ. 193-252.

η ΔΟΕ «το σύστημα των εργασιακών σχέσεων έχει απορρυθμιστεί καθώς οι εξουσίες των εργοδοτών έχουν ενισχυθεί κατά τρόπο δυσανάλογο και υπέρμετρο: οι εργοδότες είναι σε θέση να επιβάλουν μονομερώς μειωμένη εκ περιτροπής εργασία και αναστολή της απασχόλησης για 9 και 3 μήνες. Η απλούστευση των διαδικασιών για μαζικές απολύσεις έχει οδηγήσει σε μαζική αύξησή τους. Στο δημόσιο τομέα η εργασιακή διαθεσιμότητα εισηχθη, προκειμένου να απολυθούν χιλιάδες εργαζόμενοι σε 150 δημόσιες υπηρεσίες. Οι απολύσεις έχουν εν γένει μεθοδευτεί μέσω της μείωσης της αποζημίωσης απολύσεως και διευκολύνοντας την πληρωμή μέσω διμηνων δόσεων». Η ΔΟΕ εκφράζει ειδικότερα την ανησυχία της για τις μαζικές απολύσεις στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, χωρίς διαβούλευση με τους αρμόδιους συνδικαλιστικούς φορείς⁵².

Η ΕΕΔΑ έχει ήδη εκφράσει την ανησυχία της για τη διευκόλυνση των απολύσεων⁵³. Επισημαίνει επίσης ότι «η Υψηλού Επιπέδου Αποστολή της ΔΟΕ συμμερίζεται την ανησυχία που της εξέφρασαν πολλοί φορείς για την επίδραση των μεταρρυθμίσεων στο σύστημα ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων, σε βάρος της κοινωνικής ειρήνης και της κοινωνίας ευρύτερα. Η ΔΟΕ τονίζει τις υποχρεώσεις της Ελλάδας, όπως αυτές προκύπτουν από τις επικυρωμένες ΔΣΕ, για την προώθηση στην πράξη των συλλογικών διαπραγματεύσεων, σημειώνοντας την ανάγκη αποτίμησης των επιπτώσεων των μεταρρυθμίσεων, που έχουν εισαχθεί στο πλαίσιο του μηχανισμού στήριξης, στο σύστημα των εργασιακών σχέσεων και στον κοινωνικό διάλογο γενικά»⁵⁴.

52. ILO's High Level Mission to Greece, Report (November 2011), *op.cit.*, παρ. 126. Επίσης, ILO, Application of International Labour Standards 2014 (I), Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, International Labour Conference, 103rd Session, 2014, σελ. 111-112, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_235054.pdf.

53. ΕΕΔΑ, Σύσταση ΕΕΔΑ: "Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων", *op.cit.*, σελ. 1.

54. ILO High Level Mission to Greece, Report (November 2011), *op.cit.*, παρ. 307.

Τελικές παρατηρήσεις

Με επτά αποφάσεις, η ΕΕΚΔ διαπίστωσε παραβιάσεις του ΕΚΧ εκ μέρους της Ελλάδας. Καμία από τις διατάξεις που έκρινε η ΕΕΚΔ αντίθετες προς τον ΕΚΧ δεν έχει καταργηθεί ή τροποποιηθεί. Στις παρούσες *Παρατηρήσεις*, η ΕΕΔΑ επισημαίνει και άλλες παραβιάσεις του ΕΚΧ. Η ΕΕΔΑ επωφελείται της ευκαιρίας για να υπενθυμίσει ότι η ΕΕΚΔ έχει επανειλημμένα επιστήσει την προσοχή στο ότι οι διατάξεις του ΕΚΧ παρέχουν αγωγή δικαιώματα και στην υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να εξασφαλίζουν την προστασία τους. Αυτό έχει κεφαλαιώδη σημασία για την αποκατάσταση της δικαιοσύνης και της κοινωνικής ειρήνης και την εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών.

Επικαιροποίηση

Η ΕΕΔΑ παρακαλεί την Επιτροπή να λάβει υπόψη και τις ακόλουθες συμπληρωματικές παρατηρήσεις. Θα θέλαμε επίσης να επιστήσουμε την προσοχή της Επιτροπής στο γεγονός ότι η ελληνική νομοθεσία τροποποιείται πολύ συχνά, με μακροσκελή και περίπλοκα νομοθετήματα, τα οποία περιέχουν διατάξεις άσχετες μεταξύ τους και με τον τίτλο του νομοθετήματος ("πολυνομοσχέδια"). Επομένως, όπως υπογράμμισε η ΕΕΔΑ στη Σύσταση του 2011 (βλ. σελ. 1-2 παραπάνω), υπάρχει ένας «καταιγισμός απρόβλεπτων, περίπλοκων, αλληλοσυγκρουόμενων και αενάως τροποποιούμενων «μέτρων λιτότητας», άμεσης και συχνά αναδρομικής εφαρμογής που επιτείνει τη γενική ανασφάλεια», ενώ δημιουργείται μεγάλη ανασφάλεια δικαίου, με αποτέλεσμα η ελληνική νομοθεσία να μην διαθέτει την απαιτούμενη από την ΕΣΔΑ «ποιότητα».

Άρθρο 4

ΕΚΧ – Το δικαίωμα σε δίκαιη αμοιβή

Όπως έχουμε επισημάνει πιο πάνω (σελ. 11), οι διατάξεις του Ν 3863/2010 και η Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου υπ' αριθ. 6/28.2.2012, οι οποίες εισάγουν μισθό χαμηλότερο από τον κατώτατο για τους νέους εργαζόμενους και σύμφω-

να με την Επιτροπή αντίκεινται στο άρθρο 4 ΕΚΧ, τόσο καθαυτό όσο και υπό το πρίσμα της ρήτρας μη διάκρισης του Προοιμίου του ΕΚΧ (διάκριση λόγω ηλικίας) (Καταγγελία 66/2011), δεν έχουν καταργηθεί ή τροποποιηθεί. Στην ίδια σελίδα, η ΕΕΔΑ εξέφρασε την ανησυχία της για τις συμβάσεις εργασίας στα προγράμματα κοινωφελούς εργασίας, στο πλαίσιο των οποίων οι υποχρεώσεις του εργοδότη περιορίζονται από το νόμο.

Η ΕΕΔΑ θα ήθελε να επισύρει την προσοχή της Επιτροπής στο γεγονός ότι οι διακρίσεις λόγω ηλικίας συνεχίζονται και εντείνονται περαιτέρω, δυνάμει, μάλιστα, των διατάξεων του Ν 4093/2012, όπως αυτός τροποποιήθηκε από μεταγενέστερη νομοθεσία.

Παραδείγματα:

Ι. Μισθός χαμηλότερος του κατώτατου για νέους εργαζόμενους

Ο χαμηλότερος από τον κατώτατο μισθό για εργαζόμενους κάτω των 25 ετών, που έχει εισαχθεί με διατάξεις τις οποίες η Επιτροπή καταδίκασε, επαναλαμβάνεται ρητώς. Δυνάμει του Ν 4093/2012, ο κατώτατος μηνιαίος μισθός για τους υπαλλήλους άνω των 25 ετών καθορίζεται σε 586,08 Ευρώ και το κατώτατο ημερομίσθιο για τους εργάτες άνω των 25 ετών σε 22,73 Ευρώ. Για τους υπαλλήλους κάτω των 25 ετών ο κατώτατος μηνιαίος μισθός καθορίζεται σε 510,95 Ευρώ και το ημερομίσθιο για τους εργάτες κάτω των 25 ετών σε 22,83 Ευρώ.

Ο κατώτατος μισθός προσαυξάνεται κατά 10% για κάθε τριετία προϋπηρεσίας, μόνο για τους υπαλλήλους άνω των 18 ετών και για τους εργάτες άνω των 19 ετών, και όχι για όσους βρίσκονται κάτω από αυτά τα ηλικιακά όρια.

Όταν εγγεγραμμένοι μακροχρόνια άνεργοι άνω των 25 ετών προσλαμβάνονται ως υπάλληλοι, ο κατώτατος μισθός τους προσαυξάνεται κατά 5% για κάθε τριετία προϋπηρεσίας. Η προσαύξηση δεν προβλέπεται για τους εργάτες οποιασδήποτε ηλικίας, αλλά ούτε και για οποιονδήποτε άλλον εργαζόμενο κάτω των 25 ετών⁵⁵.

⁵⁵ Άρθρο 1, παρ. 1Α, εδ. 1Α.11 (3) Ν 4093/2012, όπως τροπο-

Για τους εργαζόμενους που προσλαμβάνονται από οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου σε προγράμματα κοινωφελούς εργασίας, οι μισθοί είναι ακόμα χαμηλότεροι από τους προβλεπόμενους στον Ν 4093/2012: 490 Ευρώ μηνιαίως για τους άνω των 25 ετών και 427 Ευρώ για τους κάτω των 25 ετών⁵⁶.

II. Διακρίσεις λόγω ηλικίας σχετικά με τα επιδόματα ανεργίας

Οι μακροχρόνια άνεργοι λαμβάνουν επίδομα ανεργίας 200 Ευρώ (πολύ κάτω από το όριο της φτώχειας, το οποίο είναι 580 Ευρώ (βλ. σελ. 8 παραπάνω)) για μέγιστο χρονικό διάστημα 12 μηνών, με αυστηρά εισοδηματικά κριτήρια. Οι δικαιούχοι πρέπει να είναι άνω των 20 και κάτω των 66 ετών. Πρόκειται για πρόδηλη διάκριση λόγω ηλικίας, η οποία για τους εργαζόμενους άνω των 66 ετών αντίκειται **στο άρθρο 12 του ΕΚΧ και στο άρθρο 4 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (1988)**.

Άρθρο 16

ΕΚΧ – Δικαίωμα της οικογένειας σε προστασία. Άρθρο 34 ΕΚΧ – Εδαφικό πεδίο εφαρμογής του ΕΚΧ, όπως ερμηνεύεται από την Επιτροπή

Διακρίσεις λόγω ιθαγένειας σχετικά με το οικογενειακό επίδομα

Παρέχεται μηνιαίο οικογενειακό επίδομα 40 Ευρώ, με αυστηρά εισοδηματικά κριτήρια, για κάθε εξαρτώμενο τέκνο κάτω των 18 ετών ή των 19 ετών, αν το τέκνο φοιτά στη μέση εκπαίδευση, ή κάτω των 24 ετών αν το τέκνο φοιτά σε ανώτερο ή ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Το επίδομα δικαιούνται οι γονείς που είναι μόνιμοι κάτοικοι Ελλάδος, ακόμα και αν είναι πολίτες της ΕΕ. Αυτό αποτελεί έμμεση διάκριση εις βάρος της οικογένειας λόγω ιθαγένειας της ΕΕ, κατά πάγια

νομολογία του ΔΕΕ, και επίσης **αντίκειται στο άρθρο 16 και το άρθρο 34 του ΕΚΧ**, όπως ερμηνεύονται από την Επιτροπή.

Σε περίπτωση που οι γονείς είναι πολίτες άλλων χωρών (συμπεριλαμβανομένων των ευρωπαϊκών), πρέπει να είναι νόμιμοι και μόνιμοι κάτοικοι Ελλάδος και τα τέκνα τους πρέπει να είναι έλληνες πολίτες. Αυτό συνιστά άμεση διάκριση εις βάρος της οικογένειας, λόγω ιθαγένειας, και **αντίκειται στο άρθρο 16 και το άρθρο 34 του ΕΚΧ**, όπως ερμηνεύονται από την Επιτροπή⁵⁷.

Άρθρο 8

ΕΚΧ – Δικαίωμα των εργαζόμενων γυναικών σε προστασία

Άρθρο 16

ΕΚΧ – Δικαίωμα της οικογένειας σε προστασία

III. Διακρίσεις εις βάρος εργαζόμενων γυναικών στο Δημόσιο και σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που απασχολούνται με σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου

Ο Υπαλληλικός Κώδικας (ΥΚ)⁵⁸ συνολικά καλύπτει τους δημόσιους υπαλλήλους και το μόνιμο προσωπικό των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου. Οι διατάξεις του ΥΚ σχετικά με τις άδειες, μεταξύ των οποίων είναι οι άδειες μητρότητας και οι γονικές άδειες, ισχύουν και για το μόνιμο προσωπικό των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης⁵⁹, όπως επίσης και για τους υπαλλήλους του Δημοσίου, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης με σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου⁶⁰. Δεν ισχύουν για όσους απασχολούνται από αυτούς τους ίδιους εργοδότες με συμβάσεις ορισμένου χρόνου.

ποιήθηκε με το άρθρο 1, παρ. 1Α, εδ. 1Α.7 Ν 4254/2014.
56. Άρθρο 1, παρ. 1Δ, εδ. 1Δ.1 Ν 4152/2013. Κοινή Υπουργική Απόφαση 3. 24641/Οικ/3.1574/2013, ΦΕΚ Β' 2091/27.8.2013 και μεταγενέστερες Υπουργικές Αποφάσεις.

57. Άρθρο 1, εδ. 1α.11 (3) Ν 4093/2012, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 38 Ν 4144/2013.

58. Υπαλληλικός Κώδικας (Ν 3528/2007), όπως τροποποιήθηκε.

59. Όπως προβλέπεται στο άρθρο 2 ΥΚ.

60. Άρθρο 4, παρ. 5 Ν 2839/2000.

Αυτοί οι υπάλληλοι λαμβάνουν τις άδειες που προβλέπονται για τον ιδιωτικό τομέα, οι οποίες είναι λιγότερο ευνοϊκές.

Στον ιδιωτικό τομέα η άδεια μητρότητας έχει συνολική διάρκεια δεκαεπτά εβδομάδων (οκτώ εβδομάδες πριν και εννέα εβδομάδες μετά τον τοκετό). Έχει, συνεπώς, μικρότερη διάρκεια από εκείνη του ΥΚ, που είναι πέντε μηνών. Στον ιδιωτικό τομέα, ο εργοδότης καταβάλλει μέρος των αποδοχών της γυναίκας κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας (ενός μηνός σε περίπτωση εργασίας τουλάχιστον ενός έτους από την έναρξη της σύμβασης εργασίας, δεκαπέντε ημερών σε περίπτωση μικρότερης διάρκειας εργασίας), με την προϋπόθεση ότι έχει εργαστεί για διάστημα τουλάχιστον δέκα ημερών για τον ίδιο εργοδότη⁶¹. Αντιθέτως, οι γυναίκες που υπάγονται στον ΥΚ λαμβάνουν πλήρεις αποδοχές καθ' όλη τη διάρκεια της άδειας μητρότητας, χωρίς προϋπόθεση προϋπηρεσίας.

Στον ιδιωτικό τομέα, οι αποδοχές κατά τη διάρκεια της άδειας μητρότητας συμπληρώνονται με επίδομα μητρότητας που καταβάλλει ο φορέας κοινωνικής ασφάλισης της γυναίκας⁶² και με επίδομα που καταβάλλει ο ΟΑΕΔ⁶³. Ωστόσο, προκειμένου να λάβουν το επίδομα μητρότητας από τον ασφαλιστικό φορέα τους, οι εργαζόμενες γυναίκες θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει 200 ημέρες εργασίας κατά τη διάρκεια των δύο ετών που προηγούνται της έναρξης της άδειας μητρότητας. Αντιθέτως, για την καταβολή επιδόματος ασθενείας από τον ίδιο φορέα κοινωνικής ασφάλισης, απαιτούνται 100 ημέρες εργασίας κατά τη διάρκεια του έτους που προηγείται της γνωστοποίησης της ασθένειας⁶⁴. Συνεπώς, η καταβολή του επιδόματος μητρότητας υπόκειται σε αυστηρότερες προϋποθέσεις από ό,τι η καταβολή του επιδόματος ασθενείας, κατά παράβαση του άρθρου 11, παρ. 3, της Οδηγίας 92/85/ΕΟΚ.

Τα παραπάνω συνιστούν λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση για τις γυναίκες που εργάζονται με σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου σε σύγκριση με τις εργαζόμενες που υπάγονται στον ΥΚ και το μόνιμο προσωπικό των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και με τους υπαλλήλους του Δημοσίου, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης με σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου, παρότι οι εργαζόμενες γυναίκες με σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου απασχολούνται από τον ίδιο εργοδότη. Αυτή η κατάσταση αντίκειται στα άρθρα 8 και 16 του ΕΚΧ, υπό το πρίσμα και της ρήτρας μη διάκρισης του Προοιμίου του ΕΚΧ.

Οι παραβιάσεις αυτές του ΕΚΧ είναι ιδιαίτερης σημασίας, ενόψει της εντεινόμενης πρακτικής του Δημοσίου και άλλων δημόσιων φορέων να προσλαμβάνουν εργαζόμενους με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου.

61. Άρθρα 657-658 ΑΚ (απουσία λόγω σπουδαίου λόγου, όπως ασθένεια ή άδεια μητρότητας).

62. Άρθρο 11 Ν 2874/2000, που κυρώνει το άρθρο 7 της Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας του 2000, και άρθρο 39 Ν 1846/1951.

63. Άρθρο 4 Ν 549/1977, ΠΔ 776/77, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 ΠΔ 221/1997.

64. Άρθρο 35, παρ. 1, Ν 1846/1951, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 178, παρ. 3, Ν 4261/2014.

5. Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες: Προβλήματα σχετικά με την εφαρμογή της*

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) θεωρεί την κύρωση και επικύρωση από την Ελλάδα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (Σύμβασης) και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της (Πρωτοκόλλου) σημαντικό βήμα στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου στη χώρα μας. Ωστόσο, κρίνει αναγκαίο να κάνει μια πρώτη, ενδεικτική, επισήμανση σοβαρών προβλημάτων που δημιουργούν ο κυρωτικός νόμος και η εφαρμογή της Σύμβασης στην πράξη, επιφυλασσομένη να επανέλθει σχετικά.

1. Η Σύμβαση και το Πρωτόκολλο κυρώθηκαν με τον Ν 4074/2012, επικυρώθηκαν την 31^η Μαΐου 2012¹ και άρχισαν να ισχύουν διεθνώς για την Ελλάδα από την 31^η Ιουνίου 2012, σύμφωνα με το άρθρο 45 παρ. 2 της Σύμβασης και το άρθρο 13 παρ. 2 του Πρωτοκόλλου. Συνεπώς, από την 31^η Ιουνίου 2012, η Ελλάδα υπόκειται στον έλεγχο εφαρμογής της Σύμβασης που διενεργεί η Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (Επιτροπή), την οποία συνέστησε το άρθρο 34 της Σύμβασης. Επίσης, από την 31^η Ιουνίου 2012, άρχισε να ισχύει έναντι της Ελλάδας η αρμοδιότητα της Επιτροπής να δέχεται και να εξετάζει «αναφορές» από άτομα ή ομάδες ατόμων που υπόκεινται στη δικαιοδοσία του Ελληνικού Κράτους, με τις οποίες αυτά προβάλλουν ότι τα ίδια ή άλλα άτομα ή ομάδες, για λογαριασμό των οποίων ενεργούν, είναι θύματα παραβίασης της Σύμβασης (άρθρο. 1 Πρωτοκόλλου).

A'. Οι υποχρεώσεις που επιβάλλει η Σύμβαση για την παρακολούθηση της εφαρμογής της στο εθνικό επίπεδο

2. Το άρθρο 33 της Σύμβασης επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη τις ακόλουθες υποχρεώσεις

* Υιοθετήθηκε ομόφωνα από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ κατά τη συνεδρίαση της 9ης Οκτωβρίου 2014. Εισηγήτρια Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από το Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας.

1. Βλ. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=68&Lang=en.

για την παρακολούθηση της εφαρμογής της στο εθνικό επίπεδο:

α) «Να καθορίσουν ένα ή περισσότερα σημεία αναφοράς (focal points) μέσα στην κυβέρνηση για θέματα σχετιζόμενα με την εφαρμογή της Σύμβασης και να δίδουν τη δέουσα προσοχή στην ίδρυση ή τον καθορισμό ενός συντονιστικού μηχανισμού μέσα στην κυβέρνηση, προκειμένου να διευκολύνει τη σχετική δράση, σε διαφορετικούς τομείς και διαφορετικά επίπεδα» (άρθρο. 33 παρ. 1).

β) «Να διατηρούν, ενισχύουν, ορίζουν ή συστήνουν, μέσα στο συμβαλλόμενο κράτος, ένα πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένων ενός ή περισσότερων ανεξάρτητων μηχανισμών, και προκειμένου να προάγουν, προστατεύουν και παρακολουθούν την εφαρμογή της Σύμβασης. Κατά τον ορισμό ή τη σύσταση ενός τέτοιου μηχανισμού, τα συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουν υπόψη τις αρχές σχετικά με το καθεστώς και τη λειτουργία των εθνικών θεσμών για την προστασία και την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» (άρθρο. 33 παρ. 2).

γ) «Η κοινωνία των πολιτών, και ιδιαίτερα τα άτομα με αναπηρίες και οι αντιπροσωπευτικές οργανώσεις τους, θα εμπλέκονται και θα μετέχουν πλήρως στη διαδικασία παρακολούθησης» (άρθρο. 33 παρ. 3).

B'. Η ελλιπής συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις που επιβάλλει η Σύμβαση

I. Η ελλιπής συμμόρφωση από νομοθετική άποψη

3. Το Άρθρο Τρίτο του κυρωτικού νόμου προβλέπει τα εξής: «Με απόφαση του Πρωθυπουργού ορίζεται στην κυβέρνηση, σύμφωνα με το άρθρο 33, παρ. 1, της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, σημείο αναφοράς για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης και συντονιστικός μηχανισμός για τη διευκόλυνση των σχετικών με αυτή δράσεων». Η διάταξη αυτή αποτελεί ελλιπή συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις που ανέλαβε το ελληνικό κράτος με την επικύρωση της

Σύμβασης, αφού παρέχει εξουσιοδότηση για την εφαρμογή της παραγράφου 1 μόνο του άρθρου 33 της Σύμβασης και όχι και των λοιπών παραγράφων του άρθρου αυτού.

4. Βάσει της εξουσιοδοτικής αυτής διάταξης, εκδόθηκε η υπ' αριθ. Υ 426/20.02.2014 απόφαση του Πρωθυπουργού «Ορισμός σημείου αναφοράς για την παρακολούθηση εφαρμογής της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες (Ν 4074/2012, ΦΕΚ Α' 88) και συντονιστικού μηχανισμού για τη διευκόλυνση των σχετικών με αυτή δράσεων» (ΦΕΚ Β' 523/28.2.2014). Με το Άρθρο Μόνο της απόφασης αυτής ορίζεται ως σημείο αναφοράς για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης και ως συντονιστικός μηχανισμός για τη διευκόλυνση των σχετικών με αυτή δράσεων το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας και ειδικότερα η Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων της Γενικής Διεύθυνσης Διοικητικής Υποστήριξης αυτού του υπουργείου. Επίσης, η απόφαση αντιγράφει κατά λέξη την παράγραφο 3 του άρθρου 33 της Σύμβασης (πιο πάνω αριθ. 2(γ)).

5. Έτσι, λόγω της ελλιπούς νομοθετικής εξουσιοδότησης, δεν έχουν συσταθεί ανεξάρτητοι μηχανισμοί που θα προάγουν, θα προστατεύουν και θα παρακολουθούν την εφαρμογή της Σύμβασης, όπως απαιτεί η παράγραφος 2 του άρθρου 33 της Σύμβασης. Μπορεί να συσταθεί και ένας μόνο τέτοιος μηχανισμός ή να ανατεθεί αυτό το έργο σε υφιστάμενο ανεξάρτητο φορέα, αρκεί να είναι ανεξάρτητος και να έχει τα αναγκαία μέσα (επαρκές εξειδικευμένο προσωπικό και επαρκή χρηματοδότηση) για την εκτέλεση του έργου αυτού. Η παράλειψη αυτή αποτελεί σοβαρή παράβαση της Σύμβασης, καθώς περιορίζει σημαντικά την αποτελεσματικότητά της. Για τον σκοπό αυτόν, χρειάζεται ειδική, συμπληρωματική νομοθετική εξουσιοδότηση.

6. Εξάλλου, η κατά λέξη αντιγραφή της παραγράφου 3 του άρθρου 33 της Σύμβασης στην προαναφερόμενη απόφαση του Πρωθυπουργού δεν έχει κανένα νόημα. Χρειάζεται ειδική, συμπληρωματική νομοθετική εξουσιοδότηση για τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων που να παρέχουν στην κοινωνία των πολιτών, και ιδιαίτερα στα άτομα με αναπηρίες και τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις τους, τη δυνατότητα να εμπλέκονται

και να μετέχουν πλήρως στη διαδικασία παρακολούθησης της εφαρμογής της Σύμβασης.

II. Παραδείγματα ελλιπούς συμμόρφωσης στην πράξη

7. Οι ουσιαστικές διατάξεις της Σύμβασης θεσπίζουν δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και επιβάλλουν αντίστοιχες υποχρεώσεις στα συμβαλλόμενα κράτη. Μεταξύ αυτών είναι και το εξαιρετικά σημαντικό για την αποφυγή κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων αυτών δικαίωμα πρόσβασης, σε ίση βάση με τους άλλους, σε δημόσιες ή ιδιωτικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες που είναι ανοικτές ή παρέχονται στο κοινό, δηλαδή, μεταξύ άλλων, σε δρόμους, συγκοινωνιακά μέσα, κτήρια, κατοικίες, ιατρικές εγκαταστάσεις, εργασιακούς χώρους, μνημεία, περιοχές πολιτιστικής σημασίας κλπ. (άρθρ. 9 και 30 παρ. 1 Σύμβασης). Είναι σε όλους φανερό, ότι στην Ελλάδα, πολλές αν όχι οι περισσότερες από τις εν λόγω εγκαταστάσεις και υπηρεσίες, μεταξύ των οποίων και κτήρια Δικαστηρίων, είναι πολύ δύσκολα ή και καθόλου προσβάσιμες στα άτομα που καλύπτει η Σύμβαση.

Κατά συνέπεια, η ΕΕΔΑ, απευθύνει στην Πολιτεία τις ακόλουθες, πρώτες και επείγουσες, συστάσεις σχετικά με τη συμμόρφωση προς τη Σύμβαση:

- Να θεσπιστούν νομοθετικές διατάξεις που να παρέχουν ειδική και συγκεκριμένη εξουσιοδότηση για τη λήψη μέτρων εφαρμογής των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 33 της Σύμβασης.
- Να ληφθούν μέτρα για να καταστούν οι δημόσιες ή ιδιωτικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες προσβάσιμες στα άτομα με αναπηρίες, όπως απαιτεί η Σύμβαση.

6. Προστασία των Δικαιωμάτων των Ηλικιωμένων Ατόμων¹

«Δικαιώματα των ηλικιωμένων.

Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ηλικιωμένων προσώπων να διάγουν μια αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή και να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο».

Άρθρο 25, Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

I. Εισαγωγή – εννοιολογικό πλαίσιο

Όλοι οι άνθρωποι ανεξάρτητα από φύλο, ηλικία ή ανάγκη υποστήριξης έχουν το δικαίωμα να απολαμβάνουν τα αναφαίρετα και θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες. Στο πλαίσιο αυτό, η ηλικία δε μπορεί και δεν πρέπει να αποτελεί αφορμή για επιβολή περιορισμών στην απόλαυση του δικαιώματός τους να διάγουν μια αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή και να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο.

Η συζήτηση σχετικά με τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων, παρόλα αυτά, είναι τα τελευταία χρόνια διαρκώς στο επίκεντρο της επικαιρότητας, δεδομένων των δημογραφικών αλλαγών στην Ευρώπη και την αύξηση του αριθμού των ηλικιωμένων ανθρώπων στις σύγχρονες κοινωνίες, σε συνδυασμό με τη σημαντική αύξηση στο προσδόκιμο ζωής του ανθρώπου κατά τον τελευταίο αιώνα. Ειδικότερα, εκτιμάται ότι έως το 2030 οι ηλικιωμένοι θα αποτελούν το 20% του παγκόσμιου πληθυσμού, όπου θα υπάρχουν περισσότεροι άνθρωποι άνω των 60 ετών από ό,τι παιδιά κάτω των 10 ετών, γεγονός που συνιστά την πιο ραγδαία αλλαγή στις δομές ηλικίας που έχει συμβεί στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Ο πληθυσμός άνω των 60 ετών αναμένεται να φθάσει 1,4 δισεκατομμύρια μέχρι το 2030².

1. Οι παρατηρήσεις αυτές υιοθετήθηκαν ομόφωνα από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ, στη συνεδρίαση της 20.11.2014. Εισηγήτριες: Ε. Βαρχαλαμά, Β' Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από τη ΓΣΕΕ), Α. Τσαμπή, Επιστημονική Συνεργάτης της ΕΕΔΑ και Ρ. Φράγκου, Επιστημονική Συνεργάτης της ΕΕΔΑ.

2. Βλ. United Nations Social Development Network, First ever index to measure wellbeing of older people launched, 1.10.2014, διαθέσιμο σε: <http://unsdn.org/first-ever-index-to-measure-wellbeing-of-older-people-launched/>.

Όπως προκύπτει από την επεξεργασία των στατιστικών στοιχείων της Eurostat, μάλιστα, το ποσοστό του ηλικιωμένου πληθυσμού της Ελλάδας αυξήθηκε σημαντικά, από 16,7% σε 19,4%, επίπεδο υψηλότερο από τον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ (17,5% το 2011)³.

«Ηλικιωμένοι», «Άτομα προχωρημένης ηλικίας», «Ηλικιωμένα άτομα», «Τρίτη Ηλικία». Αυτοί είναι οι κύριοι όροι με τους οποίους αποδίδεται η έννοια ενός ατόμου μεγάλης ηλικίας. Η ποικιλότητα της ορολογίας δεν αποτελεί ελληνική ιδιαιτερότητα. Και στα αγγλικά διεθνή κείμενα, οι όροι εναλλάσσονται: "older persons", "the aged", "the elderly", "the third age", "the ageing". Μάλιστα για τα άνω των 80 ετών άτομα γίνεται χρήση ακόμα και του όρου «Τέταρτη Ηλικία». Η επιλογή του πλέον κατάλληλου από αυτούς, είναι μία πρώτη πρόκληση. Στα Ψηφίσματα 47/5 και 48/98 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, επικράτησε ο όρος «older persons» (στα γαλλικά «personnes âgées» και στα ισπανικά «personas mayores»). Η ΕΕΔΑ κρίνει ότι η πιστότερη απόδοση αυτού στα ελληνικά αποτελεί ο όρος «ηλικιωμένα άτομα»⁴.

Για τον προσδιορισμό ενός ατόμου ως «ηλικιωμένου» βασικό κριτήριο είναι η ηλικία. Ως προς αυτό το σημείο, η προβληματική που αφορά τον ορισμό του ποιός είναι ηλικιωμένος παρουσιάζει κοινές δυσκολίες με τον ορισμό της έννοιας του παιδιού. Δεν υπάρχει όμως ενιαία προσέγγιση για τον καθορισμό της ηλικίας πέραν από την οποία θεωρείται ένα άτομο ηλικιωμένο. Κατά κανόνα, δε, τα διεθνή κείμενα που αφορούν την προστασία των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων, αποφεύγουν το σκόπελο ενός αυστηρού ορισμού και δεν προσδιορίζουν, άρα, από ποιο ηλικιακό όριο και μετά ένα πρόσωπο θεωρείται ηλικιωμένο⁵. Για το Ταμείο του ΟΗΕ για τον Πληθυσμό ηλικιωμένοι θεωρούνται τα άτομα άνω των εξήντα ετών. Από τα στοιχεία που προκύπτουν από σχετική συζήτηση στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού

3. Βλ. Eurostat, Population structure and ageing, May 2014, διαθέσιμο σε: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Population_structure_and_ageing

4. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 6, Τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα των ηλικιωμένων προσώπων, Annex IV, (24.11.1995), παρ. 9.

5. Ibidem.

Υγείας, στο δυτικό κόσμο το ηλικιακό όριο είναι τα 60-65 έτη, που ανά περίπτωση μπορεί να συμπίπτει με τα ηλικιακά όρια συνταξιοδότησης. Η Eurostat, για παράδειγμα, θεωρεί «ηλικιωμένα» τα άτομα άνω των 65 ετών, που θεωρείται ηλικία συνταξιοδότησης, με έκδηλη βέβαια την τάση αύξησης του ορίου αυτού.

Επισημαίνεται, εντούτοις, ότι η ηλικία δεν είναι το μοναδικό κριτήριο για τον προσδιορισμό ενός ατόμου ως ηλικιωμένου. Σε ορισμένα σημεία της γης καθοριστικό ρόλο έχει η δυνατότητα του ατόμου για ενεργή κοινωνική συμμετοχή⁶. Επίσης, κριτήριο θα μπορούσε να αποτελέσει και η ευπάθεια των ατόμων για τον προσδιορισμό τους ως «ηλικιωμένων». Πρέπει, όμως, να επισημανθεί ότι οι ηλικιωμένοι είναι μία ετερογενής πληθυσμιακή ομάδα. Συχνά αυτό συνδέεται και με το «παράδοξο των δυνατών-ευπαθών», καθώς τα ηλικιωμένα άτομα μπορεί να είναι αφενός ευκατάστατα και ισχυρά αφετέρου απομονωμένα και αδύναμα⁷.

Υπό το φως των ανωτέρω εισαγωγικών παρατηρήσεων και στο πλαίσιο του θεσμικού της ρόλου ως συμβουλευτικού οργάνου της Πολιτείας για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, λαμβάνοντας δε υπόψη την έλλειψη ενός οικουμενικής εμβέλειας δεσμευτικού χαρακτήρα νομικού κειμένου που να προστατεύει και προάγει τα δικαιώματα των ηλικιωμένων, η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) κρίνει αναγκαία τη διατύπωση προτάσεων και συστάσεων σχετικά με την ανάγκη αποτελεσματικής θεσμικής προστασίας της ιδιαίτερα ευάλωτης αυτής κοινωνικής ομάδας⁸.

6. Βλ. WHO, *Definition of an older or elderly person, Proposed Working Definition of an Older Person in Africa for the MDS Project*, διαθέσιμο σε: <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/> και ιδίως το εκεί παραπεμπόμενο Gorman M., «Development and the rights of older people», in Randel J, et al. (επιμ.), *The ageing and development report: poverty, independence and the world's older people*, London, Earthscan Publications Ltd., 1999, σελ. 3-21.

7. Fr. Mégret, «Human Rights of Older persons: a growing challenge», *Human Rights Law review*, Vol. 11/ 2011, σελ. 45-47.

8. Για το λόγο μάλιστα αυτό η ΕΕΔΑ πραγματοποίησε, στις 30 Ιουνίου 2014, διαβούλευση σε κοινή συνεδρίαση του Β' Τμήματος (Οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα) και του Δ' Τμήματος (Προώθηση των δικαιωμάτων του Ανθρώπου), με συμμετοχή εκπροσώπου του Συνηγόρου του

Για το σκοπό αυτό, η ΕΕΔΑ επιχειρεί σε ένα πρώτο επίπεδο μια πιο εστιασμένη προσέγγιση του προστατευτικού πλαισίου των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς επίσης και του ισχύοντος εθνικού πλαισίου προστασίας τους (II). Η προσέγγιση αυτή αναδεικνύει τις σημαντικότερες προκλήσεις με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπη η Πολιτεία και η κοινωνία σχετικά με την προστασία των ηλικιωμένων ατόμων, καθιστώντας κρίσιμη τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων, ιδιαίτερα σε μία περίοδο όπου η ευρύτερη κοινωνία διέρχεται βαθύτατη κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική κρίση και τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας πλήττονται σοβαρά ολοένα και περισσότερο (III). Εν κατακλείδι, η ΕΕΔΑ εγκαινιάζει την ενασχόλησή της με τη θεματική αυτή διατυπώνοντας πλαίσιο συστάσεων προς την Πολιτεία, ενώ παράλληλα εξετάζει και το ζήτημα της υιοθέτησης ενός διεθνούς δεσμευτικού κειμένου για την προστασία των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων(IV).

II. Η αναγνώριση των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων

A. Σε διεθνές επίπεδο

Σε διεθνές επίπεδο, πληθώρα κειμένων αναγνωρίζουν τον οικουμενικό χαρακτήρα των δικαιωμάτων του ανθρώπου, απαγορεύοντας κάθε διάκριση με βάση την ηλικία, το φύλο, την αναπηρία, τη θρησκεία, το γενετήσιο προσανατολισμό ή την εθνοτική καταγωγή. Σε αρκετά εξ αυτών, δε, γίνεται ρητή αναφορά στην ανάγκη σεβασμού και προστασίας των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων.

Ιδιαίτερης σημασίας για την τρίτη ηλικία είναι το **άρθρο 25, παρ. 1, της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου** (εφεξής ΟΔΔΑ), οι διατάξεις του οποίου ανα-

Πολίτη (Κύκλος Κοινωνικής Προστασίας), καθώς επίσης και εκπροσώπου της οργάνωσης 50+ Ελλάς. Η ΕΕΔΑ ευχαριστεί τους φορείς και τους εκπροσώπους τους για την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ανταλλαγή απόψεων, η οποία της επέτρεψε να αποκτήσει μια σαφέστερη άποψη για ζητήματα που αφορούν στην τρίτη ηλικία.

γνωρίζουν το δικαίωμα κάθε ανθρώπου «σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένεια του υγεία και ευημερία, και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες», κάνοντας ιδιαίτερη μνεία στο δικαίωμα του «σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γερωντική ηλικία, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα της συντήρησής του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξαρτήτων της θέλησής του».

Παρότι το **Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα** (εφεξής ΔΣΟΚΜΔ) δεν περιέχει ρητή αναφορά στα δικαιώματα των ηλικιωμένων ανθρώπων, «στο άρθρο 9 σχετικά με το δικαίωμα κάθε ανθρώπου στην κοινωνική ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης και της κοινωνικής ασφάλισης αναγνωρίζεται σιωπηρά το δικαίωμα σε παροχές γήρατος»⁹. Λαμβάνοντας υπόψη, ωστόσο, ότι οι διατάξεις του ΔΣΟΚΜΔ εφαρμόζονται πλήρως σε κάθε μέλος της ανθρώπινης κοινωνίας, γίνεται δεκτό ότι τα ηλικιωμένα άτομα έχουν δικαίωμα στην πλήρη απόλαυση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει το Σύμφωνο. Ειδικότερα, ειδική μνεία αξίζει να γίνει στη διασφάλιση, μεταξύ άλλων, του δικαιώματος κάθε προσώπου στην εργασία (άρθρα 6-7), την κοινωνική ασφάλεια (άρθρο 9), σε ένα επίπεδο διαβίωσης ανεκτό για τον ίδιο και την οικογένειά του (άρθρο 11), την απόλαυση της καλύτερης δυνατής σωματικής και ψυχικής υγείας (άρθρο 12) ή, ακόμη, τη μόρφωση (άρθρο 13)¹⁰.

Ανταποκρινόμενη στην ανάγκη ενίσχυσης του προστατευτικού πλαισίου της τρίτης ηλικίας, το 1995, η Επιτροπή των ΗΕ για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα υιοθέτησε το **Γενικό Σχόλιο αριθ. 6 σχετικά με τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα των ηλικιωμένων ατόμων**. Το εν λόγω Σχόλιο αποτυπώνει την αυθεντική ερμηνεία των υποχρεώσεων που αναλαμβάνουν τα συμβαλλόμενα κράτη-μέλη απέναντι στα ηλικιωμένα άτομα, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι

η παράλειψη του παράγοντα «ηλικία» από τους απαγορευμένους λόγους διάκρισης που προβλέπει το Σύμφωνο δεν ήταν σκόπιμη. Επισημαίνεται ότι την περίοδο ψήφισης τόσο του ΔΣΟΚΜΔ, όσο και της ΟΔΔΑ «το πρόβλημα της δημογραφικής γήρανσης δεν ήταν τόσο εμφανές ούτε πιεστικό όσο είναι σήμερα»¹¹.

Σε κάθε περίπτωση, και προκειμένου να διαλυθεί κάθε αμφιβολία σχετικά με την απαγόρευση διακρίσεων λόγω ηλικίας, το 2009, η ίδια Επιτροπή του ΟΗΕ, ήρθε να ενισχύσει ακόμη περισσότερο τα δικαιώματα της τρίτης ηλικίας, υιοθετώντας το **Γενικό Σχόλιο αριθ. 20 σχετικά με την απαγόρευση διάκρισης στα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα**. Στην παράγραφο 29 προβλέπεται ότι «η ηλικία συνιστά απαγορευμένο λόγο διάκρισης σε διάφορα πλαίσια». Η Επιτροπή δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην «ανάγκη αντιμετώπισης της διάκρισης την οποία υφίστανται τα ηλικιωμένα άτομα στην αναζήτηση εργασίας ή την πρόσβαση επαγγελματικής εκπαίδευσης ή επανεκπαίδευσης», καθώς επίσης και στην προστασία των ηλικιωμένων ατόμων που ζουν στη φτώχεια με άνιση πρόσβαση στη σύνταξη¹².

Με το έργο των ΗΕ για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα διαπλέκεται σε μεγάλο βαθμό και το έργο της **Διεθνούς Οργάνωση Εργασίας (εφεξής ΔΟΕ)**¹³. Η σημαντικότερη Διεθνής Σύμβαση Εργασίας (εφεξής ΔΣΕ) προς την κατεύθυνση της εξασφάλισης της κοινωνικής ασφάλειας και της καταπολέμησης της φτώχειας είναι η **ΔΣΕ 102 του 1952 Περί ελαχίστων ορίων της κοινωνικής ασφάλισης**¹⁴, καθώς θέτει ελάχιστα όρια κοινωνικής προστασίας για κάθε κλάδο, ανάλογα με την οικονομική πραγματικότητα κάθε Χώρας και σε συνάρτηση

9. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 6, Τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα των ηλικιωμένων ατόμων, Annex IV, (24.11.1995), παρ. 10.

10. Το ΔΣΟΚΜΔ κυρώθηκε με το Ν 1535/1985 (ΦΕΚ Α' 25/27.2.1985).

11. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 6, Τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα των ηλικιωμένων ατόμων, *op.cit.*, παρ. 11.

12. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 20, Απαγόρευση διάκρισης στα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα, E/C.12/GC/20, (2.7.2009), παρ. 29.

13. Υπολογίζεται ότι περίπου 70 Συμβάσεις της ΔΟΕ είναι άμεσα σχετικές με την υλοποίηση δικαιωμάτων του ΔΣΟΚΜΔ.

14. ILO, C102 - Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102), διαθέσιμη σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C102. Κυρώθηκε με το Ν 3251/1955 (ΦΕΚ Α' 140/2.6.1955).

με τους υφιστάμενους μισθούς. Άλλωστε, ένα ολόκληρο τμήμα της Σύμβασης είναι αφιερωμένο στις *Παροχές Γήρατος*¹⁵, ενώ μεταγενέστερες συμβάσεις επιδιώκουν τη βελτίωση των ελαχίστων ορίων ΔΣΕ 102 ανά κοινωνικό κίνδυνο, όπως ενδεικτικά η ΔΣΕ 128 του 1967 για τις παροχές αναπηρίας, γήρατος, επιζώντων¹⁶ ή η ΔΣΕ 130 του 1969 για τις ιατρικές φροντίδες και τις παροχές ασθενείας¹⁷.

Στο **Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα** (εφεξής ΔΣΑΠΔ) επίσης δεν υπάρχει ιδιαίτερη αναφορά στα ηλικιωμένα άτομα. Παρόλα αυτά, ο καθολικός χαρακτήρας της προστασίας που παρέχει στο σύνολο των μελών της ανθρωπίνης κοινωνίας συνεπάγεται την άμεση εφαρμογή του και στα ηλικιωμένα άτομα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο 26 του ΔΣΑΠΔ, το οποίο αναγνωρίζει την «*ίση και αποτελεσματική προστασία έναντι κάθε διάκρισης, ιδίως λόγω φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης*». Παρότι η «ηλικία» δεν αναφέρεται ρητά μεταξύ των απαγορευμένων λόγων διάκρισης, υποστηρίζεται εντούτοις ότι περιλαμβάνεται στο ευρύτερο πεδίο του όρου «*άλλης κατάστασης*».

Παρά τον καθολικό χαρακτήρα των δικαιωμάτων του ανθρώπου, δεν είναι λίγα τα συμβατικά κείμενα των ΗΕ που έχουν υιοθετηθεί προκειμένου να παρέχουν προστασία σε ειδικότερες κοινωνικές ομάδες. Αν και κανένα από αυτά δεν εστιάζει στην προσοχή του στους ηλικιωμένους, ορισμένα κάνουν ειδική αναφορά στην απαγόρευση κάθε διάκρισης λόγω ηλικίας. Πιο συγκεκριμένα, η **Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεως κατά των Γυναικών** αναγνωρίζει, στο άρθρο 11, παρ. 1 (ε), σχετικά με την υποχρέωση των συμβαλ-

λόμενων κρατών-μελών να εξαλείψουν τις διακρίσεις κατά των γυναικών στον τομέα της απασχόλησης, «*το δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης, παροχών σύνταξης, ανεργίας, ασθενείας, αναπηρίας και γήρατος ή για κάθε άλλη αιτία απώλειας της ικανότητας προς εργασία*»¹⁸. Στην ίδια λογική κινείται και η **Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους**, η οποία στο άρθρο 7 περιέχει ρητή απαγόρευση των διακρίσεων στην άσκηση των δικαιωμάτων, λαμβάνοντας μέριμνα να γίνεται ρητή αναφορά και στον παράγοντα «ηλικία» μεταξύ των απαγορευμένων λόγων διάκρισης.

Μεταξύ των σημαντικότερων κειμένων του διεθνούς συμβατικού δικαίου στον τομέα της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, η **Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία** (εφεξής ΔΣΔΑμεΑ)¹⁹, προσφέρει ίσως την πιο αποτελεσματική προστασία στα ηλικιωμένα άτομα. Το γεγονός μάλιστα ότι το ίδιο το κείμενο της Σύμβασης δεν παρέχει ορισμό της έννοιας της «αναπηρίας», σηματοδοτεί τη στροφή από το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας σε ένα μοντέλο περισσότερο προσανατολισμένο στα δικαιώματα του ανθρώπου²⁰.

18. Η Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεως κατά των γυναικών τέθηκε σε ισχύ την 3η Σεπτεμβρίου 1981. Επικυρώθηκε από την Ελλάδα χωρίς επιφυλάξεις με το Ν 1342/1983 (ΦΕΚ Α' 39/1.4.1983).

19. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο υιοθετήθηκαν με την Απόφαση 61/611 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ στη Νέα Υόρκη, στις 13 Δεκεμβρίου 2006 και τέθηκαν σε ισχύ στις 4 Μαΐου 2008. Η Ελλάδα υπέγραψε στις 30.3.2007 τη Σύμβαση και στις 27.9.2010 το Πρωτόκολλο, ενώ και τα δύο κυρώθηκαν με το Ν 4074/2012 «Κύρωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες» (ΦΕΚ Α' 88/11.4.2012) και τέθηκαν σε ισχύ για την Ελλάδα από τις 30.6.2012. Βλ. σε: <http://treaties.un.org/>. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είναι η πρώτη σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων η οποία είναι ανοιχτή για υπογραφή από οργανισμούς περιφερειακής ολοκλήρωσης (άρθρο 44 ΔΣΔΑμεΑ). Η Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής ΕΕ) την υπέγραψε την πρώτη ημέρα που άνοιξε για υπογραφή, στις 30 Μαρτίου 2007 και έκτοτε έχει υπογραφεί και από τα 28 κράτη-μέλη της.

20. Βλ. έτσι Arlene S. Kanter, «The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities and its Implications for the Rights of Elderly People Under International

15. Μέρος V. Παροχές γήρατος (άρθρα 25 έως 30).

16. ILO, C128 - Invalidity, Old-Age and Survivors' Benefits Convention, 1967 (No. 128), διαθέσιμη σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:55:0:::55:P55_TYPE,P55_LANG,P55_DOCUMENT,P55_NODE:CON,en,C128,/Document.

17. ILO, C130 - Medical Care and Sickness Benefits Convention, 1969 (No. 130), διαθέσιμη σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C130.

Ειδικότερα, το **άρθρο 25 (β)**, που αφορά στο δικαίωμα απόλαυσης του υψηλότερου δυνατού επιπέδου υγείας των ατόμων με αναπηρίες, κάνει ειδική μνεία στους ηλικιωμένους και την υποχρέωση των κρατών-μελών παροχής των υπηρεσιών υγείας που είναι αναγκαίες. Στο ίδιο πλαίσιο, το **άρθρο 28, παρ. 2 (β)**, προβλέπει την υποχρέωση των συμβαλλόμενων κρατών να διασφαλίζουν στα άτομα με αναπηρίες και τις οικογένειές τους ένα βιοτικό επίπεδο ανεκτό, επισημαίνοντας ότι προς το σκοπό αυτό είναι αναγκαία η διασφάλιση της πρόσβασης από τα άτομα αυτά, και ιδιαίτερα τα ηλικιωμένα άτομα με αναπηρίες, στα προγράμματα κοινωνικής προστασίας και τα προγράμματα μείωσης της φτώχειας. Ξεχωριστή, τέλος, αναφορά στα ηλικιωμένα άτομα γίνεται επίσης στα **άρθρα 13** (Πρόσβαση στη δικαιοσύνη) και **16** (Απαλλαγή από την εκμετάλλευση, τη βία και την κακομεταχείριση).

Σημαντική είναι η συμβολή στη δημιουργία ενός προστατευτικού πλαισίου για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων και αρκετών μη-δεσμευτικού χαρακτήρα κειμένων πολιτικής για τους ηλικιωμένους, τα οποία στοχεύουν ουσιαστικά στον εντοπισμό των αναγκών των ηλικιωμένων και το σχεδιασμό των πολιτικών αντιμετώπισης των προβλημάτων που προκύπτουν στη σύγχρονη κοινωνία εξαιτίας της δημογραφικής γήρανσης. Ενδεικτικά αναφέρονται το **Διεθνές Σχέδιο Δράσης της Βιέννης για τη Γήρανση** (1983) στο οποίο κατέληξε η Πρώτη Παγκόσμια Συνέλευση για τη Γήρανση²¹, η **Διακήρυξη για τη Γήρανση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ** (1992)²²

Law», Georgia State University Law Review, Vol. 25, Issue 3, Spring 2009, σελ. 549.

21. *United Nations, World Assembly on Ageing, Vienna International Plan of Action on Ageing, 26 July-6 August 1982, διαθέσιμο σε: <http://www.un.org/es/globalissues/ageing/docs/viiraa.pdf>. Το Διεθνές Σχέδιο Δράσης της Βιέννης για τη Γήρανση υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και περιέχει 62 συστάσεις, οι οποίες ενθαρρύνουν το κράτη να αναπτύξουν και εφαρμόσουν πολιτικές σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο με σκοπό τη βελτίωση των ζώων των ηλικιωμένων ατόμων.*
22. *United Nations, General Assembly, Proclamation on Ageing, A/RES/47/5, 42nd plenary meeting, 16 October 1992, διαθέσιμη σε: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r005.htm>. Το κείμενο της Διακήρυξης για τη Γήρανση υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ στις 16 Οκτωβρίου 1992 και περιέχει 18 συστάσεις που ακολουθούν 5 ηθικές αρχές: αξιοπρέπεια, ανεξαρτησία,*

ή, ακόμη, το **Παγκόσμιο Σχέδιο Δράσης της Μαδρίτης για τη Γήρανση** (2002)²³.

B. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, πέραν του **άρθρου 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**, το οποίο αναγνωρίζει την απόλαυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που κατοχυρώνει η Σύμβαση χωρίς διακρίσεις, ιδιαίτερη μέριμνα για την κοινωνική προστασία των ηλικιωμένων ατόμων λαμβάνεται και από τον πλέον ολοκληρωμένο μηχανισμό προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης: τον **Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (ΕΚΧ)**²⁴. Η σημασία που αποδίδεται στα δικαιώματα των ηλικιωμένων ατόμων είναι καταφανής και αντανακλάται στο **άρθρο 23** του αναθεωρημένου ΕΚΧ, καθώς επίσης και στο **άρθρο 4 του Πρόσθετου Πρωτόκολλου στον ΕΚΧ**, το περιεχόμενο των οποίων είναι κοινό:

«Για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος των ηλικιωμένων ατόμων σε κοινωνική προστασία, τα Μέρη δεσμεύονται να λάβουν ή να προωθήσουν, απευθείας ή

συμμετοχή, φροντίδα και αυτό-ολοκλήρωση. Η Διακήρυξη στοχεύει στην εξασφάλιση, μεταξύ άλλων, κατάλληλων εθνικών πολιτικών και προγραμμάτων για τους ηλικιωμένους, που θα ανταποκρίνονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις ανάγκες και τις ικανότητες των ηλικιωμένων γυναικών και θα ενθαρρύνουν τους ηλικιωμένους άνδρες να αναπτύξουν τις κοινωνικές, πολιτιστικές και συναισθηματικές δυνατότητές τους. Βασικός άξονάς της είναι η ευαισθητοποίηση της κοινωνίας και η συνεργασία όλων των γενεών για τη δημιουργία μιας ισορροπίας σε ό,τι αφορά στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη.

23. *United Nations, Second World Assembly on Ageing, Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing, Madrid, 8-12 April 2002, διαθέσιμη σε: <http://undesadspd.org/Portals/0/ageing/documents/Fulltext-E.pdf>. Το Παγκόσμιο Σχέδιο Δράσης της Μαδρίτης για τη Γήρανση υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με σκοπό να προωθήσει την ενσωμάτωση του ζητήματος των ηλικιωμένων κοινωνιών σε εθνικές πολιτικές με τη διανομή σειράς συστάσεων και την ίδρυση πέντε περιφερειακών επιτροπών των ΗΕ για τη γήρανση.*
24. *Η Ελλάδα υπέγραψε τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη στις 18 Οκτωβρίου 1961 και τον κύρωσε στις 6 Ιουνίου 1984 με το Ν 1426/1984 της 21ης Μαρτίου 1984 «Κύρωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη» (ΦΕΚ Α' 32 /21.3.1984). Αντίθετα, δεν έχει ακόμη κυρώσει τον Αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη, το οποίο και έχει υπογράψει από τις 3 Μαΐου 1996.*

σε συνεργασία με δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς, τα κατάλληλα μέτρα που αποσκοπούν ιδίως:

1. στο να επιτρέπουν στα ηλικιωμένα άτομα να παραμείνουν, κατά το μεγαλύτερο δυνατό χρονικό διάστημα, ενεργά μέλη της κοινωνίας μέσω: α. ικανοποιητικών εισοδημάτων που τους επιτρέπουν να διάγουν αξιοπρεπή ζωή και να συμμετέχουν ενεργά στη δημόσια, κοινωνική και πολιτιστική ζωή, β. της διάδοσης πληροφοριών που αφορούν τις υπηρεσίες και τις διευκολύνσεις προς όφελος των ηλικιωμένων ατόμων και τις δυνατότητες γι' αυτούς να προσφεύγουν σε αυτές.

2. στο να επιτρέπουν στα ηλικιωμένα άτομα να επιλέγουν ελεύθερα τον τρόπο ζωής τους και να διάγουν ανεξάρτητη ζωή μέσα στο σύννηθες περιβάλλον τους όσο καιρό το επιθυμούν και αυτό είναι δυνατόν μέσω: α. της διάθεσης κατοικιών κατάλληλων για τις ανάγκες τους και για την κατάσταση της υγείας τους ή επαρκών επιδομάτων για τη διαμόρφωση της κατοικίας, β. της υγειονομικής περίθαλψης και των υπηρεσιών που απαιτεί η κατάσταση τους.

3. στο να εγγυώνται στα ηλικιωμένα άτομα που ζουν σε οίκους ευγηρίας την κατάλληλη βοήθεια με σεβασμό της ιδιωτικής τους ζωής, και τη συμμετοχή στη διαμόρφωση των συνθηκών ζωής μέσα στον οίκο ευγηρίας».

Ένα ακόμη σημαντικό, νομικά δεσμευτικό, κείμενο για την κοινωνική προστασία είναι και ο **Ευρωπαϊκός Κώδικας Κοινωνικής Ασφάλισης**, σύμφωνα με τις διατάξεις του οποίου ένα ελάχιστο ικανοποιητικό επίπεδο θα πρέπει να διασφαλίζεται πάντα για όλους έτσι ώστε να απολαμβάνουν ουσιαστικά το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλεια. Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης έχει, άλλωστε, διασαφηνίσει ότι τα κράτη θα αμελούσαν τα καθήκοντά τους που απορρέουν από τον Ευρωπαϊκό Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης εάν τα επιδόματα κοινωνικής ασφάλισης έπεφταν κάτω από το όριο της φτώχειας²⁵.

25. Council of Europe, Committee of Ministers, Resolution CM/ResCSS(2012)8 on the application of the European Code of Social Security and its Protocol by Greece, 12.9.2012 και Council of Europe, Committee of Ministers, CM/ResCSS(2013)21 on the application of

Το στόχο της προαγωγής των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων θέτει ένα ακόμη όργανο του **Συμβουλίου της Ευρώπης, η Επιτροπή Υπουργών**, η οποία με τη **Σύστασή της για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων** τονίζει την ανάγκη προώθησης, προστασίας και διασφάλισης της πλήρους και ίσης απόλαυσης των δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών του ανθρώπου από το σύνολο των ηλικιωμένων ατόμων, καθώς επίσης και της προαγωγής του σεβασμού για την έμφυτη αξιοπρέπεια τους²⁶. Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι προηγούμενες Συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών, όπως ενδεικτικά αναφέρεται η **Σύσταση σχετικά με την επιτακτική ανάγκη μείωσης του κινδύνου ευπάθειας των ηλικιωμένων μεταναστών και της βελτίωσης της κοινωνικής τους πρόνοιας**²⁷, η **Σύσταση σχετικά με τη γήρανση και την αναπηρία στον 21ο αιώνα: βιώσιμα πλαίσια ικανά να επιτρέψουν μια καλύτερη ποιότητα ζωής σε μια κοινωνία χωρίς διακρίσεις**²⁸ ή, ακόμη, η **Σύσταση σχετικά με τα ηλικιωμένα άτομα**²⁹.

the European Code of Social Security and its Protocol by Greece, 16.10.2013, διαθέσιμη σε: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1970639&Site=CM>.

26. Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation CM/Rec(2014)2 of the Committee of Ministers to member States on the promotion of human rights of older persons, 19.2.2014, διαθέσιμη σε: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2162283&>.

27. Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation CM/Rec(2011)5 of the Committee of Ministers to member states on reducing the risk of vulnerability of elderly migrants and improving their welfare, 25.5.2011, διαθέσιμη σε: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec\(2011\)5&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec(2011)5&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864).

28. Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation CM/Rec(2009)6 of the Committee of Ministers to member states on ageing and disability in the 21st century: sustainable frameworks to enable greater quality of life in an inclusive society, 8.7.2009, διαθέσιμη σε: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec\(2009\)6&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec(2009)6&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864).

29. Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation no. R (94) 9 of the Committee of Ministers to member states concerning elderly people, 10.10.1994, διαθέσιμη σε: <https://wcd.coe.int/com.intranet.InstraServlet?command=com.intranet.CmdBlobGet&IntranetImage=534538&SecMode>

Παράλληλα, με τις θεματικές που αφορούν στην ανάγκη κοινωνικής προστασίας των ηλικιωμένων ατόμων λόγω της έξαρσης του φαινομένου της δημογραφικής γήρανσης και την απαγόρευση διακρίσεων λόγω ηλικίας, έχει εκτεταμένα ασχοληθεί και η **Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης**, εκδίδοντας σειρά σχετικών συστάσεων και ψηφισμάτων. Ενδεικτικά αναφέρονται η Έκθεση της Επιτροπής για την Ισότητα και την Απαγόρευση διακρίσεων σχετικά με την *Καταπολέμηση των διακρίσεων κατά των ηλικιωμένων ατόμων στην αγορά εργασίας*³⁰, το Ψήφισμα 1793 (2011) σχετικά με την *Προαγωγή της ενεργού γήρανσης - Αξιοποίηση του εργασιακού δυναμικού των ηλικιωμένων*³¹, η Σύσταση 1796 (2007) σχετικά με την *Κατάσταση των ηλικιωμένων στην Ευρώπη*³², η Σύσταση 1749 (2006) και το Ψήφισμα 1502 (2006) για τις *Δημογραφικές προκλήσεις για την κοινωνική συνοχή*³³, η Σύσταση 1591 (2003) σχετικά με τις *Προκλήσεις της κοινωνικής πολιτικής στις κοινωνίες της Ευρώπης που γηράσκουν*³⁴ ή, ακόμη, η Σύσταση 1619 (2003) αναφορικά με *Τα δικαιώματα των ηλικιωμένων μεταναστών*³⁵.

=1&DocId=514346&Usage=2.

30. Council of Europe, Parliamentary Assembly, Committee on Equality and Non-Discrimination, *Combating discrimination against older persons on the labour market*, Doc. 13292, 23.8.2013, διαθέσιμη σε: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=20028&lang=en>.
31. Council of Europe, Parliamentary Assembly, Resolution 1793 (2011) on Promoting active ageing - capitalising on older people's working potential, διαθέσιμο σε: <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=17961&Language=en>.
32. Council of Europe, Parliamentary Assembly, Recommendation 1796 (2007) on The situation of elderly persons in Europe, διαθέσιμη σε: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta07/erec1796.htm>.
33. Council of Europe, Parliamentary Assembly, Recommendation 1749 (2006) on Demographic challenges for social cohesion, διαθέσιμη σε: <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta06/EREC1749.htm> και Resolution 1502 (2006) on Demographic challenges for social cohesion, διαθέσιμο σε: <http://www.assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta06/ERES1502.htm>.
34. Council of Europe, Parliamentary Assembly, Recommendation 1591 (2003) on Challenges of social policy in Europe's ageing societies, διαθέσιμη σε: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta03/EREC1591.htm>.
35. Council of Europe, Parliamentary Assembly, Recommendation 1619 (2003) on The rights of elderly migrants,

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ηλικία ως λόγος διάκρισης προβλέφθηκε με τη **Συνθήκη του Άμστερνταμ** (1997), η οποία εισήγαγε στη **Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας** (εφεξής ΣΕΚ) το άρθρο 13 ως εξουσιοδοτική διάταξη για την «*ανάληψη δράσης*» από το Συμβούλιο με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων, και λόγω ηλικίας, σε όλες τις πολιτικές και δράσεις της ΕΕ³⁶. Η πρόβλεψη για την ειδική νομοθετική διαδικασία με την οποία λαμβάνονται τα σχετικά με την καταπολέμηση των διακρίσεων μέτρα μεταφέρθηκε στο **άρθρο 19 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης** (εφεξής ΣυνθΛΕΕ), ενώ ταυτόχρονα το **άρθρο 10 της ίδιας Συνθήκης** περιέχει ρητή επιταγή για την καταπολέμηση κάθε διάκρισης «*λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού*». Παραμένοντας στο δίκαιο της ΕΕ, η ηλικία περιλαμβάνεται μεταξύ των απαγορευμένων λόγων διάκρισης, οι οποίοι ορίζονται στο **άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ** (εφεξής ΧΘΔ), ενώ το **άρθρο 25 ΧΘΔ κάνει ρητή αναφορά στο «δικαίωμα των ηλικιωμένων προσώπων να διάγουν μια αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή και να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο». Σκοπός της ανωτέρω διάταξης είναι να εγγυηθεί στα ηλικιωμένα άτομα την πλήρη πρόσβαση στην εργασία, την εκπαίδευση και τις υπηρεσίες υγείας, καθώς επίσης και τη συμμετοχή τους στην πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου τους³⁷. Παρότι, μάλιστα, το άρθρο 25 του Χάρτη**

διαθέσιμη σε: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta03/EREC1619.htm>.

36. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι τα άρθρα 13 ΣΕΚ ή 19, παρ. 1, ΣυνθΛΕΕ, από τις δύο διατάξεις του ευρωπαϊκού συμβατικού δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που χρησιμοποίησαν ως πηγές έμπνευσής τους - το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ και το άρθρο Ε του Αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη - επέλεξαν να μεταφέρουν την «*ηλικία*» ως λόγο διάκρισης στη διάταξη που εισήχθη στο δίκαιο της ΕΕ. Η γλώσσα, το χρώμα, οι πολιτικές πεποιθήσεις και η κοινωνική προέλευση είναι οι απαγορευμένοι λόγοι διάκρισης που προβλέπονται στα άρθρα 14 και Ε, αντίστοιχα, της ΕΣΔΑ και του Αναθεωρημένου ΕΚΧ. Βλ. σχετικά Π. Στάγκος, «Οι διακρίσεις λόγω ηλικίας και η πρόκληση της διαγενεακής αλληλεγγύης στο ελληνικό και το ευρωπαϊκό δίκαιο», ΕΕΔ, Τόμ. 73, Τεύχ. 15, σελ. 979.
37. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΧΘΔ) «*διακηρύχθηκε*» από το Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επι-

Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ ανήκει στην ευρύτερη θεματική ενότητα με τον τίτλο *Ισότητα*, το νόημα και η σημασία του για την κοινωνία δε μπορούν να γίνουν αντιληπτά παρά μόνο σε συνδυασμό με την αμέσως επόμενη ενότητα, που τιτλοφορείται *Αλληλεγγύη*, και τα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα που αυτή καθιερώνει.

Το 2000, το **Συμβούλιο της ΕΕ εξέδωσε την Οδηγία 2000/78/ΕΚ για την ισότητα στην απασχόληση**³⁸ και είναι η πρώτη Οδηγία της ΕΕ που έχει ως στόχο την καταπολέμηση των ηλικιακών διακρίσεων. Συνιστά, πράγματι, ένα καθοριστικής σημασίας βήμα στη διαμόρφωση ενός γενικού πλαισίου κατά των διακρίσεων λόγω θρησκείας, πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης λήψης κατάλληλων μέτρων για την κοινωνική και οικονομική ένταξη των ηλικιωμένων ατόμων. Αναγνωρίζοντας, δε, ότι οι διακρίσεις λόγω ηλικίας μπορούν να υπονομεύσουν την επίτευξη των στόχων της ΕΕ, ειδικότερα δε την επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη, η Οδηγία συντάσσεται με τις κατευθυντήριες γραμμές του 2000 για την απασχόληση, οι οποίες εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999 και υπογραμμίζουν την ανάγκη να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην υποστήριξη των ηλικιωμένων εργαζομένων, ούτως ώστε να αυξηθεί η συμμετοχή τους στην επαγγελματική ζωή.

Αποφασιστικής σημασίας για την απαγόρευση οποιασδήποτε διάκρισης όταν αυτή συναρτάται αποκλειστικά και μόνο με το κριτήριο της ηλικίας είναι και η θέση που πήρε το Δικαστήριο των

Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην υπόθεση *Werner Mangold κατά Rudiger Helm*³⁹. Πράγματι, **με την απόφαση Mangold το ΔΕΚ προχώρησε ένα βήμα πιο πέρα, αναγνωρίζοντας αυτοτελώς την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω ηλικίας ως γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου**. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώνοντας ότι η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας και γενετήσιου προσανατολισμού πηγάζει, όπως προκύπτει από την πρώτη και την τέταρτη αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 2000/78, από διάφορες διεθνείς πράξεις και από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών (σκέψη 74 της απόφασης), το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω ηλικίας πρέπει [...] να θεωρηθεί γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου»⁴⁰.

Η επιμονή του Δικαστηρίου στην απαγόρευση ηλικιακών διακρίσεων με την ίδια αυστηρότητα η οποία εφαρμόζεται στις λοιπές διακρίσεις υπήρξε ισχυρή και η σχετική νομολογία του πλούσια⁴¹.

Ειδικότερα, στο ίδιο πνεύμα εκφράστηκε το Δικαστήριο και στις υποθέσεις *Bartsch κατά Bosch και Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH*⁴² και *Seda Küçükdeveci κατά Swedex*

39. ΔΕΚ, Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης, Υπόθεση C-144/04, *Werner Mangold κατά Rudiger Helm*, 22 Νοεμβρίου 2005, διαθέσιμη σε: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=56134&pageIndex=0&doclang=EL&mode=Ist&dir=&occ=first&part=1&cid=143267>.

40. *Idem*, παρ. 75.

41. Ενδεικτικά αναφέρονται: ΔΕΚ, Υπόθεση C-411/05, *Palacios de la Villa κατά Cortefiel Servicios SA*, 23 Οκτωβρίου 2007, διαθέσιμη σε: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=70359&pageIndex=0&doclang=EL&mode=Ist&dir=&occ=first&part=1&cid=279675>; Υπόθεση C-388/07, *The Incorporated Trustees of the National Council on Ageing (Age Concern England) κατά Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform*, 5 Μαρτίου 2009, διαθέσιμη σε: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=77505&doclang=EL>; Υπόθεση C-88/08, *David Hütter κατά Technische Universität Graz*, 18 Ιουνίου 2009, διαθέσιμη σε: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=75456&doclang=EL>.

42. ΔΕΚ, Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης, Υπόθεση C-427/06, *Birgit Bartsch κατά Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH*, 23 Σεπτεμβρίου 2008, διαθέσιμη σε: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=68415&pageIndex=0&doclang=EL&mode=Ist&dir=&occ=first&part=1&cid=278214>.

τροπή, με την ευκαιρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Νίκαιας, στις 7 Δεκεμβρίου 2000 (2000/C 364/01), αλλά δεν απέκτησε νομικά δεσμευτική ισχύ. Από την 1^η Δεκεμβρίου 2009, με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας, απέκτησε την ίδια νομική ισχύ με τις συνθήκες (νέο άρθρο 6, παρ. 1, ΣυνθΕΕ). Το κείμενό του δημοσιεύθηκε ιδιαίτερος στην Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ (ΕΕ C 303/02, 14.12.2007, ΕΕ C 83/02, 30.3.2010).

38. Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 303 της 2/12/2000, σελ. 16-22, διαθέσιμη σε: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:el:HTML>.

*GmbH και Co. KG*⁴³, όπου επιβεβαιώνοντας την ύπαρξη μιας «γενικής αρχής του κοινοτικού δικαίου» που απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω ηλικίας, ανέθεσε στον εθνικό δικαστή έναν κεντρικό ρόλο για τη διασφάλιση της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ, καθιστώντας τον υπεύθυνο για τη διασφάλιση, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, της έννομης προστασίας που απορρέει για τους ιδιώτες από το δικαίο της Ένωσης και της εγγύησης της πλήρους αποτελεσματικότητας του δικαίου αυτού, μη εφαρμόζοντας οποιαδήποτε διάταξη της εθνικής κανονιστικής ρύθμισης που είναι αντίθετη προς την εν λόγω αρχή⁴⁴.

Παράλληλα, ήδη από τον Ιανουάριο του 2001, ιδρύθηκε η **Πλατφόρμα για την Ηλικία της Ευρώπης (AGE Platform Europe)**, ένα Ευρωπαϊκό δίκτυο των Οργανώσεων που ασχολούνται με τα άτομα άνω των 50 και αντιπροσωπεύει πάνω από 30 εκατομμύρια ηλικιωμένων στην Ευρώπη. Στόχος της AGE είναι να εκφράσει και να προωθήσει τα συμφέροντα των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που είναι άνω των 50 ετών και να ευαισθητοποιήσει σε θέματα που τους απασχολούν περισσότερο⁴⁵. Περαιτέρω, με την υποστήριξη του Προγράμματος Daphne III της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η AGE εκπόνησε σε συνεργασία με ένα δίκτυο 11 οργανώσεων από ολόκληρη την Ευρώπη⁴⁶ τον **Ευρωπαϊκό Χάρτη δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των ηλικιωμένων που χρειάζονται μακροχρόνια φροντίδα και βοήθεια**⁴⁷, καθώς επίσης και ένα **Συνοδευτικό**

Οδηγό⁴⁸, ο οποίος αναφέρεται σε κάθε ένα από τα δικαιώματα που περιλαμβάνονται στον Ευρωπαϊκό Χάρτη, εξηγώντας τη σημασία και την εφαρμογή του. Συνοπτικά ο Χάρτης φιλοδοξεί να γίνει ένα χρήσιμο κείμενο αναφοράς που θα καθορίζει τις θεμελιώδεις αρχές και δικαιώματα που είναι απαραίτητα για την ευημερία όλων όσων εξαρτώνται από άλλους για την υποστήριξη και τη φροντίδα τους λόγω ηλικίας, νόσου ή αναπηρίας. Βασική του προτεραιότητα είναι η σχετική ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού και η προώθηση ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών τόσο στα κράτη-μέλη όσο και σε άλλες χώρες⁴⁹.

Αναγνωρίζοντας ότι η γήρανση του πληθυσμού είναι μια από τις σημαντικότερες κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες και εκτιμώντας ότι το 2015 πάνω από το 20% των Ευρωπαίων θα είναι άνω των 65 ετών, η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή** υιοθέτησε την **Ευρωπαϊκή Σύμπραξη Καινοτομίας για Δραστήρια και Υγιή Γηρατιά**⁵⁰, της οποίας σκοπός είναι να αυξηθεί κατά 2 χρόνια ο μέσος όρος ετών υγιούς ζωής έως το 2020. Η συνεργασία αυτή αναφέρεται ότι αποσκοπεί στη βελτίωση της ζωής των ηλικιωμένων, βοηθώντας τους να συμμετέχουν στην κοινωνία και στη μείωση της πίεσης που δέχονται τα συστήματα υγείας και πρόνοιας, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στον τελικό στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης.

Γ. Σε εθνικό επίπεδο

Στην Ελλάδα, «ο σεβασμός και η προστασία

43. ΔΕΕ, Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης, Υπόθεση C-555/07, *Seda Küçükdeveci κατά Swedex GmbH & Co. KG*, 19 Ιανουαρίου 2010, διαθέσιμη σε: <http://constitutionalism.gr/site/wp-content/mgdata/pdf/deec555-07apagorefsidiakriseon.pdf>.

44. Βλ. Υπόθεση *Bartsch*, παρ. 25 και Υπόθεση *Küçükdeveci*, παρ. 51.

45. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά βλ. την ιστοσελίδα της πλατφόρμας: <http://www.age-platform.eu/about-age>.

46. Ευρωπαϊκοί Εταίροι: AGE Platform Europe, συντονιστής του προγράμματος και EDE – Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Διευθυντών Οίκων Ευγηρίας. Εθνικοί εταίροι: 50+ Hellas (Ελλάδα), ANBO (Ολλανδία), BIVA (Γερμανία), Commune de St Josse (Βέλγιο), Fondation nationale de Gérontologie (Γαλλία), FIPAC (Ιταλία), Mestna Zveza Upokojencev (MZU, Σλοβενία), NIACE (UK), Swedish Association of Senior Citizens (SPF, Σουηδία) και ZIVOT 90 (Τσεχία).

47. Ευρωπαϊκός Χάρτης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των ηλικιωμένων που χρειάζονται μακροχρόνια φροντίδα και βοήθεια, EUSTaCEA project, Daphne III programme, Ιούλιος 2010, διαθέσιμος σε: <http://www.age-platform.eu/>

[images/stories/22204_AGE_charte_europeenne_ELv3.pdf](http://www.age-platform.eu/images/stories/22204_AGE_charte_europeenne_ELv3.pdf).

48. Συνοδευτικός Οδηγός Ευρωπαϊκού Χάρτη δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των ηλικιωμένων που χρειάζονται μακροχρόνια φροντίδα και βοήθεια, EUSTaCEA project, Daphne III programme, Νοέμβριος 2010, διαθέσιμος σε: http://www.age-platform.eu/images/stories/22495_guide_accompagnement_EL_low.pdf.

49. Ευρωπαϊκός Χάρτης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των ηλικιωμένων που χρειάζονται μακροχρόνια φροντίδα και βοήθεια, *op.cit.*, σελ. 3-5.

50. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Taking forward the Strategic Implementation Plan of the European Innovation. Partnership on Active and Healthy Ageing, Brussels, 29.2.2012, COM(2012) 83 final, διαθέσιμος σε: http://ec.europa.eu/health/ageing/docs/com_2012_83_en.pdf.

της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας» και, για το λόγο αυτό, κατοχυρώνονται συνταγματικά (άρθρο 2, παρ. 1, Σ). Το ίδιο ισχύει και για την απαγόρευση των διακρίσεων, η οποία διασφαλίζεται μέσω της ρητής συνταγματικής πρόβλεψης της ισότητας ενώπιον του νόμου (άρθρο 4, παρ. 1, Σ), της απόλυτης προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας κάθε προσώπου που βρίσκεται στην ελληνική Επικράτεια, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων (άρθρο 5, παρ. 2, Σ) ή, ακόμη, του δικαιώματος στην παροχή έννομης προστασίας από τα Δικαστήρια (άρθρο 20, παρ. 1, Σ). Σημαντικό είναι, δε, να σημειωθεί ότι οι περισσότερες εκ των ανωτέρω διατάξεων ανήκουν στις μη-αναθεωρητέες διατάξεις.

Ειδικότερα, η προστασία και ο σεβασμός των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων κατοχυρώνονται στο άρθρο 21, παρ. 3, του ελληνικού Συντάγματος, το οποίο ορίζει ότι «το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία [...] του γήρατος [...]», ενώ, ταυτόχρονα, η διασφάλιση της ανεμπόδιστης και αποτελεσματικής άσκησης των «δικαιωμάτων του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου» και της «αρχής του κοινωνικού κράτους δικαίου» ορίζεται στο άρθρο 25, παρ. 1, Σ, ως υποχρεωτική.

Σε ό,τι αφορά στη νομοθετική αναγνώριση της υποχρέωσης προαγωγής και σεβασμού των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων στη Χώρα μας, ο Ν 3304/2005 για την Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού⁵¹, με τον οποίο μεταφέρθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη οι Οδηγίες 2000/43/ΕΚ (περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής) και 2000/78/ΕΚ (για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία), αποτέλεσε τομή για την προαγωγή της αρχής της ισότητας και την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στη Χώρα μας. Με τη σύσταση, μάλιστα, των

φορέων προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης (άρθρο 19), δίνεται η δυνατότητα σε «εύαλωτες ομάδες του πληθυσμού», οι οποίες τείνουν να παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά φτώχειας και ανεργίας σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό, να αναζητήσουν άλλη οδό προστασίας πέραν της δικαιοσύνης, που λόγω της βραδυπορίας και της δαπάνης, δεν είναι πάντα και η πλέον αποτελεσματική⁵².

Πέραν του Ν 3304/2005, που αποτελεί το βασικό νομοθετικό εργαλείο για την καταπολέμηση των διακρίσεων, ξεχωριστή αναφορά κρίνεται σκόπιμο να γίνει και στο Ν 2345/1995 σχετικά με τις *Οργανωμένες υπηρεσίες παροχής προστασίας από φορείς κοινωνικής πρόνοιας και άλλες διατάξεις*⁵³, οι διατάξεις του οποίου παρέχουν ειδικό ρυθμιστικό πλαίσιο για την ιδρυματική φροντίδα που παρέχεται στους ηλικιωμένους από τους οικους ευγηρίας.

Τέλος, σημαντική είναι η συμβολή του Ν 3500/2006 *Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας*⁵⁴, ο οποίος παρέχει ένα ειδικότερο νομοθετικό προστατευτικό πλαίσιο σε κάθε μέλος της οικογένειας που μπορεί να υφίσταται βία, μεταξύ των οποίων και τα ηλικιωμένα άτομα. Αξίζει να αναφερθεί, μάλιστα, στο σημείο η διάταξη του άρθρου 22, η οποία προβλέπει την παροχή του ευεργετήματος της πενίας σε θύματα ενδοοικογενειακής βίας, τα οποία ζητούν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων για προσωρινή ρύθμιση της κατάστασης, εξαιτίας του συγκεκριμένου περιστατικού και αδυνατούν να καταβάλουν τις απαιτούμενες δικαστικές δαπάνες.

III. Οι προκλήσεις στην προστασία των ηλικιωμένων ατόμων στην Ελλάδα

Υπό το φως των ανωτέρω επισημάνσεων, ο προβληματισμός που εγείρεται είναι εύλογος. Σε συνθήκες βαθιάς και παρατεταμένης οικονομικής

52. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών – Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής (ΕΚΚΕ-ΙΚΠ), Ερευνητικό πρόγραμμα «Σύσταση Παρατηρητηρίου Καταπολέμησης των διακρίσεων», Το Θεσμικό πλαίσιο καταπολέμησης των διακρίσεων, Ν. Σαρρής, σελ. 8-9, διαθέσιμο σε: [http://www.eif.gov.cy/mlsi/dl/genderequality.nsf/0/24C8142C925A4A5CC2257A750029F715/\\$file/Framework_el.pdf](http://www.eif.gov.cy/mlsi/dl/genderequality.nsf/0/24C8142C925A4A5CC2257A750029F715/$file/Framework_el.pdf).

53. ΦΕΚ Α' 213/12.10.1995.

54. ΦΕΚ Α' 232/24.10.2006.

51. ΦΕΚ 16 Α' /27.1.2005.

κρίσης, συνοδευόμενης από μια δημοσιονομική και οικονομική πολιτική μονομερώς προσανατολισμένη στην αυστηρή δημοσιονομική λιτότητα, την περιστολή ή την κατάργηση κοινωνικών δαπανών και την απορρύθμιση του θεσμικού πλαισίου των εργασιακών σχέσεων, ανταποκρίνεται η μέριμνα που λαμβάνεται για τα ηλικιωμένα άτομα στις προαναφερθείσες αρχές του διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου;

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η οικονομική ύφεση που πλήττει τη Χώρα μας είναι πρωτοφανής σε ένταση και σε διάρκεια⁵⁵. Σύμφωνα με πρόσφατη Γνώμη της **Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος (ΟΚΕ)** σχετικά με *Το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής*, το ποσοστό της φτώχειας στη Χώρα μας σημειώνει σημαντική αύξηση, με το 34.6% του ελληνικού πληθυσμού να βρίσκεται αντιμέτωπο με τον κίνδυνο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού⁵⁶. Σύμφωνα με τις επίσημες εκτιμήσεις της **Eurostat** για το εθνικό εισόδημα, το 2013 το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της Ελλάδας έχει συρρικνωθεί κατά 20,6% σε σύγκριση με το 2009 (ή, ακόμη, 23.2% σε σύγκριση με το 2007)⁵⁷, ενώ η **Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών** επισημαίνει ότι το ποσοστό φτώχειας με βάση ένα σταθερό όριο έχει αυξηθεί κατακόρυφα, σε 39% το 2012 και 44% το 2013⁵⁸. Αυτό

έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία έντονων φαινομένων περιθωριοποίησης, ιδίως των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων του πληθυσμού, όπως είναι και οι ηλικιωμένοι.

Εξάλλου, όπως τονίζεται στην έρευνα του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, «η κρίση δε δημιούργησε τα κενά προστασίας, απλώς ανέδειξε τις τραγικές συνέπειές τους»⁵⁹. Η φτώχεια στην Ελλάδα οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αποτυχία του συστήματος κοινωνικής προστασίας να ενεργοποιήσει μηχανισμούς στήριξης του εισοδήματος της κοινωνίας. Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψη ότι η εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τους ηλικιωμένους εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την πρόσβαση σε κοινωνικές παροχές, όπως είναι η υγειονομική περίθαλψη ή η κοινωνική φροντίδα, εύλογα αντιλαμβάνεται κανείς την υποβάθμιση την οποία έχει υποστεί το βιοτικό τους επίπεδο⁶⁰.

Στα ίδια συμπεράσματα κατέληξε σε Έκθεσή του σχετικά με τα Προγράμματα Κοινωνικής Πρόνοιας στην Ελλάδα και ο **Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)**, αναγνωρίζοντας ότι «το κοινωνικό πλαίσιο εξακολουθεί να παρουσιάζει μεγάλες προκλήσεις, με επιπτώσεις τόσο στην κοινωνική σταθερότητα όσο και στην ανάπτυξη», επισύροντας ιδίως την προσοχή στο γεγονός ότι «οι κοινωνικές πιέσεις που προκλήθηκαν από τη βαθιά ύφεση και την έντονη δημοσιονομική συρρίκνωση είναι ήδη πολύ μεγάλες, και είναι πιθανόν αυτές να καταστούν ακόμη πιο ισχυρές από το βραχυπρόθεσμο στο μεσοπρόθεσμο ορίζοντα»⁶¹.

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά στην κοινωνική προστασία των ηλικιωμένων, η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Κοινωνικά Δικαιώματα (ΕΕΚΔ) του Συμβουλίου της Ευρώπης**, στα

55. Βλ. σχετικά Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης, Ενημερωτικό Δελτίο 1/2012, Μ. Ματσαγγάνης, Χ. Λεβέντη, Ε. Καναβίτσα (επιμ.), διαθέσιμο σε: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_01.pdf, καθώς επίσης και Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013, Ενημερωτικό Δελτίο 5/2013, Μ. Ματσαγγάνης, Χ. Λεβέντη (επιμ.), σελ. 3-4, διαθέσιμο σε: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_05.pdf.

56. Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (ΟΚΕ), Γνώμη πρωτοβουλίας: Το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Προτάσεις και μέτρα πολιτικής, Μάρτιος 2014, σελ. 2, διαθέσιμο σε: http://www.oke.gr/opinion/op_301.pdf.

57. Eurostat, Real GDP growth rate – volume, διαθέσιμο σε: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&rcode=tec00115>.

58. Βλ. Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013, Ενημερωτικό Δελτίο 5/2013, Μ. Ματσαγγάνης, Χ. Λεβέντη (επιμ.), σελ. 6-7, διαθέσιμο σε: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_05.pdf.

59. Βλ. Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Η πολιτική κατά της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης, Ενημερωτικό Δελτίο 6/2013, Μ. Ματσαγγάνης, (επιμ.), σελ. 2, διαθέσιμο σε: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_06.pdf.

60. Βλ. Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013, *op.cit.*, σελ. 4.

61. ΟΟΣΑ, Επιθεωρήσεις Δημόσιας Διακυβέρνησης από τον ΟΟΣΑ, Ελλάδα: Μεταρρύθμιση των Προγραμμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας, 2013, σελ. 17, διαθέσιμο σε: http://www.oecd-ilibrary.org/governance/greece-reform-of-social-welfare-programmes-greek-version_9789264203235-el.

Συμπεράσματά της για την εφαρμογή του άρθρου 4 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου του 1988 του ΕΚΧ από την Ελλάδα, που δημοσιεύθηκαν τον Ιανουάριο του 2014, καταλήγει ότι «η κατάσταση στην Ελλάδα δε συνάδει με τις επιταγές του άρθρου 4 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στο Χάρτη του 1961, αφού δεν υπάρχει κανένα νομικό πλαίσιο το οποίο να προστατεύει τους ηλικιωμένους από τις διακρίσεις με βάση την ηλικία τους, εκτός από αυτόν του τομέα της εργασίας»⁶². Αναφορικά, δε, με το άρθρο 13 του ΕΚΧ σχετικά με το δικαίωμα σε κοινωνική και ιατρική βοήθεια, η ΕΕΚΔ σημειώνει ότι μπορεί η πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά να είναι δωρεάν για τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως είναι αυτή των ηλικιωμένων, ωστόσο η αποτελεσματικότητά της και η επάρκεια των πόρων έχει αμφισβητηθεί στο παρελθόν συχνά⁶³.

Άλλωστε, όπως δεν παραλείπει να τονίσει σε κάθε ευκαιρία, καθήκον της **Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Κοινωνικά Δικαιώματα** είναι να αξιολογεί όχι μόνο τη νομική εφαρμογή αλλά και την εν τοις πράγμασι τήρηση των υποχρεώσεων που πηγάζουν από τον Χάρτη⁶⁴. Κάτι το οποίο συχνά αποβαίνει αδύνατο εξαιτίας της παράλειψης παροχής από την ελληνική πλευρά ειδικότερων πληροφοριών σχετικά με την πρόληψη της κακοποίησης των ηλικιωμένων, τις υπηρεσίες και εγκαταστάσεις που προσφέρονται στους ηλικιωμένους ή τις οικογένειες που τους φροντίζουν, τις παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας ή, ακόμη, την ιδρυματική φροντίδα που παρέχεται από τους οίκους ευγηρίας⁶⁵.

Παρότι, όπως προαναφέρθηκε, η ελληνική έννομη τάξη έχει από το 2005 προβεί στη θέ-

σπιση γενικού πλαισίου ρύθμισης για την καταπολέμηση των διακρίσεων, σύμφωνα με έρευνα της **Ευρωπαϊκής Επιτροπής**, οι πολίτες στην Ελλάδα θεωρούν (πολύ περισσότερο από την πλειονότητα στην ΕΕ) ότι όλες οι μορφές διακρίσεων για τις οποίες ρωτήθηκαν είναι διαδεδομένες στη χώρα τους. Ο παράγοντας «ηλικία» είναι μεταξύ των αναφερόμενων μορφών διακρίσεων με αρκετά υψηλό ποσοστό, που αγγίζει το 43%. Επίσης, σύμφωνα με την ίδια έρευνα, σε ό,τι αφορά στην απασχόληση, η άνω των 55 ετών ηλικία του υποψηφίου συνιστά το σημαντικότερο παράγοντα - μειονέκτημα για την πρόσληψή του, με ποσοστό 54% των ερωτηθέντων, ενώ στην ίδια θεματική ενότητα 82% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι η άνω των 55 ετών ηλικία, ως λόγος διάκρισης στην αγορά εργασίας, επιδεινώνεται λόγω της οικονομικής κρίσης⁶⁶.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι η επιλογή εμβάθυνσης στις παρακάτω θεματικές δεν παραγνωρίζει τη σπουδαιότητα των λοιπών δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων, ούτε υποτιμά τα ζητήματα που παραμένουν ανοικτά στη Χώρα μας επί άλλων κρίσιμων δικαιωμάτων. Δεδομένης όμως τις αναπόδραστης ανάγκης να αναλυθούν οι σημαντικότερες και πλέον επείγουσες προκλήσεις για την προστασία των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων στην Ελλάδα, η ΕΕΔΑ εστιάζει στα εξής:

A. Ατομικά και πολιτικά δικαιώματα

Αυτονομία και συμμετοχή

Η αύξηση του πληθυσμού των ατόμων άνω των 50, η εργασιακή και κοινωνικοασφαλιστική ανασφάλεια και συγχρόνως η μη αξιοποίηση των γνώσεων και της εμπειρίας τους έχει σαν αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό μεγάλου ανθρώπινου δυναμικού και της προσφοράς του στην κοινωνία. Πρόκειται για σημαντική πρόκληση σε ό,τι αφορά στην προστασία των ηλικιωμένων ατόμων: αυτό που κυρίως τους

62. *European Committee of Social Rights, Conclusions XX-2 (2013), Greece, Articles 3, 11, 12, 13 and 14 of the 1961 Charter and Article 4 of the 1988 Additional Protocol, January 2014, σελ. 40-43, διαθέσιμο σε: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Conclusions/State/GreeceXX2en.pdf>.*

63. *European Committee of Social Rights, Conclusions XIX-2 (2009), Greece, Articles 3,11,12, 13, 14 and Article 4 of the Additional Protocol of the Charter, January 2010, διαθέσιμο σε: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/conclusions/State/GreeceXIX2_en.pdf.*

64. *Ειδικότερες παρατηρήσεις της ΕΕΚΔ παρατίθενται στα επόμενα κεφάλαια επί των επιμέρους ζητημάτων.*

65. *European Committee of Social Rights, Conclusions XX-2 (2013), Greece, op.cit., σελ. 40-43.*

66. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωβαρόμετρο, Οι διακρίσεις στην ΕΕ το 2012, Ιούνιος 2012, πίνακες 1 και 4, διαθέσιμο σε: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_fact_el_el.pdf.*

αρνείται η εποχή μας είναι η ισότιμη συμμετοχή τους στα κοινά, οδηγώντας τους σε μια σταδιακή απομόνωση και υποβάθμιση.

Άμεση συνέπεια της περιθωριοποίησής τους είναι η παραβίαση της αυτονομίας τους και η στέρηση της δυνατότητας συμμετοχής τους στα κοινά. Η προσβασιμότητα σε δημόσιους χώρους είναι περιορισμένη έως ανύπαρκτη και οι ηλικιωμένοι βρίσκονται συχνά αντιμέτωποι με ένα περιβάλλον εχθρικό, μη προσαρμοσμένο στις ιδιαίτερες ανάγκες της τρίτης ηλικίας.

Επιπρόσθετα, μια ακόμη πτυχή του κοινωνικού αποκλεισμού των ηλικιωμένων συνδέεται με τη στροφή των δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών στην ψηφιακή τεχνολογία (e-banking, e-commerce, e-learning, e-health). Οι εφαρμογές της ψηφιακής τεχνολογίας έχουν επηρεάσει κατ' αρχάς θετικά τη λειτουργία του Κράτους, όμως έχουν εισαχθεί χωρίς μέριμνα για τις ιδιαίτερες ανάγκες ομάδων του πληθυσμού που δεν είναι αντικειμενικά σε θέση να έχουν πρόσβαση σε αυτές. Σε ό,τι αφορά δε τα ηλικιωμένα άτομα, αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας νέας μορφής «ψηφιακού αποκλεισμού» (ή αλλιώς «ψηφιακού χάσματος»), ο οποίος εμπεριέχει σημαντικές κοινωνικές προεκτάσεις, καθώς οι ώριμες ηλικιακά ομάδες είναι πολύ πιο ευάλωτες στον κίνδυνο αυτό λόγω της μη πρόσβασης στα μέσα και πολύ περισσότερο τις εφαρμογές των νέων τεχνολογιών. Το ψηφιακό χάσμα δυνητικά μπορεί να συσσωρεύει νέες ανισότητες, που ενισχύουν και επιβαρύνουν τις υπάρχουσες, όπως την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό-ψηφιακό αποκλεισμό. Οι ανισότητες, δε, που προκύπτουν έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην παιδεία, την υγεία, την κοινωνική πρόνοια, την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και τη χρήση υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης, καθώς συνδέονται συχνά με σοβαρότατες συνέπειες διοικητικής φύσης, όπως η επιβολή διοικητικών κυρώσεων⁶⁷.

Οι διαπιστώσεις αυτές επαληθεύονται από την έρευνα του Ειδικού Ευρωβαρομέτρου, σύμφωνα με τα ευρήματα της οποίας υψηλό είναι το

67. Βλ. σχετικά 50και Ελλάς, *Θέσεις και προτάσεις για την Ενεργό και Υγιή Γήρανση στην Ελλάδα*, Απρίλιος 2013, σελ. 17, διαθέσιμο σε: http://www.50plus.gr/images/files/50kaiHellas_Position_Paper_on_Active_and_Healthy_Ageing.pdf.

ποσοστών των Ελλήνων πολιτών (67%) που θεωρούν τη Χώρα τους «μη-φιλική απέναντι στην ηλικία»⁶⁸.

Η ανεπάρκεια των παροχών που απευθύνονται στα ηλικιωμένα άτομα φαίνεται να είναι απόλυτη έναντι ιδίως των ατόμων της λεγόμενης «τέταρτης ηλικίας»⁶⁹, οι οποίοι βρίσκονται εξ' ορισμού σε δυσμενέστερη θέση από τους υπόλοιπους ηλικιωμένους, καθώς στην ευάλωτη αυτή περίοδο της ζωής του το άτομο, με τη βιολογική φθορά, τις ασθένειες και την αύξηση των ατυχημάτων, αδυνατεί να αυτοεξυπηρετηθεί. Για να συνεχίσει το ηλικιωμένο άτομο να ζει με αξιοπρέπεια και αυτοσεβασμό, έχει ανάγκη από συμπαράσταση, στο βαθμό που μειώνεται η κοινωνική, συναισθηματική και οικονομική του αυτάρκεια. Στη φάση αυτή, στο βαθμό μάλιστα που στη σύγχρονη συγκυρία στην Ελλάδα η οικογένεια αδυνατεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά στις ανάγκες του ηλικιωμένου, η Πολιτεία και Τοπική Αυτοδιοίκηση οφείλουν να αναλάβουν την ευθύνη για την αξιοπρεπή του προστασία και διαβίωση.

Η ενίσχυση της αυτονομίας και η ενθάρρυνση της κοινωνικής συμμετοχής των ηλικιωμένων είναι θεμελιώδους σημασίας, δεδομένου ότι έχει αποδειχθεί ότι υπάρχει συνάφεια μεταξύ της μείωσης της φυσικής τους ικανότητας και της υποκειμενικής τους αίσθησης απομόνωσης.

Η Ελλάδα έχει να επιδείξει μια ενδιαφέρουσα καλή πρακτική για τη διασφάλιση της αυτονομίας των ηλικιωμένων στο σπίτι τους, καθώς με προγράμματα όπως το «Βοήθεια στο Σπίτι» και το «Τηλεβοήθεια στο Σπίτι» έχει παράσχει τη δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας σε μοναχικούς διαβιούντες μη αυτοεξυπηρετούμενους ηλικιωμένους με το συγγενικό ή φιλικό τους περιβάλλον καθώς και με υπηρεσίες άμεσης παρέμβασης, έτσι ώστε να αισθάνονται λιγότερο ευάλωτοι και ανασφαλείς και να παραμένουν στο χώρο της επιλογής τους⁷⁰. Η ΕΕΔΑ δράττεται της ευκαιρίας προκει-

68. *European Commission, Special Eurobarometer 378, Active Ageing, January 2012*, σελ. 107, διαθέσιμο σε: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_378_en.pdf.

69. Η «τέταρτη ηλικία» περιλαμβάνει, σύμφωνα με τον προτεινόμενο ορισμό της, άτομα ηλικιωμένα, συνήθως άνω των 80 ετών, που δεν είναι σε θέση να αυτοεξυπηρετούνται. Το όριο χρονολογικής ηλικίας είναι πάντα σχετικός παράγοντας. Βλ. έτσι και *supra*, σελ. 101.

70. Υπουργείο Δικαιοσύνης, Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και

μένου να εκφράσει στο σημείο αυτό την ανησυχία της για το γεγονός ότι η λειτουργία ενός τόσο σημαντικού έργου της κοινωνικής πολιτικής εξαρτάται ουσιαστικά για τη χρηματοδότησή του από ευρωπαϊκά προγράμματα. Οι υπηρεσίες αυτές θα έπρεπε να ενταχθούν σε ένα πλαίσιο δημόσιων, δωρεάν παροχών υγείας και πρόνοιας, σταθερά προβλεπόμενων και χρηματοδοτούμενων από τον κρατικό προϋπολογισμό.

Επίσης, επισημαίνεται ότι ήδη από το 2009, λειτουργούν σε πολλούς νομούς της χώρας «Σχολές Γονέων» της Γενικής Γραμματείας Δια Βίου Μάθησης του Υπουργείου Παιδείας, στο πλαίσιο των οποίων περισσότεροι από 5.000 εκπαιδευόμενοι παρακολούθησαν 295 σεμινάρια εστιασμένα στη θεματική της θέσης των ατόμων τρίτης ηλικίας στην κοινωνία, τις ειδικότερες ανάγκες που έχουν και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, καθώς επίσης και τους τρόπους με τους οποίους η κοινωνία μπορεί να ανταποκριθεί σε αυτές⁷¹.

Η ΕΕΔΑ, αναγνωρίζοντας την ανάγκη σεβασμού της αξιοπρέπειας των ηλικιωμένων ατόμων και το αναφαίρετο δικαίωμά τους να διάγουν τη ζωή τους με ανεξάρτητο και αυτόνομο τρόπο, συντάσσεται στο σημείο αυτό με τις Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης για την **Πρώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων**⁷² και εκτιμά ότι, για τη στήριξη της ενεργού γήρανσης και της κοινωνικής συμμετοχής των ηλικιωμένων, η θεσμοθέτηση των ανωτέρων συστημάτων κοινωνικής προστασίας είναι πολύ σημαντική, ωστόσο από μόνη της δεν είναι επαρκής.

Ενημερωμένη συναίνεση στη φροντίδα υγείας

Η μείωση της κινητικότητας και της αυτονομίας των ηλικιωμένων ατόμων σε συνδυασμό με τις αυξημένες ανάγκες τους σε παροχή μακροχρόνι-

ας φροντίδας υγείας και το παραδοσιακά «πατερναλιστικό» πρότυπο σχέσεων ιατρού-ασθενούς, το οποίο ίσχυε μέχρι πρόσφατα στη Χώρα μας, δημιουργούν συχνά προβλήματα στην εφαρμογή της αρχής της συναίνεσης του ασθενούς στην ιατρική πράξη. Η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της προστασίας των ηλικιωμένων ατόμων και της αυτονομίας τους δε φαίνεται να είναι πάντα εφικτή.

Η εφαρμογή της αρχής της αυτονομίας των ηλικιωμένων ατόμων, παρόλα αυτά, δε θα έπρεπε να βρίσκεται σε διαρκή σύγκρουση με την ανάγκη διασφάλισης της προστασίας τους. Η Σύμβαση του Οβιέδο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική αποτελεί το πρώτο νομοθέτημα του διεθνούς δικαίου με δεσμευτική ισχύ που ενσωμάτωσε τη «συναίνεση ύστερα από ενημέρωση» για οποιανδήποτε ιατρική πράξη. Πέρα από τη Σύμβαση, στο ελληνικό δίκαιο ρητές προβλέψεις περιλαμβάνουν τόσο ο Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας (ΚΙΔ - Ν 3418/ 2005⁷³) όσο και ειδικά νομοθετήματα⁷⁴. Η προϋπόθεση της συναίνεσης του ασθενούς (άρθρα 11 και 12 Ν 3418/ 2005⁷⁵) δε συνιστά πλέον μόνο δικαίωμα του ασθενούς, ως όριζε ο Ν 2071/1992⁷⁶, αλλά είναι και ουσιαστική υποχρέωση του ιατρού έναντι του ασθενούς, πριν από την επιχείρηση οποιασδήποτε ιατρικής πράξης. Περαιτέρω, η διάταξη του άρθρου 12, παρ. 1, του Ν 3418/2005 εισάγει ρητώς απαγορευτικό κανόνα ορίζοντας, κατά λέξη, ότι «ο ιατρός δεν επιτρέπεται να προβεί στην εκτέλεση οποιασδήποτε ιατρικής πράξης χωρίς την προηγούμενη συναίνεση του ασθενούς», διάταξη από την οποία αβίαστα συνάγεται ότι η ενημέρωση και στη συνέχεια η λήψη της συναίνεσης του ασθενούς ανάγονται σε απαραίτητους όρους της νομιμότητας της ιατρικής πράξης, η παράβαση των οποίων καθιστά παράνομη τη διενέργειά της⁷⁷.

Ωστόσο, όπως πολύ χαρακτηριστικά αναφέρεται σε σχετική Γνώμη της Εθνικής Επιτροπής

Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Μάρτιος 2014, σελ. 207-209.

71. Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών, Σύσταση CM/REC (2014) 2 προς τα κράτη-μέλη σχετικά με την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων, *op.cit.*, σελ. 4.

72. *Idem*, Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών, Σύσταση CM/REC (2014) 2 προς τα κράτη-μέλη σχετικά με την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων, *op.cit.*, σελ. 3-4.

73. ΦΕΚ Α' 287/28.11.2005.

74. Για την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, τις μεταμοσχεύσεις κ.λπ.

75. ΦΕΚ Α' 287/28-11-2005.

76. ΦΕΚ Α' 123/15.7.1992.

77. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής, Συναίνεση στη σχέση ιατρού - ασθενούς, Γνώμη και Έκθεση, Απρίλιος 2010, σελ. 13, διαθέσιμο σε: http://www.bioethics.gr/images/pdf/GNOMES/informed_consent_opinion_report_gr.pdf.

Βιοηθικής, το ίδιο το παράδειγμα της διάταξης του Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας είναι που καταδεικνύει ότι το παραδοσιακό πρότυπο σχέσεων ασθενούς - ιατρού δεν έχει εγκαταλειφθεί πλήρως στην Ελλάδα, καθώς σε προηγούμενη διάταξη του αναφέρει ότι «ο ιατρός, κατά την άσκηση της ιατρικής, ενεργεί με πλήρη ελευθερία, στο πλαίσιο των γενικά αποδεκτών κανόνων και μεθόδων της ιατρικής επιστήμης», διατηρώντας το «δικαίωμα για επιλογή μεθόδου θεραπείας, την οποία κρίνει ότι υπερτερεί σημαντικά έναντι άλλης, για τον συγκεκριμένο ασθενή, με βάση τους σύγχρονους κανόνες της ιατρικής επιστήμης» (άρθρο 3, παρ. 3, Ν 3418/ 2005).

Ο περιορισμός στο χρόνο επικοινωνίας ιατρού - ασθενούς, η ασάφεια ως προς την κατάλληλη έκταση της ενημέρωσης, η ελλιπής εκπαίδευση των ιατρών ως προς τις σχέσεις που απαιτείται να αναπτύξουν με τους ασθενείς και η έλλειψη εξοικείωσης του γενικού κοινού προς τα δικαιώματα και τις δυνατότητες κάθε προσώπου που προσφεύγει σε υπηρεσίες υγείας, είναι παράγοντες που σε συνδυασμό με τη μείωση της αυτονομίας των ηλικιωμένων ατόμων θέτουν προσκόμματα και σε πολλές περιπτώσεις καθιστούν πρακτικά αδύνατη την πλήρη απόλαυση τους δικαιώματος κάθε ηλικιωμένου ατόμου σε εξατομικευμένες πληροφορίες, συμβουλές και συγκατάθεση κατόπιν ενημέρωσης.

Επίσης έχει έντονα κατακριθεί η πρακτική απόκρυψης πληροφοριών από τους ηλικιωμένους ασθενείς και η αποκάλυψή τους σε συγγενικά πρόσωπα, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας που χρήζουν φροντίδας να παραμένουν παθητικοί δέκτες, χωρίς να εμπλέκονται καθόλου στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε θέματα που τους αφορούν. Εφόσον, όμως, ο ασθενής είναι ικανός να συναινεί⁷⁸ και δεν έχει αρνηθεί να ενημερωθεί ασκώντας το δικαίωμα άγνοιας⁷⁹, η πρακτική αυτή,

78. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη στη Χώρα μας, η συναινέση του ασθενούς είναι ανεξάρτητη από τη δικαιοπρακτική του ικανότητα. Προϋπόθεση του «ισχυρού» της συναινέσης αποτελεί η δυνατότητα του ασθενούς να κατανοεί τα πράγματα τη στιγμή που δίνει τη συναινέσή του αλλά και όταν διενεργείται η ιατρική πράξη.

79. Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 11, παρ. 2, ΚΙΔ, ο ασθενής έχει δικαίωμα να μην ενημερωθεί (δικαίωμα άγνοιας) και να ζητήσει από τον ιατρό να ενημερώσει απο-

κόμη και όταν οφείλεται στο φόβο διατάραξης της ψυχικής ισορροπίας του ασθενούς, διασπά τη θεμελιώδη σύνδεση μεταξύ ενημέρωσης και συναίνεσης, με κίνδυνο να προκληθεί σε εκείνον σύγχυση⁸⁰.

Προστασία από βία και κακοποίηση

Η κακοποίηση ηλικιωμένων ατόμων αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο ως μείζον κοινωνικό πρόβλημα όχι μόνο σε διεθνές ή ευρωπαϊκό επίπεδο⁸¹, αλλά και στη Χώρα μας. Κι αυτό, παρά τη σημαντική έλλειψη δεδομένων για το μέγεθος του προβλήματος. Όπως τόνισε και η εκπρόσωπος του Συνηγόρου του Πολίτη στη σχετική διαβούλευση που πραγματοποιήθηκε με τους φορείς, δυστυχώς στην Ελλάδα τα δεδομένα που αφορούν περιστατικά κακοποίησης ηλικιωμένων ατόμων είναι εξαιρετικά περιορισμένα, καθώς όχι μόνο τα ίδια τα ηλικιωμένα άτομα φοβούνται να καταθέσουν την εμπειρία τους, αλλά δεν υφίσταται και καμία εθνική πολιτική συστηματικής καταγραφής των περιστατικών αυτών βίας και κακοποίησης ηλικιωμένων ατόμων. Οι τύποι, δε, κακοποίησης ηλικιωμένων είναι πολλοί και συνήθως συμβαίνουν ταυτόχρονα περισσότεροι από ένας: σωματική κακοποίηση, ψυχολογική κακοποίηση, η οποία συμπεριλαμβάνει τη συναισθηματική, πνευματική και λεκτική κακοποίηση, οικονομική κακοποίηση, σεξουαλική κακοποίηση, κοινωνική κακοποίηση, καθώς επίσης και παραμέληση⁸².

Σε ό,τι αφορά στη σωματική κακοποίηση, τα περιστατικά που καταγράφονται κάθε χρόνο αναδεικνύουν το πρόβλημα της ελλιπούς ή ανύπαρκτης εποπτείας όχι μόνο στους οίκους ευγηρίας, αλλά πολύ περισσότερο στην κατ' οίκον φροντίδα. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν, άλλωστε, ότι περίπου το 70% όσων ασκούν βία σε ηλικιωμένα άτομα είναι μέλη της οικογένειας ή του στε-

κλειστικά άλλο ή άλλα πρόσωπα, που ο ίδιος θα υποδείξει. 80. *Idem*, σελ. 15.

81. Βλ. σχετικά *World Health Organization, Regional Office for Europe, European report on preventing elder maltreatment, 2011*, σελ. 1-9, διαθέσιμο σε: http://www.inpea.net/images/WHO_EU_Report_Elder_Mistreatment_2011.pdf.

82. Βλ. σχετικά J.J.F. Soares, H. Barros, Fr. Torres-Gonzales, El. Ioannidi-Kapolou, G. Lamura, J. Lindert, J. de Dios Luna, G. Macassa, M.G. Melchiorre, M. Stank, ABUEL. *Abuse and Health Among Elderly People, 2010*, σελ. 22, διαθέσιμο σε: <http://www.hig.se/download/18.3984f2ed12e6a7b4c3580003555/ABUEL.pdf>.

νού τους κύκλου, εκ των οποίων η πλειοψηφία είναι είτε οι σύντροφοί τους, είτε τα τέκνα τους⁸³. Αξίζει να σημειωθεί, ότι στους πρώτους 36 μήνες λειτουργίας της (12.04.11 – 31.04.14) η Εθνική ή Γραμμή SOS 10-65 δέχθηκε 595 κλήσεις για καταγγελίες κακοποίησης ηλικιωμένων⁸⁴.

B. Κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα

Δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση και ασφάλεια

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στην πρόσφατη Σύστασή της για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφέρει ότι οι ηλικιωμένοι πρέπει να έχουν πρόσβαση σε επαρκείς πόρους, ώστε να διασφαλίζεται σε αυτούς ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης καθώς και η συμμετοχή τους στην δημόσια, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ζωή⁸⁵. Για την εξασφάλιση ενός επαρκούς επιπέδου διαβίωσης των ηλικιωμένων η απόλαυση του δικαιώματός τους σε κοινωνική ασφάλιση και ασφάλεια είναι θεμελιώδους σημασίας.

Από την άλλη πλευρά, το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα αναγνωρίζει, κατά τρόπο γενικό το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση (άρθρο 9)⁸⁶. Βέβαια, η Επιτροπή οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων στο Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 6 για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα των ηλικιωμένων, λαμβάνοντας υπόψιν και τις συμβάσεις της ΔΟΕ για την κοινωνική ασφάλεια (ΔΣΕ 102 για τα ελάχιστα όρια κοινωνικής ασφάλειας και ΔΣΕ 128 περί προστασίας Αναπηρίας, Γήρατος και Επιζώντων)⁸⁷, αναφέρει ότι τα Κράτη πρέπει να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να θεσμοθετούν γενικά συστήματα υποχρεωτικής ασφάλισης γήρατος, μετά το πέρας μία συγκεκριμένης ηλικίας κατά τα προβλεπόμενα στο εθνικό δίκαιο⁸⁸. Μάλιστα η Επιτροπή επισημαίνει ότι για την εφαρμογή του άρθρου 9 του Συμφώνου, τα Κράτη οφείλουν, λαμβανομένων υπόψιν των διαθέσιμων πόρων, να προσφέρουν παροχές γήρατος μη ανταποδοτικού χαρακτήρα και άλλες παροχές για τους ηλικιωμένους, οι οποίοι, έχοντας φτάσει στα ηλικιακά όρια που προβλέπει το εθνικό δίκαιο, δεν έχουν συμπληρώσει τις απαιτούμενες εισφορές ή δεν έχουν δικαίωμα σε σύνταξη γήρατος ή άλλες κοινωνικές παροχές, και δεν διαθέτουν άλλη πηγή εισοδήματος⁸⁹.

Στο σημείο αυτό, η ΕΕΔΑ επισημαίνει το γεγονός ότι σύμφωνα με έρευνα του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων της Γενικής Συνομοσπονδίας

83. N. Georgantzi, *Elder abuse and neglect in the European Union UN Open-ended Working Group on Ageing, 21-24 August 2012*, διαθέσιμο σε: <http://social.un.org/ageing-working-group/documents/ElderAbuseNGOEWG2012.pdf>.

84. Σύμφωνα με έρευνα των συνεργατών του Γραφείου Τύπου της ΜΚΟ Γραμμή Ζωής, από τα δημοσιοποιημένα περιστατικά κακομεταχείρισης ηλικιωμένων, προκύπτουν για την πενταετία 2010 – 2014 (μέχρι σήμερα) τα εξής στοιχεία, τα οποία δεν είναι βέβαια απόλυτα, αλλά δίνουν μια εικόνα μεγέθους του προβλήματος: 27 ηλικιωμένοι, δολοφονήθηκαν, 390 ηλικιωμένοι, έπεσαν θύματα βιαιοπραγίας, 7 ηλικιωμένες, έπεσαν θύματα σεξουαλικής κακοποίησης και 192 ηλικιωμένοι, έπεσαν θύματα οικονομικής κακοποίησης. Βλ. Γραμμή Ζωής, Δελτίο Τύπου «Παγκόσμια Ημέρα κατά της Κακομεταχείρισης των Ηλικιωμένων. Η βοήθεια υπάρχει! Και είναι διαθέσιμη σε όλους! 1065: Εθνική Τηλεφωνική Γραμμή SOS για ηλικιωμένους», διαθέσιμο σε: <http://lifelinehellas.gr/%cf%80%ce%b1%ce%b3%ce%ba%cf%8c%cf%83%ce%bc%ce%b9%ce%b1-%ce%b7%ce%bc%ce%ad%cf%81%ce%b1-%ce%ba%ce%b1%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%ba%ce%b1%ce%ba%ce%bf%ce%bc%ce%b5%cf%84%ce%b1%cf%87%ce%b5%ce%af-2/>.

85. Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών, Σύσταση CM/REC (2014) 2 προς τα κράτη-μέλη σχετικά με την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων, 19 Φεβρουαρίου 2014, *op.cit.*, παρ. 21.

86. Σύμφωνα με το άρθρο 9, «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε προσώπου για την κοινωνική ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένων και των κοινωνικών ασφαλίσεων».

87. ILO, R202 - *Social Protection Floors Recommendation, 2012 (No. 202), Recommendation concerning National Floors of Social Protection*, διαθέσιμο σε: [http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:R162](http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID,P12100_LANG_CODE:3065524,en:NO, και ILO, R162 - Older Workers Recommendation, 1980 (No. 162), Recommendation concerning Older Workers</i>, διαθέσιμο σε: <a href=).

88. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 6, Τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα των ηλικιωμένων προσώπων, *op.cit.*, παρ. 27.

89. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 6, Τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα των ηλικιωμένων προσώπων, *op.cit.*, παρ. 30. Βλ. επίσης ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 19 για το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλεια, παρ. 15.

Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ), βασική, ίσως και μοναδική στήριξη μεγάλου αριθμού των νοικοκυριών (σε ποσοστό 48,6%) αποτελούν τα εισοδήματα από συντάξεις⁹⁰. Σε ένα εκ των δύο νοικοκυριών στην Ελλάδα, οι ηλικιωμένοι συνταξιούχοι σπηρίζουν τα άνεργα μέλη της οικογένειάς τους, γεγονός που καθιστά την προστασία του συστήματος κοινωνικής ασφάλειας επιτακτικότερη από ποτέ.

Περαιτέρω, σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, οι πληθυσμιακές μεταβολές που συντελούνται τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας έχουν άμεση και έντονη επίδραση στην αγορά εργασίας και στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Οι ηλικιωμένοι σήμερα ζουν περισσότερο και υγιέστερα από ό,τι αυτοί των προηγούμενων γενεών. Το 2010, η προσδοκώμενη αναμενόμενη ζωή (Ελλάδα) στην ηλικία των 65 ετών ήταν 17 χρόνια για τους άνδρες και 21 χρόνια για τις γυναίκες. Ακόμη, η πιθανότητα επιβίωσης ενός νεογέννητου αγοριού μέχρι και την ηλικία των 65 ετών είναι άνω του 80%, ενώ η αντίστοιχη πιθανότητα για ένα κορίτσι είναι άνω του 90%. Η εξέλιξη αυτή σημαίνει ότι η αύξηση του προσδόκιμου ζωής υποδηλώνει την καταβολή συνταξιοδοτικών παροχών για ακόμα πιο μακρές περιόδους. Η γήρανση του πληθυσμού και η συρρίκνωση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας επηρεάζει είτε άμεσα, είτε έμμεσα την διάρθρωση του εργατικού δυναμικού, τις συνθήκες προσφοράς και αποτελεσματικότητας της αγοράς εργασίας καθώς και την μακροχρόνια βιωσιμότητα του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης⁹¹.

Άλλωστε, πρόσφατη ανάλυση που δημοσιεύτηκε από την ΔΟΕ, καταδεικνύει με τον πλέον γλαφυρό τρόπο, την ανάγκη αντιμετώπισης των πληθυσμιακών προκλήσεων δια της προώθησης της απασχόλησης και της κοινωνικής προστασίας, αναδεικνύοντας ως προτεραιότητα την διεύρυνση της συνταξιοδοτικής κάλυψης και την εξασφάλιση της αποτελεσματικής πρόσβασης

στην υγεία και την φροντίδα των ηλικιωμένων ατόμων⁹².

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει όμως ότι στην Ελλάδα, οι κοινωνικο-ασφαλιστικές παρεμβάσεις, στο πλαίσιο δε και των αλληλέλληλων μέτρων λιτότητας, επιχειρούν να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις του δημογραφικού ελλείμματος μέσω της δραστηρικής μείωσης των συνταξιοδοτικών παροχών, και όχι μέσω της διαμόρφωσης μίας δυναμικής μακράς πνοής δημογραφικής πολιτικής που θα θωρακίζει το Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης με νέους πόρους από την αναπτυξιακή λειτουργία της οικονομίας.

Η ΕΕΔΑ σημειώνει ότι το Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης έχει πληγεί σοβαρά εξαιτίας των εκτεταμένων δημοσιονομικών παρεμβάσεων και των μέτρων λιτότητας, με αποτέλεσμα τα κοινωνικο-ασφαλιστικά δικαιώματα των ηλικιωμένων να έχουν τεθεί υπό σοβαρή διακινδύνευση⁹³.

Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕΔΑ διαπιστώνει ότι το κοινωνικό κράτος στην Ελλάδα αντιμετωπίζεται ως «υποκείμενο της κρίσης» που «ευθύνεται» για τον δημοσιονομικό εκτροχιασμό⁹⁴, ενώ στη πραγματικότητα αποτελεί «αντικείμενο» της κρίσης, το οποίο συνεχώς αποδυναμώνεται και απο-

92. ILO, *Social protection for older person: key policy trends and statistics / International Labour Office, Social Protection Department*. - Geneva: ILO, 2014, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_310211.pdf.

93. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, το οποίο επισημάνθηκε και στη διαβούλευση της 30ης-6-2014 από τον Συνήγορο του Πολίτη, αφορά το ζήτημα των προϋποθέσεων χορήγησης σύνταξης σε ομογενείς ανασφάλιστους υπερήλικες. Οι τροποποιήσεις που επέφερε ο Ν 4093/2012 οδηγούν στην πλήρη στέρση της σύνταξης ανασφάλιστου υπερήλικα από πρόσωπα τα οποία ανήκουν σε ιδιαίτερα ευπαθή ομάδα του πληθυσμού. Όπως αναφέρει σε Πόρισμά του ο Συνήγορος του Πολίτη, μεγάλος αριθμός ανασφάλιστων υπερήλικων, ήδη συνταξιούχων, που λαμβάνουν μικρή σύνταξη από τις χώρες τους ή δεν έχουν συμπληρώσει 20ετία διαμονής στην Ελλάδα στερούνται πλέον την παροχή σύνταξης από 1ης.3.2013. Ο Συνήγορος του Πολίτη επίσης επισημαίνει ότι, ενόψει της ιδιαίτερα χαμηλής σύνταξης που λαμβάνουν οι παλιννοστούντες ομογενείς, η στέρση της σύνταξης ανασφάλιστου υπερήλικα, θα δημιουργήσει ζητήματα αξιοπρεπούς διαβίωσής τους. Βλ. και για τις προτάσεις του ΣτΠ για το θέμα: ΣτΠ, Παρέμβαση του Συνηγόρου σχετικά με τις προϋποθέσεις χορήγησης σύνταξης σε ομογενείς ανασφάλιστους υπερήλικες, Ιούνιος 2013, διαθέσιμο σε: <http://www.synigoros.gr/resources/docs/382276.pdf>.

94. Βλ. Μ. Ματσαγγάνης, *Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς*, Εκδόσεις Κριτική, Κεφ. 1^ο.

90. Έρευνα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, *Εισόδημα - Δαπάνες Νοικοκυριών*, 23-01-2014, διαθέσιμη σε: <http://www.imegsevee.gr/component/content/article/52-deltia-tupou-imegsevee/786-23-01-2014-l-r>.

91. ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, *Κοινωνική Ασφάλιση και οι Επιπτώσεις της Γήρανσης του Πληθυσμού στο Ασφαλιστικό Σύστημα της Ελλάδος 2013-2050*, Αθήνα, 9.12.2013.

δομείται, με ρυθμίσεις που περικλύπτουν τις παροχές και τα κοινωνικά δικαιώματα, αυξάνοντας με βίαιο τρόπο τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης και δυσχεραίνοντας τις προϋποθέσεις παροχής κοινωνικοασφαλιστικών παροχών και μάλιστα σε ομάδες που χρήζουν ιδιαίτερης και διαρκούς κοινωνικής προστασίας.

Τα μέτρα λιτότητας που υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής της Ελλάδας, πέραν της δραστηρικής και μόνιμης πλέον μείωσης των κοινωνικοασφαλιστικών παροχών που επέφεραν, συντελούν στη ριζική αναμόρφωση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης της χώρας. Αυτή η αναμόρφωση συντελείται μέσω αφενός της σταδιακής απόσυρσης του Κράτους από την υποχρέωση συγχρηματοδότησης του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης σε ό,τι αφορά τις κύριες και τις επικουρικές συντάξεις (περιοριζόμενο από 1.1.2015 μόνο στη χρηματοδότηση της «βασικής» σύνταξης⁹⁵) και αφετέρου των δραστηρών παραμετρικών αλλαγών⁹⁶ σε βάρος ασφαλιστικών δικαιωμάτων και προσδοκίων των ασφαλισμένων. Όταν δε οι φορείς κοινωνικής ασφάλισης δεν έχουν την απαραίτητη για την ικανοποίησή τους χρηματοδότηση, δεν διασφαλίζεται το μέλλον των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι το ασφαλιστικό ζήτημα είναι ένα ανοιχτό κοινωνικό ζήτημα, πάντα επίκαιρο, που πρέπει να αντιμετωπίζεται διαρκώς, στο πλαίσιο συνεχούς κοινωνικού διαλόγου και με σεβασμό σε ορισμένες θεμελιώδεις αρχές. Στο πλαίσιο και της σχετικής Γνώμης της ΟΚΕ⁹⁷, η ΕΕΔΑ τονίζει τη σπουδαιότητα των αρχών αυτών, οι οποίες διαμορφώνονται ως εξής:

α. Η κοινωνική ασφάλιση είναι δημόσια, καθολική και υποχρεωτική για όλους τους εργαζόμενους, Έλληνες και νόμιμα εγκατεστημένους αλλοδαπούς.

95. Άρθρο 37 Ν 3863/2010 (ΦΕΚ Α' 115/15.7.2010), άρθρο 3 Ν 3865/2010 (ΦΕΚ Α' 120/21.7.2010).

96. Όπως για παράδειγμα, οι ευθείες περικοπές των συντάξεων που επέφεραν διαδοχικά σωρευτικές μειώσεις της τάξεως έως και 50%, η αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης από τα 60 στα 67 έτη, η διεύρυνση της περιόδου εισφορών από τα 35 στα 40 έτη.

97. ΟΚΕ, Γνώμη αριθμ. 241/5-7-2010 για το Σχέδιο του μετέπειτα Ν 3863/2010, διαθέσιμη σε: http://www.oke.gr/opinion/op_295.pdf.

β. Το Κράτος εγγυάται τη βιωσιμότητα, τη λειτουργία, τη σταθερή χρηματοδότηση και τον κοινωνικό χαρακτήρα του συστήματος υγείας, πρόνοιας και συνταξιοδότησης στη χώρα μας.

γ. Το ασφαλιστικό σύστημα θα πρέπει να διέπεται από την αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτών της χώρας και να είναι κοινωνικά δίκαιο, οικονομικά βιώσιμο και να προάγει την αλληλεγγύη των γενεών.

δ. Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση πρέπει να συνδέεται με την αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος προς την κατεύθυνση της δικαιότερης κατανομής των βαρών.

ε. Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση θα πρέπει επίσης να συνδέεται με μία ενεργή και αποτελεσματική πολιτική για την αύξηση της απασχόλησης.

στ. Η πολιτική στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης θα πρέπει να συνεκτιμά και τις αναπτυξιακές παραμέτρους των μέτρων που λαμβάνονται. Και αυτό γιατί η μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος έχει επιπτώσεις σε κρίσιμα μεγέθη της οικονομίας, όπως στην ανάπτυξη, την απασχόληση και την ανταγωνιστικότητα, μεγέθη τα οποία με τη σειρά τους θα καθορίσουν και τις δυνατότητες του ίδιου του ασφαλιστικού συστήματος.

ζ. Η διοίκηση των ασφαλιστικών ταμείων κύριας ασφάλισης θα πρέπει να βασίζεται στην ίση τριμερή εκπροσώπηση κράτους, εργοδοτών και εργαζομένων.

η. Λόγοι αποτελεσματικότητας αλλά και η προαναφερθείσα αρχή της ισότητας, επιβάλουν την εντατικοποίηση των προσπαθειών για τον περιορισμό της εισφοροδιαφυγής και τον έλεγχο της αδήλωτης εργασίας, αρνητικά φαινόμενα που χαρακτηρίζουν το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα.

θ. Η βιωσιμότητα του ασφαλιστικού μας συστήματος συνδέεται και με το δημογραφικό ζήτημα της χώρας μας, που συνιστά ένα μείζον ζήτημα που την επηρεάζει. Για την αντιμετώπιση αυτού του θέματος θα πρέπει να διαμορφωθούν άμεσα αποτελεσματικές πολιτικές. Προς την κατεύθυνση αυτή δεν έχουν γίνει ούτε καν βήματα.

ι. Οι εκάστοτε αλλαγές στο Ασφαλιστικό Σύστημα δεν πρέπει να ανατρέπουν ώριμες προσδοκίες⁹⁸, αλλά να αναβαθμίζουν το σύστη-

98. Βλ. επίσης και τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου

μα και να ενδυναμώνουν τις σχέσεις αξιοπιστίας κράτους-πολίτη, ώστε να αναπτύσσεται και ενισχύεται η ασφαλιστική συνείδηση.

Σε ό,τι δε αφορά στην υιοθέτηση ενός συστήματος βασικής κοινωνικής ασφάλειας για τους μη δικαιούχους κοινωνικών παροχών, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι η κοινωνική αρωγή και στήριξη έχει επικουρικό / συμπληρωματικό χαρακτήρα και δεν νοείται να αντικαθιστά την κοινωνική ασφάλιση η οποία πρέπει να διατηρεί το καθολικό της χαρακτήρα⁹⁹. Στο πλαίσιο των ως άνω ζητημάτων, η ΕΕΔΑ επανέρχεται και επισημαίνει και τις σχετικές διαπιστώσεις διεθνών οργάνων. Όπως σημειώνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΕΚΔ) « η συνολική επίδραση των περικοπών (...) αναμένεται να επιφέρει σημαντική επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου και των συνθηκών διαβίωσης πολλών συνταξιούχων»¹⁰⁰. Η ΕΕΚΔ επίσης τονίζει ότι το εισόδημα των ηλικιωμένων δεν πρέπει να είναι κατώτερο του ορίου φτώχειας. Ένα σημαντικό ποσοστό, όμως, των χορηγηθέντων συντάξεων είναι χαμηλότερα του ορίου αυτού. Το αυξανόμενο επίπεδο ανεργίας αποτελεί πρόκληση για τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής στήριξης καθώς αυξάνεται ο αριθμός των δικαιούχων. Ταυτόχρονα παρουσιάζεται μείωση στις εισφορές των φορολογικών εισπράξεων και τις εισπράξεις των κοινωνικών ασφαλίσεων.

Η ΕΕΚΔ επισημαίνει ότι η Ελλάδα δεν έχει ακόμα καταδείξει έμπρακτη προσπάθεια για τη

διατήρηση ενός επαρκούς επιπέδου προστασίας για τις πιο ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας, παρόλο που τα ληφθέντα μέτρα απειλούν ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού με μια ευρεία βεληνεκούς φτωχοποίηση¹⁰¹. Η ΕΕΚΔ *συμπεραίνει* ότι τα υπό εξέταση περιοριστικά μέτρα, τα οποία φαίνονται να στερούν από ένα κομμάτι του πληθυσμού ένα ουσιαδές μέρος της πηγής διαβίωσής του, έχουν τύχει εφαρμογής χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τη νόμιμη προσδοκία των συνταξιούχων. Αυτή η νόμιμη προσδοκία εξασφαλίζει στους δικαιούχους τη λήψη τροποποιητικών μέτρων στην κοινωνική ασφάλιση που θα λαμβάνουν υπόψη την ευπαθείά τους, τις μόνιμες οικονομικές προσδοκίες και εντέλει το δικαίωμά τους να απολαμβάνουν μια αποτελεσματική πρόσβαση στην κοινωνική προστασία και την κοινωνική ασφάλιση¹⁰².

Στην ίδια κατεύθυνση, η ΔΟΕ διαπιστώνει ότι τα ισχύοντα κατώτατα όρια συντάξεων δεν επαρκούν για την πρόληψη της φτώχειας των ηλικιωμένων. Μάλιστα επισημαίνει ότι τα ποσοστά της σχετικής φτώχειας και υλικής στέρξης για τον άνω των 65 ετών πληθυσμό έχουν επιδεινωθεί περισσότερο από αυτά του λοιπού πληθυσμού, τονίζοντας την ανάγκη παρακολούθησης του φαινομένου από την πλευρά της Ελλάδας¹⁰³. Σύμφωνα με τη Eurostat, μεταξύ του 2010 και του 2011, το ποσοστό των άνω των 65 ετών που βρέθηκε κάτω από τα όρια της φτώχειας αυξήθηκε κατά 2,2 %¹⁰⁴.

Η Επιτροπή Εμπειρογνομώνων της ΔΟΕ για την Εφαρμογή Συμβάσεων και Συστάσεων (CEACR), στην Έκθεση της προς τη Διεθνή Συνδιάσκεψη Εργασίας (ΔΣΕ) για το 2013, επικα-

για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου σχετικά με την προστασία της «νόμιμης προσδοκίας» στο πλαίσιο της προστασίας του δικαιώματος στην ιδιοκτησία. Το Δικαστήριο διευρύνοντας το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 του ΠΠΠ εντάσσει στην έννοια του «αγαθού» και την «νόμιμη προσδοκία» για αποτελεσματική απόλαυση δικαιώματος ιδιοκτησίας: *EΔΔΑ, Pine Valley Developments Ltd and Others κατά Ιρλανδίας*, 29.11.1991, Series A No. 222, σελ. 23, § 51, *Prince Hans-Adam II de Liechtenstein κατά Γερμανίας* [ΤΕΣ], αρ. 42527/98, §§ 82 και 83, *CEDH 2001-VIII, Kopecký κατά Σλοβακίας* [ΤΕΣ], αρ. 44912/98, § 35, *CEDH 2004-IX*.

99. ILO, R202 - Social Protection Floors Recommendation, 2012 (No. 202), Recommendation concerning National Floors of Social Protection Adoption: Geneva, 101st ILC session (14 Jun 2012), διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:3065524:NO.

100. ΕΕΚΔ, *Federation of employed pensioners of Greece (IKA-ETAM) κατά Ελλάδος*, αρ. προσφ. 76/2012, 7.12.2012, παρ. 78.

101. *Idem*, παρ. 81.

102. ΕΕΚΔ, αποφάσεις επί των προσφυγών υπ' αριθμ. 76-80/2012, 7.12.2012, διαθέσιμες σε: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints_en.asp.

103. ILO, *Application of International Labour Standards 2014 (I)*, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, International Labour Conference, 103rd Session, 2014, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_235054.pdf.

104. ILO, *Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, International Labour Conference, 102nd Session, 2013*, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_205472.pdf.

λείται τις θέσεις της ΕΕΔΑ -όπως διατυπώθηκαν στην Σύστασή της για τις επιπτώσεις της κρίσης στα δικαιώματα του ανθρώπου (2011)- και διαπιστώνει παραβιάσεις από την Ελλάδα των Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας Αρ. 95 (για την προστασία των μισθών) και Αρ. 102 (για τα ελάχιστα πρότυπα κοινωνικής ασφάλισης)¹⁰⁵. Η CEACR κατακρίνει συγκεκριμένα την Ελλάδα που δεν έλαβε υπόψη τις συστάσεις της ΕΕΔΑ για την επίδραση των μέτρων λιτότητας. Οι συστάσεις αυτές, άλλωστε, λαμβάνονται υπόψη και από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης όπου διαπιστώνονται παραβιάσεις του Ευρωπαϊκού Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης από την Ελλάδα¹⁰⁶.

Η CEACR στην Έκθεσή της του 2014 για τη Διεθνή Σύμβαση Εργασίας Αρ. 102, υπενθυμίζει τις παρατηρήσεις που είχε κάνει σε προηγούμενες εκθέσεις και κρίνει ότι αυτές δεν έχουν ληφθεί υπόψη από την Ελληνική Κυβέρνηση, με αποτέλεσμα η κατάσταση να έχει επιδεινωθεί σημαντικά. Η CEACR συγκεκριμένα, επικρίνει το γεγονός ότι, εξαιτίας των μέτρων λιτότητας, η χώρα έχει οδηγηθεί σε μια οικονομική και ανθρωπιστική καταστροφή χωρίς προηγούμενο, και παρατηρεί ότι τα οικονομικά αποτελέσματα του προγράμματος οικονομικής εξυγίανσης θέτουν σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα του εθνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, με αποτέλεσμα να υπονομεύονται οι στόχοι της κοινωνικής προστασίας όπως έχουν προβλεφθεί από τη Σύμβαση 102 και τον Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης του Συμβουλίου της Ευρώπης¹⁰⁷.

Με βάση την Έκθεση αυτή της CEACR και με ρητή αναφορά στις αντίστοιχες παρατηρήσεις της ΕΕΚΔ και του Συμβουλίου Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Ελλάδα παραπέμφθηκε απευθείας (double footnote case) προς έλεγχο από την Επιτροπή Εφαρμογής των Διεθνών Προτύπων Εργασίας (Committee on the Application of Standards, CAS) της Διεθνούς Συνδιάσκεψης Εργασίας του 2014. Η CAS στην Έκθεσή της¹⁰⁸ διαπίστωσε ότι «η συνεχής συρρίκνωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης σε επίπεδο κάλυψης και παροχών έχει επηρεάσει όλα τα πεδία κοινωνικής ασφάλισης και σε ορισμένες περιπτώσεις οδήγησε στη μείωση του συνολικού επιπέδου προστασίας κάτω από τα επίπεδα που προβλέπονται στα άρθρα 65-67 της Σύμβασης 102».

Τέλος, η ΕΕΔΑ επισημαίνει και την πολύ πρόσφατη απόφαση του Α' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας σχετικά με τις περικοπές που έχουν υποστεί οι συντάξεις στην Ελλάδα¹⁰⁹. Η απόφαση κρίνει ότι περικοπές των κύριων συντάξεων από τα ασφαλιστικά ταμεία δεν προσκρούει στις συνταγματικές επιταγές, αλλά λόγω της μείζονος σπουδαιότητας του θέματος, η υπόθεση παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια για οριστική κρίση. Σημειώνονται βέβαια και οι παραδοχές της μειοψηφίας της απόφασης η οποία επισημαίνει ότι «η κρατική χρηματοδότηση του ασφαλιστικού συστήματος, δεν επιτρέπεται από το Σύνταγμα να μειωθεί σε επίπεδο που να μην εξασφαλίζεται η παροχή ικανοποιητικού επιπέδου κοινωνικής ασφάλισης». Μάλιστα, η μειοψηφία του ΣΤΕ τονίζει και την ανάγκη οι επεμβάσεις στο ασφαλιστικό σύστημα της χώρας να επιχειρούνται μετά από εκτίμηση και αξιολόγηση των επιπτώσεών τους στο βιοτικό επίπεδο των συνταξιούχων¹¹⁰, σημείο το

105. CEACR, *Protection of Wages Convention, 1949 (No. 95) - Greece, adopted 2012, published 102nd ILC session (2013)*, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3085303:NO και CEACR, *Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102) - Greece, adopted 2012, published 102nd ILC session (2013)*, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3088061.

106. Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, *Resolution CM/ResCSS(2012)8 on the application of the European Code of Social Security and its Protocol by Greece*, 12.9.2012 και Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, *CM/ResCSS(2013)21 on the application of the European Code of Social Security and its Protocol by Greece*, 16.10.2013.

107. CEACR, *Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102) - Greece, adopted 2013, published 103rd ILC session (2014)*, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3150771:NO και CEACR, *Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102) - Greece, adopted 2012, published 102nd ILC session (2013)*, op.cit.

108. ILO, *Committee on the Application of Standards Report (2014)*, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_246782.pdf.

109. ΣΤΕ 3410/2014.

110. «Ακόμη και όταν επικρατούν στη χώρα λίαν δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, για την αντιμετώπιση των οποί-

οποίο έχει επανειλημμένα τονίσει η ΕΕΔΑ στα κείμενά της^{111,112}.

ων απαιτείται πέραν της διενέργειας εκτεταμένων πάσης φύσεως διαρθρωτικών μεταβολών στο Κράτος και η ταυτόχρονη επιβολή για την κάλυψη του δημοσιονομικού ελλείμματος της Χώρας αυστηρών φορολογικών και άλλης φύσεως μέτρων, που συνεπάγονται ιδιαίτερα σημαντικές επιβαρύνσεις για τους δικαιουμένους, προκειμένου να είναι δυνατό να θεωρηθούν συνταγματικά ανεκτές επεμβάσεις του νομοθέτη στο ασφαλιστικό σύστημα της Χώρας, για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας του (διαρθρωτικές εν γένει μεταβολές στους οργανισμούς κοινωνικής ασφαλίσεως, ανακαθορισμός των προϋποθέσεων για τη χορήγηση των πάσης φύσεως παροχών κ.λπ.), αυτόθροος συνέπεια των οποίων είναι ο περιορισμός της εκτάσεως και του ύψους των πάσης φύσεως ασφαλιστικών παροχών, πρέπει οι επεμβάσεις να επιχειρούνται μετά από σχεδιασμό, τμηρούμενων των επιμέρους διατάξεων του Συντάγματος και μετά από σχεδιασμό, πρέπει δηλαδή να επιχειρούνται με ορθολογικό τρόπο, που να αποτυπώνεται σε μια προηγούμενη, συνολική μελέτη που να έχει καταρτισθεί επί τη βάση συγκεκριμένων στοιχείων και μετά από στάθμιση των συνολικών επιπτώσεων, που έχουν οι επεμβάσεις αυτές στις παροχές των ασφαλισμένων». Επίσης, «απαιτείται οι επεμβάσεις του νομοθέτη στο ασφαλιστικό σύστημα της Χώρας να είναι αιτιολογημένες, υπό την έννοια ότι πρέπει να προκύπτει ότι επιχειρούνται μετά από προηγούμενη συνεκτίμηση των συνολικών οικονομικών ή άλλων, άμεσων ή έμμεσων, επιβαρύνσεων που έχουν επιβληθεί στους ασφαλισμένους και μετά από διαρκή αποτίμηση, ιδίως επί διαδοχικών επεμβάσεων, των επιπτώσεων που συνεπάγονται, σωρευτικά, στο βιοτικό τους επίπεδο, επί τη βάση μιας προηγούμενης, συνολικής μελέτης και με την επίκληση συγκεκριμένων στοιχείων, που να αντλούνται από οικονομικές, αναλογιστικές, στατιστικές κ.ά. μελέτες, οι οποίες πρέπει να έχουν εκπονηθεί από ανεξάρτητες αρχές, όπως η Εθνική Αναλογιστική Αρχή, η Ελληνική Στατιστική Αρχή κ.λπ.».

111. Βλ. το πρόσφατο ΕΕΔΑ, «Κείμενο παρατηρήσεων της ΕΕΔΑ επί της 24ης Ελληνικής Έκθεσης για την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και της 9ης Ελληνικής Έκθεσης για την εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη το οποίο εστάλη στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης», 9.10.2014, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ellinikes_ektheseis_en_ell_org/CoE/EKX_2014_ell.pdf και ΕΕΔΑ, «Σύσταση της ΕΕΔΑ και κρίσεις διεθνών οργάνων για τη συμβατότητα μέτρων λιτότητας προς διεθνείς κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου», 2013, ΕΕΔΑ, «Σύσταση ΕΕΔΑ: "Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων"», Δεκέμβριος 2011, ΕΕΔΑ, «Απόφαση για την ανάγκη διαρκούς σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την άσκηση της στρατηγικής εξόδου της οικονομίας και της κοινωνίας από την κρίση του εξωτερικού χρέους», Ιούνιος 2010, διαθέσιμο σε: <http://www.nchr.gr/index.php/el/2013-04-03-10-23-48/2013-04-03-10-41-02>.
112. Μάλιστα η μειοψηφία του ΣτΕ στην απόφαση 3410/2014 παραπέμπει ρητά στις αποφάσεις της ΕΕΔΑ για την επίπτωση των μέτρων λιτότητας στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου: «Σε ό,τι αφορά τις συνέπειες

Δικαίωμα στην εργασία

Η ΕΕΔΑ κρίνει κρίσιμη την αναφορά και στο δικαίωμα των ηλικιωμένων ατόμων στην εργασία. Το άρθρο 6 του Συμφώνου για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα κατοχυρώνει το δικαίωμα στην εργασία, στο οποίο έχει εστιάσει η Επιτροπή οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων στο Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 6 για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα των ηλικιωμένων. Τόσο η Επιτροπή αυτή¹¹³ όσο και η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης¹¹⁴ καθώς και η ΔΟΕ¹¹⁵ επισημαίνουν την ανάγκη εξάλειψης των διακρίσεων τόσο στην απασχόληση τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα. Τα Κράτη οφείλουν να προστατεύουν, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα των ηλικιωμένων ατόμων να έχουν πρόσβαση στην εργασία, να διατηρούν την ήδη υπάρχουσα εργασία τους, να εργάζονται υπό ασφαλείς συνθήκες έως τη συνταξιοδότησή τους και να συμμετέχουν σε συνδικαλιστικές οργανώσεις.

Η ΕΕΔΑ πράγματι τονίζει τη σπουδαιότητα της προστασίας του ατομικού δικαιώματος στην εργασία κάθε ηλικιωμένου ατόμου. Επισημαίνεται ωστόσο ότι στις γενικές επιλογές της Πολιτείας σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής, πρέπει να σταθμίζεται το δικαίωμα αυτό με την υποχρέωση σεβασμού της διαγενεακής αλληλεγγύης. Η προστασία του δικαιώματος εργασίας των ηλικιωμένων ατόμων δεν πρέπει να αποκλείει την προστασία του δικαιώματος εργασίας των νεότερων, όπως και οι ρυθμίσεις για τη διευκόλυνση της εργασίας των νεότερων δεν θα πρέπει να οδηγούν σε διακινδύνευση της εργασίας των ηλικιωμένων ατόμων.

της δεινής καταστάσεως στην οποία έχει περιέλθει η ελληνική οικονομία, λόγω των συνεχών μέτρων λιτότητας που έχουν επιβληθεί με τους «μνημονιακούς» νόμους και των επιπτώσεών τους στο ασφαλιστικό σύστημα της Χώρας βλ. μεταξύ άλλων τις Συστάσεις της 8-2-2011 και 26-7-2013 της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) [...]. Το ίδιο συμβαίνει και στην απόφαση ΣτΕ 3663/2014 (Α' Τμήμα).

113. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 6, Τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα των ηλικιωμένων προσώπων, *op.cit.*, παρ. 22-25.
114. Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών, Σύσταση CM/REC (2014) 2 προς τα κράτη-μέλη σχετικά με την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων, *op.cit.*, παρ. 26-28.
115. Βλ. ILO, Older Workers Recommendation No. 162.

Αυτή ακριβώς τη στάθμιση επισημαίνει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων επί του βασίμου της προσφυγής οργανώσεων συνταξιούχων κατά της Ελλάδος που κατατέθηκαν ενώπιόν της για παραβίαση του άρθρου 12, παρ. 3, ΕΚΧ. Η Επιτροπή σημείωσε, *obiter dictum*, πόσο ασυνεπείς είναι για μια εθνική οικονομία που μαστίζεται από την ανεργία των νέων, οι αποφάσεις περικοπών των μεγάλου ύψους συντάξεων, κατάργησης δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα, και επιδόματος αδείας για όλους ανεξαιρέτως τους συνταξιούχους. Οι εργαζόμενοι, που γνωρίζουν ότι οι συντάξεις τους έχουν δραστικά περικοπεί, έχουν κίνητρο, με τον τρόπο αυτό, να παρατείνουν την κατοχή των θέσεων εργασίας και να τις στερούν από τη νεότερη γενιά¹¹⁶.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι σεβασμός του δικαιώματος εργασίας των ηλικιωμένων ατόμων δεν πρέπει να εξαντλείται στην πρόταση υιοθέτησης πολιτικών «ενεργητικής γήρανσης» (*vieillessement actif*) του πληθυσμού, που και η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί. Η πολιτική αυτή συνοψίζεται στην παράταση της παραμονής των seniors συνταξιούχων στις θέσεις εργασίας, ή στην επιστροφή τους στις θέσεις αυτές, πλην όμως με μειωμένες συντάξεις και αποδοχές, ώστε να καταστούν ελκυστική μάζα ανθρώπων για την αγορά εργασίας συμβάλλοντας απάρνηση κάθε έννοιας διαγενεακής δικαιοσύνης¹¹⁷.

Εξάλλου, η στείρα υιοθέτηση «καλών πρακτικών»¹¹⁸, βάσει της εμπειρίας άλλων χωρών, δεν εγγυάται την αποτελεσματικότητά τους και στην Ελλάδα. Για την αποτίμηση του κατά πόσο μία πρακτική είναι όντως «καλή» για την προστασία των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων στην Ελλάδα, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το ελληνικό νομικό πλαίσιο και η ελληνική πραγματικότητα.

Δικαίωμα στην υγεία και τη φροντίδα

Σε πρόσφατη έκθεσή της η ΔΟΕ¹¹⁹ επισημαί-

116. ΕΕΚΔ, *Federation of employed pensioners of Greece (IKA-ETAM) κατά Ελλάδος*, *op. cit*, παρ. 77.

117. Π. Στάγκος, «Οι διακρίσεις λόγω ηλικίας και η πρόκληση της διαγενεακής αλληλεγγύης στο ελληνικό και το ευρωπαϊκό δίκαιο», *Επιθεώριση Εργατικού Δικαίου*, Τόμος 73ος, Έτος 2014, σελ. 995.

118. J. E. Stiglitz, *Joseph Stiglitz and the World Bank: The Rebel Within*, Anthem Press, 2001, σελ. 203.

119. ILO, *World Social Protection Report 2014/15: Building*

νει ότι τα μέτρα δημοσιονομικής σταθερότητας που λήφθηκαν προς αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, ανέτρεψαν την πορεία προς την καθολική κάλυψη της υγειονομικής περίθαλψης, οξύνοντας τις ανισότητες στην πρόσβαση στις παροχές υγείας και επιτείνοντας τον αποκλεισμό από την παροχή υπηρεσιών υγείας. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΑΣΕ, οι κατά κεφαλήν δαπάνες για την υγεία μειώθηκαν κατά 11,1% από το 2009 έως το 2011¹²⁰. Το γεγονός αυτό έχει άμεση αρνητική επίδραση στην προσβασιμότητα και στην προσιότητα των υπηρεσιών υγείας.

Σε συνδυασμό με την δραστική περικοπή των συνταξιοδοτικών παροχών κατά τα προαναφερόμενα στην παρούσα έκθεση, το δικαίωμα στην υγεία σημαντικής μερίδας των ηλικιωμένων ατόμων στην Ελλάδα δεν διασφαλίζεται στην πράξη¹²¹. Το ίδιο, επισημαίνει η ΕΕΔΑ ότι συμβαίνει και για την φροντίδα των ηλικιωμένων.

Λόγω δε της έλλειψης ιδίων πόρων ή/και του έντονου, στην Ελλάδα, φαινομένου στήριξης των οικογενειών από τους πόρους των ηλικιωμένων τους ατόμων, η φροντίδα των ηλικιωμένων στη χώρα μας παρέχεται κατά έναν μεγάλο βαθμό κατ' οίκον. Το γεγονός αυτό αν και κατ' αρχήν συνάδει με την αρχή της φροντίδας στην κοινότητα¹²² πλην όμως δημιουργεί σειρά προβλημάτων που η Πολιτεία καλείται να αντιμετωπίσει. Ως κυριότερα εξ αυτών η ΕΕΔΑ επισημαίνει την απουσία ελέγχου της ποιότητας της παρεχόμενης φροντίδας, καθώς και την παροχή υπηρεσιών φροντίδας από μη εκπαιδευμένα πρόσωπα. Στο ίδιο πλαίσιο, είναι σημαντικό η Πολιτεία να εξετάσει το ζήτημα της κοινωνικοοικονομικής στήριξης των οικογενειών που φροντίζουν ηλικιωμένα άτομα.

Η ΕΕΔΑ τονίζει την ανάγκη εξασφάλισης υπηρεσιών ή δομών για την προσωρινή φροντίδα (ή

economic recovery, inclusive development and social justice, International Labour Office – Geneva: ILO, 2014, σελ. 113, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_245201.pdf.

120. *Ibidem*.

121. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, *Γενικό Σχόλιο αρ. 14 για το δικαίωμα στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο υγείας*, παρ. 25.

122. Βλ. για την έννοια των δικτύων φροντίδας, P. Hert και M. Eugenio, "Specific Human Rights for Older Persons", *EHLRLR*, 2011, σελ. 415.

“φροντίδα ανάπαυλας” όπως θα μπορούσε να αποδοθεί ο όρος *respite care*) των ηλικιωμένων ατόμων. Η κατάργηση, όμως, φορέων όπως ο Οργανισμός Εργατικής Εστίας, ο οποίος παρείχε συγκεκριμένες υπηρεσίες σε ασφαλισμένους ηλικιωμένους, κοινωνικές υπηρεσίες και δραστηριότητες αναψυχής, προκαλεί ανησυχία ως προς τη διασφάλιση των παροχών αυτών.

Επίσης, όπως επισημαίνεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Κοινωνικά Δικαιώματα, στην Ελλάδα η φροντίδα υγείας των ηλικιωμένων εντάσσεται το πρωτογενές σύστημα υγείας που χορηγείται σε όλον τον γενικό πληθυσμό, σημαντικές πλην όμως είναι και οι ειδικά παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας σε ηλικιωμένα άτομα¹²³. Στην κατεύθυνση αυτή, η ΕΕΔΑ τονίζει την ανάγκη διαμόρφωσης προγραμμάτων ψυχικής υγείας για ηλικιωμένα άτομα τα οποία έχουν ανάγκη από ψυχολογική υποστήριξη, την εξασφάλιση επαρκούς παρηγορητικής φροντίδα (*palliative care*) καθώς και τη εκπαιδευτικά προγράμματα για άτομα που φροντίζουν ηλικιωμένους. Σημαντική επίσης είναι η βελτίωση της προσβασιμότητας και της ποιότητας της γηριατρικής και επί μακρόν φροντίδας αλλά και ο συντονισμός των υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας και υγείας για τους ηλικιωμένους.

Σε ό,τι δε αφορά την ιδρυματική φροντίδα των ηλικιωμένων, που παρέχεται από τους οικους ευγηρίας¹²⁴, η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει τη σημασία της ανεξαρτησίας του συστήματος επιθεώρησης των οίκων ευγηρίας και την ανάγκη ο φορέας που ελέγχει την τήρηση βασικών προτύπων φροντίδας και υπηρεσιών των ιδρυμάτων και οίκων να είναι ανεξάρτητο από το διοικητικό σώμα του εκάστοτε υπό επιθεώρηση ιδρύματος/οίκου¹²⁵.

123. ΕΕΚΔ, *Conclusions XX-2 (2013), Articles 3, 11, 12, 13 and 14 of the 1961 Charter and Article 4 of the 1988 Additional Protocol (Greece)*, *op.cit.*

124. Για το νομοθετικό πλαίσιο για τη λειτουργία και τις προϋποθέσεις λειτουργίας αυτών των ιδρυμάτων βλ. ενδεικτικά Ν 2345/1995 (ΦΕΚ Α' 213/12.10.1995), ΥΑ Π1γ/οικ.81551/2007 (ΦΕΚ Β' 1136/6.7.2007), Ν 3852/2010 (ΦΕΚ Α' 87/7.6.2010).

125. Βλ. και Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών, Σύσταση CM/REC (2014) 2 προς τα κράτη-μέλη σχετικά με την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων, *op.cit.*, παρ. 42.

Γ. Απαγόρευση των διακρίσεων

Η απαγόρευση των διακρίσεων με βάση την ηλικία δεν προβλέπεται *expressis verbis* στα περισσότερα από τα διεθνή κείμενα για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όπως αναφέρεται και στο Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 6 για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα των ηλικιωμένων, η απουσία ρητής πρόβλεψης δεν αποτελεί συνειδητή επιλογή, αλλά αντίθετα εξηγείται από το γεγονός ότι κατά την εποχή υιοθέτησης των κειμένων αυτών το φαινόμενο της δημογραφικής γήρανσης δεν είχε τις διαστάσεις που έχει σήμερα¹²⁶.

Βέβαια, τόσο το άρθρο 19 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και το άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ρητά απαγορεύουν τη διάκριση με βάση την ηλικία.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι η ύπαρξη ενός συνεκτικού νομοθετικού πλαισίου για την προστασία από τις διακρίσεις με βάση την ηλικία είναι θεμελιώδους σημασίας, ιδιαίτερα όταν παρατηρείται πλέον στην Ευρώπη ότι οι διακρίσεις λόγω ηλικίας είναι ο πιο συχνός λόγος διακρίσεων¹²⁷.

Στην Ελλάδα, με τον Ν 3304/2005 θεσπίζεται γενικό πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, σύμφωνα με τις Οδηγίες 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 2000 και 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2000, ώστε να διασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης. Η διάκριση λόγω ηλικίας προβλέπεται στο Ν 3304/2005 ρητά.

Εντούτοις, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι το ως άνω νομοθετικό πλαίσιο δεν θεωρείται επαρκές για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω ηλικίας¹²⁸.

126. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 6, Τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα των ηλικιωμένων προσώπων, *op.cit.*, παρ. 11. Βλ. και ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, Γενικό Σχόλιο αρ. 20, Απαγόρευση διάκρισης στα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα, *op.cit.*

127. Π. Στάγκος, «Οι διακρίσεις λόγω ηλικίας και η πρόκληση της διαγενεακής αλληλεγγύης στο ελληνικό και το ευρωπαϊκό δίκαιο», *Επιθεώρησης Εργατικού Δικαίου*, Τόμος 73ος, Έτος 2014, σελ. 978.

128. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις σχετικά με το Ν 3304/2005 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» και προτάσεις σχετικά με την ανάγκη

Η ΕΕΔΑ σημειώνει, εξάλλου, ότι ο Ν 3304/2005 αφορά αποκλειστικά τον τομέα της εργασίας. Το γεγονός άλλωστε αυτό επισημαίνεται ήδη και από την Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης¹²⁹. Αν και είναι γεγονός ότι μεγάλος αριθμός περιπτώσεων διακρίσεων σε βάρος των ηλικιωμένων ατόμων αφορά το δικαίωμα τους στην εργασία, οι διακρίσεις αυτές αφορούν τον μεγαλύτερο αριθμό των δικαιωμάτων τους.

Η ΕΕΔΑ έχει ήδη επισημάνει την ανάγκη τροποποίησης σειρά άρθρων του νόμου που αφορούν το πεδίο εφαρμογής της ίσης μεταχείρισης, τις θετικές δράσεις, τις επαγγελματικές απαιτήσεις και τη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, ώστε να καταστούν οι διατάξεις αυτές σύμφωνες με το γράμμα των Οδηγιών 2000/43 και 2000/78. Επίσης, αναγκαία είναι η τροποποίηση σειράς άρθρων του νόμου με σκοπό τη διευκόλυνση της νομιμοποίησης των ΜΚΟ ενώπιον δικαστικών αρχών, την αναγνώριση του ευμενούς (μόνον) δεδικασμένου και την νομιμοποίηση των ΜΚΟ για άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής ενώπιον διοικητικής αρχής. Είναι σε αυτό το ευρύτερο πλαίσιο που πρέπει η Πολιτεία να αντιμετωπίσει το ζήτημα των διακρίσεων σε βάρος των ηλικιωμένων ατόμων.

Η ΕΕΔΑ εκφράζει τον προβληματισμό της και για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στην Ελλάδα ιδιαίτερα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Κι αυτό γιατί πολλά από τα μέτρα λιτότητας που υιοθετήθηκαν στην Ελλάδα (κυρίως εργασιακού και κοινωνικοασφαλιστικού, περιεχομένου), συνδέονται με την ηλικία και ενέχουν δυσμενή μεταχείριση με μόνη βάση την ηλικία, εισάγοντας άμεση διάκριση που δεν επιδέχεται δικαιολόγηση, παραβιάζοντας έτσι την Οδηγία 2000/78¹³⁰. Σε κάποιες μάλιστα περιπτώσεις είναι

επίσης πολύ πιθανή έμμεση διάκριση λόγω φύλου και πολλαπλή έμμεση διάκριση λόγω φύλου και ηλικίας, αφού παραδείγματος χάριν οι περισσότεροι κάτω των 55 ετών δικαιούχοι συντάξεων είναι γυναίκες που συνταξιοδοτήθηκαν με λιγότερα έτη υπηρεσίας, εφόσον είχαν ανήλικα παιδιά¹³¹, γεγονός που άλλωστε επισημαίνεται και από την ΔΟΕ¹³².

Μάλιστα, στο Ν 3304/2005 δεν προβλέπεται η απαγόρευση των πολλαπλών διακρίσεων, σημείο το οποίο έχει επανειλημμένως επισημάνει η ΕΕΔΑ, σημειώνοντας την ανάγκη τροποποίησης του¹³³. Σε ό,τι συγκεκριμένα αφορά τα δικαιώματα των ηλικιωμένων ατόμων, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι η απαγόρευση των πολλαπλών διακρίσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική. Τα ηλικιωμένα άτομα συχνά αποτελούν θύματα διακρίσεων όχι μόνο λόγω της ηλικίας τους αλλά και (ενδεικτικά) λόγω του φύλου τους, της εθνοτικής τους καταγωγής, του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, της εθνικότητάς τους, της θρησκείας τους ή της αναπηρίας τους. Μάλιστα, στο άρθρο 8 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, προβλέπεται η υποχρέωση των Κρατών για λήψη μέτρων ώστε «να καταπολεμήσουν στερεότυπα, προκαταλήψεις και επιβλαβείς πρακτικές σχετικά με τα ΑμεΑ, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που βασίζονται στο φύλο και στην ηλικία, σε όλους τους τομείς της ζωής».

Τέλος, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι προσοχή πρέπει να δοθεί και στην καταπολέμηση των στερε-

Ελλάδα και ανθρώπινα δικαιώματα: κρίσεις διεθνών οργάνων, δίκαιο ΕΕ και παραδείγματα ελληνικής νομολογίας», Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης, Αριθμ. τεύχ. 2/644, 2014, παρ. 173, 181, 182 και 189.

131. *Idem*, παρ. 83, 176 και 190.

132. *ILO, Report on the High Level Mission to Greece (Athens, 19-23 September 2011), 1-8, παρ. διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/global/standards/WCMS_170433/lang--en/index.htm.*

133. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις σχετικά με το Ν 3304/2005 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» και προτάσεις σχετικά με την ανάγκη τροποποίησής του», Έκθεση 2010, σελ. 69-70 και ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του Σ/Ν "Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης - Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006"», Έκθεση 2008, σελ. 89 επ.

τροποποίησής του», Έκθεση 2010, σελ. 69-70 και ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του Σ/Ν "Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης - Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006"», Έκθεση 2008, σελ. 89 επ.

129. ΕΕΚΔ, *Conclusions XX-2 (2013), Articles 3, 11, 12, 13 and 14 of the 1961 Charter and Article 4 of the 1988 Additional Protocol (Greece)*, διαθέσιμο σε: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/conclusions/State/GreeceXX2en.pdf>.

130. Σ. Σπηλιωτοπούλου-Κουκούλη, «Μέτρα λιτότητας στην

οτύπων και των προκαταλήψεων κατά των ηλικιωμένων ατόμων που οδηγούν σε διακρίσεις σε βάρος τους (ageism)¹³⁴. Το φαινόμενο αυτό συνδέεται με τη θεώρηση των ηλικιωμένων ατόμων ως ανθρώπων που πλέον έχουν πάψει να είναι άνθρωποι ή οι ίδιοι άνθρωποι, είτε ως ανθρώπων μίας ξεχωριστής και κατώτερης κατηγορίας, εκ του γεγονότος και μόνο ότι έχουν ήδη διανύσει συγκεκριμένα στάδια της ζωής τους¹³⁵. Η αρνητική επίδραση αυτών των στερεοτύπων στην απόλαυση θεμελιωδών δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων, δεν πρέπει να υποτιμάται.

IV. Επισκόπηση Συστάσεων

Αναγνωρίζοντας τη σημαντική ανθρώπινη, κοινωνική και οικονομική συμβολή των ηλικιωμένων ανθρώπων στην κοινωνία και λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη διασφάλισης και προαγωγής της αρχής της αλληλεγγύης και του σεβασμού μεταξύ των γενεών, τόσο σε ατομικό και οικογενειακό επίπεδο, όσο και σε θεσμικό, ιδιωτικό ή δημόσιο, η ΕΕΔΑ καλεί την Πολιτεία να λάβει ειδικότερα μέτρα προστασίας της ιδιαίτερα ευάλωτης αυτής κοινωνικής ομάδας και να μεριμνήσει για την αποτελεσματικότητά τους. Έχει, άλλωστε, ήδη εκφράσει στο παρελθόν την έντονη ανησυχία της για το σοβαρό αντίκτυπο που έχει η οικονομική κρίση και τα συνεπακόλουθα μέτρα λιτότητας που ελήφθησαν στην εξασφάλιση του δικαιώματος των ηλικιωμένων σε επαρκές εισόδημα που να τους επιτρέπει αξιοπρεπή διαβίωση¹³⁶.

134. Working Paper prepared by Ms. Chingsung Chung, Human Rights Advisory Committee, A/HRC/AC/4/CRP.1, 4.12.2009, παρ. 8.

135. R. Butler, "Age-ism: Another form of bigotry", *The Gerontologist*, 1969, σελ. 243.

136. ΕΕΔΑ, «Σύσταση της ΕΕΔΑ και κρίσεις διεθνών οργάνων για τη συμβατότητα μέτρων λιτότητας προς διεθνείς κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου», 27.5.2013, σελ. 7 (http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/eeda_metra_litothtas.pdf). Επίσης, σε πρόσφατο κείμενό της για το δικαίωμα στο νερό, η ΕΕΔΑ επισημαίνει την αναγκαιότητα της διασφάλισης της πρόσβασης των ηλικιωμένων ατόμων στο νερό, στο πλαίσιο του σεβασμού του δικαιώματός τους στην υγεία. Βλ. ΕΕΔΑ, «Δικαίωμα στο Νερό-Συστάσεις της ΕΕΔΑ για την αποτελεσματική προστασία του», 20.3.2014, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/perivallon/apofasi_gia_to_nero.pdf.

Λόγω του ότι η συζήτηση γύρω από ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων της ηλικιωμένων ατόμων είναι σε εξέλιξη και στο εθνικό επίπεδο, η ΕΕΔΑ αναπτύσσει ένα πρώτο πλαίσιο Συστάσεων της προς την Πολιτεία υπό το φως της οφειλόμενης έμπρακτης μέριμνας για την ισότιμη απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας προς αυτήν την κατεύθυνση.

A. Ατομικά και πολιτικά δικαιώματα

Αυτονομία και συμμετοχή

Η ΕΕΔΑ αναγνωρίζοντας το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού κάθε ανθρώπου, κρίνει αναγκαίο να επισημάνει την απόλυτη ανάγκη:

- Διασφάλισης της πλήρους εφαρμογής του δικαιώματος των ηλικιωμένων ατόμων στο σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της σωματικής και πνευματικής ευεξίας και της ιδιωτικής και οικογενειακής τους ζωής.

- Διασφάλισης της πλήρους απόλαυσης ικανότητας δικαίου σε ισότιμη βάση με κάθε άλλο μέλος της κοινωνίας και της ανεμπόδιστης πρόσβασης στη δικαιοσύνη.

- Ενίσχυσης της δυνατότητας των ηλικιωμένων ατόμων αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον τους και πλήρους συμμετοχής σε κοινωνικά, πολιτιστικά και εκπαιδευτικά δρώμενα, καθώς και στην πολιτική ζωή. Η ενασχόληση με τις νέες τεχνολογίες ως συστηματική δράση δια βίου μάθησης στις μεγαλύτερες ηλικίες διευρύνει τις δυνατότητες απασχόλησης, προσφοράς και συμμετοχής των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στα κοινωνικά δρώμενα. Επιπρόσθετα, είναι αναγκαία η διασφάλιση της ισότιμης συμμετοχής κάθε πολίτη στην κοινωνία της πληροφορίας, χωρίς αποκλεισμούς. Η ηλεκτρονική ένταξη συμβάλλει στη δημιουργία αυτής της κοινωνίας και είναι αναγκαία για λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης.

Ενημερωμένη συναίνεση στη φροντίδα υγείας

Η ΕΕΔΑ, συντασσόμενη στο σημείο αυτό με προγενέστερη Γνώμη της Εθνικής Επιτροπής

Βιοηθικής¹³⁷, επισημαίνει ότι κρίνονται αναγκαία για τη διασφάλιση της προστασίας των ηλικιωμένων ατόμων τα ακόλουθα:

- Διασφάλιση του σεβασμού του δικαιώματος του ηλικιωμένου ατόμου ή κάθε ατόμου της επιλογής του, εφόσον δεν έχει ασκηθεί το δικαίωμα άγνοιας, σε παροχή εξατομικευμένης, κατάλληλης και σταδιακής, με βασικό κριτήριο την εκάστοτε ψυχική κατάσταση του ασθενούς, πληροφόρησής του για τη διαμόρφωση πλήρους και κατανοητής εικόνας της κατάστασης της υγείας του και τις υπάρχουσες επιλογές περίθαλψης και φροντίδας. Ταυτόχρονη διασφάλιση του σεβασμού του δικαιώματος του ηλικιωμένου ατόμου να αρνηθεί να ενημερωθεί.

- Διασφάλιση του σεβασμού του δικαιώματος του ηλικιωμένου ατόμου ή κάθε ατόμου της επιλογής του σε παροχή συναίνεσης για κάθε απόφαση που αφορά στη φροντίδα και την ιατρική του περίθαλψη.

- Κατοχύρωση του δικαιώματος των ηλικιωμένων ατόμων να λαμβάνουν την κατάλληλη υποστήριξη κατά τη λήψη αποφάσεων και την άσκηση της δικαιοπρακτικής τους ικανότητας.

- Ενίσχυση τόσο της κατάλληλης εκπαίδευσης των ιατρικών και άλλων επαγγελματιών υγείας, όσο και της εκπαίδευσης και ενημέρωσης των πολιτών ως προς τη σημασία της αυτονομίας του ηλικιωμένου ασθενούς.

Προστασία από βία και κακοποίηση

Η ΕΕΔΑ, συντασσόμενη με τα συμπεράσματα του Διεθνούς Οργανισμού Υγείας, επισημαίνει ότι η κακοποίηση των ηλικιωμένων ατόμων είναι ένα μείζον ζήτημα τόσο κοινωνικό, όσο και ιατρικό και η πρόληψή του είναι θέμα που άπτεται των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της κοινωνικής αλληλεγγύης¹³⁸. Θεωρεί, για το σκοπό αυτό, κεντρικής σημασίας να επιμείνει ιδιαίτερα στα ακόλουθα σημεία:

137. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής, *Συναίνεση στη σχέση ιατρού - ασθενούς*, *op.cit.*

138. Βλ. *World Health Organization, Regional Office for Europe, European report on preventing elder maltreatment*, *op.cit.*, σελ. 9.

- Ανάγκη προάσπισης του αναφαίρετου δικαιώματος όλων των ανθρώπων στην ασφάλεια, χωρίς να βιώνουν φόβο κακοποίησης ή παραμέλησης και ενίσχυσης της προστασίας των ηλικιωμένων ατόμων από κάθε μορφής σωματική κακοποίηση, κακομεταχείριση και παραμέληση, καθώς επίσης και από κάθε μορφής σεξουαλική κακοποίηση και κακομεταχείριση. Η προστασία αυτή είναι απαραίτητο να αφορά στην παροχή φροντίδας όχι μόνο σε δομές φροντίδας και ιδρύματα, αλλά και στην κατ' οίκον παροχή φροντίδας.

- Ευαισθητοποίηση του ιατρικού, νοσηλευτικού και παραϊατρικού προσωπικού, καθώς και όσων παρέχουν φροντίδα και περίθαλψη σε ηλικιωμένους, προκειμένου να διευκολυνθεί η ανίχνευση και έγκαιρη αντιμετώπιση των περιστατικών βίας, κακοποίησης ή παραμέλησης των ηλικιωμένων ατόμων.

- Ενίσχυση των μέτρων προστασίας όσων αναφέρουν περιστατικά βίας, κακοποίησης ή παραμέλησης προκειμένου να ενθαρρύνονται τόσο οι ηλικιωμένοι, όσο και κάθε άλλος πάροχος φροντίδας να καταγγέλλουν τέτοια περιστατικά.

- Ενίσχυση της στήριξης και βοήθειας των ηλικιωμένων ατόμων που έχουν υποστεί βία, κακοποίηση ή παραμέληση και λήψη κατάλληλων μέτρων για την απρόσκοπτη πρόσβαση των ηλικιωμένων ατόμων στη δικαιοσύνη.

- Ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης απέναντι στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ηλικιωμένα άτομα και τον τρόπο προστασίας τους, ιδίως από μια μορφή κακοποίησης η οποία φαίνεται να πλήττει ιδιαίτερα τη Χώρα μας: την οικονομική υλική κακοποίηση¹³⁹.

139. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των πέντε χωρών της ΕΕ που έχουν δώσει έμφαση στην οικονομική / υλική κακοποίηση. Βλ. «*Διαδικτυακού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς για την Πρόληψη της Κακοποίησης και Παραμέλησης Ηλικιωμένων (EuROPEAN)*», *Ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς για την πρόληψη της κακοποίησης και παραμέλησης των ηλικιωμένων. Ιστορικό, Βέλτιστες Πρακτικές και Προτάσεις, 2009 - 2011*, σελ. 7, διαθέσιμο σε: <http://lifelinehellas.gr/wp-content/uploads/2014/03/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%9C%CE%95%CE%9B%CE%97%CE%A3%CE%97-%CE%97%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%99%CE%A9%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%A9%CE%9D.pdf>.

B. Κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα

Δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση και ασφάλεια και δικαίωμα στην εργασία

Υπό το φως της αρχής της γενικής ευθύνης του Κράτους σε βιώσιμη χρηματοδότηση και διαχείριση του συστήματος κοινωνικής ασφάλειας και την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης κατά τα οριζόμενα στη Σύμβαση της ΔΣΕ 102, η ΕΕΔΑ εφιστά την προσοχή της Πολιτείας κατ' ελάχιστον στα ακόλουθα σημεία:

- Στη διασφάλιση μιας υγιούς οικονομικά και θεσμικά αρχιτεκτονικής για το σύστημα κοινωνικής ασφάλειας και λήψης όλων των αναγκαίων προς τον σκοπό αυτόν μέτρων. Στο πλαίσιο και των αντιστοιχων συστάσεων της ΔΟΕ, αυτά θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν τη διατήρηση της οικονομικής ισορροπίας, τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εισπραξης των εισφορών και των φόρων λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική κατάσταση της χώρας και των προστατευόμενων προσώπων, την εκπόνηση αναλογιστικών και οικονομικών μελετών ώστε να αξιολογούνται οι επιδράσεις των μεταρρυθμίσεων στις παροχές, στις εισφορές ή στη φορολόγηση, στη διασφάλιση των παροχών που προβλέπει η ΔΣΕ 102 και την αποφυγή επιβάρυνσης των προσώπων με μειωμένους πόρους¹⁴⁰.

- Στην υιοθέτηση προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής και αξιολόγησης και του κοινωνικού αντίκτυπου αυτών κατά τρόπο ώστε να επιλέγονται οι πλέον κατάλληλες μεταρρυθμιστικές οδοί και να μην πλήττονται δυσανάλογα ορισμένες κατηγορίες εισοδημάτων και ηλικίας¹⁴¹, όπως οι ηλικιωμένοι συνταξιούχοι.

- Στην κύρωση από την Ελλάδα της ΔΣΕ 128 περί προστασίας Αναπηρίας, Γήρατος και Επιζώντων.

140. ILO, *Third item on the agenda: Information and reports on the application of Conventions and Recommendations, Report of the Committee on the Application of Standards, Provisional Record, 103rd Session, Geneva, May-June 2014*, διαθέσιμο σε: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_246782.pdf, σελ. 86.

141. ILO, *Application of International Labour Standards 2014 (I), Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, International Labour Conference, 103rd Session, 2014, op.cit.*

- Στο σεβασμό του δικαιώματος των ηλικιωμένων ατόμων στην αξιοπρεπή εργασία υπό το φως και της διαγενεακής αλληλεγγύης.

Δικαίωμα στην υγεία και τη φροντίδα

Αναγνωρίζοντας ότι η υγεία και η μακροχρόνια φροντίδα, συμπεριλαμβανόμενης της πρόληψης και της έγκαιρης παρέμβασης, πρέπει να μη θεωρούνται κόστος αλλά επένδυση που θα ωφελήσει όλες τις ηλικιακές ομάδες, η ΕΕΔΑ συστήνει:

- Την προστασία του δικαιώματος στην υγεία, ώστε να διασφαλίζεται, χωρίς διάκριση, σε όλους τους ηλικιωμένους η πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας ακόμα κι όταν αυτές παρέχονται από τρίτα μέρη. Η προστασία της υγείας των ηλικιωμένων οφείλει, δε, να συνδυάζει αγωγή για πρόληψη, θεραπεία και αποκατάσταση¹⁴².

- Τη συνεκτική οριζόντια δικτύωση των υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας ώστε να επιτυγχάνεται η αποτελεσματική συνεργασία αυτών¹⁴³.

- Τη διασφάλιση επαρκούς εκπαίδευσης τόσο των επαγγελματιών της υγείας και πρόνοιας όσο και των ανεπίσημων φορέων φροντίδας των ηλικιωμένων ατόμων.

- Την υιοθέτηση νέων και την ενίσχυση των ήδη υπάρχοντων προγραμμάτων (όπως π.χ. το Πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι») για την φροντίδα των ηλικιωμένων ατόμων στην κοινότητα, ώστε να δύνανται να διαμένουν εντός της οικίας τους για όσο το επιθυμούν. Η ανάπτυξη των δράσεων για τη φροντίδα των ηλικιωμένων πρέπει να διέπεται από σταθερότητα και να εξασφαλίζει συνέχεια και συνοχή τόσο στο πλαίσιο των παρε-

142. ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, *Γενικό Σχόλιο αρ. 14 για το δικαίωμα στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο υγείας*, παρ. 25 και ΟΗΕ, Επιτροπή ΔΣΟΚΜΔ, *Γενικό Σχόλιο αρ. 6, Τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα των ηλικιωμένων προσώπων*, παρ. 34 και 35.

143. Η ΕΕΔΑ είχε τονίσει το σημείο αυτό και στην πρόσφατη απόφασή της για την προστασία της παιδικής ηλικίας: ΕΕΔΑ, «Συστάσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) για την Προστασία της Παιδικής Ηλικίας, Υγεία και Πρόνοια», 8.5.2014, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/paidia/apofasi_mhxanismoj_prostasias_paidikis_hlikias.pdf. Βλ και Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών, Σύσταση CM/REC (2014) 2 προς τα κράτη-μέλη σχετικά με την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ηλικιωμένων ατόμων, *op.cit.*, παρ. 31.

χόμενων υπηρεσιών όσο και στη διασφάλιση του εργατικού δυναμικού. Εξίσου πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ενίσχυση των οικογενειών που φροντίζουν ηλικιωμένα άτομα.

- Τη διασφάλιση, για τα ηλικιωμένα άτομα που δεν επιθυμούν να διαμένουν στην οικία τους ή να λαμβάνουν υπηρεσίες φροντίδας σε αυτήν, της πρόσβασής τους σε ιδρυματική φροντίδα. Η ΕΕΔΑ συστήνει επίσης τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας της εποπτείας των οίκων ευγηρίας ώστε να επιτυγχάνεται ο σεβασμός του συνόλου των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων που διαβιούν εντός αυτών, καθώς επίσης και την ενθάρρυνση της ανάπτυξης της ιδρυματικής φροντίδας σε μικρές μονάδες κατά τα πρότυπα της φροντίδας εντός κοινότητας.

- Την αποτελεσματική λειτουργία ενός συστήματος παροχής παρηγορητικής φροντίδας (*palliative care*) κατά τα οριζόμενα και από το Συμβούλιο της Ευρώπης στην σχετική Σύστασή του¹⁴⁴.

- Τον ορισμό ανεξάρτητου μηχανισμού ελέγχου, σε ό,τι ειδικά αφορά τα ηλικιωμένα άτομα με αναπηρίες, για την προώθηση, διασφάλιση και εποπτεία της εφαρμογής Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με Αναπηρία κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 33, παρ. 2, της Σύμβασης αυτής.

Γ. Ισότητα και μη διάκριση

Έχοντας διαπιστώσει την ανάγκη καταπολέμησης του αποκλεισμού και των κοινωνικών διακρίσεων και με γνώμονα την ανάγκη προώθησης κοινωνικής δικαιοσύνης και προστασίας, ισότητας και αλληλεγγύης, η ΕΕΔΑ κρίνει αναγκαίο να επιμείνει στα ακόλουθα:

- Ενίσχυση του νομοθετικού πλαισίου και λήψη μέτρων για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω ηλικίας. Η καταπολέμηση των διακρίσεων στη βάση της ηλικίας να γίνει διατομεακή και να αφορά τόσο τις άμεσες όσο και τις έμμεσες καθώς και τις πολλαπλές.

- Συλλογή από τις αρμόδιες Αρχές επαρκών

144. Συμβούλιο της Ευρώπης, *Recommendation Rec(2003)24 of the Committee of Ministers to member states on the organisation of palliative care*.

στατιστικών στοιχείων και δεδομένων ικανών να αξιολογήσουν τις διακρίσεις λόγω ηλικίας. Ιδίως σε ό,τι αφορά τις έμμεσες διακρίσεις, τα στατιστικά στοιχεία αποτελούν βασικό πυλώνα για την αποτύπωσή τους.

- Καταπολέμηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων κατά των ηλικιωμένων ατόμων που οδηγούν σε διακρίσεις σε βάρος τους (*ageism*).

Δ. Η αναγκαιότητα μίας Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ηλικιωμένων

Τόσο σε ακαδημαϊκό επίπεδο¹⁴⁵, όσο και στα πλαίσια του ΟΗΕ¹⁴⁶, έντονες είναι οι συζητήσεις για την αναγκαιότητα υιοθέτησης μίας διεθνούς σύμβασης για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων. Παρά τις αντιρρήσεις της ως άνω προοπτικής¹⁴⁷,

145. I. Doron και I. Apter, "The Debate Around the Need for an International Convention on the Rights of Older Persons", *The Gerontologist*, 2010, σελ. 586-593, Fr. Mégret, "Human Rights of Older persons: a growing challenge", *op.cit.*, σελ. 37 επ., P. Hert και M. Eugenio, "Specific Human Rights for Older Persons", *EHRLR*, 2011, σελ. 400-404, D. Rodriguez-Pinzon και C. Martin, "The international human rights status of elderly persons", *American University International Law Review*, 2003, σελ. 915-1008, K. Tang και J. Lee, "Global social justice for older people: The case for an international convention on the rights of older people", *British Journal of Social Work*, 2006, σελ. 1135-1150.

146. Βλ. ιδίως Human Rights Council, *Advisory Committee, The Necessity of a Human Rights Approach and Effective United Nations Mechanism for the Human Rights of the Older Person*, A/HRC/AC/4/CRP.1, 2010 και UN Expert Group, *The report of the Expert Group Meeting Rights of older persons*, Bonn, Germany: UN, 2009, διαθέσιμο σε: <http://www.un.org/esa/socdev/ageing/documents/egm/bonn09/report.pdf>.

147. Οι πολέμιοι της προοπτικής της υιοθέτησης μίας διεθνούς σύμβασης για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων ατόμων προβάλλουν σειρά επιχειρημάτων, εστιάζοντας τόσο στην απουσία αναγκαιότητας για ένα τέτοιο διεθνές κείμενο όσο και στην αρνητική επίδραση που μπορεί αυτό να έχει για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων. Ορισμένα από αυτά τα επιχειρήματα αφορούν τα εξής σημεία: α) Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης των δικαιωμάτων κάθε ομάδας, δεν υπάρχει λόγος για ειδική προστασία των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων, β) Η δημιουργία μίας διεθνούς σύμβασης συνεπάγεται πολιτικούς συμβιβασμούς, με αποτέλεσμα ανά σημεία να παρατηρηθούν οπισθοδρομήσεις, γ) Μία νέα σύμβαση δεν απαντά στο πρόβλημα του ελλιπούς σεβασμού των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων, ιδίως λαμβανομένων υπόψη των ήδη υπάρχουσών αδυναμιών των μηχανισμών παρακολούθησης της εφαρμογής άλλων διεθνών συμβάσεων και δ) Το ήδη ισχύον *soft law*

η ΕΕΔΑ ενθαρρύνει τη συμβολή της Ελλάδας στην υιοθέτηση ενός δεσμευτικού διεθνούς κειμένου για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων στη βάση των εξής σκέψεων:

α) Παρά την ύπαρξη ενός πλούσιου πλαισίου soft law, είναι αναγκαία η θεσμοθέτηση ενός δεσμευτικού για τα Κράτη νομικού πλαισίου που θα δημιουργεί σε αυτά και θετικές υποχρεώσεις.

β) Η υιοθέτηση μίας Διεθνούς Σύμβασης θα συμβάλει στο να καθίστανται ορατά τα προβλήματα σεβασμού των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων, τα οποία συχνά υποτιμώνται στο πλαίσιο της εφαρμογής του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

γ) Η υιοθέτηση της Σύμβασης θα ενθαρρύνει την αποτελεσματική και συστηματική παρακολούθηση της εφαρμογής των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων από τους αρμόδιους διεθνείς και εθνικούς φορείς, αλλά και από τις ΜΚΟ.

δ) Σε συμβολικό επίσης επίπεδο η υιοθέτηση μίας τέτοιας Σύμβασης στέλνει το μήνυμα της μέριμνας για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων, βάλλοντας κατά των στερεοτύπων που συνοδεύουν τους ηλικιωμένους (*ageism*).

ε) Σημαντική θα είναι και η συμβολή της Σύμβασης στην ευαισθητοποίηση της παγκόσμια κοινής γνώμης σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων και στην εκπαίδευση στα συναφή θέματα.

Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕΔΑ συστήνει στην ελληνική Πολιτεία:

- Τη στήριξη σε διπλωματικό επίπεδο της υιοθέτησης μίας Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα των Ηλικιωμένων, καθώς και την δημιουργία μηχανισμού τόσο για την παρακολούθηση της εφαρμογής της όσο και για την εξέταση ατομικών προσφυγών. Άξονας του διεθνούς αυτού κειμένου πρέπει να είναι η ρητορική των δικαιωμάτων του ανθρώπου και όχι των αναγκών των ηλικιωμένων, ώστε να αποφεύγεται η διαιώνιση στερεοτύπων που θέλουν τους ηλικιωμένους αδύνα-

μους και εξαρτημένους.

- Την εξασφάλιση της συμμετοχής των ιδίων των ηλικιωμένων, δια και των αντιπροσωπευτικών τους οργανώσεων, στη διαδικασία δημιουργίας ενός δεσμευτικού διεθνούς κειμένου.

Ήδη, όμως, και πριν από την υιοθέτηση μίας Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ηλικιωμένων, η ΕΕΔΑ συστήνει στην Πολιτεία:

- Τη συμπερίληψη πληροφοριών για την προστασία των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων στην Ελλάδα στις εκθέσεις που αποστέλλει προς τα διεθνή όργανα που παρακολουθούν την εφαρμογή των Συμβάσεων του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του ανθρώπου και προς το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο πλαίσιο του UPR. Το ίδιο συστήνεται να πράττει και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

- Τη διασφάλιση της ουσιαστικής προστασίας των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων δια των ευρωπαϊκών και διεθνών μηχανισμών προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου (*mainstreaming the rights of older persons*).

- Την υποστήριξη του έργου της Ανεξάρτητης Εμπειρογνώμονα του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των Ηλικιωμένων.

για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων είναι αρκετά εκτενές και συνεκτικό ώστε να επαρκεί για την προστασία των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων και τη συμπλήρωση του υφιστάμενου διεθνούς δικαίου για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Οι προσπάθειες και οι πόροι της διεθνούς κοινότητας πρέπει να εστιάσουν στην εφαρμογή αυτού του soft law (πχ. του Σχεδίου Δράσης της Μαδρίτης).

7. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σ/Ν του Υπουργείου Εσωτερικών με τίτλο: «Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία, ρυθμίσεις θεμάτων ιθαγένειας και άλλες διατάξεις» *

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Με την από οικ. 772/21 Νοεμβρίου 2014 επιστολή του Υφυπουργού Εσωτερικών, εστάλη στην ΕΕΔΑ το Σ/Ν του Υπουργείου Εσωτερικών με τίτλο «Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία, ρυθμίσεις θεμάτων ιθαγένειας και άλλες διατάξεις», καθώς και η αιτιολογική του έκθεση. Ζητήθηκε, δε, από την ΕΕΔΑ η διατύπωση παρατηρήσεων επί του ως άνω Σ/Ν. Η κατάθεση του Σ/Ν στην Βουλή επίκειται εντός των επόμενων ημερών.

Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει το γεγονός ότι της εστάλη, για τις παρατηρήσεις της, το Σ/Ν από την αρμόδια αρχή και στο πλαίσιο του συμβουλευτικού της προς

* Οι παρατηρήσεις αυτές υιοθετήθηκαν ομόφωνα από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ, στη συνεδρίαση της 11.12.2014. Εισηγητές: Κ. Παπαϊωάννου, Πρόεδρος της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από την ΕΛΕΔΑ), και Α. Τσαμπή, Επιστημονική Συνεργάτις της ΕΕΔΑ.

την Πολιτεία ρόλου σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, έτσι όπως αυτός προσδιορίζεται στο άρθρο 1 του ιδρυτικού της Νόμου 2667/1998 (ΦΕΚ Α' 281/18.12.1998), αποστέλλει τις κάτωθι παρατηρήσεις της επί του Σ/Ν.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει, όμως, ότι στο μέτρο που καλείται να ανταποκριθεί στο ως άνω αίτημα του Υπουργείου Εσωτερικών εντός βραχείας προθεσμίας, εστιάζει τις παρατηρήσεις της επί των ζητημάτων αρχής που τίθενται, με συνεκτικότητα και σε συνέχεια των θέσεων που έχει διαχρονικά υιοθετήσει σχετικά με τα ζητήματα αυτά. Η ΕΕΔΑ, τονίζει, παράλληλα και παγίως, την ανάγκη έγκαιρης ενημέρωσής της επί του νομοθετικού έργου, γεγονός απαραίτητο για την διευκόλυνση της ανταπόκρισής της κατά τρόπο που αρμόζει στην θεσμική της αποστολή. Η αναγκαιότητα αυτή καθίσταται επιτακτικότερη κατά την παρούσα χρονική συγκυρία, η οποία χαρακτηρίζεται από πυκνό και σύνθετο νομοθετικό έργο.

Το παρόν Σ/Ν καλείται, άλλωστε, να ρυθμίσει ένα μεγάλο αριθμό θεμάτων, εκ των οποίων ζητήματα ιθαγένειας, και παράλληλα να ενσωματώσει στην ελληνική έννομη τάξη δύο ευρωπαϊκές οδηγίες.

Στο πλαίσιο αυτό η ΕΕΔΑ τονίζει, επίσης, ότι η σωρευτική ρύθμιση μεγάλου αριθμού θεμάτων από ένα νομοθετικό κείμενο ενδέχεται να υποβαθμίσει την ποιότητα αυτού και να θέσει εν αμφιβόλω την ασφάλεια δικαίου.

II. Ειδικότερες παρατηρήσεις

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ του Σ/Ν: Ρυθμίσεις Μεταναστευτικής Πολιτικής

Άρθρο 4 παρ 2 του Σ/Ν

Με το άρθρο 4, παρ. 2, του Σ/Ν (περ. 1 και 2) προστίθεται στον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης (Ν 4251/2014) νέο άρθρο «19 Α'» που περιλαμβάνει σχεδόν αυτούσιες τις διατάξεις του άρθρου 1 της ΚΥΑ 30651/2014 (ΦΕΚ Β' 1453/5.6.2014) «Καθορισμός κατηγορίας άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, καθώς και του τύπου, της διαδικασίας

και των ειδικότερων προϋποθέσεων χορήγησής της»¹, ρυθμίζοντας το καθεστώς χορήγησης και ανανέωσης άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους.

Η διάταξη αυτή περιλαμβανόταν αρχικά στο άρθρο 19 του Σ/Ν «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» (που έγινε ο Ν 4251/2014). Το άρθρο αυτό αφορούσε τη «χορήγηση και ανανέωση αδειών διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους», κατ' εφαρμογή των σχετικών επιταγών του Συντάγματος και του διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου. Μεταξύ των ατόμων για τα οποία προβλεπόταν χορήγηση άδειας διαμονής για λόγους ανθρωπιστικούς, περιλαμβάνονταν και πολίτες τρίτων χωρών που ήταν θύματα και ουσιώδεις μάρτυρες κακουργημάτων και άλλων σοβαρών εγκληματικών ή ρατσιστικών πράξεων, εφόσον έχει ασκηθεί γι' αυτές ποινική δίωξη και μέχρι να εκδοθεί τελεσιδική δικαστική απόφαση.

Με τροπολογία όμως στο άρθρο 19, οι οποία κατατέθηκε στη Βουλή κατά τη διαδικασία ψήφισης του Σ/Ν, προβλέφθηκε ότι «αν όργανο του κράτους καταγγεληθεί ψευδώς για οποιοδήποτε από τα ανωτέρω αδικήματα και η ψευδής καταγγελία τεκμηριωθεί μετά τη σχετική προκαταρκτική εξέταση με τη θέση της δικογραφίας στο αρχείο, ο καταγγέλλων δικάζεται για τα προ-

βλεπόμενα στο ενδέκατο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα αδικήματα με την αυτόφωρη διαδικασία. Ως παρεπόμενη ποινή, στην περίπτωση αυτή δύναται να επιβληθεί η απέλαση, άλλως ακολουθείται η διαδικασία της διοικητικής απέλασης».

Η ΕΕΔΑ είχε εκφράσει την έντονη ανησυχία της για την ως άνω τροπολογία επισημαίνοντας ότι παραβιάζει θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, ιδίως το τεκμήριο αθωότητας και τα δικαιώματα πρόσβασης στη Δικαιοσύνη και ίσης ποινικής μεταχείρισης². Την έντονη ανησυχία του είχε επίσης εκφράσει και ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης³.

Τελικά, το άρθρο 19 του Σ/Ν «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» αποσύρθηκε στο σύνολό του κατά τη νομοθετική διαδικασία ενώπιον της Βουλής. Τα σχετικά με την προστασία θυμάτων και ουσιωδών μαρτύρων ρατσιστικών εγκλημάτων ζητήματα ρυθμίστηκαν αργότερα δια της ως άνω ΚΥΑ 30651/2014.

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι καθώς το άρθρο 4, παρ. 2, του παρόντος Σ/Ν (περ. 1 και 2) προσθέτει στον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης (Ν 4251/2014) τις διατάξεις του άρθρου 1 της ΚΥΑ 30651/2014, **κατοχυρώνεται δια νόμου πλέον και η προστασία θυμάτων και ουσιωδών μαρτύρων ρατσιστικών εγκλημάτων** (άρθρο 4, παρ. 2 περ. 1β, του Σ/Ν), γεγονός το οποίο και χαιρετίζει.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Σ/Ν η προσθήκη των διατάξεων της ΚΥΑ στον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης επιβάλλεται «[γ]ια λόγους κωδικοποίησης της νομοθεσίας». Η ΕΕΔΑ αναγνωρίζει την αξία της κωδικοποίησης της νομοθεσίας για την ασφάλεια δικαίου, τονίζει όμως επιπλέον ότι η προσθήκη αυτή **εξασφαλίζει στην προστασία θυμάτων και ουσιωδών μαρτύρων ρατσιστικών εγκλημάτων το νομικό κύρος που της αρμόζει**.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι είναι αναγκαίο η Πολιτεία να εκφράζει με σαφήνεια την αναγκαιότητα της καταπολέμησης των ρατσιστικών εγκλη-

1. Η ΕΕΔΑ με αφορμή τη παρούσα νομοθετική πρωτοβουλία επισημαίνει μία παράλειψη που πιθανόν εκ παραδρομής υπεισήλθε στο γράμμα της ΚΥΑ 30651/2014 και συστήνει στην Πολιτεία τη διόρθωσή της σχετικής διάταξης για λόγους ασφάλειας δικαίου. Πρόκειται συγκεκριμένα για τη διάταξη του άρθρου 2, παρ. Β περ. 1β. Ενώ στο άρθρο 1, παρ. 1 περ. β της ΚΥΑ προβλέπεται η χορήγηση άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους σε θύματα και ουσιώδεις μάρτυρες μίας σειράς εγκληματικών πράξεων (ήτοι σε όσες προβλέπονται στα άρθρα 187, 187α, 309 και 310 ΠΚ και στα άρθρα 1 και 2 του Ν 927/1979 (ΦΕΚ 139 Α') ή τιμωρούνται σε βαθμό κακουργήματος και τελούνται σε βάρος της ζωής, της υγείας, της σωματικής ακεραιότητας, της περιουσίας, της ιδιοκτησίας και της προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας) εφ' όσον έχει διαταχθεί γι' αυτές προκαταρκτική εξέταση ή έχει ασκηθεί ποινική δίωξη, στο άρθρο 2, παρ. Β περ. 1β με το οποίο ορίζονται τα δικαιολογητικά για την αρχική χορήγηση άδειας διαμονής, προβλέπεται μόνο η υποβολή εγγράφου «της αρμόδιας εισαγγελικής αρχής ότι έχει ασκηθεί ποινική δίωξη για τέλεση εγκληματικής πράξης, προβλεπόμενης από τις διατάξεις των άρθρων 1 και 2 του Ν 927/1979 και της παραγράφου 1 του άρθρου 16 του Ν 3304/2005». Ως εκ τούτου παραλείπεται η αναφορά στις λοιπές εγκληματικές πράξεις του άρθρου 1 παρ 1 περ. β της ΚΥΑ και στην περίπτωση να μην έχει ασκηθεί ποινική δίωξη αλλά να έχει διαταχθεί προκαταρκτική εξέταση.

2. ΕΕΔΑ, «Δελτίο Τύπου - 24 Μαρτίου 2014», διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/delti_tupou/DT.Arthro19.pdf.

3. Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης, Δημόσια δήλωση, διαθέσιμη σε: <http://on.fb.me/1gphOxQ>.

μάτων και να εξαντλεί τα περιθώρια ρύθμισής της δια της νομοθετικής οδού, ιδίως σε μια περίοδο ύφεσης κατά την οποία διαφαίνεται επάνοδος των εγκλημάτων που τελούνται λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, θρησκείας, χρώματος, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου⁴.

Η ΕΕΔΑ σημειώνει ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους δεν είναι εφικτή χωρίς την παροχή εγγυήσεων για τη δυνατότητα καταγγελίας τους. Οι διατάξεις περί προστασίας αλλοδαπών θυμάτων που το παρόν Σ/Ν εντάσσει στον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης, θεσπίζοντας ένα ειδικό καθεστώς άδειας παραμονής για τα θύματα και τους ουσιώδεις μάρτυρες για το διάστημα που είναι αναγκαίο για τη δίωξη και καταδίκη των δραστών, αποτελούν ένα θετικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ταυτόχρονα την **ανάγκη ενίσχυσης του ως άνω νομοθετικού πλαισίου** ώστε να προβλεφθεί και α) αποχή από τη δίωξη για παράνομη είσοδο και β) απαγόρευση της σύλληψης και της διοικητικής κράτησης του καταγγέλλοντος μάρτυρα για το διάστημα που μεσολαβεί από την καταγγελία έως την έκδοση της ειδικής εισαγγελικής πράξης, ώστε τα θύματα αφενός να μην αντιμετωπίζουν τις συνέπειες μία τέτοιας ποινικής διαδικασίας και της ενδεχόμενης δευτερογενούς θυματοποίησης όταν προσέρχονται στις αρχές για να καταγγείλουν και αφετέρου να ενθαρρύνονται να προβούν στις σχετικές καταγγελίες⁵.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ του Σ/Ν: Ρυθμίσεις Θεμάτων Ιθαγένειας

Το παρόν Σ/Ν δεν αποβλέπει σε συστηματική και συνολική ρύθμιση και αντιμετώπιση των σχετικών με την ιθαγένεια ζητημάτων. Όπως προκύπτει και από την αιτιολογική του έκθεση,

το Σ/Ν ρυθμίζει συγκεκριμένα θέματα ιθαγένειας, τα οποία περιορίζονται στις εξής τρεις κατηγορίες: α) Ζητήματα που ανέκυψαν μετά την από 460/2013 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣΤΕ) που έκρινε αντισυνταγματικές συγκεκριμένες διατάξεις του Ν 3838/2010, β) Ζητήματα πρακτικής φύσης για τον τρόπο λειτουργίας των υπηρεσιών ιθαγένειας και γ) Ζητήματα σχετικά με την κωδικοποίηση της νομοθεσίας για την ιθαγένεια.

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι το παρόν Σ/Ν επιχειρεί να αντιμετωπίσει με καθυστέρηση το **κενό δικαίου** που δημιουργήθηκε μετά από την απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣΤΕ) που έκρινε αντισυνταγματικές διατάξεις σχετικά με την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας από τους μετανάστες δεύτερης γενιάς. Η ΕΕΔΑ κρίνει απολύτως απαραίτητη και **χωρίς καμία πλέον καθυστέρηση** τη ρύθμιση των ζητημάτων ιθαγένειας των μεταναστών δεύτερης γενιάς⁶.

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί επίσης ότι οι διατάξεις του Σ/Ν επιφέρουν ακόμα μία τροποποίηση του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας (εφεξής ΚΕΙ)⁷, και παρόλο που ρυθμίζουν σημαντικά ζητήματα, παραβλέπουν σειρά άλλων θεμάτων τα οποία δεν έτυχαν της κατάλληλης προσοχής ούτε στο πλαίσιο της παλαιότερης νομοθέτησης **και για τα οποία η ΕΕΔΑ έχει ήδη εκφράσει τις απόψεις της**⁸.

6. Η ΕΕΔΑ χαιρέτισε το γεγονός ότι με τον Ν 4251/2014 «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 80/1.4.2014) προβλέφθηκε η χορήγηση άδειας διαμονής πενταετούς διάρκειας σε « ενήλικες πολίτες τρίτων χωρών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα ή έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς έξι τάξεις ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα, πριν τη συμπλήρωση του 21ου έτους της ηλικίας τους και διαμένουν νόμιμα στη χώρα » (άρθρο 108). Η ΕΕΔΑ χαιρέτισε τη χορήγηση άδειας διαμονής μακράς διάρκειας για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς, παρατηρώντας βέβαια ότι θεμελιώδης προϋπόθεση για την πλήρη και ουσιαστική ένταξη αυτών αποτελεί η δυνατότητα απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας. Βλ. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Δεύτερης Περιοδικής Έκθεσης της Ελληνικής Δημοκρατίας για το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)», *op.cit.*

7. Ο ΚΕΙ κυρώθηκε με τον Ν 3284/2004 (ΦΕΚ Α' 217/10.11.2004) ο οποίος έχει τροποποιηθεί με το ΠΔ 92/2006 (ΦΕΚ Α' 95/8.5.2006), τον Ν 3731/2008 (ΦΕΚ Α' 263/23.12.2008), κυρίως δε με τον Ν 3838/2010 (ΦΕΚ Α' 49/24.3.2010), ο οποίος τροποποιήθηκε με το Ν 3870/2010 (ΦΕΚ Α' 138/9.8.2010) και Ν 3938/2011 (ΦΕΚ Α' 61/31/3/2011).

8. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του σχεδίου νόμου του

4. Βλ. και Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, Ετήσια Έκθεση 2013, διαθέσιμη σε: <http://rvrn.org/wp-content/uploads/2014/04/Report2013final.pdf>.

5. Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, «Δελτίο τύπου σχετικά με τις πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις για την καταπολέμηση των ρατσιστικών εγκλημάτων», 6.10.2014, διαθέσιμο σε: <http://rvrn.org/2014/10/447/>.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι τα ζητήματα ιθαγένειας, ιδίως στο μέτρο που συνδέονται και με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, χρήζουν προσεκτικής και συνολικής θεώρησης.

Στο ευρύτερο αυτό πλαίσιο, και με αφορμή την παρούσα νομοθετική πρωτοβουλία, η ΕΕΔΑ καλεί για ακόμα μία φορά⁹ την Πολιτεία να προβεί στην υπογραφή και κύρωση της **Σύμβασης του ΟΗΕ για τη Μείωση της Ανιθαγένειας** (1961, σε ισχύ από το 1975) καθώς και στην κύρωση της **Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης περί Ιθαγένειας** (1997, σε ισχύ από το 2000), την οποία η Ελλάδα έχει υπογράψει από την 06/11/1997.

Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζοντας με αφορμή το παρόν Σ/Ν την πάγια θέση της για τα ζητήματα ιθαγένειας, επισημαίνει επί των ειδικότερων διατάξεων του Σ/Ν τα εξής:

Άρθρο 5, παρ. 1, του Σ/Ν

Απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας από αλλοδαπό, με δήλωση και αίτηση, λόγω φοίτησης σε σχολείο ή Πανεπιστήμιο/ΤΕΙ στην Ελλάδα

Με τις παρατηρήσεις της επί του Σ/Ν του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης «**Πολιτική συμμετοχή ομογενών και αλλοδαπών υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα και μακροχρόνια στην Ελλάδα**», το 2010, η ΕΕΔΑ¹⁰ (μετέπειτα Ν 3838/2010 (ΦΕΚ Α' 49/24.3.2010: **Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμ-**

μετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις)) είχε χαιρέτισει την συγκεκριμένη νομοθετική πρωτοβουλία που συνιστούσε ένα εξαιρετικά σημαντικό βήμα, με στόχο την ουσιαστική ενσωμάτωση των νομίμων μεταναστών που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα για αρκετά χρόνια και κυρίως των παιδιών τους που γεννήθηκαν ή μεγάλωσαν στην Χώρα.

Η ΕΕΔΑ έκρινε ότι η **πρωτοβουλία αυτή κινούνταν στη σωστή κατεύθυνση** και στηριζόταν σε δύο πυλώνες, οι οποίοι πρέπει να χαρακτηρίζουν κάθε μέτρο και πρακτική που άπτεται των ζητημάτων της μετανάστευσης: αφενός, το σεβασμό και την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του συνόλου των ατόμων που διαβιούν στην ελληνική επικράτεια, και αφετέρου, τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής αυτού του συνόλου, σε συνδυασμό με την εγγύηση της ασφάλειας των συνόρων. Εξάλλου η συγκεκριμένη νομοθετική πρωτοβουλία επιχειρούσε να εξασφαλίσει την πλήρη απόλαυση των δικαιωμάτων των ατόμων που νόμιμα και μακροχρόνια αποτελούν κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας συμβάλλοντας στη γενική ευημερία του τόπου, ενώ παράλληλα καθιστούσε σαφή τη στάση της ελληνικής Πολιτείας απέναντι στην παράνομη μετανάστευση¹¹.

Με το άρθρο 1 του Ν 3838/2010 προστέθηκε, δε, στον ΚΕΙ το νέο άρθρο 1Α για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας «Με δήλωση και αίτηση, λόγω γέννησης ή φοίτησης σε σχολείο στην Ελλάδα». Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή τέκνα αλλοδαπών που γεννιόνταν στην Ελλάδα, η λεγόμενη «δεύτερη γενιά» μεταναστών, αποκτούσαν την ελληνική ιθαγένεια υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Η ΕΕΔΑ είχε επισημάνει ότι η εξέλιξη αυτή συνιστούσε ένα πολύ σημαντικό βήμα καθώς για πρώτη φορά εισαγόταν στο ελληνικό δίκαιο ιθαγένειας, το οποίο μέχρι τότε διαπνεόταν μόνο από την αρχή του δικαίου του αίματος (*jus sanguinis*), η αρχή του δικαίου του εδάφους (*jus soli*), η οποία συναντάται αποκλειστικά ή και σε

Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης «Πολιτική συμμετοχή ομογενών και αλλοδαπών υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα και μακροχρόνια στην Ελλάδα», 2010 και ΕΕΔΑ, «Η απώλεια της ελληνικής ιθαγένειας βάσει του πρώην άρθρου 19 ΚΕΙ και η διαδικασία επανάκτησής της», 2003.

9. Βλ. τη σχετική επισήμανση της ΕΕΔΑ ήδη από το 2003, ΕΕΔΑ, «Η απώλεια της ελληνικής ιθαγένειας βάσει του πρώην άρθρου 19 ΚΕΙ και η διαδικασία επανάκτησής της», 2003.

10. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης «Πολιτική συμμετοχή ομογενών και αλλοδαπών υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα και μακροχρόνια στην Ελλάδα», Έκθεση 2010, σελ. 33 επ. Βλ. και ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Νόμου 3386/2005 (ΦΕΚ Α' 212) «Είσοδος και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια», Έκθεση 2005, σελ. 143 επ.

11. Βλ. και ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Δεύτερης Περιοδικής Έκθεσης της Ελληνικής Δημοκρατίας για το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)», 2013.

συνδυασμό με αυτή του δικαίου του αίματος σε πολλές έννομες τάξεις¹².

Με την υπ' αριθμόν όμως 460/2013 απόφαση της Ολομέλειας του ΣΤΕ κρίθηκαν αντισυνταγματικές οι διατάξεις των άρθρων 1Α του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας και 24 του Ν 3838/2010¹³ και ακυρώθηκαν αντίστοιχα οι αποφάσεις του Υπουργού Εσωτερικών για την απονομή ιθαγένειας σε αλλοδαπούς λόγω γέννησης στην Ελλάδα από αλλοδαπό γονέα - αλλοδαπούς γονείς με τουλάχιστον 5 ή 5+ έτη παραμονής και λόγω φοίτησης σε ελληνικό σχολείο.

Με το άρθρο 5, παρ. 1, του παρόντος Σ/Ν για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας αντικαθίστανται οι διατάξεις του άρθρου 1Α του ΚΕΙ και προβλέπεται η απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας όχι πλέον «Με δήλωση και αίτηση, λόγω γέννησης ή φοίτησης σε σχολείο στην Ελλάδα» αλλά «Με δήλωση και αίτηση, λόγω φοίτησης σε σχολείο ή Πανεπιστήμιο/ΤΕΙ στην Ελλάδα». Όπως προκύπτει από την αιτιολογική έκθεση η προτεινόμενη ρύθμιση «λαμβάνει υπόψη» την ως άνω απόφαση του ΣΤΕ.

Για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας, το Σ/Ν προτείνει τον συνδυασμό του τυπικού κριτηρίου της νόμιμης παραμονής στη χώρα με το ουσιαστικό κριτήριο της ενσωμάτωσης δια της εκπαίδευσης στην ελληνική κοινωνία.

Συγκεκριμένα, η επίμαχη διάταξη του Σ/Ν προβλέπει ότι: «Αλλοδαπός που κατοικεί νόμιμα στην Ελλάδα δύναται να αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια με σχετική δήλωση και αίτηση που υποβάλλει ο ίδιος στην αρμόδια υπηρεσία της Αποκεντρωμένης Διοίκησης του δήμου κατοικίας του εφόσον πληροί μία τουλάχιστον από τις ακόλουθες προϋποθέσεις: (i) έχει ολοκληρώσει

επιτυχώς την παρακολούθηση εννέα τουλάχιστον τάξεων ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα ή (ii) έχει ολοκληρώσει επιτυχώς την παρακολούθηση των έξι τάξεων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε ελληνικό σχολείο στην Ελλάδα ή (iii) έχει περατώσει επιτυχώς τις σπουδές του σε Τμήμα ή Σχολή των ελληνικών Πανεπιστημίων ή Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΤΕΙ) και είναι κάτοχος απολυτηρίου ελληνικού λυκείου στην Ελλάδα».

Παράλληλα, δε, το Σ/Ν προβλέπει ότι η δήλωση και αίτηση εγγραφής υποβάλλεται μετά τη συμπλήρωση του δεκάτου έκτου έτους της ηλικίας του αιτούντος, στην περίπτωση όμως αυτή η ελληνική ιθαγένεια αποκτάται με την ενηλικίωση του. Επισημαίνεται ότι οι ως άνω ρυθμίσεις δεν διακρίνουν μεταξύ των παιδιών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και αυτών που γεννήθηκαν σε τρίτη χώρα και στη συνέχεια ανατράφηκαν στην Ελλάδα.

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι με τον τρόπο αυτό το Σ/Ν **αποκλείει την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας κατά την παιδική ηλικία**, τόσο για τα αλλοδαπά παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα όσο και για αυτά που απλώς ανατράφηκαν στην Ελλάδα. Επομένως, στον ανήλικο που έχει ολοκληρώσει επιτυχώς την παρακολούθηση εννέα τουλάχιστον τάξεων ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα, παρέχεται η δυνατότητα υποβολής δήλωσης και αίτησης (με τη συμπλήρωση του δεκάτου έκτου έτους) αλλά δεν αναγνωρίζεται λόγω ανηλικότητας το δικαίωμα απόκτησης ελληνικής ιθαγένειας, αν και πληροί τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο Σ/Ν.

Για τη ρύθμιση αυτή η αιτιολογική έκθεση του Σ/Ν αναφέρει ότι «Βάσει του άρθρου 129 του Αστικού Κώδικα ένας ανήλικος έχει από την ηλικία των δεκαέξι ετών περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητα. Σε αυτήν την περίπτωση η ιθαγένεια θα αποκτάται με την ενηλικότητα του αιτούντος».

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι η απόκτηση ιθαγένειας δεν συνδέεται με το πνεύμα των περί της δικαιοπρακτικής ικανότητας διατάξεων του Αστικού Δικαίου. Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι αφενός η απόκτηση ιθαγένειας δεν ταυτίζεται με την έννοια της δικαιοπραξίας και αφετέρου οι περί περιορισμένης δικαιοπρακτικής ικανότητας διατάξεις

12. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διαβούλευσης «Πολιτική συμμετοχή ομογενών και αλλοδαπών υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα και μακροχρόνια στην Ελλάδα»», *op.cit.*

13. Αντισυνταγματικές κρίθηκαν και οι διατάξεις των άρθρων 14-21 του Ν 3838/2010 για τη συμμετοχή αλλοδαπών στις δημοτικές εκλογές. Σε πρόσφατη απόφασή της, η ΕΕΔΑ επεσήμανε ότι το ζήτημα της συμμετοχής των αλλοδαπών στις δημοτικές εκλογές σκόπιμο είναι πλέον να αντιμετωπιστεί με συνταγματική αναθεώρηση. Βλ. ΕΕΔΑ, Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Δεύτερης Περιοδικής Έκθεσης της Ελληνικής Δημοκρατίας για το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), *op.cit.*

του ΑΚ σκοπό έχουν να προστατέψουν το έννομο συμφέρον του ανηλίκου. Η ΕΕΔΑ έχει ήδη επισημάνει ότι αυτό που συνεπάγεται η κτήση της ελληνικής ιθαγένειας είναι η κτήση της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη. Η ιδιότητα του πολίτη σηματοδοτεί το δεσμό ενός ατόμου με ένα συγκεκριμένο Κράτος. Ο δεσμός αυτός βασίζεται στη βούληση του ατόμου να ανήκει σε μια συγκεκριμένη συντεταγμένη πολιτεία αποδεχόμενος τους νόμους και τις αξίες της και συμμετέχοντας στην πολιτική κοινότητά της¹⁴.

Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 134 ΑΚ «Ο ανήλικος που έχει συμπληρώσει το δέκατο έτος είναι ικανός για δικαιοπραξία, από την οποία αποκτά απλώς και μόνο έννομο όφελος». Ακόμα όμως και στην περίπτωση που θεωρηθεί ότι η απόκτηση ιθαγένειας αποτελεί δικαιοπραξία από την οποία, δε, απορρέουν για τον ανήλικο και υποχρεώσεις εκτός από δικαιώματα¹⁵, αυτή δεν θα έπρεπε να αποκλείεται για τον ανήλικο στην ηλικία των δεκαέξι ετών, ιδίως όταν στην ελληνική έννομη τάξη στον ανήλικο που έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του αναγνωρίζεται η δυνατότητα σύναψης σύμβασης εργασίας (άρθρο 136 ΑΚ: «Ο ανήλικος που συμπλήρωσε το δέκατο πέμπτο έτος μπορεί, με τη γενική συναίνεση των προσώπων που ασκούν την επιμέλειά του, να συνάψει σύμβαση εργασίας ως εργαζόμενος. [...]»).

Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι από το Σ/Ν πρέπει να απαλειφθούν οι αναφορές σε ηλικιακά όρια τόσο για την δήλωση και αίτηση εγγραφής όσο και για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας. **Η ανηλικότητα δεν δύναται να αποτελεί λόγο περιορισμού του δικαιώματος στην απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας**, ιδίως υπό το πρίσμα της συνταγματικής επιταγής για προστασία της παιδικής ηλικίας (άρθρο 21, παρ. 1, Σ) καθώς και αυτής που απορρέει από διεθνείς κανόνες (βλ. πρωτίστως τη

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, όπως κυρώθηκε με τον Ν 2101/1992 (ΦΕΚ Α' 192/2.12.1992)).

Αντί της διατύπωσης «Η δήλωση και αίτηση εγγραφής υποβάλλεται μετά τη συμπλήρωση του δεκάτου έτους της ηλικίας του, εφόσον ο αιτών πληροί μία εκ των άνω προϋποθέσεων. Σε περίπτωση που ο αιτών είναι ενήλικος η ελληνική ιθαγένεια αποκτάται από την ημερομηνία δημοσίευσης της περίληψης της απόφασης κτήσης της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Σε περίπτωση που ο αιτών είναι ανήλικος, η ελληνική ιθαγένεια αποκτάται με την ενηλικίωσή του» **προτείνεται** η διατύπωση «Η ελληνική ιθαγένεια αποκτάται από την ημερομηνία δημοσίευσης της περίληψης της απόφασης κτήσης της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως».

Συνολικά, η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι η νέα αυτή ρύθμιση για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας δεν επιτρέπει στο δικαίωμα της ιθαγένειας να επιτελέσει τη βασική του αποστολή ως εργαλείο επιτάχυνσης, διευκόλυνσης αλλά και θωράκισης της κοινωνικής ένταξης των παιδιών που γεννήθηκαν ή ανατράφηκαν στην Ελλάδα. Ιδίως σε ό,τι αφορά τους μετανάστες δεύτερης γενιάς που γεννήθηκαν στην Ελλάδα από γονείς που έχουν ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνία, η παρούσα ρύθμιση ευνοεί τον **εγκλωβισμό τους στην αλλοδαπότητα καθ' όλη τη διάρκεια την παιδικής τους ηλικίας**. Για τα αλλοδαπά παιδιά, δε, που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και αμέσως εντάχθηκαν στο ελληνικό σχολείο, η απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας είναι δυνατή, μόνο όταν ολοκληρώσουν επιτυχώς 9 χρόνια σχολικής εκπαίδευσης ή 6 χρόνια δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή τις σπουδές σε ελληνικό ανώτερο/ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα και δη μετά τη συμπλήρωση του 18^{ου} έτους της ηλικίας τους, με τους ίδιους όρους, δηλαδή που ισχύουν για κάθε άλλο αλλοδαπό παιδί. Με την έννοια αυτή, αποδεικνύεται προβληματικός και αδιαφοροποίητος ο τρόπος που προσλαμβάνεται η έννοια της ένταξης στην πολιτική κοινότητα. Επιπλέον τεκμήριο, η εξαιρετικά πιο χρονοβόρα και επίμοχθη απόκτηση της ιθαγένειας για το παιδί που γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Ελλάδα σε σύγκριση με τους γονείς του που ήρθαν στη χώρα έφηβοι ή ενήλικες.

14. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διαβούλευσης «Πολιτική συμμετοχή ομογενών και αλλοδαπών υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα και μακροχρόνια στην Ελλάδα»», *op.cit.*

15. Βλ. Τάκης Α., «Το «δικαίωμα» στην Ιθαγένεια και η εξουσία του δημοκρατικού νομοθέτη στην πολιτογράφηση», *διαθέσιμο σε: <http://www.constitutionalism.gr/site/2303-to-dikaiωμα-stin-itageneia-kai-i-exousia-toy-dimok/>*.

Σε περιόδους που απειλείται η κοινωνική συνοχή και παρατηρούνται πολλαπλά κρούσματα ξενοφοβικής ή και ρατσιστικής αντιμετώπισης νέων που διαβιούν από τη γέννησή τους στη χώρα, μετέχουν της ελληνικής παιδείας και προσφέρουν πολλαπλώς στην ελληνική κοινωνία, η υπερβολικά συσταλτική και αναβλητική στάση της Πολιτείας απέναντι κτήση της ιθαγένειας από τη δεύτερη μεταναστευτική γενιά συνεπάγεται επιπρόσθετους κινδύνους για την συνοχή του κοινωνικού σώματος.

Απόρριψη της αίτησης λόγω ποινικού κώλυματος

Σύμφωνα με το παρόν Σ/Ν η αίτηση για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας «απορρίπτεται αν συντρέχει ποινικό κώλυμα, κατά την περίπτωση β' της παραγράφου 1 του άρθρου 5 ή λόγοι δημόσιας ή εθνικής ασφάλειας, κατά το άρθρο 5B» του ΚΕΙ.

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι θα ήταν σκόπιμο στο πλαίσιο της παρούσας νομοθετικής πρωτοβουλίας **να επανεξεταστεί η διατύπωση της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 του άρθρου 5 ΚΕΙ**, η οποία προσετέθη με τον Ν 3838/2010, κατά το πνεύμα των παρατηρήσεων της ΕΕΔΑ που προηγήθηκαν της υιοθέτησής του¹⁶.

Η ΕΕΔΑ είχε επισημάνει ότι η διατύπωση του στοιχείου (β) με την απαρίθμηση ενός αρκετά μεγάλου αριθμού αδικημάτων δεν καθιστά σαφή τη *ratio* της διάταξης, ειδικά αν λάβει κάποιος υπόψη του ότι αδικήματα τελείως διαφορετικής βαρύτητας -όπως π.χ. το αδίκημα της προδοσίας της χώρας και αυτό της κλοπής- συνεπάγονται ακριβώς τις ίδιες δυσμενείς συνέπειες ως προς την πολιτογράφηση. Η ύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού αδικημάτων η τέλεση των οποίων, ανεξαρτήτως ποινής και χρόνου έκδοσης της καταδικαστικής απόφασης, καθιστά αδύνατη την πρόσβαση στις τυπικές προϋποθέσεις πολιτογράφησης συνιστά ένα αρκετά επαχθές και δυσανάλογο μέτρο.

16. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διαβούλευσης «Πολιτική συμμετοχή ομογενών και αλλοδαπών υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα και μακροχρόνια στην Ελλάδα», *op.cit.*

Η ΕΕΔΑ θεωρεί σκόπιμο να ισχύσει **μία γενική διάταξη** σύμφωνα με την οποία ο αιτών θα πρέπει να μην έχει καταδικασθεί αμετάκλητα την τελευταία εικοσαετία πριν από την υποβολή της αίτησης πολιτογράφησης για κακούργημα. Επιπλέον, και σε συνδυασμό με την ως άνω πρότασή της, η ΕΕΔΑ καλεί την Πολιτεία να προβεί σε μία σοβαρή αναθεώρηση του καταλόγου των αδικημάτων που περιλαμβάνονται στο στοιχείο (β), διατηρώντας μόνο σοβαρότατες κατηγορίες αδικημάτων, όπως αυτά που στρέφονται κατά των συμφερόντων του ελληνικού κράτους¹⁷ και τα διεθνή εγκλήματα,¹⁸ η τέλεση των οποίων οποτεδήποτε δικαιολογεί την απόρριψη *prima facie* μίας αίτησης πολιτογράφησης.

Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι με αυτόν τον τρόπο θα καταστεί σαφής η *ratio* της διάταξης. Επιπλέον, υπενθυμίζεται ότι η αρμόδια υπηρεσία που προβαίνει στην εξέταση της αίτησης πολιτογράφησης ζητά αυτεπαγγέλτως ποινικό μητρώο δικαστικής χρήσης του αιτούντος. Η θέσπιση, δε, υποχρέωσης αιτιολόγησης της απόρριψης αίτησης πολιτογράφησης δίνει τη δυνατότητα στη διοίκηση να αναφέρει ως εύλογη αιτία άρνησης χορήγησης της ελληνικής ιθαγένειας την καταδίκη του αιτούντος για κάποιο αδίκημα. Κατά συνέπεια η ΕΕΔΑ κρίνει απαραίτητη την αναδιατύπωση της διάταξης.

Άρθρο 5, παρ. 6, του Σ/Ν

Κατάργηση δυνατότητας υποβολής αντιρρήσεων

Με το παρόν Σ/Ν **καταργείται η δυνατότητα υποβολής αντιρρήσεων** ενώπιον του Συμβουλίου Ιθαγένειας από τον αιτούντα αλλοδαπό στην περίπτωση αρνητικής γνωμοδότησης της αρμόδιας Επιτροπής Πολιτογράφησης.

Η αιτιολογική έκθεση επικαλείται ως λόγο της ως άνω κατάργησης το γεγονός ότι από τη θεσμοθέτηση της δυνατότητας αντιρρήσεων με το Ν 3838/2010, η άσκηση της υπήρξε καταχρηστική.

17. Όπως προβολές του πολιτεύματος (άρθρο 134 ΠΚ επ.) και προδοσία της χώρας (άρθρο 138 ΠΚ επ.).

18. Όπως αυτά ορίζονται στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

κή. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι όλοι οι ενδιαφερόμενοι των οποίων η αίτηση είχε απορριφθεί προσέφευγαν στο Συμβούλιο Ιθαγένειας ενώ απεδείχθη ότι ελάχιστες προσφυγές γίνονταν δεκτές στην πράξη. Επίσης η αιτιολογική έκθεση αναφέρει ότι «δεδομένου του μεγάλου όγκου αντιρρήσεων, ο χρόνος εξέτασης των αιτήσεων αυτών από το Συμβούλιο Ιθαγένειας υπερβαίνει κατά πολύ το χρονικό διάστημα εντός του οποίου ο ενδιαφερόμενος αλλοδαπός μπορεί να επανέλθει με νέο αίτημα για την πολιτογράφηση του».

Η ΕΕΔΑ κρίνει ότι η κατάργηση της δυνατότητας υποβολής αντιρρήσεων στερεί από τους αιτούντες το δικαίωμα σε επανεξέταση του αιτήματός τους. Η σοβαρή καθυστέρηση στην εξέταση των προσφυγών ενώπιον του Συμβουλίου Ιθαγένειας, η οποία *de facto* καταργεί την αξία της προσφυγής θα πρέπει να αποτελεί λόγο να επανεξεταστεί από το νομοθέτη ο τρόπος λειτουργίας και οργάνωσης του εν λόγω διοικητικού οργάνου και όχι να περιοριστούν *de jure* τα δικαιώματα των διοικουμένων.

Άρθρο 5, παρ. 7, του Σ/Ν

Υποβολή νέας αίτησης πολιτογράφησης

Με το άρθρο 5, παρ. 7 (περ. 3), του Σ/Ν επαναπροσδιορίζεται το χρονικό διάστημα εντός του οποίου καθίσταται δυνατή η υποβολή νέου αιτήματος πολιτογράφησης από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης απόρριψης της προηγούμενης, σε δύο έτη αντί του ενός που είχε προβλεφθεί με το άρθρο 6 του Ν 3838/2010.

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι στην αιτιολογική έκθεση του Σ/Ν δεν εκτίθενται επαρκείς λόγοι που να αιτιολογούν τη μεταβολή αυτή. Στο μέτρο, δε, που το Σ/Ν προβλέπει - κατά τα ως άνω εκτιθέμενα - την κατάργηση της δυνατότητας υποβολής αντιρρήσεων σε περίπτωση αρνητικής γνωμοδότησης, η ΕΕΔΑ συστήνει να διατηρηθεί η δυνατότητα υποβολής νέου αιτήματος πολιτογράφησης «μετά την παρέλευση **ενός έτους** από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης απόρριψης της προηγούμενης».

Άρθρο 6 του Σ/Ν

Σύσταση Επιτροπής για σύνταξη Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας

Η ΕΕΔΑ έχει επισημάνει την **αξία της συστηματοποίησης και κωδικοποίησης της νομοθεσίας** για την προστασία της ασφάλειας δικαίου. Σε αυτήν την κατεύθυνση, χαιρετίζει την πρωτοβουλία Σύστασης Επιτροπής για σύνταξη Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας.

Η συμμετοχή της ΕΕΔΑ στην Επιτροπή για σύνταξη Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Σ/Ν προτείνεται η συμμετοχή της ΕΕΔΑ στην Επιτροπή για σύνταξη Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, καθώς «υποδεικνύει ένα μέλος της στις επιτροπές πολιτογραφήσεων που λειτουργούν στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις της χώρας».

Πράγματι, δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 12 ΚΕΙ¹⁹ (Ν 3284/2004, ΦΕΚ Α' 217), συνιστάται Επιτροπή Πολιτογράφησης σε κάθε μία από τις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, η οποία γνωμοδοτεί για τη συνδρομή των ουσιαστικών προϋποθέσεων που πρέπει να πληροί ο αλλοδαπός που επιθυμεί να γίνει έλληνας πολίτης και σε κάθε μία από τις Επιτροπές αυτές συμμετέχει μέλος που υποδεικνύεται, μαζί με τον αναπληρωτή του, σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας της από την ΕΕΔΑ.

Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει τη συμμετοχή της στην Επιτροπή για σύνταξη Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, στο πλαίσιο της αποστολής της ως ανεξάρτητου συμβουλευτικού οργάνου της Πολιτείας σε θέματα δικαιωμάτων του ανθρώπου κατά τα οριζόμενα στον ιδρυτικό της Ν 2667/1998.

19. Όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 του Ν 3838/2010 «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις» και αντικαταστάθηκε με το άρθρο 26, παρ. 1 και 2, του Ν 3938/2011 «Σύσταση Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις».

Β. Δημόσιες Δηλώσεις της ΕΕΔΑ

Δημόσια Δήλωση της ΕΕΔΑ σχετικά με τη διαδικασία συγκρότησης Επιτροπών Προσφυγών του Ν 3907/2011 (9.10.2014)¹

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) εκφράζει την έντονη ανησυχία της σχετικά με τις σοβαρότατες και πολυεπίπεδες επιπτώσεις από τα προφανή ζητήματα νομιμότητας που εγείρει η πρόσφατη διαδικασία συγκρότησης των Επιτροπών Προσφυγών του Ν 3907/2011, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.

Βάσει του νόμου αυτού, η ΕΕΔΑ εκλήθη από το αρμόδιο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και κατήρτισε εμπρόθεσμα κατάλογο υποδεικνυομένων προσώπων για 8 Επιτροπές Προσφυγών, όπως της ζητήθηκε, κατόπιν σχετικής διαδικασίας επιλογής που διενήργησε Επιτροπή Κρίσης αποτελούμενη από Μέλη της ΕΕΔΑ εγνωσμένου κύρους. Ύστερα από ανατιολόγητη πολύμηνη καθυστέρηση, κατά τη διάρκεια της οποίας δεν υφίστατο 2^{ος} βαθμός διεθνούς προστασίας, και χωρίς ουδεμία επίσημη και αρμόδια ενημέρωση της ΕΕΔΑ, δημοσιεύθηκε η Υπουργική Απόφαση 9541/25.9.2014 (ΦΕΚ ΥΟΔΔ 583/25.9.2014), από την οποία προκύπτουν τα εξής: πρώτον, οι Επιτροπές συγκροτήθηκαν με τη συμμετοχή προσώπων που δεν περιλαμβάνονταν στον κατάλογο που εμπρόθεσμα υπέβαλε η ΕΕΔΑ. Δεύτερον, ο αριθμός των Επιτροπών Προσφυγών είχε αυξηθεί κατά 2, χωρίς ουδέποτε να ζητηθεί η από τον νόμο προβλεπόμενη συνδρομή της ΕΕΔΑ στην υπόδειξη Προέδρων και μελών προκειμένου αυτές να έχουν νόμιμη συγκρότηση. Επισημαίνεται πως στις δυο μόνο περιπτώσεις (παρέλευση άπρακτης της προθεσμίας αποστολής του καταλόγου ή αδυναμία συμπλήρωσης του καταλόγου) που, σύμφωνα με τον νόμο, μπορούν να επιλαμβάνονται της επιλογής η Αρχή Προσφυγών ή απευθείας ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, οφείλουν να τηρούνται υποχρεωτικά για την επιλογή τα ίδια κριτήρια που εφαρμόζει

η ΕΕΔΑ, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία των δικαιωμάτων των αιτούντων διεθνούς προστασίας.

Εν προκειμένω όμως, δεν συνέτρεχαν οι προαναφερθείσες εξαιρετικές προϋποθέσεις συνέχισης της διαδικασίας χωρίς τη συμμετοχή της ΕΕΔΑ. Φαίνεται συνεπώς ότι το Υπουργείο υπερέβη τα όρια της κατά νόμο αρμοδιότητάς του, ασκώντας απεριόριστη διακριτική ευχέρεια και ακολουθώντας διαδικασία που γεννά σοβαρά ερωτήματα για την λειτουργική και ουσιαστική ανεξαρτησία των Επιτροπών Προσφυγών. Σημειώνεται πως η από τον νόμο προβλεπόμενη συμμετοχή τόσο της ΕΕΔΑ όσο και της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στη συγκρότηση αυτών των Επιτροπών σκοπό έχει ακριβώς την αποφυγή τέτοιων φαινομένων.

Η ΕΕΔΑ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στον θεσμό της διεθνούς προστασίας και έχει εκδώσει σειρά σχετικών Αποφάσεων και Συστάσεων. Για τον σκοπό αυτόν επίσης, εκδήλωσε εμπράκτως την ενεργό υποστήριξη της στην νέα Υπηρεσία Ασύλου και συμμετείχε ενεργά στις από τον νόμο προβλεπόμενες διαδικασίες, εκφράζοντας έτσι την εμπιστοσύνη της ειδικότερα στο έργο της Αρχής Προσφυγών. Δυστυχώς, οι πρόσφατες ενέργειες εκ μέρους του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη έχουν κλονίσει σοβαρά την εμπιστοσύνη της ΕΕΔΑ στις νέες Επιτροπές Προσφυγών.

Η ΕΕΔΑ, στο πλαίσιο του θεσμικού της ρόλου ως ανεξάρτητου συμβουλευτικού οργάνου για τα ζητήματα Δικαιωμάτων του Ανθρώπου θα συνεχίσει να παρακολουθεί στενά τα ζητήματα της διεθνούς προστασίας.

1. Υιοθετήθηκε ομοφώνως από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στην από 9.10.2014 συνεδρίασή της.

Γ. Δελτία Τύπου της ΕΕΔΑ

1. Δελτίο Τύπου της ΕΕΔΑ σχετικά με την ανάγκη για ουσιαστική διερεύνηση των συνθηκών της τραγωδίας στο Φαρμακονήσι (4.2.2014)

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, συναισθάνεται την ανάγκη, αφενός, να εκφράσει τη βαθιά της θλίψη και ανησυχία για τη συνεχιζόμενη απώλεια ανθρώπινων ζωών στη θάλασσα, αφετέρου, να επισημάνει την ανάγκη αποτελεσματικής διερεύνησης των συνθηκών της πρόσφατης τραγωδίας στο Φαρμακονήσι. Είναι, πράγματι, επιτακτική ανάγκη να διασφαλιστεί η διαφάνεια και η ανεξαρτησία τόσο της εσωτερικής έρευνας στο πλαίσιο της ένορκης διοικητικής εξέτασης, όσο και της δικαστικής διερεύνησης καταγγελιών για τυχόν παράνομες πρακτικές θαλάσσιας απώθησης και επαναπροώθησης αλλοδαπών.

Η ΕΕΔΑ επιθυμεί να εκφράσει τον προβληματισμό της για τοποθετήσεις αρμόδιων θεσμικών παραγόντων με τις οποίες ενδεχομένως θα μπορούσε να δημιουργηθεί η εντύπωση πως αμφισβητείται η ανάγκη διερεύνησης τέτοιων γεγονότων ή πως επιχειρείται να προκαταληφθεί το αποτέλεσμα αυτής της διερεύνησης. Επιπλέον, η ΕΕΔΑ, ως τμήμα του διεθνούς θεσμικού πλαισίου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, επιθυμεί να τονίσει πως η καλύτερη υπεράσπιση της εικόνας της χώρας μας όταν διατυπώνονται επικρίσεις και συστάσεις από διεθνή ελεγκτικά όργανα είναι η ενίσχυση της λογοδοσίας και η πλήρης τήρηση των κανόνων δικαίου.

Γενικότερα, η ΕΕΔΑ αναγνωρίζει την ισχυρή μεταναστευτική πίεση που δέχεται η χώρα λόγω της γεωγραφικής της θέσης, της δυσκολίας ελέγχου των θαλάσσιων μετακινήσεων και της εγγύτητάς της με τις κύριες χώρες προέλευσης. Επαναλαμβάνει, ωστόσο, την άποψη που έχει διατυπώσει και στις από 5.12.2013 Παρατηρήσεις της¹ ότι είναι επιτακτική η ανάγκη να διερευ-

νηθούν ουσιαστικά και σε βάθος ισχυρισμοί και μαρτυρίες που περιέχονται σε εκθέσεις διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων, σύμφωνα με τις οποίες οι επιχειρήσεις απώθησης και επαναπροώθησης υπηκόων τρίτων χωρών αποτελούν πάγια πρακτική αντιμετώπισης του μεταναστευτικού προβλήματος στη Χώρα μας. Οι πρακτικές αυτές, αντίθετες στο διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό νομικό πλαίσιο που διέπει τη διεθνή προστασία αιτούντων άσυλο ή αναγνωρισμένων προσφύγων και δικαιούχων επικουρικής προστασίας στη Χώρα μας, συνιστούν κατάφωρη καταστρατήγηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Επανερχόμενη στην από 27 Μαΐου 2013 προφορική της δήλωση επί της Έκθεσης του Ειδικού Εισηγητή του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, η ΕΕΔΑ επισημαίνει την ανάγκη ενίσχυσης της αλληλεγγύης και δικαιότερης κατανομής των ευθυνών μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ στη διαχείριση των μεταναστευτικών ρευμάτων². Για την αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θεμελιώδους αξίας της ΕΕ, δεν αρκεί η παροχή οικονομικής ενίσχυσης στην Ελλάδα. Είναι επιτακτική ανάγκη το σύστημα ασύλου να επανασχεδιαστεί, εστιάζοντας στην προστασία της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και όχι σε πρακτικές «αποθήκευσης» ανθρώπων σε συγκεκριμένα κράτη-μέλη.

¹ Δικής Έκθεσης της Ελληνικής Δημοκρατίας για το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)», 5.12.2013, http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ellinikes_ektheseis_en_ell_org/OHE/Parathrhseis_EEDA_prosYPEKS_DSAPD.pdf.

² UN General Assembly, Human Rights Council, 23d session, Submission by the Greek National Commission for Human Rights (NCHR) on the Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants, François Crépeau, Mission to Greece, 27 May 2013.

¹ ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Δεύτερης Περιο-

2. Δελτίο Τύπου της ΕΕΔΑ σχετικά με την απόσυρση του άρθρου 19 του Σχεδίου Νόμου «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» (24.3.2014)

Η ΕΕΔΑ, ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έλαβε γνώση με μεγάλη έκπληξη της διαδικασίας που ακολουθήθηκε για την ψήφιση, και τελικά την απόσυρση, στο σύνολό του, του άρθρου 19 του Σχεδίου Νόμου «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης».

Το άρθρο 19 του πιο πάνω Σ/Ν αφορούσε τη «*χορήγηση και ανανέωση αδειών διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους*», κατ' εφαρμογή των σχετικών επιταγών του Συντάγματος και του διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου. Μεταξύ των απόρων για τα οποία προβλεπόταν χορήγηση άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, περιλαμβάνονταν και *πολίτες τρίτων χωρών που ήταν θύματα και ουσιώδεις μάρτυρες κακουρηγμάτων και άλλων σοβαρών εγκληματικών ή ρατσιστικών πράξεων, εφόσον έχει ασκηθεί γι' αυτές ποινική δίωξη και μέχρι να εκδοθεί τελεσίδικη δικαστική απόφαση*.

Με τροπολογία στο άρθρο 19, προβλέφθηκε ότι «αν όργανο του κράτους καταγγεληθεί ψευδώς για οποιοδήποτε από τα ανωτέρω αδικήματα και η ψευδής καταγγελία τεκμηριωθεί μετά τη σχετική προκαταρκτική εξέταση με τη θέση της δικογραφίας στο αρχείο, ο καταγγέλλων δικάζεται για τα προβλεπόμενα στο ενδέκατο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα αδικήματα με την αυτόφωρη διαδικασία. Ως παρεπόμενη ποινή, στην περίπτωση αυτή δύναται να επιβληθεί η απέλαση, άλλως ακολουθείται η διαδικασία της διοικητικής απέλασης».

Η τροπολογία **παραβιάζει θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα**, ιδίως το τεκμήριο αθωότητας και τα δικαιώματα πρόσβασης στη Δικαιοσύνη και ίσης ποινικής μεταχείρισης. Ειδικότερα:

➤ Ανατρέπει το **τεκμήριο της αθωότητας** εις βάρος των *θυμάτων και ουσιωδών μαρτύρων κακουρηγμάτων και άλλων σοβαρών εγκληματικών ή ρατσιστικών πράξεων*. Πράγματι, με μόνη τη θέση της καταγγελίας στο αρχείο εκ μέρους

του Εισαγγελέα, δημιουργείται, εκ του νόμου, **τεκμήριο ενοχής** του καταγγέλλοντος, κατά παράβαση του Συντάγματος και του άρθρου 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).

➤ **Επιτάσσει ποινική δίωξη και παραπομπή στο ακροατήριο** («ο καταγγέλλων δικάζεται»), άσχετα από την ύπαρξη επαρκών ενδείξεων ότι έχουν τελέσει τα αναφερόμενα αδικήματα, κατά παράβαση των ίδιων υπερνομοθετικών κανόνων.

➤ Εισάγει εξαίρεση στην ισχύουσα ρύθμιση της απέλασης του άρθρου 74 ΠΚ, όπως αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 23 Ν 4055/2012 κατ' εφαρμογή επιταγών του Συντάγματος και του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αναφέρει και η σχετική αιτιολογική έκθεση. Ενώ το άρθρο 74 ΠΚ επέτρεπε προηγουμένως δικαστική απέλαση σε περιπτώσεις καταδίκης σε κάθειρξη ή φυλάκιση, **το ισχύον άρθρο 74 ΠΚ επιτρέπει δικαστική απέλαση μόνο μετά από καταδίκη σε κάθειρξη, δηλαδή για κακούρηγμα**. Τα αδικήματα όμως του ενδέκατου κεφαλαίου του ΠΚ, στα οποία παραπέμπει η τροπολογία (ψευδορκία, ψευδής καταμήνυση κλπ.) δεν είναι κακουρηγήματα, αλλά πλημμελήματα, για τα οποία δεν επιτρέπει ο ισχύων ΠΚ απέλαση. Δημιουργείται έτσι **δυσμενής ποινική μεταχείριση αλλοδαπών που δικαιούνται ιδιαίτερη προστασία**, και ταυτόχρονα **περιορίζεται η πρόσβασή τους στη Δικαιοσύνη**, κατά παράβαση του Συντάγματος, των άρθρων 6 και 14 ΕΣΔΑ και της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ.

Υστερα από έντονες αντιδράσεις, ολόκληρο το άρθρο 19 του Σ/Ν, μαζί με την τροπολογία, αποσύρθηκε. Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι πρέπει **να επαναφερθεί το άρθρο 19, χωρίς την τροπολογία**. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία **ενόψει και των επανειλημμένων καταδικών της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου** για κακομεταχείριση μεταναστών από κρατικά όργανα και πλημμελή διερεύνηση των σχετικών καταγγελιών.

Άλλωστε, η προστασία από τα αδικήματα του ενδέκατου κεφαλαίου του ΠΚ εξασφαλίζεται πλήρως από τον ΠΚ, με τήρηση των δικαιωμάτων όλων των εμπλεκομένων.

3. Δελτίο Τύπου της ΕΕΔΑ σχετικά με το θάνατο κρατουμένου στις φυλακές Νιγρίτας (7.4.2014)

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με αφορμή τα αποτρόπαια συμβάντα στις φυλακές της Νιγρίτας, υπενθυμίζει τις ακόλουθες αρχές που βρίσκονται στη βάση του ευρωπαϊκού πολιτισμού:

- Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα στη ζωή και τη σωματική και ψυχική ακεραιότητα, τις οποίες όλα τα κρατικά όργανα έχουν καθήκον να διαφυλάσσουν.

- Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και, σε περίπτωση ποινικής καταδίκης, σε συνθήκες κράτησης που διασφαλίζουν τη σωματική και ψυχική ακεραιότητά του και τον προστατεύουν από κάθε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση.

- Η θανατική ποινή έχει καταργηθεί για κάθε αδίκημα και δεν μπορεί να υποκατασταθεί από την αυτοδικία.

Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει πως η Ελλάδα έχει επανειλημμένα καταδικαστεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για απάνθρωπες συνθήκες κράτησης.

Η Πολιτεία έχει υποχρέωση, εκτός από την πλήρη διερεύνηση των αποτρόπαιων συμβάντων στις φυλακές της Νιγρίτας και την τιμωρία των δραστών, όπως προβλέπει η νομοθεσία μας, να λάβει αποτελεσματικά μέτρα για την εκκαθάριση του σωφρονιστικού συστήματος από κρατικά όργανα που παραβιάζουν τις προαναφερόμενες αρχές.

Επισημαίνεται, τέλος, πως οι συσσωρευμένες, χρόνιες παθογένειες του σωφρονιστικού συστήματος έχουν διαμορφώσει μια κατάσταση έλλειψης ασφάλειας και προσβολής θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου στις φυλακές της Χώρας μας.

4. Δελτίο Τύπου της ΕΕΔΑ με αφορμή το Σχέδιο Νόμου «Ρυθμίσεις Ποινικού και Σωφρονιστικού Δικαίου και άλλες διατάξεις» (3.7.2014)

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με αφορμή την εισαγωγή προς ψήφιση στην Ολομέλεια της Βουλής του Σχεδίου Νόμου «Ρυθμίσεις Ποινικού και Σωφρονιστικού Δικαίου και άλλες διατάξεις», εκφράζει την έντονη ανησυχία της για τον περιορισμό των δικαιωμάτων των κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης Γ τύπου κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας και της ισότητας, αλλά και για την ευρύτερη προσβολή των αρχών του Κράτους δικαίου.

Ενδεικτικά, η ΕΕΔΑ εκφράζει την ανησυχία της για τα ακόλουθα, μεταξύ άλλων, σημεία του Σχεδίου Νόμου:

- Την περιστολή σειράς δικαιωμάτων των κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης Γ τύπου και ιδίως τη στέρηση της δυνατότητας άδειας, τη δυνατότητα περιορισμού των επισκέψεων συγγενών, τη μη εφαρμογή του θεσμού της ημιελεύθερης διαβίωσης, τη δυνατότητα στέρησης επικοινωνίας (τηλεφωνικής, διά τηλεγραφήματων και επιστολών).

- Την δυνατότητα κράτησης στα ως άνω καταστήματα για ιδιαίτερα μακρό χρονικό διάστημα.

- Την δυνατότητα κράτησης στα καταστήματα όχι μόνο καταδικασθέντων αλλά και υπόδικων, κατά τρόπο που πλήττει το τεκμήριο αθωότητας.

- Την πρόβλεψη αυστηροποίησης της υπό όρους απόλυσης, κατά παράβαση της αρχής της μη αναδρομικής εφαρμογής αυστηρότερου ποινικού νόμου.

- Την ασάφεια ως προς την εισαγωγή εξαιρέσεων από τις επισκέψεις του άρθρου 53 του Σωφρονιστικού Κώδικα, που δυνητικά θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποκλεισμό επίσκεψης στα καταστήματα κράτησης Γ τύπου ακόμα και του Συνηγόρου του Πολίτη, εθνικού μηχανισμού πρόληψης των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.

- Την δυνατότητα κράτησης κρατούμενων των καταστημάτων κράτησης Β τύπου σε τμήμα των καταστημάτων κράτησης Γ τύπου με σκοπό την εργασία και χωρίς επικοινωνία με τους λοιπούς κρατούμενους.

Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει με ιδιαίτερη ανησυχία τις επανειλημμένες καταδικαστικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για τις συσσωρευμένες, χρόνιες παθολογίες του ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος. Επιπλέον, επισημαίνει ότι το προς ψήφιση Σχέδιο Νόμου όχι μόνο δε συνάδει με τις θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές ενός Κράτους Δικαίου, αλλά σε καμία περίπτωση δεν ανταποκρίνεται στη συμβατική υποχρέωση της Χώρας για συμμόρφωση προς αυτές τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ.

Η ΕΕΔΑ, εκπληρώνοντας το θεσμικό της ρόλο ως συμβουλευτικό όργανο της πολιτείας σε θέματα δικαιωμάτων του ανθρώπου, είναι έτοιμη να συνδράμει το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην κατεύθυνση ουσιαστικής αναμόρφωσης του σωφρονιστικού συστήματος της Χώρας και βελτίωσης της ισχύουσας κατάστασης έλλειψης ασφάλειας και προσβολής θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου στα σωφρονιστικά ιδρύματα της Χώρας. Η ΕΕΔΑ εκτιμά πως δυστυχώς τα προτεινόμενα μέτρα δεν υπηρετούν αυτούς τους σκοπούς ενώ τονίζει πως ο εξορθολογισμός της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και η αποσυμφόρηση των φυλακών είναι αναγκαίο να ενταχθούν σε μια στοιχειωδώς οργανωμένη σωφρονιστική πολιτική.

Έχοντας ασχοληθεί επανειλημμένα στο παρελθόν με τα σύνθετα και δυσεπίλυτα προβλήματα του σωφρονισμού, η ΕΕΔΑ παραπέμπει στις προτάσεις της για την αποτελεσματικότερη και με σεβασμό στα δικαιώματα του ανθρώπου αντιμετώπιση του ζητήματος των συνθηκών κράτησης στα ελληνικά σωφρονιστικά ιδρύματα.

- ΕΕΔΑ, «Προτάσεις της ΕΕΔΑ για τις συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα», Έκθεση 2001, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/aithsies_ektheseis/2001/ekthesi2001_gr.pdf, σελ. 143 επ.,

- ΕΕΔΑ, «Οι συνθήκες κράτησης το 2002 στην Ελλάδα», Έκθεση 2002, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/aithsies_ektheseis/2002/ekthesi2002_gr.pdf, σελ. 249 επ.,
- ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου της πρώτης έκθεσης της Ελλάδας για το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων προς την Επιτροπή του Συμφώνου», Έκθεση 2003, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/aithsies_ektheseis/2003/report2003.doc, σελ. 271-274,
- ΕΕΔΑ, «Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές», 10.4.2008, Έκθεση 2007, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/aithsies_ektheseis/2007/greek_version_2007.pdf, σελ. 209 επ.,
- ΕΕΔΑ, «Οι συνθήκες κράτησης σε αστυνομικά κρατητήρια και χώρους κράτησης αλλοδαπών», Έκθεση 2010, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/sunthikes_krathseis/astynomika_kratitiria_apofasi.pdf, σελ. 82 επ.,
- ΕΕΔΑ, «Αξιολόγηση των ευρημάτων διενεργηθείσας αυτοψίας από την Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Συνήγορο του Πολίτη στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών της περιοχής του Έβρου», Έκθεση 2011, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/aithsies_ektheseis/2011/EKTHESI_EEDA_2011.pdf, σελ. 85 επ.

5. Ανακοίνωση της ΕΕΔΑ σχετικά με τις εκπαιδευτικές άδειες κρατουμένων: «Η εκπαίδευση είναι ελπίδα και όχι απειλή για την κοινωνική επανένταξη» (3.12.2014)

Με αφορμή τις απεργίες πείνας κρατουμένων που διαμαρτύρονται σχετικά με την περιορισμένη εφαρμογή του θεσμού των εκπαιδευτικών αδειών, η ΕΕΔΑ εκφράζει την ευχή η Πολιτεία να εξετάσει το γενικότερο ζήτημα της πρόσβασης των κρατουμένων στην εκπαίδευση εξαντλώντας την ευαισθησία της.

Είναι προφανώς ευθύνη της Πολιτείας να λαμβάνει εκείνα τα μέτρα που κρίνονται, στο πλαίσιο του νόμου, αναγκαία για την προστασία της δημόσιας ασφάλειας. Κατά την θεσμοθέτηση, επιβολή και εφαρμογή αυτών των μέτρων ωστόσο, σκόπιμο είναι να λαμβάνεται υπόψη πρωτίστως ο ρόλος της εκπαίδευσης ως κρίσιμης οδού κοινωνικής επανένταξης στο πλαίσιο ενός σωφρονιστικού συστήματος που δεν επιδιώκει να εκδικείται αλλά φιλοδοξεί να σωφρονίζει. Στο πλαίσιο αυτό, παράμετροι όπως η ηλικία των κρατουμένων και η διαγωγή τους πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση αιτημάτων πρόσβασης στην εκπαίδευση.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗ ΟΡΓΑΝΑ ΕΛΕΓΧΟΥ

A. Παρεμβάσεις σε Εθνικές Αρχές

1. Επιστολή του Προέδρου, κ. Κ. Παπαϊωάννου, προς το Γραφείο Αρχηγού της ΕΛ.ΑΣ., σχετικά με το πρόγραμμα εκπαίδευσης για τους υπηρετούντες στα Γραφεία και Τμήματα Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας της ΕΛΑΣ (24.7.2014)

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, υπό την ιδιότητα του συντονιστή του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, προτίθεται να προχωρήσει, από κοινού με το Γραφείο Ελλάδας της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, στην κατάρτιση εκπαιδευτικού προγράμματος για τους υπηρετούντες στα Γραφεία και Τμήματα Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας της ΕΛΑΣ. Το πρόγραμμα θα περιέχει ενδεικτικά: νομικά ζητήματα, καλές πρακτικές αντιμετώπισης των φαινομένων, συγκριτική επισκόπηση του ευρωπαϊκού νομικοπολιτικού πλαισίου, ζητήματα διαπολιτισμικής αντιμετώπισης κ.ά. Στις εκπαιδεύσεις θα εμπλακούν, στο μέτρο του δυνατού, εμπειρογνώμονες από τις οργανώσεις-μέλη του Δικτύου, ακαδημαϊκοί, ειδικοί σε ζητήματα αντιρατσιστικής βίας.

Επιπλέον, θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντικό να καλέσουμε τους αρμόδιους για την ειδική εκπαίδευση των αστυνομικών υπαλλήλων καθώς και γενικότερα τις Ελληνικές Αρχές να ζητήσουν επίσημα τη συνδρομή του ODIHR, οργανισμού με χρόνια εξειδίκευση στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους. Η συμμετοχή του ODIHR θα συμβάλει στην κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών των Γραφείων και Τμημάτων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας της ΕΛΑΣ, ειδικά όσον αφορά τη συμμετοχή ανώτερων αστυνομικών στελεχών από κράτη με ήδη αναπτυγμένους αποτελεσματικούς μηχανισμούς αστυνομικής αντιμετώπισης του ρατσιστικού εγκλήματος. Για τον σκοπό αυτόν είμαστε στη διάθεση του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για καλύτερο συντονισμό των ενεργειών μας.

Εκ μέρους των συντονιστών του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας,

2. Επιστολή του Προέδρου, κ. Κ. Παπαϊωάννου, προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κ. Χ. Αθανασίου, σχετικά με την ανάγκη έγκυρης καταγραφής και έγκαιρης δημοσίευσης των πρακτικών της δίκης μελών της Χρυσής Αυγής (14.10.2014)

Η ΕΕΔΑ, ως το επίσημο θεσμικό συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, με βάση και τον ιδρυτικό της Νόμο 2667/1998, επιθυμεί να θέσει υπόψη σας ένα μείζον θέμα δημόσιου συμφέροντος, ιδίως υπό το φως της αρχής της δημοσιότητας μιας δίκης εξαιρετικά σημαντικού ενδιαφέροντος.

Πρόκειται κ. Υπουργέ συγκεκριμένα για την ανάγκη έγκυρης καταγραφής και έγκαιρης δημοσίευσης των πρακτικών της δίκης μελών της Χρυσής Αυγής, η οποία αναμένεται να ξεκινήσει εντός του προσεχούς διαστήματος. Η δίκη αυτή τέμνει τα δικαιώματα του ανθρώπου σε πολλές επιμέρους πτυχές τους και η ΕΕΔΑ κρίνει αναγκαία την καταγραφή και δημοσίευση των ως άνω πρακτικών, σε καθημερινή βάση.

Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνουμε την αναγκαιότητα ανάληψης της σχετικής πρωτοβουλίας από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και σας καλούμε να προβείτε στις απαραίτητες ενέργειες.

Είμαστε στη διάθεσή σας κ. Υπουργέ για διευκρινίσεις στο συγκεκριμένο ζήτημα αλλά και γενικότερη συνεργασία στο πεδίο των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

3. Επιστολή του Προέδρου, κ. Κ. Παπαϊωάννου, προς την Πληρεξούσια Υπουργό Α' Εξωτερικών, κυρία Ε. Γαλαθανάκη, αναφορικά με το Αίτημα παροχής πληροφοριών από την Ύπατη Αρμοστεία Δ.Α., όσον αφορά τις βέλτιστες πρακτικές για την καταπολέμηση του ρατσισμού, των φυλετικών διακρίσεων, της ξενοφοβίας και της σχετικής έλλειψης ανεκτικότητας, στο ποδόσφαιρο (21.10.2014)

Σε συνέχεια του από ΑΠ. ΑΣ41720/30.9.2014 εγγράφου σας σχετικά με την παροχή πληροφορι-

ών -στοιχείων και καλών πρακτικών- όσον αφορά την αντιμετώπιση του ρατσισμού, των φυλετικών διακρίσεων, της ξενοφοβίας και της σχετικής έλλειψης ανεκτικότητας, στο ποδόσφαιρο, θα θέλαμε να σας επισημάνουμε ότι η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), ως ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έχει επανειλημμένα ασχοληθεί με το θέμα της ρατσιστικής βίας, τόσο σε αυτοτελή έκθεσή της όσο και στο πλαίσιο υποβολής παρατηρήσεων επί νομοσχεδίων σχετικών με ζητήματα ρατσισμού. Επιπλέον, σε συνεργασία με το Γραφείο της Ελλάδας της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, η ΕΕΔΑ συνέστησε το 2011 το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, με σκοπό τη συστηματική καταγραφή πράξεων βίας με ρατσιστικό κίνητρο.

Αναφορικά με το θέμα της αντιμετώπισης του ρατσισμού στο ποδόσφαιρο, η ΕΕΔΑ έχει επίσης εκφράσει παρατηρήσεις και θέσεις, οι οποίες περιέχονται στην από 2012 έκθεσή της για τη ρατσιστική βία, στην επιμέρους ενότητα με τίτλο *Ρατσιστική βία στον αθλητισμό και ιδίως στο ποδόσφαιρο*, την οποία και σας αποστέλλουμε στην ελληνική και αγγλική γλώσσα ώστε να μελετηθεί από την υπηρεσία σας και να συναχθούν τα αναγκαία συμπεράσματα.

Θα θέλαμε ωστόσο να διευκρινίσουμε ότι η ΕΕΔΑ, από τη φύση και την αποστολή της ως συμβουλευτικού οργάνου, δεν διαθέτει ειδικότερα στοιχεία ή στοιχεία βέλτιστων πρακτικών.

Τέλος, επισυνάπτουμε επίσης προς ενημέρωσή σας την ετήσια έκθεση του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας.

Είμαστε στη διάθεσή σας για οποιαδήποτε πρόσθετη πληροφορία ή διευκρίνιση.

B. Παρεμβάσεις σε Διεθνή Όργανα Ελέγχου

1. Παρεμβάσεις σε Διεθνή *fora* κατά την εξέταση της κατάστασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Ελλάδα

1.1. Υποβολή υπομνήματος στην αρμόδια Επιτροπή των Η.Ε. για την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (List of Issues) (22.12.2014)

GNCHR Written Observations on the Second Periodic Report of the Hellenic Republic on the implementation of the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)

I. Introduction

On 3.9.2013, the Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic sent a Draft of the Second Periodic Report of the Hellenic Republic to the Greek National Commission for Human Rights (hereinafter GNCHR) regarding the implementation of the International Covenant on Civil and Political Rights. In accordance with its founding Law (Law 2667/1997), the GNCHR delivered an opinion regarding this Draft Report.

After examining the content of the Draft Report (hereinafter Report), the GNCHR submitted to the Ministry of Foreign Affairs its observations which had been unanimously adopted by its Plenary (5.12.2013)¹. The Ministry of Foreign Affairs took into consideration some of the GNCHR's observations before submitting the Second Periodic Report of the Hellenic Republic (CCPR/C/GRC/2, 17.1.2014) to the Human Rights Committee (hereinafter HRC).

1. GNCHR, "Observations on the Draft of the Second Periodic Report of the Hellenic Republic for the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)", 5.12.2013, available at: http://www.nchr.gr/images/English_Site/El-linikesEktheseis/English_Observations_on_Draft_Report.pdf.

In view of the upcoming adoption of a list of issues on the second report by Greece to the HRC, which will take place at the HRC's next (113th) session in March 2015, in Geneva, the GNCHR submits to the HRC written information prior to the adoption of the list of issues regarding the implementation of the Covenant.

The information herein provided reflects opinions expressed in reports adopted by the GNCHR Plenary until December 2014.

The GNCHR particularly stresses that the submission of the Report on the implementation of the Covenant comes at a time when Greece is plagued by a deep financial crisis. The GNCHR recalls that already since 2010 it has drawn the attention of the State to "The need for constant respect of human rights during the implementation of the fiscal and social exit strategy from the debt crisis", whilst a year and a half later it issued a Recommendation "On the imperative need to reverse the sharp decline in civil liberties and social rights". The most recent GNCHR document is its "Recommendation and decisions of international bodies on the conformity of austerity measures to international human rights standards", adopted by the Plenary on 27.6.2013².

We also note that the European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI) sent, in January 2014, open letters to Mr. J.-Mr. Barroso, then President of the European Commission, and Mr. M. Draghi, President of the European Central Bank (ECB), "On the upcoming Troika visit to Greece", to which the above 2010 and 2011 GNCHR Recommendations were *inter alia* attached. In these letters, ENNHRI drew attention to the adverse effects of the crisis and austerity measures on the enjoyment of human rights, in particular social rights, in our country. ENNHRI recalled that the EU Member States are bound by human rights obligations and that both EU Member States and EU institutions are bound by the EU Charter of Fundamental Rights (hereinafter the EU Charter). It stressed that "only by connecting macro-economic decision-making

2. All GNCHR's reports on the impact of financial crisis on the enjoyment of human rights are available at: <http://www.nchr.gr/index.php/en/2013-04-03-10-23-48/2013-04-03-10-41-02>.

processes and human rights can we decelerate, perhaps even invert, the transformation of the financial crisis into a humanitarian crisis” and called on the European Commission and the ECB to carry out a systematic *ex ante* human rights impact assessment of all austerity measures; to make sure they do not lead to human rights violations; and to integrate human rights institutions and experts in the process of macro-economic decision-making³.

In this regard, the GNCHR cannot but highlight the need to refer to the impact of the deep financial crisis and the financial austerity measures, which have seriously affected the rights guaranteed by the Covenant.

In particular, the GNCHR once more expresses its deep concern that “the avalanche of unpredictable, complicated, conflicting and constantly modified ‘austerity measures’ of immediate and often retroactive effect, which exacerbate the general feeling of insecurity”, as deplored in its Recommendation of 8.12.2011, is continuing and constantly growing. Therefore, the Greek legislation does not have the “quality” required by the European Convention on Human Rights (hereinafter ECHR).

The GNCHR 2011 Recommendation “On the imperative need to reverse the sharp decline in civil liberties and social rights” was quoted by the European Committee of Social Rights (hereinafter ECSR) in seven decisions finding violations of the European Social Charter by Greece⁴. The

3. The ENNHRI open letters and the attachments thereto are available at: <http://www.nchr.gr/index.php/en/2013-04-03-10-23-48/2013-04-03-10-41-02>.

4. ECSR 23.05.2012, Complaints Nos. 65/2011, *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants’ Trade Unions (ADEDY) v. Greece* and 66/2011, *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants’ Trade Unions (ADEDY) v. Greece*, as well as ECSR 07.12.2012, Complaints Nos. 76/2012, *Federation of employed pensioners of Greece (IKA-ETAM) v. Greece*, 77/2012, *Panhellenic Federation of Public Service Pensioners (POPS) v. Greece*, 78/2012, *Pensioners’ Union of the Athens-Piraeus Electric Railways (I.S.A.P.) v. Greece*, 79/2012, *Panhellenic Federation of pensioners of the Public Electricity Corporation (POS-DEI) v. Greece*, 80/2012, *Pensioners’ Union of the Agricultural Bank of Greece (ATE) v. Greece*.

ECSR’s example was followed by other European and international bodies, such as the Council of Europe (hereinafter CoE) Committee of Ministers⁵, the CoE Commissioner for Human Rights⁶, the ILO Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations (hereinafter CEACR)⁷ and the UN Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, Dr. Cephias Lumina⁸.

It is in the light of the above that the GNCHR’s more specific observations on the respect for the rights dealt with in the Greek Report under examination must be read.

II. Specific Observations on the Report of the Hellenic Republic

Articles 2 and 26

Civil Unions

On 18.12.2013⁹, following the judgment of the

5. Council of Europe, Committee of Ministers, Resolution CM/ResCSS(2013)21 on the application of the European Code of Social Security by Greece (Period from 1 July 2011 to 30 June 2012), adopted by the Committee of Ministers on 16 October 2013 at the 1181st meeting of the Ministers’ Deputies, available at: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResCSS\(2013\)21&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResCSS(2013)21&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383).

6. Council of Europe, Commissioner for Human Rights, *Safeguarding human rights in times of economic crisis*, November 2013, p. 52, available at: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2530030&SecMode=1&DocId=2144886&Usage=2>.

7. CEACR, in Reports to the International Labour Conference (ILC) 2013 finding violations of ILO Conventions Nos. 95 (protection of wages) and 102 (social security minimum standards) by Greece.

8. UN Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, Cephias Lumina, in his Report Mission to Greece (22–27 April 2013), to the UN Human Rights Council 25th Session, 11 March 2014 (A/HRC/25/50/Add.1).

9. GNCHR, “The National Commission for Human Rights invites the Minister of Justice, Mr. Charalambos Athanasiou to take a legal initiative regarding the recognition of same-sex civil unions”, 18.12.2013, available at: <http://www>.

Grand Chamber of the European Court of Human Rights (hereinafter ECtHR) of 7 November 2013, in the case *Vallianatos and others v. Greece*, the GNCHR sent a letter to the Minister of Justice, Mr. Charalambos Athanasiou, by which it recalled its previous positions regarding the necessity for legal recognition of same-sex civil unions. Also, in view of the Minister's statement during the discussion of the anti-racism bill in the competent Parliamentary Committee that the Ministry should take into account the ECtHR judgment, GNCHR invited the Minister to take a legal initiative for the recognition of same-sex civil unions. Moreover, the GNCHR noted that in its judgment, the Grand Chamber of the ECtHR repeatedly quoted and took into consideration the positions of the GNCHR (see paras. 12, 15, 21-24, 87 and 89 of the judgment).

Education and non-discrimination

The GNCHR Plenary unanimously adopted at its 9 October 2014 session a report on the "International Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Problems regarding its implementation"¹⁰, which reads as follows:

"The GNCHR considers the ratification of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities (Convention) and its Optional Protocol (Protocol) by Greece an important step for the protection of fundamental human rights in our country. However, it deems it necessary to point out indicatively some serious problems arising from the Law sanctioning the Convention and the implementation of the Convention in practice, with a view to readdressing the issue at a later date.

1. The Convention and the Protocol were sanctioned on 31 May 2012¹¹ by Law 4074/2012; they were then ratified and entered into international force for Greece on 31 June 2012, in

nchr.gr/images/English_Site/NEWS/same-sex%20civil%20union%20final.pdf.

10. GNCHR, "International Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Problems regarding its implementation", 9.10.2014, available at: <http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/amea/EfarmoghDSAA.pdf>.

11. For the ratification status of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and its Optional Protocol see: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=68&Lang=en.

accordance with Article 45(2) of the Convention and Article 13(2) of the Protocol. Therefore, since 31 June 2012, Greece is subject to the monitoring of the implementation of the Convention conducted by the Committee for the Rights of Persons with Disabilities (Committee), which was established pursuant to Article 34 of the Convention. Furthermore, since 31 June 2012, the Committee is competent to receive and consider "communications" from or on behalf of individuals or groups of individuals subject to the Greek State's jurisdiction claiming to be victims of a violation of the Convention (Article 1 of the Protocol).

A. Obligations imposed by the Convention regarding the monitoring of national implementation

2. Article 33 of the Convention imposes on States Parties the following obligations regarding the monitoring of national implementation:

a) "States Parties, in accordance with their system of organization, shall designate one or more focal points within government for matters relating to the implementation of the present Convention, and shall give due consideration to the establishment or designation of a coordination mechanism within government to facilitate related action in different sectors and at different levels" (Article 33(1)).

b) "States Parties shall, in accordance with their legal and administrative systems, maintain, strengthen, designate or establish within the State Party, a framework, including one or more independent mechanisms, as appropriate, to promote, protect and monitor implementation of the present Convention. When designating or establishing such a mechanism, States Parties shall take into account the principles relating to the status and functioning of national institutions for protection and promotion of human rights" (Article 33(2)).

c) "Civil society, in particular persons with disabilities and their representative organizations, shall be involved and participate fully in the monitoring process" (Article 33(3)).

B. Inadequate compliance with the obligations imposed by the Convention

a. Inadequate legislative compliance

3. Article 3 of Law 4074/2012 reads as follows: "By decision of the Prime Minister, in accordance with Article 33(1) of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, a focal point is designated in the government for monitoring the implementation of the Convention along with a coordination mechanism for facilitating related action." This enabling provision constitutes inadequate compliance with the obligations undertaken by the Greek State upon ratification of the Convention, as it enables the Prime Minister to implement Article 33(1) of the Convention only and not the remaining paragraphs thereof.

4. Pursuant to this enabling provision, the Prime Minister issued Decision No. 426/02.20.2014 "Designation of a focal point for monitoring the implementation of the United Nations Convention on the rights of persons with disabilities (Law 4074/2012, OJ A 88) along with a coordination mechanism for facilitating related action" (OJ B 523/02.28.2014). In the Sole Article of this decision, a focal point is designated for monitoring the implementation of the Convention along with a coordination mechanism for facilitating related action. This focal point shall be the Ministry of Labour, Social Security and Welfare and more specifically the Ministry's Directorate of International Relations of the General Directorate of Administrative Support. Moreover, the decision reproduces word for word Article 33(3) of the Convention (above No. 2(c)).

5. Thus, due to the inadequacy of the enabling statute, independent mechanisms, which shall promote, protect and monitor the implementation of the Convention, have not been established, as required by Article 33(2) of the Convention. A specific mechanism may be established or this mission can be assigned to an existing independent body; it is sufficient for this body to be independent and to dispose of the necessary means (adequate specialised staff

and funding) for executing this mission. This omission constitutes a serious violation of the Convention as it considerably reduces its effectiveness. Therefore, the enabling statutory provision must be completed.

6. Besides, the word for word reproduction of Article 33(3) of the Convention in the aforementioned Prime Minister's Decision is pointless. A statutory provision enabling an administrative authority to take particular measures which shall grant civil society, in particular persons with disabilities and their representative organizations, the possibility to be involved and to fully participate in the monitoring process of the Convention is necessary.

b. Examples of inadequate compliance in practice

7. The substantive provisions of the Convention establish the rights of persons with disabilities and impose relevant obligations on States Parties. Among these rights is the right to access, on an equal basis with others, public or private facilities and services which are open or provided to the public; *inter alia*, roads, transportation, buildings, housing, medical facilities, workplaces, monuments, sites of cultural importance etc. (Article 9 and Article 30(1) of the Convention), a right which is of utmost importance for preventing social exclusion of these persons. It is obvious to everyone that, in Greece, many if not most of the facilities and services in question are very difficult or impossible to access for persons covered by the Convention.

Consequently, GNCHR addresses the following, first and urgent, recommendations to the State regarding the implementation of the Convention:

- To promulgate additional enabling statutory provisions enabling administrative measures for the implementation of Article 33(2) and (3) of the Convention.
- To take measures in order to render public or private facilities and services accessible to persons with disabilities, as required by the Convention.

Besides, the GNCHR addressed specific "Recommendations regarding the Bill on Special Education",¹² in which the following were *inter alia* stressed:

The current national framework of protection of the right to education for persons with special educational needs: a challenge for equal inclusion or one more lost opportunity?

In Greece, the right to education is a constitutional right which enjoys increased guarantees. More specifically, Article 16(2)-(4) of the Constitution provides for the right to free education for all and fixes the number of years of compulsory education to at least nine. In addition to respecting and ensuring the right to free access to education, the State is explicitly required to support those in need of assistance or special protection, such as the young, the elderly and the disabled¹³

More specifically, Article 21(6) of the Constitution responds to the need to strengthen the protection of persons belonging to vulnerable groups, so that the effective enjoyment of their rights and real equality may be achieved, by providing that "*people with disabilities have the right to benefit from measures ensuring their self-sufficiency, professional integration and participation in the social, economic and political life of the country.*" However, the objectives of this provision cannot be fulfilled unless measures guaranteeing effective access to education for children with disabilities are adopted and implemented. Nevertheless, the implementation of this provision is inadequate, as the relevant legislation is, fragmented and adopted without any strategic planning.

Moreover, the integration of children with special educational needs in the educational system is provided by Law 2817/2000, which requires integration classes in parallel with in-

dividualised special educational support. This institutional framework was completed by Law 3699/2008. More specifically, Article 1(1) of Law 3699/2008 stipulates that "*the State commits itself to establishing and constantly upgrading the compulsory character of special education as an inherent part of compulsory and free public education and to guaranteeing the provision of free public special education to persons with disabilities of all ages and at all stages of education.*" Therefore, the incorporation of special education into general public and free education, which is provided in Article 2(1) of Law 3699/2008, constitutes a fundamental obligation of the State.

Moreover, Law 3699/2008 states in Article 6(4) that education shall be provided within special education school units to students for whom attending general schools or integration classes is particularly difficult. It is, however, doubtful whether, in the current circumstances, the educational system is able to provide essential education to persons with special educational needs within general schools.

Special Education in Greece

In the light of the above, the concern constantly expressed by interested actors, is whether the Greek educational system complies with the principles of international and European law regarding special education.

GNCHR observes that, even though the problems related to special education persist, Greek legislation is characterized by institutional gaps in this respect, with the result that it does not adequately ensure that disabled children fully enjoy their established right to education. It is not only the content of Greek legislation that raises concerns, but also its inadequate implementation. In practice, discrimination against these children persists, while the way in which their needs are addressed, in order for their rights to be respected on an equal basis with their peers, is not effective.

In its *Conclusions* of 24 October 2008, the European Committee of Social Rights, examining the annual reports of States Parties to the

12. Adopted unanimously by the GNCHR Plenary on 10 July 2014. Rapporteurs: K. Papaioannou, GNCHR President, E. Varchalama, GNCHR Second Vice-President, A. Tsampi, GNCHR Legal Officer and R. Fragkou, GNCHR Legal Officer. It is also noted that the present Recommendations have been developed in collaboration with the Deputy Ombudsman in charge of children's rights, G. Moschos.

13. Article 21(3) of the Constitution.

European Social Charter (ESC) has considered that Greece does not comply with the requirements of Article 15(1) of the ESC, as no legislative steps were taken towards establishing the lifelong learning of persons with disabilities. More specifically, the Committee has noted that there was no particular provision for persons with disabilities neither in the public educational system nor later regarding the establishment of the right to vocational training, reintegration and social integration. In fact, in the same Report, the Committee of Social Rights highlighted the lack of and failure to present more specific statistical data that would allow an appraisal of the compliance of Greece with ESC requirements¹⁴. The situation does not seem to have significantly improved, since in the most recent *Conclusions* (7 December 2012), the Committee considered that the absence of the information required for the evaluation of the condition of persons with disabilities in Greece and their ability to access education, amounts to a breach of the reporting obligation entered into by Greece under the 1961 Charter¹⁵.

Pending receipt of the information requested, the Committee defers its conclusion. The Committee considers that the absence of the information required amounts to a breach of the reporting obligation entered into by Greece under the 1961 Charter. The Government consequently has an obligation to provide the requested information in the next report on this provision

The current economic and social crisis is exacerbating the chronic problems observed in the education of children with disabilities. GNCHR has already voiced its concern for the discriminatory impact of austerity measures at multiple levels and for the sharp decline in social rights¹⁶.

14. Council of Europe, European Committee of Social Rights, *Final Observations XIX-1*, 24 October 2008, Articles 15,15(1), p. 12, available at: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Conclusions/State/GreeceXIX1_en.pdf.

15. Council of Europe, European Committee of Social Rights, *Final Observations XX-1*, 7 December 2012, Article 15(1), p. 22, available at: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Conclusions/State/GreeceXX1_en.pdf.

16. See GNCHR, "GNCHR Recommendation and decisions of

According to the Unicef Report on *The State of the World's Children 2013*, the bond between poverty and disability is strong. More specifically, household survey data from 13 low- and middle-income countries showed that children with disabilities aged 6-17 years are significantly less likely to be enrolled in school than their peers without disabilities¹⁷.

In a recent Report, the Greek Ombudsman, a body entrusted with the promotion of equal treatment¹⁸, draws attention to this state of affairs and mentions a series of characteristic examples of chronic problems. Some of them are the school year delay in special schools, the constantly delayed hiring of substitute teachers instead of permanent educational and special educational staff, the significant delay or the non-appropriate provision for parallel support, and the lack of realisation thereof, especially in kindergarten school and primary education, the insufficient staffing of integration classes and special schools, especially in the periphery, which result in hindering the equal access to education for many children with disabilities or/and special educational needs.

Another cause for concern is the State's insufficient, hesitant and delayed response to reactions coming from a part of the school community aiming at discouraging the enrollment and integration of children with disabilities in general education. The State shares a wider responsibility concerning combating the marginalization

---

international bodies on the conformity of austerity measures with international human rights standards", op.cit., GNCHR, "Decision on the need for constant respect of human rights during the implementation of the fiscal and social exit strategy from the debt crisis", op.cit. and GNCHR, "GNCHR Recommendation: On the imperative need to reverse the sharp decline in civil liberties and social rights", op.cit.

17. More specifically, it is stated that "as long as children with disabilities are denied equal access to their local schools, governments cannot reach the Millennium Development Goal of achieving universal primary education (MDG 2), and States parties to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities cannot fulfill their responsibilities under Article 24". See Unicef, *The state of the World's children 2013. Children with disabilities*, May 2013, available at: <http://www.unicef.gr/uploads/filemanager/PDF/info/swcr13.pdf>, p. 20 et seq.

18. *The Greek Ombudsman, Special Report 2013*, p. 108.

of children with disabilities. The significant divergence between the rates of children's attendance of special kindergarten classes and the corresponding rates of attendance of elementary classes is yet another cause for concern¹⁹. The absence of relevant special quality indexes does not allow the identification of the factors that discourage parents from enrolling their children in kindergarten. As a result, important aspects of the marginalisation in the education of children with disabilities are left unseen.

Unicef notes in its recent Report on the *State of World Children 2013* that "exclusion denies children with disabilities the lifelong benefits of education: a better job, social and economic security, and opportunities for full participation in society." On the contrary, the same Report places particular emphasis on the potential contribution of investments in the educational system of children with disabilities to the future productivity of these children as members of the workforce²⁰. Unfortunately, in Greece the lack of supporting infrastructure for children with disabilities extends to the fields of training, lifelong learning and professional integration, thus widening their social exclusion. This illustrates the lack of association between education and professional prospects, which cannot be deemed to be covered by legislation on compulsory hiring of persons with disabilities in the workplace²¹. GNCHR expresses its concern about the absence of data regarding the vocational training of children with disabilities, even within the context of third-degree studies.

19. KANEP-GSEE, *The fundamentals of education - 2010, Vol. A, January 2011*, available in Greek language at: <http://www.kanep-gsee.gr/ereynes-meletes-ekdoseis/ethsies-ektheseis-ekpaideushs/ethsia-ekthesh-gia-thn-typikh-ekpaideysh-2010>, pp. 15 and 20.

20. See UNICEF, *The state of the World's children 2013. Children with disabilities*, op.cit., p. 37. It is also mentioned that one year of schooling increases an individual's earnings by 10%. See United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, *Building Human Capacities in Least Developed Countries to Promote Poverty Eradication and Sustainable Development*, UNESCO, Paris, 2011, p. 8.

21. Law 2643/1998 (OJ 220/A/9.28.1998), as amended and in force.

Articles 3 and 23

Work and gender equality²²

The GNCHR has repeatedly expressed in the recent past, its position on issues related to employment and gender equality in Greece, especially during the period covered by the Report²³. Since no progress has been made ever since, the GNCHR repeats the following remarks:

The GNCHR welcomed the adoption of Law 3896/2010, which transposed Directive 2002/73/EC on equal treatment of men and women in employment and the fact that several of its observations regarding the relevant Bill were taken into account. It noted, however that this Law is inadequate in certain respects Firstly, the definition it provides for "vocational training" is neither clear nor consistent with EU law, something which undermines legal certainty.

Moreover, Article 19 on "Positive Measures" does not comply with Article 116(2) of the Greek Constitution which imposes an obligation on all state authorities²⁴. According to well-established jurisprudence of the Council of State (Supreme

22 See GNCHR, "Observations on the 24th Greek Report on the application of the European Social Charter and on the 9th Greek Report on the application of the Additional Protocol to the European Social Charter", 9.4.2014, available at: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ellinikes_ektheseis_en_ell_org/CoE/GNCHR_Observations_24thReport.pdf.

23. GNCHR, "Comments on the Bill "Implementation of the Principle of Equal Opportunities and Equal Treatment of Men and Women in Matters of Employment and Occupation-Harmonization of Legislation with Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006", 2008, available at: http://www.nchr.gr/images/English_Site/ERGASIA/paratiriseis_od_2006%2054%202008.pdf; GNCHR, "Comments on the Bill "Implementation of the Principle of Equal Treatment for Men and Women as Regards Access to Employment, Vocational Training and Promotion, and Working Conditions", 2006, available at http://www.nchr.gr/images/English_Site/ERGASIA/Nomosxedio%20gia%20ish%20metaxeirish%202006.pdf and GNCHR, "Observations on the 7th Greek Report (2005-2008) to the Committee on the Elimination of the Discrimination Against Women (CEDAW)", 2010, available at: http://www.nchr.gr/images/English_Site/EllinikesEktheseis/NCHR_CEDAWeng.pdf.

24. Article 116 (2): "Adoption of positive measures for promoting equality between men and women does not constitute discrimination on grounds of sex. The State shall take measures for the elimination of inequalities actually existing, in particular to the detriment of women".

Administrative Court), this constitutional provision "obliges the legislator and all other state authorities to adopt in all fields the positive measures in favour of women that are appropriate and necessary for achieving the best possible result" with a view to minimising inequalities and with the ultimate goal to achieve substantive gender equality²⁵. Furthermore, Article 116(2) of the Greek Constitution stipulates that the positive measures should aim to eradicate "inequalities" (a term which is broader than the term "discrimination" used in Article 19 of Law 3896/2010)²⁶.

Furthermore, the GNCHR noted, in its observations on the Bill for the transposition of Directive 2002/73/EC (which became Law 3488/2006), that there is no autonomous individual right to parental leave for male and female workers²⁷ and that Article 3(4) of this Law regarding the protection of maternity does not

comply with the provisions of Article 21(1) and (5) of the Greek Constitution, which guarantee the effective protection of maternity²⁸.

Especially in the private sector, women undergo unfavourable treatment during the hiring and negotiation process, not only when they are pregnant or have just given birth to a baby, but also when they have young children or are married and at child-bearing age²⁹.

The GNCHR has also underlined that the legal framework (Law 3488/2006 and Law 3896/2010, which transpose Directives 2002/73/EC and 2006/54/EC, respectively)³⁰ is inadequate for ensuring effective judicial protection to victims of discrimination, most of whom are women. In particular, legal entities are not granted standing to engage in their own name in legal proceedings for the protection of the rights of the victims.

The GNCHR is constantly repeating a general observation, regarding the provisions transposing the EU gender equality Directives: the procedural provisions (mainly on the standing of legal entities and the burden of proof) are not incorporated into the relevant Codes of Procedure. As a consequence, they remain unknown to judges, lawyers and the persons concerned. Therefore, the transposition of the EU Directives is inadequate, since it does not establish the required legal certainty and transparency which would allow the victims of discrimination to be aware of their rights and to claim them before the courts

25. Council of State, decisions Nos 2831/2003, 2832-2833/2003, 3027-3028/2003, 3185, 3187-3189/2003 and 192/2004.

26. See as noted by the GNCHR in Comments on Bill titled "Application of the Principle of Equal Treatment Irrespective of Racial or Ethnic Origin, Religious or Other Beliefs, Disability, Age or Sexual Orientation", 2003: *The Greek Constitution, Article 4(2), guarantees substantive gender equality (Council of State judgment No. 1933/1998). On the occasion of the constitutional revision of 2001, the provision of Article 116(2) allowing derogations was repealed and replaced with a provision which requires positive measures as a means for achieving gender equality and the abolishment of all inequalities in practice, especially those affecting women. Consequently,, as of the entry into force of the revised Constitution (18.4.2001), all provisions allowing derogations were null and void, while any provision introducing derogations in the future shall be invalid. This is why neither Law 3488/2006 transposing Directive 2002/73/EC, nor Law 3896/2010 transposing Directive 2006/54/EC, allow derogations from gender equality in employment. Besides, both these Directives allow member States to introduce or maintain national provisions more favourable than their own and do not allow the reduction in the level of protection of workers in the areas which they cover. The GNCHR underlined that "according to fundamental principles of international and European law as well as to the explicit provisions of the Directives, the provisions of Article 116(2) of the Greek Constitution prevail as more protective".*

27. GNCHR, Resolution on the Reconciliation between Professional and Family Life in view of the transposition of EU Directive 2002/73/EC into Greek law, 2005: http://www.nchr.gr/images/English_Site/NomothetikesProtaseis/NationalLegislation/Professional_family_life%202006.pdf.

28. Article 21(1): "The family, being the cornerstone of the preservation and the advancement of the Nation, as well as marriage, motherhood and childhood, shall be under the protection of the State" and Article 21(5): "Planning and implementing a demographic policy, as well as taking of all necessary measures, is an obligation of the State".

29. GNCHR, Resolution concerning the Reconciliation between Professional and Family Life in view of the Incorporation of EU Directive 73/2002/EC into Greek Legislation, 2005, available at: http://www.nchr.gr/images/English_Site/NomothetikesProtaseis/NationalLegislation/Professional_family_life%202006.pdf.

30. GNCHR, "Comments on the Bill "Implementation of the Principle of Equal Opportunities and Equal Treatment of Men and Women in Matters of Employment and Occupation-Harmonization of Legislation with Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006", available at: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/isothta_fullwn/EEDA_YpErgasias_2006.54_2010.pdf and http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/isothta_fullwn/paratiriseis_sx.Nomou_2006_54.pdf.

and other competent authorities, as required by the Court of Justice of the EU.

Despite the adoption of Law 3896/2010 and the measures mentioned in the Greek Report under examination, the deregulation of employment relationships due to the growing financial crisis and the successive austerity measures continue to aggravate the position of women in the labour market, rendering them even more vulnerable. Taking into account the recent concluding observations of the UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women³¹, the GNCHR expresses its concern for the marginalization of women in the labour market as reflected *inter alia* in the high female unemployment rates. The application of Law 4042/2011 and the drastic pension cuts regarding widows and other categories of women have also had a negative effect.

Furthermore, the reversal of the hierarchy of collective agreements (CAs) and the weakening of the National General CA and the sectoral CAs affect women in particular, mainly regarding equality in pay, and thus lead to the widening of the pay gap, as CAs used to be the best means to promote and protect uniform pay and employment conditions, without any discrimination.

Another source of concern is the continuous reduction of the (already insufficient) day-care structures for children and dependent persons as well as other social structures, which limit women's ability to take up employment or keep them in jobs with reduced rights, at the same time perpetuating gender stereotypes, as men are not encouraged to participate in such care. The harmonisation of family and professional life should be a matter for both men and women. There is also a disturbing rise in discriminatory practices, especially on multiple grounds, to the detriment of women employed within the framework of sub-contracting or temporary employment. In such cases, women are especially targeted if they are engaged in trade union activity³².

31. Committee on the Elimination of Discrimination against Women, *Concluding Observations: Greece, CEDAW/C/GRC/CO/7* (26.4.2013), par. 28.

32. GNCHR, *Workers' rights and conditions of work in the*

The CEACR expresses its concern at the "disproportionate impact" of the crisis and austerity measures on women and the widening of the pay gap to their detriment. The CEACR stresses in particular that "the combined effect of the financial crisis, the growing informal economy and the implementation of structural reform measures adversely affected the negotiating power of women, and would lead to their over-representation in precarious low-paid jobs". The CEACR, with reference to the information received from the Greek Ombudsman, (hereinafter the Ombudsman) observes that since the vast majority of employees in the wider public sector are women, the measures of "labour reserve" and those introduced by Law 4024/2011 (a new public service statute, a new job classification and a new harmonized wage scale resulting in wage cuts of up to 50 per cent in certain cases) is likely to have an impact on female unemployment. The CoE Commissioner for Human Rights has also emphasized the serious impact of the crisis and austerities measures on women³³.

In the private sector, the rapid growth of **flexible forms of employment** as well as the replacement of contracts of indefinite duration by fixed term contracts lead to a significant reduction in wages. The CEACR stresses, referring to the Greek Ombudsman's findings, that flexible forms of employment, mainly part-time and rotation work, are more often offered to women, especially during pregnancy and upon return from maternity leave, reducing their levels of pay, while layoffs due to pregnancy, maternity and sexual harassment increase. "Flexibility had been introduced without sufficient safeguards for the most vulnerable, or safeguards which had been introduced by law were not effectively enforced"³⁴.

framework of sub-contracting, available at: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ergasia/fin_EEDA_ergolavikes_anatheseis_ioul09.pdf.

33. Council of Europe, Commissioner for Human Rights, *Safeguarding human rights in times of economic crisis, November 2013, op.cit., p. 23, and Protect women's rights during the crisis, available at: www.commissioner.coe.int.*

34. *Observation (CEACR) - adopted 2011, published 101st ILC session (2012), Equal Remuneration Convention, 1951 (No. 100), Greece (Ratification: 1975), available at:*

In fact, unemployment, especially among women and young people, is especially high and as the CEACR notes, "a large number of women have joined the ranks of the 'discouraged' workers who are not accounted for in the statistics", while "small and medium-sized enterprises, which are an important source of employment for women and young people, close down massively"³⁵.

Moreover, fiscal consolidation decisions and austerity measures are taken **without any ex ante or even ex post impact assessment**, as the ECSR and other treaty-bodies are deploring³⁶.

Also, "recalling that CAs have been a principal source of determination of pay rates, the Committee refers to its comments on Convention No. 98 and calls upon the Government to bear in mind that **collective bargaining** is an important means of addressing equal pay issues in a proactive manner, including unequal pay that arises from indirect discrimination on the ground of sex"³⁷.

To the abovementioned observations the

GNCHR adds the need to strengthen the Labour Inspectorate (SEPE) and the Ombudsman, something crucial at a time when both bodies are suffering major budget cuts. This is all the more so as the number of workers who cannot afford recourse to the courts for financial reasons is in constant increase, as stressed hereabove.

More generally, the GNCHR shares the Ombudsman's fear that **any progress** achieved so far in employment and gender equality **may be reversed**, something which would result in failure to draw on valuable human resources, as well as in violation of the rule of law and democratic principles³⁸. The insufficiency of policy measures aiming at combating high female unemployment, the failure to encourage men's participation in family care, the gender pay gap to the detriment of women and the so-called "glass ceiling" on women's professional evolution indeed constitute problems of human rights and democracy.

Article 9 and 10

Changes in the Asylum System

In view of the Revised National Action Plan on the reform of the asylum system and migration management, the GNCHR welcomes the recent legislative progress³⁹.

Furthermore, it is important to highlight **that the intense interest shown by the GNCHR**, as an advisory body to the State regarding issues of protection and promotion of human rights, for matters which are relevant to the protection of aliens and, more specifically, of the procedure for the granting of international protection, **has indeed been recognized by the**

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:2699054.

35. Observation (CEACR) - adopted 2011, published 101st ILC session (2012), Equal Remuneration Convention, 1951 (No. 100), Greece (Ratification: 1975), available at: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:2699054. See also Observation (CEACR) - adopted 2012, published 102nd ILC session (2013) Discrimination (Employment and Occupation) Convention, 1958 (No. 111) - Greece, available at: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3084473.

36. See GNCHR, "Recommendation and decisions of international bodies on the conformity of austerity measures to international human rights standards (2013)", GNCHR, NCHR Recommendation: On the imperative need to reverse the sharp decline in civil liberties and social rights (2011) and GNCHR, The need for constant respect of human rights during the implementation of the fiscal and social exit strategy from the debt crisis (2010), op.cit.

37. Observation (CEACR) - adopted 2011, published 101st ILC session (2012), Equal Remuneration Convention, 1951 (No. 100), Greece (Ratification: 1975), available at: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:2699054. See also Observation (CEACR) - adopted 2012, published 102nd ILC session (2013) Discrimination (Employment and Occupation) Convention, 1958 (No. 111) - Greece, available at: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13100:0::NO:13100:P13100_COMMENT_ID:3084473.

38. Ombudsman, Special Report 2012, "Gender and labour relations", available at: <http://www.synigoros.gr/resources/docs/11eidikes-fylo--2.pdf>.

39. See inter alia PD 141/2013 on the recognition and the status of "international protection" of foreigners or PD 113/2013 On the establishment of a single procedure for granting the status of refugee or of beneficiary of subsidiary protection to aliens or to stateless persons in conformity with Council Directive 2005/85/EC on minimum standards on procedures in Member States for granting and withdrawing refugee status (L 326/13.12.2005).

legislator through the institutionalization of its contribution to the recruitment and function of the Appeals Committees (both the new Appeals Authority and the Committees which have been enacted pursuant to the PD 114/2010).

The **Appeals Authority** was established by Law 3907/2011, by which was also established the new autonomous **Asylum Service**. Both services are part of the **Revised Action Plan**, which focuses on a new autonomous procedure, having as a sole task the granting of asylum or subsidiary protection in a short period of time. More specifically, the Asylum Service consists in the first autonomous structure in our country which is in charge of the examination of asylum claims, and more broadly of the international protection claims. It reports directly to the Minister of Public Order and Citizen Protection and is operated by civil (not police) personnel, trained by specialists in the field with the cooperation of the UNHCR and the European Asylum Support Office. The Appeals Authority, on the other hand, consists in the second instance of examination of the asylum claims.

It should also be noted, at this point, that before the establishment of the new autonomous Asylum system, at the end of 2010, **Presidential Decree (PD) 114 introduced the so-called transitional system**, which would be valid until the new asylum system was enacted. **These Committees are still functioning, resolving pending asylum cases and expediting the remaining appeals.**

As far as the **composition of these second instance Appeals Committees is concerned**, we note that the Appeals Authority is composed of three-member independent appeals committees. Each committee consists of an esteemed person, specialised and experienced in refugee law or human rights law or international law, acting as Chair, a Greek citizen proposee by the UNHCR and a university graduate with a degree in law, political or social sciences, specialized in international protection and human rights issues, as members, along with their alternates. According to Article 3(3) of Law 3907/2011 on the *Establishment of the Asylum Service and*

the First Reception Service, the chairman and the third member of the Committee created and functioning within the framework of the new Appeals Authority, as well as their alternates, **are appointed by the Minister of Citizen Protection from a list drawn up by the National Commission for Human Rights**, in accordance with its Rules of Procedure. Similar to the abovementioned provision of Article 3(3) of Law 3907/2011 is the provision of Article 26 of the PD 114 on the *Procedure for the recognition to aliens and stateless persons of the status of refugee or beneficiary of subsidiary protection*, by virtue of which **the choice of lawyers, as well as their alternates**, with specialization in refugee law or human rights law, who participate in the Appeals Committees functioning under the Ministry of Citizen Protection, **is performed from a list established under the responsibility of the GNCHR.**

Unfortunately, recent acts on the part of the Ministry for Public Order and Citizen Protection have seriously undermined the GNCHR's trust in the new Appeals Committees. This is the reason which led the GNCHR to issue a Public Statement dated 9th October 2014 in order to express its deep concern about the most serious and multiple consequences of the obvious legality issues arising from the recent procedure regarding the establishment of the Appeals Committees under Law 3907/2011, as amended by Law 4249/2014⁴⁰.

More specifically, pursuant to Article 3(3) of Law 4249/2014 on the selection procedure:

"The Appeals Committees are composed of three members; an esteemed person, specialised and experienced in refugee law or human rights law or international law, acting as Chair and two persons holding a university degree in Law, Political or Social Sciences, specialised in international protection and human rights issues, as members, along with their alternates. The Committee members shall

40. GNCHR, *Public Statement on the procedure regarding the establishment of the Appeals Committees under Law 3907/2011*, available at: http://www.nchr.gr/images/English_Site/NEWS/GNCHR_PublicStatement_AppealsCommittees.pdf.

be of Greek nationality. The chairman and the third Committee member, as well as their alternates, shall be appointed by the Minister of Public Order and Citizen Protection **from a list drawn up by the National Commission for Human Rights, according to its Rules of Procedure, and shall be submitted within thirty (30) days from the submission of the relevant demand.** The second member and his/her alternate shall be proposed by the UN High Commissioner for Refugees. **The National Commission for Human Rights shall ensure that the relevant list includes at least double the number of people than the selection of Committee members required. In case of lapse of the aforementioned deadline or failure to draw up a list with the aforementioned number of proposed members, the relevant list is drawn up and submitted to the Minister by the Appeals Authority within ten (10) days from the submission of the relevant demand.** The Appeals Authority draws up the list on the basis of the same criteria as those applied by the National Commission for Human Rights. **If the Appeals Authority fails to respond, for any reason whatsoever, within the deadline and with double the number of persons required, the third Committee member and his/her alternate shall be appointed by the Minister of Public Order and Citizen Protection on the basis of the same criteria as those applied by the National Commission of Human Rights".**

Pursuant to this legislation, the GNCHR, in response to an invitation by the competent Ministry for Public Order and Citizen Protection, drew up, by the deadline provided by law, a list of suggested members for 8 Appeals Committees, following a relevant selection procedure conducted by a Selection Committee composed of eminent members of the GNCHR. After several months of undue delay, during which the international protection of second degree was actually non-existent, while the GNCHR had not been officially informed, Ministerial Decision No 9541/25.9.2014 (OJ 583/25.9.2014) was issued, which resulted in:

1. The establishment of the Committees with the participation of persons not included in the

list submitted by the GNCHR, by the deadline provided by law.

2. The increase of the number of Appeals Committees by two, without the GNCHR having ever been asked to contribute thereto by proposing additional Chairmen and members, as provided by law in order for these Committees to be legally established. It must be pointed out that the law provides that in only two cases (expiry of the deadline for submitting the list or failure of the GNCHR to draw up the list) the Appeals Authority or the Minister for Public Order and Citizen Protection is competent to conduct the selection procedure, obligatorily applying the same criteria as the GNCHR, so as to ensure the protection of the rights of the applicants for international protection.

In the above cases, however, the aforementioned exceptional conditions for the continuation of the procedure without the GNCHR contribution were not met. Therefore, it is obvious that the Ministry acted beyond its lawful competence, exercising unlimited discretion and following a procedure that raises serious questions of legality and of operational and substantive independence of the Appeals Committees. It is clear that the participation of the GNCHR (as well as of the Office of the UN High Commissioner for Refugees) in the establishment of these Committees, as provided by law, is precisely aimed at avoiding such phenomena.

The GNCHR attaches particular importance to the institution of international protection and has issued a series of relevant Decisions and Recommendations. To this effect, it has also demonstrated in practice its active support to the new Asylum Service and has actively participated in the procedures laid down by law, thus expressing its trust, in particular in the work of the Appeals Authority.

The GNCHR, in the context of its institutional role as an independent advisory body to the State on Human Rights issues, will continue to closely monitor the issues of international protection.

Moreover, as far as the shift in the migrant path to the Aegean Sea is concerned, the GNCHR issued on February 2014 a Press Release *On the*

need to essentially investigate the circumstances of the tragedy at Farmakonisi.

In particular, the GNCHR felt the need to both express its deepest sympathies and concern for the continued loss of human lives at sea and highlight the need to effectively investigate the circumstances of the recent Farmakonisi tragedy. In fact, it is imperative to ensure the transparency and independence of both the internal investigation in the context of official inquiry and the judicial investigation of complaints regarding any illegal practices of repulsion at sea and refoulement of aliens.

The GNCHR wishes to express its concern about the positions of competent institutional actors which could potentially create the impression that the need to investigate such events is questioned or that it is attempted to anticipate the outcome of the investigation. Furthermore, the GNCHR, as part of the international institutional framework for human rights protection, wishes to stress that the best defense of our country's image, when criticisms and recommendations by international monitoring bodies are formulated, is to reinforce accountability and to fully comply with the rules of law.

More generally, the GNCHR recognises the strong immigration pressure the country receives due to its geographical position, the difficulty to control sea transport and its proximity to the main countries of origin. However, it repeats the opinion it has already formulated in its Observations⁴¹ of 12.5.2013: It is imperative to essentially and deeply investigate the claims and testimonies included in reports by international and European bodies, according to which operations of repulsion and refoulement of third country nationals constitute standard policy for addressing the immigration problem in our Country. These practices, being contrary to the international, European and national legal framework that governs the international protection of asylum seekers or recognised refugees

41. GNCHR, "GNCHR Observations on the Draft of the Second Periodic Report of the Hellenic Republic for the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)", *op.cit.*

entitled to protection in our country, constitute a flagrant violation of human rights.

Returning to its oral statement of 27 May 2014 on the UN Special Rapporteur's Report on the human rights of migrants, the GNCHR highlights the need to strengthen solidarity and distribute responsibilities in a fairer way among EU member States regarding the managing of migration flows⁴². In order to effectively protect human rights, which is one of EU fundamental values, providing Greece with financial support is not enough. It is imperative that the asylum system be redesigned, focusing on the protection of human dignity and human rights and not on practices of "storing" people in certain Member States.

Detention conditions in penitentiary institutions (par. 12 of the HRC Concluding Observations)

On July 4, 2014, the GNCHR issued a Press Release concerning the death of a detainee in the Nigrita prison, in which it recalled the following principles which are fundamental to European culture:

- Everyone has the right to life as well as to physical and mental integrity, which all state authorities have the duty to safeguard.
- Everyone has the right to a fair trial and, in case of criminal conviction, to detention conditions which guarantee his/her physical and mental integrity and protect him/her from any inhuman or degrading treatment.
- The death penalty has been abolished for all crimes and it cannot be replaced by self-redress.

The GNCHR recalls that Greece has been repeatedly condemned by the European Court of Human Rights for inhuman detention conditions.

The State is bound, apart from fully investigating the heinous acts in the Nigrita prison and punishing the perpetrators, as provided by our

42. UN General Assembly, Human Rights Council, 23d session, Submission by the Greek National Commission for Human Rights (NCHR) on the Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants, François Crépeau, Mission to Greece, 27 May 2013.

legislation, to take effective measures for purging our correctional system of state bodies that violate the aforementioned principles.

Finally, it is highlighted that the accumulated and chronic problems of the correctional system have shaped a state of lack of security and violation of fundamental human rights in our country's prisons.

Article 14

Acceleration of judicial proceedings

The GNCHR participated in the session of the Standing Committee of Public Administration, Public Safety and Justice of the Parliament on the 29th January 2014, where it submitted observations with regard to the bill "Fair satisfaction due to excess of the reasonable length of proceedings in civil and criminal courts and the Court of Audit".

The GNCHR avails itself of the opportunity to remind its positions regarding the drastic increase in litigation costs for lodging legal remedies, and to once again emphasize how inappropriate this choice is as a means to resolve the problem of the excessive length of proceedings. The GNCHR, invoking ECtHR case law, has emphasized that such measures severely violate the right to access to Justice and judicial protection of a great number of individuals. This is the more so as a large and dramatically increasing part of the Greek population is exposed to poverty and social exclusion, as several treaty bodies have found.

It is an undeniable fact that the economic crisis in Greece is unprecedented in intensity and duration⁴³. According to Eurostat, in 2013 the Gross Domestic Product (GDP) of Greece had shrunk by 20.6% in comparison to 2009 (or even

by 23.2% in comparison to 2007)⁴⁴, while the Group of Analysis of Public Policy of the Athens' University of Economics notes that the poverty threshold based on a fixed rate has sharply risen, to 39% in 2012 and 44% in 2013⁴⁵. According to the Greek Statistical Authority (hereinafter ELSTAT), in 2012, 34.6% of the population (now obviously more) were at risk of poverty and social exclusion⁴⁶.

Moreover, pursuant to the 2nd MoU, the *minimum* wages under the National General CA of 15.7.2010 were reduced by 22% for all employees, except for those under the age of 25, for whom the *minimum* wages were reduced by 32%. Thus, the *minimum* monthly salary has reached 586.08 Euros and for the workers under the age of 25, 510.95 Euros, while the poverty threshold is 580 Euros⁴⁷. The ECSR found that this reduction of the young workers' salary constitutes a violation of the ESC. Indeed, in a period, of turbulence of growing intensity in the labour and social security field and of restrictions and deprivation of fundamental social rights, when a greater number of people than ever need effective judicial protection, the mounting barriers to access to Justice constitute a human rights violation of particular gravity.

For this reason and in order not to restrict access to Justice for individuals only, since it is only they who pay litigation costs, the GNCHR has recommended that, in case a legal remedy lodged by the State or legal persons governed by public law is dismissed, considerably increased litigation costs and pecuniary penalties be im-

43. See Athens University of Economics, Analysis Group for Public Policy, *Dimension of poverty in Greece of the crisis*, Newsletter 1/2012, M. Matsaganis, Ch. Leventi, E. Kanavitsa (dir.), available at: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_01.pdf and *The anatomy of poverty in Greece in 2013*, Newsletter 5/2013, M. Matsaganis, Ch. Leventi (dir.), p. 3-4, available at: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_05.pdf.

44. EUROSTAT, *Real GDP growth rate - volume*, available at: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tec00115>.

45. See Athens University of Economics, Analysis Group for Public Policy, *The anatomy of poverty in Greece in 2013*, Newsletter 5/2013, M. Matsaganis, Ch. Leventi (dir.), available at: http://www.paru.gr/files/newsletters/NewsLetter_05.pdf.

46. ELSTAT, *Living conditions in Greece July 2014*, Labour market, Table 8, Poverty-inequality, Table 6, available at: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A0101&r_param=SJO01&y_param=TS&mytabs=0.

47. ECSR 23.05.2012, Complaint No. 66/2011, General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (AEDY) v. Greece.

posed, which will have a deterrent effect⁴⁸. As it is mainly the unjustified legal remedies lodged by the State and other public entities which burden the system of Justice, this is a way to reduce the courts' backlog without creating a problem of inequality of the parties.

The GNCHR, in its comments concerning the Bill which became Law 4055/2012, invoked a specific opinion formulated in Opinion No. 4/2010 of the Administrative Plenary of the Council of State (Supreme Administrative Court), according to which "it is absolutely impossible to achieve an important reduction of the length of proceedings before the Council of State without drastically reducing the number of cases brought before it. This reduction cannot of course be achieved by legislative measures which would annihilate or seriously impede the right of individuals, as guaranteed by the Constitution and the ECHR, to seek the annulment of illegal acts or omissions of the Administration. Consequently, the only measure available to the legislator for achieving a significant reduction of the cases brought before the Council of State, is the drastic reduction of the legal remedies lodged by the State and legal persons governed by public law, which, as they exercise public power, do not have a right to judicial protection, the latter being only guaranteed to individuals"⁴⁹.

Moreover, the GNCHR has recommended as a measure of support to those heavily afflicted by unemployment, job insecurity and the weakening of CAs, in line with Articles 21, 22(1) and (5), and 25 of the Constitution, that litigation costs be abolished at least for employment and

social security cases and be drastically reduced for the other cases. At the same time, the legal aid system, which is inadequate mainly due to the very strict conditions subject to which it is available, must be reorganised and extended⁵⁰. These recommendations are also in line with the recommendations of ILO bodies for the taking of support measures in favour of workers in the framework of the crisis, as these recommendations have been formulated following complaints of the Greek Confederation of Labour (GSEE)⁵¹.

Article 19

Racist Violence and hate speech - Antiracist Legal framework

On December 17, 2013 the GNCHR issued a Press Release concerning the *Memorandum of the Greek National Commission for Human Rights (GNCHR) on the Bill on Combating Racism and Xenophobia*, by which the GNCHR, closely monitoring the initiatives towards changing or reinforcing the current antiracist legislation, restated its positions on the issue.

More particularly, regarding the Bill of the Ministry of Justice, Transparency and Human Rights "Amendment of Law 927/1979 (JAO 139)

50. Law 3226/2004.

51. ILO, *Committee on the Application of Standards*, 2013 Report (102nd ILC), available at: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/102/reports/committee-reports/WCMS_216456/lang--en/index.htm; *Committee on Freedom of Association*, 365th Report of the Committee on Freedom of Association (November 2012), case 2820, available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_193260.pdf; *Committee on the Application of Standards 2011 Report* (100th ILC), available at: http://www.ilo.org/global/standards/WCMS_165970/lang--en/index.htm. See also ILO, *Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations*, 2013 Report, available at: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/102/reports/reports-submitted/WCMS_205472/lang--en/index.htm; 2012 Report, available at: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/101stSession/reports/reports-submitted/WCMS_174843/lang--en/index.htm; 2011 Report, available at: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/%20100thSession/reports/reports-submitted/WCMS_151556/lang--en/index.htm and ILO's High Level Mission to Greece, Report (November 2011), available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/missionreport/wcms_170433.pdf.

48. GNCHR, *Comments on the Bill of the Ministry of Justice titled "Acceleration of proceedings in administrative courts and other provisions"*, Report 2010, p. 123, available at: http://www.nchr.gr/images/English_Site/DIKAIHDI-KH/2010_Dioiktikh_Dikh.pdf.

49. Minutes of the Administrative Plenary of the Council of State No. 4/2010, specific opinion regarding the provision that became Article 12 of the Bill. This opinion invokes the decisions made by the ECtHR, *Radio France v. France* 23.9.2003, par. 26 (on the admissibility), *Monasteries v. Greece*, 9.12.1994, par. 49, and *Commercial, Industrial and Rural Chamber of Timisoara v. Romania*, 16.07.2009, par. 15. To these decisions we add those of the ECtHR *Section de Commune d'Antilly v. France*, 23.11.1999 (on the admissibility) and *Danderyds Kommun v. Sweden*, 7.06.2001 (on the admissibility).

and adaptation to the Framework Decision 2008/913 /JHA of 28 November 2008 on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law”, which was brought before the Greek Parliament, the GNCHR highlighted the impact of its positions on the drafting of a new statute.

Despite the constant disruptions in the legislative procedure, the GNCHR has been consistently stressing the need to combat racist violence and has adopted the following texts:

- Press release - “GNCHR Memorandum on antiracist legislation” (16.9.2013)

- Observations on the Bill of the Ministry of Justice, Transparency and Human Rights on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law (17.3.2011) and

- Two special reports entitled “Police and Justice: combating racist violence” and “Extremist groups, public discourse and racism in sports”, which were published in the 2011 GNCHR annual report under a special heading on racist violence.

Given the crucial current social conjuncture during which the present bill is about to be examined, the GNCHR seizes the opportunity to formulate the strong belief that the message of the clear, explicit and without differentiation or reserve condemnation of racially motivated crimes, with determination and sincerity, both in theory and in practice, must be sent both inside and outside the country. Effectively combating expressions of racism and xenophobia and punishing bigotry and racist rhetoric is of primary importance to the Greek State, in particular as regards the preservation of democracy and the Rule of Law.

In view of the serious challenges our country is nowadays facing, it is imperative to align the current legislative framework for combating racial discrimination, the ineffective application of which has repeatedly been of concern to international bodies, with the provisions of the Council Framework Decision 2008/913 /OJ (28 November 2008). Therefore, the amendment of Law 927/1979 appears to *a priori* aim at “creating a modern and effective institutional frame-

work for combating demonstrations of racism and xenophobia as well as crimes committed with such motives, while covering particular aspects of the issue by introducing legal means of protection and providing proportionate and effective sanctions.”

It is of primary importance, however, to highlight the danger of focusing public attention on the criminalization of racist speech as a counterweight to the absence of any sanctions for acts of violence whatsoever. Combating racist speech is an important step which can prevent acts of racist violence. Nevertheless, under no circumstances does it fulfill the obligation to investigate and punish - and in essence actually disdain - acts of racist violence. For this reason, it is important to strongly emphasize the need to take parallel and effective educational initiatives at schools and bring into effect measures for sensitizing general population in order to avoid strengthening the impression that violence and racism are acceptable by the State and therefore by society as a whole.

Racist Violence Recording Network⁵²

Year 2013 has been of key importance for the developments of racist phenomena in Greece. The last quarter of the year is demarcated by the murder of Pavlos Fyssas, the criminal investigations and the arrest and detention before trial of persons allegedly involved in the murder, as well as of leading members of Golden Dawn with many offences, the most important being the formation of a criminal organization⁵³. During this quarter a significant decrease of incidents of racist violence is noted, reinforcing the belief

52. Pursuant to an initiative of the GNCHR and the Office of the UNHCR in Greece and the participation of NGOs and other actors, the Racist Violence Recording Network was established. The Network, which is composed of actors who offer medical, social and legal services to victims of racist violence, aims at combating racist violence. Among these actors are, *inter alia*, Medecins du Monde, Amnesty International, Hellenic League for Human Rights, Greek Helsinki Monitor, Greek Council for the Refugees, whilst the Greek Ombudsman participates with an observant status.

53. Racist Violence Recording Network, Annual Report 2013, available at: http://rvrn.org/wp-content/uploads/2014/04/Report2013_EN.pdf.

that it took a long time for the Greek authorities to acknowledge the existence, the volume, the characteristics and the need to deal with the phenomenon of racist violence.

The investigation of past cases of racist violence and prosecution of criminal acts in which members of Golden Dawn are allegedly involved have been very positive steps. In no case, however, should we ignore the long-term institutional tolerance towards crimes with bias motivation. Moreover, it should be emphasized that anti-racist rhetoric must be constantly reflected in concrete and coherent measures. At this level, the institutional deficiencies remain. The failure to provide any guarantees for the filing of complaints by persons who have been victims of racist violence but do not possess legal document is considered one of the most important deficiencies. Effective prevention and combat of hate crime presupposes the effective ability of the victim to report such a crime under safe conditions, without fear of being penalized or found in such a position that would deter the victim from reporting the crime. The setting up of the Departments and Offices combatting racist violence within the Hellenic Police, an initiative welcomed by the Network, is a necessary but insufficient condition for the effective combat against this phenomenon. Other prerequisites are necessary, which have not yet been addressed. These include transparent and objective selection and recruitment procedures of the personnel of these units; specialized training; the ability of victims of racist violence without legal documents to lodge a complaint; and effective investigation and conviction of racially motivated unlawful acts by police officers.

Moreover, the monitoring of specific cases which have been recorded by the Racist Violence Recording Network demonstrates that the racist motivation is not thoroughly and carefully investigated by law enforcement authorities from the stage of preliminary investigation. Finally, particular concern is caused due to the significant increase of incidents where police violence is connected to racist violence, namely when the perpetrators are members of the law enforcement bodies. The culture of impunity for such acts is

reinforced by the lack of an effective independent mechanism to investigate complaints of police brutality and arbitrariness, in accordance with the recommendations of international bodies.

After two and a half years of operation and after having published four reports and a number of written interventions to the state authorities, the Network notes that most of its observations are now considered as common ground. Data published by the Network constitutes a reference point for national and international human rights institutions. However, the responsibility to systematically record hate crimes is primarily a state one. A well-governed state should be seeking acknowledgment, recording and prosecution of hate crimes. On the contrary, any negligence in recognizing and dealing with the phenomenon by the competent state authorities maintains and aggravates the belief that such criminal acts are tolerated, thus fueling tensions which disrupt social cohesion and undermine the basic principles of the rule of law.

For the above reasons, under no circumstances should one get the impression that Greece has adequately dealt with the problem of racist violence. The risk of resurgence is present –many recent data indicate that– while even the temporary decrease of serious racist crimes should not allow us to overlook everyday incidents of lower intensity which reveal the constant presence of widespread racist attitudes within the society and its endemic presence in public administration and the security bodies. We must also point out emphatically that in the future, when the trials of the members of Golden Dawn shall be on-going, special care must be taken for the protection of the human rights' defenders and the witnesses of racist attacks, who may be targeted because of their role.

Findings

During the period January – December 2013, the Racist Violence Recording Network documented, through interviews with victims, 166 incidents of racist violence with at least 320 victims: 143 incidents were committed against im-

migrants or refugees, while the other 22 were committed against LGBT persons and 1 against a human rights defender (legal counselor of victims). The number of victims is significantly higher because of the recording of the incident of labor exploitation linked with racist motive in Nea Manolada, where 155 victims were shot and 35 of them hit by the supervisors of their employers.

Geographical and temporal dispersion:

103 incidents occurred in Athens, and particularly in areas of the city centre, such as Aghios Panteleimonas, Attica Square, America Square and other areas around Omonia, while 8 incidents were recorded in the broader area of the region of Attica. Moreover, 15 incidents were recorded in Thessaloniki, 15 in Patras, 1 incident with 155 victims in Nea Manolada, Ilia, 5 in Piraeus, 5 in the Prefecture of Heraklion, Crete, 4 in Chania, 2 in Mytilene, while incidents were also recorded in Rhodes, Lamia, Kos, Corfu, Kavala, Giannitsa and on a ship sailing in Greek territorial waters.

The majority of incidents occurred in public places, whereas the incidents which occurred in areas of detention were increased (23 incidents within police stations or immigrants' detention centers). This finding, together with the increase in racist incidents of police violence in general, raises particular concern (see a specific reference in the unit "Involvement of police personnel and public servants in racist attacks").

It is worth noting that during the critical period after the murder of Pavlos Fyssas and the arrest of leading members of Golden Dawn with offences of establishing a criminal organization (October-December 2013), the Racist Violence Recording Network recorded 18 incidents of racist violence. The significant decrease in the incidences of racist attacks compared to the previous months of 2013, apart from the positive dimension it bears, supports the relevant data and position of the Network regarding the existence of hit squads, against which the Greek State was unfortunately too slow to take action.

Characteristics of the attacks: The majority of incidents concern physical attacks against migrants and refugees, while the types of crimes are mainly severe personal injuries (in 75 cases)

and personal injuries (in 58 cases), mostly combined with threats, verbal abuse, property damage and theft. Most incidents occurred at night or in the early morning hours.

There were also 27 incidents of verbal violence (verbal abuse, threats), 1 of which was combined with insults to the victim's religion, 1 was combined with indecent exposure/insult to sexual dignity and 12 with arbitrary detention after the victim was arbitrarily brought before the authorities. Furthermore, there were 2 incidents of arson and 3 incidents of disturbance of the domestic peace, accompanied by threats and verbal abuse.

It must also be noted that the Racist Violence Recording Network recorded, after contact with the victim's family and representatives of the Pakistani community, the fatal attack against the 26-year old Sachzat Loukman by two persons on a motorcycle in Petralona in early 2013.

In at least 20 recorded incidents, the victims were targeted due to discriminatory motives in conjunction with other motives. These are the so-called "mixed motive" hate crimes, a phenomenon which has been identified and analyzed in detail in the relevant international literature⁵⁴. The "mixed motive" incidents which were recorded by the Network concern either racist attacks emanating from and in conjunction with labor exploitation (the most emblematic case is in Nea Manolada) or racist attacks followed by removal of assets (mobile phones, money and/or legal documents of residence). These incidents are typical racist crimes, since the victim is targeted and the criminal act takes place because of the victim's perceived "diversity". The victim's "diversity" in these incidents is the determining element⁵⁵.

54. *Although one definition of the "typical" hate crime is widespread, when the perpetrator's motive is purely racist, many times the motivation behind a hate crime is quite complex. Research has shown that hate crimes often have multiple motives. ODIHR-Hate crime laws pp. 53-54.*

55. *See also the Special Report of the Greek Ombudsman, "The phenomenon of racist violence in Greece and how it is combated", p. 14.*

Victims: The victims who approached the members of the Network and reported the incidents, consisted of 296 men, 11 women, 1 trans man and 12 trans women.

The average age of victims is 29 years.

Within the group of **immigrants and refugees**, the victims originated from Afghanistan (51), Pakistan (11), Algeria (4), Bangladesh (164), Egypt (4), Morocco (8), Somalia (3) Sudan (6), Guinea (6), Tunisia (1), Iran (6), Syria, (3), Eritrea (1), Congo (4), Nigeria (6), Senegal (1), Palestine (1), Ivory Coast (3), Albania (1), Burkina Faso (3), Ghana (1), Libya (1), Mali (2), Mauritania (1), New Guinea (1) and Cameroon (1). Furthermore, 2 victims were citizens of Bulgaria, while in one incident the origin was not declared.

As regards the legal status of the above victims (at the time they were recorded by the Network): 66 were asylum seekers, 4 were recognized refugees, 14 were holders of legal residence permits, while 213 held no legal documents or were under deportation orders.

In the vast majority of cases, the victims consider that their characteristics as foreigners is the reason for the attack; they believe that they were targeted because of their skin color, ethnic origin or religion and/or any other relevant characteristic revealing the fact they were not natives (the majority of foreign victims were Muslims).

Within the **group of LGBT persons**, the Racist Violence Recording Network documented in 2013 six (6) victims of attacks based on sexual orientation. These incidents involve threats, verbal abuse and, in one case, physical injuries.

There were also 16 recorded victims of racist violence due to gender identity. Most of them concern cases of arbitrary detention of trans women in Thessaloniki, where many persons were multiply victimized, since they were taken in police stations in degrading conditions and detained for two or three days (see a specific reference in the section "Involvement of police personnel and public servants in racist attacks"). There were also 4 recorded incidents involving verbal abuse, threats and personal injuries.

Finally, the Racist Violence Recording Network recorded an incident of arbitrary detention of the lawyer of the victims during the above-

mentioned incident when the victims were arbitrarily brought before the authorities.

Perpetrators: The perpetrators of the attacks recorded were almost always men, except for 14 cases of attacks by mixed groups where participation of women is also recorded. In two incidents women were recorded as perpetrators: one incident of verbal abuse and denial of medical treatment in a hospital pharmacy because of national origin, and one incident of verbal abuse and personal injury due to sexual orientation.

The average age of the perpetrators in the incidents where the victims were able to assess it, was approximately 27 years. The overwhelming majority of the perpetrators are of Greek nationality. There were also 3 recorded assaults by mixed ethnic groups, e.g. an assault by a group involving Albanian perpetrators in the center of Athens. In only 6 among 166 reported assaults there was one single perpetrator. Most assaults were committed by groups of 2-10 persons.

Verbal assault is recorded in 2 incidents (verbal abuse, threats, degrading behavior), while in 2 incidents the perpetrators were the employers of the victims. Finally there were 44 recorded incidents of violence by uniformed officers (see next chapter).

In 75 cases, the victims of the attacks believe that the perpetrators are linked to extremist groups. This also emerges from the qualitative data collected regarding the attacks, as well as the *modus operandi* recorded in the 2012 annual report and continues to be recorded in 2013: in these cases, the perpetrators are believed to act in organized groups, moving either by motorcycle or on foot, often being accompanied by large dogs. They are dressed in black and at times with military trousers, wearing helmets or having their faces covered. Most assaults occur after sunset or in the early morning hours. Motorcycle or foot "patrols" by persons dressed in black are the most common practice; they act as self-proclaimed vigilante groups who attack refugees and migrants in the streets, squares or public transportation stops.

It must be noted that, in 15 cases, the victims or witnesses to the attacks reported that they recognized persons associated to Golden

Dawn among the perpetrators, because either they wore the insignia of the organization, or they were seen participating in public events of the organization in the area, or they were known as members of the local branches of the party.

Intensity of attacks and weapons: Qualitative data on the nature of the attacks resulting from the recording of the incidents demonstrate the continuation of the modus operandi of racist violence organized groups in 2013: the victims report the use of weapons during the attacks, such as clubs, crowbars, folding batons, spray, chains, brass knuckles, knives and broken bottles, use of large dogs. The victims often suffer multiple injuries such as fractures, sprains, lesion injuries, abrasions, eyesight and hearing damages, symptoms of post-traumatic stress, etc.

Involvement of police personnel and public servants in racist attacks: Apart from the aforementioned incidents, the following picture prevails in the incidents involving police officers: **third country nationals, regardless of their residency status, are exposed to violent behavior on the part of some police officers and other law enforcement officials.** It appears that they are targeted because of stereotypes, shortcomings, and distortions within the migration policy and because of their particular vulnerability, as the incidents often take place without the presence of witnesses or in detention facilities. The Racist Violence Recording Network observes with great concern the increase in incidents where police violence is linked to racist violence.

Among 44 incidents of violence by uniformed officers recorded in 2013, 23 took place in detention facilities. In 31 incidents, the victims reported that they were targeted because of the fact they were not natives and/or their skin color, religion and ethnic origin. 10 of them took place in detention areas (police stations, detention centers). In these incidents the uniformed officers, during the exercise of their duties and in routine operations, resort to unlawful acts and violent practices.

In 12 incidents recorded during June-July 2013, the victims were targeted due to their gender identity: the incidents involve repetitive arbitrary detention of trans women in Thessa-

loniki. These incidents were reported extensively in the press during that period and they were accompanied by threats, verbal abuse, derogatory characterizations regarding gender identity, denial of access to a legal counsel, and in one case even denial to provide medication.

Finally, the Network expresses great concern over the incident regarding the arbitrary detention of the victims' legal counselor.

Furthermore there were 2 recorded incidents where the perpetrators were public officials, namely:

- 1 incident during which a student, according to her testimony, fled to the teachers' room to be protected from being attacked by her classmates because of gender identity. The school guard locked her in the classroom, showing indifference for her security, and when the Director of the school arrived, he allegedly told her, "I will call Golden Dawn just for you".

- 1 incident during which a hospital pharmacy supervisor verbally allegedly abused a foreign woman and refused to give her medical treatment, although she showed her asylum seeker's documentation.

The Racist Violence Recording Network expresses particular concern regarding recorded racist incidents by uniformed officers and civil servants, noting that they should be addressed with particular attention as they bear a particular moral condemnation since they are being committed by representatives of the state.

Complaints and the authorities' response: At the time of the recording, only 33 among 166 incidents were reported to the police, thus initiating criminal proceedings. The vast majority of victims did not wish to take any further action, mainly because of fear associated with the lack of legal documents (see below, "Access of the victims to the justice system").

There were also reports concerning unwillingness or discouragement and, in some cases, refusal on behalf of the police authorities to collaborate in practice and encourage the lodging of a complaint. Furthermore, some victims did not wish to lodge a complaint because they have previously been victims of police violence or because they knew that the perpetrators had relationships with the police and/or Golden Dawn

and they feared that they would be targeted. There were also reports on the lack of confidence of the victims in the justice system and consequently many of them feel that it would be hopeless to initiate criminal proceedings.

These indicative reports demonstrate that, in general, an important part of the prosecuting authorities consider racist attacks as an everyday phenomenon integrated into a "normality" and, therefore, do not feel there is any special need to address it. The victims' testimonies frequently show that, when present, authorities avoid intervening during the incidents and, when they do so, they often treat the victims with depreciation and/or they are discouraging them from initiating any process.

The Racist Violence Recording Network once again assesses that the recorded findings are exceptionally alarming, while increasing concern rises from the fact that the incidents recorded by the Network's members are only the tip of the iceberg. The geographically limited range of the participating organizations, the spreading fear amongst the victims which often prevents them from approaching even the organizations which support them so as to report the incidents, even anonymously, as well as the limited capacity of organizations to provide effective protection to the victims, are strong indications that the number of racist violence attacks recorded by the Network is much lower than the actual one. This conclusion is reinforced from the frequent media reports of incidents in areas different from the ones where the participating organizations are active, while it is validated by the report of the Greek Ombudsman: "It is interesting but not inexplicable that the incidents which were initially collected from the press are usually not found in the list of the Network and vice versa. These are essentially two ways of recording which **complement one another** since most victims of attacks who have chosen to address the Network do not wish, mainly because of fear, frustration or lack of confidence in the state institutions, to take further actions in respect to their case"⁵⁶.

56. See also the *Special Report of the Greek Ombudsman, "The phenomenon of racist violence in Greece and how it is combated"*, p. 15.

Important developments against racist violence by the competent police and judicial authorities

Departments and Offices combating racist violence within the Greek Police:

In its 2012 Annual Report, the Network welcomed the legislative initiative of the Ministry of Public Order and Citizens Protection to establish Departments and Offices combating racist violence within the Greek Police (Presidential Decree 132/2012). At the same time the necessary conditions for the effective operation of these units were highlighted, including transparent and objective selection and recruitment processes of the officers, specialized training, as well as the urgent need to investigate and convict unlawful actions by racially motivated police officers.

According to data shared with the Network by the Greek Police, in 2013, the competent authorities of the Greek Police (Departments and Offices combating racist violence) recorded nationwide one hundred and nine (109) cases with suspected racist motive. All of them were investigated further and were submitted to the local competent Prosecuting Authorities. In forty-three (43) of them charges were pressed under Law No. 927/1979.

However, these figures relate only to a small sample of racist violence assaults which took place in Greece in 2013, since as explained below, they are reports by holders of legal residence documents and therefore had the possibility to lodge a complaint before the police authorities (apart from the telephone complaints). It is indicative that, from the 166 incidents recorded by the Network, only 33 were actually reported to the police.

Moreover, the Racist Violence Recording Network notes that the two-day training for persons serving in these Departments at the beginning of their operations is considered insufficient for the increased training needs on such sensitive and complex issue. The Network therefore suggests a mandatory process of continuous training, for the police officers appointed in these Departments, as well as for the entire personnel of the

Hellenic Police who come into contact with vulnerable social groups. To that end, the Network has repeatedly proposed to the Greek authorities to formally request assistance from international and European organizations with expertise and experience in training security bodies and judicial authorities. It is also proposed to draft Guidelines containing basic information and guidelines related to hate crime. The Racist Violence Recording Network could be actively involved.

Access of victims to the justice system:

There is, currently, no guarantee as regards the possibility to lodge a complaint by persons who do not hold legal documents. Persons without legal residence documents, who constitute the majority of victims of racist attacks according to the recordings of the Network, even in case they wish to denounce the incidents, are automatically detained upon their arrival at the police station, and issued with detention and deportation orders. As a result they are deterred from reporting racist violence incidents against them. If legal proceedings are initiated, persons without legal residence documents are again discouraged to participate in the process, as they are threatened with arrest and detention for the purpose of deportation. It must be stated that the majority of victims who were recorded by the Network in 2013 did not wish to lodge a complaint due to fear mainly related to the lack of legal documents.

However, effective prevention and combat of hate crime presupposes the effective ability of the victim to report such a crime under safe conditions, without fear of being penalized or found in such a position that would deter the victim from reporting the crime. Competent authorities should encourage and facilitate the victims –regardless of their residence status in the country– to report threats or assaults against them. The Racist Violence Recording Network, in order to effectively address the above issue and reduce subsequent impunity, had proposed in its first recommendations towards the authorities

in 2012 to explicitly provide for the suspension of arrest and deportation decisions against victims who file a complaint, complemented by the granting of a residence permit on humanitarian grounds, similar to the protection framework for victims of trafficking. More specifically, it is suggested, in cases where victims and/or witnesses without legal residence documents report incidents of racist violence, to suspend arrest and deportation decisions under a special prosecutor act which shall at first verify the grounds of the complaint and shall recognize a victim or witness of a racist crime as such, in order to grant a special protection status (residence permit on humanitarian grounds) for the time deemed necessary for the prosecution and conviction of the perpetrators and pending final judgment in the criminal proceedings against the offender.

The above proposal by the Network was reflected in the draft for the Ratification of the Code of Immigration and Social Integration, as was initially submitted in the Greek Parliament, in the provisions on humanitarian status (Article 19) where in case (b) it was added that it would be possible to grant a residence permit for humanitarian or other reasons to “victims and essential witnesses of crimes which are provided for in Articles 187, 309 and 310 of the Criminal Code or which are punished as a felony and committed against their life, health, physical integrity, assets, property and personal and sexual freedom, provided that the prosecution procedure has been initiated or that preliminary examination was ordered pending a final court decision or until the procedure is closed. The fulfillment of these requirements shall be established by an act of the competent Public Prosecutor, both before and after the prosecution. The act of the Public Prosecutor shall be notified to the Directorate of Migration Policy of the Ministry of Interior”.

The above provision, which provided for a residence permit on humanitarian grounds for all victims of felonies, came to fill the legal vacuum which existed on the residence permits of racist crimes victims, by expanding it to all victims of felonies irrespective of the racial motive in the criminal acts. The Racist Violence Recording Net-

work welcomed this initiative insofar as it would contribute to the effective access of victims and witnesses to the Greek justice system. The Network expresses its great concern for the non adoption of this specific provision, as the Code of Immigration and Social Integration was ratified without the provisions for humanitarian status (Article 19). In any case, the Network expresses its intense opposition to the recently promoted amendment which essentially exempts public officials from any accountability and leads to the further intimidation of the victims. This unacceptable amendment reverses the burden of proof in the expense of the victims, threatening them with deportation and immediate court under the flagrant crime procedure and essentially criminalizing the recourse to legal protection⁵⁷.

The message of the State must be the absolute respect of the physical integrity and safety of any person living in the Greek territory. Lack of a protection mechanism for victims of racist violence sends a message of impunity to organized groups of racist violence and exacerbates the lack of confidence in the rule of law.

Adequate investigation of racial motive:

The Racist Violence Recording Network recognizes the Greek authorities have made positive steps towards effective recording and prosecuting hate crimes. The recognition of the racial motive as an aggravating circumstance in November 2013 for the first time, in a trial regarding arson in a store in Kypseli belonging to a national of Cameroon is an important step towards this direction. Another positive step is the significant increase in racially motivated cases which have found their way to the courts, the most significant being the ongoing trial for the murder of Sachzat Loukman in January 2013 in Petralona.

⁵⁷. See the relevant press release by the Racial Violence Reporting Network: <http://rvrn.org/2014/03/%CE%BD%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%85%CF%81%CE%B8%CE%B5%CE%AF-%CE%B1%CE%BC%CE%AD%CF%83%CF%89%CF%82-%CE%B7-%CE%B1%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B7-%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80/>.

However, based on the monitoring of specific cases which have been recorded by the Racist Violence Recording Network, it appears that the racial motive is not thoroughly and carefully investigated by the law enforcement authorities at the stage of preliminary investigation. The Police Circular dated 24/5/2006, which states that, in the framework of their enforcement action and particularly during preliminary investigation, the Police Authorities should investigate the possibility of a racial motive in the crimes committed, should collect information and record/report incidents through a specific form for all crimes with racist or multiple (mixed) motive, seems to remain inactive.

In terms of court proceedings, the impunity of the perpetrators is a result of the fact that the relevant provision of Article 79 par. 3 of the Criminal Code which was added through a legislative amendment in 2008 and stipulates that the perpetration of an act of hatred on national, racial, or religious grounds or hatred due to differentiated sexual orientation or gender identity constitutes an aggravating circumstance, is not applied by neither the police nor the Prosecutor at the stage of the criminal prosecution; it is applied only at the stage of the decision on the sentence, thus, after the guilt or innocence of the offender has been established.

It is therefore necessary to take an immediate legislative initiative in order to ensure the investigation of racial motive at the stage of preliminary investigation, regardless of the aggravating circumstance at the stage of the decision on the sentence.

Along with the explicit commitment of the prosecuting authorities to record, from the moment a complaint has been filed, any events or suspicions of the victim that relate to racist motives, it is required to establish provisions which: a. provide that the crime committed with racist motive is a distinct offence; or b. provide, in relation to some specific types of crimes (including, indicatively, those against life, physical integrity, personal freedom and property), for a sentence increase in case the crime is committed due to racist motive; or c. provide for the racist motive to constitute a general aggravating

circumstance, but within a specific framework regarding the sentencing of the crime. In that manner, the exercise and initiation of the prosecution will be enabled, based on a specific type of crime that will allow the investigation of the racist motive already from the beginning of the criminal proceedings, including the stages of interrogation and judicial process.

Nevertheless, it should be reiterated that, notwithstanding any legislative amendment, the State should provide adequate training and guidance to the prosecuting and judicial authorities involved so that the racist motive is investigated at all stages of the criminal proceedings.

Adequate investigation and combat against racist violence by police officers:

The Racist Violence Recording Network notes with concern the increase in incidents where police violence is linked to racist violence. It is imperative to deal effectively with the reports/testimonies/complaints about any kind of police arbitrariness, whether it is an offense by the police officers during the performance of their duties or perpetuation of stereotypical reactions against the victims, which are stemming from personal opinions, or the absence of specific training so that racist behaviors which constitute violations of human rights may directly or indirectly evolve. Therefore, the practical and unconditional condemnation on behalf of the State of any act of police brutality and arbitrariness is imperative.

To this end, it is proposed to amend the current legislative framework with a view to establishing an effective mechanism for complaints regarding police violence and arbitrary incidents, for the independent investigation and monitoring in accordance with the recommendations of international organizations. The Network emphatically reiterates the recommendations of the Greek Ombudsman and the National Commission for Human Rights⁵⁸ in order to resolve the issue of the effective functioning as well as of the

independence of the Offices against Incidents of Arbitrariness, which are provided for by Law No. 3938/2011, but are not operating. The same applies for the Commission which is foreseen in the same Law for the assessment of the complaints, the function of which is critical in order to review cases after the issuance of relevant decisions by the European Court of Human Rights.

Adequate investigation of attacks on grounds of sexual orientation and gender identity:

The Racist Violence Recording Network has expressed its satisfaction for the explicit inclusion of gender identity in the last subparagraph of Article 79 par. 3, namely in cases of crime victims where the motive of hatred constitutes an aggravating circumstance under Law No. 4139/2013. This is a positive step that brings our country closer to European laws and practices.

However, P.D. No. 132/2012 by the Ministry of Public Order and Citizen Protection on the establishment of specific Departments and Offices combating racist violence includes persons or groups of persons victimized solely because of "their racial or ethnic origin or their religion". Therefore, both this P.D. and any legislative initiative aiming to tackle hate crime should include the cases of persons being targeted because of a different sexual orientation and gender identity.

58. http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/astunomia/Grafeio_Kataggelion_2010.pdf

2. Προφορικές Δηλώσεις

2.1. Προφορική δήλωση της ΕΕΔΑ κατά την παρουσίαση της Έκθεσης για την Ελλάδα της Ομάδας Εργασίας για τις Αυθαίρετες Κρατήσεις, στην 27^η Σύνοδο του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Η.Ε. Η δήλωση αναγνώστηκε από την εκπρόσωπο του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου των Εθνικών Επιτροπών Προστασίας και Προώθησης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη Γενεύη (ICC), Katharina Rose (1.9.2014)

The Greek National Commission for Human Rights warmly thanks the Working Group for visiting Greece and meeting its representatives. We fully agree that progress has been made, but much remains to be done, mainly in practice.

We share the Working Group's concern for the length of detention of migrants, the failure to apply alternatives and the detention of minors, bad detention conditions and the heavy backlog of asylum cases – problems to which we have repeatedly drawn the authorities' attention. We agree with the positive evaluation of several legislative measures, including those regarding asylum procedures. However, there are currently problems with the staffing of the appeals committees, which hamper their operation and independence and which the Government should be asked to remedy.

We are very glad that the Working Group recalls that 90% of undocumented migrants enter the EU via Greece, which for most is not their final destination, while the Dublin system criteria that overburden the Greek asylum system, in particular in times of financial crisis, are maintained by Regulation (EU) 604/2013.

Besides, we note that budget cuts have dangerously affected the de-institutionalization of the mentally ill.

We agree with the Conclusions and Recommendations. We particularly thank the Working Group for recommending the reinforcement of our Commission through the provision

of competent staff and resources.

However, support for the de-institutionalization of the mentally ill should also be recommended, while, regarding migrants, recommendations should also be addressed to the EU. The Special Rapporteur on human rights of migrants stressed the need for more solidarity and responsibility-sharing among EU Member States and for the revision of the Dublin system. Indeed, in view of the growing migration flow, it is not merely by providing financial assistance to Greece that the EU will fulfil its primary duty to protect human rights. The EU asylum system must be re-designed and focus on human dignity and rights – not merely on ways to stockpile human beings in some Member States.

2.2. Συμμετοχή της ΕΕΔΑ μέσω τηλεδιάσκεψης στη συνάντηση της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία με τους Εθνικούς Θεσμούς ΔΑ και τους εθνικούς μηχανισμούς παρακολούθησης της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η επιστημονική συνεργάτιδα, κυρία Α. Τσαμπή, η οποία ανέγνωσε και σχετική δήλωση (23.9.2014)

ICC: First Meeting between the CRPD Committee and NHRIs

Greek National Commission's for Human Rights Oral statement

The Greek National Commission for Human Rights warmly thanks the Committee on the Rights of Persons with Disabilities (Committee) and the ICC for inviting it to participate, as a NHRI, in this important forum.

However, we deplore the fact that no independent monitoring mechanism has been set up in Greece in compliance with Article 33(2) of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (the Convention). This is an infringe-

ment to the Convention and to EU law of which the Convention has become an integral part.

The violations of the rights of persons with disabilities are not scarce in Greece. For example, many public buildings are not accessible to persons with mobility problems. The right of access to education is often violated.

More generally, we strongly support the strengthening of the interaction between the Committee, NHRIs and other NMMs.

The Committee should require that a channel of information exchange and cooperation between NHRIs and NMMs be established in each country, which will be continuously open and will yield material for the Committee. It should be also ensured that sufficient time is given to consideration by the Committee of the cooperation between NHRIs/NMMs and with the Committee and due account should be taken of the costs involved in securing the effectiveness of this cooperation.

Apart from simplifying the reporting procedure itself, it is important for the NHRIs to be able to present a report/communication at any moment at which they deem this necessary. In this way the *décalage* between the report cycles can be avoided. The designation of focal points within both the Committee and NHRIs/NMMs should be encouraged so that the interaction among them can be fostered.

The Draft Programme of work suggests that the Committee Concluding Observations should support the establishment and development of NHRIs/NMMs. It should be added, that these Observations should also invite the States to support, strengthen and ensure the effective and independent operation of the already existing NHRIs/NMMs. Finally, a practical data-base providing all kinds of information and material necessary for the effective cooperation of NHRIs/NMMs with the Committee should be created.

3. Εισηγήσεις

3.1. Εισήγηση Προεδρεύουσας του Ε' Τμήματος της ΕΕΔΑ, κ. Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, σε στρογγυλή τράπεζα με γενικό θέμα «Εμπειρίες από την εφαρμογή μέτρων λιτότητας και παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε περίοδο περιορισμένων οικονομικών πόρων», στη συνάντηση της Διεθνούς Επιτροπής Συντονισμού των Εθνικών Θεσμών Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ICC), Γενεύη (13 Μαρτίου 2014)

Experiences with austerity measures and violations of human rights in times of limited economic resources*

by Sophia Koukoulis-Spiliotopoulos

Preliminary observations

1. In January 2014, the European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI) addressed open letters to Mr. J.-M. Barroso, President of the European Commission, and Mr. M. Draghi, President of the European Central Bank, "On the upcoming Troika visit to Greece". In these letters ENNHRI expressed its concern for the austerity measures imposed on Greece by "Memoranda of Understanding" (MoUs)

* This paper draws on a paper entitled "Austerity measures v. Human Rights and EU foundational values", which was attached to the open letters of the European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI), dated 10 January 2014, to Mr. J.-M. Barroso, President of the European Commission, and Mr. M. Draghi, President of the European Central Bank, "On the upcoming Troika visit to Greece": <http://nhri.ohchr.org/EN/Regional/Europe/Pages/Regional-Documents.aspx>; and <http://www.nchr.gr/index.php/en/2013-04-03-10-23-48/2013-04-03-10-41-02>. See also our contribution to the Turin Conference on the European Social Charter, 2014: <http://racseanesc.org/2014/10/11/contributions-individuelles-des-membres-du-racse-a-la-conference-de-turin-2014-individual-contributions-of-members-of-the-anesc-to-the-conference-of-turin-2014>. The statistics are updated. The views herein expressed do not necessarily reflect those of the GNCHR.

signed by the European Commission, acting on behalf of the Euro-area Member States, and the Hellenic Republic, as conditions for the disbursement of loan installments. The implementation of the MoUs is monitored by the "Troika" (International Monetary Fund (IMF), European Commission and European Central Bank (ECB)).

2. As ENNHRI underlined in its open letters, "several [MoU] requirements have been and are being fulfilled at the expense of the full enjoyment of human rights by the people of Greece, including civil and political rights and economic, social and cultural rights". However, ENNHRI's concerns are wider. Its observations and recommendations were aimed at safeguarding universal values and principles, which also constitute foundations of the European Union (EU).

3. In support of its observations and recommendations ENNHRI invoked findings of treaty bodies, in particular the European Committee of Social Rights (ECSR), the quasi-judicial body which is competent to interpret and monitor the application of the European Social Charter (ESC), according to which several austerity measures taken in Greece violated the ESC. ENNHRI also invoked reports of international independent experts, in particular the "UN independent expert on the effects of foreign debt and other related international obligations of States on the full enjoyment of all Human Rights, particularly economic, social and cultural rights", Dr. Cephas Lumina, who also harshly criticized the adverse effects of austerity measures on human rights in Greece and other countries.

4. ENNHRI called for "new methods and measures for the EU and the Troika to ensure that their proposed policy changes in a given country do not arbitrarily affect certain segments of the society – especially vulnerable groups – disproportionately or lead to effective infringements of the enjoyment of essential human rights". "Only by connecting macro-economic decision-making processes and human rights can we decelerate, perhaps even invert, the transformation of the financial crisis into a humanitarian crisis".

5. ENNHRI recalled that the EU Member States are bound by human rights obligations and that the EU has oriented all its policies

on human rights in the EU Treaty and the EU Charter of Fundamental Rights (the EU Charter) which is binding on Member States and all EU bodies. It consequently called on the European Commission and the ECB to carry out a systematic *ex ante* human rights impact assessment of all austerity measures; to make sure they do not lead to human rights violations; and to integrate human rights institutions and experts in the process of macro-economic decision-making.

6. Indeed, as the ECSR is constantly stressing, *“the economic crisis should not have as a consequence the reduction of the protection of the rights recognised by the [European Social] Charter. Hence, governments are bound to take all necessary steps to ensure that [they] are effectively guaranteed at a period of time when beneficiaries need the protection most [...]. Doing away with such guarantees would not only force employees to shoulder an excessively large share of the consequences of the crisis, but also accept pro-cyclical effects liable to make the crisis worse and to increase the burden on welfare systems”*.

7. The above core principles, which underlie the work of the ECSR, were recalled in seven decisions by which the ECSR found that several austerity measures taken in Greece violated the ESC 1961¹. The dramatically deteriorating socio-economic situation in Greece provides a typical example of how austerity measures may seriously undermine human rights, in particular social rights. Other quasi-judicial treaty bodies, such as the ILO Committee on the Application of Conventions and Recommendations (CEACR), the ILO Committee on Freedom of Association

(CFA) and the Council of Europe (CoE) Committee of Ministers in its capacity as a treaty body for the European Code of Social Security, have also found that austerity measures taken in Greece are violating the treaties the application of which they are monitoring.

8. In the issue paper *“Safeguarding Human Rights in times of economic crisis”*², the CoE Human Rights Commissioner underlined that, since 2010, many governments have focused on emergency austerity policies, often side-stepping regular channels of participation and democratic checks and balances. Public budget cuts, regressive tax hikes, reduced labour protection and pension reforms have exacerbated the severe human consequences of the economic crisis, affecting the whole spectrum of human rights. However, *“economic, social and cultural rights are not expendable in times of economic hardship, but essential to sustained and inclusive recovery”*. He draws attention to the accountability of European and international institutions of economic governance, *“which have assumed a central role in enforcing austerity”*.

9. The findings of international treaty bodies, officials and experts are mostly converging. They are all stressing that the socio-economic and financial crisis does not exempt States from their duty to respect and effectively safeguard, in law and in practice, human rights, which set limits to state financial and social policies. At the same time, they are seriously questioning the overall effectiveness of austerity measures. Moreover, they often draw attention to the accountability of all the parties to the *“mechanism of support”* to the Greek and other economies for the observance of these limits. Indeed, all EU institutions are accountable for this situation along with Member States, under the EU Charter (see No. 21 below).

10. The ECSR, the ILO bodies, the CoE Committee of Ministers and Dr. Cephas Lumina quote a Recommendation by the Greek National Commission for Human Rights (GNCHR) *“On the imperative need to reverse the sharp de-*

1. ECSR decisions on the merits of 23.05.2012, Complaints No. 65/2011, *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece*; No. 66/2011, *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece*; ECSR decisions on the merits of 07.12.2012, Complaints No. 76/2012, *Federation of employed pensioners of Greece (IKA-ETAM) v. Greece*; No. 77/2012, *Panhellenic Federation of Public Service Pensioners (POPS) v. Greece*; No. 78/2012, *Pensioners' Union of the Athens-Piraeus Electric Railways (I.S.A.P.) v. Greece* No. 79/2012, *Panhellenic Federation of pensioners of the Public Electricity Corporation (POS-DEI) v. Greece*; No. 80/2012, *Pensioners' Union of the Agricultural Bank of Greece (ATE) v. Greece*.

2. See www.commissioner.coe.int.

cline in civil liberties and social rights"³. In this Recommendation, the GNCHR summarised striking features of the situation in Greece. It expressed its "deep concern" about "the dramatic deterioration of living standards", "coupled with the dismantling of the Welfare State and the adoption of measures incompatible with social justice" which breach European and international human rights norms. Warning that there is "[no] future for the Union, if fundamental civil liberties and social rights are not guaranteed", the GNCHR called for "a joint mobilization of all European forces, if it is to save the values on which the European civilization is founded". In a recent follow-up Resolution, the GNCHR presented the decisions and reports of treaty bodies and it reiterated and updated its recommendations⁴. As EU "economic governance" measures of purely monetarist character, with spillover effects across Greater Europe, are multiplying, the call of the GNCHR is more urgent than ever.

11. The European Commission shares the above concerns. In particular, deploring that "social issues have so far not appeared explicitly in the implementation of the MIP [macro-economic imbalances procedure]", it underlines that "making such a link more explicit [...] would ultimately help to identify policy measures to correct imbalances while minimizing their social consequences" and proposes a social dimension for the EMU⁵.

A. Features of the real situation in Greece

12. An ILO High Level Mission that visited Greece in September 2011 estimated that "should unemployment increase to 1 million from the [then] 800.000, social security funds would lose €5 billion annually and the sustain-

ability of the benefits provided by them would be called into question"⁶. The ECSR also recalled in all Greek cases that "the increasing level of unemployment is presenting a challenge to social security and social assistance systems, as the number of beneficiaries increases, while tax and social contribution revenues decline".

13. Meanwhile, unemployment in Greece is soaring. According to the latest data of the Hellenic Statistical Authority (ELSTAT), in June 2014 (a period of seasonal employment), the unemployed were 1.303.884 and the unemployment rate was 27% (men: 23.8%, women 31.1%, 15-24 age group: 51.5%)⁷. Long-term unemployment (over 12 months) was 71.4% of total unemployment in the first quarter of 2014⁸. The unemployment allowance, which a mere 9% of the registered unemployed receive for a maximum of twelve months in principle, is EUR 360 per month, plus EUR 36 for each dependent family member⁹.

14. This allowance is well below the poverty threshold, which, as the ECSR indicated, is about EUR 580 for Greece; at the same time, the ECSR deplored that there is no concept of a "subsistence wage" in Greece and warned of "a large scale pauperization of a significant segment of the population" – problems also underlined by the ILO CEACR.

15. Recent research revealed that, in 2013, 44,3% of the population were below the poverty threshold; 1 in 7 persons were below the 'extreme' poverty threshold (compared to 1 in 9 in 2012 and 1 in 45 in 2009), mainly due to "the steep rise in joblessness, combined with the dramatic gaps in coverage left by a patchy and inadequate social safety net. This is Greece's New Social Question", a dramatic feature of which is "the massive phenomenon of jobless couples with children, lacking unemployment benefits or other income support". "A sharp shift in pol-

3. Recommendation adopted unanimously by the GNCHR Plenary on 8 December 2011: <http://www.nchr.gr/index.php/en/2013-04-03-10-23-48/2013-04-03-10-41-02>.

4. "The NCHR Recommendation and decisions of international bodies on the conformity of austerity measures to international human rights standards", see website in previous note.

5. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. "Strengthening the social dimension of the EMU". COM(2013) 690 final.

6. ILO, Report on the High Level Mission to Greece (Athens, 19-23 September 2011): <http://www.ilo.org>.

7. ELSTAT Press release September 11 for June 2015: <http://www.statistics.gr>.

8. <http://www.statistics.gr>.

9. According to the Manpower Employment Organisation (OAED) which pays it: <http://www.oaed.gr>.

icy is called for: a comprehensive upgrading of income support and social services to prevent the economic crisis from mutating into a social catastrophe"¹⁰.

16. The ILO Mission deplored the lack of any social impact assessment of the austerity measures. When it met the Mission, the Government admitted that "it did not have an opportunity, in meetings with the Troika, to discuss the impact of social security reforms on the spread of poverty, particularly for persons of small means, and the social security benefits to withstand any such trend [nor] the impact that policies in the area of taxation, wages and employment would have on the sustainability of the social security system". Also, the Mission "was struck by reports that in discussions with the Troika employment objectives rarely figure".

17. When they met the Mission, the European Commission's representatives expressed "serious doubts about the sustainability of the situation", while the IMF representatives "were very concerned about high and rising unemployment, not least as Greek social safety nets were weak [...] only a few of the unemployed received adequate unemployment benefits" (see Nos. 13-14 above). No meeting of the Mission with the ECB is reported.

18. By not responding to questions asked by the ECSR (see No. 30 below), the Government reaffirmed the lack of any social impact assessment of the austerity measures.

19. This omission has not been subsequently remedied, as the ILO CEACR and the CoE Committee of Ministers deplored. Both bodies stressed the urgent necessity for such an assessment, to be made in cooperation with the social partners, and to be "put on the agenda of future meetings with the parties to the international support mechanism", with the aim of "determining the most rapid scenarios for undoing certain austerity measures and returning disproportionately cut benefits to the socially acceptable level

10. Athens University of Economics and Business, Policy Analysis Research Unit (PARU), Newsletter 5/2013, "Poverty in Greece: trends in 2013": <http://www.paru.gr>.

which at least prevents the 'programmed' impoverishment of the beneficiaries"¹¹.

20. UN Independent Expert Dr. Cephias Lumina¹² is stressing that rights guaranteed by international law, "particularly socio-economic rights, are under threat of being undermined by the harsh procyclical policies the Government has been constrained [by the Troika] to implement"; "the successively rigid measures have resulted in the contraction of the economy and significant social costs for the population (including high unemployment, homelessness, poverty and inequality)". He is also deploring drastic health budget cuts and rising barriers to access to health and medical care. The growing deterioration of physical and mental health care is also of concern to the CoE Parliamentary Assembly, which is warning that "Greece is now faced with a health and even humanitarian crisis"¹³.

B. Are the measures condemned by treaty bodies compatible with EU law?¹⁴

I. Measures condemned by the European Committee of Social Rights in light of EU law

21. The social rights enshrined in the ESC

11. CEACR Report ILC 102nd Session (2013); ILC 103rd Session: C. 102, Greece; Committee of Ministers Resolution CM/ResCSS(2013)21 (period from 1 July 2011 to 30 June 2013).

12. UN Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights, End of Mission Statement, 26.4.2013: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID>.

13. PACE, Doc. 13225/7.6.2013, Committee on Social Affairs, Health and Sustainable Development, "Equal access to health care". Rapporteur Mr. J-L. Lorrain, after a fact-finding visit to Athens of Ms. L. Pasquier, Chair of the Committee: <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID>; PACE Resolution 1946 (2013) adopted on 26 June 2013 (24th Sitting), referring to the above Committee report: <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=19776&Language=en>. See also Kentikelenis, M. et al 'Greece's health crisis: from austerity to denialism', *The Lancet*, Vol. 383 - February 22, 2014.

14. On the matters dealt with in this chapter see more in particular our paper attached to the ENNHRI open letters, op.cit., where relevant CJEU case law is also referred to.

and the ILO Conventions, which, as the ECSR and ILO bodies found, were violated by Greece, are also guaranteed by EU law, in particular primary law (the Treaties, the EU Charter and the general principles of EU law), as also expressed in EU Directives. Several general principles were formulated by the CJEU, before the EU Charter came in force, as primary EU law norms. Most of them were incorporated into the EU Charter, while the CJEU will continue under the new TEU (Arts. 6(3), 19(1)) to formulate new ones. The EU Charter and the general principles are binding on all EU institution, bodies, offices and agencies, and on Member States when they act within the scope of EU law, according to Art. 51(1) of the EU Charter, as interpreted by well established CJEU case law¹⁵. It is thus obvious that the Greek cases raise issues of compatibility of austerity measures with EU law, along with issues of accountability of all parties involved in the “*mechanism of support*” to the Greek economy.

a) *Discrimination on grounds of age in employment and social security: EU law*

22. Most measures condemned by the ECSR fall within the scope of the EU general principle of non-discrimination on grounds of age, which has vertical and horizontal effect. This principle is enshrined in Art. 21 of the EU Charter, which prohibits all discrimination on grounds *inter alia* of age, and is expressed in Directive 2000/78/EC¹⁶, which sets out minimum standards for the public and private sectors regarding employment and occupation (Arts. 3, 8 of the Directive). Directive 2000/78 – to be also read in light of the right to work enshrined in Art. 15(1) of the EU Charter) – must be given a broad, teleological interpretation which ensures effective protection against discrimination on any of the grounds that it covers.

23. This Directive prohibits (direct and indirect) discrimination in “*employment and working conditions, including dismissals and pay*” (Arts.

2(2), 3 (1)(c)). ‘Pay’ includes severance allowances and occupational social security benefits (e.g. pensions, sickness benefits), according to Art. 157 TFEU, which also applies to the grounds covered by this Directive. Differential treatment based on the sole criterion of age constitutes direct discrimination, which is, according to well established CJEU case law, unjustifiable.

24. In light of well established CJEU case law, we can consider that the violations of the ESC found by the ECS are very likely to constitute violations of the EU Charter and Directive 2000/78 as well.

b) *The ECSR decisions*

i) *Termination of the employment contract without notice and severance allowance*

25. The ECSR found that a provision making the first year of employment on a contract of indefinite duration a probationary period, during which termination without notice and severance allowance is allowed, violates Art. 4(4) of ESC 1961 (“*right to a reasonable period of notice*”)¹⁷.

26. This measure affects the conditions of dismissal of a category of workers most of whom are very likely to be young. It thus establishes a difference in treatment indirectly linked to age, which constitutes indirect discrimination on grounds of age, unless it is “*objectively justified by a legitimate aim and the means of achieving that aim are appropriate and necessary*” (Directive 2000/78 Art. 2(b)(i)).

27. In the ECSR case, the Government invoked “the trial nature” of the working period concerned and “*the unstable nature of Greek enterprises’ activities due to the economic crisis*”. The ECSR replied: “*the only acceptable justification for immediate dismissal is serious misconduct*”. The Government’s arguments seem also inadequate under EU law; this is the more so as they constitute “*mere generalisations*”, which are insufficient according to CJEU case law.

28. According to the ECSR and the CJEU, the notice and the allowance are aimed at assisting workers in finding new employment. The workers concerned are hard hit by the measure, as it totally deprives them of their income. Moreover,

15. CJEU C-617/10 Åkerberg Fransson, EU:C:2013:105 C-92-93/09 Schecke [2010] ECR I-11063; C-236/09 Test-Achats [2011] ECR I-773; C-402/05P, 415/05P Kadi [2008] ECR I- 6351.

16. Directive 2000/78/EC (Equal Treatment in Employment and Occupation), OJ L 303/16, 02.12.2000.

17. ECSR Complaint No. 65/2011, *op.cit.*

the measure affects their right to work; this is the more so as their employment prospects are increasingly gloomy. The inadequacy of the justification is corroborated by the admitted lack of impact assessment and the ineffectiveness of austerity measures deplored by treaty bodies. This measure is thus likely to conflict with Directive 2000/78 and Arts. 21 and 30 EU Charter ("*protection in the event of unjustified dismissal*").

ii) "*Sub-minima*" for young workers – limitation of their social security coverage

29. Another ECSR decision regarding Greece¹⁸ concerned a provision reducing the minimum wage for workers below 25 years old to 68 % of the national minimum wage ("*sub-minima*"). The Government justified it as an incentive to employ young workers, aimed at combating their acute unemployment while ensuring a decent living. The ECSR found that this wage is below the poverty level (€ 580 for Greece), in breach of ESC 1961 Art. 4(1) ("*right to a fair remuneration sufficient for a decent standard of living*"), while there is no concept of a "*subsistence wage*" in Greece. It considered that the extent of the reduction and the way in which it applies to all workers below 25 are disproportionate, even in the particular economic circumstances, and concluded that this provision also violates ESC 1961 Art. 4(1), in light of the non-discrimination clause of the Preamble to ESC 1961 ("*discrimination on grounds of age*").

30. The same ECSR decision also concerned a provision restricting the social security coverage of workers aged 15 to 18, employed on "*special apprenticeship contracts*" of up to one year. Noting that this provision established a distinct category of workers within the social security system, the ECSR requested information on: i) the reasons for these restrictions, their necessity and their results, and ii) the existence of social assistance measures for those who find themselves in need due to these restrictions. The Government gave no reply. Consequently, the ECSR found a violation of Art. 12(3) of ESC 1961 ("*right to social security*").

18. ECSR Complaint No. 66/2011, *op.cit.*

31. The above measures fall within the scope of the EU principle of non-discrimination on grounds of age, which precludes the determination of the level of pay (including occupational social security benefits) by reference to the worker's age. They are thus likely to constitute direct discrimination on grounds of age under EU law as well, since age is the *sole criterion* of pay differentiation (see Nos. 22-23 above). Furthermore, a decent standard of living is also an EU norm – an expression of human dignity, which is a fundamental principle and right and an EU foundational value: Arts. 2, 3(1) and (3) TEU, Arts. 1 ("*human dignity*"); 31(1) EU Charter ("*right of every worker to working conditions which respect his or her health, safety and dignity*"). Moreover, Art. 151 TFEU refers to ESC 1961.

iii) *Reduction or suppression of retirement benefits on grounds of age*

32. In five further decisions¹⁹ the ECSR found that reductions or suppression of retirement benefits, "*due to their cumulative effect*" and "*the procedures adopted to put them into place*" violate ESC 1961 Art. 12(3). Some of these measures are related to age (they disadvantage beneficiaries below 55 or 60 years of age). The Government argued that they aim to enhance economy competitiveness and labour market operation, and are required by the MoU, while exceptions are provided for vulnerable groups.

33. The ECSR deplored that "*even taking into account the particular context in Greece created by the economic crisis and the fact that the Government was required to take urgent decisions [...], [it] has not conducted the minimum level of research and analysis into the effects of so far-reaching measures that is necessary to assess in a meaningful manner their full impact on vulnerable groups*". Thus, "*it has not been discovered whether other measures could have been put in place, which may have limited the cumulative effects of the contested restrictions upon pensioners*", while "*the adopted measures*

19. Decisions on Complaints Nos. 76/2012, 77/2012, 78/2012, 79/2012 and 80/2012, *op.cit.*

risk bringing about a large scale pauperization of a significant segment of the population”.

34. These measures fall within the scope of the EU non-discrimination principle and are likely to constitute direct discrimination on grounds of age, regarding occupational social security benefits, since the *sole criterion* of differentiation is age (see No. 22-23 above). In any event, a decent standard of living is also a fundamental right under EU law (see No. 31 above), while, as the CJEU acknowledged, persons below 55 years of age are likely to have more financial needs than older persons, due to heavier family burdens. Indirect gender discrimination prohibited by Art. 23 of the EU Charter and Directive 2006/54/EC (equal opportunities and treatment of men and women in employment and occupation (recast))²⁰ is also likely, as most pensioners below 55 years old are mothers of minor children who were entitled in the past to an earlier pension, after a shorter period of service, as the ILO Mission noted²¹. Further, the fundamental “*right of the elderly to lead a life of dignity and independence and to participate in social and cultural life*” (Art. 25 EU Charter), an expression of the fundamental right and EU foundational value of “*human dignity*” (Art. 1 of the EU Charter, Art. 2 TEU) is an ultimate barrier to austerity.

b) No paid annual leave for young workers

35. By its second decision on austerity measures²², the ECSR also dealt with “*special apprenticeship contracts*” for young persons aged 15-18, who were not entitled to paid annual leave, and found a breach of ESC 1961 Art. 7(7), which requires at least three weeks of paid leave. This issue falls within the scope of a fundamental principle of EU social law that allows no derogations and has vertical and horizontal effect. This principle, which is enshrined in Art. 31(2) EU Charter (“*fair and just working conditions*”) and referred to in Directive 2003/88/EC²³, grants all workers a right to at least four weeks of paid annual leave (one week more than

the ESC 1961 minimum). The provisions condemned by the ECSR thus violate that (broader) principle, which prevails.

II. Measures condemned by the ILO bodies in the light of EU law

a) Trade union and collective bargaining rights (Conventions 87 and 98)

36. All ILO bodies are stressing that trade union and collective bargaining rights, being fundamental international labour law principles, are of wider importance for labour relations and social cohesion and peace. The CFA, the CEACR and the Committee on the Application of Standards found numerous violations of Conventions 87 and 98 in the public and private sectors, due to statutory measures imposed in the context of the international mechanism of support to the Greek economy. These measures introduced repeated and extensive interference, seriously weakening collective bargaining and collective agreements (CAs) and violating the autonomy of social partners²⁴.

37. These measures restricted or abolished the binding nature of CAs; moreover, they reversed CA hierarchy, with the result that the fundamental principle of favourability to workers was abolished; they imposed or allowed derogations from CAs, to the detriment of workers; they modified or replaced CA clauses by unfavourable statutory provisions; they restricted the subjects of CAs. Finally, following substantial statutory reductions of the general minimum wages, their determination was removed from the scope of national general CAs and assigned to the legislature. Essential safety nets were thus abolished.

38. The ILO bodies acknowledged that, in very exceptional circumstances, certain state interferences may be allowed, provided they are limited in time (not exceeding anyway three

20. OJ L 204/23, 23.7.2006.

21. ILO, Report on the High Level Mission to Greece, *op.cit.*

22. ECSR Complaint No. 66/2011, *op.cit.*

23. Directive 2003/88/EC (working time) OJ L 299/9, 4.11.2003.

24. CFA 365th Report (November 2012), Case 2820, Conclusions; CEACR, Report to 101st ILC session (2012) and Report to 102nd ILC Session (2013) on Conventions 87 and 98, Greece; Committee on the Application of Standards, Report to ILC 102nd Session, Part II/76-8, Greece, Conclusions, *op.cit.*

years) and degree, they are subject to full and in-depth prior and subsequent consultations and assessment with the social partners and they are accompanied by adequate safeguards to protect workers' living standards. As none of these requirements was met, they requested that the Government urgently review the measures with the social partners and the Troika, so as to make them compatible with the Conventions.

39. However, the statutory interferences, which started in 2010, are being constantly extended and intensified, and so are the Troika requirements. Each austerity measure is thus of limited duration, in the sense that, after a while, it is totally or partially replaced by a stricter measure, as the previous one has proven ineffective. The Government, admitting the lack of *ex ante* and *ex post* consultations and impact assessment and the inexistence of the concept of "*subsistence wage*", invoked the urgent character of the austerity measures, as conditions for the disbursement of loan instalments, and the need to improve Greece's competitiveness by reducing labour costs, as required by the Troika. Yet, the CFA recalled that, in discussions with the ILO Mission (No. 17 above), employers' organisations stated that labour costs "*are not what is hindering Greek business*"²⁵.

i) Characteristic cases of violation of the rights to collective bargaining and equal treatment in light of EU law

40. Among the measures violating the rights to collective bargaining and equal treatment, according to ILO bodies, are increasing and massive staff reductions in the public sector, imposed by the MoU, which are made through either *ipso jure* dismissals or other retrenchment measures, such as pre-retirement suspension or "*labour reserve*", that conceal collective dismissals. The CFA considered that such measures should be the subject of extensive *ex ante* and *ex post* consultation with the social partners. It urged the Government to engage immediately in constructive social dialogue aimed at taking steps to mitigate their massive consequences, something that may relieve the downward economic spiral

25. CFA, Case 2820, *op.cit.*, par. 960.

that they caused²⁶. The CEACR formulated similar observations and considered such measures contrary to Conventions 151 (labour administration in the civil service), 154 (promotion of collective bargaining), 100 and 111 (see No. 40 below)²⁷.

41. Under EU law, the above measure is likely to constitute direct discrimination in pay, i.e. wages and social security benefits (cf. Nos. 22-23 above) on grounds of age. The CJEU considers the Greek social security scheme for civil servants occupational.²⁸

ii) The right of collective bargaining and action or freedom of association under EU law

42. The right of collective bargaining and action or freedom of association, including the right to engage in trade union activities and to negotiate and conclude CAs, is a fundamental right recognised by the CJEU long ago as a general principle of EU law.

It is enshrined in Arts. 12 (1) ("*freedom of assembly and association*") and 28 ("*right of collective bargaining and action*") of the EU Charter (Art. 28 explicitly guarantees the right of employers' and workers' organisations to negotiate and conclude CAs). It is thus binding on both EU and Member States. It is also guaranteed by international treaties that have inspired the EU general principles and the EU Charter, including, besides ILO Conventions 87 and 98, and the ECHR (Art. 11: "*freedom of assembly and association*"). According to Art. 52(3) of the EU Charter, the meaning and scope of Charter rights which correspond to ECHR rights "*shall be the same as those laid down by [the ECHR]*".

43. The ECtHR, interpreting Art. 11 ECHR in a dynamic and evolutionary way, is extending the scope of the rights and limiting the possibilities of their restriction. It holds that this Article imposes on the States a negative obligation (to refrain from arbitrary interferences) and a positive obligation (to ensure the effective enjoyment) regarding the rights, including the right of trade unions to negotiate and conclude CAs and "*to be heard*" "*for the protection of their in-*

26. CFA, Case 2820, *op. cit.*, par. 991.

27. CEACR, 102nd ILC (2013), C. 151 and 154; 101st ILC (2012); 102nd ILC (2013), C. 100, 111.

28. Case C-559/07 *Commission v. Greece*, *op.cit.*

terests". These obligations apply to the private and public sectors and are binding on all state authorities, including the courts.

44. Art. 11 (2) ECHR allows restrictions to the exercise of these rights subject to very strict conditions: that they are "prescribed by law", "clearly and strictly defined" and "necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, for the prevention of disorder and crime, the protection of health and morals or the protection of rights and freedoms of others". These exceptions "must be interpreted strictly, in a way which ensures concrete and effective protection of the rights". They may only be justified by "convincing and imperative reasons". The States have "a restricted margin of appreciation", subject to "strict European control" of the law and its implementation.

45. The ECtHR has referred to Arts. 28 and 12(1) EU Charter, both before the EU Charter acquired binding force and thereafter, considering that they correspond to Art. 11 ECHR. It noted that "the [EU Charter] adopts a wide approach of trade union rights" and acknowledged it as one of the important European developments from which it should draw inspiration in order to extend the interpretation of Art. 11.²⁹ We may thus consider that the numerous violations of trade union rights found by the ILO bodies also constitute violations of Arts. 12(1) and 28 EU Charter, in the light of ECtHR case law.

b) Right to social security (Convention 102), wage protection (Convention 95)

46. The CEACR is deploring the consecutive drastic pension cuts, as a condition for bailout funds, with retroactive effect, some of them harsher for pensioners below 55 years old, while retirement age was further raised (from 65 in 2010, to 67 in 2012). It underlines that "pension cuts across the board have put a large percentage of the population into instant poverty, with no indication as to when and how [it] would recover". The Government "did not respond to [its] previous demand to assess the spread of poverty in the country and to consider social security

policies in coordination with its tax, wage and employment policies under the [MoU]". "In view of the serious deterioration of the situation in Greece, [it is] an urgent duty of the Government to assess past and future austerity measures in relation to one of the main objectives of the Convention, the prevention of poverty [...] and to put this question on the agenda of its future meetings with the parties to the international support mechanism for Greece".

47. The CEACR is also deploring that "there is no concept of a subsistence wage in Greece", while "the minimum pension is set well below the poverty threshold". "In a country where large segments of the population live below the poverty threshold, wages and benefits should be linked to indicators of physical subsistence [...] determined in terms of the basic needs and the minimum consumer basket". It asked the Government "whether any subsistence level is established for different age groups [...], if so, how it is determined and how it is related to the minimum wage and minimum amounts of social security benefits".

48. The above "raise concerns about the impact of austerity policies on the viability of the social security system, its observance of the minimum standards prescribed by the Convention, and its capacity to reduce poverty and ensure subsistence" as well as compliance with "the principles of social solidarity, justice and equity in handling the crisis". "Applying exclusively financial solutions to the economic and social crisis could lead to the collapse of the internal demand and the social functioning of the State, condemning the country to years of economic recession and social unrest".

49. The CEACR is calling for "the reverse engineering of austerity" through "the most rapid scenarios of undoing certain austerity measures and returning disproportionately cut benefits to the socially acceptable level, which at least prevents the 'programmed' impoverishment of the beneficiaries"³⁰. It is also deploring wage cuts and delays in wage payment due to financial problems of many enterprises, which also af-

29. See in particular *Demir and Baykara v. Turkey*, 12.11.2008 and *Enerji Yapi-Yol Sen v. Turkey*, 21.4.2009.

30. CEACR Report 102nd ILC (2013), C. 102, Greece, op.cit.

fect pensions. It is *"seriously concerned about the cumulative effect these measures have on workers' income level and living standards and compliance with labour standards on wage protection"*³¹.

50. In its observations on Conventions 102 and 95, the CEACR is quoting the GNCHR (Recommendation, Nos. 3-6 above) regarding *"the ongoing drastic reductions in even the lower salaries and pensions"* and *"the drastic reductions or withdrawal of vital social benefits"*. The CEACR is noting that *"as this Recommendation has not been followed by the Government, the Court of Auditors, which vets Greek laws before they are submitted to parliament, one year later, ruled that recurrent cuts in pensions were contrary to the Constitution as they conflict with the constitutional obligation to respect and protect human dignity, the principles of equality, proportionality and the protection of labour"*.

51. As these measures were judged by the ECSR, we refer to No. 39 above regarding EU law and we recall that in EU law *"human dignity"* is the ultimate barrier to austerity.

c) Conventions 100 (equal pay), 111 (discrimination) and 156 (family responsibilities)

52. The CEACR is deploring the *"disproportionate impact"* of the crisis and austerity on women: *"the combined effect of the financial crisis, the growing informal economy and the implementation of structural reform measures adversely affect the negotiating power of women, and lead to their over-representation in precarious low-paid jobs"*. It is indicating several factors that are favouring direct and indirect gender discrimination, the widening of the gender pay gap and the exponential rise of female unemployment (No. 20 above). It is recalling that *"collective bargaining is an important means of addressing equal pay issues in a proactive manner, including unequal pay that arises from indirect discrimination on the ground of sex"*. The reversal of CA hierarchy (No. 43 above) and the facilitation of part-time and rotation work and subcontracting by temporary employment agencies are affecting more women; due to their

31. CEACR Report 102nd ILC (2013), C. 95, Greece, *op.cit.*

weak negotiating power, such forms of work are more often imposed on them, while their pay is reduced. This is often happening to mothers returning from maternity leave, in spite of their statutory protection³². The above may also involve breaches of Directives 2006/54/EC (No. 39 above), 92/85/EEC (maternity protection) and 2010/18/EU (parental leave)³³.

Concluding remarks

53. Austerity measures have contributed in Greece to a massive loss of employment in the private and public sectors and unprecedented labour law deregulation leading to increase in atypical, insecure, low-paid and non-insured employment. This situation, coupled with drastic social budget, wage and pension cuts and rising direct and indirect taxes and other charges, has led to a *"large scale pauperization of significant segments of the population"*, as the ECSR and other treaty bodies deplore. Women and the young are greatly and increasingly affected. Furthermore, the treaty bodies have found that no social impact assessment of the austerity measures has been made.

54. We have examined the measures condemned by treaty bodies in light of EU law and we have expressed the opinion that most of these measures are very likely to also constitute violations of EU law.

55. Indeed, it is the future of the EU and Greater Europe that is at stake. As the GNCHR recalled in its 2011 Recommendation, the CJEU has held that the EU *"is not merely an economic union, but is at the same time intended, by common action, to ensure social progress and seek constant improvement of the living and working conditions of the peoples of Europe, as is emphasized in the Preamble to the Treaty"*³⁴. Moreover, the EU Charter, which is binding on both the EU and its Member States, guarantees indivisible

32. CEACR Reports 101st and 102nd ILC (2012 and 2013), C. 100, 111, 156, Greece: website in note 4.

33. OJ L 348/1, 28.11.1992; OJ L 68/13, 18.3.2010.

34. CJEU Cases C-50/96 Schröder [2000] ECR I-774; C-270/97 Sievers [2000] ECR I-933. The passage quoted in these judgments remains in the EU and TFEU Preambles.

civil liberties and social rights and proclaims that the EU "*places the individual at the heart of its activities*"³⁵. We expect that the EU Charter will be interpreted and applied in that vein, as a "*living instrument*", in light of the fundamental EU values and objectives. As the EU values are pan-European, indeed universal, the ECSR and the ILO bodies have opened the way.

---

35. Regarding the GNCHR Recommendation, see No. 7 above.

4. Συνεργασία με Εθνικές Αρχές για Διεθνή Θέματα

4.1. Συμβολή της ΕΕΔΑ στη διαδικασία για τη σύνταξη από το Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΕΛΠΝΟ) της εθνικής αναφοράς του 2014 για το HIV/AIDS προς UNAIDS, ECDC και WHO (25 Φεβρουαρίου 2014)

I. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Το Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΕΛΠΝΟ), το οποίο λειτουργεί ως εθνικό σημείο επαφής για τη σύνταξη της εθνικής αναφοράς της Χώρας αναφορικά με την τήρηση των διεθνών δεσμεύσεων για την HIV/AIDS λοίμωξη και την αποστολή της προς τους διεθνείς φορείς από το 2008, απέστειλε στην Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), με το υπ' αριθ. ΑΠ 1676 11.2.2014 έγγραφο της Προέδρου του ΔΣ του ΚΕΕΛΠΝΟ, αίτημα με θέμα τη συλλογή δεδομένων/δεικτών για τη σύνταξη της εθνικής αναφοράς τους 2014.

Η ΕΕΔΑ εκφράζει τη βούλησή της να ανταποκριθεί με ευθύνη, από τη θέση της ως συμβουλευτικού οργάνου της Πολιτείας, στο αίτημα του ΚΕΕΛΠΝΟ για τη συνδρομή της στο έργο της συλλογής και καταγραφής δεδομένων και δεικτών για τη σύνταξη της εθνικής αναφοράς του 2014 για το HIV/AIDS, δεδομένης μάλιστα της ενασχόλησής της στο παρελθόν με το ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων των οροθετικών ατόμων, και δη του διαπιστωμένου ελλείμματος στην απόλαυση από αυτούς θεμελιωδών τους δικαιωμάτων.

Δεδομένου ότι τα επιμέρους ζητήματα προστασίας δικαιωμάτων των οροθετικών ή ασθενών του AIDS επί των οποίων έχει τοποθετηθεί στο παρελθόν αφορούν, αφενός, το στίγμα και τις διακρίσεις εξαιτίας του HIV/AIDS και, αφετέρου, το δικαίωμα στην πρόσβαση στην υγεία των μεταναστών χωρίς νόμιμα έγγραφα παραμονής, η ΕΕΔΑ θα περιοριστεί στην επισήμανση, στην αγγλική γλώσσα, όπως της ζητήθηκε, των ακόλουθων ζητημάτων:

II. Ειδικές Παρατηρήσεις

Political Leadership

1. Do national policies and/or laws exist in the areas of HIV/AIDS prevention, treatment and care?

Greece does not have specific legislation on the availability of and access to free and anonymous HIV testing for people who inject drugs, nor for undocumented migrants or prisoners. Furthermore, there are no policies or laws concerning HIV prevention, treatment or care.

We note, however, that patients with HIV fall under the general provisions of:

a. Article 47 of Law No. 2071/1992 on the *Modernisation and Organisation of the Health System* (OJ A 123), entitled "Rights of Hospitalized Patient". In fact, Greece was among the first countries in Europe to enact statutory provisions relating to hospitalized patients' rights.

b. Article 1 of Law No. 2519/1997 on the *Development and Modernization of the National Health System* (OJ A 165), which established bodies for the protection of the Rights of Patients. These are:

- The Independent Service for the Protection of the Rights of Patients and
- The Control Committee for the Protection of the Rights of Patients.

c. Law No. 3418/05 on the *Code of Medical Ethics* (OJ A 287).

d. Ministry's of Health Circular No. Y1/3239 of July 4th, 2000, which sets out the guiding principles for the protection of the rights of HIV/AIDS patients and

e. Article 18 of Law No. 3293/2004 on *Health and Social Welfare* (OJ A 231), which has introduced a significant addition to the Ombudsman's competences. The Greek Ombudsman (Department of Social Protection, Health and Welfare) examines and mediates over complaints related to the protection of citizens' social rights and more specifically cases concerning the areas of social policy, health, social security and welfare. The Department focuses its

mediatory efforts on the protection of the rights of vulnerable groups such as the elderly, people with disabilities, the physically and mentally ill, Roma, refugees or third country nationals.

As far as policies regarding **AIDS research protocols involving human subjects** are concerned, Article 6 of Ministerial Act No. 89292/03 on *Compliance of the Greek Legislation with Directive 2001/20/EC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to the implementation of Good Clinical Practice in the conduct of clinical trials on medicinal products for human use* (OJ B 1973) provides for the establishment of the National Commission of Ethics on Clinical Trials.

2. Are there any policies and/or laws that present barriers to HIV prevention, treatment and care (e.g. access to treatment, criminalisation of homosexuality, HIV transmission, sex work and/or drug use)?

According to **Article 84 (1) of Law No. 3386/2005** on *Entrance, residence and social integration of third country nationals in Greece* (OJ A 212), hospitals and clinics are allowed to provide their services to adult undocumented migrants only in cases of emergency. Furthermore, according to paragraph 4 of the same article, the employees of the aforementioned services who violate the above provision are disciplinarily and criminally liable to disciplinary and penal sanctions for breach of their duties.

Such a provision, which prohibits and criminally punishes assistance to undocumented migrants, in cases other than emergency hospitalization, leads to their inhuman and degrading treatment and violates their right to social assistance and healthcare, whilst endangering public health. This is why the National Commission for Human Rights (hereinafter NCHR) has repeatedly requested the repeal of this provision.

Instead, the Ministry of Health has issued, in **May 2012, a Circular**¹ which recalled that

1. Ministry of Health, Circular No. Y4a/οικ. 45610/2.5.2012

access to the healthcare and hospital system is not available to undocumented third country nationals, save for specific categories of patients, such as children, recognized refugees, asylum seekers, third country nationals under protection for humanitarian reasons and beneficiaries of subsidiary protection, and for emergency cases. Therefore, due to the obligation to apply this provision, doctors are forced to violate the duties imposed by the Constitution and the Hippocratic Oath.

Furthermore, in **April 2012, an Act of the Minister of Health** provided for the control of undocumented migrants and asylum seekers with infectious diseases which are characterized as medical urgency according to the criteria of the WHO, ECDC and CDC². Doctors or other health care professionals, who become aware of any breach of the provisions concerning the control process defined by the aforementioned Ministerial Act, have the obligation to immediately inform the competent police or judicial authorities. Therefore, undocumented migrants shall be reported in accordance with this Act.

In addition to undocumented migrants, all non-permanent foreign residents, both from the EU and third countries, are also affected by another measure introduced by the Greek Government. Through a **Common Ministerial Act** in force since November 23, 2012³, **all legally residing foreigners must pay admission fees to Greek public hospitals which are 2.09 times higher than those paid by Greek patients.**

It should also be noted that the NCHR has not dealt with any cases specifically related to HIV/AIDS. This does not imply the non-existence of HIV/AIDS related violations in Greece; it is merely due to the fact that the NCHR has not come across such issues. Besides, according to its founding law, the NCHR is not empowered

on Clarifications regarding the approval process for free hospitalisation and health care of the financially weaker and uninsured third country nationals residing on Greek territory.

2. Ministry of Health, Act No. G.Y. 39a/1.4.2012 on the Regulations for containing the spread of infectious diseases.

3. Common Ministerial Act No. Y4a/οικ.105494/2012 (OJ B 3096/23.11.2012).

to receive individual complaints; these belong to the competence of the Ombudsman.

3. Are there any HIV-related policy and/or legal issues that need to be addressed (e.g. revision of existing policies/laws or development of new policies/laws)?

On the basis of the aforementioned, the NCHR recommends the following:

- The organisation of information and sensitization campaigns for the general public on HIV/AIDS issues aiming at HIV/AIDS prevention.
- The introduction of sex education in schools.
- The incorporation of the provisions of ILO Recommendation 200 (2010) on HIV/AIDS into Greek legislation.
- The repeal of Article 84(1) of Law No. 3386/2005, which prohibits and criminally punishes assistance to undocumented migrants.
- The repeal of Ministry of Health Circular (May 2012), which recalls that access to the healthcare system is forbidden to undocumented third country nationals.
- The repeal of the Ministry of Health Act No. Y4α/οικ. (April 2012), which orders doctors and other health care professionals to report undocumented third country nationals.
- The repeal of any disciplinary or criminal sanctions imposed on medical staff for providing medical care exceeding the limits prescribed by law.
- The participation of NGOs, in particular those representing people living with HIV/AIDS, in the social dialogue on HIV/AIDS.
- The specialised periodic training of medical and administrative hospital personnel concerning HIV/AIDS and their obligations while performing their duties.
- The organisation of a system of co-operation between the patients' physicians and the hospital of admission.
- The generalised implementation of precautionary measures for contagious diseases in all hospitals.

- The imposition of disciplinary and criminal sanctions provided for the breach of medical confidentiality by competent authorities.

Migrants

1. Do migrants face barriers in accessing HIV prevention, treatment and care services?

In addition to undocumented migrants who are the ones mostly facing barriers in accessing health care services, **all non-permanent foreign residents, both from the EU and third countries**, are also affected by the imposition of "double charges" for access to Greek public hospitals⁴.

2. Does your country have laws and/or policies that affect access by migrants to HIV prevention, treatment and care services?

According to Article **84(1) of Law No. 3386/2005** on *Entrance, residence and social integration of third countries' nationals in Greece* (OJ A 212), hospitals and clinics are allowed to provide their services to adult undocumented migrants only in cases of emergency. Furthermore, according to paragraph 4 of the same article, the employees of the aforementioned services who violate the above provision are liable to disciplinary and criminal sanctions for breach of their duties.

Instead of abolishing the aforementioned provision, which prohibits and criminally punishes the assistance to undocumented migrants, the Ministry of Health has issued, in **May 2012**, **a Circular**⁵ which recalled that access to healthcare by undocumented third country nationals except for specific categories of patients, such as minors, recognized refugees, asylum seek-

4. *Common Ministerial Act No. Y4α/οικ.105494/2012 (OJ B 3096/23.11.2012).*

5. *Ministry of Health, Circular No. Y4α/οικ. 45610/2.5.2012 on the Clarifications regarding the approval process for the free and health care of the financially weaker and uninsured third country nationals residing on Greek territory.*

ers, third country nationals under protection for humanitarian reasons and beneficiaries of subsidiary protection. Doctors are therefore forced to violate their duty imposed by the Constitution and the Hippocratic Oath.

In **April 2012**, an **Act of the Minister of Health**, required the control of undocumented migrants and asylum seekers with infectious diseases that are characterized as medical urgency according to the criteria of the WHO, ECDC and CDC⁶. According to Article 2(4) of the aforementioned Act, doctors or other health care professionals, who become aware of any breach of the provisions concerning the control process, have the obligation to inform the competent police or judicial authorities immediately. Undocumented migrants shall therefore be reported.

Limiting the access of undocumented migrants to medical care makes the timely diagnosis of transmitted diseases impossible. When undocumented migrants are apprehended while trying to enter Greece, they are submitted to a medical check. However, a great number manages to enter unnoticed. These individuals are not medically checked. In case they are already sick they must wait until their health deteriorates in order to qualify for emergency care while possibly endangering public health. The **protection of public health** constitutes, therefore, another reason for ensuring access to medical care to undocumented migrants.

Law No. 4070/2012 (OJ A 82) included amendments to **Article 13(2) (b) of Presidential Decree 114/2010** and **Article 76(1) (d), of Law No. 3386/2005**, which provide for the detention of asylum seekers and other undocumented third country nationals who are in need of emergency health care and pose, therefore, a risk to public health, as well as for the deportation of third country nationals whose presence constitutes a danger for public health, because of their belonging to vulnerable groups suffering from infectious diseases.

Measures concerning healthcare and hospitalisation of undocumented third country na-

tionals, as well as sanctions against employers of undocumented third country nationals, were also adopted through Ministerial Acts and Law No. 4052/2012 transposing Directive 2009/52/EC, respectively.

Regarding migrants' deportation, according to **Article 44 (1) (e), of Law No. 3386/2005**, residence permit can be provided for humanitarian reasons to third countries nationals having serious health problems. However, precondition of the said issuance is the previous possession of residence permit. That means that an individual who suffers from serious health problems may be deported. The NCHR notes that this possibility, apart from potentially amounting to degrading treatment, in accordance with ECHR's jurisprudence, certainly does not comply with the obligation of human being's value protection.

Attached to the present written contribution, the NCHR submits its **Decision regarding the Right to Health of Undocumented Migrants** (8 November 2007).

Stigma and Discrimination

Does your country have policies or laws prohibiting HIV screening for general employment purposes?

Greece does not have a specific legal framework addressing issues of stigma and discrimination related to HIV/AIDS.

Nonetheless, a law *on the Implementation of the Principle of Equal Treatment between Persons Irrespective of Racial or Ethnic Origin, Religious or Other Convictions, Disability, Age or Sexual Orientation* has been adopted (Law No. 3304/2005, OJ A 16).

Article 19 of Law No. 3304/2005 empowers:

a) the **Greek Ombudsman** to monitor the implementation of the principle of equal treatment in the public sector;

b) the newly established **Commission of Equal Treatment** (in accordance with Article 21 of the said Law) the monitoring of the principle of equal treatment in cases of violation by

6. Ministry of Health, Act No. ΓΥ 39α/1.4.2012 on the Regulations for containing the spread of infectious diseases.

natural or juridical persons not falling under the public sector;

c) to the **Labour Inspectorate (SEPE)** the monitoring of the principle of equal treatment in cases of violation by natural or juridical persons in the area of occupation and labour.

With regard to the Labour Inspectorate, **Law 3996/2011**⁷ on the *Reform of the Labour Inspectorate* in its **Article 2(1) (h)**, states clearly that it supervises the implementation of the principle of equal treatment irrespective of racial or ethnic origin, religion or other beliefs, disability, age or sexual orientation, taking into consideration instances of multiple discrimination in accordance with Article 19 of Law No. 3304/2005. Moreover, on the basis of **Article 10 of Law No. 3304/2005**, it supervises the compliance with the principle of equal treatment with regard to persons with disabilities, including people living with HIV/AIDS.

Furthermore, **Article 23 of Law A 3304/2005** provides for the establishment of the Equal Treatment Service of the Ministry of Justice to examine complaints in relation to violation of the equal treatment principle.

In relation to the aforementioned, **Article 13 of Law No. 3488/2006** empowers the Greek Ombudsman to monitor the implementation of the principle of equal treatment for men and women in both the private and the public sector. In cases of violation, the Greek Ombudsman mediates so as the violation to be remedied. If the mediation does not produce satisfying results, the Greek Ombudsman communicates its final conclusions to the appropriate authorities in order for the latter to exercise their disciplinary or penal jurisdiction.

The NCHR is attaching hereto its Decision concerning ***Human Rights Protection of People living with HIV/AIDS*** (27.1.2011) and its Press Release entitled ***Cruel and Degrading Treatment of our fellow people: Responsibility of the State*** (25.5.2012), both translated into English.

7. Law No. 3396/2011 on the Reform of the Labour Inspection Body (OJ A' 170, 5.8.2011).

5. Συνέργιες

5.1. Συμβολή ΕΔΕΘΑΔ στη Διαβούλευση για το μακροπρόθεσμο μέλλον του ΕΔΔΑ με συμμετοχή της ΕΕΔΑ (27 Ιανουαρίου 2014)

European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI)

Summary of the main points

This submission on behalf of ENNHRI focuses on some key themes in the context of reform of the Convention system. ENNHRI recalls that the Brighton Declaration affirmed the importance of the establishment of national human rights institutions (NHRIs) in each Member State to ensure effective implementation of the Convention at a national level, and therefore NHRIs are clearly core stakeholders in the Convention system. The Brighton Declaration also placed considerable emphasis on effective implementation of the Convention and proper execution of judgments, another theme addressed in this submission.

ENNHRI identifies the main challenge to the Convention system into the future as the ability of the Council of Europe to ensure compliance with the Convention by its Member States. In this light a number of practical recommendations are made which focus on facilitating national implementation first, emphasising that this is the primary responsibility of each Member State under the Convention, and then moves to address problems regarding execution of judgments thereafter. In relation to execution of judgments the most important recommendation is that a more concrete response from the Council of Ministers to non-execution of judgments, including the possibility of imposing sanctions on recalcitrant states. Throughout this Submission ENNHRI illustrates how NHRIs play a critical role in the Convention system, and makes a series of recommendation aimed at encouraging states to have more structured engagements with NHRIs, at both national and European level as one measure in meeting the challenges facing the Convention system at the present time.

Submission to Council of Europe’s Committee of experts on the reform of the European Court of Human Rights (DH-GDR) on the longer term future of the system of the European Convention on Human Rights, and the European Court of Human Rights

European Network of National Human Rights Institutions

Introduction

The European Network of National Human Rights Institutions (“ENNHRI”) comprises 41 National Human Rights Institutions (“NHRIs”) from across wider Europe. NHRIs are state funded institutions, independent of government, with a broad legislative or constitutional mandate to promote and protect human rights. NHRIs are accredited by reference to the UN Paris Principles to ensure their independence, plurality, impartiality and effectiveness. ENNHRI recently established a Permanent Secretariat in Brussels.

NHRIs are critical actors for the implementation of judgments of the European Court of Human Rights (“the Court”). They are legally mandated to advise the executive and legislative branches of state on the application of international human rights standards, and may exercise litigation functions in this regard. Through their promotion mandates, they often perform educational and awareness-raising functions, which can also encourage implementation. In addition, NHRIs must cooperate with civil society, other national bodies and the international human rights system, which they also use in their efforts to ensure implementation of the Court’s judgments.

The recent High Level Conferences have recognised NHRIs’ critical role in effective working of the Convention system. For example, the Brighton Declaration ‘expresses the determination of the States Parties to ensure effective implementation of the Convention at national level by taking the following specific measures, so far as relevant: Considering the establishment, if they have not already done so, of an indepen-

dent National Human Rights Institution...’ (at Article 9(a)(i)). The Brighton Declaration also placed due emphasis on effective implementation of the Convention and proper execution of judgments.

ENNHRI has been an active stakeholder in discussions and proposals regarding reform of the Court for a number of years and has observer status at CDDH and its subordinate bodies. We also participated actively at the High Level Conferences on the Future of the Court in Interlaken, Izmir and Brighton. We have also engaged at Wilton Park and other Court reform conferences and seminars through our Legal Working Group.

ENNHRI welcomes the present process to scrutinise the whole European Convention of Human Rights (“the Convention”) system. ENNHRI is concerned, however, that the rationale for this ongoing process, beyond the Brighton Declaration, may not be sufficiently clear¹. ENNHRI considers that the essential objective of this process should be to ensure the efficient working of the Convention system for the vindication of rights for all persons within the Council of Europe Member States’s jurisdiction.

There is naturally a risk that the ongoing reform process may undermine the system, if the Court’s ability to consider applications is negatively affected. It could be argued that it is in the interest of certain states, including those with a large volume of individual complaints to the Court and those who regard the judgments of the Court as an encroachment on national sovereignty, to seek to limit the Court’s ability to adjudicate. ENNHRI therefore considers that it is important that this ongoing process is grounded in a clear rationale, which upholds the fundamental purpose of the Convention in the first place to “secure to everyone... the rights and freedoms defined in...this Convention”².

1. *It is noted that this consultation process is predicated on certain elements of the Brighton Declaration, but the overall rationale for the process is not clear from the open call for submissions.*

2. *Article 1, the Convention. European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI).*

Future Challenges to the Convention System

The Convention system is made up of a number of interdependent elements. First, is the Convention itself, which laid down a number of human rights and fundamental freedoms guaranteed to all those within the jurisdiction of the States of the Council of Europe. Thus, there are 47 States within which the human rights in the Convention are accepted, and therefore, must be adhered to. Accordingly, the primary duty lies with Member States to comply with their obligations under the Convention and to ensure that each individual within the Council of Europe area enjoys the rights defined therein in whatever way such rights are secured and upheld within the domestic system.

Furthermore, as with any international treaty to which states commit themselves, there is also need for supervision to ensure that compliance is achieved within each national system. While states have a degree of discretion as to how the rights under the Convention are secured within their national system, the Convention itself, at the next level, dictates a system of accountability through the right of individual application to the European Court of Human Rights, and in turn execution of judgments under the supervision of the Committee of Ministers.

ENNHRI considers that the main challenge to the Convention system into the future is the ability of the Council of Europe to operate as an international organisation to ensure compliance with the Convention by its individual Member States.

This has been the experience particularly over the last fifteen years, when the backlog of cases became of central concern and where there has been a failure by a minority of individual States to address systemic issues regarding compliance with the Convention. This failure in turn has generated a large volume of repetitive applications, while also generating an unsustainable number of routine cases that require ongoing supervision at Committee of Ministers level. This limits capacity for supervision system to deal with significant, complex or novel cases that

require particular scrutiny to ensure compliance. While much focus has been placed on the backlog of cases coming before the Court, ENNHRI considers that the Court itself, in implementing Protocol 14, has shown an ability to deal with the problem of delays that was inherent in the Court system itself, and that the measures taken are yielding positive results³.

In this context, ENNHRI makes the following specific observations and recommendations regarding a number of non-exhaustive discrete issues that it considers are relevant to the future effectiveness of the Convention system:

Reform of the Court

Noting the efforts made by the Court in reducing its backlog, ENNHRI considers that, from the perspective of access to justice as an inherent component of all human rights, further admissibility criteria do not appear to be merited or desirable. There are further measures that might be taken to further reduce the backlog, and ENNHRI recommends that consideration be given to the following proposals:

- That national judges (the judiciary being a key organs of the state) be proactively encouraged to read, understand and implement the judgments of the Court – and not leave it to the executive and state agents alone;
- That states send additional *ad litem* judges to the Court;
- That there be deeper engagement between the Court and national judiciaries so both better understand the other; and
- That the Court be in a position to be able to consider applications relating to all Convention provisions, and not prioritise claims under certain Articles over others.

3. In 2010 the total number of pending cases increased by 10% over 2009, in 2011 the total number of pending cases increased by 8% over 2010, and in 2012 the total number of pending cases increased by 4% over 2011. While the total number of cases pending continues to increase, it is clear that the Court has managed to diminish the incremental increase in its back log year by year, and if these trends continue, would hopefully stem the year by year increase that has been a feature of its operation for so long.

Execution of Court Judgments

In order to enhance compliance with the Convention, ENNHRI recommends the following measures regarding the execution of judgments:

- Execution of judgments should be seen as a twin-track process: primarily on the national implementation level (see further below) but also at the Department of Execution of Judgments and Action Plan level.

- Court judgments should be understandable and clear on a general measures issue, in order that a link between general measures and Article 46 will assist the Department of Execution of Judgments in overseeing execution and the national authorities in effecting execution.

- There should be increased synergy between the Court and the Department of Execution of Judgments on how pilot judgments are identified and executed.

- There should be increased synergy between the Department of Execution of Judgments and NHRIs to ensure that the Department of Execution of Judgments receives comprehensive information on the execution of judgments in the state concerned.

- The Committee of Ministers should offer experts (similar to UN missions) to engage directly with a state's national authorities on law reform measures required in cases of concern.

- The delegates on such missions could include state agents from Member States.

- The NHRI of the state concerned and other relevant organisations or civil society should be consulted on what is required nationally to execute the relevant judgment(s) of the Court.

- Such missions should link in with cooperation and assistance programmes run by other organs of the Council of Europe.

- The Parliamentary Assembly (PACE) should use additional measures for holding accountable the state concerned (e.g such as a state report to PACE on implementation), as well as the council of Ministers.

ENNHRI suggests that, following a Court judgment, an effective and efficient manner of execution should include the following:

- The state should designate a coordinating

official empowered to ensure that execution occurs.

- The executive, the legislature and the judiciary should be seized of the matter as appropriate to their roles as organs of the state.

- The draft Action Plan should be furnished to the NHRI (where one exists) and civil society, where relevant, for consultation.

- The relevant parliamentary committee should be advised of the judgment and the proposed Action Plan to ensure its execution.

- The legislation or amending practice should be implemented in a timely manner to clearly address the lacunae in the law or practice, as identified by the Court.

Supervision of the execution of Court judgment: Role of CoM

The role of the Committee of Ministers is crucial to the effective working of the Convention system, as it oversees the measures taken by Member States to comply with Court judgments. However, the Committee of Ministers is by its nature highly politicised, and this is reflected in the unwillingness of the Committee to place political pressure on recalcitrant States⁴. In this regard ENNHRI **recommends**:

- The Committee of Ministers should consider concrete measures in relation to states with repetitive applications, to which the states concerned should respond urgently. Such measures should commence with support for the state concerned, but also have the ability to move from incentives to graded sanctions where the state proves intransigent in relation to execution.

- The Department of Execution of Judgments should be better resourced for its role in supporting the Committee of Ministers.

- Better information on Article 41 com-

4. See for instance, CDDH report on whether more effective measures are needed in respect of States that fail to implement Court judgments in a timely manner, CDDH (2013) R79, Addendum 1, 29 November 2013, wherein a large range of options are examined for more effective measures to ensure states comply with Court judgments, but where no recommendation is made to the Committee of Ministers in relation to any specific measure it might adopt or whether to make any change at all.

pensation and costs should be disseminated to states and to applicants.

- The Committee of Ministers should also find means to highlight important cases which require implementation by states generally, beyond the individual state directly concerned.

- The Committee of Ministers should invoke Article 46 and engage with the Court more effectively regarding the execution of judgments, which may in turn bring greater pressure to bear on the individual state concerned.

- The Committee of Ministers should actively request information from civil society organisations or NHRIs under Rule 9 of its procedures, in those cases where such information would enhance the supervision process.

Subsidiarity

ENNHRI recognises the importance of the principle of subsidiarity but continues to caution against any interpretation of the term which may undermine the right to individual petition. In particular, proposals to further restrict meritorious applications (such as new admissibility criteria) should not be developed in light of Protocol 15. Subsidiarity should be understood in the way in which the concept has been developed in the Court's case law. The Court must retain the ability to manage its own affairs, and no proposals should be considered that may impinge on its independence.

ENNHRI would not support any suggestion to interpret "subsidiarity" narrowly to restrict the Court's oversight of domestic judicial decision-making. The Convention system is based on the fact that all applications must have exhausted domestic judicial remedies to be admissible. Moreover in some cases an overall review of the domestic decision in the light of the Convention without a more thorough examination would not assure the effective protection of the rights and freedoms enshrined therein. To restrict the Court's oversight of how Convention law is interpreted and applied domestically would dramatically reduce the right to individual petition and the scope of the protection afforded by the

Convention. This issue goes to the heart of the concept of the rule of law.

ENNHRI opposes the argument, as has been advanced by some states in recent years, that "subsidiarity" means permitting national courts to deal with Convention issues alone without Court oversight. This would amount to the abolition of the core rationale of the European system of human rights protection.

Regarding the role of the jurisprudence of the Court, the rule of law⁵ requires that the provisions of the Convention be applied fully and consistently across the Convention system. In addition, the principle of legal certainty would be undermined if the Court does not apply the same standards in the same situations, irrespective of the State concerned. To do otherwise would increase the complexity of the case law and reduce the foreseeability of national measures being in harmony with the Convention system.

In this regard ENNHRI recommends that:

- No new admissibility criteria, or other restriction on the right of individual application, be introduced under the rationale of "subsidiarity";
- Any discussion of subsidiarity must focus on national implementation of the Convention under Article 1, and provision of effective remedies under Article 13.

Implementation at national level

As noted above, and as was recognised in the Brighton Declaration, the primary reason for the large number of applications to the Court is the failure by States to implement the Convention effectively, and thereby ensure the protection of individual rights. This means that state officials and parliamentarians do not have Convention obligations sufficiently in mind when devising policies or procedures, when creating new national legislation, or when implementing national laws and policies. Violations that could have been avoided occur, and national courts do not have the powers or the ability to provide an effective remedy to the victims, even where it is clear from existing Court case law that a violation has occurred.

⁵ Regularly cited in the Court's jurisprudence.

Improvements therefore need to be made at each stage of the process so as to implement the Convention effectively at national level, including national authorities having proper regard to developing Court jurisprudence. This would then lead to fewer cases being brought overall and in particular fewer repetitive cases, leaving capacity at Court level for those cases which raise issues that are genuinely new or difficult.

ENNHRI considers that existing mechanisms for national implementation should be strengthened, and in particular the work of the Committee of Ministers in ensuring effective implementation of the court's judgments.

Further specific work on implementation at national level that could be taken forward includes:

- Publication and wide dissemination on the Toolkit to inform public officials about states' obligations under the Convention, adopted at the 78th meeting of CDDH in June 2013, and any other measures aimed at increasing awareness of the Convention system;
- Greater assistance to Member States in developing effective domestic remedies, including those states with a federal system, where specific attention should be paid to ensuring the implementation of judgments at all competent levels of government;
- Consideration of the role that NHRIs, and other relevant bodies including civil society, could play nationally to improve implementation of the Convention, and in particular whether further encouragement or assistance in setting up an NHRI could be given to Member States who do not currently have an NHRI;
- Consideration of sanctions against states who fail to implement the court's judgments and thereby create repetitive applications;
- Elaboration of guidelines on drawing conclusions from precedential court judgments against another state (where the same problem of principles exists in a different legal jurisdiction);
- Enhancing the role of the State agent vis á vis other state officials, as the primary national focal point to ensure national implementation of Convention provisions; and

- Encourage Member States to translate the judgments of the Convention into their official languages, or at a minimum disseminate a summary of the judgment in their official languages.

Conclusion

ENNHRI will continue its active participation in the ongoing debate on the longer term reform of the Convention system. We remain available to participate in future dialogue on this important subject for the safeguarding of human rights in Europe.

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

A. Δραστηριότητες σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνάντηση εργασίας για την εκπόνηση και εφαρμογή εθνικών σχεδίων δράσης για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Η συνάντηση διοργανώθηκε από το γραφείο του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η κα Αικ. Τσαμπή, Επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ (27-28.3.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνάντηση που διοργανώθηκε από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (FRA) στη Βιέννη με θέμα την παρουσίαση ενός νέου «διαδικτυακού εργαλείου» (on-line tool), που ονομάζεται Διαύγεια (Clarity). Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η κα Ρ. Φράγκου, Επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ (13.5.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνάντηση που διοργανώθηκε από τη FRA σε συνεργασία με το Equinet (Ευρωπαϊκό Δίκτυο Φορέων Ισότητας) και το ENNHRI (Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Θεσμών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων-ΕΔΕΘΑΔ) στη Βιέννη με θέμα την ενίσχυση των υφιστάμενων διόδων επικοινωνίας μεταξύ των συμμετεχόντων θεσμών και των μελών τους και την ανεύρεση νέων διόδων συνεργασίας και αμοιβαίας υποστήριξης ως προς τη σχετική με τα θεμελιώδη δικαιώματα επικοινωνία τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η κα Ρ. Φράγκου, Επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ (14.5.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνάντηση που συνδιοργανώθηκε από τη FRA, το Συμβούλιο της Ευρώπης, το-ENNHRI και το Equinet με θέμα «Άσυλο και μετανάστευση», στη Βιέννη. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η Α' Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ, κα Α. Αργυροπούλου-Χρυσοχοΐδου (17-18.9.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ μέσω τηλεδιάσκεψης στη συνάντηση της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία με τους Εθνικούς Θεσμούς Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τους εθνικούς μηχανισμούς παρακολούθησης της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η Επιστημονική συνεργάτιδα, κα Αικ. Τσαμπή,

η οποία διάβασε και σχετική δήλωση της ΕΕΔΑ (25.9.2014).

B. Συνεργασία με Ομόλογες Επιτροπές

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στην ετήσια συνάντηση των Εθνικών Επιτροπών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών στη Γενεύη. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η κα Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Προεδρεύουσα του Ε' Τμήματος της ΕΕΔΑ για τη διεθνή επικοινωνία και συνεργασία (12.3.2014-14.3.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνάντηση του ΕΔΕΘΑΔ/ENNHRI στις Βρυξέλλες για την υλοποίηση του προγράμματος του Δικτύου για τα Δικαιώματα των Ηλικιωμένων σε θέματα Φροντίδας. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η Επιστημονική συνεργάτιδά της, κα Αικ. Τσαμπή. Η ΕΕΔΑ είχε αποστείλει πριν από τη συνάντηση έκθεση με θέσεις που είχε ήδη υιοθετήσει για το συγκεκριμένο θέμα. Πρότεινε επίσης τη διεύρυνση του θέματος ώστε να περιλαμβάνει και την κατ' οίκον φροντίδα των ηλικιωμένων και τη διερεύνηση των επιπτώσεων οικονομικής κρίσης και των μέτρων λιτότητας (5.6.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στην πρώτη Ακαδημία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τους Εθνικούς Θεσμούς Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που διοργανώθηκε στην Βουδαπέστη από το ENNHRI, τον OSCE-ODHIR (ΟΑΣΕ-ΓΔΘΑΔ) και το School of Public Policy, Central European University. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η κα Αικ. Τσαμπή, Επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ (23.6.2014-27.6.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνάντηση του ΕΔΕΘΑΔ/ENNHRI στις Βρυξέλλες για την υλοποίηση του διετούς προγράμματος του Δικτύου για τα Δικαιώματα των Ηλικιωμένων σε θέματα Φροντίδας. Η ΕΕΔΑ μετέχει στην Συμβουλευτική Ομάδα του προγράμματος. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η κα Ρ. Φράγκου, Επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ (8.10.2014-9.10.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στην ετήσια συνάντηση της Νομικής Ομάδας Εργασίας (Legal Working Group) του ΕΔΕΘΑΔ/ENNHRI στο Βερολίνο. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η κα Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Προεδρεύουσα του

Ε' Τμήματος της ΕΕΔΑ για τη διεθνή επικοινωνία και συνεργασία (21.11.2014).

Γ. Συναντήσεις με Εκπροσώπους της Πολιτείας, Οργανώσεων και Διεθνών Οργανισμών

1. Διεθνείς Συναντήσεις

- Συνάντηση με εκπροσώπους της Διεθνούς Ομοσπονδίας για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (FIDH) για ζητήματα σχετικά με το δικαίωμα στην εκπαίδευση (20.1.2014).

- Συνάντηση με εκπροσώπους της Επιτροπής κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (ECRI). Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν ο Πρόεδρος της, κος Κωστής Παπαϊωάννου και οι δύο Επιστημονικές συνεργάτιδες της, κα Αικ. Τσαμπή και κα Ρ. Φράγκου (13.3.2014).

- Συνάντηση της ΕΕΔΑ με την ολλανδική ΜΚΟ CMO και το Ελληνικού Φόρουμ Μεταναστών για θέματα ρατσισμού και ξενοφοβίας. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν οι Επιστημονικές συνεργάτιδες, κα Κ. Τσαμπή και κα Ρ. Φράγκου (15.4.2014).

- Συνάντηση του Προέδρου της ΕΕΔΑ με το Γενικό Γραμματέα της ανθρωπιστικής οργάνωσης UHRRA στην Αθήνα. Ο UHRRA είναι μία νεοσύστατη μη κυβερνητική οργάνωση με έδρα το Όσλο σκοπός της οποίας είναι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και της ελευθερίας του λόγου διεθνώς (20.6.2014).

- Συνάντηση της ΕΕΔΑ με το Δανό βουλευτή, μέλος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης (Κ.Σ.) του Συμβουλίου της Ευρώπης, κ. Villumsen, Εισηγητή στην Κ.Σ. του θέματος «ισότητα και κρίση». Σκοπός της επίσκεψής του στην Ελλάδα ήταν η προετοιμασία εισηγητικής έκθεσης για τις επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας και της οικονομικής κρίσης σε ζητήματα ισότητας. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν η Α' Αντιπρόεδρος, κα Α. Αργυροπούλου-Χρυσόχοϊδου, η Προεδρεύουσα του Ε' Τμήματος, κα Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου και οι Επιστημονικές συνεργάτιδες, κα Αικ. Τσαμπή και κα Ρ. Φράγκου (15.9.2014).

2. Εθνικές Συναντήσεις

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνάντηση ενημέρωσης και διαβούλευσης με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και άλλους φορείς της κοινωνίας των πολιτών που διοργάνωσε η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν οι Επιστημονικές συνεργάτιδες, κα Αικ. Τσαμπή και κα Ρ. Φράγκου (17.10.2014).

Δ. Συμμετοχή σε Συνεδριάσεις της Βουλής

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνεδρίαση της Διαρκούς Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης για το Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο». Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η κα Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Προεδρεύουσα του Ε' Τμήματος της ΕΕΔΑ για τη διεθνή επικοινωνία και συνεργασία και η κα Αικ. Τσαμπή, Επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ (29.1.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνεδρίαση της Διαρκούς Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης για το Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη «Αναδιοργάνωση της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος και της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, αναβάθμιση Υπηρεσιών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και ρύθμιση λοιπών θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Δημόσιας τάξης και Προστασίας του Πολίτη». Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν η Α' Αντιπρόεδρος, κα Α. Αργυροπούλου-Χρυσόχοϊδου και η Επιστημονική συνεργάτιδα, κα Ρ. Φράγκου (13.2.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με θέματα ημερήσιας διάταξης: α) Η εξαίρεση της μητρότητας από τη διαθεσιμότητα και β) Η φτώχεια ως απειλή για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η κα Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Προεδρεύουσα του Ε' Τμήματος της ΕΕΔΑ για τη

διεθνή επικοινωνία και συνεργασία (28.3.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με θέμα ημερήσιας διάταξης: Η φτώχεια ως απειλή για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν η κα Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Προεδρεύουσα του Ε' Τμήματος της ΕΕΔΑ για τη διεθνή επικοινωνία και συνεργασία και η Επιστημονική συνεργάτιδα, κα Ρ. Φράγκου (11.4.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στη συνεδρίαση της Ειδικής Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής (στο πλαίσιο ακρόασης φορέων) με θέμα το Σχέδιο Νόμου για την Οργάνωση της νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεων τους στην Ελλάδα. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η Επιστημονική συνεργάτιδα, κα Ρ. Φράγκου (24.9.2014).

Ε. Συμμετοχή σε Ομάδες Εργασίας

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ με την ιδιότητα παρατηρητή στις συναντήσεις της Ομάδας Εργασίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την εκπόνηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν οι Επιστημονικές συνεργάτιδες της, κα Αικ. Τσαμπή και κα Ρ. Φράγκου (5.2.2014).

- Συμμετοχή της ΕΕΔΑ με την ιδιότητα παρατηρητή στις συναντήσεις της Ομάδας Εργασίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την εκπόνηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν οι Επιστημονικές συνεργάτιδες της, κα Αικ. Τσαμπή και κα Ρ. Φράγκου (7.5.2014, 11.9.2014, 6.11.2014).

ΣΤ. Συμμετοχή σε Συνέδρια και Ημερίδες

- Συμμετοχή στο Σεμινάριο «Training workshop on hate crimes for members of the Greek Racist Violence Recording Network» που διοργάνωσε ο ODHIR στα γραφεία της ΕΕΔΑ. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν οι Επιστημονικές συνεργάτιδες, κα Αικ. Τσαμπή και κα Ρ. Φράγκου, καθώς και ο Γραμματέας της κος Ν. Κυριαζόπουλος (18.2.2014-19.2.2014).

- Συμμετοχή της Προεδρεύουσας του Ε' Τμήματος της ΕΕΔΑ για τη διεθνή επικοινωνία και συνεργασία, κας Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, σε σεμινάριο με θέμα «*Πώς μπορούν τα κράτη μέλη της ΕΕ να καταπολεμήσουν αποτελεσματικά τα εγκλήματα μίσους. Ενθάρρυνση των καταγγελιών και βελτίωση της καταγραφής*» ("*How can EU Member States combat hate crime effectively. Encouraging reporting and improving recording*") που διοργάνωσαν η Ελληνική Προεδρία της ΕΕ και ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (FRA), σε συνεργασία με το Κέντρο Δημοσίου Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου (ΚΔΕΟΔ) (Θεσσαλονίκη 28-29.4.2014).

Συμμετοχή του Προέδρου της ΕΕΔΑ, κου Κωστή Παπαϊωάννου με εισήγησή του, στη Συνάντηση Διαβούλευσης με θέμα «*Επενδύοντας στα παιδιά: Μια πρόκληση για την Ευρώπη του 21ου αιώνα*». Τη διοργάνωση ανέλαβε ο Συνήγορος του Πολίτη, σε συνεργασία και με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Δικτύου *Eurochild*. Η εκδήλωση, τέθηκε υπό την αιγίδα της Ελληνικής Προεδρίας στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αφορούσε την υλοποίηση της Σύστασης της Ε.Ε. "Επενδύοντας στα παιδιά: Σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας" (C(2013)778, 20/2/2013) (9.5.2014).

Συμμετοχή της Επιστημονικής συνεργάτιδας της ΕΕΔΑ, κας Αικ. Τσαμπή, με εισήγηση για «*Το δικαίωμα στο νερό. Προτάσεις για την αποτελεσματική προστασία του*», στο Συνέδριο της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (13.6.2014-14.6.2014).

Συμμετοχή της ΕΕΔΑ με την ιδιότητα παρατηρητή στην ημερίδα διαλόγου της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου με σκοπό την κατάρτιση σχεδίου Εθνικής Στρατηγικής για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν οι Επιστημονικές συνεργάτιδες της, κα Αικ. Τσαμπή και κα Ρ. Φράγκου (16.9.2014).

Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στην ημερίδα της Κεντρικής Δομής Ισότητας, της Γραμματείας Γυναικών της Γ.Σ.Ε.Ε., «*Ενδυνάμωση και Ενίσχυση της Γυναικείας Συμμετοχής στα Συνδικάτα*». Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν οι Επιστημονικές συνεργάτιδες, κα Αικ. Τσαμπή και κα Ρ. Φράγκου (17.10.2014)

Συμμετοχή της ΕΕΔΑ στο Διακρατικό Συνέδριο της Κεντρικής Δομής Ισότητας της Γραμματείας Γυναικών της Γ.Σ.Ε.Ε., «Η Προώθηση της Συμμετοχής των Γυναικών στα Συνδικάτα: Δικαίωμα και Υποχρέωση». Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν οι Επιστημονικές συνεργάτιδες, κα Αικ. Τσαμπή και κα Ρ. Φράγκου (17.10.2014)

Συμμετοχή του Προέδρου της ΕΕΔΑ, κου Κωστή Παπαϊωάννου και της Β' Αντιπροέδρου της ΕΕΔΑ, κας Έλλης Βαρχαλαμά, με εισηγήσεις τους, στο 1ο Διεθνές Συνέδριο στην Έρευνα και την Ομαδική Ψυχοθεραπεία και τις Διαδικασίες του Χρόνιου Στρες. Το συνέδριο διοργανώθηκε από τον Διεθνή Οργανισμό Ομαδικής Ψυχοθεραπείας και Ομαδικών Διαδικασιών (International Association for Group Psychotherapy and Group Processes), υπό την αιγίδα του υπουργείου Πολιτισμού (20.11.2014).

Χαιρετισμός της ΕΕΔΑ, δια της Α' Αντιπροέδρου της, κας Α. Αργυροπούλου-Χρυσοχοϊδου, σε εκδήλωση του Συνηγόρου του Πολίτη στο πλαίσιο της προετοιμασίας και ενημέρωσης της νέας αρμοδιότητάς του ως εθνικού μηχανισμού πρόληψης των βασανιστηρίων (8.12.2014).

Z. Απαντήσεις σε Ερωτηματολόγια

- Απάντηση σε Ερωτηματολόγιο του Ειδικού Πραγματογνώμονα του ΟΗΕ για το δικαίωμα στο νερό σχετικά με παραβιάσεις του δικαιώματος στο νερό.
- Απάντηση σε Ερωτηματολόγιο της Ομάδας Εργασίας για τις διακρίσεις κατά των γυναικών στη νομοθεσία και την πρακτική, Γραφείο Ύπατου Αρμοστή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.
- Απάντηση σε Ερωτηματολόγιο του ΥΠΕΞ Α4 για την εθνική δικαστική εφαρμογή του δικαιώματος στο νερό και την αποχέτευση.
- Απάντηση σε Ερωτηματολόγιο της Μη-Κυβερνητικής Οργάνωσης UPR Info η οποία δραστηριοποιείται στην προώθηση του μηχανισμού Οικουμενικής Περιοδικής Αξιολόγησης.
- Απάντηση σε Ερωτηματολόγιο του ΕΔΕΘΑΔ/ENNHRI για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων.

- Απάντηση σε Ερωτηματολόγιο του Συμβουλίου της ΕΕ το οποίο μας εστάλη από το ΥΠ.ΕΞ., σχετικά με διαδικασίες διαπίστευσης και βαθμίδα διαπίστευσης της ΕΕΔΑ (το ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ και περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και ερωτήσεις σχετικά με τη λειτουργία των Εθνικών Θεσμών Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου).

- Απάντηση σε Ερωτηματολόγιο της Επιτροπής για την Ισότητα και τη Μη-διάκριση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης: Σχέση Εθνικών Επιτροπών και Κοινοβουλίου.

- Απάντηση σε ερωτηματολόγιο του ΕΔΕΘΑΔ/ENNHRI σχετικά με τους οικονομικούς πόρους των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Σκοπός της έρευνας είναι να προβληθεί το πρόβλημα των περιορισμένων πόρων των εθνικών θεσμών λόγω των συνεχών περικοπών της χρηματοδότησής τους.

- Απάντηση σε έρευνα για την αξιολόγηση της Ακαδημίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΕΔΕΘΑΔ/ENNHRI 2014 από τα πρόσωπα που μετείχαν.

- Απάντηση της ΕΕΔΑ σε έρευνα του ΕΔΕΘΑΔ/ENNHRI για την αξιολόγηση της Ακαδημίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΕΔΕΘΑΔ/ENNHRI 2014 (Academy 2014-Senior Management).

- Απάντηση σε Ερωτηματολόγιο του Δανέζικου Ινστιτούτου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σχετικά με τις εθνικές πρακτικές που αφορούν το δικαίωμα συμμετοχής στη διεξαγωγή δημόσιων υποθέσεων.

- Απάντηση σε Ερωτηματολόγιο για ζητήματα ενδο-οικογενειακής βίας και καταγραφής φύλου μεσοφυλικών προσώπων στο Γερμανικό Ινστιτούτο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

- Απάντηση σε διαδικτυακό Ερωτηματολόγιο για θέματα εκπαίδευσης στα δικαιώματα των ΛΟΑΔ, GALE-Global Alliance for LGBT education.

- Απάντηση σε Ερωτηματολόγιο της Ολλανδικής Επιτροπής Δ.Α. σχετικά με τη Σύμβαση του Οβιέδο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και τη Βιοϊατρική.

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΕΕΔΑ

Εκδήλωση ΕΕΔΑ για το «Δικαίωμα στο Νερό»

Η ΕΕΔΑ διοργάνωσε στις 24 Ιουνίου 2014 Εκδήλωση-Συνέντευξη Τύπου με θέμα «Δικαίωμα στο Νερό», η οποία έλαβε χώρα στο αμφιθέατρο της ΓΣΕΕ (Πατησίων 69 και Αινιάνος 2-4, Αθήνα).

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε με αφορμή τις συστάσεις της ΕΕΔΑ για την προστασία του δικαιώματος στο νερό.

Η ΕΕΔΑ σταθμίζοντας αφενός, την πορεία κατοχύρωσής του δικαιώματος στο νερό σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο κι αφετέρου, τους κινδύνους για την απόλαυση του από τις εντεινόμενες πιέσεις ιδιωτικοποίησης των φορέων παροχής του, υπέβαλε προς την Πολιτεία *συστάσεις για την προστασία του δικαιώματος στο νερό*.

Την επιτακτικότητα ενός τέτοιου εγχειρήματος υπενθυμίζει, άλλωστε, έντονα, τόσο η επίκαιρη ανάγκη για εμπέδωση του χαρακτήρα του νερού ως «δημοσίου αγαθού» και όχι ως «εμπορεύματος», όσο και η επείγουσα ανάγκη για αντιμετώπιση του νερού ως φυσικού αγαθού σε ανεπάρκεια.

Το δικαίωμα στο νερό πέραν της διαχρονικής του αυταξίας, αποκτά βαρύνουσα σημασία ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων κάθε είδους. Η αναγνώριση, δε, του δικαιώματος στο νερό είναι κρίσιμη και για την Ελλάδα στο βαθμό που έχει τεθεί ζήτημα ιδιωτικοποίησης των φορέων παροχής του, παρά τη δίνη των κοινωνικών επιπτώσεων της οξύτατης οικονομικής κρίσης στην οποία βρίσκεται η χώρα. Προς τον σκοπό αυτό, η ΕΕΔΑ πρότεινε, ως συνολική πρόταση, *τη συνταγματική κατοχύρωση, αφενός του νερού ως δημοσίου αγαθού, κι αφετέρου του δικαιώματος του νερού ως καθολικού δικαιώματος*.

Επιπλέον, βάσει του κανονιστικού περιεχομένου του δικαιώματος στο νερό, η ΕΕΔΑ απηύθυνε σειρά συστάσεων τόσο γενικού όσο και ειδικότερου χαρακτήρα.

Σε ό,τι αφορά το γενικότερο πλαίσιο προστασίας του δικαιώματος στο νερό, η ΕΕΔΑ πρότεινε:

- Τη νομοθετική αναγνώριση του δικαιώματος στο νερό ως δημόσιου αγαθού. Στο ίδιο πλαίσιο, την αναγνώριση της σύνδεσης του δικαιώματος στο νερό με την αποχέτευση και την άρδευση.

- Τη διατήρηση του δημόσιου χαρακτήρα και ελέγχου των φορέων ύδρευσης και αποχέτευσης, χωρίς δυνατότητα παραχώρησης σε ιδιώτες.

- Τη διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης σε ποιοτικό νερό των κατοίκων όλης της χώρας.

- Τη διασφάλιση της πρόσβασης κάθε προσώπου σε διαδικασίες διοικητικής ή δικαστικής φύσης για την έκφραση παραπόνων σχετικά με τις πράξεις ή παραλείψεις προσώπων, φυσικών ή νομικών, ιδιωτικών ή δημοσίων που παραβιάζουν το δικαίωμα στο νερό.

- Τον έλεγχο της εφαρμογής των σχετικών με το δικαίωμα στο νερό υποχρεώσεων, ιδίως δι' ανεξάρτητων οργάνων.

- Την υιοθέτηση, εφαρμογή και αξιολόγηση ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την πλήρη εφαρμογή του δικαιώματος στο νερό. Σημαντική θα ήταν η ένταξη ειδικού κεφαλαίου για το νερό στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Τέλος, η ΕΕΔΑ απηύθυνε ειδικότερες συστάσεις, που αναπτύσσονται σε τέσσερις βασικούς πυλώνες και αφορούν α) την επάρκεια του νερού, β) τη διαθεσιμότητα του νερού, γ) την ποιότητα του νερού, δ) την προσβασιμότητα του νερού (φυσική προσβασιμότητα-οικονομική προσσιτότητα και ίση και χωρίς διάκριση πρόσβαση), και ε) τη συμμετοχή του κοινού σε θέματα που αφορούν το νερό.

Πρόσκληση-Πρόγραμμα Εκδήλωσης

Πρόσκληση σε
ΕΚΔΗΛΩΣΗ-ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΥΠΟΥ

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
σας καλεί σε Εκδήλωση-Συνέντευξη Τύπου
με θέμα

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΝΕΡΟ

που θα πραγματοποιηθεί την *Τρίτη 24 Ιουνίου 2014 και ώρα 12:00*,
στο αμφιθέατρο της ΓΣΕΕ (Πατησίων 69 και Αινιάνος 2-4, Αθήνα)

Θα μιλήσουν:

Κωστής Παπαϊωάννου, Πρόεδρος της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Γιάννης Παναγόπουλος, Πρόεδρος της ΓΣΕΕ, Μέλος της ΕΕΔΑ

Γεώργιος Σταυρόπουλος, τ. Υπουργός, Επίτιμος Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας, Πρόεδρος Νομικής Επιτροπής ΙΜΔΑ, Μέλος της ΕΕΔΑ

Πέτρος Στάγκος, Καθηγητής Ευρωπαϊκού Δικαίου της Νομικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, τ. Μέλος της ΕΕΔΑ

Άγης Τερζίδης, Παιδίατρος, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Διεθνής Ιατρική Διαχείριση Κρίσεων Υγείας» της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Επιστημονικός Συνεργάτης

Στην Εκδήλωση-Συνέντευξη Τύπου θα παρουσιαστεί η απόφαση της ΕΕΔΑ «Δικαίωμα στο Νερό-Συστάσεις για την αποτελεσματική προστασία του».

Η εκδήλωση θα μεταδοθεί ζωντανά (live streaming) μέσω της ιστοσελίδας της ΕΕΔΑ www.nchr.gr

Περισσότερες πληροφορίες: 210 7233221-2, info@nchr.gr

Π.Α. για την παρουσία σας

Συνοπτική Απόδοση των Εισηγήσεων

• Ο κ. **Κωστής Παπαϊωάννου**, Πρόεδρος της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) παρουσίασε την πρόσφατη απόφαση της ΕΕΔΑ με θέμα «Δικαίωμα στο Νερό-Συστάσεις για την αποτελεσματική προστασία του» και δήλωσε:

«Η απόλαυση του δικαιώματος στο νερό αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για την απόλαυση κάθε δικαιώματος. Όταν, σε εποχή οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, αμφισβητείται ο χαρακτήρας του νερού ως δημοσίου αγαθού και υποτιμάται η ανεπάρκειά του ως φυσικού αγαθού, η προστασία του δικαιώματος στο νερό δεν διασφαλίζεται στην πράξη.

Για τους λόγους αυτούς, η υποβολή συστάσεων προς την Πολιτεία για την αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος στο νερό δεν αποτελεί για την ΕΕΔΑ απλή άσκηση του συμβουλευτικού της ρόλου. Υπό το φως των πιο πάνω περιστάσεων, λαμβάνει τη μορφή θεσμικής υποχρέωσης».

• Ο κ. **Γιάννης Παναγόπουλος**, Πρόεδρος της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας (ΓΣΕΕ) και Μέλος της ΕΕΔΑ, δήλωσε:

«Η ευρωπαϊκή και διεθνής εμπειρία έχει αποδείξει περίτρανα ότι όπου υπήρξε ιδιωτικοποίηση του νερού, οι συνέπειες ήταν καταστροφικές για το κοινωνικό σύνολο. Τα τιμολόγια αυξήθηκαν σε τέτοιο βαθμό, ώστε να πολλαπλασιαστεί ο αριθμός των ανθρώπων που δεν μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στο απολύτως αναγκαίο για την ίδια την επιβίωση αγαθό. Ταυτόχρονα, υποβαθμίστηκε η ποιότητα του νερού και των υποδομών με άμεσο κίνδυνο για τη δημόσια υγεία. Επιπλέον, τα παραδείγματα ιδιωτικοποιήσεων κατέδειξαν μεγάλη απώλεια νερού και μόλυνση των υδάτων, ενώ είναι γνωστό ότι το νερό είναι ένα φυσικό αγαθό σε ανεπάρκεια που απαιτεί έλλογη χρήση.

Η εκτεταμένη αντίδραση της κοινωνίας των πολιτών στην ιδιωτικοποίηση της ύδρευσης έχει παγώσει ή αντιστρέψει τη διαδικασία σε μικρές ή μεγάλες πόλεις σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Σε μία περίοδο που οι κυβερνητικές επιλογές προσφέρουν «γη και ύδωρ» στους διεθνείς δανειστές της χώρας, αγνοώντας τις επιπτώσεις τους σε βάρος του κοινωνικού συνόλου, το συνδικαλιστικό Κίνημα είναι μπροστά στην αναγκαία πορεία διασφάλισης και προστασίας του δημόσιου χαρακτήρα και της καθολικής πρόσβασης στα φυσικά αγαθά και τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Θα υπερασπιστούμε το θεμελιώδες ανθρωπινό δικαίωμα στο νερό. Το δικαίωμά μας είναι αδιαπραγμάτευτο».

• Ο κ. **Γεώργιος Σταυρόπουλος**, τ. Υπουργός, Επίτιμος Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας, Πρόεδρος Νομικής Επιτροπής ΙΜΔΑ, Μέλος της ΕΕΔΑ, αναφέρθηκε στην 1906/2014 πρόσφατη απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας και επεσήμανε:

“Με την απόφαση αυτή, ακυρώθηκε η 206/25.4.2012 (Β’ 1363/26.4.2012) απόφαση της Διυπουργικής Επιτροπής Αναδιρθώσεων

και Αποκρατικοποιήσεων κατά το μέρος που με αυτήν μεταβιβάζονται από το Ελληνικό Δημόσιο στο ΤΑΙΠΕΔ Α.Ε. 36.245.240 μετοχές της ΕΥΔΑΠ Α.Ε. (ποσοστό 34,033% του μετοχικού κεφαλαίου). Το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο έκρινε ότι η εν λόγω μεταβίβαση συνιστά αποξένωση του Ελληνικού Δημοσίου από την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου της ΕΥΔΑΠ Α.Ε., με αποτέλεσμα την ουσιαστική μετατροπή της επιχείρησης σε ιδιωτική, που λειτουργεί με βάση το κέρδος, κατά παράβαση των άρθρων 5, παρ. 5 και 21, παρ. 3, του Συντάγματος. Με δεδομένο το μονοπωλιακό χαρακτήρα των παρεχόμενων υπηρεσιών από την ΕΥΔΑΠ και τη σημασία τους για το σεβασμό στο δικαίωμα της υγείας των πολιτών, με την πρωτοπόρο αυτή απόφαση του ΣτΕ κρίθηκε ότι η ιδιωτικοποίηση της επιχείρησης καθιστά ανεπίτρεπτα αβέβαιη τη συνέχιση της παροχής προσιτών σε όλους υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, οι οποίες συνίστανται, κυρίως, στην παροχή του πόσιμου ύδατος, που είναι το αναγκαίο φυσικό αγαθό για την επιβίωση του ανθρώπου”.

- Ο κ. **Πέτρος Στάγκος**, Καθηγητής Ευρωπαϊκού Δικαίου, Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, τ. Μέλος της ΕΕΔΑ δήλωσε:

«Η Ελλάδα έχει παράδοση στην πλημμελή εφαρμογή των κανόνων του ευρωπαϊκού δικαίου που κατοχυρώνουν με σαφείς νομικούς κανόνες τις πιο κρίσιμες πτυχές αυτού που η κοινωνία των πολιτών έχει καταφέρει να θεωρείται, από την παγκόσμια κοινότητα, ως ανθρώπινο δικαίωμα στο νερό. Στα τελευταία 5 χρόνια επανειλημμένα καταδικάστηκε η χώρα μας από την ΕΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης για επιζήμιες αποφάσεις και πολιτικές της, λόγω της αντίθεσής τους στους κανόνες του ευρωπαϊκού δικαίου που προνοούν γι’ αυτό το ανθρώπινο δικαίωμα. Η ΕΕΔΑ έχει την τεχνογνωσία και την εμπειρία να προτείνει στην Πολιτεία ένα συνεκτικό πλαίσιο δράσης για την υλοποίηση, στην πράξη και στην καθημερινότητα όλων των πολιτών, του δικαιώματος στο νερό. Μέσα στις πολύ δύσκολες συνθήκες της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης που βιώνει ο τόπος, νέες δημόσιες αποφάσεις που κινδυνεύουν να αποδυναμώσουν ακόμη περισσότερο την απόλαυση του φυσικού δημόσιου αγαθού που είναι το νερό, ίσως, για μιαν ακόμη φορά, να μπορούν

να αποτραπούν, χάρη σε μέσα προστασίας των συμφερόντων των πολιτών, την οποία εξακολουθεί να εγγυάται το ευρωπαϊκό δίκαιο».

- Ο κ. **Άγης Τερζίδης**, Παιδίατρος, Επισημονικός Συνεργάτης του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Διεθνής Ιατρική Διαχείριση Κρίσεων Υγείας» της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, επεσήμανε:

«Η πρόσβαση σε πόσιμο νερό έχει αναγνωρισθεί από τα Ηνωμένα Έθνη ως αναφαίρετο οικονομικό δικαίωμα. Η πραγματική εικόνα όμως είναι πολύπλοκη με προεκτάσεις σε πολιτικό, οικονομικό και διπλωματικό επίπεδο. Υπολογίζεται αδρά ότι περί τα 2 δισεκατομμύρια άνθρωποι παγκοσμίως δεν έχουν πρόσβαση σε καθαρό νερό και αυτό ως απόρροια των κλιματολογικών και περιβαλλοντολογικών παραγόντων αλλά και της ασύδοτης ανθρώπινης παρέμβασης και εκμετάλλευσης του φυσικού πλούτου, της οποίας οι οικολογικές και επιδημιολογικές συνέπειες αναδύονται μετά από χρόνια. Στην Αφρική, μόνο το 60% έχει πρόσβαση σε νερό και αυτό αμφιβόλου ποιότητας. Οι υδατογενείς προέλευσης ασθένειες στην υποσαχάρια Αφρική (σαλμονέλλωση, χολέρα, τυφοειδής πυρετός, διάρροιες, κ.ά.) στερούν καθημερινά τη ζωή σε πάνω από 4.000 παιδιά. Όσο για τον δυτικό κόσμο, το πρόβλημα δεν είναι τόσο υγειονομικό, όσο θέμα διαχείρισης των πόσιμων υδάτινων πόρων. Τα παραδείγματα των ιδιωτικοποιήσεων του νερού οδήγησαν σε κατακόρυφη αύξηση των τιμών και σε μη τήρηση συνθηκών ασφαλείας εκ μέρους των ιδιωτών. Η σταδιακή επιστροφή ή η διασφάλιση της διαχείρισης των υδάτων στα χέρια κρατικών και δημοτικών φορέων (Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Αργεντινή, Βολιβία) λειτούργησε ανασταλτικά στην γέννηση υγειονομικών κινδύνων. Τελικά, το αναφαίρετο οικονομικό δικαίωμα στο νερό, αν και θεσμοθετημένο, αποτελεί ακόμα το στόχο εκατομμυρίων ανθρώπων παγκοσμίως, σε υγειονομικό αλλά και οικονομικό επίπεδο».

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟ
ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

A. Σε Εθνικό Επίπεδο

1. Ν 4239/2014 «Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 43/20.2.2014)

Στο πλαίσιο του θεσμικού της ρόλου ως ανεξάρτητου συμβουλευτικού οργάνου της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, η ΕΕΔΑ κλήθηκε να εκθέσει τις απόψεις της επί του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο» (μετέπειτα Ν 4239/2014), ενώπιον της Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημοσίας Τάξης και Δικαιοσύνης, κατά τη συνεδρίασή της στις 29.1.2014. Τις θέσεις της, μάλιστα, όπως αυτές υιοθετήθηκαν ομόφωνα κατά τη συνεδρίαση της Ολομέλειάς της 30.1.2014, κατέθεσε και γραπτώς, με σχετικό υπόμνημα που υπέβαλε στην ως άνω Επιτροπή και στην Ολομέλεια της Βουλής, ενώ τις απέστειλε κατά τη συνήθη πρακτική της και σε όλους τους αρμόδιους φορείς.

Λόγω τόσο της σπουδαιότητας του δικαιώματος, όσο και του ότι η χρηστή και εντός ευλόγου χρόνου απονομή της δικαιοσύνης αποτελεί προϋπόθεση απόλαυσης άλλων δικαιωμάτων, η ΕΕΔΑ γνωμοδοτεί σταθερά, ήδη από τις απαρχές της λειτουργίας της, επί του εξορθολογισμού και της βελτίωσης της απονομής της δικαιοσύνης – πολιτικής, ποινικής και διοικητικής–, της συμμόρφωσης της Διοίκησης προς τις εθνικές δικαστικές αποφάσεις και το δικαίωμα νομικής συνδρομής¹.

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά το Ν 4239/2014, η ΕΕΔΑ χαιρετίζει την εισαγωγή ενδίκου βοηθήματος για τη δίκαιη ικανοποίηση λόγω αδικαιολόγητης καθυστέρησης της δίκης ενώπιον των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων ως ένα θετικό βήμα προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης του συστημικού και χρόνιου προβλήματος της μακράς διάρκειας των δικών, που έχει επισύρει σωρεία καταδικών της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Κρίνεται, δε, αναγκαίο να γίνει ιδιαίτερη αναφορά ιδίως σε δύο καίριες ρυθμίσεις του νέου νομοθετήματος, οι οποίες ανταποκρίνονται στο γενικότερο πνεύμα των επανειλημμένων προτάσεων της ΕΕΔΑ:

Εν πρώτοις, η ΕΕΔΑ χαιρετίζει τη μείωση του ύψους της αξίας του παραβόλου για την αίτηση δίκαιης ικανοποίησης λόγω αδικαιολόγητης καθυστέρησης της δίκης σε σχέση με αυτό που είχε προταθεί στο αρχικό Σχέδιο Νόμου και με το αντίστοιχο παράβολο που προβλέπεται στο άρθρο 55, παρ. 4, του Ν 4055/2012 για τη δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της διοικητικής δίκης. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 3, παρ. 6, του Ν 4239/2014 προβλέπει την καταβολή παραβόλου, αυξανόμενης αξίας ανά βαθμό δικαιοδοσίας, από πενήντα (50) ευρώ για τις αιτήσεις ενώπιον Ειρηνοδικείου έως εκατόν πενήντα (150) ευρώ για τις αιτήσεις ενώπιον του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Η αρχική διατύπωση ωστόσο της εν λόγω διάταξης ήταν διαφορετική, καθώς όριζε το παράβολο στα διακόσια (200) Ευρώ αδιακρίτως βαθμού δικαιοδοσίας (άρθρο 3, παρ. 6, του αρχικού Σ/Ν). Μετά την κριτική που άσκησε η ΕΕΔΑ, επισημαίνοντας ότι η εισαγωγή παραβόλου ύψους διακοσίων (200) Ευρώ για κάθε στάδιο της δίκης, και μάλιστα με ποινή απαραδέκτου, έθιγε καίρια το δικαίωμα σε δικαστική προστασία μεγάλου αριθ-

1. ΕΕΔΑ, Προτάσεις σχετικά με το σχέδιο νόμου «Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο». 30.1.2014, Παρατηρήσεις και προτάσεις σχετικά με το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «για τη δίκαιη δίκη και την εύλογη διάρκεια αυτής», 26.1.2012, Παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης» (2010), Παρατηρήσεις και προτάσεις σχετικά με το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Εξορθολογισμός διαδικασιών και επιτάχυνση της

διοικητικής δίκης και άλλες διατάξεις», 21.10.2010, Συμμόρφωση της Διοίκησης προς τις εθνικές δικαστικές αποφάσεις, 24.9.2009, Γνωμοδότηση επί του νομοσχεδίου του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την «Παροχή νομικής βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος», 30.10.2003, Κρίσεις για το σχέδιο νόμου για τη «Συμμόρφωση της Διοίκησης προς τις δικαστικές αποφάσεις και προαγωγή των δικαστών των τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων στο βαθμό του Συμβούλου Επικρατείας», 4.7.2002, Το δικαίωμα νομικής συνδρομής – βασικές σχετικές ευρωπαϊκές αρχές και μείζονα ζητήματα της ελληνικής νομοθεσίας και πράξης, 25.6.2001.

μού προσώπων, δεδομένου ότι το παράβολο δεν επιστρέφεται στον αιτούντα, ο οποίος ενδέχεται να έχει κληθεί να καταβάλει, ανά περίπτωση, τα ήδη πολύ υψηλά παράβολα της κύριας δίκης, αλλά και ότι, εφόσον η εκδίκαση μίας υπόθεσης καθυστερήσει σε περισσότερους από έναν βαθμούς, τότε οι αιτήσεις θα πρέπει να είναι περισσότερες της μίας και, αντίστοιχα, η καταβολή των παραβόλων να επαναληφθεί².

Επίσης, η ΕΕΔΑ εκφράζει την ικανοποίησή της για την αποκατάσταση της εννεάμηνης διάρκειας της γονικής άδειας των δικαστικών λειτουργών, η οποία είχε περικοπεί σε πέντε μήνες δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 89 του Ν 4055/2012. Η ΕΕΔΑ είχε επισημάνει ότι ήταν ανεπιτήρητη η μείωση της διάρκειας της άδειας ανατροφής παιδιού που χορηγείται στους δικαστικούς λειτουργούς, καθώς προσέκρουε τόσο στο Σύνταγμα (άρθρο 21, παρ. 1 και 5, για την προστασία της οικογένειας και της παιδικής ηλικίας) όσο και στο δίκαιο της ΕΕ (Οδηγία 96/34/ΕΟΚ)³. Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει συνεπώς τις σχετικές διατάξεις του Ν 4239/2014, οι οποίες στο άρθρο 8, παρ. 1(Α) και 1(Β), ορίζουν ότι «στο γονέα δικαστικό λειτουργό χορηγείται, με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και ύστερα από αίτησή του, άδεια εννέα (9) μηνών με αποδοχές για ανατροφή τέκνου», διευκρινίζοντας ότι «στους δικαστικούς λειτουργούς, στους οποίους, κατ' εφαρμογή της διατάξεως του άρθρου 89 του Ν 4055/2012 (Α' 51), χορηγήθηκε άδεια ανατροφής τέκνου πέντε (5) μηνών, χορηγείται επιπροσθέτως άδεια χρονικής διάρκειας τεσσάρων (4) μηνών, κατόπιν αιτήσεώς τους, μέχρι τη συμπλήρωση του τρίτου έτους ηλικίας του τέκνου με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων».

Εντούτοις, η ΕΕΔΑ θεωρεί αναγκαίο να επισημάνει ότι η διασφάλιση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη στην ελληνική έννομη τάξη συνεχίζει να είναι

ελλιπής, καθώς και ότι ειδικότερα ο Ν 4239/2014 δεν είναι πλήρως απαλλαγμένος από τις αδυναμίες του Ν 4055/2012. Υπογραμμίζεται στο σημείο αυτό ότι δεν λήφθηκαν υπόψη οι παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ σχετικά, με την ανάγκη, αφενός να υπολογίζεται, για τη διαπίστωση της εύλογης ή υπερβολικής διάρκειας της δίκης η συνολική καθυστέρησή της, σε όλους τους βαθμούς, και αφετέρου, με την ανάγκη να ενταχθούν οι ρυθμίσεις που αφορούν το νέο ένδικο βοήθημα στους οικείους Κώδικες, προς εξασφάλιση ασφάλειας δικαίου.

Σε ό,τι αφορά το πρώτο ζήτημα, η ΕΕΔΑ έχει επανειλημμένως προτείνει τη δυνατότητα άσκησης αίτησης δίκαιης ικανοποίησης τόσο για την ανά βαθμό δικαιοδοσίας καθυστέρηση, όσο και για την καθυστέρηση της δίκης στο σύνολο των βαθμών δικαιοδοσίας, διευκρινίζοντας μάλιστα ότι σε περίπτωση που έχει ήδη επιδικασθεί αποζημίωση για καθυστέρηση σε συγκεκριμένο βαθμό δικαιοδοσίας, αυτό θα πρέπει να συνεκτιμηθεί από το Δικαστήριο που θα κληθεί να επιδικάσει αποζημίωση για τη συνολική καθυστέρηση της δίκης. Το άρθρο 3, παρ. 1, του Ν 4239/2014 εξακολουθεί να ορίζει ότι «η αίτηση ασκείται ανά βαθμό δικαιοδοσίας», ο δε αιτών «δεν μπορεί να ζητήσει δίκαιη ικανοποίηση για υπέρβαση εύλογης διάρκειας της δίκης, η οποία έλαβε χώρα σε προηγούμενο βαθμό δικαιοδοσίας, με την αίτηση για καθυστέρηση δίκης από ανώτερο δικαστήριο».

Αναφορικά, τέλος, με το δεύτερο σημείο, η ΕΕΔΑ έχει τονίσει τη σημασία της ενσωμάτωσης των διατάξεων του παρόντος Νόμου στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και τον Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο (όπως αυτός κυρώθηκε με τον Ν 4129/2013 - ΦΕΚ 52 Α' /28.2.2013), όπως άλλωστε είχε συστήσει και την ενσωμάτωση των αντίστοιχων διατάξεων των άρθρων 53-58 του Ν 4055/2012 για τη διοικητική δικαιοσύνη στον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας και το ΠΔ 18/1989 που διέπει τη διαδικασία στο ΣΤΕ. Δεν προκύπτει, ωστόσο, από καμία διάταξη του Ν 4239/2014 πρόβλεψη για ένταξη των προτεινόμενων ρυθμίσεων στους οικείους Κώδικες.

2. ΕΕΔΑ, Προτάσεις σχετικά με το σχέδιο νόμου «Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο» (2014).

3. ΕΕΔΑ, Παρατηρήσεις και προτάσεις σχετικά με το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «για τη δίκαιη δίκη και την εύλογη διάρκεια αυτής» (2012).

2. Δικαίωμα στο Νερό-Συστάσεις της ΕΕΔΑ για την αποτελεσματική προστασία του – ΣΤΕ (Ολομ) 1906/2014

Η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ, στην από 20.3.2014 συνεδρίασή της, υιοθέτησε ομόφωνα την απόφαση «Δικαίωμα στο Νερό-Συστάσεις της ΕΕΔΑ για την αποτελεσματική προστασία του».

Στην απόφασή της, η ΕΕΔΑ εξέφρασε, μεταξύ άλλων, την ανησυχία της για τη σχεδιαζόμενη ιδιωτικοποίηση φορέων ύδρευσης, τονίζοντας ότι τυχόν ιδιωτικοποίηση των υπηρεσιών παροχής νερού θίγει το σύνολο των εκφάνσεων του δικαιώματος στο νερό. Συνέστησε, κατόπιν τούτου, τη διατήρηση του δημόσιου χαρακτήρα και ελέγχου των φορέων ύδρευσης και αποχέτευσης, χωρίς δυνατότητα παραχώρησης σε ιδιώτες.

Στις 23 Μαΐου 2014 δημοσιεύτηκε η υπ' αριθμ. 1906/2014 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣΤΕ)¹ που κάνει δεκτή την αίτηση ακύρωσης της απόφασης της ΔΕΑΑ, κατά το μέρος που μεταβιβάζονται χωρίς αντάλλαγμα από το Ελληνικό Δημόσιο στο ΤΑΙΠΕΔ Α.Ε.» μετοχές της «ΕΥΔΑΠ Α.Ε.» που αντιστοιχούν σε ποσοστό 34,033% του μετοχικού κεφαλαίου.

Το ΣΤΕ έκρινε συγκεκριμένα τα εξής: «*Η δε κατ' ουσίαν μετατροπή της δημοσίας επιχειρήσεως σε ιδιωτική, που λειτουργεί με γνώμονα το κέρδος, καθιστά αβέβαιη τη συνέχεια της εκ μέρους της παροχής προσιτών υπηρεσιών κοινής ωφελείας, και δη υψηλής ποιότητας, η οποία δεν εξασφαλίζεται πλήρως με την κρατική εποπτεία. Σύμφωνα με τα εκτεθέντα στις προηγούμενες σκέψεις, οι υπηρεσίες της ΕΥΔΑΠ Α.Ε. παρέχονται μονοπωλιακώς, σε μεγάλο πληθυσμό διαβιούντα υπό δυσμενείς οικιστικές συνθήκες στον περιορισμένο χώρο της Αττικής, από δίκτυα που είναι μοναδικά στην περιοχή και ανήκουν στα πάγια περιουσιακά στοιχεία της εταιρείας. Συνίστανται δε οι υπηρεσίες αυτές στην ύδρευση και στην αποχέτευση που είναι αναγκαίες για την υγιεινή διαβίωση και, ιδίως, στην παροχή του*

πόσιμου ύδατος, φυσικού αγαθού απαραίτητου για την επιβίωση που καθίσταται σπανιότερο συν τω χρόνω. Αβεβαιότητα ως προς τη συνέχεια της παροχής προσιτών υπηρεσιών κοινής ωφελείας με αυτόν τον βαθμό αναγκαιότητας δεν συγχωρείται από το άρθρο 5 του Συντάγματος, ειδικότερα δε από τη διάταξη της παραγράφου 5 που προσετέθη με το από 6.4.2001 Ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής και κατοχυρώνει το δικαίωμα στην προστασία της υγείας, καθώς και από το άρθρο 2, παρ. 3, που ορίζει ότι το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών».

Η σπουδαιότητα της απόφασης έγκειται στον τρόπο με τον οποίο αυτή συνδέει την αβεβαιότητα ως προς τη συνέχεια της παροχής προσιτών υπηρεσιών κοινής ωφελείας που προκύπτει από την ιδιωτικοποίηση των φορέων παροχής ύδατος και αποχέτευσης, με το δικαίωμα στην προστασία της υγείας. Εκεί εντάσσεται και το δικαίωμα στο νερό, σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν στην απόφαση της ΕΕΔΑ.

Επίσης, στο πνεύμα και όσων επεσήμανε η ΕΕΔΑ, το ΣΤΕ αναγνωρίζει το γεγονός ότι η λειτουργία μίας ιδιωτικής επιχείρησης με γνώμονα το κέρδος θέτει σε κίνδυνο την προσιτότητα των υπηρεσιών κοινής ωφελείας. Το Δικαστήριο δεν περιορίζεται στην αναφορά στο προσιτό των υπηρεσιών αλλά και στην ποιότητα αυτών, η οποία πρέπει να είναι «υψηλή». Περιλαμβάνει δε στην έννοια των υπηρεσιών όχι μόνο την ύδρευση αλλά και την αποχέτευση. Μάλιστα, η έννοια της «ύδρευσης» χρησιμοποιείται εδώ *lato sensu*, ώστε να περιλαμβάνει την παροχή ύδατος για κάθε χρήση, κι όχι μόνο την παροχή πόσιμου ύδατος, στην οποία το ΣΤΕ αναφέρεται ενδεικτικά. Τέλος, αναδεικνύεται και το ζήτημα της επάρκειας του νερού, καθώς το ΣΤΕ επισημαίνει το γεγονός ότι το πόσιμο νερό καθίσταται σπανιότερο συν τω χρόνω.

3. Κοινή Υπουργική Απόφαση αριθ. 30651/2014 (ΦΕΚ Β' 1453/5.6.2014) «Καθορισμός κατηγορίας άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, καθώς και του τύπου, της διαδικασίας και των ειδικότερων προϋποθέσεων χορήγησής της»

Με το άρθρο 1 της ΚΥΑ 30651/2014 (ΦΕΚ Β' 1453/5.6.2014) «Καθορισμός κατηγορίας άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, καθώς και

1. Στην απόφαση του ΣΤΕ κάνει μνεία και η Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ κα Catarina de Albuquerque. Βλ. Report of the Special Rapporteur on the human right to safe drinking water and sanitation, Catarina de Albuquerque, Common violations of the human rights to water and sanitation, A/HRC/27/55, 30.6.2014, παρ. 28.

του τύπου, της διαδικασίας και των ειδικότερων προϋποθέσεων χορήγησής της», ρυθμίζεται το καθεστώς χορήγησης και ανανέωσης άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους.

Η διάταξη αυτή περιλαμβάνονταν αρχικά στο άρθρο 19 του Σ/Ν «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» (που έγινε Ν 4251/2014) και αφορούσε τη «χορήγηση και ανανέωση αδειών διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους», κατ' εφαρμογή των σχετικών επιταγών του Συντάγματος και του διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου. Μεταξύ των ατόμων για τα οποία προβλεπόταν χορήγηση άδειας διαμονής για λόγους ανθρωπιστικούς, περιλαμβάνονταν και πολίτες τρίτων χωρών που ήταν θύματα και ουσιώδεις μάρτυρες κακουργημάτων και άλλων σοβαρών εγκληματικών ή ρατσιστικών πράξεων, εφόσον είχε ασκηθεί γι' αυτά ποινική δίωξη και έως την έκδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης.

Με τροπολογία όμως στο άρθρο 19, η οποία κατατέθηκε στη Βουλή κατά την ψήφιση του Σ/Ν, προβλέφθηκε ότι «αν όργανο του κράτους καταγγελλεί ψευδώς για οποιοδήποτε από τα ανωτέρω αδικήματα και η ψευδής καταγγελία τεκμηριωθεί μετά τη σχετική προκαταρκτική εξέταση με τη θέση της δικογραφίας στο αρχείο, ο καταγγέλλων δικάζεται για τα προβλεπόμενα στο ενδέκατο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα αδικήματα με την αυτόφωρη διαδικασία. Ως παρεπόμενη ποινή, στην περίπτωση αυτή δύναται να επιβληθεί η απέλαση, άλλως ακολουθείται η διαδικασία της διοικητικής απέλασης».

Η ΕΕΔΑ είχε εκφράσει, με το από 24.3.2014 Δελτίο τύπου, την έντονη ανησυχία της για την ως άνω τροπολογία, επισημαίνοντας ότι παραβιάζει θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, ιδίως το τεκμήριο αθωότητας και τα δικαιώματα πρόσβασης στη Δικαιοσύνη και ίσης ποινικής μεταχείρισης². Την έντονη ανησυχία του είχε επίσης εκφράσει και ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης³.

2. ΕΕΔΑ, «Δελτίο Τύπου - 24 Μαρτίου 2014», διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/DT.Arthro19.pdf

3. Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης, Δημόσια δήλωση, διαθέσιμη σε: <http://on.fb.me/1gphOxQ>.

Τελικά, το άρθρο 19 του Σ/Ν «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» αποσύρθηκε στο σύνολό του κατά τη συζήτηση στη Βουλή. Τα σχετικά με την προστασία θυμάτων και ουσιωδών μαρτύρων ρατσιστικών εγκλημάτων ζητήματα ρυθμίστηκαν αργότερα με την ως άνω ΚΥΑ αριθ. 30651/2014.

Με τον τρόπο αυτό γίνονται δεκτές οι προτάσεις της ΕΕΔΑ⁴ και του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας⁵, σχετικά με τη ρύθμιση της προστασίας αλλοδαπών θυμάτων, με την πρόβλεψη αναστολής της απόφασης κράτησης και απέλασης των θυμάτων και ουσιωδών μαρτύρων καθώς και τη θέσπιση ειδικού καθεστώτος άδειας παραμονής για το διάστημα που είναι αναγκαίο για τη δίωξη και καταδίκη των δραστών. Παραμένει όμως η αναγκαιότητα ενσωμάτωσης της ρύθμισης αυτής στον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης, ώστε να δημιουργηθεί η αναγκαία ασφάλεια δικαίου.

Επίσης, παραμένει η **αναγκαιότητα ενίσχυσης του νομοθετικού πλαισίου** ώστε να προβλεφθεί α) αποχή από τη δίωξη για παράνομη είσοδο και β) απαγόρευση της σύλληψης και της διοικητικής κράτησης του καταγγέλλοντος ή μάρτυρα για το διάστημα που μεσολαβεί από την καταγγελία έως την έκδοση της ειδικής εισαγγελικής πράξης, ώστε τα θύματα, αφενός, να μην αντιμετωπίζουν τις συνέπειες της ποινικής διαδικασίας και της ενδεχόμενης δευτερογενούς θυματοποίησης όταν προσέρχονται στις αρχές για να καταγγείλουν ή να καταθέσουν ως μάρτυρες, και αφετέρου, να ενθαρρύνονται να προβούν στις σχετικές καταγγελίες.

4. Βλ και ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σ/Ν του Υπουργείου Εσωτερικών με τίτλο: «Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία, ρυθμίσεις θεμάτων ιθαγένειας και άλλες διατάξεις», στην παρούσα Έκθεση.

5. Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, «Δελτίο τύπου σχετικά με τις πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις για την καταπολέμηση των ρατσιστικών εγκλημάτων», 6.10.2014, διαθέσιμο σε: <http://ravn.org/2014/10/447/>.

4. Υπουργική Απόφαση αριθ. 128005/Δ2/13.8.2014 (ΦΕΚ Β' 2217/13.8.2014) με θέμα «Ρύθμιση θεμάτων πρόσληψης αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών στις δομές της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης»

Η ΕΕΔΑ, στην από 26.1.2012 συνεδρίαση της Ολομέλειάς της, υιοθέτησε ομόφωνα *Συστάσεις με αφορμή το Σχέδιο Νόμου για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση*, το οποίο είχε τεθεί σε διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης από τις 17 Απριλίου 2014 έως τις 9 Μαΐου 2014. Σε κοινή συνεδρίαση των Τμημάτων Β' και Δ' της ΕΕΔΑ, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 30 Ιουνίου 2014, συζητήθηκαν οι ρυθμίσεις του Σχεδίου Νόμου και αποφασίστηκε η περαιτέρω ανάλυση του ζητήματος, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 1, παρ. 6 στοιχ. β) και ι), Ν 2667/1998. Το εν λόγω Σχέδιο Νόμου τελικά αποσύρθηκε και λίγους μήνες αργότερα, το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων εξέδωσε την υπ' αριθ. 128005/Δ2/13.8.2014 (ΦΕΚ Β' 2217/13.8.2014) Απόφαση με θέμα «Ρύθμιση θεμάτων πρόσληψης αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών στις δομές της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης». Με βάση την ανωτέρω Υπουργική Απόφαση και σε σχέση με τις προτάσεις της ΕΕΔΑ, παρατηρούμε τα εξής:

Με τις ως άνω Παρατηρήσεις της, η ΕΕΔΑ είχε κρίνει απαραίτητο να επανέλθει στο ζήτημα της ειδικής αγωγής, χωρίς να επιχειρήσει μια συνολική και εξαντλητική προσέγγιση της οργάνωσης και διαχείρισης της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, αλλά για να συμβάλει ουσιαστικά στην καλλιέργεια μιας γενικότερης φιλοσοφίας ένταξης όχι μόνο των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, αλλά και των εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Προς το σκοπό αυτό διατύπωσε συγκεκριμένες προτάσεις, αφενός, **επί της νομοθετικής διαδικασίας που ακολουθήθηκε**, αφετέρου, **επί του περιεχομένου του συγκεκριμένου σχεδίου νόμου**.

Σε ό,τι αφορά το πρώτο σκέλος της παρέμβασής της, η ΕΕΔΑ, είχε επισημάνει ότι **η εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία δεν έχει τόσο ανάγκη από ένα νέο νομοθέτημα, όσο από τον προσδιορισμό μετρήσιμων στόχων, την αναλογική αύξηση και ορθολογική απορ-**

ρόφηση των απαιτούμενων για την αποτελεσματική υλοποίηση της ειδικής αγωγής πόρων και την ισότιμη κατανομή των πόρων στο πεδίο της εκπαίδευσης. Επίσης, είχε τονίσει ότι η συνέχιση της **χωριστής νομοθέτησης** του θέματος αποτελεί *per se* μία μορφή διάκρισης σε βάρος των ΑμεΑ και ότι η **πανσπερμία διατάξεων** που γεννάται από τέτοιου είδους πρακτικές πλήττει παράλληλα με την ασφάλεια δικαίου και τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρία. Η ΕΕΔΑ είχε ιδίως επιμείνει στο ότι είναι αναγκαίο η ποιότητα της εκπαίδευσης των ΑμεΑ να καθορίζει και να βελτιώνει την ποιότητα του συνόλου της εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Υπό το πρίσμα, συνεπώς, των ανωτέρω επισημάνσεων και δεδομένου ότι πριν από την εισαγωγή του νέου αυτού Σχεδίου Νόμου στη Βουλή δεν είχε πραγματοποιηθεί αξιολόγηση της προϋπάρχουσας νομοθεσίας ούτε είχε αιτιολογηθεί η ανάγκη για μία νέα νομοθέτηση, καθώς επίσης και ότι οι προτεινόμενες διατάξεις δεν αποτελούσαν προϊόν διαρκούς και **ουσιαστικής διαβούλευσης** ανάμεσα στο Υπουργείο Παιδείας και τους ενδιαφερόμενους συλλογικούς φορείς, κατά παράβαση του άρθρου 4, παρ. 3, της ΔΣΔΑμεΑ, η απόσυρσή του κρίνεται ως ένα θετικό πρώτο βήμα.

Αναφορικά με το δεύτερο σκέλος των Παρατηρήσεών της και, ειδικότερα, τις Συστάσεις της επί του **περιεχομένου του συγκεκριμένου σχεδίου νόμου**, η ΕΕΔΑ είχε σταθεί ιδιαιτέρως σε ζητήματα που αφορούσαν του εκπαιδευτικούς με αναπηρίες και το δικαίωμα πρόσληψής τους (άρθρο 24, παρ. 4, ΔΣΔΑμεΑ), προκειμένου να παρέχουν κατάλληλη εκπαίδευση και ειδική εκπαιδευτική υποστήριξη σε μαθητές με αναπηρίες, εφόσον διαθέτουν τα αναγκαία τυπικά και ουσιαστικά προσόντα και υπό την προϋπόθεση ότι η τοποθέτησή τους αποσκοπεί στη διασφάλιση της άσκησης του δικαιώματος στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρίες. Για το σκοπό αυτό, είχε επισύρει την προσοχή στο άρθρο 21, παρ. 7, του προτεινόμενου σχεδίου νόμου, σύμφωνα με τις διατάξεις του οποίου οι εκπαιδευτικοί με εξήντα επτά τοις εκατό (67%) αναπηρία και άνω που έχουν απώλεια όρασης ή ακοής και είναι τετραπληγικοί-παραπληγικοί μπορούσαν να παρέχουν διδακτικό έργο **«μόνο»** στις σχολικές μονάδες με μαθητές της ίδιας αναπηρίας με καθέναν από

αυτούς. Ο αποκλεισμός των προαναφερθεισών κατηγοριών εκπαιδευτικών Ειδικής Εκπαίδευσης από την πρόσβαση σε άλλες δομές Ειδικής Εκπαίδευσης, στις οποίες αναμφίβολα μπορούν να φανούν αποτελεσματικοί, παραβίαζε την αρχή της ίσης μεταχείρισης⁶ και της «εύλογης προσαρμογής», όπως αυτές κατοχυρώνονται από το δίκαιο της ΕΕ (Οδηγία 2000/78) και τη ΔΣΑμεΑ, καθώς και το Σύνταγμα (άρθρο 21, παρ. 6, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παρ. 1).

Υπό το φως των ανωτέρω, συνεπώς, συνιστά πράγματι θετική εξέλιξη η απόσυρση του εν λόγω σχεδίου νόμου και η έκδοση της με αριθ. 128005/Δ2/13.8.2014 Απόφασης του Υπουργού Παιδείας, σύμφωνα με την οποία οι εκπαιδευτικοί με εξήντα επτά τοις εκατό (67%) αναπηρία και άνω που έχουν απώλεια όρασης ή ακοής και είναι τετραπληγικοί-παραπληγικοί δύνανται να παρέχουν διδακτικό έργο σε όλες στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και στα τμήματα ένταξης, ανεξαρτήτως αναπηρίας των μαθητών. Ειδικότερα, το άρθρο 3, παρ. 2, της ως άνω Απόφασης ορίζει ότι *«οι εκπαιδευτικοί που έχουν απώλεια όρασης ή ακοής ή είναι τετραπληγικοί – παραπληγικοί με ποσοστό αναπηρίας 67% και άνω, και είναι ικανοί για εκπαιδευτικό έργο σύμφωνα με τα ισχύοντα κάθε φορά στον δημοσιοϋπαλληλικό κώδικα, προσλαμβάνονται ως αναπληρωτές πλήρους ή μειωμένου ωραρίου με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου μόνο σε ΣΜΕΑΕ και στα Τμήματα Ένταξης»*.

5. Ν 4285/2014 «Τροποποίηση του Ν 927/1979 (Α' 139) και προσαρμογή του στην απόφαση – πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 191/10.9.2014)

Η ΕΕΔΑ, έχοντας υιοθετήσει μεταξύ άλλων

6. Ν 3304/2005 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» (ΦΕΚ 16 Α'/27.1.2005), που προσαρμόζει το ελληνικό δίκαιο προς τις Οδηγίες 2000/43/ΕΚ και 2000/78/ΕΚ.

τα εξής κείμενα: Δελτίο τύπου - «Υπόμνημα της ΕΕΔΑ επί της αντιρατσιστικής νομοθεσίας» (16.9.2013), «Παρατηρήσεις επί του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου» (17.3.2011) καθώς και δύο ειδικές εκθέσεις («Η αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας από την αστυνομία και τη δικαιοσύνη», «Εξτρεμιστικές ομάδες, δημόσιος πολιτικός λόγος, ρατσιστική βία στα γήπεδα»), έχει τοποθετηθεί σταθερά επί της ανάγκης αντιμετώπισης της ρατσιστικής βίας.

Η ΕΕΔΑ, μέσω του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, εξέφρασε την ικανοποίησή της για την ψήφιση του Νόμου 4285/2014 σχετικά με την «Τροποποίηση του Ν 927/1979 (Α' 139) και προσαρμογή του στην απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις».

Με το από 6 Οκτωβρίου 2014 Δελτίο Τύπου, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, κατέθεσε συγκεκριμένες συμπληρωματικές προτάσεις. Μεταξύ άλλων, το Δίκτυο λαμβάνοντας υπόψη τη θέσπιση γενικής επιβαρυντικής περίπτωσης για τα εγκλήματα με ρατσιστικό κίνητρο (81Α ΠΚ), υπενθύμισε την ανάγκη διασφάλισης της εφαρμογής της αριθ. 7100/4/3 από 24.5.2006 Εγκυκλίου της ΕΛ.ΑΣ. σχετικά με την υποχρέωση διερεύνησης ρατσιστικού κινήτρου, συλλογής σχετικών στοιχείων, καταγραφής ή/και αναφοράς από τους αστυνομικούς βάσει ειδικής φόρμας, ανεξαρτήτως από την κατάθεση μήνυσης, κάθε περιστατικού σε βάρος ατόμου λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, χρώματος, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου και πρότεινε την επικαιροποίηση της ανωτέρω εγκυκλίου⁷.

Πρέπει τέλος, να επισημανθεί ότι ο Ν 4285/2014 δεν προβλέπει την αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη όλων των αξιόποινων πράξεων που τελού-

7. Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, Δελτίο Τύπου σχετικά με τις πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις για την καταπολέμηση των ρατσιστικών εγκλημάτων, 6.10.2014, διαθέσιμο σε: <http://gvrn.org/2014/10/447/>.

νται με ρατσιστικό κίνητρο ούτε την σχετική απαλλαγή από το παράβολο για τα θύματα. Επιπλέον, η σχετική νομοθεσία υιοθετεί μερικώς τη σχετική σύσταση της ΕΕΔΑ, σε συμμόρφωση και με τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας (βλ. άρθρο 4(γ) της Διεθνούς Σύμβασης για την Καταπολέμηση όλων των μορφών Φυλετικών Διακρίσεων), η τέλεση πράξης από δημόσιο λειτουργό ή υπάλληλο να συνιστά επιβαρυντική περίπτωση, ενώ απουσιάζει ρύθμιση σχετικά με την αναγνώριση δικαιώματος παράστασης πολιτικής αγωγής σε νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, η οποία κατά την ΕΕΔΑ είναι εξαιρετικά σημαντική για την αποτελεσματική εφαρμογή του νόμου.

6. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Στην από 8 Μαΐου 2014 Ολομέλειά της, η ΕΕΔΑ υιοθέτησε ομόφωνα το κείμενο «Συστάσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) για την Προστασία της Παιδικής Ηλικίας: ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ».

Στην ως άνω απόφασή της, η ΕΕΔΑ τόνισε, μεταξύ άλλων, την αναγκαιότητα εκπόνησης ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (στο εξής ΕΣΔΔΠ). Πρότεινε, δε, στο πλαίσιο αυτό τη συγκρότηση ενός διϋπουργικού οργάνου με συντονιστικό ρόλο και παράλληλα τη νομοθετική κατοχύρωση της διϋπουργικής αυτής συνεργασίας. Ένα τέτοιο όργανο, που θα έχει μορφή Διϋπουργικής Επιτροπής για τα Παιδιά και θα αποτελείται από Γενικούς Γραμματείς Υπουργείων με συναφείς αρμοδιότητες, θα έχει την τελική ευθύνη ανάπτυξης και υλοποίησης του ΕΣΔΔΠ και λογοδοσίας επ' αυτού. Η ΕΕΔΑ επίσης πρότεινε τη συμμετοχή στο εν λόγω όργανο του Βοηθού Συνηγόρου για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στον οποίο θα πρέπει να ανατεθεί συμβουλευτικός - γνωμοδοτικός ρόλος, καθώς επίσης και την πρόβλεψη δυνατότητας πρόσκλησης σε ακρόαση εκπροσώπων και άλλων δημοσίων οργανισμών ή ανεξαρτήτων Αρχών, αναλόγως των θεματικών κάθε συνάντησης.

Η πρόταση της ΕΕΔΑ έγινε δεκτή επί της αρχής. Με πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του

Υπουργείου Δικαιοσύνης, εκπονήθηκε Προσχέδιο «Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 2015-2020», το οποίο δόθηκε στη δημοσιότητα το Νοέμβριο 2014. Στη συνέχεια, τέθηκε σε διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης από τις 24 Νοεμβρίου 2014 έως τις 9 Ιανουαρίου 2015.

Δεδομένου ότι πρόκειται για ένα Προσχέδιο ΕΣΔ, του οποίου η συμπλήρωση επίκειται, ανοικτό μένει το ζήτημα της ενσωμάτωσης των λοιπών συστάσεων της ΕΕΔΑ κατά τη διαδικασία ολοκλήρωσης του ΕΣΔΔΠ.

Β. Σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο

Παραπομπές στο Έργο της ΕΕΔΑ από Διεθνή και Ευρωπαϊκά Όργανα Ελέγχου

1. Η ΕΕΔΑ στη Νομολογία του ΕΔΔΑ

1. ΚΑΒΟΥΡΗΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ, 17.4.2014 (προσφυγή υπ' αριθμ. 73237/12)

**Παραβίαση άρθρου 3 ΕΣΔΑ
Παραβίαση άρθρου 13 ΕΣΔΑ**

§ 16

«Le tribunal administratif conclut à une violation de l'article 5 de la Constitution et de l'article 5 de la Convention, mais non de l'article 3 de cette dernière: il considéra que le requérant ne prouvait pas la véracité de ses allégations, et il releva que le commissariat de police de Paleo Faliro n'était mentionné ni dans la déclaration publique du Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitement inhumains ou dégradants du 15 mars 2011, ni dans le rapport du 5 juillet 2011 établi par la **Commission nationale des droit de l'homme** et relatif aux conditions de détention en Grèce ».

ΕΕΔΑ, «Αξιολόγηση των ευρημάτων διενεργηθείσας αυτοψίας από την Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τον Συνήγορο του Πολίτη στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών της περιοχής του Έβρου», 2011, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/sunthikes_krathseis/porisma_evrou_2011.pdf

2. Ε.Η. ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ, 31.7.2014 (προσφυγή υπ' αριθμ. 78456/11)

**Παραβίαση άρθρου 3 ΕΣΔΑ
Παραβίαση άρθρων 13 και 3 ΕΣΔΑ**

§§ 73-85

« Les constats de la **Commission nationale pour les droits de l'homme** et du médiateur de la République

73. Du 18 au 20 mars 2011, la **Commission nationale pour les droits de l'homme** et le médiateur de la République ont visité les centres de rétention des départements d'Evros et de Rodopi afin d'examiner les conditions de détention des étrangers et l'application de la législation relative à l'asile.

1. Le centre de rétention de Soufli

74. Selon le directeur du centre, la capacité maximale du centre est de 36 personnes, à condition que les détentions ne durent que quelques jours. En effet, le centre ne se prête pas à des détentions de longue durée. À la date de la visite de la **Commission**, le centre accueillait 56 personnes, dont la plupart étaient détenues depuis trois ou quatre mois. Peu avant la visite, le nombre de détenus avoisinait les 150 personnes. Les conditions de détention étaient « inadmissibles ». La plupart des détenus dormaient par terre dans les dortoirs, mais aussi dans le hall qui servait pour la promenade.

75. L'une des deux installations sanitaires (comprenant des toilettes et douches) était en panne. Ainsi, l'ensemble des détenus utilisait l'autre installation, avec toutes les conséquences que cela pouvait entraîner d'un point de vue hygiénique.

76. La promenade dans la cour extérieure du centre dépendait du nombre des détenus, car celui des gardiens ne suffisait pas pour assurer la sécurité et empêcher les évasions.

77. La **Commission** et le médiateur concluaient que la présence d'un médecin, d'un psychologue et d'une infirmière ne pouvait pas compenser les conditions de détention inhumaines et dégradantes.

2. Le centre de rétention de Fylakio

78. Au premier jour de la visite – le 18 mars 2011 –, le centre, d'une capacité de 300 personnes, en accueillait 412. Les mois précédents, le nombre de détenus atteignait le double. Alors qu'au début de sa mise en service le centre avait été totalement rénové, il présentait déjà des dégradations et des problèmes de fonctionnement, dus à la surpopulation. Les conditions de détention étaient mauvaises à cause de la surpopulation. En raison du grand nombre de détenus et du nombre insuffisant de gardiens, les premiers n'étaient pas autorisés à sortir du bâtiment.

79. La **Commission** et le médiateur ont été informés qu'il y avait un important problème de financement du centre, ce qui avait comme conséquence le manque, entre autres, de produits de première nécessité (tels le papier hygiénique et les produits d'hygiène) et de linge de lit. Il y avait aussi une inquiétude concernant l'approvisionnement du centre en denrées alimentaires car le contrat conclu avec une société privée arrivait à échéance.

80. La **Commission** et le médiateur ont aussi été informés qu'il y avait des problèmes de communication avec les détenus par manque d'interprètes. Les détenus n'étaient pas au courant de la procédure d'asile, ni des motifs ou de la durée de leur détention.

3. Le centre de rétention de Venna

81. Avant d'être transformé en centre de rétention, le bâtiment servait de lieu de stockage de céréales. À la date de la visite de la **Commission**, le centre, d'une capacité de 214 personnes, en accueillait 202.

82. Les détenus étaient répartis dans six grands dortoirs, suffisamment éclairés et ventilés. Ils sortaient dans la cour extérieure du centre de 10 heures à 12 heures, puis de 15 heures à 17 heures.

83. Les détenus se voyaient distribuer des produits d'hygiène corporelle. Toutefois, les dortoirs n'étaient pas nettoyés et les matelas devaient être remplacés en raison de l'usure et du manque de nettoyage.

84. Il y avait deux interprètes dans le centre et un accès libre aux avocats et représentants des organisations non gouvernementales.

4. Le centre de rétention de Feres

85. À la date de la visite de la **Commission** et du médiateur, le centre, d'une capacité de 40 personnes, en accueillait 126. Le problème de la surpopulation était particulièrement intense et les détenus étaient obligés de dormir dans la cour ».

§ 93

« Se prévalant des rapports du CPT, des Rapporteurs spéciaux des Nations unies, du médiateur de la République et de la **Commission nationale des droits de l'homme**, le requérant rétorque que ces documents démontrent de manière parfaitement crédible que les conditions de détention dans tous les centres de rétention en cause étaient similaires».

ΕΕΔΑ, «Αξιολόγηση των ευρημάτων διενεργηθείσας αυτοψίας από την Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τον Συνήγορο του Πολίτη στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών της περιοχής του Έβρου», 2011, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/sunthikes_krathseis/porisma_evrou_2011.pdf

**3. Η.Η. ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ, 9.10.2014 (προσφυγή υπ' αριθμ. 63493/11)
Παραβίαση άρθρου 3 ΕΣΔΑ**

§ 55

«La Cour relève en l'espèce que, sur une période totale de six mois, le requérant a été détenu la plus grande partie du temps au poste-frontière de Soufli (à l'exception de deux courtes périodes, à savoir deux jours et cinq jours pendant lesquels il a été détenu respectivement au poste-frontière de Feres et au commissariat de Soufli). La Cour a pris note des constats concernant ce poste-frontière effectués par le CPT (dans son rapport du 10 janvier 2012), le représentant du Haut-Commissariat des Nations unies pour les réfugiés (à la suite de la visite effectuée du 29 septembre au 1er octobre 2010), la **Commission nationale pour les droits de l'homme** et le médiateur de la République (à la suite de leur visite effectuée du 18 au 20 mars 2011) et cités dans l'arrêt B.M. c. Grèce précité. Il en ressort que rien n'avait changé, lors du séjour du requérant à Soufli, par rapport à la situation relevée dans les arrêts précités ».

ΕΕΔΑ, «Αξιολόγηση των ευρημάτων διενεργηθείσας αυτοψίας από την Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τον Συνήγορο του Πολίτη στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών της περιοχής του Έβρου», 2011, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/sunthikes_krathseis/porisma_evrou_2011.pdf.

**4. ΑΛ. Κ. ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ, 11.12.2014 (προσφυγή υπ' αριθμ. 63542/11)
Παραβίαση άρθρου 3 ΕΣΔΑ**

§ 53

«La Cour relève en l'espèce que, sur une période totale de six mois environ, le requérant a été détenu en grande partie aux postes-frontières de Ferres et de Soufli. La Cour a par ailleurs pris note des constats concernant ces postes-frontières effectués par diverses organisations et institutions nationales et internationales – à savoir le CPT dans son rapport du 10 janvier 2012, le représentant du Haut Commissariat des Nations unies pour les réfugiés à la suite de sa visite effectuée du 29 septembre au 1er octobre 2010, ainsi que la **Commission nationale pour les droits de l'homme** et le médiateur de la République à la suite de leur visite effectuée du 18 au 20 mars 2011 –, ces constats étant mentionnés dans les arrêts A.F. c. Grèce et B.M. c. Grèce précités (paragraphes 33-37 et 43-55 respectivement). Il ressort du dossier que rien n'avait changé, lors du séjour du requérant dans ces postes-frontières, par rapport à la situation relevée dans les arrêts précités».

§ 70

«A. Article 46 de la Convention

70. En parvenant à la conclusion de violation de l'article 3 relative aux conditions de détention du requérant, la Cour s'est fondée sur les circonstances particulières du grief de celui-ci à cet égard. Toutefois, elle se doit de souligner, de manière générale, que le problème qui sous-tend la violation de l'article 3 en l'espèce va au-delà des intérêts personnels du requérant dont il s'agit (voir, mutatis mutandis, Ananyev et autres c. Russie, nos 42525/07 et 60800/08, §§ 184 etc., 10 janvier 2012). En effet, la Cour a déjà eu à plusieurs reprises l'occasion de se prononcer sur les conditions régnant dans les postes-frontières de Soufli et de Ferres et elle a conclu dans un certain nombre d'arrêts que celles-ci enfreignaient l'interdiction de mauvais traitements posée par l'article 3 de la Convention (voir notamment les arrêts S.D. c. Grèce, précité; R.U. c. Grèce, précité, Ahmade c. Grèce, no 50520/09, 25 septembre 2012 ; A.F. c. Grèce, précité, B.M. c. Grèce, précité; F.H. c. Grèce, no 78456/11, 31 juillet 2014). Les constats de la Cour sur la situation

*individuelle des requérants dans les affaires précitées ont, de par leur nature, une portée plus large et ont été faits à lumière des préoccupations générales exprimées par le CPT, le Haut-Commissariat des Nations Unies pour les Réfugiés, le médiateur de la République et la **Commission nationale des droits de l'homme en Grèce**. De plus, un grand nombre d'affaires contre la Grèce, qui soulèvent des griefs similaires, est actuellement pendant devant la Cour. Rien ne laisse à penser que le flux continu de ce type d'affaires cesserait dans un avenir immédiat».*

ΕΕΔΑ, «Αξιολόγηση των ευρημάτων διενεργηθείσας αυτοψίας από την Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τον Συνήγορο του Πολίτη στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών της περιοχής του Έβρου», 2011, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/sunthikes_krathseis/porisma_evrou_2011.pdf

5. ΜΟΗΑΜΑΔ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ, 11.12.2014 (προσφυγή υπ' αριθμ. 70586/11)

Παραβίαση άρθρου 3 ΕΣΔΑ

Παραβίαση άρθρων 13 και 3 ΕΣΔΑ

Παραβίαση άρθρου 5, παρ. 1, ΕΣΔΑ

§ 38

*«Les constats concernant le poste-frontière de Soufli effectués par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (dans son rapport du 10 janvier 2012 et dans sa déclaration publique du 15 mars 2011), le représentant du Haut-Commissariat des Nations unies pour les réfugiés (à la suite de la visite effectuée du 29 septembre au 1er octobre 2010), la **Commission nationale des droits de l'homme** et le médiateur de la République (à la suite de leur visite effectuée du 18 au 20 mars 2011) sont exposés dans l'arrêt B.M. c. Grèce (no 53608/11, §§ 41-55, 19 décembre 2013)».*

§ 60

*«La Cour relève en l'espèce que le requérant a été détenu pendant plus de cinq mois au poste-frontière de Soufli. La Cour a pris note des constats concernant ce poste-frontière effectués par le CPT (dans son rapport du 10 janvier 2012 et dans sa déclaration publique du 15 mars 2011), le représentant du Haut-Commissariat des Nations unies pour les réfugiés (à la suite de la visite effectuée du 29 septembre au 1er octobre 2010), la **Commission nationale des droits de l'homme** et le médiateur de la République (à la suite de leur visite effectuée du 18 au 20 mars 2011) (paragraphe 38 ci-dessus). Il en ressort que rien n'avait changé, lors du séjour du requérant dans ce poste-frontière, par rapport à la situation relevée dans les arrêts précités».*

ΕΕΔΑ, «Αξιολόγηση των ευρημάτων διενεργηθείσας αυτοψίας από την Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τον Συνήγορο του Πολίτη στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών της περιοχής του Έβρου», 2011, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/sunthikes_krathseis/porisma_evrou_2011.pdf.

2. Η ΕΕΔΑ στα Συμπεράσματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΕΚΔ)

Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, ΕΕΚΔ, Conclusions XX-3 (2014), Ελλάδα, Άρθρα 2 και 4 του Χάρτη του 1961 και Άρθρα 2 και 3 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου του 1988.

Article 2 - Right to just conditions of work

Paragraph 2 - Public holidays with pay

*The Committee takes note of the information contained in the report submitted by Greece. It also takes notes of the information contained in the comments by the Greek General Confederation of Labour (GSEE) of 15 January 2014 and in those of **the Greek National Commission for Human Rights (GNHCR)** of 9 October 2014.*

Article 2 - Right to just conditions of work

Paragraph 3 - Annual holiday with pay

*The Committee takes note of the information contained in the report submitted by Greece. It also takes notes of the information contained in the comments by the Greek General Confederation of Labour (GSEE) of 15 January 2014 and in those of **the Greek National Commission for Human Rights (GNHCR)** of 9 October and 1 December 2014.*

Article 2 - Right to just conditions of work

Paragraph 5 - Weekly rest period

*The Committee takes note of the information contained in the report submitted by Greece. It also takes notes of the information contained in the comments by the Greek General Confederation of Labour (GSEE) of 15 January 2014 and in those of **the Greek National Commission for Human Rights (GNHCR)** of 9 October and 1 December 2014.*

*In the light of the comments by **the GNHCR**, the Committee furthermore asks the next report to clarify how Act No. 4093/2012 has affected the right to a weekly rest period.*

Article 4 - Right to a fair remuneration

Paragraph 1 - Decent remuneration

*The Committee takes note of the information contained in the report submitted by Greece. It also takes notes of the information contained in the comments by the Greek General Confederation of Labour (GSEE) of 15 January 2014 and in those of **the Greek National Commission for Human Rights (GNHCR)** of 9 October and 1 December 2014.*

*It also notes that, according to **the GNHCR** comments, the abundance of complex, contradicting and ever changing austerity measures exacerbate a general feeling of insecurity, and that 34.60% of the population were at risk of poverty in 2012.*

*The Committee further refers to the terms of **the GNHCR Recommendation of 8 December 2011** on the imperative need to reverse the sharp decline in civil liberties and social rights, in particular to the call to take the fiscal measures' impact on social protection and security into account and to undertake action so that every measure of economic governance be adopted and implemented with due respect for, and in a manner that safeguards, civil liberties and social rights.*

Article 4 - Right to a fair remuneration

Paragraph 4 - Reasonable notice of termination of employment

*The Committee takes note of the information contained in the report submitted by Greece. It also takes note of the information contained in the comments by the Greek General Confederation of Labour (GSEE) of 15 January 2014 and in those of **the Greek National Commission for Human Rights (GNHCR)** of 9 October and 1 December 2014.*

*The Committee notes from the comments of the GSEE that Act No. 4093/2012 considerably reduces notice periods, restricts severance pay to 12 months' salary and imposes a ceiling of €2 000 on supplementary payments. According to the comments of **the GNHCR**, notice period and severance pay reductions jeopardise the notice's purpose, which is to support the worker during search for new employment, and the allowance of supplementary payment to workers with more than 16 years of service creates discrimination in the termination of employment and remuneration on the criterion of hire.*

*The Committee further refers to **the GNHCR Recommendation of 8 December 2011** on the imperative need to reverse the sharp decline in civil liberties and social rights, in particular to the call to take the fiscal measures' impact on social protection and security into account and to undertake action so that every measure of economic governance be adopted and implemented with due respect for, and in a manner that safeguards, civil liberties and social rights.*

Article 4 - Right to a fair remuneration

Paragraph 5 - Limits to wage deductions

*The Committee takes note of the information contained in the report submitted by Greece. It also takes note of the information contained in the comments by the Greek General Confederation of Labour (GSEE) of 15 January 2014 and in those of **the Greek National Commission for Human Rights (GNHCR)** of 9 October and 1 December 2014.*

Article 3 of the 1988 Additional Protocol - Right of workers to take part in the determination and improvement of working conditions and working environment

*The Committee takes note of the information contained in the report submitted by Greece and in the Observations made by **the Greek National Commission for Human Rights**.*

ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί της 24ης Ελληνικής Έκθεσης για την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και της 9^{ης} Ελληνικής Έκθεσης για την εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη το οποίο εστάλη στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης (9.10.2014)», διαθέσιμες σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/ellinikes_ektheseis_en_ell_org/CoE/EKX_2014_ell.pdf.

ΕΕΔΑ, «Σύσταση ΕΕΔΑ: "Επιτακτική ανάγκη να αντιστραφεί η πορεία καταρράκωσης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων" (Δεκέμβριος 2011)», διαθέσιμη σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/oikonomikh_krish/EEDA_Krisi.pdf

3. ΕΕΔΑ και Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας

Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (πέμπτος κύκλος επιτήρησης), Υιοθετήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2014, Δημοσιεύτηκε στις 24 Φεβρουαρίου 2015.

29. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί μόνο να παραπέμψει μια υπόθεση στον αρμόδιο εισαγγελέα ή διοικητική αρχή για έρευνα, χωρίς να έχει το δικαίωμα να ξεκινήσει και να συμμετέχει σε δικαστικές υποθέσεις. Από το 2010, η **Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)** προτείνει την τροποποίηση του νόμου 3304/2005 για να επιτρέπεται στο Συνήγορο του Πολίτη να παρεμβαίνει υπέρ ενός ενάγοντος σε υποθέσεις που έχουν ερευνηθεί στο παρελθόν από αυτόν και στη συνέχεια οδηγούνται ενώπιον των δικαστηρίων. Ωστόσο, τέτοιες τροποποιήσεις δεν έχουν γίνει ούτε προγραμματίζονται.

68. Τον Μάιο 2011, η **Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)** υιοθέτησε μια ειδική έκθεση σχετικά με την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα από την αστυνομία και το δικαστικό σύστημα. Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η ρατσιστική βία δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά χωρίς μια πλήρη αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο η αστυνομία χειρίζεται τέτοιες περιπτώσεις. Η μεταρρύθμιση ήταν ιδιαίτερα σημαντική στις περιπτώσεις που αφορούσαν αξιωματικούς της αστυνομίας. Τέτοιες περιπτώσεις γενικά κατέληξαν σε αθώωση, αν διερευνήθηκαν καθόλου. Αυτή η αποτυχία ορθής διερεύνησης των καταγγελιών συνέβαλε στην απροθυμία των θυμάτων να αναφέρουν το έγκλημα. Η αστυνομία κατηγορήθηκε ότι, στην καλύτερη των περιπτώσεων, είναι ένας ουδέτερος παρατηρητής των επιθέσεων από ακροδεξιές ομάδες. Στη χειρότερη των περιπτώσεων ήταν εκείνη που πραγματικά διέπραξε ρατσιστική βία. Επιπλέον, η αστυνομία συχνά αρνήθηκε να διεξάγει έρευνα, ακόμη και όταν υπήρχαν άφθονα στοιχεία.

73. Ενώ κάποια μέτρα είχαν ληφθεί από τις αρχές, όπως η δημιουργία νέων αντιρατσιστικών αστυνομικών μονάδων στις αρχές του 2013, αυτά παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό ανεπαρκή για την αντιμετώπιση του προβλήματος της ρατσιστικής βίας. Μόνο μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα, ελληνικής καταγωγής, από ένα μέλος της Χρυσής Αυγής το Σεπτέμβριο του 2013 οι αρχές ενήργησαν κατά του νεοναζιστικού κόμματος, συλλαμβάνοντας και ασκώντας ποινική δίωξη στην ηγεσία του διότι δημιούργησε μια εγκληματική οργάνωση. Ένας εισαγγελέας διορίστηκε τον Οκτώβριο 2013 για την ποινική δίωξη πράξεων ρατσιστικής βίας. Οι συλλήψεις προκάλεσαν επίσης μια δημόσια συζήτηση για το αν η καταστολή μπορεί να έχει κίνητρο κυρίως την κομματική πολιτική. Από την άλλη πλευρά, το γεγονός ότι εκατοντάδες επιθέσεις εναντίον αλλοδαπών, μεταξύ των οποίων αρκετές δολοφονίες, δεν οδήγησαν σε οποιεσδήποτε ενέργειες εναντίον αυτής της οργάνωσης, αλλά αυτό που χρειάστηκε ήταν ο θάνατος ενός Έλληνα, είναι από μόνο του ανησυχητικό. Αυτή η στάση υπονοείται επίσης από ένα σχόλιο που έκανε ο πρώην υψηλόβαθμος Γραμματέας Υπουργικού Συμβουλίου, απαντώντας το 2012 στην ετήσια έκθεση της **ΕΕΔΑ**, η οποία είχε θέσει το πρόβλημα της ρατσιστικής βίας, ότι «δεν ενδιαφερόμαστε για τα ανθρώπινα δικαιώματα των αλλοδαπών». Το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει συμπεριλάβει την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ρατσιστικής βίας στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων 2014-2016.

74. Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να δημιουργήσουν μια Ομάδα Δράσης για την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας. Μια τέτοια Ομάδα Δράσης θα πρέπει να αποτελείται από τις σχετικές αρχές, τους δυο ανεξάρτητους φορείς (Συνήγορο του Πολίτη και **Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου**) και ΜΚΟ, ώστε να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ των αρχών και της κοινωνίας των πολιτών για το θέμα αυτό. Η εθνική στρατηγική θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνει μια ανάλυση της κατάστασης, μια επισκόπηση των υφιστάμενων μέτρων, των κενών και των αναγκών και τις στρατηγικές συστάσεις για τον τρόπο αντιμετώπισής τους, συμπεριλαμβανομένων στόχων και μετρήσιμων δεικτών.

ΕΕΔΑ, Ετήσια Έκθεση 2012-2013, διαθέσιμη σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/aithsies_ektheseis/2012_2013/GREEKREPORT12_13.pdf.

ΕΕΔΑ, «Ρατσιστική Βία», 2011, διαθέσιμο σε: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/diakriseis/EEDA_RV_AstynDikfinal.pdf

ΜΕΡΟΣ ΟΓΔΟΟ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩΝ ΠΟΥ ΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΕΔΑ
ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

1. ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ

α. Τομέας Προστασίας του Πολίτη

Σε συμμόρφωση με τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1 του Ν.2667/1998 της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και σε συνέχεια της ανωτέρω σχετικής, αποστέλλεται η συνεισφορά του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης επί θεμάτων προστασίας και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον τομέα αρμοδιότητας της Ελληνικής Αστυνομίας, ως ακολούθως:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αποτελούν ηθικές αρχές που θέτουν συγκεκριμένα πρότυπα ανθρωπίνης συμπεριφοράς και θεμελιώνουν την αρχή του σεβασμού του ατόμου. Το δόγμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει επηρεάσει καταφανώς το διεθνές δίκαιο, καθώς και τα εθνικά συντάγματα, τις πολιτικές των κρατών και τη δράση μη κυβερνητικών οργανισμών και αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της δημόσιας τάξης ανά τον κόσμο.

Η προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών και της εν γένει συμπεριφοράς των μελών μίας κοινωνίας, είναι ζήτημα πρωταρχικής σημασίας για το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας. Στην κατεύθυνση αυτή, με σχετικές διαταγές προς τις Περιφερειακές Αστυνομικές Υπηρεσίες, έχει αναδεχθεί στο αστυνομικό προσωπικό η αναγκαιότητα για τον απόλυτο σεβασμό της προσωπικότητας των πολιτών, αλλά και για την ίση μεταχείριση χωρίς φυλετικές, εθνοτικές ή άλλες διακρίσεις, όπως επιτάσσουν, άλλωστε, οι διατάξεις του Συντάγματος, καθώς και η εθνική και διεθνής νομοθεσία.

Η προσπάθεια η οποία καταβάλλεται δημιουργεί κατάλληλο κλίμα σκέψης και διαμορφώνει κουλτούρα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για το σκοπό αυτό λαμβάνονται υπόψη οι εκθέσεις, οι συστάσεις οργανισμών για την πρόληψη και αντιμετώπιση πράξεων κακομεταχείρισης ατόμων, καθώς και η νομολογία του ΕΔΔΑ

και της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ.

Η υλοποίηση των διαταγών, που σχετίζονται με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, παρακολουθείται αδιάλειπτα και σε περίπτωση που καθίσταται αναγκαία η λήψη τυχόν συμπληρωματικών μέτρων, εκδηλώνονται άμεσα οι ανάλογες ενέργειες.

Οι υποχρεώσεις του προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας, για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών, ημεδαπών και αλλοδαπών, ιδιαίτερος δε των ελεγχόμενων, συλλαμβανομένων ή κρατούμενων ατόμων, προβλέπονται από το πλέγμα των διατάξεων του Συντάγματος, των Νόμων, της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, του Διεθνούς Συμφώνου για τα Πολιτικά Δικαιώματα, της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, της διεθνούς Σύμβασης για την κατάργηση κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, του Κώδικα Συμπεριφοράς Αστυνομικών του Ο.Η.Ε., της Διακήρυξης Κανόνων Δεοντολογίας για την Αστυνομία του Συμβουλίου της Ευρώπης, αλλά και από τους Κανονισμούς της Ελληνικής Αστυνομίας, καθώς και τις κατά καιρούς εκδιδόμενες Υπηρεσιακές Διαταγές.

Προς την κατεύθυνση αυτή, η ελληνική πολιτεία και συγκεκριμένα το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας καταβάλλει μια συστηματική, καθημερινή προσπάθεια για βελτίωση των επιδόσεων της Ελλάδας στον τομέα του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η προσπάθεια αυτή είναι πολυεπίπεδη και πολυμέτωπη. Δεν αφορά μόνο στη βελτίωση των συνθηκών στους χώρους κράτησης και στην αντιμετώπιση περιστατικών μη σύννομης συμπεριφοράς από πλευράς ένστολου προσωπικού. Στοχεύει επίσης στην ενίσχυση της διαφάνειας του τρόπου δράσης των Σωμάτων Ασφαλείας απέναντι σε όλους τους, ανεξαιρέτως καταγωγής και θρησκείας, πολίτες που ζουν στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με τον αυστηρό σεβασμό των δικαιωμάτων των μεταναστών.

Στο πλαίσιο αυτό η Ελληνική Αστυνομία συνεργάζεται με τις αρμόδιες Αρχές, όπως την

Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (C.P.T.), την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), τον Συνήγορο του Πολίτη, την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες, με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) κ.ο.κ., για την ενημέρωση και εκπαίδευση των αστυνομικών σε θέματα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και για την παροχή υποστήριξης σε πρόσφυγες, μετανάστες και γενικότερα μέλη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και κρατούμενους.

Επισημαίνεται δε ότι, το Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης και το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας εργάζονται με τρόπο μεθοδικό και αποφασιστικό ώστε να αποτρέψουν το ενδεχόμενο ανάπτυξης ξενοφοβικού κλίματος ή την εκδήλωση ρατσιστικών φαινομένων στους κόλπους του Σώματος της Ελληνικής Αστυνομίας και να ελέγξουν κάθε παράνομη, αντικανονική ή απρεπή συμπεριφορά αστυνομικών.

Κάθε καταγγελία, πληροφορία ή περιστατικό που αφορά παράνομη, αντικανονική ή απρεπή συμπεριφορά αστυνομικού κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του διερευνάται διεξοδικά από τις αρμόδιες Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας και εφόσον προκύπτουν αδικήματα, δρομολογούνται με τη μέγιστη δυνατή ταχύτητα οι κατάλληλες πειθαρχικές ή και ποινικές κυρώσεις σε βάρος των υπαιτίων.

Όσον αφορά την πρόληψη των βασανιστηρίων από το αστυνομικό προσωπικό κατά την άσκηση των καθηκόντων του και την αντιμετώπιση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, της μισαλλοδοξίας και της μη ανεκτικότητας, κατά την αστυνομική δράση, έχουν εκδοθεί κατά καιρούς εγκύκλιες διαταγές που αναφέρονται στα ανθρώπινα δικαιώματα, τη σημασία τους και την προστασία που είναι αναγκαίο να τυγχάνουν. Επίσης, έχει καθιερωθεί η υποχρέωση διερεύνησης τυχόν ρατσιστικού κινήτρου στο πλαίσιο της πειθαρχικής διερεύνησης υποθέσεων, που αφορούν αντιδεοντολογική συμπεριφορά αστυνομικών σε βάρος ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες εθνοτικές, θρησκευτικές ή κοινωνικές ομάδες ή είναι αλλοδαποί με σχετική μνεία στις πορισματικές εκθέσεις.

Σημειώνεται, επιπρόσθετα, ότι το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας αναπτύσσει και θέτει σε επιχειρησιακή εφαρμογή ειδικούς μηχανισμούς παρακολούθησης και αξιολόγησης της κατάστασης στον υπό εξέταση τομέα, με στόχο την εκδήλωση στοχευμένων μέτρων και δράσεων.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι γενικά η εκτενής αναφορά και ενασχόληση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Ε.Ε.Δ.Α.) με το φαινόμενο της μετανάστευσης, όπως αποτυπώθηκε στην Έκθεση για το έτος 2013, καθώς και οι ειδικότερες παρατηρήσεις της έκθεσης, αποτέλεσαν αντικείμενο προβληματισμού, ενδελεχούς μελέτης και διερεύνησης από πλευράς Υπηρεσιών Ελληνικής Αστυνομίας, ώστε να αξιοποιηθούν στην επίλυση των όποιων προβλημάτων και δυσλειτουργιών παρατηρήθηκαν από την κράτηση και την εν γένει διαχείριση των μη νόμιμα εισερχομένων στη χώρα μας αλλοδαπών.

ΘΕΜΑΤΑ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

Γενικά

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου της μη νόμιμης μετανάστευσης, το οποίο αποτελεί πλέον μείζον εθνικό ζήτημα, εκδηλώθηκε σειρά από μέτρα, τα οποία σχεδιάστηκαν και στηρίχθηκαν σε αναλύσεις κινδύνου, συμπεριλαμβανομένου και του τρόπου δράσης (μεταναστευτικές ροές) των μη νόμιμα διερχομένων από τη χώρα μας αλλοδαπών. Βασική πρόθεση αποτέλεσε η αντιμετώπιση των μικτών μεταναστευτικών ροών στα σημεία εισόδου της ελληνικής επικράτειας, με τρόπο που να διασφαλίζει τόσο την προφανή ανάγκη ελέγχου των συνόρων απέναντι στη μη νόμιμη μετανάστευση, όσο και την υποχρέωση παροχής προστασίας στους πρόσφυγες και στις άλλες ευπαθείς ομάδες, ώστε να διασφαλίζονται συνθήκες διαβίωσης απολύτως συμβατές με την αξία του ανθρώπου.

Σε αυτήν την προσπάθειά μας, αρωγός υπήρξε η χορηγηθείσα χρηματοδότηση από την Ε.Ε., μέσω των ταμείων Εξωτερικών Συνόρων και Επιστροφής, αλλά και τα κονδύλια που δαπανήθηκαν προς ενίσχυση των προσπαθειών που κατέβαλλε η Ελλάδα για την αντιμετώπιση του φαινομένου

της παράνομης μετανάστευσης, συνεργαζόμενη προς τούτο με τα συναρμόδια Υπουργεία και λοιπούς αρμόδιους φορείς.

Η ανάληψη των κυριότερων δράσεων που υλοποιήθηκαν αποσκοπούσε:

- στη βελτίωση των διαδικασιών υποδοχής των παρανόμως εισερχομένων μη νόμιμων οικονομικών μεταναστών,
- στη δημιουργία – επέκταση Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.),
- στην εξασφάλιση των απαραίτητων συνθηκών αξιοπρεπούς κράτησης σύμφωνα με τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και με γνώμονα τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας μας,
- στη βελτίωση της πολιτικής των αναγκαστικών και εθελούσιων επιστροφών υπηκόων τρίτων χωρών στις χώρες καταγωγής τους και
- στη δημιουργία δικτύου αξιωματικών για τα σύνορα, ιδιαιτέρως καταρτισμένων σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με στόχο την κατά το δυνατόν αποτελεσματικότερη εφαρμογή των κανόνων και των αρχών που διασφαλίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, σύμφωνα με τις εθνικές, ενωσιακές και διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας μας.

Ανασκόπηση παρελθόντος έτους (2014):

Και το έτος 2014, η Ελληνική Αστυνομία παρέμεινε σταθερή στην υλοποίηση των στόχων που προβλέπονταν στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης (ΕΣΔ) για το Άσυλο και τη Μετανάστευση, δίδοντας έμφαση-προτεραιότητα στη διασφάλιση των συνθηκών υποδοχής και παραμονής, σε ένα αξιοπρεπές περιβάλλον διαβίωσης.

Έργα-Υποδομές

Ειδικότερα, γνωρίζεται ότι κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους (2014) συνεχίστηκαν οι δράσεις για τη βελτίωση-αναβάθμιση των εγκαταστάσεων των Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.), σύμφωνα με το Ν.3907/26-01-2011, μέσω της αξιοποίησης χρηματοδοτικών Προγραμμάτων της Ε.Ε., σε συνεργασία με τις συναρμόδιες προς τούτο Διευθύνσεις του Αρχι-

γείου Ελληνικής Αστυνομίας. Ειδικότερα οι χώροι παραμονής αναβαθμίστηκαν και βελτιώθηκε η ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών (σίτιση, καθαριότητα, νομικής προστασίας, ιατροφαρμακευτικής βοήθειας).

Σημειώνεται ότι τον Οκτώβριο 2014 λειτουργήσε το Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών στην Λέσβο (δυναμικότητας -420- ατόμων).

Νομοθετικό έργο

- Εκδόθηκε η υπ' αριθ. 8038/23/22-ιγ' από 21-01-2015 Κοινή Υπουργική Απόφαση (Κ.Υ.Α.) «Ίδρυση και λειτουργία Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών και Κανονισμός Λειτουργίας αυτών» (ΦΕΚ Β' /118-21.01.2015)¹ με την οποία ιδρύθηκαν τα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών Αμυγδαλέζας, Ταύρου (Π. Ράλλη 24), Ορεστιάδας, Κορίνθου, Ξάνθης, Δράμας, και Λέσβου και ρυθμίζονται τα ζητήματα που αφορούν στη λειτουργία τους, στις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα του προσωπικού τους, στη διαδικασία κράτησης, στα εν λόγω κέντρα, των μη νομίμων μεταναστών που τελούν υπό καθεστώς νόμιμου περιορισμού της ελευθερίας τους καθώς και στις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα αυτών.

- Εκδόθηκε ο Νόμος 4249 (ΦΕΚ Α' 73/24.03.2014), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 231 Ν 4281 (ΦΕΚ Α' 160) «Αναδιοργάνωση της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος και της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, αναβάθμιση Υπηρεσιών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και ρύθμιση λοιπών θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις», με τον οποίο καθορίστηκε η νέα οργανωτική δομή της Ελληνικής Αστυνομίας, προκειμένου να ενισχυθεί η λειτουργία και η αποτελεσματικότητα των Υπηρεσιών της και να εξασφαλιστούν η καλύτερη εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και η αναβάθμιση

1. Αντικαταστάθηκε η υπ' αριθ. 6634/1-355613 Απόφαση του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας (ΦΕΚ Β' /1851-29.07.2013), «Ίδρυση Υπηρεσιών Φύλαξης Εγκαταστάσεων Κράτησης Αλλοδαπών (Υ.ΦΕΚΑ.)».

των παρεχομένων προς τους πολίτες υπηρεσιών. Καινοτομία του εν λόγω Νόμου, αποτέλεσε η δημιουργία Κλάδου Αλλοδαπών και Προστασίας Συνόρων, με σκοπό την ειδικότερη διαχείριση και τον αποτελεσματικό έλεγχο-αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος.

- Δημοσιεύθηκε η υπ' αριθ. 4000/4/57-ια Κοινή Υπουργική Απόφαση (Κ.Υ.Α.) (ΦΕΚ Β' - 2870/24.10.2014) «Ρύθμιση της οργάνωσης και λειτουργίας συστήματος εξωτερικού ελέγχου των διαδικασιών απομάκρυνσης των υπηκόων τρίτων χωρών», ώστε να λειτουργεί με μέριμνα της Ανεξάρτητης Αρχής «Συνήγορος του Πολίτη, σε συνεργασία για τον σκοπό αυτό με Διεθνείς Οργανισμούς και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.).

- Επίκληση λόγων δημόσιας τάξης ως βάση νομιμοποίησης της διοικητικής κράτησης προς απέλαση / επιστροφή. Προκειμένου να επιτευχθεί η πλήρης συμμόρφωση της ελληνικής νομοθεσίας προς τη διάταξη του άρθρου 15 της Οδηγίας 2008/115 προωθήθηκε προς ψήφιση σχετική τροπολογία του άρθρου 30 του νόμου 3907/2011 προκειμένου να διαγραφούν από τις απαριθμούμενες προϋποθέσεις που μπορούν να θεμελιώσουν την έκδοση απόφασης κράτησης εις βάρος υπό απομάκρυνση αλλοδαπού, οι λόγοι «εθνικής ασφάλειας» (άρθρο 15 παρ. 1 στοιχείο γ').

Λοιπές δράσεις κανονιστικού χαρακτήρα

- Ολοκληρώθηκαν οι σχετικοί διαγωνισμοί και αναδείχθηκαν πάροχοι για την καθαριότητα των εγκαταστάσεων των αλλοδαπών που κρατούνται στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών Αμυγδαλέζας, Κορίνθου, Δράμας (Παρανέστι), Φυλακίου Ορεστιάδας και Ξάνθης, διάρκειας ενός (1) έτους από την υπογραφή των Συμβάσεων (υπ' αριθ. 10/2013 Προκήρυξη-εκκρεμότητα έτους 2013).

- Με την ολοκλήρωση των παραπάνω διαδικασιών βελτιώθηκαν, περαιτέρω, οι προϋποθέσεις, οι συνθήκες και οι υποδομές, με στόχο την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και βασικό γνώμονα την ανάδειξη και το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου.

- Ολοκληρώθηκαν οι διαδικασίες πρόσληψης (75) ψυχολόγων, (75) κοινωνικών λειτουργών

και (100) μεταφραστών-διερμηνέων, με σύναψη σύμβασης μίσθωσης έργου μέχρι την 30-06-2015, για την ψυχοκοινωνική υποστήριξη των υπηκόων τρίτων χωρών που τελούν υπό το καθεστώς της επιστροφής καθώς και για την διευκόλυνση της επικοινωνίας αυτών με τις ελληνικές αρχές. Οι εν λόγω νεοπροσληφθέντες τοποθετήθηκαν ανάλογα με τις υπάρχουσες υπηρεσιακές ανάγκες [κυρίως σε Υπηρεσίες της Γ.Α.Δ. Αττικής, την Κόρινθο και την περιοχή της Θράκης (Δράμα, Ξάνθη και Ορεστιάδα)].

- Καταρτίστηκε επενδυτικό πλάνο για την αξιοποίηση του νέου Δημοσιονομικού Προγράμματος (2014-2020), για την λειτουργία των Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών και τις επιστροφές.

- Εξασφαλίστηκε η παροχή δωρεάν νομικής υποστήριξης στους κρατούμενους, υπό καθεστώς επιστροφής, αλλοδαπούς με τη σύναψη ειδικών συμφωνιών. Ειδικότερα, υπογράφηκαν μνημόνια συνεργασίας και συμφωνίες ανάθεσης-επιχορήγησης με τους Δικηγορικούς Συλλόγους των νομών Αττικής, Κορινθίας, Δράμας, Ξάνθης, Ροδόπης, Ορεστιάδας και Λέσβου όπου λειτουργούν τα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών με συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επιστροφής (ΕΤΕ). Για τον τρόπο εφαρμογής των προρρηθέντων εκδόθηκαν σχετικές σαφείς κατευθυντήριες οδηγίες. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι για το έτος 2014 στην περιοχή της Αττικής αναλήφθηκαν ογδόντα (80) περιπτώσεις αιτημάτων παροχής δωρεάν νομικής αρωγής από δικηγόρους του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών.

- Υπογράφηκε Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής και του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, με σκοπό την αποτελεσματική ρύθμιση της συνεργασίας μεταξύ των υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας, που μετέχουν στις διαδικασίες πρώτης υποδοχής υπηκόων τρίτων χωρών και της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, η αποστολή της οποίας ως γνωστόν έγκειται στην αποτελεσματική διαχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών που εισέρχονται παράνομα στη Χώρα, στο σεβασμό της αξιοπρέπειάς τους και στην υπαγωγή αυτών σε διαδικασίες πρώτης υποδοχής.

- Υπήρξε συμμετοχή και συνεισφορά της Ελληνικής Αστυνομίας κατά τη διαδικασία κατάρ-

τισης της εθνικής στρατηγικής για τη διαχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων με επισπεύδον το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Αξιοποιήθηκε μεθοδικότερα ο μηχανισμός παρακολούθησης της λειτουργίας των Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών για τον έλεγχο των συνθηκών διαβίωσης των αλλοδαπών που παραμένουν σε αυτά και την υποβολή προτάσεων για τη βελτίωση αυτών.

Υλοποιήθηκαν δράσεις που έχουν αποτυπωθεί στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και αφορούν στην προστασία των δικαιωμάτων των αλλοδαπών που παραμένουν στους ειδικούς χώρους κράτησης σε συνεργασία με τις συναρμόδιες Διευθύνσεις του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας,

- Συντάχθηκε "Επιχειρησιακό Σχέδιο" και Μνημόνιο Συνεργασίας των συναρμόδιων Υπουργών, ώστε να παρέχεται ιατρική υποστήριξη σε όλους τους χώρους κράτησης μη νόμιμων μεταναστών (Κέντρα Πρώτης Υποδοχής, Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης) από Υπηρεσίες του Υπουργείου Υγείας / Εθνικού Κέντρου Επιχειρήσεων Υγείας.

Υποδοχή – Διαχείριση – Κράτηση - Δικαιώματα οικονομικών μεταναστών

Γενικές παρατηρήσεις

- Ολοκληρώθηκε με επιτυχία η υλοποίηση του Προγράμματος ταυτοποίησης της πραγματικής υπηκοότητας των μη νόμιμων μεταναστών.

- Συνεχίστηκε, κατά το προηγούμενο έτος (2014), η υλοποίηση του προγράμματος ΑΤΤΙCΑ που συνδιοργανώθηκε από την Ελληνική Αστυνομία και τον Frontex, με στόχο τον ταχύτερο επαναπατρισμό των μη νόμιμων μεταναστών που συλλαμβάνονται στη χώρα μας. Ωστόσο, δεν υπήρξε ο επιθυμητός βαθμός συνεργασίας των χωρών προέλευσης των εν λόγω προσώπων για προσδιορισμό της υπηκοότητάς τους και διαπιστώθηκε κωλυσιεργία αναφορικά με την έγκαιρη έκδοση ταξιδιωτικών εγγράφων, καθώς και μη αναγνώριση των L.P. που εκδίδονται για την απέλαση όσων δεν κατέχουν ταξιδιωτικά έγγραφα, σύμφωνα με τα κοινοτικά πρότυπα.

Θέματα εκπαίδευσης

Κατά το έτος 2014 εκδηλώθηκαν σημαντικές πρωτοβουλίες αναφορικά με το ζήτημα της εκπαίδευσης του αστυνομικού προσωπικού σε θέματα εξωτερικών συνόρων, διαδικασιών κράτησης και επιστροφών. Συγκεκριμένα:

(α) Υλοποιήθηκαν περιοδικά προγράμματα εκπαίδευσης των αστυνομικών που υπηρετούν στις Υπηρεσίες Ελέγχου Διαβατηρίων (Υ.Ε.Δ.) της Χώρας, στα Τμήματα Συνοριακής Φύλαξης (Τ.Σ.Φ.) και τα Τμήματα Δίωξης Λαθρομετανάστευσης (Τ.Δ.Λ.) στις Διευθύνσεις και τα Τμήματα Αλλοδαπών, καθώς και στις Υποδιευθύνσεις και τα Τμήματα Ασφάλειας, επί θεμάτων επανεισδοχής, απελάσεων και επιστροφής αλλοδαπών με ή χωρίς συνοδεία, μεταχείρισης ευπαθών ομάδων και προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

(β) Πραγματοποιήθηκαν, σε μετεκπαιδευτικό επίπεδο, στο πλαίσιο του προγράμματος του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επιστροφής κατά το έτος 2014, επιμορφώσεις πεντακοσίων τριάντα τεσσάρων (534) αστυνομικών (πρόγραμμα έτους 2012-περίοδος 2014) στις ακόλουθες θεματικές ενότητες:

- Διαδικασίες επανεισδοχής.
- Προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων που τελούν υπό επιστροφή.
- Μεταχείριση των ευάλωτων ατόμων που τελούν υπό επιστροφή.
- Διαδικασία επιστροφής των συνοδευόμενων συλληφθέντων μη νόμιμων μεταναστών, με διδασκόμενο αντικείμενο, μεταξύ των άλλων, την ανάπτυξη διαπολιτισμικών δεξιοτήτων, τη διαχείριση ειδικών ομάδων, τη μεταχείριση θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εν γένει και τη συμπεριφορά του προσωπικού κατά την αστυνομική του δράση.
- Κώδικας Αστυνομικής Δεοντολογίας και Ανθρώπινα Δικαιώματα- απαγόρευση των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.
- Έκδοση εγχειριδίου για τον χειρισμό θεμάτων αλλοδαπών που συλλαμβάνονται για μη νόμιμη είσοδο και παραμονή στη χώρα μας, στο πλαίσιο της ακολουθούμενης διοικητικής διαδικασίας.

(γ) Οργανώθηκαν εκπαιδεύσεις-σεμινάρια σε όλες τις Γενικές Διευθύνσεις Περιφέρειας Χώρας για την ενημέρωση του αστυνομικού προσωπικού που ασχολείται με θέματα διαχείρισης αλλοδαπών (πρώτη καταγραφή, σωματική έρευνα, φρούρηση κ.λπ. και ειδικότερα για την αντιμετώπιση της επιδημίας Έμπολα).

(δ) Διοργανώθηκαν σεμινάρια στις περιφέρειες των Διευθύνσεων Αστυνομίας όπου λειτουργούν Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών, για την ενημέρωση των αστυνομικών που απασχολούνται σε αυτά, με συνεργασία διάφορων Μ.Κ.Ο., της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγές, του ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ., του Ε.Κ.ΕΠ.Υ., κ.α.

(ε) Πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτικό σεμινάριο (20-Νοεμβρίου έως 03 Δεκεμβρίου 2014) το οποίο παρακολούθησαν πεντακόσια σαράντα τρία (543) στελέχη της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής, στο θέμα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με τη συμμετοχή εκπαιδευτών-ομιλητών από το «Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΙΜΔΑ)».

(στ) Αναλήφθηκε, σε συνεργασία με τον Frontex και με στόχο τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, σειρά πρωτοβουλιών και δράσεων για την ενίσχυση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την εκτέλεση επιχειρησιακών καθηκόντων συνοριακής φύλαξης και επιτήρησης.

Οι ως άνω δράσεις περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Ορισμό, κατόπιν πρόσκλησης του Frontex, εθνικών εκπαιδευτών και αναπληρωτών αυτών επί θεμάτων προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τη συνοριακή φύλαξη.

- Ορισμό σημείου επαφής για τα ανθρώπινα δικαιώματα στον Κλάδο Αλλοδαπών και Προστασίας Συνόρων του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, με κύρια αρμοδιότητα την εγκαθίδρυση μηχανισμού αλληλοενημέρωσης μεταξύ Ελλάδος και Frontex (καθώς και του FRA και άλλων οργανισμών με αποστολή την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων) για την πρόοδο που σημειώνεται στη διερεύνηση τυχόν περιστατικών, την διενέργεια εκπαιδεύσεων και την υλοποίηση λοιπών εθνικών δράσεων. Επιπροσθέτως, επισημαίνεται ότι στα καθήκοντα του προαναφερόμενου σημείου επαφής υπάγεται και η συμμετοχή

του σε συναντήσεις και μελέτες που αφορούν στα θεμελιώδη δικαιώματα των μεταναστών.

- Μετάφραση στην ελληνική γλώσσα, εκ μέρους των εθνικών εκπαιδευτών, του «Εγχειριδίου του Εκπαιδευτή Θεμελιωδών Δικαιωμάτων κατά τη Συνοριακή Φύλαξη» που έχει εκπονηθεί από τον Frontex και επί του οποίου οργανώθηκαν για πρώτη φορά εθνικές εκπαιδεύσεις για το εν λόγω αντικείμενο.

- Σύνταξη Επιτομής επιχειρησιακών βέλτιστων πρακτικών προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστών, βασισμένης στο Εγχειρίδιο, προσαρμοσμένης στις ανάγκες των συνοριοφυλάκων και εμπλουτισμένης με την εθνική νομοθεσία.

- Εκπαίδευση για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, με τη συνεργασία του Λιμενικού Σώματος-Ελληνικής Ακτοφυλακής και τη χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Εξωτερικών Συνόρων (Ε.Τ.Ε.Σ.), στο πλαίσιο της οποίας επιμορφώθηκαν είκοσι (-20) αστυνομικοί (Ιούνιος 2014). Οι εν λόγω Αστυνομικοί εκπαιδεύτηκαν σε ζητήματα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη συνοριακή φύλαξη, την πρώτη υποδοχή, τη λήψη συνεντεύξεων, τις κρατήσεις, τη διεθνή προστασία κ.λπ. Όλο το εκπαιδευμένο προσωπικό προήλθε από Υπηρεσίες με αρμοδιότητες επί θεμάτων αλλοδαπών και μετανάστευσης και επελέγη βάσει ειδικών προσόντων (γνώση αγγλικών και Η/Υ, μη τέλεση πειθαρχικών παραπτώματων, κ.ά.).

- Συνεργασία με το Λιμενικό Σώμα μέσω συναντήσεων σημείων επαφής θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τη συνοριακή φύλαξη, για το συντονισμό των δράσεων των δύο Σωμάτων.

- Σύσταση δικτύου σημείων επαφής/αξιωματούχων θεμελιωδών δικαιωμάτων με κύρια αρμοδιότητα τον έλεγχο και την εποπτεία αναφορικά με το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην περιοχή δικαιοδοσίας τους, την έρευνα τυχόν περιστατικών κακομεταχείρισης και την ενημέρωση του σημείου επαφής του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας για τα ως άνω ζητήματα. Στο εν λόγω δίκτυο συμμετέχουν όλοι οι αστυνομικοί που έλαβαν ή πρόκειται να λάβουν εκπαίδευση στο πλαίσιο των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Μέχρι στιγμής στο δίκτυο αυτό συμμετέχουν πενήντα (50) αστυνομικοί.

Πέραν των ανωτέρω, η χώρα μας βασίζεται σε ένα οργανωμένο θεσμικό πλαίσιο που περιλαμβάνει εχέγγυα διαφύλαξης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και εντός του οποίου εντάσσονται τα ακόλουθα κείμενα:

- Ο Κώδικας Δεοντολογίας του Αστυνομικού Προσωπικού (Π.Δ. 254 /2004, ΦΕΚ-238/03-12-2004).
- Η Κανονιστική Διαταγή 23/2010 με την οποία ρυθμίζονται θέματα επιχειρησιακή τακτικής όπως η διενέργεια περιπολιών, οι έλεγχοι πεζών-υπόπτων ατόμων, έλεγχοι οχημάτων, καταδιώξεις (πεζές-εποχούμενες), ανταπόκριση των πρώτων αστυνομικών περιπολίας σε εγκλήματα που εξελίσσονται.
- Ο «Οδηγός Συμπεριφοράς της Ελληνικής Αστυνομίας προς θρησκευτικές και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες», στον οποίο παρατίθενται με τρόπο συνοπτικό οι ειδικότερες κατηγορίες των ευάλωτων ομάδων και δίδονται σαφείς οδηγίες στους αστυνομικούς για τη συμπεριφορά τους προς αυτές.
- Η προσφάτως συνταχθείσα Επιτομή επιχειρησιακών- βέλτιστων πρακτικών προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστών.

Προσαγωγές - μεταγωγές αλλοδαπών

Για τον έλεγχο του προβλήματος της παράνομης μετανάστευσης στην Ελλάδα υλοποιήθηκε μια σειρά από δράσεις που κατέτειναν, μεταξύ των άλλων, στον εντοπισμό- έλεγχο των αλλοδαπών που δεν πληρούν-στερούνται των απαραίτητων ταξιδιωτικών εγγράφων καθώς και στην αύξηση των επιστροφών (αναγκαστικών και εθελούσιων).

Παράλληλα και με βάση την κείμενη νομοθεσία, αστυνομικό προσωπικό αρμοδίων Υπηρεσιών Ελληνικής Αστυνομίας συμμετείχε σε μικτές ομάδες ελέγχου, με στόχο την αντιμετώπιση διαφόρων μορφών παραβατικότητας (διακίνηση ναρκωτικών, δραστηριοποίηση εκδιδομένων προσώπων, αντιμετώπιση εγκληματικότητας και παρεμπορίου κ.λπ.), χωρίς, ωστόσο, οι ομάδες αυτές να επικεντρώνονται αποκλειστικά στον έλεγχο αλλοδαπών υπηκόων. Για το σκοπό αυτό δόθηκαν οι δέουσες εντολές-οδηγίες προς το προσω-

πικό των ως άνω ομάδων ώστε οι διενεργούμενοι έλεγχοι να πραγματοποιούνται με γνώμονα τον απόλυτο σεβασμό των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ελεγχόμενου.

Σημειώνεται ότι οι προαναφερόμενες δράσεις όπως άλλωστε και το σύνολο των αστυνομικών ενεργειών, εν γένει, στοχεύουν στην προστασία της δημόσιας τάξης και ασφάλειας και εκδηλώνονται με κριτήρια αντικειμενικά (ανεξαρτήτως εθνικότητας, θρησκευτικών/πολιτικών πεποιθησεων, φυλετικών κριτηρίων, διακρίσεων ή άλλων διακριτικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν τους ελεγχόμενους και κατά περίπτωση προσαγόμενους και μόνο κατόπιν εξατομικευμένων ενδείξεων που προκύπτουν από τη συμπεριφορά τους).

Κράτηση

Βασική επιδίωξη και κατά το παρελθόν έτος (2014) αποτέλεσε η ακριβής εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Οδηγίας αναφορικά με την κράτηση των μη νόμιμων μεταναστών. Ειδικότερα, κατ' εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ σχετικά «με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κ-μ για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών η οποία ενσωματώθηκε στο Νόμο 3907/2011», τίθενται υπό κράτηση μόνον αυτοί που πληρούν τα οριζόμενα στην Οδηγία των επιστροφών κριτήρια.

Σε καμία περίπτωση δεν κρατούνται αλλοδαποί αδιακρίτως και συστηματικά.

Κάθε περίπτωση εξετάζεται σε εξατομικευμένη βάση.

Σημειώνεται ότι δεν κρατούνται αλλοδαποί που η απέλαση /επιστροφή τους δεν είναι εφικτή π.χ. Σύριοι, Παλαιστίνιοι κ.λπ. στους οποίους δίνεται εξαμήνη αναβολή απομάκρυνσης με προοπτική ανανέωσης.

Προκειμένου να εξασφαλισθεί ότι δεν θα τίθενται υπό κράτηση υπήκοοι τρίτων χωρών, όταν η επιστροφή τους είναι ανέφικτη, δόθηκαν στις αρμόδιες Υπηρεσίες σειρά σχετικών οδηγιών ².

2. Με το υπ' αριθ. 1604/14/1862655 από 3.11.2014 έγγραφο Κεντρικής Υπηρεσίας (Κλάδος Αλλοδαπών και Προστασίας Συνόρων/ Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας), όπως τροποποιήθηκε με το υπ' αριθ. 1604/14/2090384 από 05.12.2014 και ισχύει, καθώς και το υπ' αριθ. 1604/14/2081261 από 4.12.2014 έγγραφο της ίδιας Κεντρικής Υπηρεσίας, ενη-

Στο σύνολο σχεδόν των αλλοδαπών που εισέρχονται χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις στη χώρα, εφόσον ολοκληρωθούν οι απαραίτητες υπηρεσιακές διαδικασίες παρέχεται προθεσμία οικειοθελούς αναχώρησης τριάντα (30) ημερών [πυλώνας όπου δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα σε συνεργασία και με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.)] και δευτερευόντως εφαρμόζεται το μέτρο της κράτησης.

Για την έκδοση απόφασης κράτησης από τη σύλληψη των μη νομίμως εισερχομένων ή διαβιούντων στη χώρα μας αλλοδαπών λαμβάνεται υπόψη σειρά προϋποθέσεων ήτοι:

α. το ανέφικτο επιστροφής/απέλασης αλλοδαπών (π.χ. Σύριοι, Παλαιστίνιοι κ.λπ.), στους οποίους δίνεται εξάμηνη αναβολή απομάκρυνσης με ανανέωση,

β. η μεταχείριση των ευάλωτων ομάδων (π.χ. γυναίκες, μονογονεϊκές οικογένειες) και ιδιαίτερος των ανηλίκων προσφύγων ώστε να παρέχεται ο απαιτούμενος βαθμός προστασίας,

γ. η υποβολή αιτήματος πολιτικού ασύλου σύμφωνα με τις διαδικασίες πρώτης υποδοχής,

δ. η διαθεσιμότητα κατάλληλων χώρων κράτησης και η δυνατότητα εξασφάλισης αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης για τους κρατούμενους,

ε. τυχόν προηγούμενες συλλήψεις.

Παράλληλα, έχει προσαρμοστεί πλήρως η εθνική μας νομοθεσία προς την κοινοτική για την καθοδήγηση όσων δικαιούνται διεθνή προστασία.

Προκειμένου να διασφαλισθεί η ορθή εφαρμογή της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «Περί Επιστροφών», όπως προαναφέρθηκε, δόθηκαν σαφείς οδηγίες να οδηγούνται στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης, μετά την ταυτοποίησή τους και την έκδοση των απαραίτητων αποφάσεων, μόνον όσοι σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις κρίνεται απαραίτητο να τεθούν υπό κράτηση.

Πλέον δεν κρατούνται αλλοδαποί που τελούν υπό επιστροφή σε Αστυνομικά Τμήματα.

μερώθηκαν σχετικά οι αρμόδιες Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας και Υπηρεσίας Ασύλου. Ενδεικτικά στο υπ' αριθ. 1604/14/2081261 από 4.12.2014 έγγραφο μεταξύ άλλων αναφέρεται «... ότι την παρούσα χρονική στιγμή δεν πραγματοποιούνται επιστροφές και απελάσεις αλλοδαπών, λόγω αντικειμενικής αδυναμίας από τις εξής χώρες: Συρίας, Παλαιστίνης, Σομαλίας, Ερυθραίας, Μαυριτανίας, Μυανμάρ...».

Όσον αφορά το χρονικό διάστημα κράτησης, από την κείμενη νομοθεσία (Ν 3386/2005 και Ν 3907/2011) προβλέπεται όπως οι αλλοδαποί κρατούνται το απολύτως απαραίτητο χρονικό διάστημα έως ότου ολοκληρωθούν οι διαδικασίες επιστροφής, (το οποίο δεν δύναται σε καμία περίπτωση να υπερβαίνει τα επιτρεπτά ανώτατα όρια), ενώ δεν μπορεί να εκτιμηθεί ένας μέσος όρος του χρόνου κράτησης, καθότι αυτός εξαρτάται από την ορθή ή μη εφαρμογή των Συμφωνιών Επανεισδοχής και την ανταπόκριση και συνεργασία των ενταύθα Προξενικών Αρχών των παρανόμως εισελθόντων και διαβιούντων αλλοδαπών.

Σε κάθε περίπτωση, η συνδρομή των προϋποθέσεων της κράτησης επανεξετάζεται αυτεπαγγέλτως ανά τρίμηνο από το όργανο που εξέδωσε την απόφαση κράτησης ή της Υπηρεσίας περαιτέρω διαχείρισης του υπηκόου τρίτης χώρας και για την επιβολή ή τη συνέχιση του μέτρου λαμβάνεται υπόψη η διαθεσιμότητα κατάλληλων χώρων κράτησης και η δυνατότητα εξασφάλισης αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης για τους κρατούμενους.

Επίσης, οι προϋποθέσεις της κράτησης επανεξετάζονται αυτεπαγγέλτως ανά τρίμηνο και από τα Διοικητικά Πρωτοδικεία Χώρας.

Πέραν των ανωτέρω, υπογράφηκε η υπ' αριθ. 4000/4/57-ια Κοινή Υπουργική Απόφαση (Κ.Υ.Α.) (ΦΕΚ Β' - 2870/24.10.2014) «Ρύθμιση της οργάνωσης και λειτουργίας συστήματος εξωτερικού ελέγχου των διαδικασιών απομάκρυνσης των υπηκόων τρίτων χωρών», ώστε οι διαδικασίες της απομάκρυνσης να υπόκεινται σε σύστημα εξωτερικού ελέγχου που λειτουργεί με μέριμνα της Ανεξάρτητης Αρχής «Συνήγορος του Πολίτη», η οποία συνεργάζεται για τον σκοπό αυτό με Διεθνείς Οργανισμούς και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.).

Συνθήκες Κράτησης

Με τη διάταξη του άρθρου 91 παρ. 1 του Π.Δ.141/1991 (ΦΕΚ Α' / 58) προβλέπεται ότι «οι διευθυντές ή διοικητές των Υπηρεσιών μεριμνούν για την καλή συντήρηση, ευπρεπή εμφάνιση και καθαριότητα όλων των χώρων των οικημάτων

και επιβλέπουν να προλαμβάνονται ή να αποκαθίστανται τυχόν προκαλούμενες φθορές», ενώ σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 92 παρ. 6 του ίδιου ως άνω Διατάγματος «τα κρατητήρια πρέπει να πληρούν τους απαραίτητους όρους υγιεινής και ασφάλειας για τη ματαίωση αποδράσεων και αυτοκτονιών ή αυτοτραυματισμών των κρατουμένων».

Παράλληλα, με τις διατάξεις του άρθρου 67 του ίδιου ως άνω Προεδρικού Διατάγματος, στα καθήκοντα του δεσμοφύλακα περιλαμβάνεται, αφενός η μέριμνα για την καθαριότητα των κρατητηρίων και της περιοχής τους, καθώς και για το φωτισμό και γενικά για την ασφάλεια αυτών και, αφετέρου, ο διαχωρισμός των κρατουμένων, με έμφαση στη χωριστή κράτηση των γυναικών, των ανηλίκων και των προσώπων που πάσχουν από μολυσματική ή λοιμώδη νόσο. Επισημαίνεται, δε, ότι με τη διάταξη του άρθρου 66 παρ. 6 του ίδιου ως άνω Διατάγματος, «στα αστυνομικά κρατητήρια δεν επιτρέπεται η κράτηση υποδίκων ή καταδίκων που προορίζονται για Σωφρονιστικό Κατάστημα, με εξαίρεση τον απολύτως αναγκαίο πριν τη μεταγωγή χρόνο και εφόσον δεν είναι δυνατή η απευθείας μεταγωγή και παράδοση σ' αυτό».

Με την υπ' αρ. 4803/22/44 από 04-07-2003 εγκύκλιο διαταγή, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στο δικαίωμα της πλήρους ενημέρωσης των κρατουμένων αναφορικά με τα δικαιώματά τους μέσω της επίδοσης σε αυτούς πληροφοριακού, προς τούτο, δελτίου, και της ανάρτησης στους χώρους κράτησης σχετικών πινάκων, στο δικαίωμα παράστασης διερμηνέα για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των κρατουμένων που δεν γνωρίζουν επαρκώς την ελληνική γλώσσα, στο δικαίωμα επικοινωνίας των κρατουμένων με συγγενείς ή με άλλα πρόσωπα της επιλογής τους, με τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους, αλλά και με εκπροσώπους φορέων που δραστηριοποιούνται σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και στο δικαίωμά τους σε παροχή υγειονομικής περίθαλψης.

Επισημαίνεται ότι, προς το σκοπό της ενίσχυσης των δικαιωμάτων των κρατουμένων από τις αστυνομικές αρχές και σε υλοποίηση σχετικής σύστασης της Διεθνούς Αμνηστίας, δόθηκε η δυνατότητα υποβολής έγγραφης καταγγελίας, μέσω των έντυπων πληροφοριακών δελτίων για

τα δικαιώματα των κρατουμένων, σε περιπτώσεις κακών συνθηκών κράτησης, κακοποίησης, κακομεταχείρισης ή άλλων προσβολών της ανθρωπίνης φύσης σύμφωνα με Υπόδειγμα που καθιερώθηκε ειδικά προς τούτο (Πληροφοριακό Δελτίο τύπου «Δ-34»). Τα υποδείγματα αυτά μεταφράστηκαν σε (15) γλώσσες. Ύστερα από την τελική τυποποίησή τους, τα εν λόγω δελτία απεστάλησαν σε όλες τις Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας, κατόπιν της υπ' αρ. 7100/24/3-ε' από 12-10-2010 Εγκυκλίου Διαταγής του κ. Αρχηγού Ελληνικής Αστυνομίας.

Επίσης, όπως προαναφέρθηκε, με την υπ' αριθ. 8038/23/22-ιγ' από 21-01-2015 Κοινή Υπουργική Απόφαση (Κ.Υ.Α.) «Ίδρυση και λειτουργία Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών και Κανονισμός Λειτουργίας αυτών» (ΦΕΚ Β' /118-21.01.2015), ρυθμίζονται τα ζητήματα που αφορούν στη λειτουργία των Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών, στη διαδικασία κράτησης των μη νομίμων μεταναστών που τελούν υπό καθεστώς νομίμου περιορισμού της ελευθερίας τους στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών, στις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των κρατουμένων αλλοδαπών, καθώς και στις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα του προσωπικού των Π.ΚΕ.Κ. Ειδικότερα, στο άρθρο 6 αυτής, με τίτλο «Συνθήκες Κράτησης», ορίζεται ότι οι αλλοδαποί που παραμένουν στις εγκαταστάσεις των Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών «τελούν υπό αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης και ειδικότερα τους παρέχεται στέγαση με κατάλληλο φωτισμό και αερισμό σε περιβάλλον ασφάλειας, σίτιση, ο αναγκαίος ρουχισμός εφόσον τούτο δεν μπορεί να καλυφθεί από τους ίδιους, καθώς και είδη προσωπικής υγιεινής και καθαριότητας, προαυλίζονται κατά τη διάρκεια της μέρας, συμμετέχουν σε κατάλληλες δραστηριότητες για την κάλυψη ψυχαγωγικών αναγκών, ενημερώνονται για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους σε γλώσσα που κατανοούν, έχουν πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη και κάθε απαραίτητη θεραπευτική αγωγή ή ψυχοκοινωνική στήριξη, καθώς και σε νομική υποστήριξη, τυγχάνουν της κατάλληλης κατά περίπτωση μεταχείρισης εφόσον ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, διατηρούν κατά το δυνατόν την οικογενειακή τους ενότητα

και διατηρούν επαφή με κοινωνικούς φορείς και οργανώσεις».

Με γνώμονα τον απόλυτο σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων όλων των κρατουμένων και της τήρησης των κανόνων υγιεινής και ασφαλούς διαμονής αυτών στους χώρους κράτησης των Αστυνομικών Υπηρεσιών έχει εκδοθεί και η Κανονιστική Διαταγή 18/2006 με θέμα τις «Μεταγωγές Κρατουμένων» η οποία ισχύει από 01-01-2007 και έχει ως στόχο την εξάλειψη των προβλημάτων και τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας των μεταγωγών. Σε επί μέρους διατάξεις αυτής (άρθρο 30), αναφέρεται η υποχρέωση των συνοδών αστυνομικών για την απόλυτη προστασία της προσωπικότητας των κρατουμένων και την τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, κατά τις υπηρεσιακές τους ενέργειες. Η εν λόγω διαταγή αναφέρεται, επίσης, στην απαγόρευση της δυσμενούς και διακριτικής μεταχείρισης των κρατουμένων και ιδίως εκείνης που βασίζεται στη φυλή, το χρώμα, το φύλο, την καταγωγή, το θρήσκευμα, την περιουσία και τις ιδεολογικές πεποιθήσεις

Πέραν των ανωτέρω, ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στη διασφάλιση, από το αστυνομικό προσωπικό, κατάλληλων συνθηκών κράτησης των συλληφθέντων. Ο Κώδικας Δεοντολογίας στο άρθρο 3 περ. ζ' ορίζει ρητά ότι πρέπει να διασφαλίζονται συνθήκες κράτησης «που εγγυώνται την ασφάλεια, την υγεία και την προστασία της προσωπικότητας του κρατουμένου» και να λαμβάνεται μέριμνα «για την κατά το δυνατόν αποφυγή του συγχρωτισμού των λοιπών κρατουμένων με τους ποινικούς, των ανδρών με τις γυναίκες, των ανηλικών με τους ενήλικες», ενώ κάνει λόγο για ειδική πρόνοια υπέρ των ευάλωτων ατόμων.

Ειδοποίηση για την κράτηση.

Σημειώνεται ότι τα "δικαιώματα των κρατουμένων να ενημερώσουν κάποιον κοντινό συγγενή κ.λπ.", ουδόλως παρεμποδίζονται και στο πλαίσιο αυτό οι Αρχές διευκολύνουν την επικοινωνία, τηρουμένων των διατάξεων του Κ.Π.Δ. (σύμφωνα με τις οποίες οι αστυνομικοί είναι υποχρεωμένοι να επιχειρούν όλες τις προανακριτικές πράξεις που είναι αναγκαίες για να βεβαιωθεί μια

παράνομη πράξη και να ανακαλυφθεί ο δράστης, ενεργώντας πάντοτε σύμφωνα με αυτές και υπό την εποπτεία και διεύθυνση του αρμόδιου Εισαγγελέα), του Σωφρονιστικού Κώδικα και του απορρήτου των συνδιαλέξεων.

Προς τούτο, με την υπ' αριθ. 4803/22/44 εγκύκλιο διαταγή δόθηκε, μεταξύ άλλων, ιδιαίτερη έμφαση στο δικαίωμα παράστασης διερμηνέα για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των κρατουμένων που δεν γνωρίζουν επαρκώς την ελληνική γλώσσα, στο δικαίωμα επικοινωνίας των κρατουμένων με συγγενείς ή με άλλα πρόσωπα της επιλογής τους, με τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους, αλλά και με εκπροσώπους φορέων που δραστηριοποιούνται σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και στο δικαίωμά τους στην παροχή υγειονομικής περίθαλψης. Προς εξυπηρέτηση του εν λόγω σκοπού, καλύφθηκαν οι ανάγκες διερμηνείας σε όλες τις εμπλεκόμενες Υπηρεσίες, με διορισμένους διερμηνείς από το Ελληνικό Κράτος και διερμηνείς Μ.Κ.Ο.

Παράλληλα, εξασφαλίστηκε η παρουσία δικηγόρου, σε κάθε στάδιο της ποινικής και διοικητικής διαδικασίας, βάσει των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας.

Πέραν των προαναφερομένων και σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας των χώρων προσωρινής κράτησης, οι αλλοδαποί δέχονται επισκέψεις σε ειδικούς χώρους που είναι σχεδιασμένοι έτσι ώστε να πληρούνται οι προβλεπόμενοι όροι και προϋποθέσεις ασφαλείας, ενώ παράλληλα επιτρέπεται η άνετη επικοινωνία του κρατούμενου με τον επισκέπτη.

Η τηλεφωνική επικοινωνία των κρατουμένων αλλοδαπών με τους οικείους τους καθώς και με δικηγόρους της επιλογής τους, πραγματοποιείται από καρτοτηλέφωνα που είναι τοποθετημένα με ευθύνη των Υπηρεσιών κράτησης και καταβάλλονται προσπάθειες ώστε ο αριθμός των καρτοτηλεφώνων να εξυπηρετεί επαρκώς τις ανάγκες των κρατουμένων. Ο χρόνος χρήσης των καρτοτηλεφώνων προβλέπεται να είναι τέτοιος ώστε να εξυπηρετεί τις ανάγκες όλων των κρατουμένων. Η προμήθεια των τηλεκαρτών πραγματοποιείται με έξοδα των κρατουμένων και με μέριμνα της φρουράς κρατητηρίων από το ελεύθερο εμπόριο, ενώ χορηγούνται και δωρεάν τηλεκάρτες από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) και λοιπούς

Φορείς που δραστηριοποιούνται στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών (π.χ. Ερυθρός Σταυρός κ.α.).

Για λόγους ασφαλείας απαγορεύεται η κατοχή και χρήση κινητών τηλεφώνων και οποιασδήποτε άλλης ηλεκτρονικής συσκευής από τους κρατούμενους. Ωστόσο, σε περιπτώσεις εκτάκτων αναγκών (βλάβες ή μη επαρκής αριθμός καρτοτηλεφώνων, άμεση και συνεχής επικοινωνία κρατούμενου για σοβαρούς λόγους κ.α.) παρέχονται στους κρατούμενους όσο το δυνατόν περισσότερες ευκολίες για την επικοινωνία τους με οικείους και δικηγόρους και επιτρέπεται η χρήση των κινητών τους τηλεφώνων, καθώς και αυτών των Υπηρεσιών κράτησης.

Συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας

(α) Υπήρξε άριστη συνεργασία μεταξύ Ελληνικής Αστυνομίας και Υπουργείου Υγείας, σε ό,τι αφορά στην αντιμετώπιση θεμάτων παροχής πρωτοβάθμιας φροντίδας στους συλλαμβανόμενους μετανάστες στον Έβρο και την περιοχή του Βορείου Αιγαίου, καθώς και των φιλοξενούμενων αξιωματούχων από τα κ-μ της ΕΕ που συνέδραμαν τις δυνάμεις μας στις προρρηθείσες περιοχές, στο πλαίσιο των Κ.Ε "FOKAL POINTS 2014 LAND" και "POSEIDON LAND 2014", αντίστοιχα.

Επιπρόσθετα, η διάθεση πλήρως εξοπλισμένων κινητών μονάδων του Ε.Κ.ΕΠ.Υ. και του ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ. συνέβαλε σημαντικά στην αντιμετώπιση των αυξημένων αναγκών ιατρικής, ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης των υπό απέλαση/επιστροφή προσωρινά κρατούμενων αλλοδαπών στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών.

(β) Επίσης, όπως προαναφέρθηκε, συντάχθηκαν "Επιχειρησιακό Σχέδιο" και Μνημόνιο Συνεργασίας των συναρμόδιων Υπουργών, ώστε να παρέχεται ιατρική υποστήριξη σε όλους τους χώρους κράτησης παράνομων μεταναστών (Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης και Κέντρα Ταυτοποίησης Υπηκοότητας Αλλοδαπών, αστυνομικά κρατητήρια) από Υπηρεσίες του Υπουργείου Υγείας / Εθνικού Κέντρου Επιχειρήσεων Υγείας (Ε.Κ.ΕΠ.Υ.) και καταβλήθηκαν προσπάθειες για την άμεση στελέχωση με ιατρικό προσωπικό των

χώρων όπου κρατούνται μη νόμιμοι οικονομικοί μετανάστες. Για το σκοπό αυτό (από 01-03-2014) στελεχώθηκαν με ιατρικό προσωπικό (ιατρούς γενικών καθηκόντων, παθολόγους, δερματολόγους, πνευμονολόγους), και εξοπλήστηκαν με ιατρικά μηχανήματα και φαρμακευτικό υλικό, τα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών Αμυγδαλέζας Αττικής και Ταύρου (Π. Ράλλη 24) της Δ-νσης Αλλοδαπών Αττικής, το Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών Κορίνθου, ο Χώρος Παραμονής Ανηλίκων Αλλοδαπών Αμυγδαλέζας (Ε.Χ.Π.Α.Α. Αμυγδαλέζας) και ο χώρος κράτησης Ελληνικού της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής.

(γ) Στο πλαίσιο της καταπολέμησης μολυσματικών νόσων και της προστασίας της υγείας των κρατούμενων και των αστυνομικών στα προαναφερόμενα Κέντρα, αναπτύχθηκαν δράσεις από την Διεύθυνση Υγειονομικού /Α.Ε.Α σε συνεργασία με το Ε.Κ.ΕΠ.Υ. και το ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ. Ειδικότερα, πραγματοποιήθηκαν συστηματικά σεμινάρια και ομιλίες από εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό με σκοπό να αποτραπεί η διάδοση μολυσματικών νόσων στους συγκεκριμένους χώρους, ενώ υπήρξε πρόβλεψη για παροχή αναγκαίων προστατευτικών υλικών όπως γάντια, μάσκες, απολυμαντικά μέσα κ.λ.π, και διανομή, κατάλληλου διαφημιστικού υλικού για την ενημέρωση κρατούμενων και αστυνομικών.

Ταυτόχρονα:

- Πραγματοποιήθηκαν, σε συνεργασία με αρμόδιους φορείς, απολυμάνσεις σε όλους τους χώρους κράτησης αλλοδαπών για την εξάλειψη και την μη εξάπλωση των μολυσματικών νόσων.

- Εξετάστηκαν από κλιμάκιο του ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ όλοι οι αλλοδαποί που για διάφορους λόγους κρατούνταν στους χώρους κράτησης στην περιοχή της Αττικής (Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών, Αστυνομικά Τμήματα, Τμήματα Ασφαλείας κ.λπ.).

- Εκδόθηκαν σχετικές οδηγίες για τη λήψη προληπτικών μέτρων στις Υπηρεσίες Ελέγχου Διαβατηρίων σε θαλάσσια, χερσαία και εναέρια σύνορα, καθώς και σε όλα τα Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών και Τμήματα Συνοριακής Φύλαξης και Δίωξης Παράνομης Μετανάστευσης για την αντιμετώπιση της επιδημίας Έμπολα.

- Βελτιώθηκε, σε συνεργασία με την Διεύθυνση Υγειονομικού/Α.Ε.Α. και τις αρμόδιες Υπηρεσί-

ες του Υπουργείου Υγείας, ο τρόπος εξέτασης των υπηκόων τρίτων χωρών που συλλαμβάνονται για μη νόμιμη είσοδο και παραμονή, ώστε αυτοί να εξετάζονται κατά προτεραιότητα για να διασφαλίζεται έτσι, στο μέγιστο δυνατό βαθμό, η προστασία της υγείας όχι μόνον του προσωπικού των εμπλεκόμενων Υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας αλλά και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών. Εξασφάλιση των απαραίτητων κανόνων υγιεινής και ασφαλούς διαμονής των κρατούμενων αλλοδαπών.

Στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για το Άσυλο και τη Μετανάστευση και λαμβανομένων υπόψη των περιοδικών παρατηρήσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόληψη των βασανιστηρίων και κάθε άλλης απάνθρωπης ή ταπεινωτικής συμπεριφοράς ή τιμωρίας (CPT) και άλλων Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών προς τη Χώρα μας, ολοκληρώθηκε η δημιουργία επτά (7) Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.).

Ο προαναφερόμενοι χώροι λειτουργούν με απόλυτη τήρηση των κανόνων ασφαλείας και υγιεινής,

Τα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) είναι επιφορτισμένα με (α) τη μέριμνα για τη σίτιση, την ένδυση, την ιατρική εξέταση και τη διακομιδή των αλλοδαπών σε νοσοκομεία ή σε κέντρα υγείας (β) τη συνεργασία με συναρμοδίες Αρχές, Υπηρεσίες και Φορείς προς το σκοπό της παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, ψυχοκοινωνικής φροντίδας και συμβουλευτικής στήριξης στα άτομα που κρατούνται, καθώς και (γ) τη μέριμνα για τη διερμηνεία στις περιπτώσεις όπου αυτό απαιτείται.

Οι αλλοδαποί που σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις διαμένουν στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών είναι κρατούμενοι με διαταγή της Αρχής, εφόσον έχουν εκδοθεί σε βάρος τους αποφάσεις απέλασης / επιστροφής και κατά συνέπεια δεν κυκλοφορούν ελεύθεροι ή εξέρχονται από τα Κέντρα Κράτησης. Επίσης κρατούνται όσοι κατάγονται από χώρες που είναι εφικτός ο επαναπατρισμός τους, καθώς προέρχονται από κράτη που δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα (π.χ. χώρες όπου επικρατεί έκρυθμη κατάσταση λόγω εμφύλιων συρράξεων,

περιοδικού χαρακτήρα, ή υφίστανται διώξεις στο εσωτερικό χωρών των αντιπάλων απολυταρχικών καθεστώτων κ.λπ.) και οι ενταύθα ευρισκόμενες Πρεσβείες τους συνεργάζονται για την έκδοση ταξιδιωτικών εγγράφων (π.χ. Πακιστάν, Μπαγκλαντές κ.α.). Πρόκειται για αλλοδαπούς που έχουν εισέλθει και διαμένουν κατά τρόπο μη νόμιμο στη χώρα, είναι πλήρως ταυτοποιημένοι και δεν σχετίζονται με αλλοδαπούς οι οποίοι κρατούνται στα σωφρονιστικά καταστήματα για διάπραξη ποινικών αδικημάτων. Επιπροσθέτως, έχουν ήδη εξετασθεί από ιατρικά κλιμάκια του Υπουργείου Υγείας/Εθνικού Κέντρου Επιχειρήσεων Υγείας (Ε.Κ.ΕΠ.Υ.), από το Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ.) και από διάφορες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο., ενώ καθημερινά παρέχεται σε αυτούς η απαραίτητη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη είτε από τα πλησιέστερα Γ.Ν.Ν. ή άλλα νοσοκομεία εκτός της οικείας περιφερειακής ενότητας, είτε από ιατρούς Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που απασχολούνται στα εν λόγω Κέντρα.

Εκπρόσωποι του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες (Ε.Σ.Π.) έχουν καθημερινή πρόσβαση σε όλους τους χώρους κράτησης και επικοινωνούν με τους μη νόμιμους μετανάστες με στόχο την παροχή νομικής βοήθειας προκειμένου να εξασφαλισθεί η πρόσβαση αυτών στη διαδικασία ασύλου και να μπορέσουν να εκπροσωπηθούν κατά τη διάρκεια της εξέτασης των αιτημάτων τους. Σημειώνεται πως το ίδιο συμβαίνει και με εκπροσώπους άλλων φορέων που ασχολούνται με το θέμα της μετανάστευσης, όπως η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. και άλλες Μ.Κ.Ο.

Οι υπό κράτηση αλλοδαποί ενημερώνονται συστηματικά για τον κανονισμό που εφαρμόζεται στις εγκαταστάσεις κράτησης, καθώς και για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και το δικαίωμά επαφής αυτών με εκπροσώπους των προαναφερόμενων οργανώσεων. Για τον λόγο αυτό έχουν αναρτηθεί σε εμφανή σημεία σχετικά έντυπα και τους επιδίδονται "Πληροφοριακά Δελτία", μέσω των οποίων ενημερώνονται, σε γλώσσα την οποία κατανοούν, για τα δικαιώματα τους, αναφορικά με την κράτηση και τη διαδικασία ασύλου.

Για την πλήρη κάλυψη των όρων υγιεινής και ασφαλείας του προσωπικού και των διαμενόντων

αλλοδαπών των δομών φιλοξενίας μη νόμιμων μεταναστών, έχουν συνταχθεί οι απαιτούμενες τεχνικές προδιαγραφές λειτουργίας αυτών και έχουν λάβει χώρα όλες οι αναγκαίες τεχνικές παρεμβάσεις τα δε αιτήματα που αφορούν στην κάλυψη των υπηρεσιακών αναγκών του αστυνομικού προσωπικού και στη αξιοπρεπή διαβίωση των αλλοδαπών που παραμένουν στις προαναφερόμενες δομές, υποβάλλονται, μέσω των οικείων Διευθύνσεων Αστυνομίας, στις Διευθύνσεις Τεχνικής Υποστήριξης και Οικονομικών του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και στην Υπηρεσία Διαχείρισης Ευρωπαϊκών και Αναπτυξιακών Προγραμμάτων (Υ.Δ.Ε.Α.Π), και διευθετούνται το συντομότερο δυνατό.

Με την έκδοση της υπ' αριθ. 8038/23/22-ιγ' από 21-01-2015 Κοινής Υπουργικής Απόφασης (Κ.Υ.Α) ρυθμίζονται τα ζητήματα που αφορούν στη λειτουργία των Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών, στη διαδικασία κράτησης των μη νομίμων μεταναστών που τελούν υπό καθεστώς νομίμου περιορισμού της ελευθερίας τους στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών, στις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των κρατούμενων αλλοδαπών, καθώς και στις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα του προσωπικού. Επιπροσθέτως για έκαστο εκ των προαναφερομένων κέντρων έχει συσταθεί μνημόνιο ενεργειών διαχείρισης κρατούμενων και καθηκοντολόγιο της φρουράς κρατητηρίων.

Η σύσταση και λειτουργία των Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών, μεταξύ άλλων, συνέβαλλε:

- Στην ομοιόμορφη και εύρυθμη λειτουργία των Κέντρων Κράτησης, στην ευπρεπή διαμόρφωση των εγκαταστάσεων και των χώρων ώστε να εξυπηρετούνται άμεσα οι ανάγκες των κρατούμενων και στην προαγωγή και σεβασμό των δικαιωμάτων αυτών.

- Στην αποτροπή της παράνομης κράτησης εισερχομένων και διαβιούντων στη χώρα αλλοδαπών σε αστυνομικά καταστήματα και στη φιλοξενία αυτών σε Κέντρα Κράτησης με κατάλληλες υποδομές και προδιαγραφές για την πολύμηνη και αξιοπρεπή διαβίωσή τους.

- Στην ακρίβεια των καταχωρήσεων στα μητρώα κράτησης και μετακινήσεων των κρατούμενων.

- Στη συνεχή και αδιάλειπτη παρουσία επαγγελματιών υγείας (ιατροί, νοσηλευτές), στην εξασφάλιση της απαραίτητης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και ψυχοκοινωνικής διάγνωσης και στην παροχή κάθε είδους στήριξης, όπου και όταν απαιτείται, εκ μέρους του ιατρικού, νοσηλευτικού και λοιπού επιστημονικού προσωπικού του δημοσίου, των Μ.Κ.Ο. ή άλλων Οργανισμών και Φορέων.

- Στη λειτουργία κλιμακίων της Υπηρεσίας Ασύλου εντός των Κέντρων Κράτησης Αμυγδαλέζας και Φυλακίου Ορεσιτιάδας (καταβάλλονται αντίστοιχες προσπάθειες για τα λοιπά Κέντρα) και στη διαρκή συνεργασία αυτών με τα Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου ώστε οι κρατούμενοι να απολαμβάνουν όλες τις εγγυήσεις που πηγάζουν από τα δικαιώματά τους και να λαμβάνουν πλήρη ενημέρωση καθ' όλο το χρονικό διάστημα της κράτησής τους (Π.Δ. 114/2010 ως τροποποιήθηκε με το Π.Δ. 116/2012 και με το Π.Δ. 113/13)

Σημειώνεται ότι οι συνθήκες διαβίωσης στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών εναρμονίζονται πλήρως με τα διεθνή πρότυπα διαβίωσης σε κλειστά κέντρα, καθώς:

- υφίσταται υπαίθριος χώρος προαυλισμού και άσκησης δραστηριοτήτων,

- η αναλογία χώρου διαμονής εκάστου υπηκόου τρίτης χώρας αντιστοιχεί σε 5 τ.μ. κατ'ελάχιστον,

- παρέχεται πλήρης σίτιση με προσφορά τριών γευμάτων ημερησίως,

- υφίστανται τηλεφωνικές εγκαταστάσεις σε όλους τους κοινόχρηστους χώρους για την ακώλυτη και άμεση πρόσβαση των κρατούμενων σε αυτές,

- παρέχεται προς όλους ανεξαιρέτως η δυνατότητα υποβολής των αιτημάτων τους στο Διοικητή του Κέντρου,

- προάγεται η ελεύθερη επικοινωνία των κρατούμενων με δικηγόρους, με Μ.Κ.Ο. και με άλλους φορείς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (τα στοιχεία των οποίων παρέχονται προς όποιον ενδιαφερόμενο μέσω της φρουράς κρατητηρίων),

- προβλέπονται ξεχωριστοί χώροι θρησκευτικής λατρείας και

- επιτρέπεται η διατήρηση των προσωπικών αντικειμένων των υπηκόων τρίτων χωρών

Κτιριακές εγκαταστάσεις της Ελληνικής Αστυνομίας -Τεχνική περιγραφή χώρων κράτησης:

Το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας προσδίδει ιδιαίτερη σημασία στην εξασφάλιση των απαραίτητων κανόνων υγιεινής και ασφαλούς διαβίωσης όλων των ατόμων που παραμένουν/κρατούνται τόσο στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών όσο και στα αστυνομικά κρατητήρια καθώς και στην τήρηση των προαναφερομένων προϋποθέσεων εκ μέρους των Υπηρεσιών που σε συστηματική βάση, διαχειρίζονται μεγάλο αριθμό κρατουμένων (φρούρηση, μεταγωγές κ.λ.π).

Προς τούτο και με στόχο την ουσιαστική αναμόρφωση και βελτίωση των υφιστάμενων δομών κράτησης και την τροποποίηση της εθνικής νομοθεσίας ασύλου κατά τρόπον, ώστε να ανταποκρίνεται με επάρκεια στην εξυπηρέτηση τόσο των υφιστάμενων όσο και των διαφαινομένων μελλοντικών αναγκών, έχουν αναληφθεί και υλοποιηθεί συγκεκριμένες νομοθετικές πρωτοβουλίες για τη διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων όλων των φιλοξενούμενων των προαναφερόμενων χώρων, όπως άλλωστε αρμόζει σε μία πολιτισμένη χώρα που ακολουθεί τα πρότυπα του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Για το σκοπό αυτό, απαραίτητη κρίνεται η τήρηση των κανόνων που διέπουν την ασφάλεια των χώρων κράτησης και η πιστή εφαρμογή των προδιαγραφών κατασκευής τους ώστε να εκμηδενίζεται το ενδεχόμενο αποδράσεων και αυτοτραυματισμών των κρατουμένων, να διασφαλίζεται η προστασία του προσωπικού φρούρησης των εγκαταστάσεων και να προάγεται στο μέγιστο βαθμό ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια.

Στη σημείο αυτό επισημαίνεται ότι έχουν πραγματοποιηθεί όλες οι απαραίτητες ενέργειες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που σχετίζονται με την έλλειψη χώρων κράτησης στις κτιριακές εγκαταστάσεις της Ελληνικής Αστυνομίας, και έχουν δοθεί σαφείς οδηγίες προς όλες τις περιφερειακές Υπηρεσίες για την απόλυτη τήρηση των υποχρεώσεών τους, όπως αυτές απορρέουν από τις ισχύουσες διατάξεις και τις διεθνείς συνθήκες. Οι αρμόδιες Υπηρεσίες του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας παρακολουθούν επισταμένα το όλο ζήτημα και άμεσα παρεμβαίνουν με ειδικότερες εντολές και οδηγίες, όταν κάτι τέτοιο

απαιτείται. Σαφώς τονίζεται ότι τυχόν συστάσεις- παρατηρήσεις, καταγγελίες και διαπιστώσεις διεθνών οργανισμών και ανθρωπιστικών οργανώσεων προς την Ελλάδα, αναφορικά με θέματα πλημμελών ή μη κατάλληλων συνθηκών κράτησης κινητοποιούν άμεσα τις αρμόδιες Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας, οι οποίες προβαίνουν σε ενδελεχείς μελέτες και διερευνήσεις προκειμένου να ληφθούν όλα τα πρόσθετα μέτρα εξυγίανσης των πιθανών προβλημάτων και να ευθυγραμμιστούν οι εφαρμοζόμενες στη χώρα μας διαδικασίες με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές.

Στο ως άνω πλαίσιο, η Διεύθυνση Τεχνικής Υποστήριξης /Α.Ε.Α. πραγματοποίησε μελέτες για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης των Υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας. Ειδικότερα:

- Την 7-10-2005 εκδόθηκε διαταγή βάσει της οποίας καταρτίστηκε η τεχνική περιγραφή των χώρων κράτησης των αστυνομικών Υπηρεσιών κατά τρόπον ώστε να κατασκευάζονται/ανακατασκευάζονται αυτοί λαμβανομένων υπόψη, μεταξύ άλλων, και των οδηγιών της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και κάθε άλλης απάνθρωπης και ταπεινωτικής συμπεριφοράς ή τιμωρίας (C.P.T.) Από την έκδοση της προαναφερόμενης διαταγής μέχρι σήμερα, υλοποιούνται έργα είτε μέσω Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.), είτε μέσω Συμπράξεων Δημοσίου-Ιδιωτικού Τομέα (Σ.Δ.Ι.Τ.), τα οποία αφορούν σε κατασκευή νέων σύγχρονων κτιρίων που διαθέτουν κατάλληλους χώρους, με προδιαγραφές που καλύπτουν τις ανάγκες του προσωπικού τους, αλλά και των προσερχόμενων πολιτών, προσέτι δε παρέχουν αξιοπρεπείς συνθήκες κράτησης και ασφαλή διαβίωση των κρατουμένων.

Για τη σύναψη μιας νέας μίσθωσης, απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η ύπαρξη κατάλληλων χώρων κράτησης.

- Συντάχθηκε σχέδιο προδιαγραφών, με το οποίο καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών, προκειμένου να εφαρμόζονται οι ισχύουσες διατάξεις αναφορικά με τις συνθήκες ασφάλειας και υγιεινής. Για το λόγο αυτό, υφιστάμενες δομές των οποίων οι προδιαγραφές δεν πληρούσαν, σε ικανοποιητικό βαθμό, τις συνθήκες φιλοξενίας (ακαταλληλότη-

τα-παλαιότητα χώρων) καταργήθηκαν (Ε.Χ.Π.Α. Πειραιά, Ελληνικού και Ασπρόπυργου στην Αττική και της Βέννας στη Ροδόπη Έβρου). Επιπρόσθετα, με την από 13-10-2014 απόφαση του κ. Αρχηγού Ελληνικής Αστυνομίας αποφασίστηκε η παύση λειτουργίας του Προαναχωρησιακού Κέντρου Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών Κομοτηνής [τροποποιείται η υπ' αριθ. 7001/2/1464 από 21-11-2012 απόφαση του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας «Ίδρυση Υπηρεσιών Φύλαξης Εγκαταστάσεων Κράτησης Αλλοδαπών (Υ.ΦΕ-ΚΑ.) (Β' 3091)»].

Προς επίτευξη των ως άνω στόχων εκδηλώθηκαν οι ακόλουθες δράσεις – πρωτοβουλίες:

- Επεκτάθηκαν οι εγκαταστάσεις των Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών Κορίνθου και Δράμας (Παρανέστι).

- Τέθηκε σε λειτουργία (την 16.10.2014) το Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών στην Λέσβο (δυναμικότητας-420-ατόμων).

- Ολοκληρώθηκε η δημιουργία Κέντρου Πρώτης Υποδοχής (ΚΕ.Π.Υ.) Αλλοδαπών στην Λέσβο (δυναμικότητας -276- ατόμων) και επίκειται η λειτουργία του για την υποδοχή των μη νόμιμων οικονομικών μεταναστών από την παρατηρούμενη μετατόπιση των μεταναστευτικών ροών από την περιοχή του Έβρου (μετά την σφράγιση των χερσαίων Ε/Τ συνόρων στον Έβρο).

- Εκτός από την λειτουργία του Κέντρου Πρώτης Υποδοχής Φυλακίου και τη δημιουργία Κέντρου Πρώτης Υποδοχής στην Λέσβο, η Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής έχει ξεκινήσει τις διαδικασίες για την σύσταση Κέντρου Πρώτης Υποδοχής και στην περιοχή της Αττικής.

- Πραγματοποιήθηκαν οι αναγκαίες παρεμβάσεις για την αποκλειστική χρήση του χώρου κράτησης Ελληνικού ως κρατητήρια γυναικών, ώστε να εξυπηρετούνται πληρέστερα οι ιδιαίτερες ανάγκες αυτών.

- Πραγματοποιήθηκαν τεχνικές εργασίες βελτίωσης των εγκαταστάσεων στα υφιστάμενα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (Π.ΚΕ.Κ.) Αλλοδαπών Αμυγδαλέζας και Κεντρικού (Π. Ράλλη 24) στην Αττική, στην Ξάνθη, στην Δράμα (Παρανέστι) και στο Φυλάκιο Ορεστιάδας στην περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας –Θράκης και της Κορίνθου στην περιοχή της Πελοποννήσου.

Εν κατακλείδι σημειώνεται ότι βασικό μέλημα και στόχος των Υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας και του προσωπικού της, είναι η διαρκής βελτίωση των συνθηκών κράτησης αλλοδαπών που τελούν υπό επιστροφή [η κράτηση των ως άνω αλλοδαπών είναι πλήρως συμβατή με την Οδηγία ΕΚ/115/2008 (άρθρο 15 αυτής)], η διασφάλιση των δικαιωμάτων όλων των κρατούμενων ανεξαιρέτως, ο σεβασμός της αξιοπρέπειας και των ιδιαιτεροτήτων τους και η μη περιθωριοποίηση και διαχωρισμός τους βάσει διακριτικών στοιχείων και χαρακτηριστικών.

Επιστροφές

Αυξήθηκε ο αριθμός των επιστροφών υπηκόων τρίτων χωρών στις χώρες καταγωγής τους και ειδικότερα:

- Ενισχύθηκε κατά το έτος 2014 έναντι του προηγούμενου (2013) (ποσοστό αύξησης: 6,12%) η αποτελεσματικότητά των αρμοδίων Υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας στον τομέα του επαναπατρισμού, με την επιστροφή μεγαλύτερου αριθμού μη νόμιμων αλλοδαπών στις χώρες τους ή τις χώρες διέλευσης.

- Οργανώθηκαν και υλοποιήθηκαν εννέα (9) συνολικά εθνικές πτήσεις επιστροφών και επιστράφηκαν στις χώρες καταγωγής τους (391) υπήκοοι τρίτων χωρών.

- Ο αριθμός των εθελούσιων αναχωρήσεων υπηκόων τρίτων χωρών από τις Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας ανήλθε σε 162 (άτομα) κατά το έτος 2014.

- Οι υποστηριζόμενες εθελούσιες επιστροφές υπηκόων τρίτων χωρών που υλοποιήθηκαν από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.) ανήλθαν σε 7.334 (άτομα), κατά το έτος 2014.

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ, ΤΗΣ ΞΕΝΟΦΟΒΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Γενικά

Ο ρατσισμός και η ξενοφοβία αντίκεινται ευθέως στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας,

του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, καθώς και του κράτους-δικαίου, αρχές στις οποίες θεμελιώνεται η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ανάγκη καταπολέμησης των εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας προκύπτει από την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων με βάση τα ιδιαίτερα φυσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά ομάδων ή προσώπων (όπως η φυλή, το χρώμα, η θρησκεία, οι γενεαλογικές καταβολές, η εθνική ή εθνοτική καταγωγή και η αναπηρία) και θεμελιώνεται στα δικαιώματα της ανθρωπίνης ελευθερίας και αξιοπρέπειας και στις αρχές της δίκαιης και ίσης μεταχείρισης, που κατοχυρώνονται σε πολλά διεθνή κείμενα και συμβάσεις, όπως π.χ. στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε. (άρθρα 1 και 2), στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και στο όμοιο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (αντίστοιχα άρθρο 2), στη Διεθνή Σύμβαση «περί καταργήσεως πάσης μορφής φυλετικών διακρίσεων» της 7.3.1966 (Ν.Δ. 494/1970), στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (άρθρο 14) και στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρα 21 και 22). Στην ελληνική έννομη τάξη οι παραπάνω αρχές και δικαιώματα κατοχυρώνονται ιδίως στα άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ. 2 του Συντάγματος.

Οι ρατσιστικές και ξενοφοβικές εκδηλώσεις συνιστούν απειλή για τις ομάδες και τα πρόσωπα που γίνονται στόχος τους, γι' αυτό απαιτείται η παροχή από το κράτος αυξημένου βαθμού προστασίας, με τη λήψη ποικίλων μέτρων, μεταξύ των οποίων, και τα μέσα του ποινικού δικαίου, ώστε να επιβάλλονται αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις, τόσο κατά των φυσικών προσώπων τα οποία διαπράττουν τέτοια εγκλήματα, όσο και κατά των νομικών προσώπων που εμπλέκονται με οποιονδήποτε τρόπο σε αυτά.

Λήψη των απαραίτητων μέτρων στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της ρατσιστικής ή ξενοφοβικής βίας

Οι θέσεις της Ελληνικής Αστυνομίας, σε ζητήματα που άπτονται εκδηλώσεων ρατσιστικών και

ξενοφοβικών συμπεριφορών κατά την αστυνομική δράση, αποτυπώνονται ρητά στην υπ' αριθ. 7100/25/14-δ' από 8-11-2014 εγκύκλιο διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας, η οποία απεστάλη προς όλες τις Αστυνομικές Υπηρεσίες, προκειμένου να καταστεί δυνατή η ενημέρωση του αστυνομικού προσωπικού. Στην αφορμή για την έκδοση της διαταγής αυτής περιλαμβάνεται και η απαίτηση τόσο των εθνικών όσο και διεθνών φορέων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και βεβαίως η πρόσφατη ψήφιση του νόμου 4285/2014 (ΦΕΚ Α' 191), στις διατάξεις του οποίου γίνεται πλέον λόγος για τον ποινικό κολασμό κάθε εκ προθέσεως δημόσιας υποκίνησης, πρόκλησης, διέγερσης ή προτροπής σε πράξεις ή ενέργειες, οι οποίες δύναται να προκαλέσουν διακρίσεις, μίσος ή βία και στρέφονται κατά προσώπων ή ομάδων προσώπων, που προσδιορίζονται με βάση τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τις γενεαλογικές καταβολές, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την αναπηρία. Επισημαίνεται δε, ότι από την προαναφερθείσα εγκύκλιο προκύπτει ή γενική υποχρέωση του κράτους, και συγκεκριμένα των διαφόρων οργάνων του, αφενός να μην προσβάλλουν κατά την άσκηση της κρατικής εξουσίας, την αξία του ανθρώπου εν γένει, ανεξάρτητα από οποιοδήποτε διακριτικό, και αφετέρου να προβαίνουν σε θετικές ενέργειες για την αποτροπή της προσβολής της. Με την εν λόγω προσπάθεια επιδιώκεται η κατοχύρωση υψηλότερων εχέγγυων αμεροληψίας και αντικειμενικότητας του σεβασμού και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επίσης, με άλλη εγκύκλιο διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας (υπ' αριθ. 6004/1/128 από 24-10-2012) έχει δοθεί πάγια εντολή προς την Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας να επιλαμβάνεται κατ' απόλυτη προτεραιότητα των καταγγελιών για πράξεις κακομεταχείρισης, κακοποίησης ή προσβολής της προσωπικότητας αλλοδαπών, οι οποίες προέρχονται από αστυνομικούς κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και λαμβάνουν χώρα σε κάθε περίπτωση, ιδίως κατά την καταγγελία από αλλοδαπούς περιστατικών ρατσιστικής βίας. Συγκεκριμένα η εν λόγω Υπηρεσία καλείται να ερευνά άμεσα, δυνάμει του άρθρου 1 παρ. 2

εδαφ. α' του Ν 2713/1999 τα εγκλήματα που διαπράττουν ή στα οποία συμμετέχουν αστυνομικοί όλων των βαθμών, συνοριακοί φύλακες και ειδικοί φρουροί, τα οποία προβλέπονται, μεταξύ άλλων, και από τις διατάξεις των άρθρων 137Α-137Δ του Ποινικού Κώδικα.

Τέλος επισημαίνεται ότι, το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας εργάζεται με τρόπο μεθοδικό και αποφασιστικό ώστε να αποτρέψει το ενδεχόμενο ανάπτυξης ξενοφοβικού κλίματος ή εκδήλωση ρατσιστικών φαινομένων στους κόλπους του Σώματος της Ελληνικής Αστυνομίας και να ελέγξουν κάθε παράνομη, αντικανονική ή απρεπή συναφή συμπεριφορά αστυνομικών

Προστασία των θυμάτων –Εμπιστοσύνη στην Αστυνομία

Η Ελληνική Αστυνομία, στο πλαίσιο των προληπτικών της δράσεων, καλείται να εξασφαλίσει αίσθημα προστασίας και ασφάλειας στους πολίτες, ασκώντας, όπως οφείλει, τα καθήκοντά της με αντικειμενικότητα, ισονομία και υπευθυνότητα απέναντι σε όλους. Το αστυνομικό προσωπικό, εκ της φύσεως του έργου του, έρχεται σε άμεση επαφή με τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και βιώνει καθημερινά τα προβλήματα και τις αγωνίες τους. Οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσής τους, η σε βάρος τους εγκληματικότητα, σε συνδυασμό με την αδυναμία τους να υποστηρίξουν αποτελεσματικά τα δικαιώματά τους ενώπιον των κρατικών αρχών ή να εξασφαλίσουν την προστασία τους, αποτελούν ουσιαστικά προβλήματα. Οι αστυνομικές αρχές, στο μέτρο των αρμοδιοτήτων τους, επιβάλλεται να διασφαλίζουν, αφενός τα δικαιώματα των ομάδων αυτών και να συμβάλλουν, αφετέρου, στην ορθή ενημέρωσή τους, δημιουργώντας σχέσεις εμπιστοσύνης και αλληλοσεβασμού.

Για τον πιθανό φόβο των θυμάτων να έρθουν σε άμεση επαφή με την Αστυνομία και το προσωπικό της, έχει δημιουργηθεί ο σύντομος τηλεφωνικός κωδικός αριθμός -11414- στον οποίο οι ενδιαφερόμενοι, ανώνυμα και με διασφάλιση του απορρήτου της επικοινωνίας, μπορούν να καταγγείλουν ή να γνωστοποιήσουν τη διάπραξη κάθε άδικης πράξης με ρατσιστικά χαρακτηριστικά ή κίνητρα.

Για τον ίδιο ακριβώς λόγο υφίσταται μηχανισμός ηλεκτρονικής καταχώρησης θεμάτων ρατσιστικής βίας στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας (www.astynomia.gr), ώστε να παρέχεται στο κοινό η δυνατότητα, καθ' όλο το 24ωρο, να καταγγέλλει ή να γνωστοποιεί τη διάπραξη κάθε άδικης πράξης με ρατσιστικά χαρακτηριστικά ή κίνητρα, μέσω της συμπλήρωσης ειδικής ηλεκτρονικής φόρμας στη γλώσσα της επιλογής του, διασφαλίζοντας έτσι την ανωνυμία και το απόρρητο της επικοινωνίας του.

Ενιαίος μηχανισμός καταγραφής περιστατικών

Για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση φαινομένων ρατσιστικής βίας στη χώρα μας, συστήθηκε μηχανισμός καταγραφής περιστατικών ρατσισμού και ξενοφοβίας και δημιουργήθηκε ενιαία βάση δεδομένων, με σκοπό την άμεση ενημέρωση των διεθνών οργανισμών σε συντρέχουσα περίπτωση και την παρακολούθηση της εξέλιξης των σχετικών υποθέσεων. Στο πλαίσιο αυτό, έχει συσταθεί στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ενιαίος μηχανισμός καταγραφής περιστατικών ρατσισμού και θεσπίστηκε η υποχρέωση της Ελληνικής Αστυνομίας να αποστέλλει τα στοιχεία που καταγγέλλονται ή καταγράφονται στις Υπηρεσίες της. Τα εν λόγω στοιχεία καταγράφονται δύο φορές κάθε έτος, υποβάλλονται στο Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας και αποστέλλονται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, το οποίο είναι αρμόδιο για την περαιτέρω επεξεργασία τους, καθώς και για την παρακολούθηση της εξέλιξης των σχετικών υποθέσεων.

Στο πνεύμα των διεθνών συστάσεων και κατ' εφαρμογή της ισχύουσας εθνικής νομοθεσίας, έχει εκδοθεί η υπ' αρ. 7100/22/4 α' από 17/6/2005 Εγκύκλιος Διαταγή, δυνάμει της οποίας «...η Αστυνομία δύναται να προσκαλεί ή να προσάγει για εξέταση στα Αστυνομικά καταστήματα τα άτομα για τα οποία υπάρχουν σοβαρές υπόνοιες ότι ενέχονται στη διάπραξη του εγκλήματος». Περαιτέρω, «οι σωματικές έρευνες... γίνονται όταν υπάρχει σοβαρή υπόνοια τελέσεως αξιοποιήσιμης πράξεως ή απόλυτη ανάγκη». Οι εν

λόγω υπόνοιες συνδέονται αποκλειστικά με εξατομικευμένες ενδείξεις που προκύπτουν από τη συμπεριφορά των ατόμων και τα καθιστούν ύποπτα διάπραξης εγκληματικών πράξεων και όχι με τυχόν προκαταλήψεις του προσωπικού για ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, όπως οι πρόσφυγες, οι Ρομά και οι έχοντες διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις από την επικρατούσα στη χώρα μας θρησκεία. Με αυτόν τον τρόπο, καθιερώνεται το απαιτούμενο από τις συστάσεις διεθνών φορέων «πρότυπο βάσιμης υποψίας», κατά την άσκηση των εξουσιών που σχετίζονται με τις ενέργειες ελέγχου, παρακολούθησης ή έρευνας, αποκλείοντας έτσι ενέργειες του αστυνομικού προσωπικού βάσει φυλετικής ή εθνικής προέλευσης κατά την άσκηση των καθηκόντων του.

Τέλος, επισημαίνεται ότι εκδόθηκε και διανεμήθηκε προς όλο το αστυνομικό προσωπικό εγχειρίδιο με τίτλο «*Οδηγός Συμπεριφοράς της Ελληνικής Αστυνομίας προς θρησκευτικές και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες*», στο οποίο παρατίθενται με τρόπο ευσύνοπτο οι ειδικότερες κατηγορίες των ευάλωτων ομάδων και δίδονται σαφείς οδηγίες στους αστυνομικούς για τη συμπεριφορά τους προς αυτές.

Εκπαίδευση αστυνομικού προσωπικού

Από το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας εκδελώνονται πρωτοβουλίες για τη συστηματική εκπαίδευση και επιμόρφωση του αστυνομικού προσωπικού σε θέματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αντιμετώπισης του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας και καταβάλλονται διαρκείς προσπάθειες για την παγίωση του σεβασμού, εκ μέρους των αστυνομικών, των μειονοτικών και των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων που διαβιούν στη χώρα μας. Η εκπαίδευση περιλαμβάνει θεωρητικά μαθήματα και πρακτικές ασκήσεις και λαμβάνει χώρα, τόσο κατά τη βασική εκπαίδευση των δοκίμων αξιωματικών, αστυφυλάκων και συνοριακών φυλάκων, όσο και μεταγενέστερα.

Κατά το προηγούμενο έτος (2014) προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας συμμετείχε σε:

- Εκπαίδευση - σεμινάριο για τις μάχιμες Υπηρεσίες, σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ρατσισμό - ξενοφοβία, Κώδικα Αστυνομικής Δε-

οντολογίας, όπου εκπαιδεύτηκαν (4.500) άτομα περίπου μόνο στην Αττική. Η εκπαίδευση πραγματοποιήθηκε στο σύνολο του προσωπικού των Υποδιευθύνσεων Αποκατάστασης Τάξης (Υ.Α.Τ.) και Μέτρων Τάξης (Υ.ΜΕ.Τ.), των Διευθύνσεων Αστυνομικών Επιχειρήσεων Αττικής και Θεσσαλονίκης, αλλά και του προσωπικού της ομάδας ΔΙ.ΑΣ. (Δίκυκλης Αστυνομίας) των Αστυνομικών Διευθύνσεων Χώρας. Επίσης, σχετικές διαλέξεις πραγματοποιήθηκαν στο προσωπικό των Υπηρεσιών της Χώρας που εκτελεί καθήκοντα φύλαξης κρατουμένων.

- Διάλεξη μέσω του συστήματος τηλεδιάσκεψης, σε θέματα αντιμετώπισης ρατσιστικής βίας- ανθρώπινα δικαιώματα.

- Συνάντηση εργασίας στον Συνήγορο του Πολίτη με θέμα «Πλαίσιο και πρακτικές επιτυχημένης ενσωμάτωσης Ρομά».

- Συνάντηση εργασίας για την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους, που διοργανώθηκε από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Union Agency for Fundamental Rights-FRA) και έλαβε χώρα στη Θεσσαλονίκη.

- Διάσκεψη με θέμα την «Αντιμετώπιση της ξενοφοβίας και άλλων μορφών μη ανεκτικότητας», που διοργανώθηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών της Φιλανδίας και πραγματοποιήθηκε στο Ελσίνκι

- Συνέδριο με θέμα τη «Διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των διεμφυλικών ατόμων στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων», που διοργανώθηκε στην Αθήνα από το Συμβούλιο της Ευρώπης, τον Συνήγορο του Πολίτη, την ΜΚΟ Πλειάδες, το Ελληνικό Σωματείο Διεμφυλικών και το Σωματείο Διεμφυλικών Ευρώπης.

- Τριήμερο σεμινάριο του Συμβουλίου της Ευρώπης για την «εκπαίδευση των εκπαιδευτών» του αστυνομικού προσωπικού σε θέματα καταπολέμησης διακρίσεων εγκλημάτων μίσους εις βάρος των ΡΟΜΑ και της κοινότητας των Λ.Ο.Α.Τ. με στόχο την απόκτηση των γνωστικών εργαλείων που απαιτεί ο χειρισμός ποινικών υποθέσεων ομοφοβίας/τρανσφοβίας και Ρομά.

ΘΕΜΑΤΑ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Περιστατικά κακομεταχείρισης από όργανα Ασφαλείας

Σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία, τα αδικήματα που σχετίζονται με την πρόκληση βασανιστηρίων ή άλλων προσβολών της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας «*από υπαλλήλους ή στρατιωτικούς, στα καθήκοντα των οποίων ανάγεται η ανάκριση ή εξέταση αξιόποινων πράξεων ή η φύλαξη ή επιμέλεια κρατουμένων*» και που λαμβάνουν χώρα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, διώκονται αυτεπαγγέλτως, ενώ παράλληλα για τα εν λόγω αδικήματα υφίσταται νομικό πλαίσιο με ποινές που προβλέπονται από τα άρθρα 137Α – 137Δ ΠΚ. Επίσης, στον Κώδικα Δεοντολογίας του Αστυνομικού περιέχονται διατάξεις, οι οποίες απαγορεύουν ρητά κάθε μορφή βίας κατά την αστυνομική δράση.

Ανεξάρτητα από τον ποινικό έλεγχο, το πειθαρχικό δίκαιο της Ελληνικής Αστυνομίας προβλέπει την ανώτατη ποινή της απόταξης του αστυνομικού από το Σώμα της Ελληνικής Αστυνομίας, όταν αποδειχθεί ότι ενέχεται σε πράξεις που συνιστούν βασανιστήρια ή άλλες προσβολές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, κατά την έννοια του άρθρου 137Α του Π.Κ. (άρθρο 10 παρ. 1 περ. γ' του π.δ. 120/2008), ενώ με διάταξη του ίδιου ως άνω διατάγματος προβλέπεται ότι, η εξέταση των πειθαρχικών παραπτώματων που φέρονται ότι τελέσθηκαν από αστυνομικούς σε βάρος πολιτών, προηγείται της εξέτασης των λοιπών πειθαρχικών τους παραπτώματων (άρθρο 23 π.δ. 120/2008).

Σε ό,τι αφορά τα περιστατικά κακομεταχείρισης, στα οποία εμπλέκονται ή φέρονται να εμπλέκονται αστυνομικοί κατά την τέλεση των καθηκόντων τους, με τις διατάξεις του άρθρου 1 του Ν 3938/2011 (ΦΕΚ Α' / 61), όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 18 παρ. 5 του Ν 4058/2012 (ΦΕΚ Α' 63) και, εκ νέου, από το άρθρο 10 του Ν 4249/2014 (ΦΕΚ Α' 73), συστάθηκε το Γραφείο Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, το οποίο υπάγεται απευθείας στον αρμόδιο, για θέματα Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, Αναπληρωτή Υπουργό Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, ως αυτοτελής μηχανισμός

διερεύνησης καταγγελιών σε βάρος στελεχών των Σωμάτων Ασφαλείας. Ο σκοπός του Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, έτσι όπως αποτυπώνεται στην Αιτιολογική Έκθεση του Ν 3938/2011, συνίσταται στην εξασφάλιση της ταχείας και αποτελεσματικής διερεύνησης των εν λόγω καταγγελιών, αλλά και στην εξάλειψη κάθε υπόνοιας για συγκάλυψη αυτών στα πλαίσια της κακώς εννοούμενης συναδελφικής αλληλεγγύης.

Ειδικότερα, στην αρμοδιότητα του Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας υπάγονται η συλλογή, καταγραφή, αξιολόγηση και περαιτέρω προώθηση προς διερεύνηση, στις αρμόδιες Υπηρεσίες ή Αρχές, καταγγελιών για βασανιστήρια και για άλλες προσβολές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας κατά την έννοια του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα, για παράνομες εκ προθέσεως προσβολές κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή υγείας ή της προσωπικής ή γενετήσιας ελευθερίας, για παράνομη χρήση πυροβόλου όπλου και για κάθε άλλη προσβλητική της προσωπικότητας συμπεριφορά σε βάρος κάθε ατόμου που βρίσκεται στην Ελληνική Επικράτεια, καθώς και των συναφών πράξεων, εφόσον αυτές εκδηλώθηκαν από το ίδιο πρόσωπο στον ίδιο τόπο και χρόνο. Περαιτέρω, με τη διάταξη του προαναφερθέντος άρθρου 10 του πρόσφατου Ν 4249/2014, διευρύνεται η αρμοδιότητα του Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, με την προσθήκη στις αρμοδιότητές του και των παράνομων συμπεριφορών για τις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι διενεργήθηκαν με ρατσιστικό κίνητρο ή ενέχουν άλλου είδους διακριτική μεταχείριση για λόγους εθνοτικής ή φυλετικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας, ή γενετήσιου προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου. Ως εκ τούτου, οι αρμοδιότητες του Γραφείου συνθέτουν ένα ευρύ πλαίσιο δράσης, καθώς συμπεριλαμβάνουν όλες τις περιπτώσεις σοβαρών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανεξαρτήτως φυλετικού ή μη κινήτρου.

Ουσιαστικό ρόλο στην εκπλήρωση του έργου του Γραφείου έχει η Τριμελής Επιτροπή, αρμοδιότητα της οποίας είναι η αξιολόγηση του παραδεκτού της κάθε καταγγελίας, καθώς και η λήψη της απόφασης, είτε για τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο ως αβάσιμης ή ανεπίδεκτης εκτίμη-

σης, είτε για την προώθησή της προς διερεύνηση στις αρμόδιες Υπηρεσίες, είτε, σε περιπτώσεις σοβαρών καταγγελιών, για την υποβολή -προς τον Αναπληρωτή Υπουργό- πρότασης διερεύνησής της από μέλος της ίδιας. Συνεπώς, η Επιτροπή διαθέτει αποφασιστική αρμοδιότητα, καθότι είναι αρμόδια να κρίνει τη σπουδαιότητα της κάθε καταγγελίας, ενώ ζητεί από τον Αναπληρωτή Υπουργό να επιλαμβάνεται η ίδια επί της ουσίας στις περιπτώσεις τις οποίες η ίδια κρίνει ως ιδιαίτερα σημαντικές. Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται η επιβάρυνσή της με μεγάλο όγκο καταγγελιών, οι οποίες πιθανόν να είναι ήσσονος σημασίας. Περαιτέρω, η Τριμελής Επιτροπή επανεξετάζει υποθέσεις για τις οποίες έχει εκδοθεί καταδικαστική απόφαση από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε βάρος της Ελλάδας για παράβαση των διατάξεων της ΕΣΔΑ, εφόσον με αυτή διαπιστώθηκαν ελλείψεις στην πειθαρχική διαδικασία ή νέα στοιχεία που δεν αξιολογήθηκαν κατά την πειθαρχική έρευνα και δύναται να αποφασίσει την εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης. Επίσης, από την Επιτροπή συντάσσεται και υποβάλλεται στον Αναπληρωτή Υπουργό, κατά το μήνα Ιανουάριο, ετήσια έκθεση για τις δραστηριότητες του Γραφείου του αμέσως προγενέστερου παρελθόντος έτους.

Σημειώνεται ότι μέχρι στιγμής δεν έχει καταστεί δυνατή η στελέχωση του εν λόγω Γραφείου, για οικονομικούς κυρίως λόγους. Συγκεκριμένα, το πρόβλημα της μη στελέχωσης εντοπίζεται στο γεγονός ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 14 του άρθρου 8 του Ν 2592/1998, **οι συντάξεις των συνταξιούχων του δημόσιου τομέα καταβάλλονται μειωμένες κατά 70%** στους συνταξιούχους που υπηρετούν ή προσλαμβάνονται σε θέσεις από τις οποίες λαμβάνουν αποδοχές συγχρόνως με τη σύνταξη. Επιπλέον, **οι ισχύουσες κλίμακες φορολογίας εισοδήματος αποτελούν έτερο ανασταλτικό παράγοντα** για την ανεύρεση προσώπων για την στελέχωσή του Γραφείου.

Στο πλαίσιο των προσπαθειών που καταβάλλονται για τη θεραπεία της ως άνω περιγραφόμενης προβληματικής κατάστασης, με τη διάταξη του άρθρου 10 του Ν 4249/2014, διευρύνθηκε ο κύκλος των προσώπων που δύνανται να οριστούν μέλη της προαναφερθείσας Τριμελούς Επιτροπής του Γραφείου Αντιμετώπισης Περι-

στατικών Αυθαιρεσίας, πέραν του περιορισμένου κύκλου προσώπων που περιγράφονταν στον αρχικό Ν 3938/2011, προκειμένου να εκδηλωθεί ενδιαφέρον και να καταστεί δυνατή η στελέχωσή του. Ειδικότερα, με την εν λόγω διάταξη, ορίζεται ότι η Τριμελής Επιτροπή συγκροτείται από έναν επίτιμο δικαστικό ή εισαγγελικό λειτουργό ή συνταξιούχο του Συμβουλίου της Επικρατείας - Νομικού Συμβουλίου του Κράτους - Ελεγκτικού Συνεδρίου ή διατελέσαντα στη θέση του Συνηγώρου ή βοηθού Συνηγώρου του Πολίτη ή Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης ή Πρέσβη επί τιμή, ως πρόεδρο, ένα μέλος του Γραφείου του Νομικού Συμβούλου του Κράτους στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και έναν δικηγόρο, εγγεγραμμένο σε μητρώο Δικηγορικού Συλλόγου της Ελληνικής Επικράτειας, διορισμένο παρ' Αρείω Πάγω, ως μέλη.

Εντούτοις, παρά τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις (Ν 4249/2014), που συνόδευσαν την αρχικώς ληφθείσα νομοθετική πρωτοβουλία (Ν 3938/2011), ο οικονομικός παράγοντας εξακολουθεί να αποτελεί τροχοπέδη για τη στελέχωση και τη συνακόλουθη λειτουργία του Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας. Πάρα ταύτα, υφίσταται σαφώς πολιτική βούληση για την λυσιτελή αντιμετώπιση του προβλήματος και εκτιμάται ότι οι όποιες δυσκολίες θα ξεπεραστούν σύντομα.

Προς τούτο η νέα πολιτική Ηγεσία του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης και βεβαίως του τομέα Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη δίνοντας προτεραιότητα στην λειτουργία του Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας έχει ήδη εκδηλώσει σχετικές πρωτοβουλίες για την άμεση στελέχωσή του.

Επιπλέον, με την υπ' αριθμ. 1016/23/37 - α' από 7-4-2010 διαταγή του Προϊσταμένου Επιτελείου / Α.Ε.Α., διαβιβάστηκε προς όλες τις Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας για εφαρμογή η υπ' αριθμ. 1/10 Εγκύκλιος του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, με την οποία καθορίζεται η διαδικασία που θα ακολουθείται για τη διερεύνηση, από ποινικής απόψεως, των καταγγελιών που υποβάλλουν κρατούμενοι αστυνομικών Υπηρεσιών εναντίον αστυνομικών και αφορούν κακομεταχείρισή τους στο πλαίσιο αστυνομικής προανάκρισης ή σύλληψής τους, κατά παράβαση

των καθηκόντων των αστυνομικών οργάνων. Ειδικότερα, σύμφωνα με την ως άνω Εγκύκλιο, οι εν λόγω καταγγελίες δεν πρέπει να ερευνώνται από άλλους αστυνομικούς που υπηρετούν στην ίδια αστυνομική Υπηρεσία, προς το σκοπό της διασφάλισης της αρχής της αμεροληψίας, ενώ θα πρέπει να ενημερώνεται άμεσα ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών, ο οποίος θα μεριμνά ώστε αυτές να ερευνώνται ανάλογα με τη βαρύτητά τους, είτε από τον ίδιο ή από Αντεισαγγελέα Πρωτοδικών, είτε από άλλες δικαστικές ανακριτικές Αρχές.

Επιπρόσθετα έχει τονιστεί η αναγκαιότητα τόσο οι ενεργούντες όσο και οι γνωματεύοντες και αποφασίζοντες στις διοικητικές εξετάσεις, να μεριμνούν για την τυπική και ουσιαστική πληρότητα αυτών, προβαίνοντας σε οποιαδήποτε νόμιμη ανακριτική ενέργεια απαιτείται για την εμπειριστατωμένη-αιτιολογημένη, σε βάθος και σε εύλογο χρόνο διερεύνηση των καταγγελλομένων, ώστε να δημιουργείται με ασφάλεια η αίσθηση σε κάθε ενδιαφερόμενο ότι η διοικητική έρευνα κάλυψε αμερόληπτα όλες τις πτυχές του εξεταζόμενου θέματος, ότι εξετάστηκαν επιμελώς όλοι οι αστυνομικοί που κατά το συγκεκριμένο χρόνο εκτέλεσαν υπηρεσία ή ενεπλάκησαν εκτός υπηρεσίας, αλλά και κάθε άλλος μάρτυρας και ότι αναζητήθηκαν τυχόν υφιστάμενες ιατρικές βεβαιώσεις ή ιατροδικαστικές εκθέσεις, τυχόν νοσηλεία του παθόντος σε νοσηλευτικό ίδρυμα και κάθε άλλο αποδεικτικό στοιχείο, όπως και η τυχόν αντίστοιχη ποινική διάσταση της υπόθεσης και η εξέλιξη αυτής. Επιπλέον, να διερευνάται επισταμένα στις περιπτώσεις εκείνες που ο «παθών» ανήκει σε ευάλωτες εθνοτικές, θρησκευτικές ή κοινωνικές ομάδες ή είναι αλλοδαπός, η τυχόν ύπαρξη ή μη ρατσιστικού κινήτρου στη συμπεριφορά των αστυνομικών, έχοντας υπόψη παράλληλα και τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.). Περί των στοιχείων αυτών οφείλουν οι αρμόδιοι ανακριτές των υποθέσεων να κάνουν ιδιαίτερη μνεία, με διακριτή παράγραφο, στις πορισματικές εκθέσεις.

Πέραν των ανωτέρω, τονίζεται ότι το ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών και της εν γένει συμπεριφοράς των αστυνομικών προς τους πολίτες, είναι πρωταρχικής σημασίας για το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας. Η

προσπάθεια, η οποία καταβάλλεται για το σκοπό αυτό, δεν αφορά απλά στην αποσπασματική αντιμετώπιση περιστατικών που αναφέρονται, αλλά κατατείνει στη δημιουργία κλίματος, σκέψης και πνεύματος σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επίσης, στο πλαίσιο της εκπεφρασμένης βούλησης της πολιτικής και φυσικής ηγεσίας για μηδενική ανοχή σε θέματα παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε κάθε περίπτωση καταγγελίας ή πληροφορίας για ανάρμοστη συμπεριφορά αστυνομικού, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του ή εκτός διατεταγμένης υπηρεσίας και γενικά για ενέργεια ή παράλειψη αστυνομικών αντίθετη με το Σύνταγμα, τους ισχύοντες νόμους και κανονισμούς και την ηθική τάξη, που περιέρχεται στο Αρχηγείο, εκδηλώνονται άμεσα ενέργειες για την περαιτέρω διοικητική και ποινική, σε συντρέχουσα περίπτωση, διερεύνησή της και εφόσον διαπιστωθεί παράβαση αυτών εφαρμόζεται η κείμενη νομοθεσία.

Με το **N 4228/2014** (ΦΕΚ Α' /7), η Χώρα μας προέβη στην Κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, το οποίο προβλέπει, μεταξύ άλλων, τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου εθνικού μηχανισμού πρόληψης των βασανιστηρίων εντός του κράτους - μέλους. Με τις διατάξεις του ως άνω προαναφερθέντος νόμου, ορίζεται ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης ο Συνήγορος του Πολίτη και προβλέπεται ότι, κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του, δύναται να συνεργάζεται με άλλους φορείς που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ειδικότερα της πρόληψης των βασανιστηρίων και άλλων μορφών απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης.

ΘΕΜΑΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

1. ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Πρόγραμμα αντεγκληματικής πολιτικής 2015-2019

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Εσωτερικών

και Διοικητικής Ανασυγκρότησης που εκπονήθηκε για τα έτη 2015-2019, το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων τίθεται ως βασικός παράγοντας για την ενίσχυση του περιβάλλοντος εσωτερικής ασφάλειας, η αντιμετώπιση του οποίου επιχειρείται με συγκεκριμένες προτεραιότητες, στόχους και δράσεις επίτευξης.

Νομοθετικό Πλαίσιο

Το νομοθετικό πλαίσιο της Χώρας μας, όσον αφορά τον προσδιορισμό της εμπορίας ανθρώπων, την παροχή αρωγής-προστασίας στα θύματα αλλά και την τιμωρία των δραστών, είναι πλήρως εναρμονισμένο τόσο με Ευρωπαϊκές όσο και με Διεθνείς νομοθετικές πρωτοβουλίες [**A.** Σύμβαση Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και τα συμπληρωματικά πρωτόκολλα αυτής (Παλέρμο, Ιταλία 2000), μεταξύ των οποίων και το Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και ανηλίκων που κυρώθηκε με Ν 3875/2010, ΦΕΚ Α' 158/20-9-2010, **B.** Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων, (Βαρσοβία 2005) που κυρώθηκε με Ν 4216/2013, ΦΕΚ Α' 266/10-12-2013, **Γ.** Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και Κοινοβουλίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, που κυρώθηκε με ν.4198/11-10-2013, ΦΕΚ Α' 215].

Κατά το προηγούμενο έτος δεν επήλθαν μεταβολές στο νομοθετικό πλαίσιο, συνεπώς δεν υφίσταται ανάγκη περαιτέρω επισημάνσεων.

Υπηρεσίες anti-trafficking

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων εξακολουθούν να λειτουργούν, σε κεντρικό-επιτελικό επίπεδο με στρατηγικό ρόλο, η Ομάδα anti-trafficking στη Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και σε επιχειρησιακό- περιφερειακό επίπεδο δώδεκα (12) Ομάδες Anti-trafficking, οι οποίες καλύπτουν όλη τη Χώρα και δύο (2) Τμήματα Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων που λειτουργούν ανά ένα

στις Υποδιευθύνσεις Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος και Εμπορίας Ανθρώπων των Διευθύνσεων Ασφάλειας Αττικής και Θεσσαλονίκης, αντίστοιχα.

Συνεργασίες

Οι Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας συνεργάζονται με όλους τους συναρμόδιους φορείς (κρατικούς, Μ.Κ.Ο.) για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων.

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά τη συνεργασία των αστυνομικών υπηρεσιών με τις Εθνικές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις κατά τη διερεύνηση υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων, αυτή γίνεται μέσω του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (*Ε.Κ.Κ.Α. Τηλεφωνική Γραμμή 197*), το οποίο αποτελεί, σε εθνικό επίπεδο, τον κύριο συντονιστικό φορέα του δικτύου παροχής υπηρεσιών αρωγής.

Συνεργασία υφίσταται επίσης με τις ξένες Διπλωματικές Αρχές στη χώρα μας σε ό,τι αφορά στην ανταλλαγή πληροφοριών επί υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων, αφενός, και την παροχή αρωγής-ασφαλούς επαναπατριsmού των θυμάτων, αφετέρου.

Η εμπορία ανθρώπων αποτελεί έκφανση διασυνοριακού οργανωμένου εγκλήματος. Για το λόγο αυτό πραγματοποιούνται σε διμερή βάση με τις γείτονες χώρες (Αλβανία, Βουλγαρία) συναντήσεις των όμορων Περιφερειακών Αστυνομικών Αρχών, εναλλάξ στα συνοριακά σημεία, τακτικά ή έκτακτα όποτε κρίνεται απαραίτητο. Σκοπός των εν λόγω συναντήσεων είναι η ανταλλαγή πληροφοριών και ο συντονισμός των ενεργειών σε υποθέσεις κοινού ενδιαφέροντος.

Χαρακτηριστικό στοιχείο σχεδόν σε όλες τις υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων που διερευνήσαν Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας για το προηγούμενο έτος ήταν ο διεθνικός χαρακτήρας αυτών. Η Ελληνική Αστυνομία, όποτε απαιτείται ή ζητηθεί, συνεργάζεται σε επίπεδο ανταλλαγής-παροχής πληροφοριών επί υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων με αντίστοιχες Υπηρεσίες άλλων ευρωπαϊκών κρατών-μελών (κυρίως μέσω του δικτύου της Europol), αλλά και με τρίτες χώρες

(κυρίως μέσω του διαύλου της Interpol) και σε περιπτώσεις που προκύψει υπόθεση αμοιβαίου ενδιαφέροντος, προβαίνει στη συγκρότηση κοινών ομάδων έρευνας, με απώτερο στόχο αφενός τη συλλογή αδιάφυστων αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με την τέλεση του εγκλήματος και αφετέρου τη σε βάθος αποδόμηση διεθνικών εγκληματικών οργανώσεων.

Πρωτοβουλία ΙΛΑΕΙΡΑ

Η Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας /Α.Ε.Α. έχει θέσει σε διαδικασία επικαιροποίησης το «Σχέδιο Διυπηρεσιακής - Επιχειρησιακής Δράσης σε Εθνικό επίπεδο για την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής γυναικών και ανηλίκων, ΙΛΑΕΙΡΑ», το οποίο εκπονήθηκε τον Ιούλιο του έτους 2008, με τις συνεισφορές-προτάσεις των συναρμοδίων φορέων.

2. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Πρόγραμμα Αντεγκληματικής Πολιτικής 2015-2019

Το Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης και η Ελληνική Αστυνομία προσεγγίζουν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προσοχή το θέμα της προστασίας των ανηλίκων από κάθε κίνδυνο σωματικής, ψυχικής ή άλλου είδους κακοποίησης.

Στο πλαίσιο υλοποίησης του εν λόγω Προγράμματος, συνεχίστηκε από τις περιφερειακές Υπηρεσίες η υλοποίηση συγκεκριμένων δράσεων, με στόχο την προστασία των ανηλίκων από τα ναρκωτικά, την αποτροπή συμμετοχής τους σε εγκληματικές ομάδες και γενικά την προστασία τους από το ενδεχόμενο θυματοποίησής τους.

Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Α. Με πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συγκροτήθηκε Ομά-

δα Εργασίας για την εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Έργο της εν λόγω Ομάδας Εργασίας ήταν η συνολική παρουσίαση της προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στη Χώρα μας, μέσω της αποτύπωσης των δράσεων και καλών πρακτικών, οι οποίες είχαν αναληφθεί από τους αρμόδιους φορείς ή επρόκειτο να αναληφθούν άμεσα.

Από πλευράς Ελληνικής Αστυνομίας ορίστηκαν, με απόφαση της Φυσικής της Ηγεσίας και μετείχαν στην προαναφερθείσα Ομάδα Εργασίας, ως εκπρόσωποι, αξιωματικοί, στους οποίους ανατέθηκε η σύνταξη, η επικαιροποίηση και η υποβολή των αιτούμενων στοιχείων προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου παρουσιάστηκε αρχικά την 10η Δεκεμβρίου 2013 και στη συνέχεια οριστικοποιήθηκε και έλαβε την τελική του μορφή, μετά από τη δημοσιοποίησή του και την δημόσια διαβούλευση που ακολούθησε. Όπως χαρακτηρίστικά σημειώνεται στο κείμενό του, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι ένας «οδικός χάρτης με τον οποίο δίδεται έμφαση στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παρέχεται ένα σαφές, συνεκτικό και συστηματικό πλαίσιο δράσης για τη βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης. Περιλαμβάνει ειδικούς, μετρήσιμους, εφικτούς στόχους και χρονικά καθορισμένες δεσμεύσεις, ενώ καθορίζει και την κατεύθυνση διαφύλαξης και προαγωγής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από κάθε είδους κινδύνους και παραβιάσεις».

Οι θεματικές ενότητες του ως άνω Σχεδίου είναι ταξινομημένες σε κεφάλαια, τα οποία ακολουθούν την εξής δομή:

- Σύντομη έκθεση του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου και ειδικότερα των διεθνών συμβάσεων και της εθνικής νομοθεσίας.
- Συνοπτική παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης σχετικά με τις ανειλημμένες υποχρεώσεις.
- Περιγραφή των προτεινόμενων δράσεων, καθώς και των δράσεων που επίκεινται προς υλοποίηση για τη χρονική περίοδο 2014-2016.
- Θεσμική αρμοδιότητα και υποχρέωση για την προτεινόμενη δράση και την ταυτοποίηση πόρων και,

- Εφαρμογή-παρακολούθηση και αξιολόγηση της δράσης.

Οι θεματικές ενότητες αρμοδιότητας της Ελληνικής Αστυνομίας, οι οποίες περιελήφθησαν στο Σχέδιο Δράσης, αφορούν:

- Στην απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης,
- στο άσυλο και,
- στην εξάλειψη του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας.

B. Επιπλέον, στο πλαίσιο της συνεργασίας και με πρωτοβουλία του Υπουργείου Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) αποφασίστηκε η εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Η σύνταξη του εν λόγω σχεδίου αποτέλεσε δέσμευση της Χώρας μας, η οποία είχε αποτυπωθεί ρητώς στο προγενέστερα συνταχθέν Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και προέκυπτε σαφώς από τις καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Παιδιού της 15ης Ιουνίου 2012 προς την Ελλάδα. Για την εκπόνηση του εν λόγω Σχεδίου ορίστηκαν στην Ομάδα Εργασίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, εκπρόσωποι Υπουργείων, κρατικών φορέων και ανεξάρτητων-συμβουλευτικών προς την πολιτεία- οργάνων που επιφορτίζονται με το έργο της προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Στην εν λόγω Ομάδα Εργασίας συμμετείχαν Αξιωματικοί από τις καθ' ύλην αρμόδιες Υπηρεσίες του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας.

Η ίδια αυτή διυπουργική ομάδα θα συνεχίσει τις συναντήσεις και τις εργασίες της ως όργανο παρακολούθησης της εφαρμογής και αξιολόγησης των δράσεων που περιέχονται στο Σχέδιο, με τη συνδρομή των αρμόδιων φορέων αλλά και της Κοινωνίας των Πολιτών.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού είναι ένας «οδηγός», με τον οποίο δίδεται έμφαση στην προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών που βρίσκονται στην Ελλάδα. Το περιεχόμενό του θέτει τις κατευθυντήριες γραμμές για τις διοικητικές, κυβερνητικές, νομοθετικές και δικαστικές αρχές σε θέματα αρμοδιό-

τητάς τους, ενώ ταυτόχρονα χρησιμεύει και ως πλαίσιο αναφοράς και «συγκρίσιμος δείκτης» για φορείς, θεσμούς και διεθνή όργανα, όσον αφορά την εφαρμογή και υλοποίηση από τη χώρα μας, πολιτικών και δράσεων που άπτονται των δικαιωμάτων του παιδιού.

Τα θέματα αρμοδιότητάς της Ελληνικής Αστυνομίας, τα οποία περιελήφθησαν στο προσχέδιο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αφορούν στις ενότητες:

- Συλλογή αριθμητικών δεδομένων,
- Παιδιά και Ίντερνετ,
- Βία κατά των παιδιών συμπεριλαμβανομένης της κακοποίησης και της παραμέλησης,
- Προγράμματα και μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης της χρήσης ναρκωτικών, αλκοολισμού και του καπνίσματος,
- Ασυνόδευτα παιδιά, αιτούντα άσυλο-πρόσφυγες,
- Συντονισμένη δράση για την εξάλειψη της επαιτείας,
- Παιδιά θύματα και μάρτυρες εγκληματικών ενεργειών» (θύματα ενδοοικογενειακής βίας),
- Εμπορία παιδιών, παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (European Union Agency for Fundamental Rights/FRA)

Σκοπός του Οργανισμού είναι να παρέχει στα θεσμικά όργανα και στους Οργανισμούς της Ένωσης, καθώς και στα κράτη μέλη της, αρωγή και εμπειρογνώμοσύνη σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα κατά την υλοποίηση της νομοθεσίας της ΕΕ. Ο Οργανισμός συλλέγει δεδομένα σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα στους τομείς αρμοδιότητας της ΕΕ και δημοσιεύει ετήσια έκθεση.

Στο πλαίσιο υλοποίησης των δράσεων του Οργανισμού, ορίστηκε αξιωματικός της Διεύθυνσης Δημόσιας Ασφάλειας/Α.Ε.Α ως σημείο επαφής, προς το σκοπό υποβοήθησης σε συγκεκριμένα έρευνα, αναφορικά με τα συστήματα προστασίας του παιδιού στα κράτη μέλη της ΕΕ, που έλαβε χώρα το α' 4μηνο του 2014.

Προγράμματα και μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης της χρήσης ναρκωτικών από ανήλικους

Όσον αφορά στο νομικό πλαίσιο που διέπει το θέμα της προστασίας της ανηλικότητας από τα ναρκωτικά, σημειώνεται ότι στο Νόμο «Περί εξαρτησιογόνων ουσιών» (Ν 4139/2013) τυποποιούνται περίξ του βασικού εγκλήματος της διακίνησης (άρθρο 20), διακεκριμένες (άρθρο 22) και ιδιαίτερα διακεκριμένες (άρθρο 23) περιπτώσεις. Ειδικότερα:

- Συνιστά διακεκριμένη περίπτωση διακίνησης και τιμωρείται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και με χρηματική ποινή, όποιος διακινεί ναρκωτικά σε καταστήματα ανηλικών κάθε κατηγορίας, σχολικές μονάδες οποιασδήποτε βαθμίδας, εκπαιδευτικά ιδρύματα ή άλλες μονάδες κατάρτισης, επιμόρφωσης ή μετεκπαίδευσης, σε χώρους άθλησης, κατασκηνώσεων, φροντιστηρίων, σε χώρους παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, σε χώρους συγκέντρωσης μαθητών ή σπουδαστών για εκπαιδευτικούς ή αθλητικούς σκοπούς (άρθρο 22παρ 2α).

- Σύμφωνα με τον ίδιο νόμο (άρθρο 23παρ 1β), συνιστά ιδιαίτερα διακεκριμένη περίπτωση διακίνησης και τιμωρείται με ισόβια κάθειρξη ή με πρόσκαιρη κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών, καθώς και με χρηματική ποινή, ο δράστης των πράξεων των άρθρων 20 (διακίνηση) και 22 (διακεκριμένη περίπτωση διακίνησης), όταν είναι ενήλικος και τελεί τις άνω πράξεις κατ'επάγγελμα, με σκοπό να προκαλέσει τη χρήση ναρκωτικών από ανήλικο ή μεταχειρίζεται με οποιονδήποτε τρόπο ανήλικο πρόσωπο κατά την τέλεση των πράξεων αυτών.

Η προβλεπόμενη για τις περιπτώσεις αυτές ποινή της κάθειρξης (ισόβιας ή πρόσκαιρης) έγκειται ακριβώς στα στοιχεία της ιδιαίτερης επικινδυνότητάς τους. Είναι προφανές, δηλαδή, ότι οι εν λόγω πράξεις έχουν τη μέγιστη κοινωνική απαξία και γι' αυτό απαιτούν τη συγκεκριμένη ποινική κύρωση. Περαιτέρω, κρίνεται αναγκαία η επιβολή της συγκεκριμένης ποινής προκειμένου να επιτευχθεί ευχερέστερα η σύλληψη των δράστων των εγκλημάτων διακίνησης ναρκωτικών σε βάρος ανηλικών, λόγω της αυξημένης επικινδυνότητας της συμπεριφοράς και της αντίστοιχης συμπεροσβολής της δημόσιας ασφάλειας.

Στο πλαίσιο της πολιτικής αντιμετώπισης του εν λόγω φαινομένου, εκπονήθηκε νέο Ειδικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για τα ναρκωτικά (2014-2016). Το πρόγραμμα αυτό βασίζεται στις σχετικές διεθνείς συμβάσεις που έχει υπογράψει και επικυρώσει η Χώρα μας (την ενιαία Σύμβαση των Η.Ε. για τα ναρκωτικά του 1961, όπως τροποποιήθηκε με το πρωτόκολλο του 1972, τη Σύμβαση για τις Ψυχότροπες Ουσίες του 1971, τη Σύμβαση κατά της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχότροπων ουσιών του 1988), στις θεμελιώδεις Αρχές του Ελληνικού Συντάγματος και στη σχετική Ελληνική νομοθεσία και περιλαμβάνει μία σειρά από ρεαλιστικούς στόχους και αντίστοιχες δράσεις για την επίτευξή τους, με σκοπό τη μείωση της διακίνησης και χρήσης ναρκωτικών στη χώρα μας, ιδιαίτερα από νέους ανθρώπους.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, οι αρμόδιες Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας διενεργούν έλεγχοι σε χώρους ύποπτους διακίνησης ναρκωτικών, προβαίνουν σε συνεχείς συνοριακούς ελέγχους, συνεργάζονται με τις κατά περίπτωση συναρμόδιες Υπηρεσίες και άλλους Φορείς για τον περιορισμό της ζήτησης ναρκωτικών αναπτύσσοντας στο πλαίσιο αυτό και διασυνοριακή συνεργασία.

Με σκοπό τη μέγιστη δυνατή επίτευξη των τιθέμενων στόχων έχουν δοθεί προς τις Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας εντολές και οδηγίες για περαιτέρω δραστηριοποίηση του προσωπικού τους προς την κατεύθυνση αναβάθμισης της προστασίας των πολιτών από τη μάστιγα των ναρκωτικών και την αυστηρή εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας, σε συντρέχουσα περίπτωση. Παράλληλα, παρακολουθείται στενά η απόδοση των μέτρων και δράσεων των αστυνομικών Υπηρεσιών, προς το σκοπό αναπροσαρμογής των δράσεων αυτών μέσω της πραγματοποίησης τυχόν βελτιωτικών παρεμβάσεων.

Πέραν των ανωτέρω, στο πλαίσιο συνεργασίας της Ελληνικής Αστυνομίας με τον Ο.ΚΑ.Ν.Α. στον υπόψη τομέα, έχουν τεθεί σε λειτουργία από 8-5-2014 πιλοτικά προγράμματα «εναλλακτικά της φυλάκισης», τα οποία απευθύνονται σε ανήλικους ή σε παραβάτες ηλικίας από 18 έως 24 ετών, χρήστες ναρκωτικών ουσιών, οι οποίοι συλλαμβάνονται για πρώτη φορά για παράβαση

του νόμου περί ναρκωτικών. Στόχος των προγραμμάτων αυτών είναι η έγκαιρη παρέμβαση κατά τη σύλληψη, με σκοπό την παραπομπή σε θεραπεία για την πρόληψη μελλοντικής παραβατικότητας και η ψυχολογική υποστήριξη των συλληφθέντων και των οικογενειών τους. Προς τούτο, οι αρμόδιες υφιστάμενες Υπηρεσίες μας, που συμμετέχουν στα εν λόγω πιλοτικά προγράμματα, καλούνται να ανταποκριθούν σε συγκεκριμένες υποχρεώσεις, οι οποίες δεν επηρεάζουν τις υφιστάμενες δικονομικές ενέργειες και συνίστανται αποκλειστικά και μόνο στην ενημέρωση των συλληφθέντων ανηλίκων και νεαρών χρηστών για το υπάρχον πρόγραμμα του Ο.ΚΑ.ΝΑ. και στην άμεση ενημέρωση της Υπηρεσίας Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης του Ο.ΚΑ.ΝΑ., σχετικά με τη σύλληψη παραβατών – χρηστών που πληρούν τα ως άνω κριτήρια. Η εν λόγω Υπηρεσία είναι άμεσα προσβάσιμη όλο το 24ωρο, μέσω του τετραψήφιου τηλεφωνικού αριθμού (1031).

Μέτρα για την αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων στους φυσικούς τους χώρους π.χ. σχολικές μονάδες

Η Ελληνική Αστυνομία λαμβάνει ειδική πρόνοια για την προστασία των ανηλίκων και οι υποχρεώσεις της για την υλοποίηση της προστασίας αυτής προβλέπονται από το Π.Δ. 141/1991, όπου καθορίζονται οι αρμοδιότητες των οργάνων της. Συγκεκριμένα στο άρθρο 97 προβλέπεται, μεταξύ άλλων, η παροχή συνδρομής στους Διευθυντές των σχολείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, με σκοπό την προστασία των ανηλίκων από τους κινδύνους.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, έχει επισημανθεί, με την έκδοση διαταγών προς τις αρμόδιες Υπηρεσίες, η αναγκαιότητα άμεσης ανταπόκρισης και παροχής κάθε δυνατής συνδρομής στα αιτήματα των Διευθυντών Σχολικών Μονάδων, σχετικά με θέματα που εμπίπτουν στις αρμοδιότητες της Ελληνικής Αστυνομίας, ταχύτατης διερεύνησης σχετικών καταγγελιών, αλλά και συνεργασίας με τοπικούς φορείς και ειδικά τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης Εγκληματικότητας. Στους Διευθυντές των σχολείων έχει επισημανθεί

η σημασία της άμεσης ενημέρωσης των καθ' ύλην αρμόδιων αστυνομικών Υπηρεσιών σε περίπτωση που διαπιστώνονται αξιόποινες πράξεις στον ευρύτερο χώρο των σχολείων και σχολικών συγκροτημάτων. Στις περιπτώσεις δε που κρίνεται αναγκαίο, ενημερώνεται άμεσα ο Εισαγγελέας Ανηλίκων και οι Υπηρεσίες ενεργούν κατόπιν εντολής του.

Μεταξύ των μέτρων που λαμβάνει η Ελληνική Αστυνομία, προκειμένου να ανταποκριθεί με επιτυχία στον ιδιαίτερα ευαίσθητο τομέα της εγκληματικότητας των ανηλίκων, συγκαταλέγονται:

- Η έκδοση διαταγών και οδηγιών προς τις Αστυνομικές Υπηρεσίες για σχεδιασμό, οργάνωση, συντονισμό και ανάπτυξη δράσεων πρόληψης-ενημέρωσης, προκειμένου να αποτραπεί η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων, κυρίως στους φυσικούς τους χώρους, όπως τα σχολεία.
- Ο προγραμματισμός και η πραγματοποίηση σεμιναρίων επιμόρφωσης και ευαισθητοποίησης του αστυνομικού προσωπικού σε θέματα πρόληψης και καταστολής της νεανικής παραβατικότητας.
- Η εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας, όταν διαπιστώνεται ότι πρόσωπα που έχουν την επιμέλεια και την εν γένει ευθύνη προστασίας των ανηλίκων παραμελούν να τους αποτρέψουν από τη διάπραξη αξιόποινων πράξεων, ενημερώνοντας τα αρμόδια για την προστασία τους όργανα ή Υπηρεσίες.
- Η πραγματοποίηση σχετικών με το θέμα διαλέξεων και ημερίδων από Αστυνομικούς διαφόρων Υπηρεσιών (Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων, Αστυνομικούς της Γειτονιάς κ.ά.).
- Η χαρτογράφηση σε επίπεδο Αστυνομικού Τμήματος των σχολείων της περιοχής αρμοδιότητάς τους.
- Η διάθεση αστυνομικών για πεζές ή εποχούμενες περιπολίες, περιμετρικά των σχολικών συγκροτημάτων, κατά τις ώρες λειτουργίας τους και ιδιαίτερα κατά την προσέλευση και αποχώρηση των μαθητών, προς το σκοπό της έγκαιρης αντιμετώπισης τυχόν έκνομων ενεργειών σε βάρος τους και κατ' επέκταση την πρόληψη θυματοποίησής τους.
- Έγκαιρος εντοπισμός και έλεγχος εξωσχολικών ατόμων που κινούνται ύποπτα κοντά στις σχολικές μονάδες και αποτροπή προσέγγισης

μαθητών από αυτούς. Ο έλεγχος αυτός προληπτικά διενεργείται σε τέτοια άτομα και σε χώρους προσέλευσης και εστίασης νέων όπως χώροι άθλησης, φροντιστήρια κ.α.

- Αυξημένη προσοχή για αποτροπή αξιοποιων ενεργειών και ειδικά για αποτροπή διακίνησης ναρκωτικών ουσιών.

- Αναγνώριση και εντοπισμός των ειδικότερων προβλημάτων που εντοπίζονται στον περιβάλλοντα τις σχολικές μονάδες χώρο (π.χ. ακατοίκητα κτίρια, έλλειψη φωτισμού κ.α.) και εκδήλωση ενεργειών για την αντιμετώπισή τους.

- Λήψη μέτρων ασφάλειας για την πρόληψη φθορών και άλλων έκνομων ενεργειών σε σχολικές εγκαταστάσεις και κατά τις ώρες μη λειτουργίας αυτών. Τα μέτρα αυτά επαυξάνονται σε περίπτωση διενέργειας σχολικών εκδηλώσεων και σχολικών εκδρομών.

Τέλος, σημειώνεται ότι οι προαναφερόμενες γενικές και ειδικές δράσεις αναπροσαρμόζονται και επικαιροποιούνται, με στόχο να καθίστανται, σε κάθε περίπτωση, λειτουργικές και αποτελεσματικές για την επαρκή προστασία των ανηλίκων.

Συντονισμένη δράση για την εξάλειψη της επαιτείας

Η επαιτεία προβλέπεται ως αδίκημα στο άρθρο 407 του Ποινικού μας Κώδικα (Π.Κ.), όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 24 παρ. 3στ' του Ν 4055/2012 και ισχύει. Ο Έλληνας νομοθέτης έχει προσδώσει πλέον πταισματικό χαρακτήρα στο εν λόγω αδίκημα, το οποίο κατά το παρελθόν, δηλαδή πριν την υφιστάμενη με τον προαναφερόμενο Νόμο 4055/2012 τροποποίηση, κατείχε χαρακτήρα πλημμελήματος. Ωστόσο, πλημμεληματικό χαρακτήρα διατηρεί η παράβαση του άρθρου 409 ΠΚ «Παραμέληση αποτροπής από επαιτεία ή αλητεία».

Η υποβάθμιση, ωστόσο, του αδικήματος της επαιτείας από πλημμέλημα σε πταίσμα δεν καταδεικνύει αδιαφορία της Ελληνικής Κοινωνίας απέναντι στη συγκεκριμένη μορφή παραβατικής συμπεριφοράς. Αντίθετα, με την ενσωμάτωση στην εθνική μας νομοθεσία της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων

αυτής (Ν 3875/2010 «Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις») και ιδίως με την τροποποίηση που υπέστη το άρθρο 323Α του Π.Κ. «Εμπορία Ανθρώπων», στις διατάξεις του οποίου εμφανίζεται για πρώτη φορά το αδίκημα της εξαναγκασμένης επαιτείας, αποδεικνύεται η σημαντικότητα και η βαρύτητα την οποία προσδίδει το Εθνικό μας Δίκαιο, τόσο προς την κατεύθυνση τιμωρίας των δραστών εξαναγκασμένης επαιτείας (ποινές κάθειρξης), όσο και προς την κατεύθυνση προστασίας θυμάτων τέτοιων εγκληματικών πράξεων. Στις περιπτώσεις δε εκείνες κατά τις οποίες οι πράξεις του παραπάνω άρθρου στρέφονται σε βάρος ανηλίκου, οι δράστες τιμωρούνται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων έως εκατό χιλιάδων ευρώ (παρ. 4 στοιχ. α' του άρθρου 323Α).

Κρίνεται, ωστόσο, σκόπιμο να σημειωθεί και να συνεκτιμηθεί ότι κατόπιν των επελθουσών με τις διατάξεις του Ν 4055/2012 (άρθρο 24) αλλαγών, για τους παραβάτες του άρθρου 407 Π.Κ. επιφυλάσσονται κυρώσεις σε βαθμό πταισματος, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ποινική τους μεταχείριση στο επιχειρησιακό σκέλος. Ως γνωστόν, σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις του Κ.Π.Δ. (άρθρα 409-413), σε περίπτωση αυτοφώρου πταισματος επιτρέπεται η σύλληψη του δράστη μόνο για την άμεση εισαγωγή του σε δίκη, κατά τη διαδικασία του άρθρου 410 Κ.Π.Δ., ή για τη βεβαίωση της ταυτότητάς του, οπότε και προσάγεται στο οικείο αστυνομικό κατάστημα, συντάσσεται έκθεση και αφού βεβαιωθεί η ταυτότητά του, αφήνεται ελεύθερος.

Έχοντας συνείδηση της αναγκαιότητας αντιμετώπισης του υπόψη φαινομένου και ιδίως της εξαναγκασμένης επαιτείας, καθώς και των εντεύθεν δυσμενών συνεπειών, τόσο για τα καθ' οιονδήποτε τρόπο εμπλεκόμενα άτομα, όσο και για την ίδια την καθημερινότητα των πολιτών, καταρτίσθηκαν για περιοχές της Χώρας, στις οποίες το φαινόμενο της επαιτείας παρουσιάζεται έντονο και εφαρμόζονται από τις αρμόδιες υφιστάμενες Υπηρεσίες τους, Ειδικά Επιχειρησιακά Σχέδια Δράσης για την αντιμετώπιση της εν λόγω παραβατικής συμπεριφοράς. Τα Σχέδια αυτά εκπονήθηκαν κατόπιν επαναξιολόγησης και

εκτίμησης των σημείων των περιοχών, όπου το φαινόμενο παρουσιάζεται εντονότερο.

Στο ως άνω πλαίσιο, οι αρμόδιες υφιστάμενες Υπηρεσίες διενεργούν σε καθημερινή βάση ελέγχους με τις διατιθέμενες πεζές και εποχούμενες περιπολίες στα σημεία όπου παρουσιάζεται συχνότερα το φαινόμενο της επαιτείας (Μέσα Μαζικής Μεταφοράς συμπεριλαμβανομένων των σταθμών ΗΣΑΠ, φωτεινοί σηματοδότες, ιεροί ναοί, εμπορικά κέντρα κ.λπ.). Επίσης, σχεδιάζονται και πραγματοποιούνται συντονισμένες και στοχευμένες δράσεις, με σκοπό τη δραστηκή αντιμετώπισή του. Σε κάθε συντρέχουσα περίπτωση, εφαρμόζονται με αυστηρότητα τα νόμιμα από ποινικής πλευράς κατά παντός υπαιτίου.

Σημειώνεται ότι οι προαναφερόμενες γενικές και ειδικές δράσεις αναπροσαρμόζονται και επικαιροποιούνται, με στόχο να καθίστανται, σε κάθε περίπτωση, λειτουργικές και αποτελεσματικές για την επαρκή προστασία των ανηλίκων.

Ειδικοί χώροι για την κράτηση ανηλίκων στα αστυνομικά τμήματα

Από το Αρχηγείο μας αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία και προσοχή στη μεταχείριση των ανηλίκων από την Αστυνομία, στις περιπτώσεις εκείνες όπου πραγματοποιούνται αστυνομικές και δικονομικές ενέργειες σύλληψης, εξέτασης και κράτησης ανηλίκων παραβατών του νόμου. Το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας φροντίζει να κρατούνται σε ιδιαίτερα κρατητήρια οι ανήλικοι που συλλαμβάνονται και κατά τη μεταγωγή τους να μη δεσμεύονται με χειροπέδες, εκτός αν είναι επικίνδυνοι ή ύποπτοι απόδρασης.

Εξαφανίσεις ανηλίκων

Στο υπάρχον κανονιστικό πλαίσιο (Π.Δ. 141/91 & 2/1985 Κ.Δ.) όπως ισχύει, αποτυπώνονται με λεπτομέρεια και πληρότητα οι ενέργειες που οφείλει να εκδηλώνει το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας σε κάθε περίπτωση δήλωσης εξαφάνισης ανηλίκου.

Στο πλαίσιο των ενεργειών του για την ενίσχυση των διαδικασιών ενάντια στο φαινόμενο των εξαφανίσεων ανηλίκων, το Αρχηγείο της

Ελληνικής Αστυνομίας, γνωρίζοντας ότι η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση του προσωπικού της είναι ζωτικής σημασίας, έχει διαβιβάσει σε όλες τις αστυνομικές Υπηρεσίες της Χώρας πλήθος διαταγών και οδηγιών, για τον ορθό χειρισμό υποθέσεων όπου εμπλέκονται ανήλικοι, τις οποίες επικαιροποιεί ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Επιπλέον, με γνώμονα την αποτελεσματικότερη εκδήλωση ενεργειών από πλευράς της Αστυνομίας, έχει συνταχθεί ενημερωτικό εγχειρίδιο, το οποίο περιλαμβάνει χρήσιμες πρακτικές, κατευθυντήριες οδηγίες και βασικές τακτικές χειρισμού υποθέσεων εξαφάνισης και αρπαγής ανηλίκων.

Περαιτέρω και με δεδομένο ότι στο ζήτημα της προστασίας των ανηλίκων εμπλέκονται δραστηριοποιούνται και άλλοι κρατικοί φορείς και Μ.Κ.Ο., το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, με σκοπό, όπως πάντα, τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των Υπηρεσιών του στο υπόψη ζήτημα, έχει αναπτύξει συνεργασίες με τους φορείς αυτούς. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η σύναψη Μνημονίου Συνεργασίας του Υπουργείου με το σύλλογο «Το Χαμόγελο του Παιδιού», το έτος 2010, ενώ ήδη από το 2007 συμμετέχει στο Πρόγραμμα αναζητήσεων εξαφανισθέντων ανηλίκων "AMBER ALERT HELLAS", με σκοπό την έγκαιρη και έγκυρη ειδοποίηση και ενημέρωση των πολιτών, αναφορικά με περιστατικά εξαφάνισης - απαγωγής ανηλίκων.

Το εν λόγω Πρόγραμμα λειτουργεί μέσω της σύμπραξης περισσότερων των πενήντα Κρατικών και Ιδιωτικών Φορέων, όπως Υπουργεία και Δημόσιες Αρχές, Μ.Κ.Ο., τηλεοπτικά κανάλια, ραδιοφωνικοί σταθμοί, φορείς παροχής υπηρεσιών διαδικτύου (ISP), εταιρείες κινητής τηλεφωνίας. Ωστόσο, ο ρόλος της Ελληνικής Αστυνομίας στην όλη διαδικασία είναι πρωταρχικός, καθώς ουσιαστικά δίνει τη συγκατάθεση για την ενεργοποίηση του μηχανισμού, δεδομένου ότι ενδέχεται να υπάρχουν αστυνομικής φύσεως λόγοι που να επιβάλλουν τη μη γνωστοποίηση της εξαφάνισης.

Οι εξαφανίσεις ανηλίκων αποτελούν φαινόμενο το οποίο σε πολλές περιπτώσεις παρουσιάζει και ευρωπαϊκές ή και διεθνείς διαστάσεις, γεγονός που καθιστά αναγκαία και απαραίτητη την ανάπτυξη ουσιαστικής συνεργασίας με τις αλλοδαπές αστυνομικές Αρχές, για την αντιμετώπισή του. Προς τούτο, οι αρμόδιες δικτυικές Υπηρεσίες μας

συνεργάζονται αμοιβαία με τις αντίστοιχες διωκτικές Αρχές Ευρωπαϊκών και άλλων χωρών, μέσω των διεθνών διαύλων επικοινωνίας INTERPOL και EUROPOL, ανταλλάσσοντας πληροφορίες και στοιχεία, όποτε τούτο χρειασθεί. Συγκεκριμένα, οι αστυνομικές Υπηρεσίες οι οποίες επιλαμβάνονται υποθέσεων εξαφάνισης- απαγωγής ανηλίκου, στις περιπτώσεις που υπάρχουν υπόνοιες, ενδείξεις ή αποδείξεις μεταφοράς αυτού στο εξωτερικό, διαβιβάζουν σχετικό αίτημα προς το ΑΕΑ/ΔΔΑΣ/Τμήμα EUROPOL ή INTERPOL, ανάλογα με τη χώρα στην οποία πιθανολογείται ότι βρίσκεται ο ανήλικος, με όλες τις πληροφορίες που απαιτούνται για την αναζήτησή του.

Πρόσφατα, ψηφίσθηκε ο Ν 4268/2014 για την κύρωση από τη Χώρα μας της Διεθνούς Σύμβασης για την προστασία όλων των προσώπων από αναγκαστική εξαφάνιση. Πρόκριμα της Σύμβασης αυτής αποτέλεσε η Διακήρυξη για την προστασία όλων των προσώπων από αναγκαστική εξαφάνιση, που είχε υιοθετηθεί από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. με την υπ' αριθμ. 47/133 απόφαση της 18ης-12-1992. Ειδικότερα, με τη διάταξη του δεύτερου άρθρου προαναφερθέντος νόμου τροποποιούνται οι σχετικές διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, με βασική παρέμβαση την εισαγωγή νέας ειδικής υπόστασης εγκλήματος, αυτού της αναγκαστικής εξαφάνισης προσώπου, όπως ορίζει το άρθρο 4 της Διεθνούς Σύμβασης, ενώ εισάγεται διακεκριμένη περίπτωση, αν οι πράξεις οι οποίες συνιστούν το εν λόγω αδίκημα έχουν ως θύματα, μεταξύ άλλων, ανηλίκους.

3. ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

Στο πλαίσιο της αποτελεσματικότερης αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, αξιωματικοί της Διεύθυνσης Δημόσιας Ασφάλειας του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας πραγματοποίησαν σεμινάριο μέσω "τηλεδιάσκεψης" (webinar) για το προσωπικό των Διευθύνσεων Αστυνομίας της Χώρας, με αντικείμενο το χειρισμό υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας, τη συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς (Ο.Τ.Α., Γ.Γ.Ι.Φ.) και τον προσήκοντα χειρισμό των θυμάτων.

Επίσης, η Ελληνική Αστυνομία συμμετείχε,

δια αρμοδίου αξιωματικού της προαναφερθείσας Διεύθυνσης, σε συνέδριο που διοργανώθηκε από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων στις 25 Νοεμβρίου 2014 (Παγκόσμια Ημέρα Εξάλειψης της βίας κατά των Γυναικών) στο πλαίσιο ανάπτυξης κοινωνικής αλληλεγγύης, ενίσχυσης της συμμετοχικής δράσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας.

Νομοθετικές- Επιχειρησιακές Πρωτοβουλίες για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο

Σε επίπεδο **νομοθετικών πρωτοβουλιών** εκπρόσωπος της Διεύθυνσης Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Ελληνικής Αστυνομίας συμμετέχει σε Επιτροπή της Βουλής των Ελλήνων για την «Επικαιροποίηση σχεδίου νόμου για την προσαρμογή στο εσωτερικό δίκαιο των διατάξεων της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο, καθώς και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αυτής σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσεως, όπως επίσης και την επεξεργασία διατάξεων για την ενσωμάτωση στην εθνική έννομη τάξη της Οδηγίας 2013/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Αυγούστου 2013 για τις επιθέσεις κατά συστημάτων πληροφοριών και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2005/222/ΔΕΥ του Συμβουλίου, σύνταξη της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης, της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων και του πίνακα αντιστοίχισης των προτεινόμενων διατάξεων με τις διατάξεις της οδηγίας».

Σε επίπεδο **επιχειρησιακών πρωτοβουλιών** η ίδια ως άνω Διεύθυνση έχει αναπτύξει σειρά δράσεων για την πρόληψη του κυβερνοεγκλήματος και την ενημέρωση των πολιτών σχετικά με τις παραβατικές συμπεριφορές που παρατηρούνται στο Διαδίκτυο, καθώς επίσης και για τα δικαιώματά τους. Μεταξύ των δράσεων αυτών συγκαταλέγονται ενημερωτικές διαλέξεις και ημερίδες, κατόπιν προσκλήσεων φορέων, ενημέρωση μαθητών μέσω συστήματος τηλεδιάσκεψης σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων, διοργάνωση ετήσιων Συνεδρίων Ασφαλούς Πλοήγησης στο Διαδίκτυο, δημιουργία ενημερωτικής ιστοσελίδας <http://>

www.cyberkid.gr/ και εφαρμογής για φορητές συσκευές «CYBERKID».

ΘΕΜΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Α. Εκπαίδευση Προσωπικού Ελληνικής Αστυνομίας.

Η εκπαίδευση, γενικά, αποτελεί μία δυναμική διαδικασία μέσα στο κοινωνικό σύνολο και ως εκ τούτου, θα πρέπει να διακρίνεται από διευρυνμένου ορίζοντα και συνεχούς επικαιροποίησης πεδία και γνωστικά αντικείμενα. Προς το σκοπό αυτό, η Ελληνική Αστυνομία ανταποκρινόμενη στις προκλήσεις των καιρών βελτιώνει, επικαιροποιεί και προσαρμόζει την εκπαίδευση του προσωπικού της στις νέες απαιτήσεις και τα δεδομένα που προκύπτουν.

Σε βασικό επίπεδο, στη Σχολή Αξιωματικών Ελληνικής Αστυνομίας και στη Σχολή Αστυφυλάκων διδάσκεται η θεματική ενότητα «Ανθρώπινα δικαιώματα», ως αυτοτελές γνωστικό αντικείμενο, στο πλαίσιο των μαθημάτων «Συνταγματικό Δίκαιο-Ανθρώπινα Δικαιώματα» και «Στοιχεία Συνταγματικού Δικαίου-Ανθρώπινα Δικαιώματα και Στοιχεία Διοικητικού Δικαίου», σύμφωνα με τα Π.Δ. 319/1995 και 352/1995, αντίστοιχα. Η διδασκαλία της εν λόγω θεματικής ενότητας πραγματοποιείται από έγκριτους πανεπιστημιακούς καθηγητές και εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό. Επίσης, στις προαναφερόμενες Σχολές, πραγματοποιούνται και σχετικές με το αντικείμενο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διαλέξεις. Παρακάτω εμφανίζεται αναλυτικά η θεματολογία που αναπτύσσεται σε κάθε Σχολή:

ΣΧΟΛΗ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ

Μάθημα: Συνταγματικό Δίκαιο - Ανθρώπινα Δικαιώματα

Διδακτέα ύλη

- Έννοια-διάκριση και νομική φύση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Η διεθνής προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του ανθρώπου.
  - Ρατσισμός - ξενοφοβία.
  - Οι αρχές του επιτακτικού χαρακτήρα και της άμεσης ισχύος των συνταγματικών διατάξεων περί θεμελιωδών δικαιωμάτων.
    - Φορείς και αποδέκτες των θεμελιωδών δικαιωμάτων.
      - Νομοθετικοί και συνταγματικοί περιορισμοί των θεμελιωδών δικαιωμάτων.
      - Συρροή-σύγκρουση-παραίτηση από τα ανθρώπινα δικαιώματα.
        - Τα δικαιώματα στη ζωή την τιμή και την ελευθερία.
          - Προσωπική ελευθερία και ασφάλεια (απαραβίαστο-εγγυήσεις υπέρ εκείνου που συλλαμβάνεται ή προφυλακίζεται).
            - Το Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης.
            - Άσυλο κατοικίας και περιορισμοί αυτού.
            - Το δικαίωμα στην ιθαγένεια (νομική φύση και περιεχόμενο του Δικαιώματος, κτήση, απώλεια, πολιτογράφηση, έκπτωση κ.τ.λ.).
              - Ελευθερία γνώμης και πληροφορίας-ελευθερία του τύπου.
                - Ελευθερία παιδείας – θρησκευτική ελευθερία.
                - Συνδικαλιστική ελευθερία και απεργία.
                - Γενική αρχή της ισότητας και ειδικές μορφές ισότητας προβλεπόμενες από το Σύνταγμα.
                  - Δικαιώματα διοικητικής και δικαστικής προστασίας – δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων.
                    - Οικουμενική Διακήρυξη για τα ανθρώπινα Δικαιώματα.
                      - Σύμφωνα του ΟΗΕ για ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, αλλά και για τα οικονομικά κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα.
                        - Προστασία των δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στον ΟΑΣΕ και την ΟΥΝΕΣΚΟ.
                          - Συμβάσεις για την κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων και την καταστολή της γενοκτονίας
                            - Προστασία του παιδιού, της γυναίκας και των εργασιακών σχέσεων.
                            - Στοιχεία Δικαίου Καταστάσεως Αλλοδαπών: Διεθνείς και συνταγματική προστασία των αλλοδαπών. Είσοδος, έξοδος, διαμονή, εγκατάσταση, εργασία, απέλαση, έκδοση αλλοδαπών. Διαδικασία αναγνώρισης πολιτικών προσφύγων.

Παράνομοι αλλοδαποί, λαθρομετανάστης, ασυνόδετοι ανήλικοι και θύματα εμπορίας ανθρώπων (trafficking).

- Μειονότητες.
- Στοιχεία Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου (π.χ. προστασία αιχμαλώτων και αμάχου πληθυσμού).

Στο πλαίσιο πρακτικοποίησης της εκπαίδευσης, ο διδάσκων καθηγητής κατά τη διάρκεια του εξαμήνου, προκειμένου να διαμορφώσει τη προφορική βαθμολογία:

(α) αναθέτει ατομική ή ομαδική εργασία σε δοκίμους υπαστυνόμους, στους οποίους δίνεται πρακτικοποιημένο προς επίλυση σενάριο, βασισμένο σε πραγματικά περιστατικά (αποφάσεις Δικαστηρίων).

(β) δίνεται, κατά την προφορική έκτακτη εξέταση, προς επίλυση και πρακτικό ζήτημα προκειμένου να ελεγχθεί η κριτική σκέψη, ο βαθμός εμπέδωσης και εφαρμογής της διδαχθείσας ύλης και η ποιότητα διαμόρφωσης των επιχειρημάτων.

Κατά την ανάλυση του θέματος «Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», αναπτύχθηκαν και αναλύθηκαν οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επί συγκεκριμένων προσφυγών (υπό αριθ. 17060/03, 21449/04 και 27850/03).

Επιπρόσθετα, στη Σχολή Αξιωματικών Ελληνικής Αστυνομίας πραγματοποιούνται διαλέξεις με θέμα: τα «Ανθρώπινα δικαιώματα».

ΣΧΟΛΗ ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΩΝ

Μάθημα: Στοιχεία Συνταγματικού Δικαίου – Ανθρώπινα Δικαιώματα & Στοιχεία Διοικητικού Δικαίου.

- Διδακτέα ύλη.
- Θεμελιώδη δικαιώματα και καθήκοντα
  - Η Αρχή της αξίας του Ανθρώπου.
  - Το δικαίωμα της ζωής.
  - Το δικαίωμα της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας.
  - Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και η συμμετοχή στη ζωή της χώρας.
  - Η προσωπική ελευθερία.
  - Η αρχή της ισότητας.

- Το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

- Το άσυλο της κατοικίας.
- Το απόρρητο της επικοινωνίας.
- Η θρησκευτική ελευθερία.
- Η ελευθερία της έκφρασης.
- Η ελευθερία του τύπου.
- Η ελευθερία της συνάθροισης.
- Το δικαίωμα της αναφοράς.
- Το δικαίωμα της δικαστικής προστασίας.
- Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης.
- Τα πολιτικά δικαιώματα.
- Τα κοινωνικά δικαιώματα.
- Τα θεμελιώδη καθήκοντα.

Επισημαίνεται ότι η ανάλυση των ατομικών δικαιωμάτων του Συντάγματος πραγματοποιήθηκε σε συνδυασμό με τα αντίστοιχα προστατευόμενα δικαιώματα από την ΕΣΔΑ.

Επιπρόσθετα, πραγματοποιούνται **διαλέξεις** με τα εξής θέματα: «Ανθρώπινα δικαιώματα», «Γενική Διακήρυξη Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του 1948 (Ο.Η.Ε)», «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρώπινων Δικαιωμάτων 1950 (Συμβούλιο της Ευρώπης)», Αρχή «μη επαναπρόωθησης», Διεθνείς αρχές διαδικασιών ασύλου και «Εθνικές διαδικασίες για τους αιτούντες το άσυλο».

Το σύνολο των διδακτικών ωρών για το γνωστικό αντικείμενο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανέρχεται για τη Σχολή Αξιωματικών σε περίπου 26 ώρες/εκπαιδευτικό έτος, ενώ για τη Σχολή Αστυφυλάκων σε περίπου 23 ώρες/εκπαιδευτικό έτος.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως γνωστικό αντικείμενο, **σε μετεκπαιδευτικό επίπεδο**, έχει ενταχθεί στα σχετικά προγράμματα και διδάσκειται, ως ακολούθως:

ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ:

- Συνήγορος του πολίτη και ανθρώπινα δικαιώματα
- Διεθνείς και ευρωπαϊκές διαστάσεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μειονοτήτων. Η Ελληνική πρακτική
- Ευρωπαϊκές πολιτικές κατά του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και των διακρίσεων
- Η Σύμβαση της Γενεύης. Ο θεσμικός ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας στην Ελλάδα

- Θεσμοί και διαδικασίες προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μειονοτήτων στο Συμβούλιο της Ευρώπης.

Επιπρόσθετα, στη Σχολή Εθνικής Ασφάλειας, πραγματοποιούνται **διαλέξεις** με τις εξής θεματικές ενότητες: «Έννοια θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το αγαθό της ασφάλειας και ανθρώπινα δικαιώματα», «Ρατσισμός - Ξενοφοβία - Διαπολιτισμική Επικοινωνία - Κοινωνική διαστρωμάτωση».

ΣΧΟΛΗ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ:

Στο Τμήμα Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Επιτελών-Στελεχών (Τ.Ε.Μ.Ε.Σ.) της προαναφερόμενης Σχολής, διδάσκεται το μάθημα «Συνταγματικά Ατομικά δικαιώματα στην Ελληνική έννομη τάξη», το οποίο περιλαμβάνει εμπειριστατωμένη ανάλυση (και με παραδείγματα προσαρμοσμένα στην Αστυνομική πραγματικότητα) των διατάξεων, που αναφέρονται σε θεμελιώδη δικαιώματα: Αξία του ανθρώπου, Ελευθερία ανάπτυξης προσωπικότητας, Δικαίωμα ιθαγένειας, Δικαίωμα ζωής, Δικαίωμα σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας, Προσωπική ελευθερία και ασφάλεια, Δικαίωμα ιδιωτικής σφαίρας (άσυλο κατοικίας, απόρρητο επικοινωνίας), ελευθερία θρησκείας και ελευθερία πεποιθήσεων, ελευθερία γνώμης και πληροφορίας, ελευθερία του τύπου, ελευθερία συναθροίσεως, ελευθερία ενώσεως, αρχή της ισότητας, ειδικές μορφές της ισότητας.

Επίσης, στο προαναφερόμενο Τμήμα πραγματοποιούνται **διαλέξεις** σε θέματα: «Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», «Εμπορίας ανθρώπων, από την Μ.Κ.Ο. Α21 "Γραμμή Πληροφόρησης για την Εμπορία Ανθρώπων 1109"» και «Συνταγματικά ατομικά δικαιώματα στην ελληνική έννομη τάξη».

Στο Τμήμα Επαγγελματικής Μετεκπαίδευσης Ανθυπαστυνόμων (Τ.Ε.Μ.Α.), της εν λόγω Σχολής, διδάσκεται το μάθημα «Συνταγματικό δίκαιο (Γενικές Αρχές, Οργανωτικό Μέρος, Θεμελιώδη δικαιώματα)», στο οποίο εμπριέχονται οι ενότητες:

- Έννοια και διακρίσεις δικαιωμάτων.
- Φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.
- Κανόνες προστασίας των δικαιωμάτων.

- Συστήματα και κανόνες περιορισμού των δικαιωμάτων.

Επίσης, στο εν λόγω μάθημα περιλαμβάνεται εμπειριστατωμένη ανάλυση (και με παραδείγματα προσαρμοσμένα στην Αστυνομική πραγματικότητα) των διατάξεων, που αναφέρονται στα θεμελιώδη δικαιώματα: αξία του ανθρώπου, ελευθερία ανάπτυξης προσωπικότητας, δικαίωμα ιθαγένειας, δικαίωμα ζωής, δικαίωμα σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας, αρχή της ισότητας, ειδικές μορφές της ισότητας, ελευθερία θρησκείας και ελευθερία πεποιθήσεων.

Μέσα από την μελέτη περιπτώσεων δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα:

- στην αρχή της αναλογικότητας κατά το αστυνομικό έργο (χρήση βίας) σε σχέση με τη διαφύλαξη των ατομικών δικαιωμάτων (προσωπική ελευθερία και ασφάλεια κ.λ.π.)- κανόνες για την προστασία των ανθρώπων από τα βασανιστήρια.

- στις προϋποθέσεις και τα δικαιώματα για πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα, σε σχέση με τη διαφύλαξη των ατομικών δικαιωμάτων [δικαίωμα ιδιωτικής σφαίρας (άσυλο κατοικίας, απόρρητο επικοινωνίας), ελευθερία γνώμης και πληροφορίας, ελευθερία του τύπου, δικαίωμα αναφοράς κ.λ.π.]

Επίσης στο προαναφερόμενο Τμήμα πραγματοποιούνται **διαλέξεις** για θέματα όπως: «Ανθρώπινα δικαιώματα και αστυνομική δράση», «Θέματα εμπορίας ανθρώπων, από την Μ.Κ.Ο. Α21 «Γραμμή Πληροφόρησης για την Εμπορία Ανθρώπων 1109»».

Στο Σεμινάριο Επιμόρφωσης Αρχιφυλάκων, στο πλαίσιο της θεματικής ενότητας «ΘΕΜΑΤΑ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ-ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ», αναπτύσσονται ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων-ρατσισμού-ξενοφοβίας-διεθνούς προστασίας.

Περαιτέρω, στο πλαίσιο του προγράμματος, του **Ευρωπαϊκού Ταμείου Επιστροφής**, πραγματοποιήθηκαν το έτος 2014 εκπαιδευτικές δράσεις, σε θέματα:

- Εκπαίδευση στις διαδικασίες επιστροφής των παράνομων μεταναστών,
- Εκπαίδευση στις διαδικασίες επανεισδοχής,
- Εκπαίδευση **σε θέματα που αφορούν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων που τελούν υπό επιστροφή,**

- Εκπαίδευση στη μεταχείριση των ευάλωτων ατόμων που τελούν υπό επιστροφή.

Ενδεικτικά αναφέρονται θεματικά αντικείμενα των ανωτέρω δράσεων: «Κράτηση αιτούντων άσυλο, Διαδικασίες εθελούσιων επιστροφών, Εφαρμογή οδηγίας 115/2008 όπως ενσωματώθηκε με το Ν.3907/11, Αποτελεσματική διαχείριση κρατούμενων προς επιστροφή αλλοδαπών, Νέα Νομοθεσία για την επιστροφή των παρανόμων υπηκόων τρίτων χωρών κ.λπ., Συμφωνία Επανεισδοχής με Τουρκία Ν 3030/2002, Συμφωνίες Επανεισδοχής-προβλήματα, Νεότερες εξελίξεις στη διαχείριση αλλοδαπών στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης σε σχέση με τις Συμφωνίες Επανεισδοχής, Γενικά περί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Γενικά περί αλλοδαπών (νομοθεσία κ.ο.κ.), Θέματα ελέγχων, προσαγωγών και συλλήψεων μη νομίμων οικονομικών μεταναστών, Συμπεριφορά προσωπικού στην αστυνομική δράση - Δεοντολογία και ανθρώπινα δικαιώματα - Απαγόρευση βασανιστηρίων και άλλων πράξεων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, Μεταχείριση ασυνόδευτων ανήλικων αιτούντων άσυλο».

Σημειώνεται **ότι και για το τρέχον έτος (2015) έχει προγραμματισθεί η υλοποίηση αντίστοιχων εκπαιδευτικών δράσεων**, και στο πλαίσιο αυτό έχει ήδη πραγματοποιηθεί εκπαίδευση (200 περίπου) στελεχών της Ελληνικής Αστυνομίας, στις διαδικασίες επιστροφής των παράνομων μεταναστών με διδασκόμενα αντικείμενα: «Διαχείριση μεταναστών από την είσοδο έως την επιστροφή, Μη κράτηση σε Α.Τ, (υλοποίηση σχετικών διαταγών Κλάδου Αλλοδαπών και Προστασίας Συνόρων/Α.Ε.Α.), Προειδοποιητική επιστολή Ε.Ε., Έκδοση Διοικητικών αποφάσεων επιστροφής και απέλασης παρατηρήσεις-Προβλήματα επιστροφών, Αποτελεσματικότητα επιστροφών-Προγράμματα εθελουσίων επιστροφών-Άμεση ολοκλήρωση διαδικασιών».

Επίσης, στο πλαίσιο του προγράμματος **του Ευρωπαϊκού Ταμείου Εξωτερικών Συνόρων**, προγραμματίζεται για το τρέχον έτος η εκπαίδευση προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας σε θέματα ανθρωπίνων - θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τη διαχείριση των παράνομων μεταναστών.

Επιπροσθέτως, με πρωτοβουλία της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλων Φορέων, **πραγματο-**

ποιήθηκαν ήδη ή υλοποιούνται, κατά περίπτωση, την τρέχουσα χρονική περίοδο σεμινάρια-διαλέξεις - ημερίδες για προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας σε θέματα που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γενικά, ήτοι:

- Ημερίδες σε θέματα εμπορίας ανθρώπων (trafficking), από τη Μ.Κ.Ο. Α 21 - Γραμμή Πληροφόρησης για την Εμπορία Ανθρώπων "1109", για το προσωπικό των Περιφερειακών Αστυνομικών Διευθύνσεων και των Περιφερειακών Διευθύνσεων Ασφαλείας Βορείου & Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης, Ιονίων Νήσων και Ηπείρου. Η εν λόγω Μ.Κ.Ο-Γραμμή πληροφόρησης προγραμματίζει, σε συνεργασία με την Ελληνική Αστυνομία, την πραγματοποίηση διαλέξεων κατά το τρέχον έτος, σε προσωπικό και άλλων Αστυνομικών Διευθύνσεων της Χώρας, καθώς και στους σπουδαστές της Σχολής Αξιωματικών Ελληνικής Αστυνομίας.

- Συμμετοχή στελεχών υφιστάμενων υπηρεσιών της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής (Γ.Α.Δ.Α.) στο επιμορφωτικό πρόγραμμα του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης/ Ινστιτούτο Επιμόρφωσης (Ε.Κ.Δ.Δ.Α./ΙΝ.ΕΠ.) με τίτλο «Αντιμετώπιση της βίας σε βάρος των γυναικών».

- Ενημέρωση - εκπαίδευση προσωπικού προαναχωρησιακών κέντρων χώρας με την εξής ενδεικτική θεματολογία: Το εθνικό και διεθνές κανονιστικό πλαίσιο προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Οι κυριότερες διεθνείς συμβάσεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, Συνοπτική ανάλυση κυριότερων σημείων του Συντάγματος, Ανάλυση θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου και βασικών αρχών του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου (δικαίωμα στη ζωή και στη σωματική ακεραιότητα, σεβασμός προσωπικότητας, δικαίωμα στο άσυλο, απαγόρευση βασανιστηρίων, απαγόρευση διακρίσεων), Αποσαφήνιση εννοιών (μετανάστης, πρόσφυγας, άσυλο, ασυνόδευτος ανήλικος, Κανονισμός Δουβλίνο, Frontex, κ.ά.).

Επισημαίνεται ότι **προγραμματίζεται** και αντίστοιχη κατάρτιση-επιμόρφωση των στελεχών της Ελληνικής Αστυνομίας που διατίθενται για τη φύλαξη κρατούμενων όλης της Χώρας και κατά προτεραιότητα σε αυτά που διατίθενται για τη φύλαξη των Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών.

Τέλος, σημειώνεται ότι στελέχη της Ελληνικής Αστυνομίας παρακολούθησαν το προηγούμενο έτος στο εξωτερικό τις ακόλουθες εκπαιδεύσεις και σεμινάρια σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων:

- Προπαρασκευαστική συνάντηση για κατάρτιση προγράμματος εκπαίδευσης των συνοριοφυλάκων για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (anti-trafficking), (Βαρσοβία Πολωνία).

- 1^η και 2^η Συνάντηση Ομάδας Εργασίας Επικαιροποίησης του Κοινού Εκπαιδευτικού Προγράμματος της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας – CEPOL με θέμα: “CC06C – Καταπολέμηση της Παράνομης Διακίνησης Ανθρώπων”, (Bramshill, Ηνωμένου Βασιλείου).

- Υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Έργου VICTOR - Victims of Child Trafficking - Our Responsibility, εκπαίδευση φορέων με θεματική την αναγνώριση παιδιών σε κίνδυνο να καταστούν θύματα εμπορίας, (Βουκουρέστι Ρουμανίας).

- Εκπαίδευση της Frontex επί ζητημάτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συνοριακής φύλαξης- Εκπαίδευση εθνικών εκπαιδευτών, (Λυόν Γαλλίας).

- Εκπαιδευτική επίσκεψη με θέμα: «Συνεργασία για καταπολέμηση εμπορίας ανθρώπων», (Η.Π.Α.).

- Σεμινάριο της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας (CEPOL) με θέμα: «THB – Μηχανισμοί πρόληψης με επίκεντρο τη μείωση της ζήτησης παράνομης διακίνησης ανθρώπων», (Στοκχόλμη Σουηδίας).

- Εκπαίδευση της FRONTEX για την κατάρτιση εθνικών εκπαιδευτών πάνω σε θέματα καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων για συνοριοφύλακες, (Εσροο Φιλανδίας).

- Σεμινάριο της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας (CEPOL) με θέμα: «Προσέγγιση της Ε.Ε. στην παράνομη διακίνηση ανθρώπων», Βίλνιους, Λιθουανίας.

- Εκπαίδευση της FRONTEX για εθνικούς εκπαιδευτές σε θέματα καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων, (Lubeck, Γερμανία).

- Επίσης υποβλήθηκε πρόσκληση συμμετοχής Αξιωματικού της Ελληνικής Αστυνομίας ως «εμπειρογνώμονα», για την ανάπτυξη “Ηλεκτρονικού Εργαλείου Εκμάθησης” (e-learning tool), στα πλαίσια του προγράμματος «κατάρτιση συνο-

ριοφυλάκων σε θέματα καταπολέμησης εμπορίας ανθρώπων» (project, anti-trafficking training for border guards), από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό FRONTEX, (Βαρσοβία, Πολωνίας).

β. Τομέας Μετανάστευσης

1. ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ

Ο βασικός νόμος που διέπει στην χώρα μας τα θέματα ιθαγένειας είναι ο Ν 3284/2004 «Περί κυρώσεως του Κώδικα της Ελληνικής Ιθαγένειας» (ΦΕΚ Α' 217), όπως τροποποιήθηκε με τον Ν.3838/2010 «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις» (ΦΕΚ Α' 49).

Τροποποιήσεις επήλθαν, εντός του έτους 2014, στον παραπάνω νόμο **με τις διατάξεις του άρθρου 142 του Ν 4251/2014** «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 80). Με τις εν λόγω διατάξεις ρυθμίστηκαν συγκεκριμένα ζητήματα σχετικά με τη χορήγηση της Ελληνικής ιθαγένειας προς την κατεύθυνση της αποσαφήνισης και διευκόλυνσης, αλλά και της απλούστευσης και διαφάνειας των σχετικών διαδικασιών. Ειδικότερα προβλέφθηκαν συνοπτικά τα εξής:

- Για την τροποποίηση, αντικατάσταση, κατάργηση ή προσθήκη τίτλων οριστικής διαμονής που επιτρέπουν την υποβολή αιτήματος πολιτογράφησης προβλέφθηκε, αντί της χρονοβόρας διαδικασίας έκδοσης προεδρικού διατάγματος, η έκδοση απόφασης του Υπουργού Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης. Κατ' εφαρμογή της ανωτέρω νομοθετικής εξουσιοδότησης εκδόθηκε ήδη η υπ' αριθ. 130181/25843/11-11-2014 απόφαση του Υφυπουργού Εσωτερικών (ΦΕΚ Β' 3142), με την οποία προστέθηκε στους τίτλους οριστικής διαμονής που γίνονται αποδεκτοί προκειμένου για την πολιτογράφηση αλλοδαπών με τις τακτικές διατάξεις και η άδεια διαμονής δεύτερης γενιάς, που εκδίδεται κατά τα οριζόμενα στις διατάξεις του άρθρου 108 του Ν. 4251/2014 (παρ.1 εδ.β').

- Για τους πολιτογραφούμενους ομογενείς μη κατόχους Ειδικού Δελτίου Ταυτότητας Ομογενούς (Ε.Δ.Τ.Ο.) καταργήθηκε η υποχρέωση υποβολής δήλωσης πολιτογράφησης, προκειμένου να απλουστευθεί αναλογικά με τους κατόχους Ε.Δ.Τ.Ο. η διαδικασία πολιτογράφησης τους (παρ. 2).

- Προστέθηκε διάταξη με την οποία ρητά προβλέπεται ότι, για ομογενείς που πολιτογραφού-

νται με απόφαση ημεδαπής αρχής αλλά διαμένουν στο εξωτερικό κατά το χρόνο που εκκρεμεί η ορκωμοσία τους, ο σχετικός όρκος του Έλληνα πολίτη δύναται να δοθεί ενώπιον του οικείου Έλληνα Προξένου (παρ.3).

- Θεσπίστηκε τετράμηνη προθεσμία για τις αρμόδιες αστυνομικές αρχές που διατυπώνουν γνώμη για θέματα δημόσιας ή εθνικής ασφάλειας κατά την πολιτογράφηση των ομογενών αλλοδαπών που διαμένουν στο εξωτερικό (πέραν δηλαδή της οποίας δεν κωλύεται ο Υπουργός προκειμένου να εκδώσει την σχετική απόφαση πολιτογράφησης), τόσο για τα νέα (παρ.4) όσο και για τα εκκρεμή (παρ.5) αιτήματα, προς την κατεύθυνση της ταχύτερης και ορθολογικότερης διαχείρισης των εν λόγω αιτημάτων και την αποφυγή άσκοπων καθυστερήσεων.

- Δόθηκε εξουσιοδότηση στον Υπουργό Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης να συνιστά με απόφασή του και άλλες Επιτροπές Πολιτογράφησης στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις της χώρας, με στόχο την ταχύτερη διεκπεραίωση των αιτημάτων πολιτογράφησης, την αποφόρτιση των υπηρεσιών και την επίσπευση του διοικητικού έργου (παρ.6).

- Καθιερώθηκε η υποχρέωση δημοσίευσης σε Φύλλο της Εφημερίδας της Κυβέρνησης για τις διαπιστωτικές αποφάσεις κτήσης της Ελληνικής ιθαγένειας που εκδίδονται από τις αρμόδιες Υπηρεσίες των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων της χώρας, στο πλαίσιο διαφάνειας της εν λόγω διαδικασίας και αναλογικά προς τις αντίστοιχες υπουργικές αποφάσεις (παρ.7).

- Καθιερώθηκε η εξέταση των εκκρεμών αιτημάτων πολιτογράφησης ως προς την εξακρίβωση της ύπαρξης ή μη ποινικού κωλύματος με βάση τις ευνοϊκότερες διατάξεις που θεσπίστηκαν με το Ν.3838/210 (παρ.8). Επίσης αποσαφηνίστηκε ότι με την επιτυχή πάροδο του χρόνου αναστολής εξαφανίζεται μόνο η ποινή, αλλά όχι η σχετική καταδικαστική απόφαση (παρ. 1 εδ. α').

- Διευκρινίστηκαν και απλοποιήθηκαν περαιτέρω διαδικασίες που αφορούν στην πολιτογράφηση των ομογενών κατόχων Ε.Δ.Τ.Ο. βάσει του άρθρου 23 του Ν 3838/2010: καταργήθηκε η υποχρέωση ορκωμοσίας και θεσπίστηκε η δυνατότητα εξελληνισμού των ονοματεπωνυμικών στοιχείων στην απόφαση πολιτογράφησης μέσω

υποβολής υπεύθυνης δήλωσης από τον αιτούντα (παρ. 9).

- Προβλέφθηκε η σύσταση στο Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης έως τριών πενταμελών Επιτροπών Πολιτογράφησης (αντί της μίας που λειτουργούσε έως τότε), με στόχο την αποφόρτιση και επίσπευση των σχετικών διαδικασιών και κατά συνέπεια την ταχύτερη διεκπεραίωση των εκκρεμών αιτήσεων πολιτογράφησης (παρ.10). Σημειώνεται ότι οι ανωτέρω Επιτροπές συγκροτήθηκαν ήδη με την αριθ. Φ. 82215/23162/14/2.10.2014 απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης «Συγκρότηση επιτροπών πολιτογράφησης» (ΦΕΚ Υ.Ο.Δ.Δ. 622 και 699 για διορθώσεις σφαλμάτων).

- Επεκτάθηκε το πεδίο εφαρμογής της πολιτογράφησης πολιτών Ισραήλ, που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, είχαν την ελληνική ιθαγένεια από τη γέννησή τους και την απώλεσαν με οποιοδήποτε τρόπο, και σε πολίτες άλλων χωρών εβραϊκής καταγωγής.

Επιπλέον, στο πλαίσιο προσπάθειας εξορθολογισμού και περαιτέρω βελτίωσης του τρόπου απόδοσης της Ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση σε **ομογενείς κατοίκους εξωτερικού** μέσω της διαδικασίας που περιγράφεται στο άρθρο 10 του Ν.3284/2004, εκδόθηκε μετά από στενή συνεργασία με τη Γενική Επιθεώρηση του Υπουργείου Εξωτερικών, η υπ' αριθμ. πρωτ. Φ.141886/14339/4-6-2014 εγκύκλιος (ΑΔΑ: ΒΑΧΞΝ-Κ9Χ) της Διεύθυνσης Ιθαγένειας.

Τέλος με την υπ' αρ. πρωτ. Φ.102744/17205/23.7.2014 εγκύκλιο (ΑΔΑ: Ω90ΒΝ-ΜΒΨ) δόθηκαν στις Ελληνικές προξενικές αρχές στην αλλοδαπή περαιτέρω διευκρινίσεις, κατευθυντήριες οδηγίες και πρότυπα έγγραφα σχετικά με τις **διαδικασίες αποβολής και αποποίησης της Ελληνικής ιθαγένειας**.

Οι εγκύκλιοι της αρμόδιας Υπηρεσίας βρίσκονται αναρτημένες στην επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών (www.ypes.gr) στη διαδρομή http://www.ypes.gr/el/Generalsecretariat_PopulationSC/diefthinsi_ithageneias/Egyklioi/. Στατιστικά στοιχεία που αφορούν στην κτήση της Ελληνικής ιθαγένειας βρίσκονται ομοίως αναρτημένα στη διαδρομή http://www.ypes.gr/el/Generalsecretariat_PopulationSC/diefthinsi_ithageneias/statistika/.

Τα στατιστικά στοιχεία για το έτος 2014 θα αναρτηθούν εντός του προσεχούς χρονικού διαστήματος.

2. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

(I) Κωδικοποίηση και τροποποίηση/αναπροσαρμογή του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου

Με το Ν 4251/2014 «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις» εισήχθη για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» (εφεξής «Κώδικας»), ο οποίος συγκέντρωσε το υφιστάμενο μεταναστευτικό θεσμικό πλαίσιο σε ένα νομοθέτημα. Παράλληλα με τον Κώδικα επιχειρήθηκε η στοχοθετημένη τροποποίηση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου, ώστε **(1)** να αντιμετωπιστούν διαπιστωμένες δυσλειτουργίες (οι διατάξεις του βασικού νόμου 3386/2005 είχαν σε μεγάλο βαθμό τροποποιηθεί, συμπληρωθεί ή αντικατασταθεί, ενώ μετά την έκδοση των προεδρικών διαταγμάτων που ενσωμάτωσαν τις κοινοτικές Οδηγίες, μεγάλες ενότητες άρθρων του είχαν καταργηθεί), και **(2)** να διαμορφωθεί ένα ορθολογικό, λειτουργικό και συμβατό με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση της χώρας νομικό πλαίσιο.

Με τον Κώδικα επιτυγχάνονται: **α)** η συγκέντρωση και συστηματοποίηση των διατάξεων της μεταναστευτικής νομοθεσίας, γεγονός που συμβάλλει στην ευκολότερη κατανόηση του σχετικού νομικού πλαισίου από τον κάθε ενδιαφερόμενο, στην κατοχύρωση και ενίσχυση των δικαιωμάτων, αλλά και στη διευκόλυνση των αρμοδίων υπηρεσιών, και **β)** στοχευμένες παρεμβάσεις στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο σε κρίσιμης σημασίας ζητήματα, όπως η προώθηση των υπηρεσιών μιας στάσης, η απλοποίηση διαδικασιών και ο περιορισμός του αριθμού των τύπων άδειας διανομής που μειώνει το λειτουργικό κόστος των υπηρεσιών, η επανεξέταση των όρων πρόσβασης στην αγορά εργασίας και η καλλιέργεια φιλικού κλίματος για επενδύσεις από πολίτες τρίτων χωρών, η προώθηση του καθεστώτος επί μακρόν διαμένοντος για τους πολίτες τρίτων χωρών που

διαμένουν μακροχρόνια στην Ελλάδα και η υιοθέτηση ενός ειδικού ευνοϊκού καθεστώτος διαμονής για τη «δεύτερη γενιά».

Στην ουσία οι παρεμβάσεις στο πεδίο της υφιστάμενης νομοθεσίας κινούνται σε **τέσσερις άξονες**. Αναλυτικότερα:

Ο πρώτος άξονας αφορά την απλοποίηση των διαδικασιών. Στόχος των παρεμβάσεων είναι η μείωση του λειτουργικού και διοικητικού φόρτου και κόστους, η καλύτερη εξυπηρέτηση των συναλλασσόμενων και η διευκόλυνση των υπηρεσιών. Αυτό επιτυγχάνεται με την βελτίωση της λειτουργίας των υπηρεσιών μιας στάσης (one-stop shops) και την απεμπλοκή των δήμων από τη διαδικασία αδειοδότησης της διαμονής, με τη μείωση των τύπων άδειας διαμονής από 50 σε 20, με την αύξηση της διάρκειας της τακτικής άδειας διαμονής από ετήσια σε διετή (αρχική άδεια) και από διετή σε τριετή (ανανέωση), με την αποσαφήνιση των διαδικασιών επίδοσης των διοικητικών αποφάσεων, με την καθιέρωση ειδικής διαδικασίας εκτίμησης των λόγων δημόσιας τάξης και ασφάλειας εντός συγκεκριμένης προθεσμίας κ.α.

Ο δεύτερος άξονας αφορά την επανεξέταση των όρων πρόσβασης στην αγορά εργασίας και την καλλιέργεια φιλικού κλίματος για επενδύσεις από πολίτες τρίτων χωρών. Στόχος είναι ο αποτελεσματικότερος και συνολικότερος έλεγχος της αγοράς εργασίας σε συνάρτηση με τις σημερινές συνθήκες και τις πραγματικές ανάγκες επιμέρους κλάδων, αλλά και ευρύτερα της εθνικής οικονομίας και η υποβοήθηση του επενδυτικού ενδιαφέροντος φυσικών και νομικών προσώπων με έδρα στο εξωτερικό. Οι παραπάνω στόχοι επιτυγχάνονται με την υιοθέτηση ενός νέου περισσότερο συνεκτικού και ευέλικτου συστήματος μετακλήσεων εργαζομένων, το οποίο σχεδιάζεται σε κεντρικό επίπεδο και επιτρέπει στις αρμόδιες εθνικές αρχές να ελέγχουν τη ροή εισόδου νέων μετακαλούμενων εργαζομένων σύμφωνα με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και της οικονομίας ευρύτερα. **Ταυτόχρονα, υιοθετούνται ειδικές και ευνοϊκού χαρακτήρα ρυθμίσεις ταχείας διαδικασίας εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών (fast track)** στο πλαίσιο πραγματοποίησης ξένων επενδύσεων, ενώ επιχειρείται και η τόνωση της εγχώριας κτηματαγοράς με τις ρυθμίσεις

για τη χορήγηση άδειας διαμονής σε πολίτες τρίτων χωρών που αποκτούν ακίνητα στην Ελλάδα ύψους τουλάχιστον 250.000 ευρώ. **Στον ίδιο άξονα εντάσσονται, τέλος, ρυθμίσεις που αποσκοπούν στον περιορισμό της απώλειας της νόμιμης διαμονής πολιτών τρίτων χωρών που έχουν κατ' αρχήν μακροχρόνια νόμιμη διαμονή στη χώρα και πρόσβαση στην αγορά εργασίας,** με στόχο την καταπολέμηση μορφών άτυπης απασχόλησης. Αυτό επιτυγχάνεται i) με την αύξηση της χρονικής ισχύος των αδειών διαμονής, η οποία συμβάλλει σημαντικά και στην απλούστευση των διαδικασιών και στην εξοικονόμηση ανθρώπινων και υλικότεχνικών πόρων και ii) με την αναμόρφωση του πλαισίου που διέπει την ανανέωση της άδειας διαμονής για εξαρτημένη εργασία και την άσκηση ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας.

Ο τρίτος άξονας αφορά τη μεταβολή των όρων και των προϋποθέσεων πρόσβασης σε μακροχρόνιους τίτλους διαμονής με σκοπό την προώθηση της άδειας διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος (ευρωπαϊκός τίτλος) έναντι των αδειών διαμονής δεκαετούς διάρκειας. Στόχος είναι η διάδοση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος, το οποίο πέραν των αυξημένων δικαιωμάτων και της ίσης μεταχείρισης στην κοινωνική και οικονομική ζωή, παρέχει στους κατόχους της και τη δυνατότητα να κάνουν χρήση, εφόσον το επιθυμούν, του δικαιώματος της ενδοενωσιακής κινητικότητας.

Ο συγκεκριμένος στόχος επιτυγχάνεται στην πράξη ιδίως με τους εξής τρόπους: **(1) τη διατήρηση της άδειας δεκαετούς διάρκειας για όσους μακροχρόνια διαμένοντες** (δεκαετία νόμιμης διαμονής, κατά την τελευταία δωδεκαετία, στη χώρα) **δεν επιθυμούν ή αδυνατούν να αξιοποιήσουν τις προβλέψεις για την άδεια επί μακρόν διαμένοντος, αλλά με κατάργηση της αυτοδίκαιης ανανέωσής της.** Στο πλαίσιο αυτό, η ανανέωση της άδειας διαμονής δεκαετούς διάρκειας μπορεί πλέον να διενεργείται κατ' αρχήν μόνο με τους όρους και τις διαδικασίες της άδειας του επί μακρόν διαμένοντος. Εάν δεν πληρούνται οι συγκεκριμένοι όροι, ο πολίτης τρίτης χώρας, μεταπίπτει σε καθεστώς τριετούς διαμονής, εφόσον πληρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις που αποδεικνύουν

ότι είναι οικονομικά ενεργός, συνεχίζει να διαμένει στην Ελλάδα και δεν αποτελεί βάρος για τα εθνικά συστήματα υγείας και πρόνοιας, **(2) την καθιέρωση τεκμηρίων πλήρωσης των όρων ένταξης από πολίτες τρίτων χωρών που έχουν αναπτύξει ισχυρούς δεσμούς με την Ελλάδα και την ελληνική κοινωνία** (όπως λ.χ. η οικογενειακή σχέση με Έλληνα πολίτη για διάστημα μεγαλύτερο των πέντε ετών και γενικότερα η μακρόχρονη συνεχής νόμιμη διαμονή στη χώρα) & **(3) τη μείωση των εισοδηματικών κριτηρίων για την απόκτηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος.**

Ο τέταρτος άξονας αφορά τη διασφάλιση της νομιμότητας της διαμονής της «δεύτερης γενιάς». Στόχος είναι η δημιουργία ενός προστατευτικού πλαισίου για τη «δεύτερη γενιά», ώστε να μην παραμένει δέσμια των γενικών διαδικασιών και προϋποθέσεων ανανέωσης των αδειών διαμονής, κινδυνεύοντας ανά πάσα στιγμή να απωλέσει τη νομιμότητα της διαμονής της. Παράλληλα διευκολύνεται η ενταξιακή της προοπτική. Σημαντικότερη εν προκειμένω είναι η ρύθμιση που προβλέπει την «άδεια της δεύτερης γενιάς» (άρθρο 109 του Κώδικα).

Τέλος, στον Κώδικα περιέχονται και μεταβατικού χαρακτήρα ρυθμίσεις που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση επειγόντων ζητημάτων που έχουν ανακύψει λόγω της οικονομικοκοινωνικής κρίσης και της αύξησης των προβλημάτων που σχετίζονται με την πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό υιοθετούνται μέτρα όπως η δυνατότητα ανανέωσης άδειας διαμονής με την κατοχή βιβλιαρίου υγείας και η δυνατότητα μετάβασης στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος με μειωμένα εισοδηματικά κριτήρια.

(II) Υπουργικές και κοινές υπουργικές αποφάσεις

Στο πλαίσιο εφαρμογής των ρυθμίσεων του νόμου και βάσει εξουσιοδοτικών διατάξεων, εκδόθηκαν οι εξής υπουργικές αποφάσεις για τη ρύθμιση ειδικότερων ζητημάτων αναφορικά με την είσοδο και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών:

- Η αριθμ. 30651/5.6.2014 κοινή υπουργική απόφαση με θέμα «Καθορισμός κατηγορίας άδειας

διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, καθώς και του τύπου, της διαδικασίας και των ειδικότερων προϋποθέσεων χορήγησής της» (ΦΕΚ 1453 Β').

- Η αριθμ. 30825/6.6.2014 κοινή υπουργική απόφαση με θέμα «Καθορισμός απαιτούμενων δικαιολογητικών για τη χορήγηση εθνικών θεωρήσεων εισόδου και για την χορήγηση και ανανέωση τίτλου διαμονής σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 4251/2014» (ΦΕΚ 1528 Β').

- Η αριθμ.41711/11.8.2014 κοινή υπουργική απόφαση με θέμα «Καθορισμός του αρμόδιου οργάνου και της διαδικασίας βεβαίωσης των προστίμων του Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» (ΦΕΚ 2285 Β').

- Η αριθμ.41712/11.8.2014 κοινή υπουργική απόφαση με θέμα «Καθορισμός ύψους και τρόπου απόδειξης διάθεσης επαρκών πόρων, που προβλέπονται ως προϋπόθεση για τη χορήγηση θεώρησης εισόδου ή χορήγηση/ανανέωση άδειας διαμονής στις διατάξεις του ν.4251/2014». (ΦΕΚ 2285 Β').

- Η αριθμ.49122/8.10.2014 κοινή υπουργική απόφαση με θέμα «Άδειες διαμονής πολιτών τρίτων χωρών, οι οποίοι εισέρχονται στην Ελλάδα για φοίτηση σε Σχολές Εκπαίδευσης χειριστών αεροσκαφών, οι οποίες λειτουργούν με έγκριση της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας». (ΦΕΚ 2657 Β').

- Η αριθμ.51738/10.10.2014 κοινή υπουργική απόφαση με θέμα «Καθορισμός του ελάχιστου αριθμού ημερομισθίων ή ελάχιστου χρονικού διαστήματος ασφάλισης ανά ασφαλιστικό φορέα, των αποδεικτικών στοιχείων για την ανανέωση άδειας διαμονής πολιτών τρίτων χωρών καθώς και ρύθμιση άλλων σχετικών θεμάτων». (ΦΕΚ 2947 Β').

- Η αριθμ. 53821/21.10.2014 κοινή υπουργική απόφαση με θέμα «Καθορισμός του συνόλου των κινδύνων και των καλυπτόμενων παροχών για την κάλυψη πλήρους ασφάλισης ασθένειας των πολιτών τρίτων χωρών που αιτούνται χορήγηση ή ανανέωση άδειας διαμονής και ασφαλίζονται σε ιδιωτικούς ασφαλιστικούς φορείς» (ΦΕΚ 2962 Β').

- Η αριθμ.53969/22.10.2014 κοινή υπουργική απόφαση με θέμα «Καθορισμός ύψους επένδυσης, αρμόδιας υπηρεσίας και δικαιολογητικών για την υπαγωγή στις διατάξεις της παρ. Α του άρθρου 16 του Ν 4251/2014, καθώς και του

αριθμού των αδειών διαμονής φυσικών προσώπων που είναι απαραίτητες για την εύρυθμη λειτουργία της επένδυσης» (ΦΕΚ 2928 Β').

- Η αριθμ.58211/20.11.2014 κοινή υπουργική απόφαση με θέμα «Ορισμός των κριτηρίων ένταξης που απαιτούνται κατά την εξέταση αιτημάτων οικογενειακής επανένωσης» (ΦΕΚ 3119 Β').

- Η αριθμ.66224/22.12.2014 κοινή υπουργική απόφαση με θέμα «Καθορισμός ειδικότερων ζητημάτων σχετικά με τη διαδικασία καθορισμού του όγκου εισδοχής πολιτών τρίτων χωρών και τη διαδικασία μετάκλησης για εξαρτημένη εργασία, εποχική απασχόληση, απασχόληση αλιεργατών και υψηλής ειδίκευσης». (ΦΕΚ 7 Β').

(III) Έκδοση εγκυκλίων

Για την ορθή εφαρμογή όλων των ανωτέρω έχουν εκδοθεί ερμηνευτικές εγκύκλιοι και διευκρινιστικά έγγραφα. Ειδικότερα, εντός του 2014 εκδόθηκαν οι εξής εγκύκλιοι:

- Εγκύκλιοι 1 και 2/2014 αναφορικά με την παράταση ισχύος αδειών διαμονής των πολιτών τρίτων χωρών.

- Εγκύκλιος 12/2014 αναφορικά με την παροχή οδηγιών για την ορθή εφαρμογή των διατάξεων του Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης που ισχύουν από την ημερομηνία δημοσίευσής του, ήτοι των παραγράφων 11 και 12 του άρθρου 138 του Ν 4251/2014.

- Εγκύκλιος 33/2014 αναφορικά με την εφαρμογή του ηλεκτρονικού παραβόλου.

(IV) Ενωσιακές δεσμεύσεις της χώρας μας στον τομέα της νόμιμης μετανάστευσης, καθώς και συναφείς εξελίξεις κατά το έτος αναφοράς:

(1) Οδηγία 2014/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τους όρους και τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία: η Οδηγία, η επεξεργασία της οποίας ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2010 στην αρμόδια ΟΕ του Συμβουλίου, στοχεύει στον προσδιορισμό κοινών όρων και προϋποθέσεων εισδοχής και προσωρινής διαμονής πολιτών

τρίτων χωρών με σκοπό την απασχόληση εποχιακής εργασίας και ενός ελάχιστου κοινού πλαισίου δικαιωμάτων για αυτή την κατηγορία των εργαζομένων. Στις 23.10.2013 επετεύχθη πολιτική συμφωνία επί της Οδηγίας. Σημειώνεται, ότι επί Ελληνικής Προεδρίας ολοκληρώθηκαν οι διαδικασίες και στις αρχές του 2014 (Φεβρουάριος) δημοσιεύτηκε η Οδηγία στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σημειώνεται, ότι, έχει οριστικοποιηθεί το σχέδιο νόμου για την ενσωμάτωση της Οδηγίας στο εθνικό δίκαιο και αναμένεται να κατατεθεί στο Ελληνικό Κοινοβούλιο άμεσα.

(2) Οδηγία 2014/66/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τους όρους εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο ενδο-επιχειρησιακής μετάθεσης: η Οδηγία, η επεξεργασία της οποίας ξεκίνησε επίσης τον Σεπτέμβριο του 2010, στοχεύει: (α) στη δημιουργία ενός κοινού πλαισίου κανόνων για μία νέα ταχεία διαδικασία εισόδου και διαμονής (για τρία έτη ή ένα έτος κατά κατηγορία) σε ορισμένες κατηγορίες προσωπικού υψηλής εξειδίκευσης («manager / διευθύνων στέλεχος», «specialist / ειδικός» και «graduate trainee / ασκούμενος μεταπτυχιακού επιπέδου» αντίστοιχα) στο πλαίσιο της ενδο-επιχειρησιακής κινητικότητας, (β) στην πρόβλεψη ευνοϊκότερων (ελκυστικότερων – σε σχέση με τα δικαιώματα άλλων κατηγοριών υπηκόων τρίτων χωρών) όρων διαμονής και δικαιωμάτων για τις τρεις κατηγορίες και τα μέλη των οικογενειών τους και (γ) στην πρόβλεψη απλών και σύντομων διαδικασιών κινητικότητας εντός των κ-μ της ΕΕ. Τον Μάιο του 2012 δόθηκε εντολή και ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με στόχο την επίτευξη πολιτικής συμφωνίας. Πολιτική συμφωνία μεταξύ Συμβουλίου και Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επετεύχθη μετά από ιδιαίτερα επίπονες διαπραγματεύσεις (ιδίως επί Ελληνικής Προεδρίας), ενώ η Οδηγία υιοθετήθηκε και δημοσιεύθηκε (επί Ελληνικής Προεδρίας) τον Μάιο του 2014.

(3) Πρόταση Οδηγίας (αναδιτύπωση) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ) και του Συμβουλίου σχετικά με την εισδοχή και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας, των σπουδών, της ανταλλαγής μαθητών, της αμειβό-

μενης και μη εκπαίδευσης, του εθελοντισμού και της εσωτερικής άμισθης βοήθειας: η εν λόγω πρόταση Οδηγίας στοχεύει στην αναδιάρθρωση των Οδηγιών για τις σπουδές και τους ερευνητές, η δε επεξεργασία της ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2013 και στοχεύει στα ακόλουθα: (α) να καταστούν τα υφιστάμενα ενωσιακά νομοθετικά εργαλεία πιο ευέλικτα και αποτελεσματικά πλέον, (β) να μετατραπούν οι δυνητικές διατάξεις της Οδηγίας για τους σπουδαστές, τους εθελοντές και τους άμισθους ασκούμενους σε υποχρεωτικές και (γ) να εισαχθούν δύο νέες κατηγορίες ΥΤΧ (οι έμμισθοι ασκούμενοι και οι εσωτερικοί άμισθοι βοηθοί - au pair). Λίγο πριν τη λήξη της θητείας της Ιταλικής Προεδρίας ολοκληρώθηκε η επεξεργασία της πρότασης στο Συμβούλιο, ενώ στο παρόν στάδιο (Λεττονική Προεδρία) πραγματοποιούνται συναντήσεις (Τρίλογος & τεχνικές συναντήσεις), ώστε να επιτευχθεί συμφωνία μεταξύ Συμβουλίου και Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ). Σημειώνεται, ότι η υπηρεσία μας, κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Προεδρίας, άσκησε την Προεδρία της αρμόδιας ΟΕ «Μετανάστευση, Ένταξη και Απομάκρυνση» με στόχο την, στο μέτρο του δυνατού λόγω χρονικών περιορισμών, πρόοδο των συζητήσεων επί της πρότασης Οδηγίας.

(4) Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων.

Η πλέον σημαντική προτεραιότητα της Ελληνικής Προεδρίας στον τομέα της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων ήταν η προώθηση των συζητήσεων για την υιοθέτηση, από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ιουνίου του 2014, των κατευθυντηρίων γραμμών για τους τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων. Η Ελληνική Προεδρία, λαμβάνοντας υπόψη όλη τη σχετική προεργασία, ξεκίνησε τον Ιανουάριο (Αθήνα, 23 & 24), στο πλαίσιο του Άτυπου Συμβουλίου Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων, έναν ευρύ και διαφανή διάλογο με τα κ-μ, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς και όλους τους σχετικά εμπλεκόμενους φορείς. Η διαδικασία αυτή ολοκληρώθηκε στο Συμβούλιο Υπουργών ΔΕΥ της 5ης και 6ης Ιουνίου 2014 (Λουξεμβούργο) και ακολούθως το

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προσδιόρισε τις κατευθυντήριες γραμμές στην Σύνοδο της 27^{ης} και 28^{ης} Ιανουαρίου 2014.

(V) Δράσεις σε σχέση με τις υποχρεώσεις σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και ευρύτερο διεθνές επίπεδο:

- Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης (ΕΔΜ)

Το ΕΔΜ στόχο έχει την παροχή στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στα κ-μ της Ε.Ε., **αντικειμενικών, αξιόπιστων, συγκρίσιμων, και επικαιροποιημένων δεδομένων** για τη **μετανάστευση και το άσυλο**, ώστε να στηριχτεί η χάραξη της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και κατ'επέκταση, των εθνικών πολιτικών των κ-μ στους τομείς αυτούς.

Οι μελέτες που εκπονούνται στο πλαίσιο του δικτύου είναι δύο ειδών: α) Κύρια μελέτη (main study): Εκπονείται μία κατά έτος και περιλαμβάνει αναλυτική επισκόπηση ενός θέματος, και β) Εστιασμένη Μελέτη (focused study): Οι μελέτες αυτές εστιάζουν στη διερεύνηση ενός φαινομένου και αποσκοπούν στην παροχή εύκολα προσβάσιμων, σύντομων και εστιασμένων πληροφοριών. Στο πλαίσιο των δράσεων του ΕΔΜ το 2014, εκπονήθηκαν τέσσερις εστιασμένες μελέτες με τις εξής θεματικές: 1^η Εστιασμένη 2014: «The use of detention and alternatives to detention in the context of immigration policies (Greece)», 2^η Εστιασμένη 2014: «Good Practices in the return and reintegration of irregular migrants: Member States' entry bans policy & use of readmission agreements between Member States and third countries», 3^η Εστιασμένη 2014: «Policies, practices and data on unaccompanied minors in 2014» και 4^η Εστιασμένη 2014: «Admitting third-country nationals for business purposes».

Παράλληλα εκπονείται η Ετήσια Έκθεση Πολιτικής για τη Μετανάστευση και το Άσυλο με στόχο την αναλυτική παρουσίαση των σημαντικότερων πολιτικών συζητήσεων, των νομικών εξελίξεων, τον τρόπο εφαρμογής του δικαιού αλλά και των διοικητικών πρακτικών των συμμετεχόντων κρατών μελών στον τομέα της μετανάστευσης και του ασύλου.

Επιπρόσθετα, πέραν των τακτικών υποχρεώσεων του Υπουργείου μας σε σχέση με τις υποχρεώσεις του Δικτύου, έχουν διεξαχθεί στην χώρα μας δύο Εθνικά Συνέδρια EMN (2012 και 2013) με στόχο την ανταλλαγή απόψεων επί ζητημάτων μείζονος μεταναστευτικού ενδιαφέροντος.

Υπογραμμίζεται τέλος, ότι επί Ελληνικής Προεδρίας και ως συνέπεια της επιτυχημένης πορείας της ελληνικής παρουσίας στο δίκτυο, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια, πραγματοποιήθηκε, κατόπιν πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το Ετήσιο Ευρωπαϊκό Συνέδριο του δικτύου στις 12 και 13 Ιουνίου 2014 στην Αθήνα με τίτλο «Irregular Migration and Return: Challenges and Practices». Η θεματική του Συνεδρίου επικεντρώθηκε κυρίως στα ζητήματα επιστροφής και επανεισδοχής των παράνομων μεταναστών στις χώρες προέλευσης ή/και διέλευσης, καθώς και σε θέματα που αφορούν την κράτηση αλλά και τις εναλλακτικές πολιτικές για την κράτηση.

- Πρόγραμμα Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη Euromed Migration III

Επί Ελληνικής Προεδρίας διοργανώθηκε συνάντηση εμπειρογνομόνων στο Ζάππειο Μέγαρο για τη νόμιμη μετανάστευση (6-7 Μαρτίου 2014) με τίτλο Legal Migration Peer-to-Peer Meeting on «Enhancing labour migration cooperation in the Euro-Mediterranean region», στο πλαίσιο του Προγράμματος Ευρωμεσογειακής συνεργασίας για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη EUROMED Migration III, σε συνεργασία με το Διεθνές Κέντρο για την Ανάπτυξη Μεταναστευτικής Πολιτικής. Τονίζεται, ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα εντάσσεται στην πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Σφαιρική Προσέγγιση για τη Μετανάστευση και συνεισφέρει στην υλοποίηση των δράσεων, οι οποίες αποφασίστηκαν, σε πολιτικό επίπεδο, κατά την πρώτη Σύνοδο Υπουργών Εσωτερικών των χωρών της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας για τη Μετανάστευση, που διεξήχθη επί Πορτογαλικής Προεδρίας (Al Garve, 18.-19.11.2007).

Οι θεματικές που καλύπτονται στο πλαίσιο του ανωτέρω Προγράμματος είναι **i)** μετανάστευση και εργασία, **ii)** μετανάστευση και ανάπτυξη και **iii)**

παράνομη μετανάστευση. Για κάθε μια από αυτές τις θεματικές, προβλέπονται συναντήσεις (peer to peer meetings) και σεμινάρια (trainings).

3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΎΝΤΑΞΗ

Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών (εφεξής ΕΤΕ) η Διεύθυνση Κοινωνικής Ένταξης (νυν Τμήμα Κοινωνικής Ένταξης σύμφωνα με το Π.Δ.105/2014-ΦΕΚ/τ.Α' /28.08.2014) ως Υπεύθυνη Αρχή του ΕΤΕ, προώθησε συγκεκριμένα μέτρα και δράσεις ένταξης νομίμως διαμενόντων μεταναστών. Οι δράσεις που υλοποιήθηκαν εντός του 2014 και χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΤΕ (υπό το Ετήσιο Πρόγραμμα 2012 και συνολικού προϋπολογισμού **1.112.069,58 €**) είναι οι κάτωθι:

- **Δράση 1.1/12 Πληροφόρηση-Εξυπηρέτηση πολιτών τρίτων χωρών (π.τ.χ.).**

- ✓ **Έργο 1.1.α/12:** Γραφεία παροχής υποστήριξης κατά των διακρίσεων σε π.τ.χ.

- **Δράση 1.2/12 Ευαισθητοποίηση κοινωνίας υποδοχής σε θέματα που άπτονται της ένταξης των μεταναστών – ενδυνάμωση των νομίμως διαμενόντων π.τ.χ.**

- ✓ **Έργο 1.2.γ/12:** Προώθηση της διαπολιτισμικής μεσολάβησης σε επιλεγμένα νοσοκομεία.

- ✓ **Έργο 1.2.ε/12:** Ενημερωτική εκστρατεία με στόχο την ευαισθητοποίηση των νέων και την ενημέρωσή τους για την εμπορία ανθρώπων.

- **Δράση 4.1/12 Δημιουργία Δικτύων Συνεργασίας.**

- ✓ **Έργο 4.1.α/12:** Ανάπτυξη Δικτύων συνεργασίας μεταξύ εκπροσώπων κρατών-μελών της Μεσογείου για την ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών.

- ✓ **Έργο 4.1.β/12:** Ανάπτυξη Δικτύων συνεργασίας μεταξύ εκπροσώπων των ΣΕΜ και άλλων παρεμφερών οργανώσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Επιπρόσθετα, η Δ/νση Κοινωνικής Ένταξης κατά το έτος 2014 συμμετείχε στην προετοιμασία του Πολυετούς Προγράμματος του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (εφεξής ΤΑΜΕ), σε ό,τι αφορά τον δεύτερο Πυλώνα του ΤΑΜΕ για την Ένταξη Υπηκόων Τρίτων Χωρών και τη Νόμιμη Μετανάστευση. Στο πλαίσιο

του εν λόγω Πυλώνα οι Εθνικές Στρατηγικές Προτεραιότητες αφορούν τους εξής τρεις (3) άξονες:

- Μέτρα δημιουργίας ικανοτήτων: οικοδόμηση βιώσιμων οργανωτικών δομών για την ένταξη και τη διαχείριση της πολυμορφίας, σε επίπεδο ΟΤΑ α' βαθμού.

- Προγράμματα και δράσεις ένταξης σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο: Έμφαση: α) στη γλωσσική – επαγγελματική κατάρτιση, την εκπαίδευση και την ενημέρωση, β) στην προαγωγή της διαπολιτισμικότητας.

- Προγράμματα και δράσεις πριν από την αναχώρηση: Ενίσχυση σχέσεων της Ελλάδας με συγκεκριμένες χώρες προέλευσης των πολιτών τρίτων χωρών (κυρίως χώρες με τις οποίες η Ελλάδα έχει υπογράψει συμφωνίες κινητικότητας) με στόχο την προετοιμασία τους για ευκολότερη ένταξη στην κοινωνία υποδοχής.

Υπογραμμίζεται, ότι **η Ελληνική Προεδρία έθεσε, μετά από αρκετά έτη, στις συζητήσεις του Συμβουλίου Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων το ζήτημα της κοινωνικής ένταξης των νομίμως διαμενόντων στα κράτη μέλη της ΕΕ πολιτών τρίτων χωρών**, σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης στην Ευρώπη. Συγκεκριμένα, μετά από μια μακρά και εποικοδομητική συζήτηση, το Συμβούλιο κατά τη σύνοδο της 5^{ης} και 6^{ης} Ιουνίου 2014 υιοθέτησε σχετικά Συμπεράσματα. Τα συμπεράσματα αυτά, δέκα χρόνια μετά την υιοθέτηση των Κοινών Βασικών Αρχών για την Ένταξη, έρχονται να προσδιορίσουν νέους τομείς στους οποίους θα διερευνηθεί η αναγκαιότητα ανάπτυξης πολιτικών και δράσεων στον τομέα της ενσωμάτωσης. Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει εδώ στο συμπέρασμα, ότι πρέπει να γίνουν περισσότερες προσπάθειες για τη διασφάλιση των βασικών αξιών των ευρωπαϊκών κοινωνιών, την αντιμετώπιση των προκαταλήψεων και το σεβασμό της διαφορετικότητας, ούτως ώστε να ενισχυθεί η ανεκτικότητα και να καταπολεμηθούν οι διακρίσεις στις ευρωπαϊκές κοινωνίες.

Επιπλέον, στο πλαίσιο του 7ου Παγκόσμιου Φόρουμ για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη (Global Forum on Migration and Development – GFMD), που πραγματοποιήθηκε στην Στοκχόλμη στις 14-16.5.2014, η Ελλάδα συμπροέδρευσε – εκπροσωπούμενη από την Προϊσταμένη της Δ/νσης Κοινωνικής Ένταξης – με το Εκουαδόρ στην

Στρογγυλή Τράπεζα (RT) 3.1 με θέμα «Η ενίσχυση των μεταναστών, των νοικοκυριών τους και των κοινοτήτων για βελτίωση των αποτελεσμάτων της κοινωνικής ανάπτυξης».

Τα αποτελέσματα της εν λόγω Στρογγυλής Τράπεζας ήταν:

- Η επιβεβαίωση της ανάγκης να προασπιστούν τα δικαιώματα των μεταναστών καθώς και η πρόσβασή τους σε ευκαιρίες προκειμένου να επιτευχθεί η ενδυνάμωσή τους.

- Η επιβεβαίωση της διαπίστωσης ότι οι βασικοί πυλώνες προκειμένου να επιτευχθεί η ενδυνάμωση των μεταναστών είναι **α)** η κατάλληλη πληροφόρηση τόσο των μεταναστών, όσο και όσων εμπλέκονται με τη μετανάστευση, **β)** η παρουσία των μεταναστών στο δημόσιο χώρο και λόγω και γ) η διατήρησης των δεσμών τους με τις οικογένειες και τις χώρες προέλευσής τους.

- Η ανταλλαγή καλών πρακτικών μεταξύ συμμετεχόντων (που κινήθηκε στην κατεύθυνση των προαναφερθέντων διαπιστώσεων) καθώς και η διατύπωση κάποιων επισημάνσεων για την καταπολέμηση της ξενοφοβίας και του ρατσισμού που παρακωλύουν την ενεργή παρουσία των μεταναστών σε κάποιες χώρες υποδοχής.

Τέλος, αναφέρεται εδώ η έκδοση της ΚΥΑ 32535/2014 (ΦΕΚ 3531/τ.Β'/30.12.2014) με την οποία τροποποιείται η ΚΥΑ 59252/2013 (ΦΕΚ 946/τ.Β'/23.12.2013) και παρατείνεται η διάρκεια της επιδότησης του ενοικίου των κατοικιών των παλιννοστούντων ομογενών μέχρι 31-12-2014.

Η ως άνω αναφερόμενη παράταση:

- εκδόθηκε σε συνέχεια του ν.2790/2000 (ΦΕΚ24/τ.Α'/16.02.2000), «Αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση και άλλες διατάξεις» και της ΚΥΑ 2780/04 (ΦΕΚ419/τ.Β'/01.03.2004) με τον οποίο καθορίστηκαν οι προϋποθέσεις και τα κριτήρια για την επιδότηση ενοικίου των κατοικιών των παλιννοστούντων ομογενών,

- αφορά την επιδότηση ενοικίου στην ελεύθερη αγορά, προκειμένου να υποστηριχθούν οικογένειες παλιννοστούντων ομογενών που αδυνατούσαν να αποκτήσουν τη δική τους στέγη έστω και με δάνειο, και

- αφορά κατά κύριο λόγο τις περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης αλλά και την Αττική και είναι η 12η που δίνεται.

2. Ετήσια Έκθεση Υπουργείου Εξωτερικών

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 2014

I. Δραστηριότητες Δ4 Δ/νσεως Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατά το 2014

Ο τομέας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παρέμεινε και κατά το 2014, ιδιαίτερα σημαντικός, λόγω της άμεσης διασύνδεσής του με τα διεθνή πολιτικά ζητήματα και τις εξελισσόμενες κρίσεις διεθνώς, καθώς και εξ αιτίας του γεγονότος ότι ολοένα και περισσότερα κράτη θέτουν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο επίκεντρο της εξωτερικής τους πολιτικής.

Η Δ4 Διεύθυνση παρακολουθεί τα όργανα του ΟΗΕ, τα οποία καλύπτουν γενικές ή ειδικές πτυχές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Μεταξύ αυτών, συμπεριλαμβάνονται η Τρίτη Επιτροπή της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών και το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ίδιου Οργανισμού. Επίσης, παρακολουθεί το έργο των συμβατικών οργάνων ελέγχου υπό τα Διεθνή Σύμφωνα για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα και υπό τις Διεθνείς Συμβάσεις για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων, κατά των Βασανιστηρίων, για τα Δικαιώματα της Γυναίκας και του Παιδιού.

Στο σύνολο των θεμάτων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που απασχολούν τα οικεία όργανα των Ηνωμένων Εθνών, το Υπουργείο Εξωτερικών διαδραματίζει ρόλο συντονιστή των διαφόρων συναρμοδίων Υπουργείων.

Ειδικότερα, για το έτος 2014 (κατά το α' εξάμηνο του οποίου, η χώρα μας άσκησε την Προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης):

1. Παρακολούθηση των εργασιών: α) ης Τρίτης Επιτροπής της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών και β) του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΣΑΔ)

α) Αποτελέσματα εργασιών Τρίτης Επιτροπής 69ης Συνόδου ΓΣΗΕ – Δραστηριότητα χώρας μας:

Η Τρίτη Επιτροπή, κατά τη διάρκεια των εργασιών της για το έτος 2014, υιοθέτησε 62 Αποφάσεις, οι οποίες στη συνέχεια υιοθετήθηκαν από την Ολομέλεια της Γενικής Συνέλευσης, μαζί με τρεις - συναφούς θεματολογίας - αποφάσεις, οι οποίες υπεβλήθησαν απ' ευθείας στην Ολομέλεια. Στο σύνολο των 65 Αποφάσεων, οι 17 εξ αυτών δεν κατέστη δυνατόν να υιοθετηθούν με consensus, με αποτέλεσμα να διεξαχθούν ισάριθμες ψηφοφορίες.

Τέσσερις Αποφάσεις υπεβλήθησαν για πρώτη φορά: «Προστασία παιδιών από εκφοβισμό ("bullying")» από το Μεξικό, «Παιδιά και Έφηβοι Μετανάστες» από τις Ονδούρα, Γουατεμάλα και Ελ Σαλβαδόρ, «Παγκόσμια Ημέρα Δεξιότητων Νέων» από την Σρι Λάνκα και «Παγκόσμια Ημέρα για τον Αλμπινισμό» από την Σομαλία.

- Προτεραιότητες ΕΕ

Οι βασικοί στόχοι της ΕΕ θεωρούνται ότι εκπληρώθηκαν με επιτυχία. Υιοθετήθηκε με consensus - για τρίτο συνεχές έτος - η απόφαση για την κατάσταση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Μυανμάρ, ενώ η αντίστοιχη για τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας (ΛΔΚ), αν και κατόπιν ψηφοφορίας, συμπεριέλαβε ισχυρό λεκτικό σχετικά με την εξέταση του ζητήματος στο Συμβούλιο Ασφαλείας και το ενδεχόμενο παραπομπής στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Επίσης, η απόφαση για την «Αναστολή εκτελέσεων θανατικής ποινής» συγκέντρωσε μεγαλύτερο αριθμό συγκληδόμενων και θετικών ψήφων σε σχέση με την προ διετίας υιοθέτησή της. Εξ άλλου, θετικά αποτιμάται η υιοθέτηση, με consensus, της απόφασης για «Ελευθερία Θρησκείας και Πίστης», της οποίας η διαπραγμάτευση διεξήχθη παράλληλα με την αντίστοιχη Απόφαση του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας («Καταπολέμηση μισαλλοδοξίας, αρνητικών στερεοτύπων, στιγματισμού, διακρίσεων, υποκίνησης βίας για λόγους θρησκείας ή πίστης»), καθώς και η εντέλει συναινετική υιοθέτηση της Απόφασης για τα «Δικαιώματα του Παιδιού», που υποβλήθηκε σε συνεργασία με την GRULAC.

Υπεβλήθησαν, επιτυχώς, οκτώ εθνικές πρωτοβουλίες επιμέρους κ-μ ΕΕ, μεταξύ των οποίων και η ελληνική για την «*Ασφάλεια των δημοσιογράφων και το ζήτημα της ατιμωρησίας*», η οποία είχε υιοθετηθεί πέρυσι για πρώτη φορά.

Η ενότητα της ΕΕ διατηρήθηκε, με δύο εξαιρέσεις, κατά την πρακτική των τελευταίων ετών: η απόφαση «Παγκόσμια κλήση συγκεκριμένης δράσης προς ολική εξάλειψη του ρατσισμού, των φυλετικών διακρίσεων, της ξενοφοβίας και της μισαλλοδοξίας, καθώς και ολοκληρωμένης εφαρμογής και συνέχειας Διακήρυξης και Προγράμματος Δράσης Durban», την οποία προώθησε η Νότια Αφρική εκ μέρους των G77, καταψηφίστηκε από 4 κ-μ ΕΕ (Η.Β., Γαλλία, Γερμανία και Τσεχία), ενώ υπόλοιπα κ-μ απέσχον. Επίσης, στην - κουβανικής πρωτοβουλίας - απόφαση «Δικαίωμα στην Ανάπτυξη», η ψήφος της ΕΕ τριχοτομήθηκε, με 11 κ-μ να υπερψηφίζουν (συμπεριλαμβανομένης της χώρας μας), 16 να απέχουν και το Η.Β. να καταψηφίζει.

Ως προς συγκηδεμόνευση και στάση σε ψηφοφορίες, από πλευράς χώρας μας ακολουθήθηκε η πρακτική των παρελθόντων ετών, λαμβάνοντας υπ' όψιν και τις διαμορφούμενες τάσεις εντός της ΕΕ. Επίσης, η Ελλάδα πραγματοποίησε παρέμβαση σε γενική συζήτηση για ανθρώπινα δικαιώματα, προβαίνοντας, επίσης και σε τοποθέτηση επί του Κυπριακού. Εξ άλλου, συνετάχθη από ελληνικής πλευράς, παρέμβαση ΕΕ, στο πλαίσιο του διαδραστικού διαλόγου με την Ειδική Εισηγήτρια για τα πολιτιστικά δικαιώματα, κα Farida Shaheed, ενώ παρεσχέθη η συνδρομή μας σε Αντιπροσωπεία ΕΕ, κατά εντατικές προσπάθειες προσέγγισης ("outreach") διαφόρων κρατών, στην πορεία για την υιοθέτηση της απόφασης για την «*Αναστολή εκτελέσεων θανατικής ποινής*».

Ως έχει ήδη αναφερθεί, σημαντικότερη δραστηριότητα της χώρας μας στις εργασίες της Τρίτης Επιτροπής, μπορεί να θεωρηθεί η υιοθέτηση με consensus, για δεύτερη συνεχή χρονιά, της Απόφασης σχετικά με την «*Ασφάλεια των δημοσιογράφων και το ζήτημα της ατιμωρησίας*», η οποία συγκέντρωσε 82 συγκηδεμόνες, δηλαδή έξι περισσότερους από πέρυσι. Σημειώνεται ότι, εφέτος, στους βασικούς συγκηδεμόνες (main sponsors) που πλαισίωσαν τη χώρα μας στην προώθηση της Απόφασης, ήτοι Αργεντινή, Αυσ-

στρία, Κόστα Ρίκα και Τυνησία, προστέθηκε και η Γαλλία.

Στο πλαίσιο αυτό, κατόπιν πρωτοβουλίας της χώρας μας, διοργανώθηκε εκδήλωση, επ' ευκαιρία της ανακήρυξης της 2^{ας} Νοεμβρίου ως *Παγκόσμιας Ημέρας για τον Τερματισμό της Ατιμωρησίας για Εγκλήματα κατά των Δημοσιογράφων*, βάσει της περυσινής απόφασης. Η εκδήλωση, η οποία διεξήχθη στις 3/11/2014, στα Ηνωμένα Έθνη, σε συνεργασία με την UNESCO και τους βασικούς συγκηδεμόνες, έλαβε τη μορφή συζήτησης / πάνελ, με τη συμμετοχή εδώ επικεφαλής Αντιπροσωπειών, ακαδημαϊκών και εκπροσώπων ΜΚΟ.

- Συμπεράσματα

- Η διαφορά αντιλήψεων μεταξύ δυτικών και αναπτυσσόμενου κόσμου κλιμακώθηκε, σε περιπτώσεις που σχετίζονταν με έννοιες σεξουαλικών και αναπαραγωγικών δικαιωμάτων και λειτουργήσε ιδιαίτερα αντιπαραγωγικά, σε διάφορες Αποφάσεις, των οποίων η διαπραγμάτευση συνάντησε πλείστες δυσκολίες. Εξ ίσου ισχυρή ήταν η αντίθεση Αντιπροσωπειών της Αφρικής και μουσουλμανικών χωρών, σε προσθήκη αναφορών για απαγόρευση διακρίσεων βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού. Η αντίθεση έφτασε ενίοτε έως το σημείο υποβολής «επιθετικών» τροπολογιών (οι οποίες πάντως καταψηφίστηκαν), σε Αποφάσεις που προωθούσαν δυτικές χώρες, όπως σε εκείνες για «*Δικαιώματα παιδιού*» και για «*Εξωδικαστικές, συνοπτικές ή αυθαίρετες εκτελέσεις*».

Η ανωτέρω αντιπαράθεση φαίνεται να υποσκάπτει την επιθυμητή συνεργασία μεταξύ ΕΕ και Αφρικής, στο πλαίσιο της Τρίτης Επιτροπής, πράγμα που λειτουργεί αποπροσανατολιστικά ως προς την αναζήτηση πεδίων συναινετικής προσέγγισης σε άλλες πτυχές της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- Η κρίση στην Ουκρανία μεταφέρθηκε στις εργασίες της Τρίτης Επιτροπής, μέσω συχνών έντονων αντιπαραθέσεων των Αντιπροσωπειών Ρωσίας και Ουκρανίας, ανεξαρτήτως θεματολογίας απόφασης. Τουτό δεν επηρέασε τη συνεργασία ΕΕ - Ρωσίας, ειδικά αφ' ότου απετράπη η καταψήφιση από ορισμένα κ-μ ΕΕ, της ρωσικής

Απόφασης για «Καταπολέμηση της εξύμνησης του ναζισμού, του νεοναζισμού και άλλων πρακτικών που συμβάλλουν στην υποδαύλιση σύγχρονων μορφών ρατσισμού, φυλετικών διακρίσεων, ξενοφοβίας και σχετικής μισαλλοδοξίας» (η Ουκρανία ήταν μεταξύ των τριών κρατών που καταψήφισαν).

- Τελευταίως, πυκνώνουν οι εκκλήσεις για εξορθολογισμό των εργασιών της Τρίτης Επιτροπής, έναντι του καταγραφόμενου «πληθωρισμού» Αποφάσεων και της προώθησης νέων πρωτοβουλιών με αλληλεπικαλυπτόμενη θεματολογία. Η ΕΕ, πρωτοστατώντας στις προσπάθειες αυτές, επεχείρησε - χωρίς επιτυχία - να αποτρέψει την υποβολή των αποφάσεων για «Προστασία παιδιών από εκφοβισμό ("bullying")» και για «Παιδιά και έφηβους μετανάστες», συμπεριλαμβάνοντάς τις στην οmnibus Απόφαση για τα «Δικαιώματα του Παιδιού».

Συναφώς, συχνά διατυπώνεται το αίτημα για ανάγκη υποβολής των Αποφάσεων ανά διετία και όχι ετησίως, ειδικά εάν συμπίπτουν με αντίστοιχες πρωτοβουλίες στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στη Γενεύη.

β) Συμμετοχή σε Συνόδους ΣΑΔ

Κατά το 2014, το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΣΑΔ) των Ηνωμένων Εθνών, υιοθέτησε αριθμό ρεκόρ (άνω των 100) ψηφισμάτων και Προεδρικών Δηλώσεων, κατά τις τρεις τακτικές Συνόδους του (βλ. κατωτέρω), ενώ συνήλθε και τρεις φορές εκτάκτως, για **α)** την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία (Ιανουάριος), **β)** την κρίση στη Γάζα (Ιούλιος) και **γ)** την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράκ, λόγω της εκεί δράσης της τρομοκρατικής οργάνωσης ISIL (Σεπτέμβριος).

Το Συμβούλιο πραγματοποίησε, κατά τη διάρκεια του 2014, τρεις τακτικές Συνόδους, την 25^η, την 26^η και την 27^η, στις εργασίες των οποίων η Ελλάδα συμμετέσχε ενεργά. Ειδικότερα:

i. 25^η Σύνοδος ΣΑΔ (3-28/3/2014):

Με βεβαρυμένο πρόγραμμα, αυτή περιελάμβανε: Τμήμα Υψηλού Επιπέδου (με τη συμμετοχή

του Προέδρου της Τυνησίας και πολλών Υπουργών Εξωτερικών), 35 διαδραστικούς διαλόγους, πάνελ με ποικίλη θεματολογία, γενικές συζητήσεις επί της η.δ., υιοθέτηση 40 ψηφισμάτων (τα περισσότερα με συναίνεση / χωρίς ψηφοφορία), δύο Δηλώσεις του Προέδρου του ΣΑΔ και εκφώνηση άνω των 10 διαπεριφερειακών / κοινών δηλώσεων από ad hoc ομάδες κρατών. Στο περιθώριο της Συνόδου, διεξήχθησαν περί τις 15 παράλληλες εκδηλώσεις από κ-μ και ΜΚΟ. Επίσης, υιοθετήθηκαν οι εκθέσεις 15 χωρών, στο πλαίσιο της Οικουμενικής Περιοδικής Αξιολόγησης (UPR). Σημειώνεται ότι, το 2014, από πλευράς ΕΕ, εξελέγησαν ως νέα μέλη του ΣΑΔ η Γερμανία, το Ην. Βασίλειο, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ιρλανδία, η Ρουμανία, η Εσθονία, η Τσεχία και η Αυστρία.

Ιδιαίτερου ελληνικού ενδιαφέροντος ήταν η παρουσίαση της Έκθεσης, για τη χώρα μας, του ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα για τις επιπτώσεις του εξωτερικού χρέους των κρατών στα ανθρώπινα δικαιώματα, κ. C. Lumina, σε συνέχεια της επίσκεψής του στην Ελλάδα, τον Απρίλιο του 2013.

- Ως προς **ψηφίσματα για χώρες**, συγκρατούνται αυτά για: Ουκρανία, Συρία, Ισραήλ (εποικισμοί /Α.Δ. σε Παλαιστινιακά εδάφη), Αίγυπτο, Μυανμάρ, Β. Κορέα, Σρι Λάνκα, Ιράν, Ν. Σουδάν, Μαλί, Γουϊνέα, Κεντροαφρικανική Δημοκρατία.

- Ως προς **θεματικά ψηφίσματα**, συγκρατούνται αυτά για: Ελευθερία Θρησκείας ή Πίστης και Καταπολέμηση θρησκευτικής ή μη ανεκτικότητας, Δικαιώματα του παιδιού, Χρήση μη επανδρωμένων αεροσκαφών, Ρατσισμό, Προασπιστές Α.Δ., Ειρηνικές διαμαρτυρίες, Κατάλληλη στέγαση, Ελευθερία έκφρασης, Δικαίωμα στην ιδιωτικότητα και Δικαιώματα LGBTI.

Συμπερασματικά, στην 25^η Σύνοδο του ΣΑΔ, οι Δυτικές χώρες (συμπεριλαμβανομένης της ΕΕ) πέτυχαν γενικά τους στόχους τους, παρά την σθεναρή αντίσταση από τις "Like Minded" χώρες, οι οποίες, όμως, απέκτησαν ισχυρότερη παρουσία στο Συμβούλιο. Η Ελλάδα επιχείρησε να διαδραματίσει εποικοδομητικό ρόλο, υπέρ της προώθησης διαλόγου μεταξύ Δυτικών και "Like Minded" χωρών, με θετικά - σε ορισμένες περιπτώσεις - αποτελέσματα.

- Ελληνική εκπροσώπηση κατά την 25^η Σύνοδο ΣΑΔ

Η Ελλάδα, ως προεδρεύουσα του Συμβουλίου της ΕΕ, εκπροσωπήθηκε από τον τότε Υφυπουργό Εξωτερικών, κ. Δ. Κούρκουλα, ο οποίος εξεφώνησε και τη Δήλωση της ΕΕ (σύμφωνα με την υφιστάμενη πρακτική, η ΕΕ λαμβάνει το λόγο την πρώτη ή δεύτερη ημέρα του Τμήματος Υψηλού Επιπέδου - High Level Segment, HLS).

ii. 26^η Σύνοδος ΣΑΔ (10-27/6/2014):

Κατ' αυτή, υιοθετήθηκαν 33 ψηφίσματα (τα 25 με συναίνεση, τα υπόλοιπα με ψηφοφορία). Με αυτά, μεταξύ άλλων, δημιουργήθηκε μία νέα θέση Ειδικού Εισηγητή (για τα άτομα με αναπηρίες), μία Επιτροπή Διερεύνησης (για τα Α.Δ. στην Ερυθραία), ενώ ανανεώθηκαν ή / και τροποποιήθηκαν εντολές υφισταμένων Ειδικών Εισηγητών. Στις διαπραγματεύσεις που προηγήθηκαν αρκετών εκ των ανωτέρω αποφάσεων, υπήρξε συμμετοχή της Μόνιμης Ελληνικής Αντιπροσωπείας στη Γενεύη, ως μέλους των διαπραγματευτικών ομάδων της ΕΕ, σε μερικές δε περιπτώσεις, η ΕΕ εκπροσωπήθηκε μόνον από στελέχη της Αντιπροσωπείας μας.

Κυρίαρχο θέμα ανεδείχθη η κατάσταση στην Ουκρανία, με τις ΗΠΑ και ΕΕ, αφ' ενός και τη Ρωσία, αφ' ετέρου, να αντιπαράθενται με σφοδρότητα επί του θέματος. Η πλευρά των ΗΠΑ - ΕΕ άσκησε δριμεία κριτική στη Ρωσία, ενώ η τελευταία διοργάνωσε παράλληλες εκδηλώσεις για τις παραβιάσεις Α.Δ. από την ουκρανική Κυβέρνηση και κατέθεσε ψήφισμα και για τους Ρομά, στοχεύοντας, ιδίως, την ΕΕ.

- Ως προς **δηλώσεις / ψηφίσματα για χώρες**, συγκροτούνται αυτά για: Ουκρανία (τεχνική βοήθεια), Λευκορωσία, Συρία, Αφρικανικές χώρες, ενώ εκφωνήθηκε και δήλωση για την κατάσταση των Α.Δ. στο Μπαχρέιν.

Εξ άλλου, κατά την 26^η Σύνοδο υιοθετήθηκαν και τα αποτελέσματα των περιοδικών εξετάσεων 14 χωρών (μεταξύ των οποίων, η Κύπρος και η ΠΓΔΜ).

- Ελληνική παρουσία κατά την 26^η Σύνοδο ΣΑΔ

Καθ' όλη τη διάρκεια της 26^{ης} Συνόδου, η χώρα μας, ως ασκούσα την Προεδρία του Συμβουλίου της ΕΕ, κινήθηκε στους γνωστούς άξονες που είχαν σχεδιαστεί από την αρχή της Προεδρίας: **α)** στήριξη του έργου της Αντιπροσωπείας της ΕΕ, με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή στη διαπραγμάτευση των διαφόρων ψηφισμάτων εκ μέρους της ΕΕ, είτε ως μέρος της ομάδος της ΕΕ, είτε εξ ολοκλήρου υπό την Ελλάδα, **β)** υποστήριξη / προβολή των πολιτικών της ΕΕ με διοργάνωση σχετικών εκδηλώσεων, **γ)** επαφές με τρίτες χώρες, ιδιαίτερα όπου η παρουσία Έλληνα εκπροσώπου ήταν εκ των πραγμάτων προτιμητέα, αντί του εκπροσώπου της Αντιπροσωπείας της ΕΕ (π.χ. επαφές με Ρωσία, Κίνα, Ν. Αφρική, Αίγυπτο, ορισμένες Αραβικές χώρες κ.ά.).

Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα ανέλαβε εξ ολοκλήρου, εκ μέρους της ΕΕ, τη διαπραγμάτευση για το ψήφισμα σχετικά με τη χρήση μικρών όπλων από πολίτες (πρωτοβουλία Περού και Ισημερινού) και πέτυχε την ενιαία υποστήριξή του από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, κατά την ψηφοφορία που ζήτησαν οι ΗΠΑ.

Εξ άλλου, η Αντιπροσωπεία μας, σε συνεργασία με την Αντιπροσωπεία των ΗΠΑ, διοργάνωσε μεγάλη παράλληλη εκδήλωση για την Ισότητα στον Αθλητισμό, με τη συμμετοχή του Έλληνα αργυρού Ολυμπιονίκη στην Ολυμπιάδα του Πεκίνου, Δ. Μούγιου, εκπροσώπων της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής και της UEFA, καθώς και αθλητών υψηλού επιπέδου από τη Γκαμπόν, τη Ν. Κορέα και τη Ν. Ζηλανδία. Στόχος ήταν, μεταξύ άλλων, να προβληθούν οι θέσεις της ΕΕ στον τομέα των διακρίσεων στον αθλητισμό, συμπεριλαμβανομένων και των διακρίσεων κατά των ΛΟΑΤ.

Περαιτέρω, ο Έλληνας Μόνιμος Αντιπρόσωπος ανέγνωσε τις δηλώσεις της ΕΕ κατά τη Γενική Συζήτηση των σημείων της πάγιας ημερήσιας διάταξης του ΣΑΔ. Ορισμένα από τα κείμενα αυτά, καθώς και τα κείμενα δηλώσεων της ΕΕ κατά τους διαλόγους με Ειδικούς Εισηγητές κ.ά., τα συνέταξε η Ελληνική Αντιπροσωπεία, εκ μέρους της ΕΕ.

Κατά τις συναντήσεις της ΕΕ που έγιναν σε επίπεδο Μόνιμων Αντιπροσώπων και χειριστών

ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η επικεφαλής της Αντιπροσωπείας της ΕΕ ευχαρίστησε την ελληνική Προεδρία για την άριστη συνεργασία, ενώ οι παρεμβάντες, μηδενός εξαιρουμένου, αναφέρθηκαν με κολακευτικά σχόλια στην προσπάθεια της χώρας μας και στα επιτεύγματα της Προεδρίας. Αντίστοιχα επαινετικά σχόλια πραγματοποίησε η Αντιπροσωπεία της ΕΕ στη Γενεύη, σε τηλεγράφημα της προς την Κεντρική Υπηρεσία της ΕΥΕΔ.

Όσον αφορά στις **εθνικές μας παρεμβάσεις**, λόγω της ελληνικής Προεδρίας στην ΕΕ, αυτές περιορίστηκαν στις απολύτως απαραίτητες (υιοθέτηση αποτελεσμάτων Οικουμενικής Περιοδικής Αξιολόγησης Κύπρου, πάνελ για την ασφάλεια των δημοσιογράφων - πρωτοβουλία χώρας μας στη Ν. Υόρκη). Επίσης, απαντήσαμε γραπτώς σε αναφορά «Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Τούρκων Δυτικής Θράκης», για το γνωστό θέμα του ποσοστού του 3% για την είσοδο στο Κοινοβούλιο, στις εθνικές εκλογές.

Η Ελλάδα, τέλος, προσπάθησε να μετριάσει τις αντιπαραθέσεις, διατηρώντας, ως Προεδρία, και την ενότητα εντός της ΕΕ. Ο εποικοδομητικός της ρόλος αναγνωρίστηκε από όλες τις πλευρές.

iii. 27^η Σύνοδος ΣΑΔ (8/9 έως 26/9/2014)

Κατ' αυτή, υιοθετήθηκαν, συνολικά, 32 ψηφίσματα και 4 Προεδρικές δηλώσεις, ενώ διεξήχθησαν 10 συζητήσεις - πάνελ και σειρά διαδραστικών διαλόγων με την Ύπατη Αρμοστεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, αλλά και Ειδικούς Εισηγητές, Ανεξάρτητους Εμπειρογνώμονες και Επιτροπές Διερεύνησης του ΣΑΔ.

Ο διάλογος με τον νέο Ύπατο Αρμοστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, κ. Zeid Ra'ad Al Hussein, την πρώτη ημέρα της Συνόδου, απέκτησε ιδιαίτερο ενδιαφέρον, λόγω του γεγονότος ότι ήταν η πρώτη παρέμβασή του στο Συμβούλιο. Ο νέος Ύπατος Αρμοστής έδειξε αποφασιστικότητα ως προς την υπεράσπιση του παγκόσμιου χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δήλωσε ότι θα στηλιτεύει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οπουδήποτε κι αν συμβαίνουν και από οποιονδήποτε κι αν τελούνται.

- Ως προς **ψηφίσματα για χώρες**, συγκρατούνται αυτά για: τη Συρία (υιοθετήθηκε με ψη-

φοφορία) και για το Σουδάν (υιοθετήθηκε με consensus, κατόπιν έντονων διαπραγματεύσεων Σουδάν και ΗΠΑ).

- Ως προς **θεματικά ψηφίσματα**, συγκρατούνται αυτά για: τις διακρίσεις στη βάση σεξουαλικού προσανατολισμού, καθώς και για τη διεύρυνση του χώρου δράσης των ΜΚΟ, τα οποία ήταν τα πλέον αμφιλεγόμενα και προκάλεσαν την αντιπαράθεση μεταξύ δυτικών (κυρίως) χωρών και των χωρών της λεγόμενης ομάδος Like Minded. Τελικώς αμφότερα υιοθετήθηκαν από το Συμβούλιο, κατόπιν ψηφοφορίας. Ευρείας αποδοχής από κράτη όλων των γεωγραφικών ομάδων έτυχαν αρκετά άλλα ψηφίσματα, μεταξύ των οποίων και εκείνο για την προστασία των δημοσιογράφων (υιοθετήθηκε με 91 συγκληδεμονεύσεις, χωρίς ψηφοφορία), αλλά και το ψήφισμα για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω του αθλητισμού και του ολυμπιακού ιδεώδους (υιοθετήθηκε με περισσότερες από 130 συγκληδεμονεύσεις, χωρίς ψηφοφορία). Στις διαπραγματεύσεις για αμφότερα τα ψηφίσματα, η χώρα μας διαδραμάτισε ενεργό ρόλο, ως μέρος των ομάδων που τα πρότειναν (core groups).

Ειδικότερα, όσον αφορά στο ανωτέρω, αυστριακής πρωτοβουλίας¹ ψήφισμα για την προστασία των δημοσιογράφων, κατόπιν ελληνικής πρότασης, επετεύχθη ενίσχυση του διεθνούς προστατευτικού πλαισίου, με ρητή αναφορά στο ποινικά κολάσιμο άλλων μορφών συμμετοχικής εγκληματικής συμπεριφοράς κατά δημοσιογράφων, πέραν της φυσικής αυτοουργίας και συνέργειας. Με την εν λόγω προσθήκη, «ποινικοποιήθηκε» πλέον, ρητά, οποιαδήποτε οργανωμένη δραστηριότητα εγκληματικής οργάνωσης, καθώς επίσης και η ευθύνη «στρατιωτικών ή πολιτικών ανωτέρων» και ηθικών αυτοουργών.

Εξ άλλου, κατά την 27^η Σύνοδο υιοθετήθηκαν τα αποτελέσματα της Οικουμενικής Περιοδικής Αξιολόγησης σειράς κρατών, μεταξύ των οποίων και η Αλβανία.

Η ΕΕ θεώρησε ότι πέτυχε τους στόχους της

1. Επειδή η ασφάλεια των δημοσιογράφων αποτελεί θεματική προτεραιότητα Ελλάδας και Αυστρίας, στο πλαίσιο της καλής συνεργασίας, το εν λόγω ψήφισμα, στην μεν ΓΣΗΕ θεωρείται ελληνικής πρωτοβουλίας, στο δε ΣΑΔ αυστριακής πρωτοβουλίας, ενώ και οι δύο χώρες συμμετέχουν σε αμφότερα τα core groups.

και εμφανίστηκε ενωμένη στα ανωτέρω ψηφίσματα, αλλά όχι και σε άλλα, όπως αυτά για το δικαίωμα στην ειρήνη, το δικαίωμα στην ανάπτυξη και το ψήφισμα για τα επενδυτικά-χαρτοφυλάκια «γύπες» (vulture funds).

- Ελληνική παρουσία κατά την 27^η Σύνοδο ΣΑΔ

Η Ελλάδα, μετά και την επιτυχημένη, κατά γενική ομολογία, Προεδρία της ΕΕ, συνέχισε την ενεργό παρουσία της. Ειδικότερα, η χώρα μας συμμετέσχε:

Στους διαδραστικούς διαλόγους: **α)** με τον Ειδικό Εισηγητή για σύγχρονες μορφές δουλειάς, όπου η χώρα μας προέβαλε και σχετική συνεισφορά της σε οικείο ταμείο, **β)** με την Ομάδα Εργασίας για τις Αυθαίρετες Κρατήσεις, ως «ενδιαφερόμενη χώρα», **γ)** με την Επιτροπή Διερεύνησης για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Συρία, καθώς και **δ)** στην ετήσια συζήτηση για τα δικαιώματα των γυναικών.

Σε ό,τι αφορά τις διαπραγματεύσεις ψηφισμάτων, ως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα συμμετέσχε σε δύο ομάδες κρατών που πρότειναν ψηφίσματα (core groups). Ειδικότερα, στο ψήφισμα για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω του Αθλητισμού και του Ολυμπιακού ιδεώδους, κληθήκαμε να χειριστούμε την είσοδο της Κύπρου στο core group, η οποία προκάλεσε την απόσυρση της συγκαυμένης του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας, κατόπιν αιτήματος της Τουρκίας.

Εξ άλλου, η χώρα μας συμμετέσχε ενεργά στις προσπάθειες διαμόρφωσης, αλλά και υποστήριξης, κοινών θέσεων ΕΕ και, μεταξύ άλλων, στο ψήφισμα για το δικαίωμα στην Ανάπτυξη, αλλά και σε εκείνο για τις διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό, στην Προεδρική Δήλωση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών στην Ανοικτή Θάλασσα, καθώς και στη δήλωση της ΕΕ για τη Συρία, σχετικά με την ανάγκη προστασίας των εκεί χριστιανικών πληθυσμών. Τέλος, η Ελλάδα ζήτησε τη συμπερίληψη αναφοράς στο θετικό ρόλο των Εθνικών Επιτροπών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (NHRI) στη δήλωση της ΕΕ.

Περαιτέρω, η χώρα μας απάντησε γραπτώς σε αιτιάσεις (προφορικές και γραπτές) της ΜΚΟ «Ομοσπονδία Τούρκων Δυτικής Θράκης στην Ευρώπη», όσον αφορά τις «διακρίσεις στην εκπαίδευση» της μουσουλμανικής μειονότητας, λόγω μη ύπαρξης διγλωσσων μειονοτικών νηπιαγωγείων, ενώ συμμετέσχε ενεργά, μεταξύ άλλων, σε παράλληλη εκδήλωση για τα δικαιώματα των Ρομά, που διοργάνωσε η Αντιπροσωπεία της ΕΕ, μαζί με εκείνη των ΗΠΑ. Επίσης, η Ελλάδα συμμετέσχε ενεργά σε εκδήλωση παρουσίασης μελέτης UNICRI για τις επιπτώσεις της κρίσης στην ισότητα των δύο φύλων και στην ευημερία, σε μεσογειακές χώρες της ΕΕ (Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία), καθώς και σε σειρά εκδηλώσεων για την προστασία των χριστιανικών πληθυσμών στη Συρία και το Ιράκ.

Τέλος, κατά την 27^η Σύνοδο, η Ομάδα Εργασίας Η.Ε. για τις Αυθαίρετες Κρατήσεις παρουσίασε την Έκθεσή της από την επίσκεψη που είχε, προηγουμένως, πραγματοποιήσει αντιπροσωπεία της στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της εντολής της (21-31/1/2013). Κατά τη διάρκεια της παρουσίασης αυτής, ο Έλληνας Μόνιμος Αντιπρόσωπος εκφώνησε παρέμβαση με τις παρατηρήσεις της χώρας μας επί του κειμένου της Έκθεσης, καθώς και επί των συστάσεων και των συμπερασμάτων αυτής.

2. Ειδικά θέματα

• Προστασία των δημοσιογράφων

Σε επίπεδο ΗΕ: Στις 12/02/2014, στη Νέα Υόρκη, ο Έλληνας Μόνιμος Αντιπρόσωπος στον ΟΗΕ, σε παρέμβασή του σε ανοιχτή συζήτηση στο Συμβούλιο Ασφαλείας, με θέμα την προστασία των αμάχων στις ένοπλες συγκρούσεις, αναφέρθηκε αναλυτικά σε θέμα προστασίας δημοσιογράφων, ως τμήμα του αμάχου πληθυσμού που χρήζει προστασίας στις περιοχές κρίσεων. Ανεφέρθη, επίσης, στο θέμα της εκπαίδευσης, το οποίο θα μπορούσε να λειτουργήσει καταλυτικά στην ενίσχυση της ασφάλειας και προστασίας των αμάχων, συμπεριλαμβανομένων των δημοσιογράφων.

Σχετικώς σημειώνεται ότι, κατόπιν πρότασης της MA ΟΗΕ (Ιούνιος 2014), το ΓΕΕΘΑ ενέκρι-

νε την υλοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος για την «προστασία των δημοσιογράφων σε περιοχές κρίσεων και ενόπλων συγκρούσεων», από το Εθνικό Κέντρο Υποστήριξης Ειρηνευτικών Επιχειρήσεων (ΠΚΕΕΥΕ, έδρα: Κιλκίς). Σύμφωνα με ενημέρωση από το ΓΕΕΘΑ, το *Σχολείο για την «Προστασία των Δημοσιογράφων εντός του Πλαισίου Προστασίας Αμάχων του ΟΗΕ»* αναμένεται να λειτουργήσει πιλοτικά εντός του 2015.

Σε επίπεδο ΕΕ: Η ελευθερία έκφρασης αποτελεί τομεακή προτεραιότητα της ΕΕ, η οποία αποτυπώνεται στη Δράση 24 του «Σχεδίου Δράσης ΕΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Δημοκρατία» (2012). Το Σχέδιο Δράσης προβλέπει, μεταξύ άλλων, την εκπόνηση Κατευθυντηρίων Γραμμών ΕΕ για την Ελευθερία Έκφρασης, εντός και εκτός Διαδικτύου, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας bloggers και δημοσιογράφων. Οι εν λόγω Κατευθυντήριες απετέλεσαν προϊόν διαπραγμάτευσης και επεξεργασίας από την αρμόδια Ομάδα Εργασίας ΕΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα COHOM και ενεκρίθησαν από το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων, στις 12 Μαΐου 2014.

• Άτυπη Συνάντηση Ο.Ε. COHOM για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Στο πλαίσιο της ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ (α' εξάμηνο 2014), με μέριμνα - από ελληνικής πλευράς - της Δ4 Δ/νσεως ΥΠΕΞ, οργανώθηκε, προετοιμάσθηκε και πραγματοποιήθηκε επιτυχώς στην Αθήνα (13-14/3/2014), άτυπη συνάντηση της Ομάδας COHOM για τα Α.Δ., στην οποία συμμετέσχον η επικεφαλής και στελέχη της Δ/νσεως.

Περαιτέρω, στο πλαίσιο της συνάντησης, πραγματοποιήθηκε εναρκτήρια ομιλία του κ. Α' Γενικού Διευθυντή ΥΠΕΞ και ακολούθησε ομιλία-συζήτηση με τον κ. Στ. Περράκη, Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου, μέλος του Δ.Σ. του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (FRA) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Τέλος, μετά το πέρας των εργασιών της πρώτης ημέρας της συνάντησης, η Ελληνική Προεδρία διοργάνωσε, ως πολιτιστικό γεγονός

(event), ξενάγηση στο μουσείο της Ακρόπολης, καθώς και δείπνο στο εστιατόριο του Μουσείου. Η από οργανωτικής πλευράς αρτιότητα της συνάντησης, προκάλεσε τα θετικά σχόλια, τόσο του Προεδρείου COHOM, όσο και των εκπροσώπων των κ-μ.

• Συνάντηση Έλληνα Μονίμου Αντιπροσώπου στη Γενεύη, με τον νέο Ύπατο Αρμοστή των ΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, κ. Zeid Ra'ad Al Hussein

Η ανωτέρω συνάντηση πραγματοποιήθηκε στις 18/9/2014, στη Γενεύη, σε πολύ καλό κλίμα. Ο Έλληνας Μ.Α., κατόπιν αρχικής γενικής συζήτησης, έθεσε στον Ιορδανό νέο Ύπατο Αρμοστή μια σειρά θεμάτων ελληνικού ενδιαφέροντος, όπως την προστασία των Α.Δ. των μεταναστών στην Ελλάδα, την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας κ.ά. και, επίσης, παρουσίασε το περίγραμμα του νέου αντιρατσιστικού νόμου.

Από πλευράς του, ο νέος Ύπατος Αρμοστής τόνισε τις εξαιρετικές σχέσεις του και τις συχνές επαφές του με την Ελλάδα και εξήρε τις προόδους της χώρας μας σε θέματα καταπολέμησης ρατσισμού και ξενοφοβίας, εκφράζοντας όμως, παράλληλα, και την ανησυχία του για ορισμένες περιπτώσεις παρατεταμένης κράτησης μεταναστών.

II. Υποψηφιότητες Ελλάδας

Η Δ1 Διεύθυνση, κατά τη διάρκεια του 2014, συνέχισε το συντονισμό της παρουσίας της χώρας μας στο σύστημα των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και την προώθηση των ελληνικών υποψηφιοτήτων στα εντεταλμένα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όργανα. Η υποβολή και υποστήριξη των ελληνικών υποψηφιοτήτων υπογραμμίζει το έντονο ενδιαφέρον και την ευαισθησία της χώρας μας σε θέματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Την προσήλωση της Ελλάδας στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ως θεμέλιου λίθου της σύγχρονης διεθνούς έννομης τάξης, καθώς και τη βούληση της χώρας μας να συμβάλει ουσιαστικά στην προάσπισή τους, εκφράζει η εθνική μας υποψηφιότητα στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμά-

των (Human Rights Council), για την περίοδο 2019-2021 (οι εκλογές θα πραγματοποιηθούν το 2018). Η εν λόγω υποψηφιότητα αξιολογείται ως μείζονος σημασίας για τη χώρα μας και προωθείται, με συνέπεια και μεθοδικότητα, από το Υπουργείο Εξωτερικών.

Επισημαίνεται, εξάλλου, η εκλογή της Καθηγήτριας κας Φωτεινής Παζαρτζή, ως μέλους της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Rights Committee) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, για την περίοδο 2015-2018.

III. Εξελίξεις στο πλαίσιο του ΟΑΣΕ

Η προσέγγιση της ασφάλειας από τον ΟΑΣΕ συμπεριλαμβάνει τρεις διαστάσεις: α) πολιτικοστρατιωτική, β) οικονομική και περιβαλλοντική γ) ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εκδημοκρατισμού. Σε ότι αφορά τις κυριότερες εξελίξεις ως προς την Τρίτη Διάσταση, εντός του 2014, αναφέρονται τα εξής:

Η ετήσια δραστηριότητα του Οργανισμού ολοκληρώνεται, ως γνωστόν, με την κατ' έτος Υπουργική Σύνοδο, αρχές Δεκεμβρίου. Κατά την 21^η Υπουργική Σύνοδο του ΟΑΣΕ στη Βασιλεία (04-05/12/2014) κυριάρχησε το ζήτημα της κρίσης στην Ουκρανία, ενώ δεν κατέστη δυνατή η υιοθέτηση γενικής Πολιτικής Διακήρυξης.

Τα θέματα που απασχόλησαν κατά κύριο λόγο τον Οργανισμό στο πλαίσιο της ανθρωπίνης διάστασης, κατά την περίοδο αυτή, αφορούσαν τα προβλήματα που συναρτώνται με την παράνομη μετανάστευση, η αντιμετώπιση φαινομένων ρατσισμού, μισαλλοδοξίας και αντισημιτισμού, η προώθηση της ισότητας των φύλων, της ελευθερίας έκφρασης, καθώς και του δικαιώματος του συνέρχεσθαι και συναθροίζεσθαι ειρηνικά. Κατά την Υπουργική Σύνοδο, υιοθετήθηκε Διακήρυξη για την καταπολέμηση του αντισημιτισμού επ' ευκαιρίας της δέκατης επετείου από την Διάσκεψη του Βερολίνου για τον Αντισημιτισμό καθώς και για την αντιμετώπιση ζητημάτων τρομοκρατίας και διαφθοράς.

- Σύσταση υψηλού επιπέδου Ομάδας Επιφανών Προσώπων ΟΑΣΕ (Panel of Eminent Persons).

Η ελβετική Προεδρία υπέβαλε προς συζήτηση και εγκρίθηκε από το σύνολο των σ/κρατών του ΟΑΣΕ, σχέδιο για τη σύσταση υψηλού επιπέδου Ομάδας Επιφανών Προσώπων (Panel of Eminent Persons) για θέματα ευρωπαϊκής ασφάλειας, στο πλαίσιο και των τριών διαστάσεων του ΟΑΣΕ, με συμμετοχή εκπροσώπων των συμμετεχόντων κρατών ΟΑΣΕ, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, η οποία θα χρηματοδοτηθεί από εθελοντικές συνεισφορές. Ο αριθμός των εκπροσώπων ανέρχεται σε δεκαπέντε (15) και η εν λόγω Επιτροπή θα παρουσιάσει τα προκαταρκτικά συμπεράσματά της τον προσεχή Μάιο και τα τελικά κατά την Υπουργική Σύνοδο του Βελιγραδίου τον προσεχή Δεκέμβριο.

Σε ότι αφορά τις ετήσιες συναντήσεις Ανθρώπινης Διάστασης ΟΑΣΕ εντός του 2014 αναφέρονται τα εξής:

Κατά την ετήσια, 18^η Συνάντηση Εφαρμογής Ανθρώπινης Διάστασης του ΟΑΣΕ (Βαρσοβία, 22/09-03/10/20134) υπήρξε υψηλός αριθμός συμμετεχόντων (1234), εκπροσωπώντας πλήθος κρατών-μελών, εταιίρους, τα όργανα του ΟΑΣΕ, διεθνείς οργανισμούς και φορείς της κοινωνίας των πολιτών.

Πραγματοποιήθηκαν δεκαοκτώ εργάσιμες συνεδρίες κατά τις δύο εβδομάδες της Συνάντησης, οι οποίες επικεντρώθηκαν στα ακόλουθα θέματα:

- ιθαγένεια, πολιτικά δικαιώματα και δημοκρατικές εκλογές.
- ελευθερίας έκφρασης
- ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- ελευθερία του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και του συνεταιρίζεσθαι.
- προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η καταπολέμηση της τρομοκρατίας
- πρόληψη των βασανιστηρίων και κατάργηση της θανατικής ποινής
- ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος και δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.
- καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων
- ισότητα των ευκαιριών για τις γυναίκες και τους άνδρες και η εφαρμογή του προγράμματος δράσης του ΟΑΣΕ για την προώθηση της ισότητας των φύλων
- δικαιώματα των ατόμων που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες

- πρόληψη και αντίδραση σε εγκλήματα μίσους, επιθετικό εθνικισμό και σοβινισμό
- βελτίωση της κατάστασης των Ρομά και Σίντι
- καταπολέμηση του ρατσισμού, των διακρίσεων και μισαλλοδοξίας για θρησκευτικούς λόγους
- ελευθερία της σκέψης, συνείδησης, θρησκείας ή πεποιθήσεων.

Ειδικότερα, ασκήθηκε κριτική σε διάφορα σ-Κ αναφορικά με τις θεματικές ενότητες περί ελευθερίας εκφράσεως και ΜΜΕ, προστασίας δημοσιογράφων, θρησκευτικών ελευθεριών, ελευθερίας συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, κράτους δικαίου, ανεκτικότητας και μη διακριτικής μεταχείρισης, εθνικών μειονοτήτων, Ρομά και Σίντι.

Κατά την 14^η σύνοδο εργασίας (ελευθερία της θρησκείας, της συνείδησης, της θρησκείας ή των πεποιθήσεων), η Χώρα μας εκφώνησε, υπό την ιδιότητά της ως *chef de file*, τη σχετική παρέμβαση της ΕΕ, η οποία είχε προετοιμασθεί από τη Δ3 Δ/νση και εγκριθεί από τους εταίρους. Επιπλέον η ελληνική αντιπροσωπεία άσκησε το δικαίωμα απαντήσεως σε πέντε (5) περιπτώσεις.

- Οι τρεις Συμπληρωματικές Συναντήσεις Ανθρώπινης Διάστασης του Ο.Α.Σ.Ε. για το 2014 πραγματοποιήθηκαν στη Βιέννη, με τα ακόλουθα θέματα:

1. «Πρόληψη των Βασανιστηρίων» (10 - 11/04/2014). Περιέλαβε τρεις συνόδους εργασίας με επιμέρους θεματικές τις εξής: α) Εξελίξεις στην περιοχή Ο.Α.Σ.Ε. από την Συμπληρωματική Συνάντηση Ανθρώπινης Διάστασης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων του 2003, β) Μηχανισμοί Πρόληψης σε εθνικό επίπεδο, γ) Ο ρόλος του Ο.Α.Σ.Ε. στην παροχή βοήθειας προς τα Συμμετέχοντα Κράτη για την πρόληψη των βασανιστηρίων: Προοπτικές.

2. «Πρώτηση της Ελευθερίας της Έκφρασης: Δικαιώματα, Υποχρεώσεις και Δεσμεύσεις ΟΑΣΕ» (3 - 4/07/2014). Το πρόγραμμα της ημερήσιας διάταξης περιελάμβανε τις εξής επιμέρους θεματικές: α) Το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, β) Οι ευθύνες στο πλαίσιο της ελευθερίας της έκφρασης, γ) Οι αρμοδιότητες του Ο.Α.Σ.Ε. και η κοινωνία των πολιτών.

3. «Ανθρώπινα Δικαιώματα και Θεμελιώδεις Ελευθερίες σε περιόδους οικονομικής κρίσης» (30 - 31/10/2014). Η Συνάντηση περιέλαβε τρεις θεματικές ενότητες: α) Δικαιώματα και υποχρεώσεις σε καιρούς οικονομικής κρίσης, β) Ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στην απόλαυση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, γ) Ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης σε ευπαθείς ομάδες.

- Το Ετήσιο Σεμινάριο Ανθρώπινης Διάστασης ΟΑΣΕ με θέμα «Βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητα του ΟΑΣΕ μέσω της ενίσχυσης της συνεργασίας του με άλλους συναφείς περιφερειακούς και διεθνείς Οργανισμούς», πραγματοποιήθηκε στη Βαρσοβία (12-14 Μαΐου 2014).

Θεσμικά όργανα

- Το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΟΔΙHR)

Κατά το 2014, η Ελβετική Προεδρία ΟΑΣΕ και ο Διευθυντής του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ΟΑΣΕ (ΟΑΣΕ/ ΟΔΙHR) απηύθυναν πρόσκληση στα συμμετέχοντα - Κράτη (σ-Κ) ΟΑΣΕ για συμμετοχή σε Σύνοδο με θέμα: "Ο ΟΑΣΕ και οι Προασπιστές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Το Κείμενο της Βουδαπέστης 20 χρόνια Μετά" (Βέρνη, 10-11 Ιουνίου 2014) επ' ευκαιρία της έκδοσης των Κατευθυντηρίων Γραμμών του ΟΔΙHR για την Προστασία των Προασπιστών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

- Εκπρόσωπος ΟΑΣΕ για την Ελευθερία των ΜΜΕ

Κατά το 2014, το Γραφείο της Εκπροσώπου ΟΑΣΕ για την Ελευθερία των ΜΜΕ, κας Mijatovic εξέδωσε Ανακοινώσεις και απέστειλε Επιστολές σχετικά με ορισμένες υποθέσεις, που αφορούσαν σε δημοσιογράφους και ελληνικά ΜΜΕ. Οι αρμόδιες ελληνικές Αρχές απέστειλαν στο Γραφείο της Εκπροσώπου απαντήσεις και στοιχεία σχετικά με την εξέλιξη των ανωτέρω υποθέσεων.

- Πρώτη Σύνοδος Επισκόπησης της εφαρμογής των Δεσμεύσεων ΟΑΣΕ για την Ισότητα των Φύλων (Βιέννη, 10-11 Ιουλίου 2014).

Η Ελλάδα συμμετείχε στην 1^η Σύνοδο Επισκόπησης της Εφαρμογής των Δεσμεύσεων ΟΑΣΕ για την Ισότητα των Φύλων που έλαβε χώρα στη

Βιέννη στις 10-11 Ιουλίου 2014, με αφορμή τη συμπλήρωση δέκα ετών από την υιοθέτηση του Σχεδίου Δράσεως ΟΑΣΕ για την προώθηση της Ισότητας των Φύλων.

Τα συμπεράσματα της Συνόδου συνοψίζονται ως ακολούθως:

- Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε από τους ομιλητές αλλά και από αρκετές Οργανώσεις ΜΚΟ στη χαμηλή εκπροσώπηση γυναικών στα φόρα πολιτικο-στρατιωτικού χαρακτήρα, αλλά και στις Αποστολές διαχείρισης και αντιμετώπισης διενέξεων ή στα διαπραγματευτικά πλαίσια για την επίλυση τους. Οι συμμετέχοντες απηύθυναν έκκληση για να ενισχυθεί η παρουσία γυναικών στην αντιμετώπιση των συνεπειών όλων των παραμέτρων του επονομαζόμενου «Κύκλου Διενέξεων».

- Η ενίσχυση των ικανοτήτων των γυναικών που θα τις καταστήσει ανταγωνιστικές τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας βρέθηκε στο επίκεντρο των συζητήσεων ενώ έγινε ευρεία αναφορά στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες μετανάστες.

- Τονίστηκε η ανάγκη υποστήριξης ίσων δυνατοτήτων συμμετοχής των γυναικών στις πολιτικές και κομματικές διαδικασίες για την ανάδειξη τους στον πολιτικό χώρο εκπροσώπησης, όπου οι συνταγματικές και νομοθετικές προβλέψεις δεν είναι ενίοτε πάντα αρκετές για να υποστηρίξουν γυναίκες πολιτικούς υποψηφίους.

- Η αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, ειδικότερα στο πλαίσιο των διενέξεων, σε συνεργασία με άλλους Οργανισμούς και με την προώθηση της επικύρωσης της Σύμβασης Κωνσταντινούπολης, ανεδείχθη ως προτεραιότητα του ΟΑΣΕ στον εν λόγω τομέα. Παράλληλα, οι συμμετέχοντες κάλεσαν τον ΟΑΣΕ να υποστηρίξει τις εθνικές νομοθετικές προσπάθειες για τη αντιμετώπιση της βίας και τη δημιουργία μηχανισμών προστασίας των θυμάτων γυναικών, ενισχύοντας παράλληλα προγράμματα ευαισθητοποίησης της πολιτικής ηγεσίας των σ-Κ και των ΜΜΕ.

- Τέλος, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων υπεστήριξε τη θεσμική αναβάθμιση της Εκπροσώπου ΟΑΣΕ για θέματα Ισότητας Φύλων και την αύξηση της παρουσίας γυναικών σε ανώτατες θέσεις του Οργανισμού καθώς και τη δημιουργία δικτύου ενημέρωσης σ-Κ, ΟΑΣΕ και ODIHR για την ανταλλαγή πληροφοριών σε θέματα βέλτι-

στης πρακτικής, αλλά και την ενίσχυση κοινών δράσεων με άλλους διεθνείς Οργανισμούς.

IV. Εξελίξεις στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης αποτελεί κορυφαίο ευρωπαϊκό forum ανάπτυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελέγχου της προστασίας των. Αυτό πραγματοποιείται, μεταξύ άλλων, μέσω της υιοθέτησης Συμβάσεων με αντικείμενο την προστασία των Α.Δ., καθώς και με τον έλεγχο τηρήσεως των δεσμεύσεων των κρατών μελών μέσω: των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου ΑΔ (κατόπιν ατομικών ή κρατικών προσφυγών), της παρακολούθησης εφαρμογής των ανωτέρω αποφάσεων εκ μέρους της Επιτροπής Υπουργών του ΣΤΕ, καθώς και μέσω άλλων θεσμών και οργάνων του ΣΤΕ, όπως ο Επίτροπος ΑΔ, ECRI, CPT, Επιτροπή Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη.

Καθ' όσον αφορά εξελίξεις στο πεδίο προστασίας των ΑΔ κατά το 2014, αφορώσες στο ΣΤΕ σημειώνονται τα ακόλουθα.

1. Αντιπροσωπεία της Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), επισκέφθηκε, στο πλαίσιο του πέμπτου γύρου - παρακολούθησης εξελίξεων στις χώρες - μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης την Ελλάδα 10 -14 Μαρτίου 2014. Στην έκθεσή της, εν συνεχεία της ανωτέρω επισκέψεως, η ECRI εστιάζει την κριτική της σε θέματα ξενοφοβίας, βίας κατά μεταναστών και προβλήματα εντάξεως στα σχολεία παιδιών Ρομά. Ταυτόχρονα η ECRI αναγνωρίζει θετικά μέτρα της Ελληνικής πλευράς στον τομέα αυτό, με κορυφαίο την ψήφιση νέου αντιρατσιστικού νόμου. Η ελληνική πλευρά απέστειλε εκτενές κείμενο σχολίων επί της Εκθέσεως.

2. Η Αναπληρωτής Γενική Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης κα Gabiella Battaini- Dragoni επεσκέφθη την Ελλάδα 16 -18 Ιουνίου 2014. Κατά την επίσκεψή της η κα Battaini- Dragoni, παρευρέθη, μεταξύ άλλων, στην 16^η Σύνοδο Υπουργών Χωροταξίας των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία πραγματοποιήθηκε στο Ναύπλιο, 16 - 18 Ιουνίου 2014, και συναντήθηκε με τον Πρόεδρο της

Βουλής. Μεταξύ των θεμάτων τα οποία έθιξε η αξιωματούχος του ΣτΕ ήταν η προοπτική κύρωσης εκ μέρους της χώρας μας της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, του 2011, για την Αντιμετώπιση της Βίας κατά των Γυναικών, καθώς και της Σύμβασης του 2001 για το Κυβερνοέγκλημα.

3. Ως προς τις αφορώσεις την Ελλάδα αποφάσεις του ΕΔΑΔ, ο συνολικός αριθμός αυτών των οποίων η εκτέλεση επιτηρείται από την Επιτροπή Υπουργών (σύνθεση Μονίμων Αντιπροσώπων) ανέρχεται σε 481. Οι περισσότερες εξ αυτών (417) αφορούν υπέρβαση του ευλόγου χρόνου της δίκης (πρόβλημα "συστημικό", όπως το έχει χαρακτηρίσει το ΕΔΑΔ). Άλλες υποθέσεις αφορούν: Παράνομη μετανάστευση – Πρόσφυγες – Άσυλο, Άσκηση βίας από όργανα Σωμάτων Ασφαλείας, ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι τριών σωματείων της Μουσουλμανικής Μειονότητας, συνθήκες κράτησης σε φυλακές και σε εγκαταστάσεις Αστυνομίας, εκπαίδευση παιδιών Ρομά και μη συμμόρφωση σε αποφάσεις εθνικών δικαστηρίων.

4. Κατά την διάρκεια της 64^{ης} Συνάντησης της Ομάδας GRECO (Group of States Against Corruption), 16-20.6.2014, όπου εξετάστηκε η πρόοδος συμμόρφωσης της χώρας μας με τις 27 συστάσεις της GRECO (σε τομείς όπως χρηματοδότηση κομμάτων, καθεστώς ποινικής διώξεως μελών κυβέρνησης, ποινική αντιμετώπιση δωροδοκίας) οι οποίες αναφέρονται στην Έκθεση του τρίτου κύκλου της εκ μέρους της αξιολόγησης (2010), διαπιστώθηκε ότι 17 εξ αυτών δεν έχουν ακόμη υλοποιηθεί. Η Ελλάδα καλείται να λάβει σχετικά μέτρα "γρήγορα και αποτελεσματικά" δεδομένου ότι η Ομάδα GRECO θα προβεί σε νέα αξιολόγηση η οποία θα υποβληθεί στις 31 Μαρτίου 2015.

5. Τον Οκτώβριο 2014 ο Εθνικός Συντονιστής για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς κ. Ιωάννης Τέντες μετέβη στο Στρασβούργο, όπου συναντήθηκε με τον Γεν. Γραμματέα του ΣτΕ κ. Jagland και άλλους αξιωματούχους του Οργανισμού με στόχο την διαμόρφωση σχετικού προγράμματος συνεργασίας. Τον επόμενο μήνα επεσκέφθη την Ελλάδα κλιμάκιο του ΣτΕ, όπου είχε διαβουλευθεί με τον κ. Τέντε για τον ίδιο σκοπό.

7. Κλιμάκιο της Διεύθυνσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΣτΕ επεσκέφθη την Ελλάδα,

8.12.2014, όπου είχε συνάντηση με στελέχη του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

8. Τον Απρίλιο 2014 η Ελλάδα επικύρωσε την Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Δράση Κατά της Παράνομης Διακίνησης Ανθρώπων.

V. Ειδική Νομική Υπηρεσία (ENY)

1. Κατά το έτος 2014, η Ειδική Νομική Υπηρεσία του ΥΠΕΞ:

- Συνεργάστηκε στενά με τις συναρμόδιες Διευθύνσεις του Υπουργείου Εξωτερικών, καθώς και με τα συναρμόδια Υπουργεία, για την οριζόντια κάλυψη, από τη σκοπιά του διεθνούς δικαίου, των θεμάτων προώθησης και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- Συμμετείχε στην ελληνική αντιπροσωπεία σε συνόδους της 3^{ης} Επιτροπής της Γενικής Συνέλευσης των Η.Ε. και του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

- Ολοκλήρωσε την επεξεργασία της 20^{ης} και 21^{ης} Περιοδικής Έκθεσης για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων (CERD), σε συνεργασία με συναρμόδια Υπουργεία και Διευθύνσεις. Το σχέδιο Έκθεσης υποβλήθηκε στην ΕΕΔΑ, όπως προβλέπεται από την ισχύουσα νομοθεσία, πρόκειται δε να τροποποιηθεί εκ νέου, προκειμένου να ληφθούν υπόψη, κατά το μέτρο του δυνατού, οι παρατηρήσεις της Εθνικής Επιτροπής.

- Εκπροσώπησε τη Χώρα στις εργασίες της Διευθύνουσας Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης (CDDH), καθώς και ορισμένων Επιτροπών Εμπειρογνομημόνων του ΣτΕ που υπάγονται σε αυτήν, όπως η Συντακτική Ομάδα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σε πολιτιστικά ποικιλόμορφες κοινωνίες (CDDH-DC).

- Έλαβε μέρος στη Συνάντηση Εφαρμογής της Ανθρώπινης Διάστασης του ΟΑΣΕ (Βαρσοβία, 22/09- 03/10/2014) για θέματα μειονοτήτων και αντιμετώπισης του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας.

- Παρακολούθησε τις δραστηριότητες του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

- Συμμετείχε στην Ομάδα Εργασίας για την εκπόνηση και επικαιροποίηση του Εθνικού Σχεδίου

ου Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, καθώς και στην Επιτροπή για την εκπόνηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για το Παιδί, υπό το συντονισμό της Γενικής Γραμματείας Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

- Χειρίστηκε ατομική αναφορά (οιονεί δικαστική προσφυγή) ενώπιον της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.

2. Κατά το 2014, κυρώθηκε νομοθετικά η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία Όλων των Προσώπων από Αναγκαστική Εξαφάνιση (N 4268/2014, ΦΕΚ Α' 141) και προσαρμόστηκε σε αυτήν το σχετικό νομοθετικό μας πλαίσιο.

VI. Δράσεις, έτους 2014, του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, Γραφείο Νομικού Συμβούλου του ΥΠΕΞ

1. Κατά το έτος 2014 κοινοποιήθηκαν στο Γραφείο Νομικού Συμβούλου του Υπουργείου Εξωτερικών στο ΥΠΕΞ διακόσιες (200) ατομικές προσφυγές κατά της Ελλάδας ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου («Ε.Δ.Δ.Α.»), με εντολή για το χειρισμό τους.

Οι εν λόγω προσφυγές εγείρουν κατά πλειοψηφία ζητήματα παραβιάσεων των άρθρων: α) 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου («Ε.Σ.Δ.Α.») σχετικά με την απαγόρευση βασανιστηρίων, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης κρατουμένων σε φυλακές και μεταναστών σε αστυνομικά κρατητήρια και λοιπά κέντρα κράτησης ανά την Ελλάδα, β) 6 § 1 Ε.Σ.Δ.Α. σχετικά με την υπέρβαση του εύλογου χρόνου της διαδικασίας ενώπιον των Πολιτικών, Ποινικών, Διοικητικών Δικαστηρίων, καθώς και στις δίκες ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Ελεγκτικού Συνεδρίου και γ) 13 Ε.Σ.Δ.Α. σχετικά με την έλλειψη αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής για τις προαναφερόμενες υπό (α) και (β) παραβιάσεις.

Περαιτέρω, οι λοιπές προσφυγές εγείρουν ζητήματα παραβιάσεων πλειάδας άλλων άρθρων της Ε.Σ.Δ.Α. (4 § 2, 5, 8, 11, 14, 46, 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ε.Σ.Δ.Α. και 4 του 7^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ε.Σ.Δ.Α.).

Ως σημαντικές υποθέσεις εν προκειμένω αναφέρουμε ενδεικτικά: α) τις τρεις (3) ομοειδείς προσφυγές (Τουρκική Ένωση Ξάνθης και λοιποί, Galip και λοιποί, Bekir-Ousta και λοιποί κατά Ελλάδα) που εγείρουν ζήτημα παραβίασης του άρθρου 46 Ε.Σ.Δ.Α. λόγω μη συμμόρφωσης με τις προηγούμενες σχετικές αποφάσεις του Ε.Δ.Δ.Α. της 27^{ης} Μαρτίου 2008 και της 11^{ης} Οκτωβρίου 2007, θέτοντας ταυτόχρονα και ζήτημα νέας παραβίασης της ελευθερίας του συνεταιριζέσθαι κατά την έννοια του άρθρου 11 Ε.Σ.Δ.Α., καθώς και β) την αίτηση προσωρινών μέτρων και την προσφυγή κατά της Ελλάδας ενώπιον του Ε.Δ.Δ.Α. των Σύριων προσφύγων, AlAhmad και λοιπών, οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί στην πλατεία Συντάγματος, ζητώντας την άρση της παραβίασης των δικαιωμάτων τους στη ζωή, στη σωματική και πνευματική ακεραιότητα, στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, καθώς και άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων (άρθρα 1, 2, 3, 5, 8, 13, 14, 17 και 1 και 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ε.Σ.Δ.Α.). Η εν λόγω αίτηση των ανωτέρω κατά της Ελλάδας περί λήψης προσωρινών μέτρων σύμφωνα με το άρθρο 39 του Κανονισμού του Ε.Δ.Δ.Α. απερρίφθη από το τελευταίο την 10-12-2014.

2. Κατά το έτος 2014, εκδόθηκαν εκατόν πέντε (105) αποφάσεις (σχεδόν οι μισές αποδέχονται εν όλω ή εν μέρει τις προσφυγές) από το Ε.Δ.Δ.Α. επί προσφυγών που στρέφονταν κατά της Ελλάδας.

Αναφέρουμε ως αξιοσημείωτες τις ακόλουθες:

α) Απόφαση της 25^{ης}-9-2014, Λογοθέτης και λοιποί κατά Ελλάδα (παραβίαση άρθρου 3 Ε.Σ.Δ.Α - εξευτελιστική μεταχείριση).

Το Ε.Δ.Δ.Α. απέρριψε ένσταση της Ελληνικής Κυβέρνησης περί μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων (της αγωγής αποζημίωσης του άρθρου 105 του Εισ.Ν.Α.Κ.), καθόσον οι προσφεύγοντες κρατούνταν ακόμα στις φυλακές Ναυπλίου κατά τον χρόνο εισαγωγής της προσφυγής τους ενώπιον του Ε.Δ.Δ.Α., ανεξάρτητα εάν είχαν ήδη αποφυλακισθεί πριν τον χρόνο εξέτασης αυτής.

Περαιτέρω, με την απόφαση της 23^{ης}-10-2014, Νικόλαος Αθανασίου και λοιποί κατά Ελλάδα, το Ε.Δ.Δ.Α. επανέλαβε την κρίση του περί αναποτελεσματικότητας της προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου των Φυλακών του άρθρου 6 Ν 2776/1999, λόγω συνδρομής γενικότερου

προβλήματος υπερπληθυσμού στις φυλακές Αλικαρνασσοῦ που δεν αφορούσε στις προσωπικές συνθήκες κράτησης των προσφευγόντων.

β) Απόφαση της 25^{ης}-9-2014, Βιαροπούλου και λοιποί κατά Ελλάδα (μη παραβίαση άρθρου 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ε.Σ.Δ.Α. – προστασία ιδιοκτησίας).

Το Ε.Δ.Δ.Α. έκρινε ως σύμφωνο με την Ε.Σ.Δ.Α. το επιτόκιο 6% για τις οφειλές του Δημοσίου κατ' άρθρο 21 του διατάγματος 26 Ιουνίου/10 Ιουλίου 1944, μεταστρέφοντας την προηγούμενη αντίθετη κρίση του στην απόφαση της 22^{ης}-5-2008, Μειδάνης κατά Ελλάδα, επικαλούμενο συνδρομή διαφορετικών πραγματικών περιστατικών.

γ) Απόφαση της 5^{ης}-10-2014, Ξυνός κατά Ελλάδα (παραβίαση άρθρου 6 § 1 Ε.Σ.Δ.Α. – δικαιο δίκη).

Το Ε.Δ.Δ.Α. έκρινε ως κατ' αρχήν αποτελεσματικό το ένδικο βοήθημα που τέθηκε σε ισχύ την 20-2-2014 με το Ν 4239/2014 σχετικά με την αποζημίωση σε περίπτωση υπέρβασης του εύλογου χρόνου διάρκειας της πολιτικής, ποινικής και ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου δίκης.

δ) Απόφαση της 13^{ης}-11-2014, Μπίμμη κατά Ελλάδα (παραβίαση άρθρου 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ε.Σ.Δ.Α. – προστασία ιδιοκτησίας).

Το Ε.Δ.Δ.Α. έθεσε το ζήτημα της ενιαίας αντιμετώπισης από την ίδια δικαιοδοσία των ένδικων βοηθημάτων, με τα οποία επιδιώκεται η επικαιροποίηση της αποζημίωσης ιδιοκτητών απαλλοτριωθέντων ακινήτων, λόγω παρόδου μεγάλου χρονικού διαστήματος από τον καθορισμό της οριστικής τιμής μονάδος αποζημίωσης.

3. Λόγω της σημαντικής αύξησης των νεοεισερχόμενων προσφυγών σε υποθέσεις παραβιάσεων των άρθρων 3, 6 § 1 και 13 Ε.Σ.Δ.Α., ως εκτέθηκαν ανωτέρω υπό (1), και προς αποφυγή σωρείας νέων καταδικαστικών αποφάσεων κατά της Ελλάδας, η Ελλάδα προέβη σε υποβολή προς το Ε.Δ.Δ.Α. αξιοσημείωτου αριθμού φιλικών διακανονισμών κατ' άρθρο 39 Ε.Σ.Δ.Α., εν συνεχεία δε αυτών, σε περίπτωση απόρριψής τους από τους προσφεύγοντες, σε υποβολή εξίσου ικανού αριθμού μονομερών δηλώσεων ενώπιον του Ε.Δ.Δ.Α κατ' άρθρο 62^Α του Κανονισμού του. Η εν λόγω διαδικασία διεκπεραιώθηκε μετά από την

έκδοση σχετικών Πρακτικών Τριμελών Επιτροπών του Γραφείου μας, σύμφωνα με τα άρθρα 5, 6 και 7 Ν 3086/2002.

4. Κατά το έτος 2014, το Γραφείο μας υπέβαλε επικαιροποιημένες πληροφορίες και στοιχεία σχετικά με το στάδιο συμμόρφωσης της εσωτερικής έννομης τάξης προς αποφάσεις του Ε.Δ.Δ.Α, στο πλαίσιο της διαδικασίας ελέγχου της εκτέλεσης αυτών από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης κατ' άρθρο 46 παρ. 2 Ε.Σ.Δ.Α., συμβάλλοντας στην πρόοδο και/ή ολοκλήρωση του εν λόγω ελέγχου.

5. Τέλος, κατά το έτος 2014, ο νυν Πρόεδρος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, ως Agent της Ελληνικής Κυβέρνησης ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (βλ. άρθρο 8 § 2 Ν 3086/2002, καθώς και προηγουμένως ως Αναπληρωτής Agent υπό την ιδιότητα του Αντιπροέδρου Ν.Σ.Κ.) συμμετείχε σε σεμινάριο με θέμα «Εφαρμογή αποφάσεων του Ε.Δ.Δ.Α. - κοινή νομική ευθύνη» που διεξήχθη την 31-1-2014 επ' ευκαιρία της εναρκτήριας Συνόδου του Ε.Δ.Δ.Α. για το έτος 2014, καθώς επίσης στη Σύνοδο των Agents που έλαβε χώρα 23-26 Σεπτεμβρίου 2014 στο Στρασβούργο, όπου συζητήθηκαν κοινές προβληματικές για τη διαδικασία ενώπιον του Ε.Δ.Δ.Α. και σε εργασίες της Διευθύνουσας Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για το μακροπρόθεσμο μέλλον του Ε.Δ.Δ.Α. («Drafting Group F on the Reform of the Court»).

Περαιτέρω, μέλη του Γραφείου μας συμμετείχαν στην 1214^η Σύνοδο της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης (DH) που έλαβε χώρα στο Στρασβούργο 2-4 Δεκεμβρίου 2014, όπου εξετάσθηκε η εκτέλεση αποφάσεων του Ε.Δ.Δ.Α. εκ μέρους της Ελληνικής Δημοκρατίας, καθώς και σε πολυμερείς στρογγυλές τράπεζες του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τη θέσπιση αποτελεσματικών ενδίκων βοηθημάτων για την αμφισβήτηση των συνθηκών κράτησης και σχετικά με τα σχέδια δράσης των κρατών για την εκτέλεση των αποφάσεων του Ε.Δ.Δ.Α.

6. Επισυνάπτεται συγκεντρωτικός πίνακας ανά κατηγορία δραστηριοτήτων του Γραφείου Νομικού Συμβούλου του ΥΠΕΞ στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

**ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΡΑΣΤΗ-
ΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ Γ.Ν.Σ. ΥΠ. ΕΞ.
ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑ-
ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2014**

A. ΝΕΕΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ Ε.Δ.Δ.Α.:	200
B. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ Ε.Δ.Δ.Α.:	105
B.1 ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ:	51
B.2 ΑΠΟΡΡΙΠΤΙΚΕΣ:	3
B.3 ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΕΣ:	12
B.4 ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΠΙΝΑΚΙΟ (λόγω φιλικού διακανονισμού):	39
Γ. ΥΠΟΒΟΛΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΟ Ε.Δ.Δ.Α.:	101
Δ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΦΙΛΙΚΟΥ ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΣ Ε.Δ.Δ.Α.:	145
Ε. ΜΟΝΟΜΕΡΕΙΣ ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣ Ε.Δ.Δ.Α.:	40
ΣΤ. ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ Ε.Δ.Δ.Α.	
ΣΤ1. ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ Ε.Δ.Δ.Α.:	5
ΣΤ2. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΑΥΣΕ Η ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ:	27
ΣΤ3. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΞΗΛΘΑΝ ΤΗΣ ΕΝΙΣΧΥΜΕΝΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ:	198
Ζ. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΑ/ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ:	6

**VII. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ-ΑΣΥΛΟ-ΠΡΟΣΩΠΙ-
ΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ-ΑΛΛΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΤΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΕ**

1) Μετανάστευση-Άσυλο

Οι Ελληνικές Αρχές (Λιμενικό Σώμα) στο πλαίσιο της διαχείρισης των συνόρων διέσωσαν σε επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης στα θαλάσσια σύνορα, κατά το 2014, πλέον των 10.000 μεταναστών και προσφύγων που επιχειρήσαν να εισέλθουν, παράνομα και παράτυπα, στη χώρα.

Άσυλο: Στο πλαίσιο του «Εθνικού Σχεδίου Δράσης Αναμόρφωσης Ασύλου και Διαχείρισης Μετανάστευσης», το οποίο υιοθέτησε η χώρα μας τον Αύγουστο του 2010, υλοποιούνται έργα και δράσεις με στόχο την αναβάθμιση των δομών, την εγκαθίδρυση ενός αποτελεσματικού συστήματος διαχείρισης συνόρων και επιστροφών, καθώς και τη βελτίωση των διοικητικών διαδικασιών και των παρεχόμενων υπηρεσιών στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας.

Προς επίτευξη των ανωτέρω, υιοθετήθηκαν και εφαρμόζονται νέες νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με τις διαδικασίες ασύλου και υποδοχής των παράνομων μεταναστών, οι οποίες εξασφαλίζουν τις ενδεδειγμένες συνθήκες υποδοχής και πρόσβασης στο σύστημα ασύλου με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Βάσει του σχετικού νομοθετικού πλαισίου, μεταξύ άλλων, δημιουργήθηκαν οι Υπηρεσίες Ασύλου και Πρώτης Υποδοχής. Εντός του 2014, το οποίο υπήρξε το τελευταίο έτος υλοποίησης του Σχεδίου Δράσης, αποφασίσθηκε η δημιουργία δομών ανοικτής φιλοξενίας. Στη συνέχεια, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θα πραγματοποιηθεί αξιολόγηση του Σχεδίου προκειμένου να καθορισθούν τα επόμενα βήματα.

Το 2014 υπεβλήθησαν στην Υπηρεσία Ασύλου συνολικά 9.432 αιτήματα ασύλου και εξεδόθησαν 8.680 αποφάσεις σε Α' βαθμό. Αναγνωρίσθηκε καθεστώς πρόσφυγα σε 1.223 αιτηθέντες και επικουρικής προστασίας σε 487 αιτηθέντες, ενώ το ποσοστό των θετικών αποφάσεων σε Α' βαθμό ανήλθε σε 28,7%. Σε Β' βαθμό, επί 2.641 αποφάσεων, αναγνωρίσθηκε καθεστώς πρόσφυγα σε 294 αιτηθέντες και επικουρικής προστασίας σε 133, με ποσοστό θετικών αποφάσεων 16,1%.

2) Ευρωπαϊκό PNR²

2. Τα δεδομένα PNR (Δεδομένα Μητρώων Επιβατών - Passenger Name Records) είναι μη επαληθευμένα στοιχεία που παρέχουν οι επιβάτες και συγκεντρώνονται από τους αερομεταφορείς για την πραγματοποίηση των κρατήσεων και τις διατυπώσεις ελέγχου εισιτηρίων. Πρόκειται για φάκελο πληροφοριών σχετικά με τις ταξιδιωτικές διατυπώσεις για κάθε επιβάτη που περιέχονται στα συστήματα ελέγχου κρατήσεων και αναχωρήσεων των αερομεταφορέων. Ο φάκελος αυτός περιέχει διάφορους τύπους πληροφοριών, όπως ημερομηνία ταξιδιού, δρομολόγιο, στοιχεία έκδοσης εισιτηρίου, στοιχεία επικοινωνίας επιβάτη, ταξιδιωτικό πράκτορα, λεπτομέρειες πληρωμής, αριθμό θέσης και πληροφορίες για τις αποσκευές. Τα δεδομένα API (Advance Passenger Information) είναι ουσιαστικά βιογραφικές πληροφορίες, οι οποίες συγκεντρώνονται στην ταινία οπτικής ανάγνωσης του διαβατηρίου και περιέχουν το ονοματεπώνυμο, τον τόπο

Το Νοέμβριο 2014, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, δια της αρμόδιας Επιτροπής Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης & Εσωτερικών Υποθέσεων –LIBE, εξέφρασε εκ νέου την αντίθεσή του στην έγκριση της Πρότασης Οδηγίας του Ευρωπαϊκού PNR, μετά και την ακύρωση από το ΔΕΕ (8.4.2014) της Οδηγίας περί διατήρησης τηλεπικοινωνιακών δεδομένων για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας του 2006 (Οδηγία 24/15.3.2006, Data Retention Directive).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (δια του αρμοδίου Επιτρόπου κ. Αβραμόπουλου), το Συμβούλιο αλλά και ο αρμόδιος εισηγητής στο ΕΚ υπεραμύνονται της Πρότασης Οδηγίας, υπογραμμίζοντας τη σημασία της εφαρμογής Ευρωπαϊκού PNR για την ενίσχυση της ασφάλειας των πολιτών της ΕΕ. Η Επιτροπή τάσσεται υπέρ της άμεσης δράσης επί του θέματος καθώς και υπέρ εισαγωγής ορισμένων αλλαγών στην Πρόταση Οδηγίας, προς εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Λαμβάνοντας δε υπ' όψιν τις ενέργειες αρκετών κρατών-μελών για δημιουργία εθνικών συστημάτων PNR, η Επιτροπή επισημαίνει τον κίνδυνο αποκλίσεων των εθνικών συστημάτων ως προς την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων και προσωπικών δεδομένων, σε περίπτωση απουσίας ενός πανευρωπαϊκού συστήματος.

Σύμφωνα με γνωμοδότηση της Αρχής Προ-

διαμονής, την ημερομηνία γέννησης και την ιθαγένεια. Τα δεδομένα PNR χρησιμοποιούνται κυρίως ως εργαλείο συλλογής πληροφοριών για εγκληματικές δραστηριότητες, ενώ τα API ως εργαλείο επαλήθευσης ταυτότητας. Στο γενικότερο πλαίσιο περί PNR εντάσσονται και τα PIU's (Passenger Information Units): πρόκειται για μονάδες επεξεργασίας στοιχείων PNR σε εθνικό επίπεδο, οι οποίες έχουν συσταθεί από ορισμένα Κ-Μ στο πλαίσιο πιλοτικών προγραμμάτων χρηματοδοτούμενων από την Επιτροπή ΕΕ και με σκοπό τη συλλογή και ανταλλαγή δεδομένων επιβατών.

Με την Οδηγία 82/29.4.2004 (Οδηγία API), η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το ΠΔ 53/2008, οι αερομεταφορείς διεθνών πτήσεων υποχρεώνονται να παρέχουν στοιχεία API στις αρμόδιες Αρχές των Κ-Μ μετά από σχετικό αίτημά τους. Οι χρήσεις των PNR είναι κυρίως α) εκτίμηση επικινδυνότητας επιβατών και ταυτοποίηση προσώπων, β) κατοχή και επεξεργασία πληροφοριών προλήψης δεδομένων API, γ) αντιστοίχιση με άλλα δεδομένα PNR για ταυτοποίηση τυχόν συνταξιδευόντων συνεργών υπόπτων. Στην πράξη, τα δεδομένα PNR χρησιμοποιούνται τα τελευταία 60 χρόνια από τις Τελωνειακές Αρχές των κρατών και από την αστυνομία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και άλλων σοβαρών εγκλημάτων, χωρίς όμως να υπάρχει σχετικό νομικό πλαίσιο.

στασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, η Πρόταση Οδηγίας θέτει ζητήματα συμβατότητας με διατάξεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και την προστασία των προσωπικών δεδομένων, της ΣΛΕΕ και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στην ως άνω γνωμοδότηση διατυπώθηκαν επίσης παρατηρήσεις σχετιζόμενες με μη τήρηση της αρχής της αναλογικότητας και έλλειψη προβλεψιμότητας των ρυθμίσεων της Πρότασης Οδηγίας, όπως οι παραπάνω έννοιες έχουν τεθεί από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ειδικότερα, η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων επεσήμανε ότι δεν αποδεικνύεται η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας και η απαίτηση της προβλεψιμότητας από: 1) την υιοθέτηση ενός ευρωπαϊκού συστήματος που θα έχει ως αποτέλεσμα την επεξεργασία δεδομένων εκατομμυρίων μη υπόπτων επιβατών, η οποία δεν αποδεικνύεται επαρκώς ότι είναι αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και του σοβαρού εγκλήματος, 2) τους σκοπούς για τους οποίους τα δεδομένα PNR προβλέπεται να υπόκεινται σε επεξεργασία, 3) τη διάταξη της Πρότασης Οδηγίας η οποία προβλέπει ότι η αξιολόγηση των επιβατών θα γίνεται βάσει διαρκώς εξελισσόμενων κριτηρίων ή και μέσω σύγκρισης των δεδομένων PNR με σχετικές βάσεις δεδομένων που δεν προβλέπονται αποκλειστικά και 4) τη διάταξη κατά την οποία τα δεδομένα PNR τηρούνται για 30 ημέρες στην εθνική μονάδα στοιχείων επιβατών (PIU) και στη συνέχεια τηρούνται κωδικοποιημένα για μια επιπλέον περίοδο 5 ετών.

Στις 25 Ιουνίου 2014 υπεγράφη στις Βρυξέλλες, επί Ελληνικής Προεδρίας, η τροποποιημένη Συμφωνία PNR ΕΕ-Καναδά. Θα πρέπει να ακολουθήσει η ψήφιση της Συμφωνίας από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (αρχικά επιτροπή LIBE και κατόπιν ολομέλεια), προκειμένου το Συμβούλιο να υιοθετήσει σχετική κυρωτική απόφαση. Ωστόσο, στις 25.11.2014, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποφάσισε την αναβολή την ψήφισης της Συμφωνίας και, αντ' αυτού, την παραπομπή της στο Δικαστήριο της ΕΕ, προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί της συμβατότητας της Συμφωνίας με το Δίκαιο της

ΕΕ. Ειδικότερα το ΕΚ έχει επιφυλάξεις ως προς 1) τη νομική βάση της Συμφωνίας, υπό την έννοια ότι αυτή αναφέρεται στις διατάξεις της ΣΛΕΕ περί αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας και όχι στις διατάξεις περί προστασίας δεδομένων, τις οποίες προκρίνει το ΕΚ ως νομική βάση, 2) την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας (το ΕΚ θεωρεί αυθαιρέτη και αστήρικτη την πρόβλεψη της Συμφωνίας περί πενταετούς διατήρησης προσωπικών δεδομένων) και 3) ως προς το εύρος της διακριτικής ευχέρειας για επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ("purpose limitation" – το ΕΚ θεωρεί ότι η Συμφωνία διευρύνει υπέρ του δέοντος τις περιπτώσεις όπου θα είναι επιτρεπτή η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων – βλ. ανωτ. γνωμοδότηση της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων για την Πρόταση Οδηγίας Ευρωπαϊκού PNR).

Η Επιτροπή ΕΕ έχει εκκινήσει διαβουλεύσεις για Συμφωνία PNR με τη Ρωσία, οι οποίες έχουν επί του παρόντος, «παγώσει». Επίσης, η Επιτροπή έχει εκκινήσει ή πρόκειται να εκκινήσει διαβουλεύσεις για θέματα PNR με το Μεξικό, τη Βραζιλία, τη Νότιο Κορέα και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Ειδικότερα αναφορικά με το Μεξικό, την 1.1.2015 έληξε προθεσμία για έναρξη επιβολής προστίμων σε ευρωπαϊκές αεροπορικές εταιρείες, για μη συμμόρφωση με πρόβλεψη της μεξικανικής νομοθεσίας περί παροχής στις μεξικανικές Αρχές δεδομένων PNR για επιβάτες που ταξιδεύουν από και προς Μεξικό.

3) Νομοθετικές πρωτοβουλίες ΕΕ σχετικές με τα θεμελιώδη δικαιώματα:

Κατά το 2014, στη διάρκεια της Ελληνικής Προεδρίας και μετά την ολοκλήρωσή της, συνεχίστηκε η επεξεργασία από το Συμβούλιο και το Ευρωκοινοβούλιο των κατωτέρω νομοθετικών πρωτοβουλιών:

i) Πρόταση Κανονισμού περί προστασίας προσωπικών δεδομένων (Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων – General Data Protection Regulation).

ii) Πρόταση Οδηγίας για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από αρμόδιες Αρχές στο πλαίσιο πρόληψης, διερεύνησης ή δίωξης αξιολογικών πράξεων.

iii) Πρόταση Οδηγίας περί δικονομικών εγγυήσεων υπέρ παιδιών στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.

iv) Πρόταση Κανονισμού περί του τεκμηρίου αθωότητας σε ποινικές δίκες.

Κατά το 2014 και επί Ελληνικής Προεδρίας συζητήθηκε εκ νέου στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων του Μαρτίου η «Πρωτοβουλία περί Κράτους Δικαίου» ("Rule of Law Initiative"), η οποία παρουσιάστηκε στην πρώτη της μορφή το 2013 από 4 κράτη-μέλη και είχε αναδιατυπωθεί και στηριχθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή³. Η συζήτηση στο ΣΓΥ πραγματοποιήθηκε κατόπιν έκδοσης σχετικής ανακοίνωσης της Επιτροπής. Ακολούθησε, το Μάιο 2014, γνωμοδότηση της Νομικής Υπηρεσίας του Συμβουλίου, σύμφωνα με την οποία η πρόταση της Επιτροπής στερείται νομικού ερείσματος στις Συνθήκες και, κατά συνέπεια, δεν συμβιβάζεται με την αρχή της ανάθεσης εξουσιών στην Ένωση. Γενικά η πρωτοβουλία έτυχε επιφυλακτικής αντιμετώπισης πλείστων κρατών-μελών και παραπέμφθηκε προς περαιτέρω επεξεργασία στην Ιταλική Προεδρία, επί της οποίας δεν σημειώθηκαν νεώτερες εξελίξεις.

VIII.Ελληνικές θέσεις σχετικά με τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, που έχουν προωθηθεί κατά το 2014, στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης για τη νέα αναπτυξιακή ατζέντα μετά το 2015

Απασχόληση και Αξιοπρεπής Εργασία για όλους

- Αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων.
- Κοινωνική προστασία των ανέργων και των ηλικιωμένων.

3. Στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων του Απριλίου 2013 συζητήθηκε κοινή πρωτοβουλία της Γερμανίας, Ολλανδίας, Δανίας και Φινλανδίας για τη σύσταση ενός νέου μηχανισμού ελέγχου της τήρησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ, εκδηλωθείσα δια της αποστολής σχετικής επιστολής-πρότασης των ΥΠΕΞ των κ-μ αυτών προς την Επιτροπή ΕΕ. Στο Άτυπο Συμβούλιο ΔΕΥ του Ιουλίου 2013 στη Βίλνα της Λιθουανίας και στο πλαίσιο συζήτησης για τη μελλοντική ανάπτυξη του τομέα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων, η Επιτροπή επανήλθε στο ζήτημα και το συνέδεσε με την εφαρμογή του κράτους δικαίου. Η Επιτροπή επανέφερε το θέμα το Σεπτέμβριο 2013, σε ομιλία σε εκδήλωση στις Βρυξέλλες της τότε Επιτρόπου Δικαιοσύνης Viviane Reding και το Νοέμβριο 2013, στο πλαίσιο Διάσκεψης Υψηλού Επιπέδου στις Βρυξέλλες αναφορικά με τον ρόλο της δικαιοσύνης στην ΕΕ.

Εκπαίδευση

- Μεγαλύτερη συνέργεια μεταξύ κράτους, επιχειρήσεων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, προκειμένου να ενισχυθεί η δια βίου μάθηση, η κοινωνική ένταξη και η κοινωνική ευαισθητοποίηση των ανέργων που απειλούνται άμεσα από τον κοινωνικό αποκλεισμό.

- Προώθηση των προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και της τεχνογνωσίας που είναι προσανατολισμένες στις ανάγκες της αγοράς εργασίας, με στόχο την κοινωνική ένταξη και την καταπολέμηση της διακοπής της φοίτησης και του κοινωνικού αποκλεισμού.

- Ενίσχυση της ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα (ειδικά στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση) των φοιτητών που προέρχονται από υποβαθμισμένες περιοχές με χαμηλούς εκπαιδευτικούς και κοινωνικοοικονομικούς δείκτες και που χαρακτηρίζονται από πρόωρη εγκατάλειψη δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και χαμηλή πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Υγεία

[Η καθολική κάλυψη υγείας αποτελεί πρωταρχικό στόχο του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, έχει καταστεί σημαντικός στόχος για τη μεταρρύθμιση της υγείας σε πολλές χώρες, ενώ καθοριστικός παράγων για τα ζητήματα υγείας, αλλά και κοινωνικής συνοχής, κατά τον 21ο αιώνα, αναδεικνύεται η μετανάστευση].

- Καθολική κάλυψη υγείας.
- Ανάγκη αντιμετώπισης των αναγκών υγείας των μεταναστών και της επιβάρυνσης των εθνικών συστημάτων υγείας.

Ισότητα των Φύλων

[Η ισότητα των φύλων και η χειραφέτηση των γυναικών αποτελεί τομέα προτεραιότητας. Η "θηλυκοποίηση" της φτώχειας και ο κοινωνικός αποκλεισμός των γυναικών είναι εμφανείς καταστάσεις σε όλες τις κοινωνίες με διακρίσεις σε βάρος των γυναικών].

- Η οικονομική και κοινωνική ένταξη των γυναικών, καθώς και η ισότιμη πρόσβασή τους

στις σχετικές δραστηριότητες, συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της φτώχειας.

- Η εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών είναι αναγκαία για την επίτευξη της κοινωνικής τους ένταξης.

- Η συμμετοχή των γυναικών στη δημόσια ζωή και σε θέσεις λήψης αποφάσεων είναι πρωταρχικής σημασίας για τη βιώσιμη κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.

- Η ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας με την ενίσχυση των δεξιοτήτων τους περιορίζει την ανάγκη για απλήρωτη εργασία (φροντίδα στο σπίτι) και πρέπει να διευκολύνεται με τη δημιουργία δομών φροντίδας για τα παιδιά και τους ηλικιωμένους.

- Η ισότιμη πρόσβαση των γυναικών στην εκπαίδευση και στην επαγγελματική κατάρτιση, συμπεριλαμβανομένων των νέων τεχνολογιών, θα προωθήσει την ένταξή τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή, συμπεριλαμβανομένων των παραδοσιακά «ανδρικά» τομέων, και θα οδηγήσει σε περαιτέρω μείωση των ανισοτήτων και αειφόρο ανάπτυξη.

Ανθρώπινα Δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του Δικαιώματος στην Ανάπτυξη και στην Παγκόσμια Διακυβέρνηση

[Ήδη με τη Διακήρυξη της Χιλιετίας του ΟΗΕ (2000), αναγνωρίστηκε η σημασία της ειρήνης και της ασφάλειας, της ελευθερίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της χρηστής και δημοκρατικής διακυβέρνησης. Για το νέο Αναπτυξιακό Πλαίσιο μετά το 2015, η ΕΕ και τα κράτη μέλη της προσπαθούν να διασφαλίσουν μια αναπτυξιακή προσέγγιση εριδόμενη στα ανθρώπινα δικαιώματα.]

- Προοπτική ενσωμάτωσης της οικονομικής ανάπτυξης στα ανθρώπινα δικαιώματα, συνυπολογίζοντας τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών και την ανάγκη επαναφοράς της ισορροπίας μεταξύ ελάχιστων προδιαγραφών για την ποιότητα ζωής και οικονομικής ανάπτυξης.

- Εκπόνηση διεθνών κανόνων και δεσμεύσεων για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον τομέα των τηλεπικοινωνιών.

- Ενίσχυση του κρίσιμου ρόλου των κοινοβουλίων στη διασύνδεση των πολιτών με την κυβέρνηση και την εποπτεία των διαδικασιών συνεργασίας για την ανάπτυξη.
  - Στήριξη των κοινοβουλίων για την άσκηση αποτελεσματικής εποπτείας των μέτρων για την καταπολέμηση της διαφθοράς.
  - Διασφάλιση του δικαιώματος των πολιτών στην πληροφόρηση και στην πρόσβαση σε κυβερνητικά δεδομένα.
  - Προώθηση της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης και της ελευθερίας έκφρασης.
  - Χρηστή διακυβέρνηση με αποτελεσματικά, ανοιχτά, διαφανή και υπεύθυνα θεσμικά όργανα.
  - Διασύνδεση και αλληλοενίσχυση του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας με την ανάπτυξη για όλους.

Μετανάστευση και Ανάπτυξη

[Η μετανάστευση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της βιώσιμης ανάπτυξης για όλους και ως εκ τούτου διατρέχει οριζόντια σειρά τομέων. Πέραν των θετικών πλευρών, υφίστανται και αρνητικές πλευρές της μη-νόμιμης μετανάστευσης].

- Προώθηση αποτελεσματικών πολιτικών επανένταξης μεταναστών.
  - Πρόληψη και αντιμετώπιση της μη-νόμιμης μετανάστευσης σε συνεργασία με τις χώρες προέλευσης.
  - Προώθηση αποτελεσματικών πολιτικών επιστροφής και επανεισδοχής.
  - Καταπολέμηση των δικτύων παράνομης διακίνησης ανθρώπων.

Άτομα με Ειδικές Ανάγκες

- Αντιμετώπιση του τεράστιου κοινωνικού και οικονομικού αποκλεισμού, που βιώνουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες, με προοδευτική άρση όλων των σχετικών εμποδίων, προώθηση ίσων ευκαιριών και αποτελεσματική συμμετοχή τους σε όλες τις πτυχές της αναπτυξιακής διαδικασίας.

3. Ετήσια Έκθεση Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

I. Υφιστάμενη Κατάσταση - Προγράμματα Απασχόλησης

A) Υφιστάμενη κατάσταση της απασχόλησης/ανεργίας στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) κατά το Γ' τρίμηνο του 2014 ο αριθμός των απασχολούμενων ανήλθε σε 3.586.885 άτομα και των ανέργων σε 1.229.370. άτομα. Το ποσοστό ανεργίας ήταν 25,5% έναντι 26,6% του προηγούμενου τριμήνου και 27,2% του αντίστοιχου τριμήνου του 2013. Η απασχόληση αυξήθηκε κατά 1,4 % σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο ενώ ο αριθμός των ανέργων μειώθηκε κατά 4,0% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και κατά 6,9% σε σχέση με το Γ' τρίμηνο του 2013.

Το ποσοστό της ανεργίας των νέων (15-24 ετών) ανήλθε το Γ' τρίμηνο του 2014 σε 49,5% σε σχέση με 57,1% το Γ' τρίμηνο του 2013, ενώ παραμένει σε πολύ υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας για τους νέους κάτω των 25 ετών σε επίπεδο ΕΕ-28, το οποίο διαμορφώθηκε το Γ' τρίμηνο του 2014 σε 21,8% (Eurostat).

Για την αντιμετώπιση της ανεργίας και τη στήριξη της απασχόλησης το Υπουργείο Εργασίας υλοποιεί μια ευρεία δέσμη πολιτικών που στοχεύει στην ενίσχυση της απασχόλησης, την επαγγελματική κατάρτιση ανέργων, τη βελτίωση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και των εργαζομένων.

Βασικός άξονας είναι οι **ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης** που υλοποιούνται κατά μείζονα λόγο από τον ΟΑΕΔ και είναι στοχευμένες ως προς την ηλικιακή ομάδα, το εκπαιδευτικό επίπεδο, τις ανάγκες των ανέργων, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις έμφαση δίνεται και στην τομεακή και γεωγραφική στόχευση. Ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στις πολιτικές που σχεδιάζονται από το Υπουργείο

Εργασίας κατέχει η **αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων**, που αποτελεί, και μεγάλη πρόκληση σε εθνικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο.

B) Προγράμματα για την ενίσχυση της απασχόλησης και αντιμετώπισης της ανεργίας

Κατά την **προγραμματική περίοδο 2007 – 2013** το Υπουργείο Εργασίας αξιοποιώντας τους πόρους του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) -μέσα από την υλοποίηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού»- στο πλαίσιο του πυλώνα που αφορά την ενίσχυση της απασχόλησης υλοποιήθηκαν ή συνεχίζουν να υλοποιούνται μέσω του ΟΑΕΔ μια σειρά προγραμμάτων. Τα προγράμματα αφορούν στήριξη των επιχειρήσεων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας (ΝΘΕ), στήριξη των ανέργων για να αναπτύξουν τη δική τους επιχειρηματική πρωτοβουλία καθώς και στήριξη των επιχειρήσεων για τη διατήρηση των θέσεων εργασίας. Ενδεικτικά αναφέρονται τα κάτωθι προγράμματα:

Προγράμματα επιχορήγησης επιχειρήσεων για τη δημιουργία θέσεων εργασίας

- **Ειδικό διετές πρόγραμμα προώθησης της απασχόλησης με επιχορήγηση των ασφαλιστικών εισφορών, για την πρόσληψη 25.000 ανέργων**, συνολικού προϋπολογισμού 170.000.000€¹.

Σκοπός του προγράμματος είναι η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας με την επιχορήγηση μέρους του μισθολογικού και μη μισθολογικού κόστους(ασφαλιστικές εισφορές) σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, ως κίνητρο για την πρόσληψη 25.000 ανέργων, για πλήρη απασχόληση ή μερική απασχόληση.

Η διάρκεια της επιχορήγησης ορίζεται σε είκοσι τέσσερις (24) μήνες ενώ μετά τη λήξη της επιχορήγησης οι επιχειρήσεις δεσμεύονται να δι-

1. ΚΥΑ υπ' αριθμ.6248/244/31/3/2010 (ΦΕΚ 364/Β' /31/3/2010), όπως τροποποιήθηκε με τις ΚΥΑ υπ' αριθμ.21492/858/27.10.10 (ΦΕΚ 1771/Β' /11.11.2010), ΚΥΑ υπ' αριθμ. 1194/70/21.1.2011 (ΦΕΚ 118/ Β' /8.2.11) & ΚΥΑ υπ' αριθμ. 4984/169/2/5/12 (ΦΕΚ 1474/Β' /3.5.12)

ατηρήσουν το προσωπικό για δώδεκα (12) μήνες ακόμα.

Οι δαπάνες για την εφαρμογή του προγράμματος συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους στο πλαίσιο του Θεματικού Άξονα 3, Άξονες Προτεραιότητας 7, 8, 9: «Διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007 – 2013.

Το πρόγραμμα είναι ανοικτό ως προς την υποβολή αιτήσεων μόνο για τις Διοικητικές Περιφέρειες: Νότιο Αιγαίο και Στερεά Ελλάδα.

• **Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη ατόμων σε μειονεκτική και πολύ μειονεκτική θέση, για 1.000 ωφελούμενους².**

Σκοπός του προγράμματος είναι η δημιουργία 1.000 νέων θέσεων εξαρτημένης εργασίας πλήρους απασχόλησης, με την πρόσληψη ατόμων σε μειονεκτική και σε πολύ μειονεκτική θέση, από ιδιωτικές επιχειρήσεις και γενικά εργοδότες του ιδιωτικού τομέα που ασκούν οικονομική δραστηριότητα.

i. Ως άνεργοι μειονεκτικής θέσης θεωρούνται οι άνεργοι που: • είτε κατά τους τελευταίους έξι μήνες δεν είχαν απασχοληθεί για ένα (1) τουλάχιστον μήνα, σε κανονικά αμειβομένη θέση εργασίας, με καθεστώς πλήρους απασχόλησης, • είτε είναι απόφοιτοι της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, οι οποίοι δεν ολοκλήρωσαν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή δεν παρακολούθησαν επαγγελματική κατάρτιση, • είτε είναι άνω των 50 ετών, • είτε είναι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών.

ii. Ως άνεργοι πολύ μειονεκτικής θέσης θεωρούνται οι άνεργοι που διαθέτουν κάρτα ανεργίας σε ισχύ για χρονικό διάστημα τουλάχιστον 24 μηνών. Το Πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους, στο πλαίσιο του Θεματικού Άξονα 3, Άξονες Προτεραιότητας 7, 8: «Διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007 – 2013.

2. ΚΥΑ υπ' αριθμ. 3.19238/Οικ.3.1149 (ΦΕΚ 1451/Β' / 14.6.2013)

Η μέγιστη δαπάνη θα ανέλθει συνολικά στο ποσό των 8.000.000 και κατανέμεται σε ετήσια βάση ως εξής:

Για το έτος 2013: 1.700.000 ευρώ.

Για το έτος 2014: 4.000.000 ευρώ

Για το έτος 2015: 2.300.000 ευρώ.

• **Πρόγραμμα επιχορήγησης για την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, σε ιδιωτικές επιχειρήσεις με επιδότηση των ασφαλιστικών εισφορών, συνολικού προϋπολογισμού 27.000.000€ και αφορά 5000 ωφελούμενους 16-24 ετών³.**

Σκοπός του προγράμματος είναι η ενίσχυση των δεξιοτήτων και η απόκτηση εργασιακής εμπειρίας ανέργων ηλικίας 16 έως 24 ετών, νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας, με την απασχόλησή τους σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και γενικά εργοδότες του ιδιωτικού τομέα. Μετά το πέρας της σύμβασης απόκτησης εργασιακής εμπειρίας είναι δυνατή η συνέχιση της επιχορήγησης, εφόσον η σύμβαση απόκτησης εργασιακής εμπειρίας μετατραπεί σε σύμβαση εργασίας, για επιπλέον χρονικό διάστημα δώδεκα (12) μηνών (β' στάδιο προγράμματος).

Το Πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους (ΠΔΕ), στο πλαίσιο του Θεματικού Άξονα 3, Άξονες Προτεραιότητας 7, 8, 9: «Διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007 – 2013.

• **Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη ανέργων πτυχιούχων ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων πανεπιστημιακού και τεχνολογικού τομέα, έως 35 ετών⁴.** Αφορά 7.200 ωφελούμενους και ο συνολικός προϋπολογισμός είναι 108.000.000€

(κατανέμεται σε ετήσια βάση ως εξής:

Για το έτος 2012: 10.000.000 ευρώ

3. ΚΥΑ υπ' αριθμ. 13251/531/15.10.2010 (ΦΕΚ 1655/ Β' / 18.10.2010) όπως τροποποιήθηκε με τις ΚΥΑ υπ' αριθμ. 25602/974/21.1.2011 (ΦΕΚ 118/Β' / 8.2.11), ΚΥΑ υπ' αριθμ. 15624/563/5.12.11 (ΦΕΚ 2910/Β' / 22.12.11) & υπ' αριθμ. 4984/169/2/5/12 (ΦΕΚ 1474/Β' / 3.5.12)

4. ΚΥΑ υπ' αριθμ. 9892/364/2-11- (ΦΕΚ 2462/Β), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει με τις υπ' αριθμ. 3647/139/2-5-2012 (ΦΕΚ 1474/Β) και 3831/105/4-3-2013 (ΦΕΚ 552/Β) & ΚΥΑ υπ' αριθμ. οικ.27068/413/13.8.13 (ΦΕΚ 2053/ Β' / 23.8.2013)

Για το έτος 2013: 49.875.000 ευρώ

Για το έτος 2014: 44.000.000 ευρώ

Για το έτος 2015: 4.125.000 ευρώ).

Η επιχορήγηση προς την επιχείρηση για κάθε ημέρα πλήρους απασχόλησης για τους ωφελούμενους ανέργους (μισθωτοί και ημερομίσθιοι) ηλικίας έως 24 ετών, που θα προσληφθούν στο πλαίσιο του προγράμματος, ανέρχεται στο ποσό των 20€ την ημέρα και όχι πέραν των 25 ημερών το μήνα. Αντίστοιχα, η επιχορήγηση προς την επιχείρηση για κάθε ημέρα πλήρους απασχόλησης για τους ωφελούμενους ανέργους ηλικίας (μισθωτοί και ημερομίσθιοι) άνω των 24 ετών, που θα προσληφθούν στο πλαίσιο του προγράμματος ανέρχεται στο ποσό των 25€ την ημέρα και όχι πέραν των 25 ημερών το μήνα.

Το Πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους, στο πλαίσιο του Θεματικού Άξονα 3, Άξονες Προτεραιότητας 7, 8: «Διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007 – 2013.

• **Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη 10.000 ωφελούμενων των δράσεων «Τοπικά σχέδια για την απασχόληση, προσαρμοσμένα στις ανάγκες των τοπικών αγορών εργασίας - ΤοπΣΑ» και «Τοπικές δράσεις κοινωνικής ένταξης για ευάλωτες ομάδες - ΤοπΕΚΟ»⁵**

Σκοπός του προγράμματος είναι η επιχορήγηση επιχειρήσεων για την πρόσληψη 10.000 ωφελούμενων των δράσεων «Τοπικά σχέδια για την απασχόληση, προσαρμοσμένα στις ανάγκες των τοπικών αγορών εργασίας - ΤοπΣΑ» και «Τοπικές δράσεις κοινωνικής ένταξης για ευάλωτες ομάδες -ΤοπΕΚΟ», που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Τομεακού Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού» για την προγραμματική περίοδο 2007-2013».

Η μέγιστη συνολική δαπάνη θα ανέλθει συνολικά στο ποσό των 17.000.000€, επιμερισμένη ως εξής:

Για το έτος 2014: 10.000.000 ευρώ

Για το έτος 2015: 7.000.000 ευρώ.

5. ΚΥΑ υπ' αριθμ. 5024/120/17.2.14 (ΦΕΚ 439/Β'/24.2.14), όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ υπ' αριθμ. 49635/687/23.12.14 (ΦΕΚ 3689/Β'/31.12.14)

Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού», Θεματικός Άξονας 3, Άξονες Προτεραιότητας 7, 8.

• **Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη 11.000 ανέργων ηλικίας 25–66 ετών⁶**

Σκοπός του προγράμματος είναι η επιχορήγηση επιχειρήσεων για την πρόσληψη 11.000 ανέργων ηλικίας 25–66 ετών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και γενικά εργοδότες του ιδιωτικού τομέα που ασκούν οικονομική δραστηριότητα.

Το κόστος υλοποίησης του προγράμματος θα καλυφθεί από τον προϋπολογισμό του ΟΑΕΔ. Η μέγιστη δαπάνη θα ανέλθει συνολικά στο ποσό των 59.400.000 ευρώ και κατανέμεται σε ετήσια βάση ως εξής:

Για το έτος 2015: 41.580.000 ευρώ

Για το έτος 2016: 17.820.000 ευρώ.

Δικαιούχοι είναι όλες οι ιδιωτικές επιχειρήσεις και γενικά οι εργοδότες του ιδιωτικού τομέα, που ασκούν οικονομική δραστηριότητα. Στο πρόγραμμα εντάσσονται για την κάλυψη κατά ανώτατο όριο δύο (2) θέσεων οι επιχειρήσεις που δεν έχουν προβεί, κατά τη διάρκεια του τριμήνου πριν την ημερομηνία της αίτησης (ημερολογιακά) για υπαγωγή στο πρόγραμμα, σε μείωση προσωπικού. Επίσης δεν είναι δυνατή η υπαγωγή των επιχειρήσεων που έχουν προβεί κατά τη διάρκεια του τριμήνου πριν την αίτηση υπαγωγής στο πρόγραμμα, σε αλλαγή του καθεστώτος απασχόλησης του προσωπικού της, από πλήρη σε μερική απασχόλησης ή σε εκ περιτροπής απασχόληση κ.λπ.

• **Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη 10.000 ανέργων ηλικίας 30-66 ετών⁷**

Δικαιούχοι είναι όλες οι επιχειρήσεις και γενικά οι εργοδότες του ιδιωτικού τομέα, που ασκούν οικονομική δραστηριότητα. (Οι επιχειρήσεις που εξαιρούνται αναφέρονται αναλυτικά στη σχετική Πρόσκληση του ΟΑΕΔ). Στο πρόγραμμα εντάσσονται οι επιχειρήσεις που δεν έχουν προβεί, κατά τη διάρκεια του τριμήνου πριν την ημερο-

6. ΚΥΑ υπ' αριθμ. 31172/490/19.9.14 (ΦΕΚ 2482/ Β' /17.9.14) όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ υπ' αριθμ. 6919/569/10.11.14 (ΦΕΚ 3051 Β' /12.11.14)

7. ΚΥΑ υπ' αριθμ. 5023/119/17.2.14 (ΦΕΚ 440 Β' /24.2.14)

μηνία της αίτησης (ημερολογιακά) για υπαγωγή στο πρόγραμμα, σε μείωση προσωπικού λόγω καταγγελίας σύμβασης εργασίας.

Ωφελούμενοι είναι οι άνεργοι (διαθέτουν δελτίο ανεργίας σε ισχύ) ηλικίας 30 έως 66 ετών που Έχουν συμπληρώσει το τυποποιημένο έντυπο εξατομικευμένης προσέγγισης και έχουν συμφωνήσει σε ατομικό σχέδιο δράσης.

Η επιχορήγηση για κάθε ημέρα πλήρους απασχόλησης για τους ωφελούμενους ανέρχεται στο ποσό των 18€ την ημέρα και όχι πέραν των 25 ημερών ασφάλισης το μήνα. Η συνολική διάρκεια του προγράμματος ορίζεται στους δώδεκα (12) μήνες.

Το Πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από το Ελληνικό Δημόσιο, στο πλαίσιο του Θεματικού Άξονα 3, Άξονες Προτεραιότητας 7 και 8: «Διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007 – 2013. Η μέγιστη συνολική δαπάνη ανέρχεται στο ποσό των 54.000.000 ευρώ.

• **Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη ανέργων νέων που είχαν ενταχθεί στο πρόγραμμα «Επιταγή εισόδου στην αγορά εργασίας για ανέργους νέους έως 29 ετών» ή στο πρόγραμμα «Επιταγή Εισόδου στην αγορά εργασίας για ανέργους νέους ηλικίας έως 29 ετών στον κλάδο του τουρισμού»⁸**

Σκοπός του προγράμματος είναι η δημιουργία 4.000 νέων θέσεων εξαρτημένης εργασίας πλήρους απασχόλησης. Δικαιούχοι είναι οι επιχειρήσεις/ εργοδότες του ιδιωτικού τομέα που θα απασχολήσουν με σχέση εξαρτημένης εργασίας τους ωφελούμενους των προγραμμάτων: «Επιταγή εισόδου στην αγορά εργασίας για ανέργους νέους έως 29 ετών» ή β. «Επιταγή Εισόδου στην αγορά εργασίας για ανέργους νέους ηλικίας έως 29 ετών στον κλάδο του τουρισμού» (voucher).

Η επιχορήγηση για κάθε ημέρα πλήρους απασχόλησης για τους ωφελούμενους ανέρχεται στο ποσό των 15 € την ημέρα για εργαζόμενους κάτω

των 25 ετών και στο ποσό των 18 € την ημέρα για εργαζόμενους άνω των 25 ετών, και για μέχρι 25 ημέρες ασφάλισης το μήνα. Η συνολική διάρκεια του προγράμματος ορίζεται στους έξι (6) μήνες. Στο πρόγραμμα εντάσσονται επιχειρήσεις που δεν έχουν προβεί κατά το χρονικό διάστημα της πρακτικής άσκησης των ωφελουμένων και μέχρι την ημερομηνία υποβολής της αίτησης για υπαγωγή στο εν λόγω πρόγραμμα σε μείωση προσωπικού. Ο προϋπολογισμός του προγράμματος ανέρχεται στα 10.200.000 Ευρώ, και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και από εθνικούς πόρους, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού».

Προγράμματα ενίσχυσης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών

Πρόγραμμα Προώθησης στην Απασχόληση μέσω της οικονομικής ενίσχυσης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών 2000 ανέργων νέων ηλικίας έως 35 ετών με τον διακριτικό τίτλο « Επιχειρηματικότητα Νέων με έμφαση στην Καινοτομία»⁹

Σκοπός του προγράμματος είναι η προώθηση ανέργων νέων στην απασχόληση μέσω της οικονομικής ενίσχυσης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, με έμφαση στην καινοτομία. Ο αριθμός των ωφελουμένων ανέργων νέων ηλικίας έως 35 ετών θα ανέλθει συνολικά στα 2.000 άτομα. Το ύψος της χρηματοδότησης ανέρχεται στις 10.000€, ενώ κατά τη διάρκεια του προγράμματος οι ενταγμένοι ΝΘΕ θα ολοκληρώσουν και πρόγραμμα συμβουλευτικής υποστήριξης (mentoring). Προτεραιότητα δίδεται στους ανέργους νέους που θα αναπτύξουν δραστηριότητα, η οποία απαιτεί την ενεργή απασχόληση και απουσία τους, σε κλάδους και τομείς της οικονομίας που ενσωματώνουν την καινοτομία.

Από το πρόγραμμα προκαλείται δαπάνη 20.000.000 € που επιμερίζεται ως εξής:

Για το έτος 2014: 12.000.000 € και για το έτος 2015: 8.000.000 €. Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος

8. ΚΥΑ υπ' αριθμ. 42343/598/9.12.13 (ΦΕΚ 3144/Β'/11.12.13) όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ 7482/180/10.3.14 (ΦΕΚ 617 Β'/11.3.14)

9. ΚΥΑ υπ' αριθμ. 32180/466/9.12.13 (ΦΕΚ 3194/Β'/16.12.13)

«Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού», Θεματικός Άξονας 3, Άξονες Προτεραιότητας 7 και 8: «διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση».

Το πρόγραμμα βρίσκεται σε φάση υλοποίησης. Έχουν εγκριθεί 1511 εγκριτικές αποφάσεις μέχρι 25/2/2015.

Προγράμματα στήριξης των επιχειρήσεων για τη διατήρηση θέσεων εργασίας

Πρόγραμμα διατήρησης θέσεων εργασίας σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις κατά τη χειμερινή περίοδο 2013–2014¹⁰.

Για την ενίσχυση του κλάδου του τουρισμού υλοποιείται πρόγραμμα με σκοπό τη διατήρηση των θέσεων εργασίας σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις που λειτουργούν εποχικά, κατά τη χειμερινή περίοδο, από το Νοέμβριο έως το Φεβρουάριο. Το πρόγραμμα υλοποιείται βάσει του άρθρου 8 του Ν 1545/85 (ΦΕΚ 91/Α' /20–5–85), σύμφωνα με το οποίο ο ΟΑΕΔ μπορεί να επιδοτεί ξενοδοχειακές επιχειρήσεις που λειτουργούν εποχικά, εφόσον συνεχίζουν την απασχόληση των εργαζομένων και κατά την περίοδο περιορισμού της δραστηριότητάς τους. Το ύψος της επιχορήγησης καθορίζεται ίσο με το ημερήσιο επίδομα ανεργίας που ισχύει κατά τη διάρκεια της επιμήκυνσης και δικαιούται ο ξενοδοχοϋπάλληλος για κάθε ημέρα εργασίας στην επιμήκυνση, με ανώτατο όριο τις 25 ημέρες το μήνα και τις 100 ημέρες για όλη τη διάρκεια της επιμήκυνσης.

Σκοπός του προγράμματος: η διατήρηση των θέσεων εργασίας στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, που λειτουργούν εποχικά, κατά τη χειμερινή περίοδο και συγκεκριμένα από την 1–11–2013 έως τις 28–2–2014.

Η κάλυψη της δαπάνης βαρύνει τον προϋπολογισμό του ΟΑΕΔ έτους 2014/ποσό ύψους 600.000,00€ για ολόκληρο το έτος. Δικαιούχοι και προϋποθέσεις συμμετοχή: Στο πρόγραμμα διατήρησης θέσεων εργασίας σε ξενοδοχειακές μονάδες μπορούν να υπαχθούν οι κάθε μορφής ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, εφόσον πληρούν τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις.

Με την ΥΑ υπ' αριθμ. 43452/633/22.12.14 [ΦΕΚ 3637B/31.12.14] καθορίζονται οι όροι

και οι προϋποθέσεις του προγράμματος για τη διατήρηση των θέσεων εργασίας στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, που λειτουργούν εποχικά, κατά τη χειμερινή περίοδο και συγκεκριμένα από την 1η Νοεμβρίου έως την 28η/29η Φεβρουαρίου εκάστου έτους.

Βάσει του Προγράμματος επιχορήγησης εποχικών ξενοδοχειακών επιχειρήσεων για τη διατήρηση θέσεων εργασίας, κατά τη χειμερινή περίοδο 2014-2015, ο ΟΑΕΔ με ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ Νο1/2015 καλεί τις εποχικές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις που επιθυμούν να συμμετάσχουν σε αυτό, σε συνέχεια της ΥΑ με αριθμ.43452/633/22-12-2014 (ΦΕΚ 3637B' /31-12-2014).

Γ) Πλαίσιο και πορεία υλοποίησης του Σχεδίου Δράσης «Εγγύηση για τη Νεολαία»

Με βάση τη Σύσταση του Συμβουλίου προς τα κράτη μέλη αναφορικά με τη θέσπιση του προγράμματος **«Εγγύηση για τη Νεολαία» (Youth Guarantee)**, το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, υπέβαλε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Εθνικό Σχέδιο Δράσης Εγγύησης για τη Νεολαία (Δεκέμβριος 2013) καθώς και επικαιροποιημένο Σχέδιο Δράσης (Μάιος 2014).

Η Εγγύηση για τη Νεολαία χρηματοδοτείται από την Πρωτοβουλία για την Απασχόληση των Νέων, με προϋπολογισμό για την Ελλάδα που ανέρχεται σε 170 εκατ. ευρώ (και το αντίστοιχο ίσο ποσό από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και απευθύνεται στους **νέους της χώρας μας 15 έως 24 ετών**, οι οποίοι δεν εργάζονται αλλά και δεν συμμετέχουν σε οποιοδήποτε κύκλο εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Πρόκειται για τους λεγόμενους «NEET» (Not in Employment, Education or Training), ευρύτερη ομάδα που περιλαμβάνει και τους ανέργους αλλά και τους «αδρανείς» νέους αυτής της ηλικιακής ομάδας.

Με την «Εγγύηση για τη Νεολαία», και από τη στιγμή που το Σχέδιο θα τεθεί σε πλήρη εφαρμογή, διασφαλίζεται ότι όλοι οι νέοι NEET μέχρι και την ηλικία των 24 ετών θα λαμβάνουν μια πρόταση καλής ποιότητας για απασχόληση, επαγγελματική κατάρτιση, μαθητεία ή πρακτική άσκηση μέσα σε χρονικό διάστημα τεσσάρων μηνών από

10. ΚΥΑ υπ' αριθμ. 2559/74/27.1.14 (ΦΕΚ 223/Β' /5.2.14)

τότε που θα αποχωρήσουν από την επίσημη εκπαίδευση ή από τότε που θα μείνουν χωρίς εργασία.

Ως **δημόσια αρχή** υπεύθυνη για την Πρωτοβουλία για την Απασχόληση των Νέων (ΥΕΙ) και ιδίως της Εγγύησης για τη Νεολαία (Youth Guarantee) και το συντονισμό των εταιρικών σχέσεων σε όλα τα επίπεδα και σε όλους τους τομείς, έχει οριστεί η Διεύθυνση Απασχόλησης του Υπουργείου Εργασίας, συνεπικουρούμενη από τον ΟΑΕΔ. Επιπλέον, έχει συσταθεί **Ομάδα Εργασίας** αποτελούμενη από εκπροσώπους των συναρμόδιων υπουργείων και εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης, η οποία έχει ως έργο την εξειδίκευση των δράσεων και την παρακολούθηση της πορείας του σχεδίου.

Στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020» το σκέλος της στρατηγικής του ΕΠ που αφορά στον τομέα της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής εξειδικεύεται μέσα από 2 Άξονες Προτεραιότητας. Ο δεύτερος άξονας αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της διαρκώς αυξανόμενης ανεργίας των νέων και ειδικότερα αυτών που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης, καθώς και στη βιώσιμη ένταξή τους στην αγορά εργασίας μέσω στοχευμένων παρεμβάσεων ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε επιμέρους ομάδας στόχου των νέων, αξιοποιώντας την **Πρωτοβουλία για την Απασχόληση των Νέων** (Youth Employment Initiative) και λαμβάνοντας υπόψη το **Εθνικό Σχέδιο Δράσης για το Σύστημα Εγγυήσεων για τη Νεολαία** (Youth Guarantee).

Εντός του 2014 ξεκίνησε να υλοποιείται το Πρόγραμμα **Επιταγή εισόδου για νέους 18-24 ετών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις για απόκτηση εργασιακής εμπειρίας**, προϋπολογισμού 43,2 εκ. € για **12.000 ωφελούμενους**. Σκοπός της δράσης είναι η επίτευξη μιας δομημένης πορείας εισόδου των ανέργων νέων στην αγορά εργασίας, η οποία δυνητικά καταλήγει στην τοποθέτησή τους σε θέσεις απασχόλησης σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας.

Στο πλαίσιο της δράσης υλοποιείται μια ολοκληρωμένη δέσμη παρεμβάσεων που περιλαμβάνει:

-Για ωφελούμενους «νέους από 18- 24 ετών που είναι απόφοιτοι ΑΕΙ /ΤΕΙ»:

Πρόγραμμα θεωρητικής κατάρτισης 80 ωρών και Πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας συνολικής διάρκειας 420 ωρών σε 2 φάσεις.

-Για ωφελούμενους «νέους από 18-24 ετών που είναι απόφοιτοι υποχρεωτικής, δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης»:

Πρόγραμμα θεωρητικής κατάρτισης 120 ωρών και Πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας συνολικής διάρκειας 380 ωρών σε 2 φάσεις.

Ο συνολικός προϋπολογισμός της δράσης ανέρχεται στο ποσό των 43.200.000€ .

Δ) Θεσμικές παρεμβάσεις

Υποστήριξη προς τους μακροχρόνια ανέργους

Με την υπ. αριθμ.44137/613/18.12.13 (ΦΕΚ 3253 Β' /20.12.13) κοινή υπουργική απόφαση «Χορήγηση επιδόματος μακροχρονίως ανέργων», η οποία εκδόθηκε κατ' εφαρμογή του Ν.4093/12 και εφαρμόζεται από 1/1/2014, διευρύνθηκαν τα όρια ηλικίας των δικαιούχων (δικαιούχοι ηλικίας 20-66 ετών αντί 45-65 ετών που ίσχυε προηγουμένως) της ειδικής παροχής προς μακροχρόνια ανέργους (πέραν της επιδότησης ανεργίας που έχουν ήδη λάβει). Στόχος της ρύθμισης είναι η ενίσχυση του πλέγματος προστασίας των πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων μέσω της μεγαλύτερης διασποράς του κοινωνικού οφέλους στη χορήγηση επιδόματος μακροχρονίως ανέργων σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες ανέργων.

Ρύθμιση της καταβολής του ειδικού εποχιακού βοηθήματος στους μισθωτούς της ναυπηγοεπισκευαστικής ζώνης, για το 2014¹¹

Λαμβάνοντας υπόψη το οξύτατο οικονομικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι στον κλάδο αυτό και κατόπιν αιτήματος του σωματείου εργαζομένων Ναυπηγείων Ελευσίνας για διεύρυνση των προϋποθέσεων χορήγησης του ειδικού εποχιακού βοηθήματος στους εργαζόμενους στη ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη, διευρύν-

11. Ν 4343/14 (ΦΕΚ Α'261), άρθρο 92 & ΚΥΑ υπ.αριθμ.49863/688/23.12.14 (ΦΕΚ 3484/ Β/24.12.14)

θηκαν οι προϋποθέσεις και το χρονικό διάστημα καταβολής του ειδικού εποχιακού βοηθήματος του άρθρου 22 του Ν.1836/1989 όπως ισχύει, στους εν λόγω δικαιούχους για το έτος 2014.

Αναβάθμιση και επέκταση του συστήματος Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Μαθητείας

Το Σεπτέμβριο 2013 ψηφίστηκε ο Ν. 4186/2013 «Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 193) και σύμφωνα με την αιτιολογική του έκθεση έχει ως στόχο, μεταξύ άλλων, την αναβάθμιση του συστήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και μαθητείας και τη σύνδεσή του με την αγορά εργασίας. Η μεταρρύθμιση στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση εντάσσεται στις θεσμικές παρεμβάσεις του προγράμματος «Εγγύηση για τη Νεολαία» και αποσκοπεί στη διευκόλυνση της ομαλής μετάβασης των νέων στην αγορά εργασίας.

II. Ιδιωτικές Υπηρεσίες Απασχόλησης

Ιδιωτικά Γραφεία Ευρέσεως Εργασίας (ΙΓΕΕ) και Επιχειρήσεις Προσωρινής Απασχόλησης (ΕΠΑ)

Αναφορικά με την δραστηριότητα των Ιδιωτικών Γραφείων Ευρέσεως Εργασίας και των Επιχειρήσεων Προσωρινής Απασχόλησης για το έτος 2014 σας παραθέτουμε στοιχεία σύμφωνα με τις εκθέσεις δραστηριοτήτων που έχουν κατατεθεί στο Υπουργείο Εργασίας.

Αναλυτικότερα:

		ΕΠΑ - ΕΤΟΣ 2014	
		ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΡΟΣΩΡΙΝΑ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ
α' εξάμηνο 2014		6.269	18.988
β' εξάμηνο 2014		9.761	24.356
ΣΥΝΟΛΟ		16.030	43.344

Αριθμός τοποθετήσεων από ΙΓΕΕ για το έτος 2014													
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΙΓΕΕ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΣΧ/ΜΕΝΩΝ	ΦΥΛΟ		ΗΛΙΚΙΑ				ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ			ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	
			Α	Θ	15-29	30-44	45-64	65+	Υποχρεωτική	Β/βάθμια	Γ/βάθμια	Άνεργοι	Εργαζόμενοι
β' εξάμηνο 2014	69	2.607	83	1630	23	592	972	137	386	326	519	1.590	567
α' εξάμηνο 2014	61	1.879	76	1173	3	384	708	61	166	255	364	1.219	315
ΣΥΝΟΛΟ		4.486	59	2803	16	976	1680	198	552	581	883	2.809	882

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ

Ι. Νομοθετικές Ρυθμίσεις επί θεμάτων Κύριας Ασφάλισης Μισθωτών

Κατά το έτος 2014, η χώρα μας προέβη σε μια σειρά μεταρρυθμίσεων στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης με σκοπό την εξυγίανση του συστήματος και τη διασφάλιση της βιωσιμότητάς του. Ιδιαίτερη μέριμνα λήφθηκε τόσο για τον περιορισμό της ανασφάλιστης εργασίας όσο και για την προστασία των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων.

Αλλαγές στον τομέα των κύριων συντάξεων που έγιναν κατά τη διάρκεια του 2014, περιλαμβάνουν:

Α. Θέματα Συντάξεων

1. Για τους ασφαλισμένους στον κλάδο σύνταξης του τ. ΤΣΠ-ΑΤΕ, ο χρόνος ασφάλισης τους μέχρι και 500 ημέρες στον κλάδο σύνταξης του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, από εργασία παρασχεθείσα σε οποιαδήποτε τράπεζα, λογίζεται χρόνος ενιαίος στον κλάδο σύνταξης του τ. ΤΣΠ-ΑΤΕ.

2. Για τους μέχρι 31.12.1992 ασφαλισμένους του ΤΑΠ-ΔΕΗ που απασχολούνται σε ειδικότητα που υπάγεται στα βαρέα και ανθυγιεινά, και γι' αυτούς που απασχολούνται σε ορυχεία, σταθμούς παραγωγής και δίκτυα της ΔΕΗ κα συνταξιοδοτούνται μετά την 1/1/2013, η σύνταξή τους καθορίζεται σε 1/30 για κάθε έτος ασφάλισης.

3. Για τους ασφαλισμένους του κλάδου σύνταξης του τ. ΤΑΠ-ΟΤΕ που συνταξιοδοτούνται μετά την ισχύ της ΠΥΣ 6/28.2.2012, δεν απαιτείται η απόλυσή τους λόγω νόσου, όπως οριζόταν στο άρθρο 16 του καταστατικού του Ταμείου αλλά αρκεί η λύση της σύμβασης τους με οποιονδήποτε τρόπο, η συμπλήρωση των απαιτούμενων ετών ασφάλισης και το συντάξιμο ποσοστό αναπηρίας που επιφέρει ανικανότητα σωματική ή διανοητική για εκτέλεση κάθε εργασίας και ανικανότητα για την εργασία που παρέχουν.

4. Οι ασφαλισμένοι, που μέχρι 31.7.2007 είχαν ασφαλιστικό δεσμό με το τ. ΤΣΕΑΠΓΣΟ, για απασχολήσεις τους σε Συνεταιριστικές Οργανώσεις, από 1.8.2007 και εφεξής (ημερομηνία ένταξης του φορέα στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ) ασφαλιζονται και

συνταξιοδοτούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του τ. ΤΣΕΑΠΓΣΟ.

5. Με το άρθρο 141 του Ν.4251/2014 επεκτάθηκε η εφαρμογή του άρθρου 66 του Ν.4144/2013, με το οποίο είχε δοθεί εξαμηνιαία παράταση καταβολής της σύνταξης λόγω αναπηρίας στις περιπτώσεις που το συνταξιοδοτικό δικαίωμα λόγω αναπηρίας έληγε μέχρι 31.10.2013 εφόσον εκκρεμεί στις υγειονομικές επιτροπές ΚΕ.Π.Α. ιατρική κρίση τους χωρίς δική τους υπαιτιότητα, λόγω των καθυστερήσεων που παρατηρήθηκαν μετά τη λειτουργία των υγειονομικών επιτροπών ΚΕΠΑ ως των μόνων επιτροπών αρμόδιων για εκτίμηση του ποσοστού αναπηρίας, σε όλα τα επιδόματα που χορηγούνται λόγω αναπηρίας, όπως τα προνοιακά επιδόματα, το εξωϊδρυματικό επίδομα, κ.λπ., καθώς και στις συντάξεις με αιτία την αναπηρία, όπως οι συντάξεις του Ν.612/1977, ενώ παρατάθηκε και η ισχύς του άρθρου αυτού μέχρι 30.4.2014.

Επίσης, στα πρόσωπα που είχαν δικαιωθεί ήδη μια εξαμηνιαία παράταση της καταβολής της σύνταξης ή επιδόματος τους λόγω αναπηρίας και η εξαμηνιαία αυτή παράταση έληγε μέχρι 30.4.2014, δόθηκε μία επιπλέον εξαμηνιαία παράταση της σύνταξης ή του επιδόματός τους, εφόσον εξακολουθεί να εκκρεμεί στις υγειονομικές επιτροπές ΚΕ.Π.Α. ιατρική κρίση τους χωρίς δική τους υπαιτιότητα.

Β. Αντιμετώπιση εισφοροδιαφυγής

1. Θέσπιση προστίμων: α. για την μη αναγραφόμενη εργαζομένου στον Πίνακα Προσωπικού του Πληροφοριακού Συστήματος «ΕΡΓΑΝΗ» (έντυπο Ε4), καθώς και για τη μη τήρηση Πίνακα Προσωπικού, με το άρθρο 20 παρ.2 του Ν.4255/2014 και την αριθμ.Φ.11321/11115/802/2.6.2014 Υπουργική Απόφαση (1551, Β') και β. για τη μη καταγραφή εργαζομένων στην Αναλυτική Περιοδική Δήλωση που έχουν δηλωθεί στην ΕΡΓΑΝΗ, με το άρθρο 2 του ν.4225/2014.

2. Διεύρυνση του κύκλου των προσώπων που αμείβονται και ασφαλιζονται με εργόσημο. Στην εφαρμογή του εργόσημου, ως τρόπο καταβολής της αμοιβής και ασφάλισης, εντάσσεται από τον 1ο/2014 και το απασχολούμενο προσωπικό από Π.Α.Ε. Κ.Α.Ε. και λοιπά νομικά πρόσωπα επαγγελματικού και ερασιτεχνικού αθλητισμού, κερ-

δοσκοπικά ή μη, αποκλειστικά και μόνο κατά τη διεξαγωγή αθλητικών αγώνων στα γήπεδα παντός είδους αθλητικών αγώνων, αμειβόμενο με την ώρα, την ημέρα, σε τακτά ή μη χρονικά διαστήματα (άρθρο 6 του ν.4225/2014).

Γ. Άλλες αλλαγές

1. Μετά την θέσπιση από 1.1.2014 του 65ου έτους της ηλικίας ως το κατώτατο όριο ηλικίας για την καταβολή του ΕΚΑΣ των συνταξιούχων των φορέων κοινωνικής ασφάλισης αρμοδιότητας του Υπουργείου μας και την εξαίρεση από τον εν λόγω ηλικιακό περιορισμό των παιδιών που λαμβάνουν σύνταξη λόγω θανάτου του γονέα τους, με το άρθρο 8 παρ. 1 του ν.4237/2014 δόθηκε όμοια εξαίρεση και στους συνταξιούχους γήρατος, αναπηρίας και θανάτου που πιστοποιούνται με ποσοστό αναπηρίας 80% και άνω από τις υγειονομικές επιτροπές ΚΕΠΑ.

2. Στους άνεργους και σε όσους επιδοτήθηκαν ως άνεργοι, λόγω επίσχεσης, ασφαλισμένους του Λογαριασμού Ανεργίας Προσωπικού Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών και Θεσσαλονίκης του Κλάδου Ανεργίας και Δώρου του ΕΤΑΠ-ΜΜΕ, των οποίων η επιδότηση λόγω τακτικής ανεργίας ή επίσχεσης, τερματίστηκε μέσα στο προ της 1ης Δεκεμβρίου 2014 επτάμηνο και εφόσον από τη λήξη της επιδότησής τους και μέχρι την ανωτέρω αναφερόμενη ημερομηνία δεν εργάστηκαν σε εργοδότη με οποιαδήποτε σχέση εργασίας περισσότερο από δύο μήνες, χορηγήθηκε έκτακτη οικονομική ενίσχυση, ύψους ενός μηνιαίου επιδόματος για τις εορτές των Χριστουγέννων έτους 2014 και του νέου έτους 2015.

II. Νομοθετικές Ρυθμίσεις επί θεμάτων Ασφάλισης Ασθένειας και Μητρότητας

Παροχές ασθένειας και μητρότητας

1. Με την παρ. 1Α του άρθρου 18 του Ν.4242/2014 (Α' 50), οι ασφαλισμένοι του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και τα μέλη οικογένειας τους και για την περίοδο από 1-3-2014 έως 28-2-2015, δικαιούνται υγειονομικής περίθαλψης με τη συμπλή-

ρωση 50 ημερών ασφάλισης είτε κατά το προηγούμενο ημερολογιακό έτος (2013) είτε κατά το τελευταίο δεκαπεντάμηνο αφαιρουμένου του τελευταίου τριμήνου.

2. Άνεργοι ηλικίας από 29 έως 55 ετών, και τα μέλη οικογένειας τους, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρ. 4 του άρθρου 5 του ν.2768/1999 (Α' 273), καλύπτονται για παροχές ασθένειας σε είδος, από τον ασφαλιστικό φορέα στον οποίο ασφαλιζόνταν πριν τη διακοπή της εργασίας τους. Η ασφαλιστική κάλυψη αρχίζει μετά την εγγραφή του άνεργου στον Ο.Α.Ε.Δ. επί ένα συνεχές δωδεκάμηνο και εφόσον εξακολουθεί να παραμένει άνεργος, καλύπτεται για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε είδος για διάστημα μέχρι δύο χρόνια. Δεδομένων των δυσμενών οικονομικών συνθηκών και του υψηλού ποσοστού ανεργίας, το διάστημα αυτό, παρατάθηκε μέχρι 31η Δεκεμβρίου 2012 (με την παρ. 2 του άρθρου 35 του Ν.3996/2011/Α' 170), μέχρι την 28η Φεβρουαρίου 2014 (με το άρθρο 75 του Ν.4144/2013/Α' 88) και μέχρι την 28η Φεβρουαρίου 2015 (με την παρ. 1Β του άρθρου 18 του Ν.4242/2014/Α' 50).

3. Οι εργαζόμενοι της επιχείρησης με την επωνυμία «ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΡΟΧΑΙΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.» και οι εργαζόμενοι των Ναυπηγείων Σκαρμαγκά, καθώς και τα μέλη οικογένειας τους που αναφέρονται στο άρθρο 33 του Α.Ν.1846/1951 καλύπτονται από τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. για παροχές ασθένειας σε είδος για την περίοδο από 1.3.2014 έως 28.2.2015 χωρίς την προϋπόθεση της συμπλήρωσης των απαιτούμενων ημερών ασφάλισης, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 1Γ του άρθρου 18 του ν.4242/2014 (Α,50).

4. Ασφαλισμένοι του Οργανισμού Ασφάλισης Ελευθέρων Επαγγελματιών (Ο.Α.Ε.Ε.) που διέκοψαν την επαγγελματική τους δραστηριότητα ή προέβησαν σε δήλωση αδράνειας εργασιών στη Δ.Ο.Υ. σύμφωνα με την ΠΟΛ 1102/14.7.2005 και δεν εμπίπτουν στις διατάξεις της παραγράφου 8 του άρθρου δευτέρου του ν.3845/2010 (Α' 65) ή συνεχίζουν την επαγγελματική τους δραστηριότητα και δεν είναι ασφαλισμένοι σε άλλο φορέα, δικαιούνται, οι ίδιοι και τα προστατευόμενα μέλη αυτών, παροχές ασθένειας σε είδος, μέχρι 28/2/2015, εφόσον οι οφειλές τους αφορούν τα έτη 2011, 2012 και 2013 και

ο μέσος όρος του συνολικού οικογενειακού φορολογητέου εισοδήματος για τα ανωτέρω έτη δεν υπερβαίνει τα 12.000 ευρώ, σύμφωνα με τις διατάξεις της υποπαραγράφου Α3 του άρθρου πρώτου του ν.4254/2014 (Α' 85) και της ΚΥΑ αριθ.Φ.80000/7870/305/2014 (Β' 1619).

5. Ασφαλισμένοι του Τομέα Μηχανικών και Εργοληπτών Δημοσίων Έργων του Ενιαίου Ταμείου Ανεξάρτητα Απασχολούμενων (Ε.Τ.Α.Α.) οι οποίοι έχουν απωλέσει την ασφαλιστική τους ικανότητα λόγω οφειλών στον ασφαλιστικό τους φορέα, δικαιούνται, οι ίδιοι και τα προστατευόμενα μέλη αυτών, παροχές ασθένειας σε είδος, μέχρι 28/2/2015, εφόσον οι οφειλές τους αφορούν τα έτη 2011, 2012 και 2013 και ο μέσος όρος του συνολικού οικογενειακού φορολογητέου εισοδήματος για τα ανωτέρω έτη δεν υπερβαίνει τα 12.000 ευρώ, σύμφωνα με τις διατάξεις της υποπαραγράφου Α3 του άρθρου πρώτου του Ν.4254/2014 (Α' 85) και της ΚΥΑ αριθ.Φ.80000/7870/305/2014 (Β' 1619).

6. Οι υπερήλικες ασφαλισμένοι του Οργανισμού Γεωργικών Ασφαλίσεων (Ο.Γ.Α.), των οποίων το ασφαλιστικό δικαίωμα επανεξετάζεται βάσει της περίπτωσης 5 της υποπαραγράφου ΙΑ6 του άρθρου 1 του Ν.4093/2012 (Α' 222) και δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση σύνταξης, και τα προστατευόμενα μέλη αυτών, δικαιούνται παροχές ασθένειας σε είδος μέχρι 28.2.2015, σύμφωνα με τις διατάξεις της υποπαραγράφου Α3 του άρθρου 1 του Ν.4254/2014 (Α' 85) και της ΚΥΑ αριθ.Φ.80000/7870/305/2014 (Β' 1619).

7. Θεσμοθέτηση επιδόματος μητρότητας για τέσσερις (4) μήνες στις αυτοαπασχολούμενες γυναίκες, άμεσα ασφαλισμένες του Ενιαίου Ταμείου Ανεξάρτητα Απασχολούμενων (ΕΤΑΑ), ύψους 200 ευρώ μηνιαίως, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 του Ν.4097/2012 (Α' 235) και της Κ.Υ.Α. αριθμ.Φ.10060/15858/606/2014 (Β' 2665).

8. Δημιουργία, στην ΗΔΙΚΑ, Εθνικού Μητρώου Ασφάλισης - Ασφαλιστικής Ικανότητας - Σύστημα "ATLAS" και δεν απαιτείται πλέον θεώρηση του βιβλιαρίου υγείας σύμφωνα με την παρ. άρθρο 8 Ν.4237/2014 (Α' 36) και την Υ.Α. οικ.11810/179/Φ.80353/2-6-2014.

III. Νομοθετικές ρυθμίσεις για τους Αυτοαπασχολούμενους

1. Καταβολή εισφορών στον Ο.Α.Ε.Ε. σε μηνιαία βάση:

Με τη διάταξη της Υποπαραγράφου ΙΑ1 του άρθρου πρώτου του ν.4254/2014 (ΦΕΚ Α' 85/7-4-2014, «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του ν.4046/2012 και άλλες διατάξεις») θεσμοθετήθηκε η καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών από τους ασφαλισμένους του ΟΑΕΕ σε μηνιαία βάση (αντί του διμήνου) και συγκεκριμένα μέχρι το τέλος του επομένου μήνα από εκείνο στον οποίο ανάγονται .

Με την υπ'αριθμ.15727/234/Φ10035/10-09-2014 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Β' /2491), που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση της ανωτέρω διάταξης ορίστηκε ο χρόνος έναρξης εφαρμογής της **(1.3.2015)** καθώς και οι αναγκαίες λεπτομέρειες για την υλοποίησή της (υπόχρεοι, διαδικασία εφαρμογής, εμπλεκόμενοι φορείς κλπ).

Με την παραπάνω ρύθμιση αφενός διευκολύνονται οι ελεύθεροι επαγγελματίες στην καταβολή των ασφαλιστικών τους εισφορών κατά την παρούσα δυσχερή οικονομική κατάσταση, αφετέρου δε επιδιώκεται η αποτελεσματικότερη παρακολούθηση της ροής είσπραξης των εισφορών από τον Οργανισμό.

2. Παράταση της δυνατότητας επιλογής κατάταξης σε κατώτερη ασφαλιστική κατηγορία του Ο.Α.Ε.Ε.:

Με τη διάταξη της παρ.7 του άρθρου 55 του Ν.4310/2014 (ΦΕΚ Α/258/8-12-2014) παρατάθηκε μέχρι 31-12-2016 η δυνατότητα των ασφαλισμένων του ΟΑΕΕ να επιλέξουν να καταταγούν για την πληρωμή των ασφαλιστικών εισφορών στην αμέσως κατώτερη ή δεύτερη κατώτερη ασφαλιστική κατηγορία κλάδου σύνταξης του καταστατικού του Οργανισμού.

Με τη διάταξη επιδιώκεται τόσο η συνέχιση της στήριξης των ελευθέρων επαγγελματιών σε μια δύσκολη οικονομική συγκυρία όσο και η διασφάλιση των εσόδων του Οργανισμού. Η ανωτέρω δυνατότητα παρέχεται στους ασφαλισμένους

του Οργανισμού, εφόσον κατά την υποβολή της αίτησης δεν έχουν ληξιπρόθεσμες οφειλές ή έχουν υπαχθεί σε ρύθμιση και είναι ενήμεροι, σύμφωνα με τις αρ. Φ.80000/10255/334/13-06-2012 (ΦΕΚ Β/1849) και Φ.80000/10398/303/18-04-2013 (ΦΕΚ Β/ 1091), οι οποίες εκδόθηκαν κατ' εξουσιοδότηση των αρχικών διατάξεων της παρ. 5 άρθρου 32 του Ν 4075/2012.

IV. Νομοθετικές ρυθμίσεις για τους ασφαλισμένους του ΟΓΑ

1. Δικαιούχοι Λογαριασμού Αγροτικής Εστίας:

Με την υπ' αριθμ.Φ10034/2196/59/28-02-2014 (ΦΕΚ 760/Β/27-03-2014) Κοινή Υπουργική Απόφαση, δόθηκε η δυνατότητα σε δικαιούχους του Λογαριασμού Αγροτικής Εστίας (ΛΑΕ), να ενταχθούν στα παρακάτω προγράμματα ως εξής:

- Στο πρόγραμμα επιδοτούμενου κοινωνικού τουρισμού
  - Στο εκδρομικό πρόγραμμα
  - Στο πρόγραμμα δωρεάν παροχής εισιτηρίων θεάτρων
  - Στο πρόγραμμα δωρεάν παροχής βιβλίων
  - Στο πρόγραμμα παροχής χρηματικών βοήθημάτων και βραβείων σε πολύτεκνες μητέρες
    - Στο πρόγραμμα παροχής τροφείων για βρεφονηπιακούς σταθμούς
    - Στο πρόγραμμα για επιμορφωτικά σεμινάρια νέων αγροτών

2. Δυνατότητα χορήγησης σύνταξης από την οριζόμενη στο καταστατικό ημερομηνία, εφόσον οι οφειλόμενες ασφαλιστικές εισφορές δεν υπερβαίνουν τις 4.000 €:

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρ. 68 του Ν 4144/2013, ειδικά για τον ΟΓΑ, παρέχεται η δυνατότητα χορήγησης σύνταξης από την ημερομηνία που ορίζουν οι καταστατικές διατάξεις του Οργανισμού, αν το σύνολο των οφειλόμενων ασφαλιστικών εισφορών, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί κατά το χρόνο έκδοσης της απόφασης συνταξιοδότησης, δεν είναι μεγαλύτερο των τεσσάρων χιλιάδων (4.000 ευρώ). Το ποσό αυτό παρακρατείται από τη σύνταξη.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

I. Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης

Αρμόδια υπηρεσία για την παρακολούθηση της εφαρμογής της ίσης μεταχείρισης, την επιστημονική υποβοήθηση του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας, καθώς και την εξέταση καταγγελιών σε περιπτώσεις παραβίασης της εν λόγω αρχής, καθίσταται σύμφωνα με το Ν.3304/2005 (Α'16) περί «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού», το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και, ειδικότερα, το Τμήμα Κοινωνικής Ένταξης Κοινωνικής Συνοχής και Ισότητας Ευκαιριών της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας & Κοινωνικής Συνοχής.

II. Καταγγελίες/αναφορές για παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης

Η πλειοψηφία των καταγγελιών / αναφορών, συνίσταται κυρίως σε εκείνες που αφορούν διακρίσεις λόγω ηλικιακών κριτηρίων, ενώ ελάχιστες περιπτώσεις συναντώνται και στον τομέα διακρίσεων για λόγους αναπηρίας. Αντιθέτως, εξακολουθούν να απουσιάζουν αναφορές για διακρίσεις λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων καθώς και σεξουαλικού προσανατολισμού, γεγονός που εξηγείται από το φόβο της κοινωνικής έκθεσης και του στιγματισμού που δύναται να υποστούν τα συγκεκριμένα άτομα, σε ενδεχόμενη καταγγελία.

Διακρίσεις λόγω ηλικίας

Η μεγαλύτερη συχνότητα αναφορών, σημειώνεται στον τομέα της ηλικίας ως προς την πρόσβαση και την κινητικότητα στην αγορά εργασίας και ειδικότερα μέσω της θέσπισης κατώτατων ή ανώτατων ηλικιακών κριτηρίων.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση πρόσκλησης που δημοσιεύτηκε από το Ναυτικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, για μετάταξη υπαλλήλων από Υπουργεία, Ν.Π.Δ.Δ, Ανεξάρτητες Αρχές ή άλλες

Δημόσιες Υπηρεσίες σε αυτό, θέτοντας ηλικιακό κριτήριο. Εν προκειμένω, η Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας & Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εργασίας, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, απέστειλε έγγραφο στις αρμόδιες υπηρεσίες, με το οποίο επεσήμανε, ότι ο καθορισμός ορίου ηλικίας, ως προϋπόθεση πρόσληψης, σε αγγελίες ευρέσεως εργασίας που δημοσιεύονται σε εφημερίδες ή ιστοσελίδες συνιστά παραβίαση της εργατικής νομοθεσίας, εφόσον αυτές δεν εμπίπτουν στις εξαιρέσεις που ορίζει ο Ν.3304/2005 ή δεν δικαιολογούν την ανάγκη ύπαρξης του εν λόγω κριτηρίου, ως προϋπόθεση πρόσληψης στην εργασία.

Κατόπιν των ανωτέρω και ύστερα από παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη, το Ναυτικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, συμμορφώθηκε με τις υποδείξεις της Υπηρεσίας.

III. Προστασία και Αποκατάσταση Ατόμων Ειδικών Κατηγοριών

Με βάση το ν.2643/1998 «Μέριμνα για την απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 220/Α'/28-09-1998) προκηρύσσονται από τον Ο.Α.Ε.Δ. θέσεις εργασίας στο Δημόσιο και στον Ιδιωτικό τομέα για Άτομα με Αναπηρία, καθώς και για συγγενείς Ατόμων με Αναπηρία.

Στις 18 Δεκεμβρίου 2014 δημοσιεύτηκε η αριθμ.47852/2416/16-12-2014 Απόφαση του Υφυπουργού Εργασίας κ. Κεγκέρογλου (ΦΕΚ 3408 τεύχος Β'/18-12-2014 - Α.Δ.Α.: 609ΠΛ-Π98) με την οποία καθορίστηκαν τα δικαιολογητικά και το ειδικό έντυπο της αίτησης – υπεύθυνης δήλωσης που θα καταθέσουν στον Ο.Α.Ε.Δ. οι προστατευόμενοι του ν.2643/1998, προκειμένου να υποβάλουν υποψηφιότητα για διορισμό σε θέσεις εργασίας δημοσίων υπηρεσιών, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α.

Στις 29 Δεκεμβρίου 2014 δημοσιεύθηκαν από τις 14 αρμόδιες για την εφαρμογή του Ν.2643/1998 υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ. ισάριθμες προκηρύξεις για την πλήρωση 918 θέσεων εργασίας για προστατευόμενα από το Ν.2643/1998 πρόσωπα σε Δημόσιες Υπηρεσίες, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α. Από τις παραπάνω θέσεις, οι 168 διατέθηκαν στην κατηγορία προστασίας «Άτομα με

Αναπηρία» και οι 105 στην κατηγορία «συγγενείς Ατόμων με Αναπηρία».

IV. Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα

Στην προώθηση των ΑΜΕΑ στην αγορά εργασίας συμβάλλει η εφαρμογή του Ν.4019/2011 (Α'216) «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις». Στον νόμο αυτό προβλέπονται οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης, οι οποίες αφορούν στην ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού (άτομα με αναπηρία, εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες άτομα κ.α.). Επισημαίνεται ότι τα άτομα αυτά εντάσσονται στις ευεργετικές διατάξεις του νόμου και προβλέπεται ότι μολονότι εργάζονται στην Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση εξακολουθούν να λαμβάνουν επίδομα πρόνοιας ή επίδομα επανένταξης ή οποιαδήποτε άλλη μορφής νοσήλιο ή παροχή.

V. Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη (ΕΣΚΕ)

Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη, υιοθετείται στο πλαίσιο αναγκαιότητας για βιώσιμες στρατηγικές επιλογές, που θα οδηγήσουν στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων εθνικών πολιτικών για την πρόληψη και καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, όπως και στην εισαγωγή νέων προγραμμάτων κοινωνικής παρέμβαση, μεγιστοποιώντας το βαθμό αξιοποίησης εθνικών και υπερεθνικών πόρων.

Ειδικότερα, θα περιλαμβάνει την καταγραφή αναγκών για την ενεργό ένταξη και την καταπολέμηση της φτώχειας και των διακρίσεων, την ιεράρχηση προτεραιοτήτων, την αποτύπωση του υπάρχοντος θεσμικού και οργανωτικού πλαισίου, την εκπόνηση σχεδίου νόμου – πλαισίου για την ΕΣΚΕ, την εξειδίκευση των στόχων - αξόνων - πυλώνων, μέτρων και δράσεων, τον καθορισμό προτεραιοτήτων, την οριοθέτηση των ωφελουμένων, τον καθορισμό δεικτών γι' αυτούς, την

εμπλοκή σχετικών φορέων και την αξιοποίηση των πηγών χρηματοδότησης. Προτεραιότητα του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου για την Κοινωνική Ένταξη, αποτελούν τα άτομα που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της ακραίας φτώχειας.

Τον Δεκέμβριο του 2014, η Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Συνοχής, ως καθ' ύλην αρμόδια Υπηρεσία, σε συνεργασία με την Ομάδα Εργασίας της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη, επεξεργάστηκε και απέστειλε προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για την Κοινωνική Ένταξη (ΕΣΠΚΕ), το οποίο και εγκρίθηκε.

Η εξειδίκευση της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη αναμένεται να ολοκληρωθεί κατά το πρώτο εξάμηνο του 2015 και στο ίδιο χρονικό διάστημα θα εκπονηθούν δεκατρείς (13) Περιφερειακές Στρατηγικές Κοινωνικής Ένταξης.

VI. Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα

Με το Ν.4093/2012 (Α' 222) εισήχθη στην χώρα μας το πρόγραμμα του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, το οποίο τέθηκε σε πιλοτική εφαρμογή τον Νοέμβριο του 2014 με συνολικό προϋπολογισμό, ο οποίος ανέρχεται στα 25.000.000 €. Το εν λόγω πρόγραμμα απευθύνεται σε άτομα και οικογένειες που διαβιούν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας, παρέχοντας στους δικαιούχους ενίσχυση εισοδήματος συνδυαζόμενη με δράσεις κοινωνικής επανένταξης και λειτουργεί συμπληρωματικά με τις εκάστοτε εφαρμοζόμενες πολιτικές για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Πιλοτικό Πρόγραμμα «Εγγυημένο Κοινωνικό Εισόδημα»

Το πιλοτικό πρόγραμμα του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος υλοποιείται ήδη σε 13 δήμους της χώρας μας από το Νοέμβριο του 2014, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην υπ' αριθμ.39892/ΓΔ1.2/2014 (Β' 3018) Κοινή Υπουργική Απόφαση «Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής του πιλοτικού προγράμματος Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα – ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ».

Για το σχεδιασμό, το συντονισμό, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση της εφαρμογής του πιλοτικού προγράμματος, καθώς και για την προετοιμασία της καθολικής εφαρμογής του, συστάθηκε Ομάδα Διοίκησης Έργου (ΟΔΕ), η οποία υποστηρίζεται στο έργο της από τη Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Συνοχής.

Το δικαίωμα υποβολής αιτήσεων για την υπαγωγή στο ανωτέρω πρόγραμμα, ξεκίνησε στις 15 Νοεμβρίου 2014 και λήγει στις 15 Μαρτίου 2015. Μέχρι σήμερα έχουν υποβληθεί 29.479 αιτήσεις,, εκ των οποίων έχουν οριστικοποιηθεί 27.536, παραμένουν ως μη οριστικοποιημένες 1.943, έχουν απορριφθεί 5.169, έχουν επιλεγεί προσωρινά 12.035, έχουν επιλεγεί προς πληρωμή 10.332 αιτήσεις δικαιούχων και έχει ήδη καταβληθεί μέρος του ποσού σε 7.307 από αυτές.

ΠΡΟΝΟΙΑΚΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ

I. Δράσεις για την Προστασία των Ατόμων με Αναπηρία

Όσον αφορά στις δράσεις και πολιτικές για την προστασία των δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία, εξακολουθούν να ισχύουν τα όσα περιελήφθηκαν στην Ετήσια Έκθεση για το έτος 2013.

II. Δράσεις για την Προστασία της Οικογένειας

Οι δράσεις για την προστασία της οικογένειας, των παιδιών, των εφήβων και των ηλικιωμένων, οι οποίες αναφέρονται στην Ετήσια Έκθεση του έτους 2013, συνεχίστηκαν και κατά το 2014. Επιπρόσθετα, για το έτος αναφοράς της παρούσας έκθεσης, σας αναφέρουμε τα ακόλουθα:

Προστασία παιδιού:

Στο **Κρατικό Κατασκηνωτικό Πρόγραμμα** (κεφ. 2.VI.a), κατά το έτος 2014 φιλοξενήθηκαν 9.220 άτομα, εκ των οποίων: 5.350 παιδιά, 2.170 άτομα με αναπηρίες και 1.700 ηλικιωμένοι.

Επιπλέον, σε ό,τι αφορά το θεσμό της **αναδοχής ανηλίκων** (κεφ.4.ii), εκδόθηκε η υπ'αρ. Δ27/ΓΠ.οικ.22560/891 (ΦΕΚ 3692/Β'/31-12-

2014) απόφαση, σχετικά με την τήρηση Εθνικού Μητρώου Αναδόχων Ανηλίκων, το οποίο θα τηρεί το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), εποπτευόμενος φορέας του Υπουργείου μας.

Επισημαίνουμε ότι το κεφ.4.iii αναφέρεται στην πρωτοβάθμια κοινωνική φροντίδα και πρόληψη των κινδύνων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και συγκεκριμένα:

(α) Η Εθνική Γραμμή Παιδικής Προστασίας «1107», που λειτουργεί στο ΕΚΚΑ, δέχεται τηλεφωνικές καταγγελίες και αναφορές ακόμη και ανώνυμες από πολίτες της ελληνικής επικρατείας, από επαγγελματίες, από Υπηρεσίες καθώς και από ανηλίκους. Για το έτος 2014 πραγματοποιήθηκαν 1.300 περίπου κλήσεις.

Παράλληλα, λειτουργεί η Εθνική Γραμμή Κοινωνικής Βοήθειας «197», η οποία δέχεται κλήσεις και για ζητήματα παιδικής προστασίας.

(β) Οι Ομάδες Προστασίας Ανηλίκων (Ο.Π.Α.) των Δήμων, οι οποίες συνεργάζονται με την Επιχειρησιακή Συντονιστική Υπηρεσία Δράσεων Παιδικής Προστασίας του (Ε.Κ.Κ.Α), συνέβαλλαν ώστε να ενταχθούν και να λειτουργούν ως (μέλη/φορείς του Δικτύου) 213 ΟΠΑ, σε αντίστοιχους Δήμους της επικράτειας, όπου μετέχουν επί του παρόντος 323 Κοινωνικοί Λειτουργοί.

(γ) Με την υπ'αρ.πρωτ.οικ.49540/2011 (ΦΕΚ 877/Β'/2011) Κοινή Απόφαση «Συντονισμός Δράσεων και υπηρεσιών παιδικής προστασίας», μεταξύ άλλων αποφασίστηκε και η τήρηση Εθνικού Μητρώου Παιδικής Προστασίας, στο πλαίσιο του οποίου θα τηρούνται ειδικά μητρώα, στα οποία θα καταχωρούνται στοιχεία των ανηλίκων σύμφωνα με διάφορα χαρακτηριστικά τους. Η υλοποίησή του έχει ανατεθεί με την υπ'αρ. πρωτ. Π2α/Γ.Π.οικ.59597/2011 (ΦΕΚ 1528/Β'/2011) απόφαση, στο Ε.Κ.Κ.Α..

Προστασία ηλικιωμένων:

Κατά το έτος 2014, λειτούργησαν στη χώρα μας 226 **Μονάδες Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΜΦΗ)** (κεφ.1.ii.β), 119 μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και 107 κερδοσκοπικού, στις οποίες εξυπηρετούνται περί τα 10.000 άτομα. Επιπλέον, το Υπουργείο μας κάθε χρόνο συνάπτει συμβά-

σεις με ΜΦΗ που έχουν τη νομική μορφή του φιλανθρωπικού ιδρύματος για την περίθαλψη ανασφάλιστων και άπορων ηλικιωμένων με δαπάνες του δημοσίου. Για το έτος 2014, το Υπουργείο μας προέβη στη σύναψη συμβάσεων με 10 φιλανθρωπικά ιδρύματα ανά την Ελλάδα, για την κάλυψη 116 συμβατικών κλινών.

Σε ό,τι αφορά τα **Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ)** (κεφ.2.ν.), κατά το έτος 2014, λειτούργησαν στη χώρα μας 72 δομές, στις οποίες εξυπηρετήθηκαν περίπου 1.500 ηλικιωμένοι.

Κατόπιν της λήξης της συγχρηματοδότησης των ΚΗΦΗ στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» του ΕΣΠΑ 2007-2013, με την παράγραφο 3 του άρθρου 14 του Ν.4312/2014 (ΦΕΚ 260/Α'/2014) παρατάθηκε μέχρι τις 30-9-2015 η ισχύς των συμβάσεων που έχουν συναφθεί στο πλαίσιο αυτό - και συγκεκριμένα της Πράξης «Ενέργειες στήριξης ηλικιωμένων και λοιπών ατόμων που χρήζουν βοήθειας για την ενίσχυση της απασχολησιμότητας των εμμέσως ωφελούμενων ατόμων» -, μεταξύ της Ελληνικής Εταιρείας Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ) ως δικαιούχου και των αναδόχων που αναδείχθηκαν από το σχετικό ανοιχτό διαγωνισμό. Η χρηματοδότηση για το παραπάνω χρονικό διάστημα προέρχεται από πόρους του ΕΣΠΑ 2007-2014 και εθνικούς πόρους, και ιδιαίτερα για τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και από πόρους του άρθρου 159 του Ν.3852/2010, οι οποίοι αποδίδονται στον δικαιούχο.

Αναφορικά με το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» (κεφ.2.ν.), με πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση (παράγραφος 1 του άρθρου 64 του Ν.4277/2014, ΦΕΚ 156/Α'/2014), η διάρκεια του προγράμματος παρατάθηκε από την προβλεπόμενη λήξη του έως τις **31-12-2015**. Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από εθνικούς πόρους και υλοποιείται από δήμους, νομικά τους πρόσωπα ή άλλα νομικά πρόσωπα της αυτοδιοίκησης στο πλαίσιο σύμβασης με την ΕΕΤΑΑ.

Επιπλέον, στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, η οποία αντικατέστησε την παράγραφο Η' του άρθρου 127 του Ν.4199/2013, ορίζονται μεταξύ άλλων τα ακόλουθα: «Οι δήμοι ή τα νομικά του πρόσωπα ή τα άλλα νομικά πρόσωπα

της αυτοδιοίκησης που θα αποφασίσουν ότι συνεχίζουν να παρέχουν υπηρεσίες με το πρόγραμμα "Βοήθεια στο Σπίτι", καθώς και οι δήμοι, τα νομικά πρόσωπα αυτών, ή άλλα νομικά πρόσωπα της αυτοδιοίκησης που θα αποφασίσουν ότι επιθυμούν να παρέχουν τις υπηρεσίες αυτές από την 1^η Ιανουαρίου 2016 και μετά, μπορούν από 1^{ης} Σεπτεμβρίου 2015 να συνάψουν συμβάσεις παροχής υπηρεσιών του προγράμματος "Βοήθεια στο Σπίτι" ως πάροχοι των ειδικότερων προγραμμάτων: α) "Κατ' οίκον Φροντίδα Συνταξιούχων" για τους δικαιούχους συνταξιούχους και β) «Κατ' οίκον Κοινωνική Φροντίδα» για τους δικαιούχους οικονομικά αδύναμους, ηλικιωμένους, ανασφάλιστους, ΑμεΑ».

Επίσης, με την παράγραφο 1 του άρθρου 14 του Ν.4312/2014 (ΦΕΚ 260/Α' /2014), προβλέφθηκε η λειτουργία Ομάδας Διοίκησης Έργου (ΟΔΕ), Μονάδα Προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι», με αντικείμενο το συντονισμό και την παρακολούθηση του προγράμματος, η οποία συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας και αποτελείται από εννέα (9) τουλάχιστον μέλη.

Τέλος, με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, προβλέπεται η δυνατότητα από 1-1-2016 και εξής το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» να υλοποιείται και από Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου.

Σε ό,τι αφορά στο πρόγραμμα **Κατασκηνώσεων – Λουτροθεραπείας – Πηλοθεραπείας** (κεφ. 2.νι.β.) που υλοποιεί κάθε χρόνο το Υπουργείο μας για ηλικιωμένα άτομα και ενήλικα άτομα με αναπηρίες, για το έτος 2014, ο αριθμός των συμμετεχόντων ανήλθε στα 2.744 άτομα.

ΟΡΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΗ

I. Όροι Εργασίας

Η βελτίωση της εφαρμογής των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας για τις ίσες ευκαιρίες και την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στην εργασία και απασχόληση (Ν.3896/2010) αποτελεί τομέα προτεραιότητας του Υπουργείου μας.

Στο πλαίσιο αυτό κρίθηκε απαραίτητη η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των Επιθεωρη-

τών Εργασιακών Σχέσεων σε θέματα ισότητας των φύλων προκειμένου για την βελτίωση των υπηρεσιών που παρέχουν στους πολίτες και την ενίσχυση του ελεγκτικού, συμφιλωτικού και ενημερωτικού έργου τους, μέσω ειδικών επιμορφωτικών δράσεων που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν προς αυτό το σκοπό από το ΙΝΕΠ του ΕΚΔΔΑ με τη συνεργασία του Υπουργείου μας, του Συνηγόρου του Πολίτη και της Γ.Γ.Ι.Φ.

Ειδικότερα, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε ειδικό επιμορφωτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης με τον τίτλο «Εκπαίδευση Εκπαιδευτών για την επιμόρφωση Επιθεωρητών Εργασιακών Σχέσεων σε θέματα ίσων ευκαιριών και ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην απασχόληση», για τη δημιουργία στελεχών-πολλαπλασιαστών, με εξειδικευμένες γνώσεις σε θέματα φύλου, απασχόλησης και μηχανισμών ελέγχου.

Στη συνέχεια, κατά το έτος αναφοράς (2014) υλοποιήθηκαν εννέα σεμινάρια με τον τίτλο, «Επιμόρφωση Κοινωνικών Επιθεωρητών Εργασίας, Υπαλλήλων ΣΕΠΕ, σε θέματα ισότητας των φύλων», (6 στην Αθήνα, 2 στη Θεσσαλονίκη και 1 στην Πάτρα) τα οποία παρακολούθησαν ενεργά περίπου 200 Επιθεωρητές Εργασιακών Σχέσεων, ενώ ο σχεδιασμός περιλάμβανε την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης με την συμμετοχή των ήδη εκπαιδευμένων σε διήμερο εργαστήριο «Παρακολούθηση της επιμόρφωσης στελεχών ΣΕΠΕ σε θέματα Ισότητας των Φύλων», τα οποία ξεκίνησαν κατά το έτος 2014 και συνεχίζονται κατά το έτος 2015.

II. Συνθήκες Εργασίας

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Κατά το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα εκδόθηκαν τα παρακάτω νομοθετήματα:

- ΠΔ135/2014 (ΦΕΚ Α' 218/3.10.2014) «Ειδικότητες τεχνικού ασφαλείας στις μονάδες και υπηρεσίες των Ενόπλων Δυνάμεων»
- Υ.Α.14867/825/9.5.2014(ΦΕΚ Β' 1241/15.5.2014) «Απλοποίηση διαδικασιών τήρησης αρχείων για θέματα ασφαλείας και υγείας στην εργασία στα τεχνικά έργα»
- Υ.Α.4690/12/13.2.2014 (ΦΕΚ Β' 396/20.2.2014) «Εργασίες για τις οποίες απαγορεύε-

ται η απασχόληση μισθωτού σε έμμεσο εργοδότη με σύμβαση προσωρινής απασχόλησης»

- Υ.Α.9698/456/27.3.2014 (ΦΕΚ Β' 894/10.4.2014) «Προγράμματα επανεκπαίδευσης απασχολούμενων σε εργασίες με αμιάντο ή αμιαντούχα υλικά»

- Υ.Α.2928/130/2014 (ΦΕΚ Β' 266/7.2.2014) «Επιμόρφωση εργοδοτών και εργαζομένων για θέματα άσκησης καθηκόντων τεχνικού ασφαλείας σε επιχειρήσεις Β' και Γ' κατηγορίας - Προγράμματα 2014».

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ:

- Εγκύκλιος υπ. αριθ. 26547/1565/30.7.2014 «Συμπλήρωση της εγκυκλίου με αρ. πρωτ. οικ.4800/173/13-2-2014»

- Εγκύκλιος υπ. αριθ. 24120/1336/15.7.2014 «Ανακοίνωση δημοσίευσης της Υ.Α. με αριθ. 14867/825/2014 (1241 Β') (ΑΔΑ: ΒΙΥΗΛ-Τ1Γ) «Απλοποίηση διαδικασιών τήρησης αρχείων για θέματα Ασφάλειας και Υγείας στην εργασία στα τεχνικά έργα».

- Εγκύκλιος υπ. αριθ. 21387/1248/25.6.2014 «Άσκηση καθηκόντων ιατρού εργασίας σε περιοχή άλλου ιατρικού συλλόγου»

- Εγκύκλιος υπ. αριθ. 12306/669/15.4.2014 «Ανακοίνωση δημοσίευσης της υ.α. 9698/456/2014 «Προγράμματα επανεκπαίδευσης απασχολούμενων σε εργασίες με αμιάντο ή αμιαντούχα υλικά»»

- Εγκύκλιος υπ.αριθ.6005/250/28.3.2014 «Ετήσιος χρόνος απασχόλησης τεχνικού ασφαλείας και ιατρού εργασίας»

- Εγκύκλιος υπ.αριθ.692/298/4.3.2014 «Συνέχιση της υποβολής αιτήσεων για διενέργεια προγραμμάτων επιμόρφωσης»

- Εγκύκλιος υπ. αριθ. 42628/130/17.2.2014 «Υποχρέωση υποβολής εργαζομένων σε ιατρικές εξετάσεις»

- Εγκύκλιος υπ. αριθ. 4800/173/13.2.2014 «Εφαρμογής της υπουργικής απόφασης 2928/130/2014 (Β' 266) "Επιμόρφωση εργοδοτών και εργαζομένων για θέματα άσκησης καθηκόντων τεχνικού ασφαλείας σε επιχειρήσεις Β' και Γ' κατηγορίας - Προγράμματα 2014"».

- Εγκύκλιος υπ. αριθ. 2142/106/23.1.2014 «Άσκηση καθηκόντων τεχνικού ασφαλείας από εργοδότη στην επιχείρησή του»

ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

Η επίσημη έναρξη για την Ελλάδα της **πα-νευρωπαϊκής εκστρατείας για την Ασφάλεια και Υγεία στην Εργασία 2014-2015** έγινε στην Αθήνα στις 06-05-2014 και στο πλαίσιο της οργανώθηκαν οι εξής εκδηλώσεις:

- ✓ Κεντρική ημερίδα, Αθήνα 07-07-2014.

- ✓ Ημερίδα σε συνεργασία με την Περιφερειακή ενότητα Ευβοίας και τον Δήμο Χαλκιδέων, Χαλκίδα, 30-09-2014.

- ✓ Ημερίδα, Ηράκλειο, 10-10-2014.

- ✓ Ημερίδα, Πάτρα, 3 & 4 -11-2014.

- ✓ Ημερίδα με θέμα «Προαγωγή των θεμάτων ασφαλείας και υγείας στην εργασία στον Τραπεζικό Τομέα», Αθήνα 11-11-2014.

- ✓ Ημερίδα σε συνεργασία με το Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», Αθήνα, 14-11-2014.

Επίσης, διοργανώθηκαν και οι εξής δράσεις:

- Εσπερίδα σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων Περιφερειακή Δ/ση Α' Θμιας & Β' Θμιας Εκπαίδευσης Αττικής Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατ. Αττικής ΚΕΣΥΠ Κορωπίου με θέμα «Προαγωγή των Βασικών Αρχών Ασφάλειας και Υγείας στην Εργασία, στην Εκπαίδευση και στην Επαγγελματική Κατάρτιση», Κορωπί, 06-11-2014.

- Εκπαιδευτική ημερίδα σε θέματα ΟΙΡΑ, Αθήνα, 07-11-2014.

- Εσπερίδα με θέμα «Προαγωγή των θεμάτων Ασφάλειας και Υγείας στην Εργασία (ΑΥΕ) στον χώρο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων» Αθήνα, 24-11-2014.

- Συμμετοχή σε ημερίδα του ΓΕΕΘΑ με θέμα «Διαχείριση του άγχους και των ψυχοκοινωνικών κινδύνων στην εργασία», Αθήνα, 18-11-2014.

- Συνδιοργάνωση ημερίδας με το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Δημοσίου Δικαίου (EPLO) με θέμα «Διαχείριση του άγχους και των ψυχοκοινωνικών κινδύνων στην εργασία στον δημόσιο τομέα», Αθήνα, 16-12-2014.

Στο πλαίσιο της **συνεργασίας με το Υπουργείο Παιδείας και τον ΟΑΕΔ** για την **προα-**

γωγή της κουλτούρας πρόληψης, μέσω της ένταξης των θεμάτων Ασφάλειας & Υγείας στην Εργασία στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών και το εκπαιδευτικό περιεχόμενο των σχολείων:

- Συγκροτήθηκε το «Εθνικό Δίκτυο για την ένταξη των θεμάτων επαγγελματικής Ασφάλειας και Υγείας στην Εκπαίδευση» (απόφαση υπουργού με αριθμ. πρωτ. 36021/Δ1.8233/5.11.13 (ΑΔΑ: ΒΛ1ΒΛ-2ΥΜ)), στο οποίο συμμετέχουν η Γενική Δ/νση Συνθηκών και Υγιεινής της Εργασίας, οι Δ/νσεις Σπουδών Α΄θμιας και Β΄θμιας Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) με εκπροσώπους τους. Σκοπός του δικτύου είναι ο καθορισμός των διαδικασιών και μεθόδων για την ενσωμάτωση των θεμάτων ασφάλειας και υγείας στην εργασία, στα προγράμματα εκπαίδευσης. Ήδη προωθήθηκε από την υπηρεσία μας υλικό στο πεδίο της ΑΥΕ, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί στη συγγραφή του βιβλίου για το μάθημα Πολιτική Παιδεία της Α΄ τάξης Λυκείου.

- Δημιουργήθηκε ευρύτατο δίκτυο επαφών με ΚΕΣΥΠ, Σχολεία, Δ/νσεις Α΄θμιας και Β΄θμιας κλπ για διάδοση πληροφόρησης, υποστήριξη, ενημέρωση ως προς τις δράσεις της υπηρεσίας μας κλπ.

- Συνεχίστηκε και το 2014 η συνεργασία με τον ΟΑΕΔ για την ένταξη των θεμάτων Ασφάλειας & Υγείας στην Εργασία στα προγράμματα των τεχνικών σχολών μαθητείας.

Ακόμη, η Διεύθυνση Ασφάλειας & Υγείας στην Εργασία του Υπουργείου Εργασίας, ως Εθνικός Εστιακός Πόλος (NCO) στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Προαγωγή της Υγείας στους Χώρους Εργασίας (ENWHP) συμμετείχε σε **πρόγραμμα ελέγχου και ενημέρωσης στο νοσηλευτικό τομέα**, πραγματοποιώντας 9 επισκέψεις σε νοσοκομεία της Αττικής, στη διάρκεια της εκστρατείας του ΣΕΠΕ για το 2012 «Ψυχοκοινωνικοί κίνδυνοι στην εργασία». Το εν λόγω πρόγραμμα συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Επιπλέον, ημερίδα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης πραγματοποιήθηκε με επιτυχία στις 24-11-2014 στο Νοσοκομείο Ευαγγελισμός, με περίπου 80 συμμετέχοντες.

ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ

Η υπουργική απόφαση για την εκτέλεση προγραμμάτων επιμόρφωσης Β΄ και Γ΄ κατηγορίας

με την οποία εισήχθησαν ουσιαστικές αλλαγές στο σύστημα είναι η Υ.Α.2928/130/29.01.2014 (266Β΄) με την ερμηνευτική εγκύκλιο 4800/173/13-2-2014. Η νέα απόφαση προέκυψε κατόπιν εκτενούς διαβούλευσης με φορείς επαγγελματικής κατάρτισης, εργοδότες και εργαζόμενους με στόχο την απλούστευση του συστήματος υποβολής των προγραμμάτων με ευρύτερη χρήση ηλεκτρονικών μέσων, την καλύτερη παρακολούθηση και έλεγχο τους από την υπηρεσία και εν τέλει τη βελτίωση της ποιότητας της κατάρτισης και την προώθηση της επιχειρηματικότητας.

ΕΡΕΥΝΑ

Και κατά τη διάρκεια του 2014, η Διεύθυνση Ασφάλειας & Υγείας στην Εργασία, ιδίως μέσω του πρώην Κέντρου Υγείας & Ασφάλειας στην Εργασία (ΚΥΑΕ), δραστηριοποιήθηκε στον τομέα της έρευνας. Ενδεικτικά, στο πλαίσιο ερευνητικών προγραμμάτων μέτρησης Ηλεκτρομαγνητικών πεδίων σε χώρους εργασίας, διεξήγαγε μετρήσεις Η/Μ πεδίων και άλλων φυσικών παραγόντων στη ΔΕΗ σε συνεργασία με το γραφείο μη ιοντιζουσών ακτινοβολιών της Ελληνικής Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας (ΕΕΑΕ), ενώ τα αποτελέσματα τους ανακοινώθηκαν σε επιστημονικά συνέδρια. Παράλληλα, συνεχίστηκαν οι διαδικασίες συντήρησης και διακρίβωσης οργάνων μέτρησης.

Επίσης αναρτήθηκαν στην ιστοσελίδα του υπουργείου μας ο «Οδηγός για την προστασία των εργαζομένων μεγάλης ηλικίας», 2013 καθώς και ο οδηγός «Επιλογή - χρήση προστατευτικών γαντιών» 2014 που συντάχθηκαν από την υπηρεσία μας.

III. Αμοιβή

Ο Ν.4303/14 «Διαδικαστικά ζητήματα μεσολάβησης και διαιτησίας συλλογικών διαφορών εργασίας» αντικαθιστά το άρθρο 14 του Ν.3899/10, το οποίο είχε αντικαταστήσει την παρ. 4 του άρθρου 15 του Ν.1876/90, ορίζοντας διαδικαστικά θέματα για τη μεσολάβηση και τη Διαιτησία. Η προσφυγή στη Διαιτησία μπορεί να γίνεται σε οποιοδήποτε στάδιο των διαπραγματεύσεων με συμφωνία των μερών. Είναι δυνατή η προσφυγή στη διαιτησία μονομερώς στις εξής

περιπτώσεις: α) από οποιοδήποτε μέρος, εφόσον το άλλο μέρος αρνήθηκε τη μεσολάβηση, β) από οποιοδήποτε μέρος μετά την υποβολή της πρότασης μεσολάβησης. Η διαιτησία διεξάγεται από έναν διαιτητή ή από Τριμελή Επιτροπή Διαιτησίας, αν το ζητήσει ένα εκ των μερών. Στην περίπτωση μονομερούς προσφυγής στη διαιτησία, σύμφωνα με την παράγραφο 2 αυτού του άρθρου, διεξάγεται από Τριμελή Επιτροπή Διαιτησίας.

Επίσης, ορίζεται ότι η διαιτητική απόφαση πρέπει να περιέχει πλήρη και τεκμηριωμένη αιτιολογία σχετικά με τους όρους που τίθενται σε αυτή και οι οποίοι δεν μπορούν να έρχονται σε αντίθεση ή να τροποποιούν προβλέψεις της κείμενης νομοθεσίας. Στη διαιτητική απόφαση διατυπώνονται ρητώς όλοι οι κανονιστικοί όροι. Κανονιστικοί όροι άλλων εν ισχύ συλλογικών ρυθμίσεων εξακολουθούν να ισχύουν με τη διαιτητική απόφαση. Η πληρότητα της αιτιολογίας ελέγχεται δικαστικά, σύμφωνα με το άρθρο 16B του παρόντος. Η διαιτητική απόφαση εκδίδεται σε δεκαπέντε (15) ημέρες από την ανάληψη των καθηκόντων του διαιτητή ή της Επιτροπής Διαιτησίας, αν προηγήθηκε μεσολάβηση, και σε διάστημα τριάντα πέντε (35) ημερών, αν δεν προηγήθηκε. Η απόφαση της Επιτροπής Διαιτησίας λαμβάνεται ομόφωνα ή κατά πλειοψηφία. Η διαιτητική απόφαση κοινοποιείται από την αρμόδια υπηρεσία του Ο.ΜΕ.Δ. εντός πέντε (5) ημερών από εκδόσεώς της στα δεσμευόμενα από αυτή μέρη. Η απόφαση της διαιτησίας εξομοιώνεται με συλλογική σύμβαση εργασίας και ισχύει από την επομένη της υποβολής της αίτησης για μεσολάβηση, εκτός εάν τα μέρη συμφωνήσουν διαφορετικά. Στις περιπτώσεις προσφυγής στη διαιτησία αναστέλλεται η άσκηση του δικαιώματος της απεργίας για διάστημα δέκα (10) ημερών από την ημέρα προσφυγής του.»

Στην παρακάτω παράγραφο ορίζεται ότι «Κατά της απόφασης του διαιτητή ή της Τριμελούς Επιτροπής Διαιτησίας οποιοδήποτε από τα μέρη μπορεί να ασκήσει έφεση, που κατατίθεται στη γραμματεία του Ο.ΜΕ.Δ.. Η προθεσμία της έφεσης είναι δέκα (10) ημέρες από την κοινοποίηση της απόφασης. Η προθεσμία και η άσκηση της έφεσης αναστέλλει την εκτέλεση της απόφασης. Το ανασταλτικό αποτέλεσμα διαρκεί έως ότου εκδοθεί απόφαση επί της ουσίας της έφε-

σης». Κατόπιν, σε επόμενες παραγράφους ορίζονται θέματα άσκησης της έφεσης καθώς και δικαστικού ελέγχου των διαιτητικών αποφάσεων.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

I. Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων

Κατά το έτος 2014, οι Επιθεωρητές Εργασιακών Σχέσεων του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε) συνέχισαν, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, όπως αυτές προβλέπονται στο Ν.3996/2011 και στο Π.Δ.113/2014, το έργο της διενέργειας ελέγχων για την τήρηση της νομοθεσίας αναφορικά με τους όρους εργασίας (χρονικά όρια, αμοιβή), της έρευνας της ασφαλιστικής κάλυψης των εργαζομένων, της παροχής πληροφοριών σε εργαζομένους και εργοδότες για θέματα εργατικής νομοθεσίας, της συμφιλωτικής παρέμβασης στο χώρο των εργασιακών σχέσεων και της επίλυσης των εργατικών διαφορών.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που επεξεργάστηκε η Διεύθυνση Προγραμματισμού και Συντονισμού Επιθεώρησης Εργασιακών Σχέσεων της ΚΥ του ΣΕΠΕ, για το έτος 2014 οι έλεγχοι που πραγματοποίησαν οι Επιθεωρητές Εργασιακών Σχέσεων ανήλθαν σε 34.474 έναντι των προγραμματισμένων 28.357, καταγράφηκε δηλαδή αύξηση επίτευξης του στόχου κατά 21,5%. Επιπλέον, για παραβάσεις της εργατικής νομοθεσίας που διαπιστώθηκαν στους ελέγχους, υπεβλήθησαν 1.171 μηνύσεις και 2.251 μηνυτήριες αναφορές και επεβλήθησαν 7.692 πρόστιμα (συνολικού ύψους 35.577.747€). Τέλος, στο ίδιο χρονικό διάστημα οι Περιφερειακές Επιθεωρήσεις Εργασιακών Σχέσεων πραγματοποίησαν 13.840 εργατικές διαφορές, από τις οποίες επιλύθηκαν οι 6.702 και καταβλήθηκε σε εργαζόμενους συνολικά το ποσό των €15.150.053,71.

II. Επιθεώρηση Ασφάλειας και Υγείας στην Εργασία

Κατά το έτος 2014, οι υπηρεσίες Επιθεώρησης ΑΥΕ συνέχισαν, στο πλαίσιο των αρμοδι-

οτήτων στους, στους αυτές προβλέπονται στο Ν 3996/2011 και στο Π.Δ. 113/2014, το έργο στους που στοχεύει στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και στην πρόληψη των εργατικών ατυχημάτων και των επαγγελματικών ασθενειών. Οι κυριότερες δράσεις των υπηρεσιών Επιθεώρησης ΑΥΕ συνοψίζονται στη διενέργεια ελέγχων στους χώρους εργασίας για την τήρηση στους νομοθεσίας στους σχετικής με την προστασία στους υγείας και στους ασφάλειας των εργαζομένων, στη διερεύνηση των αιτιών των εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών και στην παροχή ενημέρωσης στους εργοδότες και εργαζόμενους για θέματα που αφορούν την ασφάλεια και υγεία στην εργασία.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που επεξεργάστηκε η Διεύθυνση Προγραμματισμού και Συντονισμού Επιθεώρησης Ασφάλειας και Υγείας στην Εργασία της ΚΥ του ΣΕΠΕ, για το έτος 2014 οι έλεγχοι που πραγματοποιήσαν οι Επιθεωρητές Ασφάλειας και Υγείας στην Εργασία ανήλθαν σε 26773 έναντι των προγραμματισμένων 23448, καταγράφηκε δηλαδή αύξηση επίτευξης του στόχου κατά 14%. Επιπλέον για παραβάσεις της νομοθεσίας για την ασφάλεια και υγεία στην εργασία που διαπιστώθηκαν στους ελέγχους, υπεβλήθησαν 567 μηνύσεις και μηνυτήριες αναφορές και επεβλήθησαν 1237 πρόστιμα (συνολικού ύψους 5.227.463 €) και 298 διακοπές εργασιών.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ – ΥΠΟΒΟΛΗ ΕΘΝΙΚΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

I. Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ)

A. Υποβολή εθνικών Εκθέσεων

Η χώρα μας αποτελεί μέλος της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (Δ.Ο.Ε.) από το έτος 1919. Στα πλαίσια των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα της χώρας – μέλους, το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας – κατόπιν επικοινωνίας με όλους τους αρμόδιους φορείς - συντάσσει και υποβάλλει Εκθέσεις για την εφαρμογή των: **α)** κυρωμένων Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας, που επιλέγονται

κάθε χρόνο από το Διεθνές Γραφείο Εργασίας (Δ.Γ.Ε.), βάσει του άρθρου 22 του Καταστατικού της Δ.Ο.Ε. και **β)** των μη κυρωμένων Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας, βάσει του άρθρου 19 του Καταστατικού της Δ.Ο.Ε.

α) Για το έτος 2014 το αρμόδιο Τμήμα της Διεύθυνσης Διεθνών Σχέσεων του Υπουργείου μας συνέταξε και υπέβαλε στο Δ.Γ.Ε. Εκθέσεις για την εφαρμογή των ακόλουθων **11 κυρωμένων από τη χώρα μας** Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας:

71 Δ.Σ.Ε. - «Για τις συντάξεις των ναυτικών»

81 Δ.Σ.Ε. - «Για την επιθεώρηση εργασίας στη βιομηχανία και το εμπόριο»

87 Δ.Σ.Ε. - «Για την συνδικαλιστική ελευθερία και προστασία του συνδικαλιστικού δικαιώματος»

98 Δ.Σ.Ε. - «Για το δικαίωμα στην οργάνωση και στη συλλογική διαπραγμάτευση»

102 Δ.Σ.Ε. - «Περί ελαχίστων ορίων της κοινωνικής ασφάλισης»

108 Δ.Σ.Ε. - «Περί εθνικών εγγράφων ταυτότητας των ναυτικών»

135 Δ.Σ.Ε. - «Για την προστασία των αντιπροσώπων των εργαζομένων»

150 Δ.Σ.Ε. - «Για τη διοίκηση της εργασίας»

151 Δ.Σ.Ε. - «Για την προστασία του δικαιώματος οργάνωσης και τις διαδικασίες καθορισμού των όρων απασχόλησης στη δημόσια διοίκηση»

154 Δ.Σ.Ε. - «Για την προώθηση συλλογικής διαπραγμάτευσης»

160 Δ.Σ.Ε. - «Για τις Στατιστικές της εργασίας»

β) Για το έτος 2014 το Δ.Γ.Ε. ζήτησε από τη χώρα μας, βάσει του Άρθρου 19 του Καταστατικού της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, την υποβολή Έκθεσης για την κατάσταση της ελληνικής νομοθεσίας σχετικά με τις ακόλουθες Διεθνείς Συμβάσεις και Συστάσεις Εργασίας:

- τη **Διεθνή Σύμβαση** με αριθμό **97 «Για τους μετανάστες εργαζόμενους» (αναθεωρημένη)**, (1949)

- τη **Διεθνή Σύσταση Εργασίας** με αριθμό **86 «Για τη μετανάστευση προς απασχόληση» (αναθεωρημένη)**

- τη **Διεθνή Σύμβαση Εργασίας** με αριθμό **143 «Για τη μετανάστευση με παράνομες συνθήκες και την προώθηση της ισότητας**

ευκαιριών και μεταχείρισης των μεταναστών εργαζομένων», (1975) και

- την ομώνυμη **Διεθνή Σύσταση Εργασίας** με αριθμό **151, «Για τους μετανάστες εργαζόμενους»,** (1975)

Δεδομένου ότι η χώρα μας **δεν έχει κυρώσει τις ανωτέρω Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας,** απέστειλε Έκθεση για το σύνολο του Ερωτηματολογίου.

Β. Η 103η Σύνοδος της Διεθνούς Συνδιάσκεψης Εργασίας (Ιούνιος 2014)

Κάθε χρόνο, τον Ιούνιο, στη Γενεύη πραγματοποιείται η Διεθνής Συνδιάσκεψη Εργασίας (Δ.Σ.Ε), με τη συμμετοχή όλων των κρατών μελών της Δ.Ο.Ε. με κύριο στόχο την επεξεργασία και υιοθέτηση –εφόσον επιτευχθεί η απαραίτητη συμφωνία– Διεθνών Συμβάσεων και Συστάσεων Εργασίας. Σύμφωνα με την αρχή της τριμερούς εκπροσώπησης, που αποτελεί μία από τις βασικότερες αρχές λειτουργίας της Δ.Ο.Ε., στις Διεθνείς Συνδιασκέψεις Εργασίας συμμετέχουν πάντα – με έξοδα των Κυβερνήσεων, βάσει υποχρέωσης που απορρέει από το Καταστατικό της Δ.Ο.Ε. – και εκπρόσωποι των αντιπροσωπευτικότερων συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών. Η τελική διαμόρφωση και υιοθέτηση των κειμένων γίνεται κατόπιν τριμερούς συνεργασίας.

- Η χώρα μας, ασκούσα την Προεδρία της Ε.Ε., προήδρευε, από κοινού με την Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης της Ε.Ε., στις συντονιστικές συναντήσεις των κ-μ της Ε.Ε. με σκοπό τη διαμόρφωση και σύνταξη κοινών δηλώσεων που εκφωνούνταν στην **Επιτροπή για την Εφαρμογή των Διεθνών Κανόνων** είτε από την εκπρόσωπο της Ελληνικής Προεδρίας είτε από τον εκπρόσωπο της αντιπροσωπείας της Ε.Ε., ανάλογα με το είδος της αρμοδιότητας εκάστου θέματος.

- Η Ελλάδα προήδρευε, δια των ορισμένων εκπροσώπων του Υπουργείου μας, σε όλες τις συντονιστικές συναντήσεις των κ-μ της Ε.Ε. με σκοπό τη διαμόρφωση κοινών δηλώσεων που εκφωνούνταν από την εκάστοτε εκπρόσωπο της χώρας μας στο πλαίσιο των **Τεχνικών Επιτροπών της Συνδιάσκεψης.**

Αντικείμενο και αποτέλεσμα εργασιών των Επιτροπών της Συνδιάσκεψης

- Στο πλαίσιο της **Τακτικής Επιτροπής για την εφαρμογή των Διεθνών Κανόνων Εργασίας** στις 2 Ιουνίου 2014 η χώρα μας **εξετάστηκε ενώπιον της Επιτροπής** για την εφαρμογή της **102 ΔΣΕ για τα κατώτατα όρια κοινωνικής ασφάλισης.** Η χώρα μας εκλήθη να παρουσιάσει προφορικά τις θέσεις της, μεταξύ των χωρών με τις σοβαρότερες υποθέσεις, ήτοι το Μπαγκλαντές, τη Λευκορωσία, τη Δομινικανή Δημοκρατία, τη Νιγηρία και την Υεμένη.

- Στο πλαίσιο της **Τεχνικής Επιτροπής Συμπλήρωση της Σύμβασης (αρ. 29) για την αναγκαστική εργασία, 1930,** υιοθετήθηκε κείμενο Πρωτοκόλλου και Σύστασης κατόπιν διενέργειας της απαιτούμενης ψηφοφορίας.

- Στο πλαίσιο της **Τεχνικής Επιτροπής Διευκόλυνση της μετάβασης από την άτυπη στην επίσημη οικονομία,** υιοθετήθηκε Προτεινόμενο κείμενο Συμπερασμάτων ενόψει της υιοθέτησης του τελικού κειμένου Σύστασης τον Ιούνιο του 2015.

- Στο πλαίσιο της **Τεχνικής Επιτροπής για την Περιοδικά Επαναλαμβανόμενη Συζήτηση για τον στρατηγικό στόχο της απασχόλησης,** υιοθετήθηκε Έκθεση Συμπερασμάτων.

Γ. Καταγγελίες ενώπιον της Επιτροπής για τη Συνδικαλιστική Ελευθερία του Διοικητικού Συμβουλίου της Δ.Ο.Ε. εις βάρος της Ελλάδας

Ενώπιον της Επιτροπής για τη Συνδικαλιστική Ελευθερία του Διοικητικού Συμβουλίου της Δ.Ο.Ε. παραμένουν σε εκκρεμότητα εις βάρος της χώρας μας οι παρακάτω καταγγελίες:

(α) **Καταγγελία της Γ.Σ.Ε.Ε. για παραβίαση των 3 θεμελιωδών Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας (Οκτώβριος 2010 - Υπόθεση 2820),** ήτοι της Δ.Σ.Ε. 98 **«Περί εφαρμογής των αρχών του δικαιώματος οργανώσεως και συλλογικής διαπραγματεύσεως», 87 «Περί συνδικαλιστικής ελευθερίας και προστασίας του συνδικαλιστικού δικαιώματος»** και 154 **«Για την προώθηση της συλλογικής διαπραγμάτευσης»,** δεδομένων των μέτρων

που ελήφθησαν από την Ελληνική κυβέρνηση για την περαιτέρω εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας.

Η **Γ.Σ.Ε.Ε.** επανήλθε με **Συμπληρωματικά Στοιχεία επί της Καταγγελίας (Νοέμβριος 2013)**, τα οποία απηύθυνε στην Επιτροπή για τη Συνδικαλιστική Ελευθερία του Διοικητικού Συμβουλίου της Δ.Ο.Ε..

Η απάντηση της χώρας μας στους ισχυρισμούς της Γ.Σ.Ε.Ε. απεστάλη στο Δ.Γ.Ε. στις 22 Νοεμβρίου 2013 και ακολούθως επικαιροποιημένες πληροφορίες στην Έκθεση της χώρας μας για τη Δ.Σ.Ε. 98 που υπεβλήθη στις 23 Οκτωβρίου 2014. Στην εν λόγω Έκθεση υπάρχει αναφορά στη συνεργασία μεταξύ της Ελληνικής Κυβέρνησης και Διεθνούς Γραφείου Εργασίας ως ακολούθως:

... «Στις **30 Σεπτεμβρίου** διοργανώθηκε **τριμερής συνάντηση υψηλού επιπέδου στην έδρα της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας στη Γενεύη**, παρουσία της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Εργασίας και των Προέδρων των Κοινωνικών Εταίρων της χώρας. Αντικείμενο των συζητήσεων της συνάντησης, υπό τον συντονισμό του Γεν. Δ/ντή της Δ.Ο.Ε., αποτέλεσαν ο κοινωνικός διάλογος καθώς και τα ζητήματα των ομαδικών απολύσεων. Επισημαίνουμε δε ότι η εκπόνηση μελέτης για το θέμα των ομαδικών απολύσεων συμπεριλαμβάνεται στο έργο, που είναι επί του παρόντος υπό υλοποίηση, με τίτλο: **«Καλές πρακτικές και εργαλεία για την ενίσχυση της δημιουργίας θέσεων εργασίας και της ανταγωνιστικότητας»**, σε συνέχεια της Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ της Ελληνικής Κυβέρνησης και της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας»....

(β) Καταγγελία της Διεθνούς Ομοσπονδίας Εργαζομένων στις Μεταφορές (International Transport Workers' Federation – ITF) (2010 - Υπόθεση 2838)

Η **Διεθνής Ομοσπονδία Εργαζομένων στις Μεταφορές**, με τη στήριξη της Π.Ν.Ο., υπέβαλε **καταγγελία σχετικά με την απόφαση της ελληνικής Κυβέρνησης να επιστρατεύσει τους έλληνες ναυτεργάτες σε πλοία εσωτερικών ακτοπολικών γραμμών**. Η **Επιτροπή (Νοέμβριος 2011)** στις Συστάσεις της καλεί την ελληνική κυβέρνηση **να προχωρήσει άμεσα στην άρση της προαναφερόμενης απόφα-**

σης επιστράτευσης και της ζητά να την κρατά ενήμερη για τις εξελίξεις σχετικά με το ζήτημα του καθορισμού των «ελαχίστων υπηρεσιών» (προσωπικό ασφαλείας) και το ζήτημα σύστασης ανεξάρτητου σώματος επιφορτισμένου με την ευθύνη αναστολής μιας απεργιακής κινητοποίησης για λόγους δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας.

Νεώτερες πληροφορίες επί της εν λόγω Υπόθεσης συμπεριελήφθησαν στην απάντηση της χώρας μας στις Παρατηρήσεις της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Συνδικαλιστικών Οργανώσεων (ITUC) η οποία απεστάλη στο Δ.Γ.Ε. τον Νοέμβριο του 2014.

Στις 4 Δεκεμβρίου 2014 περιήλθε στην Υπηρεσία μας **επιστολή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Εργαζομένων στις Μεταφορές** με νεώτερες παρατηρήσεις ενώπιον της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων και της Επιτροπής για τη Συνδικαλιστική Ελευθερία, σχετικά με την **επιστράτευση των Ελλήνων ναυτεργατών το Νοέμβριο του 2013**.

Η Υπηρεσία μας διαβίβασε στο καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργείο Ναυτιλίας το κείμενο των νεώτερων Παρατηρήσεων (Α.Π. 46246/752 / 9.12.14) και αναμένει απάντηση.

Στις 30 Δεκεμβρίου 2014 περιήλθε στην Υπηρεσία μας **επιστολή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Εργαζομένων στις Μεταφορές και της Πανελληνίας Ναυτικής Ομοσπονδίας (Π.Ν.Ο.)** με συμπληρωματικές πληροφορίες σχετικά με την **επιστράτευση των Ελλήνων ναυτεργατών τον Απρίλιο του 2013**. Ακολούθως, η Υπηρεσία μας διαβίβασε στο καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργείο Ναυτιλίας και αυτήν την επιστολή (Α.Π. 56/5 Δ12 / 2.01.15), υπενθυμίζοντας ταυτόχρονα το προηγούμενο έγγραφό μας, και αναμένει απάντηση.

Η Υπηρεσία μας, βάσει προγραμματισμού και χρόνου ανταπόκρισης του αρμόδιου Υπουργείου, θα δρομολογήσει τη διαδικασία σύνταξης απάντησης σχολιασμού των ως άνω Παρατηρήσεων εγκαίρως και πάντως εντός του χρονικού ορίζοντα που μεσολαβεί μέχρι την επερχόμενη Σύνοδο της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2015), προκειμένου να ληφθούν υπόψη.

Επισημαίνεται ότι αποτελεί συνήθη πρακτική του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας η παραπομπή

νεώτερων συμπληρωματικών παρατηρήσεων που συσχετίζονται με υποβληθείσα καταγγελία (φέρουσα συγκεκριμένο αριθμό καταχώρησης) υπό εξέταση από την Επιτροπή για τη Συνδικαλιστική Ελευθερία του Δ.Σ. της Δ.Ο.Ε., ενώπιον άλλης Επιτροπής και εν προκειμένω της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων προς εξέταση, αξιοποιώντας με αυτόν τον τρόπο το σύνολο του ελεγκτικού μηχανισμού. Συμφώνως προς την προβλεπόμενη διαδικασία, η Υπηρεσία μας αποστέλλει απάντηση στην Επιτροπή που επιλαμβάνεται κάθε φορά της εξέτασης των ζητημάτων φερόμενης παραβίασης ή πλημμελούς τήρησης των διατάξεων των Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας.

Δ. Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν ενώπιον της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων για την Εφαρμογή των Συμβάσεων και Συστάσεων της Δ.Ο.Ε. εις βάρος της Ελλάδας.

(α) Παρατηρήσεις της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Συνδικαλιστικών Οργανώσεων (Σεπτέμβριος 2013)

Υπεβλήθησαν **Παρατηρήσεις της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Συνδικαλιστικών Οργανώσεων (ITUC) (Σεπτέμβριος 2013)** ενώπιον της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων της Δ.Ο.Ε. σε ό,τι αφορά την **επιστράτευση των απεργών ναυτεργατών, των απεργών εργαζομένων στα μέσα σταθερής τροχιάς και των απεργών καθηγητών μέσης εκπαίδευσης**. Η απάντηση της χώρας μας εστάλη τον Νοέμβριο του 2014.

(β) Παρατηρήσεις της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Συνδικαλιστικών Οργανώσεων (Σεπτέμβριος 2014)

Η Διεθνής Συνομοσπονδία Συνδικαλιστικών Οργανώσεων υπέβαλε Παρατηρήσεις προς το Διεθνές Γραφείο Εργασίας τον Σεπτέμβριο 2014 σχετικά με την εφαρμογή από τη χώρα μας των Δ.Σ.Ε. 98 «*Για το δικαίωμα Οργάνωσης και Συλλογικής διαπραγμάτευσης*» και 87 «*Για τη συνδικαλιστική ελευθερία και την προστασία του συνδικαλιστικού δικαιώματος*» γενικά και ειδικά αναφορικά με τις παραβιάσεις τους στη πράξη αναφέροντας χαρακτηριστικά τις διώξεις των εργαζομένων των Ναυπηγείων Σκαραμαγκά και τη δικαστική απόφαση για την υπόθεση της επίθεσης εναντίον των εργατών φράουλας στη Μανωλάδα. Η Υπηρεσία μας σε ό,τι αφορά τα θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Εργασίας, είχε ήδη

συμπεριλάβει σχόλια στην Έκθεση της χώρας μας για την εφαρμογή της 98 ΔΣΕ έτους 2014, αλλά και στις Εκθέσεις προηγούμενων ετών για την εφαρμογή της 98 και της 87 Δ.Σ.Ε. Περαιτέρω, επί των συγκεκριμένων ως άνω αναφερόμενων παραδειγμάτων παραβιάσεων στην πράξη, η Υπηρεσία μας διαβίβασε στα καθ' ύλην αρμόδια Υπουργεία το κείμενο των νεώτερων Παρατηρήσεων (Α.Π. 34524/587/8.10.14 και υπόμνηση εγγράφου Α.Π. 37696/630/29.10.14), εντούτοις δεν έλαβε απάντηση προκειμένου να αποσταλεί στο Δ.Γ.Ε..

(γ) **Παρατηρήσεις Πανελληνίου Συλλόγου Επιθεωρητών Εργασίας και Συλλόγου Επιθεωρητών Ασφάλειας και Υγείας στην Εργασία** προς το Διεθνές Γραφείο Εργασίας σχετικά με την **εφαρμογή από τη χώρα μας της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας με αριθμό 81 «Για την επιθεώρηση της εργασίας στη βιομηχανία και το εμπόριο»**. Η απάντηση της χώρας μας συμπεριλήφθηκε στην Έκθεση για την εφαρμογή της 81 ΔΣΕ έτους 2014 και απεστάλη στις 23 Οκτωβρίου 2014.

Υπεβλήθησαν **νεώτερες Παρατηρήσεις** του Συλλόγου Επιθεωρητών Ασφάλειας και Υγείας στην Εργασία προς το Διεθνές Γραφείο Εργασίας **το Νοέμβριο του 2014**. Η Υπηρεσία μας διαβίβασε στους αρμόδιους φορείς το κείμενο των νεώτερων Παρατηρήσεων (Α.Π. 1719/25 Δ12 / 15.01.15) και αναμένει απαντήσεις. Εν συνεχεία, βάσει προγραμματισμού, θα δρομολογήσει τη διαδικασία σύνταξης απάντησης σχολιασμού των ως άνω Παρατηρήσεων εγκαίρως και πάντως εντός του χρονικού ορίζοντα έτους, προκειμένου να εξεταστούν στην επερχόμενη Σύνοδο της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων (Νοέμβριος 2015).

(δ) Παρατηρήσεις της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Εργατικών Συνδικάτων και της Πανελληνίας Ναυτικής Ομοσπονδίας (Μάρτιος 2014)

Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας διαβίβασε στην Υπηρεσία μας επιστολή υποστήριξης της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Εργατικών Συνδικάτων (World Federation of Trade Unions – WFTU) τον Μάρτιο του 2014 για τις Παρατηρήσεις της Πανελληνίας Ναυτικής Ομοσπονδίας (Π.Ν.Ο.) προς το Διεθνές Γραφείο Εργασίας (Δ.Γ.Ε.), αναφορικά με την εφαρμογή από την Ελλάδα της Σύμβα-

σης *Ναυτικής Εργασίας, 2006* της Δ.Ο.Ε.. Στην ίδια επιστολή το Δ.Γ.Ε. επισημαίνει ότι η Σύμβαση *Ναυτικής Εργασίας, 2006* ετέθη σε ισχύ για τη χώρα μας την 14^η Ιανουαρίου 2014 και ότι η πρώτη Έκθεση για την εφαρμογή της θα υποβληθεί το 2015, δίνοντας έτσι, όπως προβλέπεται, τη διακριτική ευχέρεια στην ελληνική κυβέρνηση να απαντήσει μετά τον πρώτο χρόνο εφαρμογής της προσφάτως κυρωμένης Σύμβασης. Φέτος η χώρα μας καλείται να υποβάλει την πρώτη Έκθεση για την εφαρμογή της Σύμβασης *Ναυτικής Εργασίας* με προθεσμία υποβολής την 1^η Σεπτεμβρίου 2015, στην οποία θα συμπεριληφθούν σχόλια επί των ανωτέρω σχετικών Παρατηρήσεων.

(ε) Παρατηρήσεις της Ένωσης Στρατιωτικών Γιατρών (ΕΣΤΙΑ) (Σεπτέμβριος 2013)

Η Ένωση Στρατιωτικών Γιατρών (ΕΣΤΙΑ) υπέβαλε Παρατηρήσεις προς το Διεθνές Γραφείο Εργασίας σχετικά με την **εφαρμογή από τη χώρα μας της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας με αριθμό 29 «Περί αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας»**. Η Υπηρεσία μας απέστειλε, λόγω αρμοδιότητας, στο Δ.Γ.Ε. την απάντησης-σχολιασμό του καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργείου Εθνικής Άμυνας επί των εν λόγω Παρατηρήσεων στις 5 Φεβρουαρίου 2014, προκειμένου να ληφθεί υπόψη από την Επιτροπή Εμπειρογνομόνων της Δ.Ο.Ε. Εντούτοις, δεν έχει δοθεί συνέχεια από την Επιτροπή μετά την υποβολή απάντησης από την ελληνική κυβέρνηση, δεδομένου ότι δεν διατυπώθηκε Παρατήρηση προς τη χώρα μας για την εφαρμογή της 29 Δ.Σ.Ε. βάσει των ισχυρισμών της Ένωσης Στρατιωτικών Γιατρών, Σύμβαση για την οποία καλούμαστε να υποβάλουμε φέτος Έκθεση για την εφαρμογή της με περίοδο αναφοράς 1 Ιουνίου 2012 έως 31 Μαΐου 2015.

Ε) Συμπεράσματα και συστάσεις της Επιτροπής της Συνδιάσκεψης για την εφαρμογή των Διεθνών Κανόνων Εργασίας της Δ.Ο.Ε.

Σε συνέχεια της **εξέτασης της χώρας μας από την Επιτροπή για την εφαρμογή των Διεθνών Κανόνων Εργασίας της Συνδιάσκεψης** (2 Ιουνίου 2014), βάσει της Παρατήρησης της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων **για την εφαρ-**

μογή από τη χώρα μας της 102 ΔΣΕ Για τα κατώτατα όρια κοινωνικής ασφάλισης, η επιτροπή *προέτρεψε την Κυβέρνηση να θέσει σε εφαρμογή τις συστάσεις της και να παρέχει πλήρη ενημέρωση στην Επιτροπή των Εμπειρογνομόνων ώστε να διασφαλιστεί η κατάλληλη παρακολούθηση αυτής της υπόθεσης*. Ανταποκρινόμενη στο αίτημα της Επιτροπής της Συνδιάσκεψης και ακολούθως της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων, η Υπηρεσία μας συμπεριέλαβε αναλυτική απάντηση στην Έκθεσή της έτους 2014 για την εφαρμογή της Σύμβασης, η οποία υπεβλήθη στο Δ.Γ.Ε. τον Οκτώβριο του 2014.

II. Συμβούλιο της Ευρώπης

Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης εντός του 2014 εκπροσώπησε την Ελλάδα στις εργασίες της 129ης και 130ης Συνόδου της Κυβερνητικής Επιτροπής για τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Στις ανωτέρω συνεδριάσεις η Κυβερνητική Επιτροπή, εξέτασε τη συμμόρφωση των χωρών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης με τις διατάξεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και του Αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, που εντάσσονται στην δεύτερη (2^η) θεματική ομάδα διατάξεων που αφορούν στην **υγεία, κοινωνική ασφάλεια και κοινωνική προστασία** (άρθρα 3, 11, 12, 13, 14 και 4ΠΠ).

Η Ελλάδα κλήθηκε να δώσει εξηγήσεις ενώπιον της Κυβερνητικής Επιτροπής και της Γραμματείας του ΕΚΧ για παραβίαση των ακόλουθων άρθρων:

I. Άρθρο 12 παρ. 1 ΕΚΧ – το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση – διατήρηση ενός συστήματος κοινωνικής ασφάλισης

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, κατόπιν εξέτασης της 23ης Ελληνικής Έκθεσης (περίοδος αναφοράς: 01/01/2008 έως 31/12/2011), έκρινε εκ νέου ότι η Ελλάδα παραβιάζει, μεταξύ άλλων, το άρθρο 12 παρ.1 του Χάρτη, διότι *το κατώτατο επίδομα ανεργίας για δικαιούχους χωρίς εξαρτημένα (προστατευόμενα) μέλη είναι προδήλως ανεπαρκές*.

II. Άρθρο 12 παρ.3 ΕΚΧ – το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση: σταδιακή βελτίωση του συστήματος σε ανώτερο επίπεδο

Η ΕΕΚΔ θεώρησε ότι υπάρχει παραβίαση του εν λόγω άρθρου από την Ελλάδα σε συνέχεια των πέντε συλλογικών καταγγελιών που είχαν ασκηθεί κατά της χώρας στο πλαίσιο του άρθρου 12 παρ.3 ΕΚΧ, λόγω του ότι το *σωρευτικό αποτέλεσμα* των μέτρων που ελήφθησαν από την ελληνική κυβέρνηση στο πλαίσιο των νόμων Ν.3845/2010, Ν.3847/2010, Ν.3863/2010, Ν.3865/2010, Ν.3896/2011 και Ν.4024/2011 (περικοπές στις συντάξεις, σε δώρα Χριστουγέννων – Πάσχα, σε επιδόματα αδειας) *πρόκειται να επιφέρει μια σημαντική υποβάθμιση του επιπέδου ζωής και των συνθηκών ζωής πολλών συνταξιούχων.*

III. Άρθρο 12 παρ.4 ΕΚΧ – ίση μεταχείριση των ασφαλισμένων (οικογενειακά επιδόματα)

Η Επιτροπή έκρινε ότι η Ελλάδα παραβιάζει το άρθρο 12 παρ.4 του Χάρτη, επειδή δεν διασφαλίζεται η ίση μεταχείριση για τους υπηκόους όλων των άλλων κρατών μερών στον Χάρτη σχετικά με την πρόσβαση στα οικογενειακά επιδόματα. Τα κράτη που εφαρμόζουν την 'προϋπόθεση κατοικίας τέκνου' σχετικά με την πληρωμή οικογενειακών επιδομάτων υποχρεούνται, για την εξασφάλιση της ίσης μεταχείρισης με την έννοια του Άρθρου 12§4, να συνάψουν εντός εύλογου χρόνου διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες με εκείνα τα κράτη που εφαρμόζουν διαφορετική αρχή αναγνώρισης δικαιώματος.

IV. Άρθρο 3 παρ.1 ΕΚΧ – δικαίωμα σε ασφαλείς και υγιεινές συνθήκες εργασίας (έκδοση κανονισμών υγιεινής και ασφάλειας)

Η Επιτροπή έκρινε ότι η κατάσταση στην Ελλάδα δεν είναι σύμφωνη με το Άρθρο 3§1 του Χάρτη του 1961 διότι οι αυτοαπασχολούμενοι δεν καλύπτονται επαρκώς από τους κανονισμούς για την υγιεινή και ασφάλεια στην εργασία.

V. Άρθρο 13, παρ.1 ΕΚΧ – δικαίωμα σε κοινωνική και ιατρική βοήθεια (παροχή επαρκούς βοήθειας για κάθε άτομο σε κατάσταση ανάγκης)

Η Επιτροπή έκρινε εκ νέου ότι η κατάσταση στην Ελλάδα δεν είναι σύμφωνη με το Άρθρο 13§1 του Χάρτη του 1961 καθώς θεωρεί ότι δεν υπάρχει νόμιμα θεσμοθετημένο γενικό σύστημα πρόνοιας που θα διασφάλιζε ότι όλοι όσοι βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης έχουν ένα εκτελεστό δικαίωμα (enforceable right)¹ σε κοινωνική βοήθεια.

VI. Άρθρο 4 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στον ΕΚΧ - δικαίωμα των ηλικιωμένων ατόμων στην κοινωνική προστασία

Συγκεκριμένα, η Επιτροπή έκρινε ότι η κατάσταση στην Ελλάδα δεν είναι σύμφωνη με το Άρθρο 4 του ΠΠ στον ΕΚΧ του 1961 εξαιτίας του ότι *δεν υπάρχει νομοθεσία που προστατεύει τα ηλικιωμένα άτομα που βρίσκονται εκτός του εργασιακού τομέα ενάντια στις διακρίσεις λόγω ηλικίας.*

Μετά την εξέταση που πραγματοποιήθηκε και τις εξηγήσεις από την ελληνική πλευρά, η Κυβερνητική Επιτροπή δεν πρότεινε την υιοθέτηση κυρώσεων κατά της Ελλάδας.

Επιπλέον, στο πλαίσιο του **Πρωτοκόλλου Συλλογικών Καταγγελιών του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη**, το οποίο κυρώθηκε από τη χώρα μας με το Ν.2595/1998, σας γνωρίζουμε τα εξής:

Αναφορικά με τις πέντε (5) Συλλογικές Καταγγελίες που κατατέθηκαν κατά της χώρας μας στο Συμβούλιο της Ευρώπης για παραβίαση των διατάξεων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη τον Ιανουάριο 2012 και συγκεκριμένα: (α) την **καταγγελία με αριθμό 76/2012 που υποβλήθηκε από την Ομοσπονδία Συνταξιούχων του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ**, (β) την καταγγελία με αριθμό **77/2012 που υποβλήθηκε από την Πανελλήνια Ομοσπονδία Συνταξιούχων του Δημόσιου Τομέα**, (γ) την καταγγελία με αριθμό **78/2012 που υποβλήθηκε από το Συνδικάτο**

1. *Enforceable right* = ένα εκτελεστό δικαίωμα έχει καθιερωθεί ή οριστεί βάσει νόμου, αναγνωρίζεται και η εφαρμογή του μπορεί να επιβληθεί μέσω προσφυγής σε νομική διαδικασία.

των Συνταξιούχων του Ηλεκτρικού Σιδηροδρόμου Αθηνών – Πειραιώς (ΗΣΑΠ), (δ) την καταγγελία με αριθμό 79/2012 που υποβλήθηκε από την Πανελλήνια Ομοσπονδία Συνταξιούχων της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού (ΠΟΣ-ΔΕΗ) και (ε) την καταγγελία με αριθμό 80/2012 που υποβλήθηκε από το Συνδικάτο των Συνταξιούχων της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδας (ΑΤΕ).

Οι ως άνω καταγγελίες έχουν κοινή θεματολογία και αφορούν στις διατάξεις των Νόμων: **(α) 3845/2010** «Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της Ζώνης του Ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο», **(β) 3847/2010** «Επανακαθορισμός των επιδομάτων εορτών Χριστουγέννων και Πάσχα και του επιδόματος αδείας για τους συνταξιούχους και βοηθηματούχους του Δημοσίου», **(γ) 3863/2010** «Νέο Ασφαλιστικό Σύστημα και συναφείς διατάξεις, ρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις», **(δ) 3865/2010** «Μεταρρύθμιση Συνταξιοδοτικού Συστήματος του Δημοσίου και συναφείς διατάξεις», **(ε) 3896/2011** «Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012 – 2015» και **(στ) 4024/2011** «Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις, ενιαίο μισθολόγιο – βαθμολόγιο, εργασιακή εφεδρεία και άλλες διατάξεις εφαρμογής του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012-2015».

Μετά τις αποφάσεις επί της ουσίας την οποία υιοθέτησε η ΕΕΚΔ το Δεκέμβριο 2012, η υπόθεση συζητήθηκε ενώπιον της Επιτροπής Κοινωνικών Θεμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης (GR-SOC) τον Απρίλιο 2014. **Τέλος, στη συνεδρίασή της, που πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο 2014, η Επιτροπή Υπουργών προχώρησε στην Υιοθέτηση Απόφασης για τις ανωτέρω Καταγγελίες.**

Επίσης, αξίζει να αναφέρουμε την επίσκεψη στην Ελλάδα του μέλους της Επιτροπής Ισότητας και Μη Διακρίσεων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης, κ.Ν. Villumsen, και τη σχετική συνάντησή του με υπηρεσιακούς παράγοντες του Υπουργείου μας (16 Σεπτεμβρίου 2014).

Τέλος, κατά το έτος 2014, το Υπουργείο Εργασίας απέστειλε τη συνεισφορά του αναφορικά

με (α) Ερωτηματολόγια της Επιτροπής Lanzarote του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την κακοποίηση ανηλίκων από άτομα στο στενό τους περιβάλλον και (β) το Προσχέδιο απάντησης της Επιτροπής Μονίμων Αντιπροσώπων στη Σύσταση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης 2044 (2014) με θέμα «Θέτοντας τέλος στην παιδική ένδεια στην Ευρώπη».

III. Λοιποί Διεθνείς Οργανισμοί

Κατά το έτος 2014, το Υπουργείο Εργασίας συνεισέφερε, όπως κάθε χρόνο, στις εκθέσεις άλλων Διεθνών Οργανισμών παρέχοντας πληροφορίες στο επισπεύδον Υπουργείο Εξωτερικών.

Συγκεκριμένα, εστάλησαν συμπληρωματικά στοιχεία και παρατηρήσεις επί του επικαιροποιημένου Σχεδίου Περιοδικής Έκθεσης της Ελλάδας για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης του ΟΗΕ για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων (ICERD).

Επιπλέον, εντός του 2014, η Υπηρεσία μας απέστειλε στο Υπουργείο Εξωτερικών, ως το επισπεύδον Υπουργείο, στοιχεία και πληροφορίες για:

- δράσεις και μέτρα αναφορικά με την επαρκή στέγαση, στο πλαίσιο σχετικού ερωτηματολογίου του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ,
- την εφαρμογή του Ψηφίσματος 25/6 του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΣΑΔ) για την καλύτερη επένδυση στα δικαιώματα του παιδιού,
- την εφαρμογή της Απόφασης 67/160 της Γενικής Συνέλευσης ΟΗΕ για τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες,
- τις πολιτικές και μεθόδους που ακολουθούνται από την Ελληνική Κυβέρνηση στο πλαίσιο ανάπτυξης και θέσπισης εθνικού σχεδίου δράσης για την εφαρμογή των Κατευθυντηρίων Γραμμών και Αρχών των Ηνωμένων Εθνών στον τομέα "Ανθρώπινα Δικαιώματα και Διεθνικές Εταιρείες και Επιχειρήσεις",
- τη σύνταξη της εθνικής αναφοράς του 2014 για το HIV/AIDS προς UNAIDS και WHO, στο πλαίσιο σχετικού προγράμματος του ΟΗΕ και του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (τα οποία

απεστάλησαν στο Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων [ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ.], το οποίο έχει την ευθύνη για τη σύνταξη της έκθεσης), καθώς και

- προτάσεις και σχόλια επί του σχεδίου μεσοπρόθεσμης έκθεσης αξιολόγησης (Mid-term report) για την εφαρμογή των συστάσεων του πρώτου κύκλου της Ομάδας Εργασίας Οικουμενικής Περιοδικής Αξιολόγησης (Universal Periodic Review) του ΣΑΔ του ΟΗΕ

- σχόλια επί της εναρκτήριας δήλωσης του Υπατου Αρμοστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κατά την εναρκτήρια 27^η Σύνοδο του ΣΑΔ στη Γενεύη το Σεπτέμβριο του 2014 για τα εργασιακά δικαιώματα των μεταναστών.

Τέλος, στο πλαίσιο του Οργανισμού για την Ανάπτυξη και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), το Υπουργείο Εργασίας απέστειλε τη συνεισφορά του στο πλαίσιο της 3^{ης} Συμπληρωματικής Συνάντησης της Ανθρώπινης Διάστασης ΟΑΣΕ με θέμα «*Ανθρώπινα Δικαιώματα και Θεμελιώδεις Ελευθερίες στην Οικονομική Κρίση*», που έλαβε χώρα στη Βιέννη τον Οκτώβριο 2014.

1^η Εθνική Έκθεση για τη Σύμβαση για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

Η Σύμβαση για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες κυρώθηκε από τη χώρα μας με τον Ν.4074/2012 (ΦΕΚ 88/2012). Σημείο αναφοράς για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ΑμεΑ ορίστηκε, με την υπ' αριθμ.Υ426/28-02-2014 (ΦΕΚ 523 Β') Απόφαση Πρωθυπουργού, **το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και, συγκεκριμένα, η Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων.**

Στο πλαίσιο αυτό, η Δ/νση Διεθνών Σχέσεων ανέλαβε τη σύνταξη της 1^{ης} Εθνικής Έκθεσης της χώρας μας προς την Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. Κατόπιν συλλογής πληροφοριών από όλα τα συναρμόδια Υπουργεία αλλά και την ΕΣΑμεΑ και της απαραίτητης επεξεργασίας τους, το σχέδιο της πρώτης Έκθεσης έχει ολοκληρωθεί και πρόκειται να προωθηθεί άμεσα προς υπογραφή στην πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, προκειμένου, στη συνέχεια, να αποσταλεί στην Επιτροπή του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

IV. Συμμετοχή σε Διεθνείς, Ευρωπαϊκές & Εθνικές Επιτροπές

Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης [ΟΟΣΑ]

Σχετικά με τη συμμετοχή της Υπηρεσίας μας στις εργασίες λοιπών επιτροπών, που ασχολούνται με θέματα που άπτονται των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στο πλαίσιο του **ΟΟΣΑ**, το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, συμμετείχε στις εργασίες της **124^{ης} συνόδου της Επιτροπής Απασχόλησης, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (ELSAC)**, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 3 & 4 Απριλίου 2014 στο Παρίσι.

Περαιτέρω, εκπρόσωποι του Υπουργείου συμμετείχαν κατά το 2014 στις εργασίες:

-- της Ομάδας Εργασίας του ΟΟΣΑ για την Απασχόληση

Στις συναντήσεις της Ομάδας Εργασίας του ΟΟΣΑ για την Απασχόληση (OECD Working Party on Employment) γίνεται ανταλλαγή απόψεων (τροποποιήσεις/ αλλαγές) πάνω στα θέματα/ κεφάλαια που πρόκειται να συμπεριληφθούν στην ετήσια Έκθεση του ΟΟΣΑ με τίτλο «Προοπτικές Απασχόλησης (Employment Outlook)». Η Έκθεση αυτή εξετάζει κάθε χρόνο βασικά ζητήματα που αφορούν στην αγορά εργασίας. Πολλά από τα κεφάλαια της ετήσιας έκθεσης του ΟΟΣΑ διαμορφώνονται και βάσει των απαντήσεων των χωρών μελών του ΟΟΣΑ (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας) σε ερωτηματολόγια που αποστέλλει ο Οργανισμός. Τα θέματα που συζητήθηκαν το έτος 2014 και συμπεριλήφθηκαν στην Έκθεση του Οργανισμού «*Προοπτικές Απασχόλησης 2014*» είναι τα κάτωθι:

- ❖ *Κεφάλαιο 1: Ενημέρωση σχετικά με την κατάσταση στην αγορά εργασίας*

- ❖ *Κεφάλαιο 2: Sharing the pain equally? - Προσαρμογές των μισθών κατά τη διάρκεια της κρίσης και της ανάκαμψης .*

- ❖ *Κεφάλαιο 3: Πόσο καλή είναι η δουλειά σας; Μέτρηση και αξιολόγηση της ποιότητας των θέσεων εργασίας*

- ❖ *Κεφάλαιο 4: Μη κανονική απασχόληση, ασφάλεια της απασχόλησης και χάσμα της αγοράς εργασίας*

❖ *Κεφάλαιο 5: Ο ρόλος των δεξιοτήτων στα αρχικά αποτελέσματα της αγοράς εργασίας και πέραν*

Συμμετοχή σε Ευρωπαϊκές Επιτροπές

Αναφορικά με τη συμμετοχή σε Ευρωπαϊκές Επιτροπές που ασχολούνται με θέματα που άπτονται των δικαιωμάτων του ανθρώπου, κατά το 2014, στελέχη της υπηρεσίας μας συμμετείχαν στις εργασίες των παρακάτω επιτροπών:

-- Επιτροπή Απασχόλησης (EMCO – Employment Committee)

Η Επιτροπή Απασχόλησης αποτελεί συμβουλευτική επιτροπή για την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών και της Επιτροπής για θέματα απασχόλησης και την προετοιμασία του Συμβουλίου Υπουργών Απασχόλησης, Κοινωνικής Πολιτικής, Υγείας και Καταναλωτών (EPSCO). Μερικά από τα θέματα που απασχόλησαν το 2014 τις συναντήσεις της EMCO είναι τα παρακάτω:

- Αναθεώρηση της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020»
- Ετήσια Επισκόπηση της Ανάπτυξης (Annual Growth Survey - AGS)
- Κοινή Έκθεση για την Απασχόληση (Joint Employment Report - JER)
- Εγγύηση για τη Νεολαία
- Αυτόματοι Σταθεροποιητές
- Αδήλωτη Εργασία
- Μετάβαση από το σχολείο στην εργασία

-- Ομάδα Δεικτών της Επιτροπής Απασχόλησης (EMCO Indicators Group)

Η Ομάδα Δεικτών με το έργο της στηρίζει τις εργασίες της Επιτροπής Απασχόλησης σε θέματα δεικτών. Μερικά από τα θέματα που συζητήθηκαν το 2014 στο πλαίσιο των συναντήσεων της Ομάδας Δεικτών της Επιτροπής Απασχόλησης είναι τα κάτωθι:

- Κοινή Έκθεση για την Απασχόληση (JER)
- Πίνακας Αποτελεσμάτων
- Βελτίωση του Κοινού Πλαισίου Αξιολόγησης
- Βελτίωση του Εργαλείου για την Παρακολούθηση των Επιδόσεων στον τομέα της Απασχόλησης
- Ποιότητα στην Εργασία (επιλογή κατάλληλων δεικτών)

- Παρακολούθηση σχημάτων εγγυήσεων για τη νεολαία

- Βάση Δεδομένων για τις Πολιτικές στην Αγορά Εργασίας (Labour Market Policies Database)

Συμμετοχή σε Εθνικές Επιτροπές

Τέλος, σχετικά με τη συμμετοχή σε εργασίες εθνικών επιτροπών που ασχολούνται με θέματα που άπτονται των δικαιωμάτων του ανθρώπου, οι υπάλληλοι της Υπηρεσίας μας συμμετείχαν:

- Στην Τεχνική Ομάδα Εργασίας για τη συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους κατά την Ανάπτυξη και Εφαρμογή Ολοκληρωμένου Συστήματος για τον καθορισμό των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας [ΑΔΑ: 79ΚΔΛ-6ΑΜ]. Έργο της Ομάδας είναι ο συντονισμός όλων των απαραίτητων ενεργειών για την ανάπτυξη συνεργασίας με τους κοινωνικούς εταίρους κατά το σχεδιασμό, την κατάρτιση και υλοποίηση του συστήματος διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας έτσι ώστε να εξεταστούν και να αναπτυχθούν ενδεχόμενες ενέργειες και ταυτόχρονα να αποφευχθούν τυχόν αλληλοεπικαλύψεις με δικές τους πράξεις.

- Στην Ομάδα Εργασίας για την υλοποίηση της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων (Youth Employment Initiative) και ιδίως της Εγγύησης για τη Νεολαία (Youth Guarantee) [ΑΔΑ: ΒΛ1ΟΛ-ΒΒΧ]. Έργο της Ομάδας Εργασίας είναι η κατάρτιση ενός χάρτη ενεργειών (roadmap) για την υλοποίηση της Εγγύησης για τη Νεολαία, η παροχή των απαραίτητων στοιχείων και τεχνογνωσίας στην αρμόδια δημόσια αρχή συντονισμού, η επεξεργασία σε τεχνικό επίπεδο των προτεραιοτήτων που θα θέτει η «Επιτροπή Συντονισμού για την Εγγύηση για τη Νεολαία», η συνεχής παρακολούθηση και αξιολόγηση των δράσεων και οποιαδήποτε άλλη ενέργεια κρίνεται απαραίτητη για την επιτυχή υλοποίηση της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων και ιδίως της Εγγύησης για τη Νεολαία.

- Στην Ομάδα Εργασίας με αντικείμενο τη συλλογή, επεξεργασία και αποστολή στη Γενική Δ/ση Απασχόλησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στοιχείων της Βάσης Δεδομένων σχετικά με τις Πολιτικές της Αγοράς Εργασίας - Labour Market Policies (LMP) Database [ΑΔΑ: 7ΦΠΞΛ-0Κ4]. Η ευρωπαϊκή Βάση Δεδομένων LMP περιλαμβάνει όλα τα μέτρα/δράσεις για την αγορά εργασίας τα

οποία μπορούν να περιγραφούν ως: «Δημόσιες παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας που στοχεύουν στην αποτελεσματική λειτουργία της, βελτιώνουν ανισότητες και διαχωρίζονται από άλλα γενικά μέτρα πολιτικών απασχόλησης στο ότι δρουν επιλεκτικά προς όφελος πληθυσμιακών ομάδων οι οποίες συναντούν δυσκολίες στην αγορά εργασίας». Στο πλαίσιο αυτής της Ομάδας Εργασίας τα στελέχη του Τμήματος είναι υπεύθυνα για το συντονισμό της διαδικασίας συλλογής, επεξεργασίας και αποστολής των στοιχείων της βάσης δεδομένων, καθώς και για την επικοινωνία με τους φορείς παροχής στοιχείων στην Ελλάδα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η συλλογή της πληροφόρησης αφορά σε ποιοτικά στοιχεία αναφορικά με κάθε σχετική δράση (πρόγραμμα) αλλά και τον αριθμό των συμμετεχόντων και τις αντίστοιχες δημόσιες δαπάνες. Την περίοδο αυτή πραγματοποιείται η συλλογή στοιχείων για το έτος 2013.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Σε ό,τι αφορά την επόμενη προγραμματική περίοδο 2014-2020, η στρατηγική για την καταπολέμηση της ανεργίας και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού αποσκοπεί, αφενός στη υιοθέτηση βραχυπρόθεσμων δράσεων αντιμετώπισης κρίσιμων προβλημάτων της αγοράς εργασίας και, αφετέρου, στο σχεδιασμό και την υλοποίηση μεσο/μακροπρόθεσμων δράσεων για τη διαμόρφωση βιώσιμων συνθηκών ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού. Βασική επιδίωξη είναι, η ενεργοποίηση των δράσεων αντιμετώπισης των διαρθρωτικών προβλημάτων με στόχο να αποφευχθεί η μετατροπή της ανεργίας από κυκλική σε μόνιμη. Το πλαίσιο αυτό, περιλαμβάνει τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε το ανθρώπινο δυναμικό να προσαρμόζεται ταχύτερα στις εξελισσόμενες ανάγκες της αγοράς εργασίας, τη στήριξη της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης, την προώθηση της ενεργητικής ένταξης στην αγορά εργασίας και τη θέσπιση ενός επαρκούς δικτύου κοινωνικής προστασίας με τη δημιουργία νέων προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας για όσους έχουν ανάγκη.

Με βάση τα προαναφερθέντα, οι Υπηρεσίες του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, συνέταξαν το **νέο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση»**, το οποίο **εγκρίθηκε στις 17-12-2014**.

Περαιτέρω, σε εφαρμογή της **Σύστασης της Επιτροπής** σχετικά με τη θέσπιση **Εγγυήσεων για τη Νεολαία** (Απρίλιος 2013), υποβλήθηκε αρχικά το Δεκέμβριο του 2013 και αναμορφώθηκε το Μάιο του 2014, το **ελληνικό Σχέδιο Δράσης Εγγυήσεων για τη Νεολαία**. Περιλαμβάνει περιγραφή τόσο του ρόλου των εμπλεκόμενων φορέων, όσο και της συνεκτικής δέσμης ενεργειών ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και στη συνέχεια παροχής προσφοράς μαθητείας, κατάρτισης, εκπαίδευσης και εργασίας σε νέους 15 έως 24 ετών, οι οποίοι δεν εργάζονται αλλά και δεν συμμετέχουν σε οποιοδήποτε κύκλο εκπαίδευσης ή κατάρτισης.

Για την υποστήριξη του Σχεδίου Δράσης Εγγυήσεων για τη Νεολαία και γενικότερα για τη χρηματοδότηση δράσεων ενίσχυσης της απασχόλησης των νέων έως 30 ετών, κατανεμήθηκαν στην Ελλάδα πόροι της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων (**ΠΑΝ**) ύψους **171,5εκ €**, οι οποίοι με την προσθήκη των πόρων ΕΚΤ και της εθνικής συμμετοχής, αναμένεται να ανέλθουν σε περίπου **393εκ €**.

Αξιοποιώντας τη δυνατότητα των Κανονισμών 1303/2013 και 1304/2013 της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020, η χώρα μας επέλεξε την ενσωμάτωση των πόρων της ΠΑΝ σε **Άξονα Προτεραιότητας του Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» 2014-2020**.

Ο ειδικός αυτός Άξονας Προτεραιότητας βασίζεται στο **Σχέδιο Δράσης Εγγυήσεων για τη Νεολαία** και αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της διαρκώς αυξανόμενης ανεργίας των νέων και ιδίως αυτών που βρίσκονται εκτός εργασίας, εκπαίδευσης ή κατάρτισης και στη βιώσιμη ένταξή τους στην αγορά εργασίας μέσω στοχευμένων παρεμβάσεων ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε επιμέρους ομάδας στόχου των νέων, ήτοι 15 έως 24 ετών και 25 έως και 29 ετών, με την αξιοποι-

ηση των πόρων της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων. Ειδικότερα, προβλέπονται:

1. Δράσεις Παροχής Κατάρτισης, Εκπαίδευσης, Μαθητείας, για τη βελτίωση των προσόντων και δεξιοτήτων με στόχο την ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας
2. Δράσεις Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας ή και δημιουργία ΝΘΕ, με στόχο τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας
3. Δράσεις Επιχειρηματικότητας συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, για την υποστήριξη νέων επιχειρηματιών και την προώθηση της αυτοαπασχόλησης
4. Δράσεις Ολοκληρωμένης Παρέμβασης κατάρτιση ή απασχόληση (δημιουργία νέων θέσεων εργασίας) ή/και αυτό-απασχόληση» με στόχο την ενεργοποίηση και έγκαιρη παρέμβαση για την πρόληψη της νεανικής ανεργίας, την είσοδο στην αγορά εργασίας για την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, την εξειδικευμένη κατάρτιση ή τοποθέτηση σε θέση εργασίας για την οικονομική υποστήριξη των ωφελουμένων.

Ενεργοποίηση Εμπροσθοβαρών Δράσεων 2014-2015

Επισημαίνεται ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε κατ' εξαίρεση την έναρξη υλοποίησης εμπροσθοβαρών δράσεων πριν την έγκριση των Ε.Π. 2014-2020, προκειμένου να επιτευχθεί η απρόσκοπτη συνέχιση σημαντικών παρεμβάσεων για την καταπολέμηση της ανεργίας.

Πίνακας Παρουσίασης εμπροσθοβαρών δράσεων που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020»

Τίτλος	Αντικείμενο	Φορέας Υλοποίησης (ΕΦΔ/ Δικαιούχος)	Προϋπολογισμός	Ωφελούμενοι	Στάδιο υλοποίησης	
					Σε εξέλιξη	Αναμένεται
ΕΝΤΑΓΜΕΝΕΣ ΕΜΠΡΟΣΘΟΒΑΡΕΙΣ ΔΡΑΣΕΙΣ						
Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής 2014-2015	Η Πράξη στοχεύει στην παροχή θέσεων φιλοξενίας σε βρέφη, νήπια, καθώς και παιδιά και εφήβους με Αναπηρίες σε αντίστοιχες Δομές	Υπουργείο Εσωτερικών	176.300.000 (εκ των οποίων 51.300.000 είναι εθνικοί πόροι)	62.217	✓	
Επαγλή εισόδου για νέους από 18 έως 24 ετών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις για απόκτηση εργασιακής εμπειρίας,	Σκοπός της δράσης, η οποία αποτελεί την πρώτη δράση της «Εγγύηση για την Νεολαία» (Youth Guarantee), είναι η είσοδος στην αγορά εργασίας των νεοεισερχόμενων άνεργων νέων ηλικίας 18-24 ετών, με την τοποθέτησή τους σε θέσεις πρακτικής άσκησης που προσφέρουν επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα όλων των κλάδων της οικονομίας.	EYE EKT	43.200.000	12.000	✓	
Επαγλή εισόδου για νέους από 25 έως 29 ετών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις για απόκτηση εργασιακής εμπειρίας,	Σκοπός της δράσης είναι η είσοδος στην αγορά εργασίας των νεοεισερχόμενων άνεργων νέων ηλικίας 25-29 ετών, με την τοποθέτησή τους σε θέσεις πρακτικής άσκησης που προσφέρουν επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα όλων των κλάδων της οικονομίας	EYE EKT	108.000.000	30.000	✓	

Τίτλος	Αντικείμενο	Φορέας Υλοποίησης (ΕΦΔ/ Δικαιούχος)	Προϋπολογισμός	Ωφελούμενοι	Στάδιο υλοποίησης	
					Σε εξέλιξη	Αναμένεται
ΕΝΤΑΓΜΕΝΕΣ ΕΜΠΡΟΣΘΟΒΑΡΕΙΣ ΔΡΑΣΕΙΣ						
Επιταγή κατάρτισης ανέργων σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας με υποχρεωτική εγγυημένη απασχόληση», για ανέργους άνω των 29 ετών κυρίως χαμηλών τυπικών προσόντων	Η δράση αφορά σε πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων ηλικίας άνω των 29 ετών, κυρίως χαμηλών τυπικών προσόντων σε δεξιότητες κλάδων αιχμής της ελληνικής οικονομίας. Επιπλέον, έχει προβλεφθεί πιστοποίηση των επαγγελματικών προσόντων που θα αποκτηθούν. Η δράση περιλαμβάνει θεωρητική κατάρτιση, πρακτική άσκηση σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και υποχρεωτική εγγυημένη απασχόληση ποσοστού τουλάχιστον 25% των συμμετεχόντων για τουλάχιστον 2 μήνες μετά το τέλος του προγράμματος.	ΟΑΕΔ	112.000.000	16.620		✓
Επιταγή εισόδου για νέους έως 29 ετών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις στον κλάδο του τουρισμού.	Σκοπός της δράσης είναι η παροχή συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης σε ανέργους νέους σε οριζόντια και εξειδικευμένα θεματικά αντικείμενα, καθώς και πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα της οικονομίας	ΙΝΣΕΤΕ	30.500.000	8.000		✓

Τίτλος	Αντικείμενο	Φορέας Υλοποίησης (ΕΦΔ/ Δικαιούχος)	Προϋπολογισμός	Ωφελούμενοι	Στάδιο υλοποίησης	
					Σε εξέλιξη	Αναμένεται
ΕΝΤΑΓΜΕΝΕΣ ΕΜΠΡΟΣΘΟΒΑΡΕΙΣ ΔΡΑΣΕΙΣ						
Πρώθηση της απασχόλησης μέσω προγραμμάτων κοινωφελούς χαρακτήρα	Το πρόγραμμα αφορά στην απασχόληση για 5 μήνες ανέργων σε Δήμους, Περιφέρειες ή άλλες δημόσιες υπηρεσίες για την κάλυψη αναγκών κοινωφελούς χαρακτήρα	EYE - EKT	200.000.000	50.000		✓
Ευκαιρίες κατάρτισης και πιστοποίησης για άνεργους νέους 18-24 ετών σε ειδικότητες που αφορούν σε τομείς αιχμής της Ελληνικής Οικονομίας	Η δράση εντάσσεται στο πλαίσιο του προγράμματος «Εγγύηση για την Νεολαία» (Youth Guarantee). Αφορούν στην ενδυνάμωση των δεξιοτήτων των νέων 18-24 ετών, κυρίως σε ειδικότητες τομέων αιχμής της ελληνικής οικονομίας όπως το λιανικό εμπόριο, το εξαγωγικό εμπόριο με έμφαση στον πρωτογενή τομέα παραγωγής, τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, τα logistics, τα οποία θα καταλήγουν σε πιστοποίηση βάση προτύπων ή θα υλοποιηθούν στη βάση των εγκεκριμένων επαγγελματικών περιγραμμάτων.	EYE - EKT	40.000.000	15.000		✓
Σύνολο Εμπροσθοβαρών Δράσεων			709.700.000	193.837		

4. Ετήσια Έκθεση Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

I. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΕΡΓΟ

A) ΝΟΜΟΙ

- **N 4228/2014** «Κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών» (ΦΕΚ Α' 7/10.1.2014). Το σχέδιο νόμου είχε κατατεθεί στη Βουλή προς ψήφιση από τις 5.9.2013 και ψηφίστηκε στις 17/12/2013.

- **N 4229/2014** «Άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας χώρου παραστάσεων – Άδεια παράστασης και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 8/10.1.2014), πρωτοβουλίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. Επισημαίνεται η διάταξη της **παρ. 4 του άρ. 12** του ως άνω νόμου, περί διευκόλυνσης σύναψης συμβάσεων με κατ' επίσκεψη ιατρούς στα καταστήματα κράτησης, η οποία στοχεύει στην κάλυψη κατά το δυνατό της έλλειψης μόνιμου υγειονομικού προσωπικού στα καταστήματα κράτησης και κατά συνέπεια στην προστασία της υγείας των κρατουμένων.

- **N 4236/2014** «Για την ενσωμάτωση των Οδηγιών 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Οκτωβρίου 2010 σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (L 280) και 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (L 142) και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 33/11.2.2014). Το σχέδιο νόμου είχε κατατεθεί στη Βουλή προς ψήφιση από τις 12.12.2013.

- **N 4239/2014** «Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 43/20.2.2014).

- **N 4254/2014** «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του Ν 4046/2012 και άλλες διατά-

ξεις» (ΦΕΚ Α' 85/07.04.2014), πρωτοβουλίας του Υπουργείου Οικονομικών. Επισημαίνονται οι διατάξεις του άρθρου πρώτου, της παραγράφου ΙΕ: "Διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων". Με τις εν λόγω ρυθμίσεις (βλ. ειδικότερα υποπαραγράφους ΙΕ3-ΙΕ22) επιδιώκεται η αναμόρφωση των βασικών ποινικών διατάξεων κατά της "διαφθοράς" του Ποινικού Κώδικα και η βελτίωση της προστασίας των προσώπων που καταγγέλλουν αντίστοιχες πράξεις.

- **N 4258/2014** «Διαδικασία Οριοθέτησης και ρυθμίσεις θεμάτων για τα υδατορέματα – ρυθμίσεις Πολεοδομικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις», (ΦΕΚ Α' 94/14.04.2014), πρωτοβουλίας του τότε Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. Επισημαίνεται το άρθρο 32, με το οποίο έγιναν νομοτεχνικές διορθώσεις στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, όπως ισχύουν μετά τη δημοσίευση του Ν 4254/2014 (βλ. ανωτέρω).

- **N 4267/2014** «Καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 137/12.6.2014).

- **N 4268/2014** «Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για την προστασία όλων των προσώπων από αναγκαστική εξαφάνιση και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας» (ΦΕΚ Α' 141/27.6.2014).

- **N 4274/2014** «Ρυθμίσεις Ποινικού και Σωφρονιστικού Δικαίου και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 147/14.7.2014).

- **N 4281/2014** «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, οργανωτικά θέματα Υπουργείου Οικονομικών και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 160/08.08.2014), πρωτοβουλίας του Υπουργείου Οικονομικών. Επισημαίνεται το Μέρος ΣΤ': Διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο οποίο περιλαμβάνονται ρυθμίσεις σχετικά με την υποβολή δήλωσης περιουσιακής κατάστασης και τον έλεγχο αυτής.

- **N 4285/2014** «Τροποποίηση του ν. 927/1979 (Α' 139) και προσαρμογή του στην απόφαση – πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφο-

βίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 191/10.9.2014).

- **N 4287/2014** «Κύρωση της Συμφωνίας για την Ίδρυση Διεθνούς Ακαδημίας κατά της Διαφθοράς ως Διεθνούς Οργανισμού» (ΦΕΚ Α' 198/24.9.2014).

- **N 4307/2014** «Ενσωμάτωση στο ελληνικό δίκαιο α) της Απόφασης-Πλαίσιο 2008/909/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2008, όπως τροποποιήθηκε με την Απόφαση - Πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 26ης Φεβρουαρίου 2009, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές αποφάσεις, οι οποίες επιβάλλουν ποινές στερητικές της ελευθερίας ή μέτρα στερητικά της ελευθερίας, για το σκοπό της εκτέλεσής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΜΕΡΟΣ Α'), β) της Απόφασης -Πλαίσιο 2008/947/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2008, όπως τροποποιήθηκε με την Απόφαση - Πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 26ης Φεβρουαρίου 2009, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές αποφάσεις που προβλέπουν την αναστολή εκτέλεσης της ποινής ή απόλυση υπό όρους, με σκοπό την επιτήρηση των μέτρων αναστολής και των εναλλακτικών κυρώσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΜΕΡΟΣ Β'), γ) της Απόφασης-Πλαίσιο 2009/829/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2009, σχετικά με την εφαρμογή, μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης στις αποφάσεις περί μέτρων επιτήρησης εναλλακτικά προς την προσωρινή κράτηση (ΜΕΡΟΣ Γ') και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 246/15.11.2014).

- **N 4312/2014** «Ρύθμιση δεσμευμένων ή κατασχεμένων χρηματικών απαιτήσεων και μετρητών και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 260/12.12.2014).

Β) ΝΟΜΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ/ ΟΜΑΔΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με αντικείμενο την ενσωμάτωση στην εθνική έννομη τάξη της Οδηγίας 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Οκτωβρίου 2013, σχετικά με το δικαίωμα

πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας, τη σύνταξη της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης, της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων και του πίνακα αντιστοίχισης των προτεινόμενων με το σχέδιο νόμου διατάξεων με τις διατάξεις της Οδηγίας. Η Επιτροπή ολοκλήρωσε και παρέδωσε το έργο της τον Οκτώβριο του 2014.

- Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με αντικείμενο τη σύνταξη: α) σχεδίου νόμου για τη λήψη των απαραίτητων μέτρων συμμόρφωσης προς τις διατάξεις της Απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 2005 σχετικά με την ανταλλαγή πληροφοριών και τη συνεργασία όσον αφορά τα τρομοκρατικά αδικήματα, β) της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης και γ) της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων. Η Επιτροπή ολοκλήρωσε και παρέδωσε το έργο της τον Ιούλιο του 2014.

- Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με αντικείμενο: α) τη σύνταξη σχεδίου νόμου για την ενσωμάτωση στην εθνική έννομη τάξη της Απόφασης - Πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 27^{ης} Νοεμβρίου 2008, για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τυγχάνουν επεξεργασίας στο πλαίσιο της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, β) τη σύνταξη της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης, γ) της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων και δ) του πίνακα αντιστοίχισης των διατάξεων της Απόφασης - Πλαίσιο με τις διατάξεις του προτεινόμενου σχεδίου νόμου.

- Ομάδα Εργασίας με αντικείμενο την κατάρτιση σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος, σε εκτέλεση του άρθρου 72 παρ. 6 του Ν 3994/2011 (ΦΕΚ Α' 165), με το οποίο θα εξειδικευθούν οι όροι δημιουργίας της κατάλληλης υποδομής της Ιστοσελίδας Δημοσιεύσεων Πλειστηριασμών, οι απαιτούμενες προϋποθέσεις και οι λοιπές λεπτομέρειες για τη δημοσίευση του αποσπάσματος της περιλήψης κατασχετήριας έκθεσης. Η Ομάδα ολοκλήρωσε και παρέδωσε το έργο της το Δεκέμβριο του 2014.

- Ομάδα Εργασίας με αντικείμενο τη σύνταξη σχεδίου Κοινής Υπουργικής Απόφασης σχετικά με: α) τη διαδικασία έκδοσης των στοιχείων συγκάλυψης των ελεγκτικών οργάνων ή του ιδιώτη, οι οποίοι, με σκοπό την ανακάλυψη ή σύλληψη προσώπου που διαπράττει το έγκλημα της διακίνησης ναρκωτικών, δρουν ως αγοραστές ή μεσολαβητές ή μεταφορείς ή φύλακες ναρκωτικών ουσιών ή με άλλους τρόπους που δεν δημιουργούν ούτε επιτείνουν κινδύνους για τρίτα πρόσωπα, β) τη διαδικασία έγκρισης για τη διενέργεια συναλλαγών εκ μέρους τους με αυτά τα στοιχεία, γ) τη διαδικασία έγκρισης των προς διάθεση χρηματικών ποσών για τις ανάγκες της συγκαλυμμένης δράσης και δ) κάθε άλλο σχετικό θέμα (άρ. 28 παρ. 2 του Ν 4139/2013 «Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις»). Η Ομάδα ολοκλήρωσε και παρέδωσε το έργο της το Δεκέμβριο του 2014.

- Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με αντικείμενο: Α) την κατάργηση ή τροποποίηση της κείμενης εθνικής νομοθεσίας υπό το πρίσμα της από 8 Απριλίου 2014 απόφασης του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης επί των υποθέσεων C-293/12 και C-594/12 αναφορικά με την Οδηγία 2006/24/ΕΚ «Για τη διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημοσίων δικτύων επικοινωνιών και για την τροποποίηση της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ» και Β) την πρόταση περαιτέρω νομοθετικών ρυθμίσεων με την υποβολή σχεδίου νόμου, την κατάρτιση της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης και τη συμπλήρωση της Έκθεσης Αξιολόγησης Συνεπειών Ρυθμίσεων.

- Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με αντικείμενο την εξέταση του ενδεχομένου ενσωμάτωσης στην εθνική έννομη τάξη της από 12.3.2014 Σύστασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εναρμόνιση των εθνικών δικαίων αφερεγγυότητας των Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την εισήγηση των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων, με την υποβολή σχεδίου νόμου, την κατάρτιση της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης και τη συμπλήρωση της Έκθεσης Αξιολόγησης Συνεπειών Ρυθμίσεων.

- Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με αντικείμενο την κατάρτιση σχεδίου νόμου για την

ενσωμάτωση της «Οδηγίας 2014/41/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 3^{ης} Απριλίου 2014 περί της ευρωπαϊκής εντολής έρευνας σε ποινικές υποθέσεις», τη σύνταξη της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης, της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων και του πίνακα αντιστοίχισης των προτεινόμενων με το σχέδιο νόμου διατάξεων με τις διατάξεις της Οδηγίας.

- Ομάδα Εργασίας με αντικείμενο την αναμόρφωση της νομοθεσίας για τη διαμεσολάβηση. Η Ομάδα ολοκλήρωσε και παρέδωσε το έργο της τον Ιανουάριο του 2015.

- Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με αντικείμενο την κατάρτιση σχεδίου νόμου κύρωσης και προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Σύμβασης της Χάγης της 13^{ης} Ιανουαρίου 2000 για τη Διεθνή Προστασία Ενηλίκων, την σύνταξη της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης καθώς και της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων.

- Ομάδα Εργασίας με αντικείμενο τη σύνταξη σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος και της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης για τον καθορισμό των όρων, των προϋποθέσεων, των τεχνικών λεπτομερειών, καθώς και κάθε άλλου θέματος σχετικού με την εφαρμογή των άρθρων 42 και 49 του Ν 4055/2012 περί ηλεκτρονικής επίδοσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας και των Διοικητικών Δικαστηρίων.

- Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με αντικείμενο την επικαιροποίηση σχεδίων νόμων για την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας και του Πρωτοκόλλου του Συμβουλίου της Ευρώπης για την τροποποίηση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την καταστολή της τρομοκρατίας, όπως επίσης και την ενσωμάτωση στην εθνική έννομη τάξη της Απόφασης - Πλαίσιο 2008/841/ΔΕΥ για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, της Απόφασης - Πλαίσιο 2008/919/ΔΕΥ σχετικά με την τροποποίηση της Απόφασης - Πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και της Απόφασης 2005/671/ΔΕΥ σχετικά με την ανταλλαγή πληροφοριών και τη συνεργασία όσον αφορά τα τρομοκρατικά αδικήματα, τη σύνταξη της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης, της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων και του πίνακα αντιστοίχισης των προτεινόμενων

διατάξεων με τις διατάξεις των Αποφάσεων – Πλαίσιο και της Απόφασης.

- Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με αντικείμενο την κατάρτιση σχεδίου νόμου για την αναμόρφωση του οικογενειακού δικαίου, τη σύνταξη της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης και της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων.

- Ομάδα Εργασίας με αντικείμενο τη σύνταξη σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος και της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης για τον καθορισμό των λεπτομερειών και των ειδικότερων προϋποθέσεων που πρέπει να πληρούνται για την κατάθεση της μήνυσης με ηλεκτρονικά μέσα (άρ. 42 παρ. 5 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 27 παρ. 4 του Ν 4055/2012).

- Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με αντικείμενο την κατάρτιση σχεδίου νόμου για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/42/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 3ης Απριλίου 2014 σχετικά με τη δέσμευση και τη δήμευση οργάνων και προϊόντων εγκλήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τη σύνταξη της σχετικής αιτιολογικής έκθεσης, της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων και του πίνακα αντιστοίχισης των προτεινόμενων με το σχέδιο νόμου διατάξεων με τις διατάξεις της Οδηγίας.

Γ. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

• **Νομοθετικά κείμενα υπό διαπραγμάτευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση:**

• **Ενιαία δέσμη προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα**

Η ενιαία δέσμη για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 25 Ιανουαρίου 2012. Η εν λόγω δέσμη περιλαμβάνει δυο νομοθετικές προτάσεις, μια πρόταση Κανονισμού για τη γενική προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία αποσκοπεί στην αντικατάσταση της οδηγίας για τα δεδομένα του 1995 (οδηγία 95/46/ΕΚ - πρώην πρώτος πυλώνας) και μία πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων ενάντια στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτή-

ρα από τις αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, διαπίστωσης και δίωξης αξιόποινων πράξεων ή την εκτέλεση ποινικών κυρώσεων, καθώς και στην ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, η οποία αποσκοπεί στην αντικατάσταση της Απόφασης-Πλαίσιο για την προστασία δεδομένων (Α-Π 2008/977/ΕΚ - πρώην τρίτος πυλώνας).

Πρόταση Κανονισμού για τη γενική προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Οι σχετικές διαπραγματεύσεις βρίσκονται σε σχετικά ικανοποιητικό στάδιο. Ήδη, επί Ελληνικής Προεδρίας στο Συμβούλιο της ΕΕ, κατά το πρώτο εξάμηνο του 2014, επετεύχθη μερική γενική προσέγγιση επί του Κεφαλαίου V (διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς, άρθρα 40-45). Σε συνέχεια της ως άνω προσέγγισης, επί Ιταλικής Προεδρίας στο δεύτερο εξάμηνο του 2014, πραγματοποιήθηκε μερική γενική προσέγγιση και επί του Κεφαλαίου 1 (Γενικές Διατάξεις) και ειδικότερα μόνο επί του άρθρου 1 (αντικείμενο και στόχοι), του Κεφαλαίου 2 (Βασικές Αρχές) και ειδικότερα μόνο επί του άρθρου 6 (νομιμότητα της επεξεργασίας), του Κεφαλαίου 3-Τμήμα 5 (Περιορισμοί) και ειδικότερα μόνο επί του άρθρου 21(Περιορισμοί), του Κεφαλαίου 4 (Ελεγκτής και επεξεργαστής, άρθρα 22-39^ο), καθώς και του Κεφαλαίου ΙΧ (Διατάξεις που αφορούν ειδικές περιπτώσεις επεξεργασίας δεδομένων-δημόσιος τομέας, άρθρα 80-85).

Οι διαπραγματεύσεις επί του ως άνω νομοθετήματος συνεχίζονται εντός του τρέχοντος έτους από την Λετονική Προεδρία.

Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων ενάντια στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τις αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, διαπίστωσης και δίωξης αξιόποινων πράξεων ή την εκτέλεση ποινικών κυρώσεων, καθώς και στην ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.

Μετά την υποβολή της κοινής δέσμης προστασίας των προσωπικών δεδομένων, όλες οι Προεδρίες έδωσαν έμφαση στις εργασίες ανα-

φορικά με την πρόταση Κανονισμού και αφιέρωσαν μόνο μία ή δύο συνεδριάσεις για την πρόταση Οδηγίας. Η πρώτη ανάγνωση της ως άνω πρότασης πραγματοποιήθηκε υπό την Ιρλανδική Προεδρία. Η δεύτερη ανάγνωση της οδηγίας, επί τη βάση κειμένου που συντάχθηκε από την Ιρλανδική Προεδρία ξεκίνησε υπό την Λιθουανική Προεδρία και ολοκληρώθηκε υπό την Ελληνική Προεδρία.

Εν συνεχεία, η Ελληνική Προεδρία ασχολήθηκε σημαντικά με την εν θέματι νομοθετική πρόταση. Πραγματοποίησε περισσότερες συναντήσεις της αρμόδιας Ομάδας Εργασίας DAPIX για την επεξεργασία του κειμένου της πρότασης οδηγίας από τις προηγούμενες Προεδρίες και κατόρθωσε να αναδιατυπώσει το κείμενο των τεσσάρων πρώτων κεφαλαίων και να ολοκληρώσει την τρίτη ανάγνωσή τους στις 19 Μαΐου 2014. Στο πλαίσιο του Συμβουλίου Υπουργών ΔΕΥ της 6^{ης} Ιουνίου 2014, σημειώθηκε η επιτευχθείσα πρόοδος.

Η Ιταλική Προεδρία ασχολήθηκε σημαντικά με την υπό εξέταση πρόταση οδηγίας, αποσκοπώντας σε ολοκλήρωση της τρίτης ανάγνωσης του συνόλου του κειμένου της. Στο πλαίσιο της συνόδου του Συμβουλίου Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Δεκεμβρίου 2014 προέβη σε απλή παρουσίαση της προόδου των εργασιών της αρμόδιας ομάδας εργασίας DAPIX.

Το κύριο σημείο συζήτησης στις συναντήσεις της αρμόδιας ομάδας εργασίας αποτέλεσε συνολικά το θέμα και οι στόχοι της υπό διαπραγμάτευση οδηγίας (άρθρο 1 παρ.1), ο διαχωρισμός της σε σχέση με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων, ενώ το Νοέμβριο 2014 η Ιταλική Προεδρία υπέβαλε νέο ορισμό των αρμοδίων αρχών που προβαίνουν στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ο οποίος περιλαμβάνει κάθε όργανο/οντότητα στο οποίο ανατίθεται από την εθνική νομοθεσία να εκτελεί δημόσια καθήκοντα ή να ασκεί δημόσιες εξουσίες για τους σκοπούς της πρόληψης, της διερεύνησης, της ανίχνευσης ή της δίωξης ποινικών αδικημάτων της διαφύλαξης της δημόσιας ασφάλειας ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων.

Οι εργασίες επί του φακέλου αυτού συνεχίζονται από τη Λετονική Προεδρία.

- **Πρόταση οδηγίας για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας**

Η πρόταση αυτή αποτελεί μέρος μιας δέσμης νέων μέτρων που δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στις 27 Νοεμβρίου 2013, για την εξασφάλιση ελάχιστων δικονομικών εγγυήσεων σε όλη την ΕΕ. Η δέσμη μέτρων περιλαμβάνει τρεις προτάσεις οδηγίας: για το τεκμήριο αθωότητας, τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά (που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα) και τη νομική συνδρομή.

Η αρχή του τεκμηρίου αθωότητας, μαζί με τα συναφή δικαιώματα, συμβάλλουν στη διασφάλιση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη.

Αντικείμενο της πρότασης είναι, όπως προαναφέρθηκε, η θέσπιση ελάχιστων κανόνων σχετικά με ορισμένες πτυχές του δικαιώματος των υπόπτων ή των κατηγορουμένων, στο πλαίσιο ποινικών (και μόνο) διαδικασιών, όπως το τεκμήριο αθωότητας μέχρι αποδείξεως της ενοχής τους με αμετάκλητη απόφαση. Η πρόταση καλύπτει τα ακόλουθα δικαιώματα: το δικαίωμα του προσώπου να μην παρουσιάζεται από τις δημόσιες αρχές δημόσια ως ένοχο, η εισαγγελική αρχή να φέρει το βάρος της απόδειξης και ότι οποιεσδήποτε εύλογες αμφιβολίες περί ενοχής του κατηγορουμένου να είναι προς όφελός του, το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης και το δικαίωμα σιωπής. Ρυθμίζεται, επίσης, το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του.

Το Συμβούλιο Υπουργών, τον Δεκέμβριο 2014 ενέκρινε γενική προσέγγιση επί του κειμένου, που θα αποτελέσει κατόπιν τη βάση για τις διαπραγματεύσεις με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο πλαίσιο της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας.

- **Προτάσεις Κανονισμού σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων στον τομέα των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων και των καταχωρισμένων συντρόφων.**

Στην πρόταση κανονισμού σχετικά με τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων προβλέπονται κανόνες για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων που αφορούν στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων σε υποθέ-

σεις με διασυννοριακό χαρακτήρα. Επιδιώκεται η απλούστευση των διαδικασιών και επιχειρείται, όπως διαφορές που αφορούν σε περιουσιακά αγαθά να εκδικάζονται από το ίδιο Δικαστήριο, ανεξαρτήτως της τοποθεσίας τους, προς εξοικονόμηση χρόνου και αποφυγής κόστους. Τίθενται επίσης κανόνες για το εφαρμοστέο δίκαιο, έτσι ώστε οι σχέσεις αυτού του είδους να διέπονται από το ίδιο δίκαιο όποιο κι αν είναι το δικαστήριο που θα επιληφθεί της διαφοράς.

Αντίστοιχα, η πρόταση Κανονισμού για τις περιουσιακές σχέσεις των καταχωρισμένων συντρόφων αποσκοπεί στο να εισαχθεί ένα σαφές νομικό πλαίσιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία και το εφαρμοστέο δίκαιο επί των περιουσιακών σχέσεων των προσώπων με σταθερή σχέση, επίσημα καταχωρισμένη σε δημόσια αρχή, καθώς επίσης και να διευκολυνθεί η κυκλοφορία των σχετικών δικαστικών αποφάσεων και άλλων ρυθμιστικών μέτρων μεταξύ των κρατών μελών.

Μετά την ολοκλήρωση της διαπραγμάτευσης σε τεχνικό επίπεδο και για τα δύο νομοθετήματα, τα οποία συζητήθηκαν εκ παραλλήλου λόγω της συνάφειας του αντικειμένου τους, στο Συμβούλιο Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων Δεκεμβρίου 2014 διαπιστώθηκε ότι απαιτείται μία περίοδος περισυλλογής για πολλά Κ-Μ, ώστε να μπορέσουν να αξιολογήσουν τα αποτελέσματα των μέχρι τώρα εργασιών και να επανεξεταστούν τα συμβιβαστικά κείμενα που υπέβαλε η Ιταλική Προεδρία το συντομότερο δυνατό και μέχρι το τέλος του 2015, ώστε να αξιολογηθεί τότε η τυχόν επίτευξη ομοφωνίας.

• **Πρόταση Κανονισμού για την προώθηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών και των επιχειρήσεων μέσω της απλούστευσης της αποδοχής ορισμένων δημοσίων εγγράφων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1024/2012**

Η πρόταση αυτή καθορίζει οριζόντιους κανόνες για την απαλλαγή των δημοσίων εγγράφων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της από την υποχρέωση επικύρωσης ή παρόμοιας διατύπωσης (επισημείωση). Προβλέπει επίσης την απλούστευση άλλων διατυπώσεων που συνδέονται με τη διασυννοριακή αποδοχή των δημοσίων εγγρά-

φων, των επικυρωμένων αντιγράφων και των επικυρωμένων μεταφράσεων.

Σε ένα πλαίσιο ολοένα αυξανόμενης κινητικότητας των πολιτών και των επιχειρήσεων, η πρόταση αποσκοπεί: α) στη μείωση των πρακτικών δυσκολιών που οφείλονται στις διοικητικές διατυπώσεις, ιδίως στην αντιμετώπιση των δυσχερειών που συνδέονται με τη γραφειοκρατία, το κόστος και τις καθυστερήσεις, β) στη μείωση των εξόδων μετάφρασης που αφορούν στην ελεύθερη κυκλοφορία των δημοσίων εγγράφων εντός της ΕΕ, γ) στην απλούστευση του κατακερματισμένου νομικού πλαισίου το οποίο διέπει την κυκλοφορία των δημοσίων εγγράφων μεταξύ των κρατών μελών, δ) στην εξασφάλιση πιο αποτελεσματικού επιπέδου ανίχνευσης της απάτης και της πλαστογραφίας των δημοσίων εγγράφων, ε) στην εξάλειψη των κινδύνων διακρίσεων μεταξύ των πολιτών και επιχειρήσεων της Ένωσης.

• **Νομοθετικά κείμενα που ολοκληρώθηκαν και εκκρεμεί η ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη**

1. Οδηγία 2013/48 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο κατά την ποινική διαδικασία και το δικαίωμα επικοινωνίας μετά τη σύλληψη

Στις 8 Ιουνίου 2011, η Επιτροπή παρουσίασε πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο κατά την ποινική διαδικασία και το δικαίωμα επικοινωνίας μετά τη σύλληψη. Η ως άνω πρόταση αποτέλεσε το τρίτο μέτρο C1 (χωρίς τη νομική βοήθεια και χωρίς το μέτρο D, ήτοι την ποινική προστασία για ευάλωτα πρόσωπα) σε εφαρμογή του Οδικού Χάρτη, όπως θεσπίστηκε στο Ψήφισμα του Συμβουλίου της 30^{ης} Νοεμβρίου 2009. Η εν λόγω οδηγία αποβλέπει στη δημιουργία ενός νέου νομικού εργαλείου, δυνάμει του οποίου θα καθορίζονται τα κοινά ελάχιστα πρότυπα σε σχέση με τα δικαιώματα υπόπτων και κατηγορουμένων και προσώπων που υπάγονται στη διαδικασία του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και να επικοινωνούν μετά τη σύλληψη με τρίτο πρόσωπο, όπως συγγενής, εργοδότης ή προξενική αρχή. Κατά τη

διάρκεια της Ιρλανδικής Προεδρίας (α' εξάμηνο 2013) μετά από την πραγματοποίηση 9 τριλόγων επετεύχθη συμφωνία κατάρτισης τελικού συμβιβαστικού κειμένου μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, (Ευρ. Κοινοβούλιο, Συμβούλιο, Επιτροπή), ενώ το Σεπτέμβριο του 2013 η Ολομέλεια του Ε. Κοινοβουλίου ψήφισε το σχετικό νομοθέτημα. Στις 06.11.2013 δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε. η ως άνω Οδηγία (2013/48) με προθεσμία ενσωμάτωσης την 27^η Νοεμβρίου 2016. Στο Υπουργείο μας συστάθηκε ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή για την ενσωμάτωση της ως άνω Οδηγίας, με συμμετοχή εκπροσώπων από τα συναρμόδια Υπουργεία Εξωτερικών και Προστασίας του Πολίτη, η οποία ολοκλήρωσε το έργο της και παρέδωσε στις 21.10.2014.

2. Οδηγία 2012/29 για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων εγκληματικών πράξεων και για την αντικατάσταση της απόφασης –πλαισίου 2001/220 /ΔΕΥ του Συμβουλίου

Στις 18 Μαΐου 2011 η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και προστασία των θυμάτων εγκληματικών πράξεων. Στόχος της εν λόγω οδηγίας είναι να εξασφαλίσει ότι όλα τα θύματα εγκληματικών πράξεων τυγχάνουν της δέουσας προστασίας και υποστήριξης και είναι ικανά να συμμετάσχουν στην ποινική διαδικασία και ότι αναγνωρίζονται και τυγχάνουν μεταχείρισης με σεβασμό, ευαισθησία και επαγγελματισμό, χωρίς κανένα είδος διάκρισης σε κάθε επικοινωνία με τις αρμόδιες αρχές, στο στάδιο των ποινικών διαδικασιών. Η εν λόγω Οδηγία (2012/29) δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, στις 25 Οκτωβρίου 2012 (L315) με προθεσμία ενσωμάτωσης την 16^η Νοεμβρίου 2015. Στο Υπουργείο μας συστάθηκε ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή για την ενσωμάτωση της ως άνω Οδηγίας με συμμετοχή εκπροσώπων από τα συναρμόδια Υπουργεία Εσωτερικών (Γενική Γραμματεία Ισότητας), Εργασίας, Δημόσιας Τάξης & Προστασίας του Πολίτη και Υγείας. Το πέρας των εργασιών της ως άνω Επιτροπής έχει οριστεί στις 31.5.2015.

Ο νόμος 4285/2014:

Νόμος 4285/2014 (Α' /191) «Τροποποίηση του ν. 927/1979 (Α' /139) και προσαρμογή του στην Απόφαση – Πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28^{ης} Νοεμβρίου 2008 για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις»

Στις 10 Σεπτεμβρίου 2014 δημοσιεύτηκε ο νόμος 4285/2014 (Α, 191) «Τροποποίηση του ν. 927/1979 (Α' / 139) και προσαρμογή του στην Απόφαση – Πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28^{ης} Νοεμβρίου 2008 για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις», με τον οποίο ενσωματώνεται στην ελληνική έννομη τάξη η Α-Π 2008/913/ΔΕΥ, και συγχρόνως αναμορφώνεται το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με τα εγκλήματα και τη ρητορική μίσους.

Με το νόμο αυτό αντικαθίστανται και συμπληρώνονται οι διατάξεις του ν. 927/1979, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, «εν όψει των σοβαρών προκλήσεων που αντιμετωπίζει σήμερα η χώρα μας κατά τη μετάβασή της σε μία ανοιχτή κοινωνία, όπου η ισότιμη προστασία των ατόμων, ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα φυσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους, προβάλλει ως πρωταρχική υποχρέωση του κράτους». Με τις προτεινόμενες ρυθμίσεις δημιουργείται ένα σύγχρονο και αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο για την καταπολέμηση μέσω του ποινικού δικαίου ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας, καθώς και των εγκλημάτων που τελούνται με τέτοια κίνητρα, προβλέποντας αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις. Ειδικότερα:

- Ως κίνητρο υποκίνησης διακρίσεων, μίσους ή βίας κατά προσώπου ορίζονται, πέραν από τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τις γενεαλογικές καταβολές και την εθνική ή εθνοτική καταγωγή και ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου και η αναπηρία.

- Εξασφαλίζεται ότι η διερεύνηση και η ποινική δίωξη των εγκλημάτων γίνεται αυτεπάγγελτα και δεν εξαρτάται από αναφορές ή καταγγελίες θυμάτων, τα οποία συχνά είναι ιδιαιτέρως ευάλωτα και διστάζουν να κινήσουν δικαστικές διαδικασίες.

- Θεσπίζεται η διοικητική ευθύνη των νομικών προσώπων ή των ενώσεων προσώπων που εμπλέκονται με οποιονδήποτε τρόπο σε εκδηλώσεις ρατσισμού ή ξενοφοβίας και στη διάπραξη εγκλημάτων με τέτοια κίνητρα.

- Εκτός από τις προσβολές εναντίον ομάδων ή προσώπων, αξιόποινες θεωρούνται και οι ρατσιστικές ή ξενοφοβικές εκδηλώσεις που στρέφονται κατά πραγμάτων (κινητών ή ακινήτων), τα οποία χρησιμοποιούνται αποκλειστικά από τις παραπάνω ομάδες ή πρόσωπα (όπως π.χ. θρησκευτικά αντικείμενα, εθνικά σύμβολα, οίκοι λατρείας, χώροι διαμονής, εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας κλπ.)

- Θεσπίζονται επαυξημένα πλαίσια ποινής για όλα τα εγκλήματα που τελούνται από μίσος λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της αναπηρίας κατά του παθόντος.

Με το άρθρο 1 (αντικατάσταση του άρ. 1 ν. 927/1979) τιμωρείται, με φυλάκιση τριών μηνών έως τριών ετών και με χρηματική ποινή πέντε έως είκοσι χιλιάδων ευρώ (5.000 -20.000 €) η δημόσια υποκίνηση βίας ή μίσους κατά προσώπου ή ομάδας προσώπων που προσδιορίζονται με βάση τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τις γενεαλογικές καταβολές, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή την αναπηρία (παρ. 1), η προτροπή, πρόκληση ή διέγερση σε πράξεις φθοράς πραγμάτων που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά από τις παραπάνω ομάδες ή πρόσωπα (παρ. 2) και η συμμετοχή σε οργάνωση ή ένωση προσώπων οποιασδήποτε μορφής που επιδιώκει συστηματικά την τέλεση των πράξεων που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 του ίδιου άρθρου (παρ. 4).

Αν η πρόκληση, προτροπή, διέγερση ή υποκίνηση των παραγράφων 1 και 2 έχει ως αποτέλεσμα την τέλεση εγκλήματος, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών και χρηματική ποινή δεκαπέντε έως τριάντα χιλιάδων (15.000-30.000 €) (παρ. 3).

Το άρθρο 2 (αντικατάσταση του άρ. 2 ν. 927/1979) προβλέπει ποινικές κυρώσεις (ποινές της παρ. 1 του άρ. 1) για τη δημόσια επιδο-

κιμασία, τον ευτελισμό ή την κακόβουλη άρνηση της σοβαρότητας εγκλημάτων γενοκτονιών, εγκλημάτων πολέμου, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, του Ολοκαυτώματος και των εγκλημάτων ναζισμού (που έχουν αναγνωρισθεί με αποφάσεις διεθνών δικαστηρίων ή της Βουλής των Ελλήνων) και η συμπεριφορά αυτή στρέφεται κατά ομάδας προσώπων ή μέλους της που προσδιορίζεται με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αναφέρονται στην παρ. 1 του άρ. 1, όταν η συμπεριφορά αυτή εκδηλώνεται κατά τέτοιο τρόπο που να μπορεί να υποκινήσει βία ή μίσος ή ενέχει απειλητικό ή υβριστικό χαρακτήρα κατά μιας τέτοιας ομάδας ή μέλους της.

Μετά το άρ. 2 του ν.927/1979 προστίθεται άρθρο 3, με το οποίο προβλέπεται ότι, όταν οι πράξεις των άρ. 1 και 2 τελούνται μέσω διαδικτύου ή άλλου μέσου επικοινωνίας, τόπος τέλεσης θεωρείται και η ελληνική επικράτεια, εφόσον στο έδαφος της παρέχεται πρόσβαση στα συγκεκριμένα μέσα, ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασής τους.

Σημειώνεται ότι όσον αφορά τα αδικήματα του άρ. 1 δεν αρκεί η αφηρημένη πιθανολόγηση της έκθεσης σε κίνδυνο ενός προσώπου ή πράγματος ή μιας ομάδας προσώπων, αλλά η προσβολή πρέπει να αναφέρεται σε συγκεκριμένη διακινδύνευση έννομων αγαθών, όπως η ζωή, η σωματική ακεραιότητα ή ελευθερία των προσώπων που προσδιορίζονται στο άρθρο αυτό βάσει των ειδικότερων χαρακτηριστικών τους ή να τίθεται σε κίνδυνο η δημόσια τάξη, να διαταράσσονται δηλαδή οι συνθήκες ομαλής και ειρηνικής κοινωνικής συμβίωσης.

Σύμφωνα με το άρ. 5 ν.927/1979 (όπως αυτό προστίθεται με το νέο νόμο 4285/14) το αυτεπάγγελτο της δίωξης για τα προβλεπόμενα στο νόμο αυτό εγκλήματα συμπληρώνεται με την πρόβλεψη για απαλλαγή του παθόντος, κατά την υποβολή της έγκλησης ή κατά την παράστασή του ως πολιτικώς ενάγοντος από την καταβολή παραβόλου υπέρ του Δημοσίου.

Τέλος, με το άρθρο 10 (παρ. 1 και 2) του ν.4285/2014 διαγράφεται το τελευταίο εδάφιο της παρ. 3 του άρ. 79 του Ποινικού Κώδικα και προστίθεται στον Ποινικό Κώδικα, μετά το άρ. 81, άρ. 81 Α, το οποίο προβλέπει επαυξημένα πλαίσια ποινής για πλημμελήματα και κακουργή-

ματα, όταν αυτά τελούνται από μίσος λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της αναπηρίας κατά του παθόντος. Η εφαρμογή στην πράξη της παρ. 3 του άρ. 79 ΠΚ, η οποία προέβλεπε ότι το ρατσιστικό κίνητρο αποτελεί επιβαρυντική περίπτωση κατά την επιμέτρηση της ποινής, είχε καταστεί σε μεγάλο βαθμό αλυσιτελής στην πράξη τόσο κατά το στάδιο της δίωξης όσο κατά το στάδιο της διαδικασίας στο ακροατήριο. Με την εν λόγω διάταξη, μέσω των αυστηρότερων πλαισίων ποινής επιδιώκεται να καταστεί εναργέστερη η έντονη αποδοκιμασία του ρατσιστικού κινήτρου, τόσο κατά το προανακριτικό στάδιο όσο και κατά το στάδιο της ποινικής δίωξης, όταν το ρατσιστικό κίνητρο είναι υπαρκτό και φανερό κατά την τέλεση του αδικήματος.

Επιπλέον, με την παρ. 3 του άρθρου 10, τροποποιείται το άρ. 61 ΠΚ, το οποίο προβλέπει τις γενικές προϋποθέσεις επιβολής, ως παρεπόμενης ποινής, της αποστέρησης των πολιτικών δικαιωμάτων επί καταδίκης για πλημμέλημα, έτσι ώστε η συνδρομή των προϋποθέσεων του άρ. 81^Α ΠΚ να συνεπάγεται την υποχρεωτική αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων του δράστη, εφόσον επιβληθεί ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους.

● Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

1. Συνέδριο του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (FRA) με θέμα «Πώς μπορούν τα κράτη μέλη να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τα εγκλήματα μίσους; Ενθαρρύνοντας την καταγγελία και βελτιώνοντας την καταγραφή»

Σε συνέχεια των Συμπερασμάτων του Συμβουλίου του Δεκεμβρίου 2013 για την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους, η ελληνική προεδρία και ο FRA, σε συνεργασία με το Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου διοργάνωσαν στις 28 και 29 Απριλίου 2014, στη Θεσσαλονίκη, σεμινάριο για τα εγκλήματα μίσους με θέμα «Πώς μπορούν τα κ-μ της ΕΕ να αντιμε-

τωπίσουν αποτελεσματικά τα εγκλήματα μίσους; Ενθαρρύνοντας την αναφορά/ καταγγελία και βελτιώνοντας την καταγραφή».

Το σεμινάριο αποτέλεσε για τους ενδιαφερόμενους φορείς (υπουργεία, φορείς επιβολής του νόμου, αρχές προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τοπικές αρχές και εξειδικευμένες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών), φόρουμ ανταλλαγής απόψεων και καλών πρακτικών με σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων για την αντιμετώπιση των μειωμένων καταγγελιών των εγκλημάτων μίσους και τη διευκόλυνση της καταγραφής τους. Ως αποτέλεσμα του Σεμιναρίου αυτού, υιοθετήθηκε Οδικός Χάρτης με ακριβές χρονοδιάγραμμα και συγκεκριμένες δράσεις, και με απώτερο σκοπό τη δημιουργία μίας ομάδας εργασίας για την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους, με τη συνεργασία και του FRA.

2. Συγκρότηση Διακρατικής Ομάδας Εργασίας υπό την αιγίδα του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) για τα Εγκλήματα Μίσους

Η Ομάδα Εργασίας του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) για τη βελτίωση της καταγγελίας και καταγραφής των εγκλημάτων μίσους συγκροτήθηκε στη βάση των Συμπερασμάτων του Σεμιναρίου της Θεσσαλονίκης και συνεδρίασε μία φορά εντός του 2014 στη Ρώμη, στις 4 Νοεμβρίου.

Η ως άνω άτυπη διακρατική ομάδα αποτελείται από εμπειρογνώμονες από 27 κράτη μέλη, από εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής καθώς και από εκπροσώπους του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) του ΟΑΣΕ.

Αντικείμενο και στόχος των εργασιών της ομάδας, η οποία συνεχίζει τις συναντήσεις της και εντός του τρέχοντος έτους, αποτελούν

Α. η ενθάρρυνση των καταγγελιών για περιστατικά ρατσιστικής βίας

Β. η βελτίωση των μεθόδων καταγραφής των εγκλημάτων μίσους

Γ. οι συμπράξεις μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, και κυρίως οι συνέργειες με Οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών

Δ. η εκπαίδευση των αρχών επιβολής του νόμου, των εισαγγελικών και των δικαστικών αρχών.

Οι εργασίες της ομάδας εστιάζουν στην πρακτική εφαρμογή των πολιτικών και συνίστανται κυρίως στην ανταλλαγή καλών πρακτικών, εφαρμόσιμων σε περισσότερα κράτη μέλη και στην προσπάθεια για κοινή νοηματοδότηση εννοιών που είναι κεντρικές για την εφαρμογή των προτεινόμενων μεθόδων και την υιοθέτηση μέτρων από τα κράτη μέλη.

Η Ελλάδα συμμετέχει στην εν λόγω ομάδα με εκπροσώπους από το Υ.Δ.Δ.Α.Δ., την Αστυνομία, το Υπουργείο Εσωτερικών και την Υπηρεσία Ασύλου.

3. Παρουσίαση της Ετήσιας Έκθεσης του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) στο Συμβούλιο Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ιουνίου 2014

Σε συνέχεια σχετικού αιτήματος του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο Πρόεδρος του, κ. Morten Kjaerum, παρουσίασε στο Συμβούλιο ΔΕΥ του Ιουνίου την Ετήσια Έκθεση του Οργανισμού. Η ελληνική προεδρία του Συμβουλίου, σε μία προσπάθεια ανάδειξης της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως πρωταρχικού στόχου για την Ε.Ε. και για τα κράτη μέλη, καλωσόρισε την πρωτοβουλία αυτή και αποδέχτηκε το αίτημα του FRA, αποδίδοντας μάλιστα ιδιαίτερο συμβολισμό στο γεγονός, το οποίο έλαβε χώρα κατά τη λήξη της ελληνικής προεδρίας.

4. Συνεισφορά στο Ετήσιο Πρόγραμμα Εργασιών του FRA για το έτος 2016

Το τμήμα Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών υπέβαλε παρατηρήσεις στο πλαίσιο της διαβούλευσης επί του σχεδίου του Ετήσιου Προγράμματος Εργασιών του FRA για το έτος 2016, οι οποίες αναφέρονταν στα κάτωθι κεφάλαια: 4.3 Ρατσισμός, ξενοφοβία και σχετική έλλειψη ανεκτικότητας, 4.6 Δικαιώματα του Παιδιού, 4.7 Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη και Δικαστική Συνεργασία, 4.8 Θύματα εγκλημάτων, συμπεριλαμβανομένης της αποζημίωσης προς τα θύματα.

5. Διαβούλευση για την επικαιροποίηση της 2^{ης} Εθνικής Έκθεσης για την Ομοφοβία, την Τρανσφοβία και τη Διάκριση στη Βάση Σεξουαλικού Προσανατολισμού και Ταυτότητας Φύλου

Το τμήμα Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών υπέβαλε παρατηρήσεις κατά τη φάση της διαβούλευσης του σχεδίου επικαιροποίησης της δεύτερης Έκθεσης του Οργανισμού για την ομοφοβία, την τρανσφοβία και τη διάκριση στη βάση σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου. Οι παρατηρήσεις αυτές αναφέρονται στο κεφάλαιο για το ποινικό δίκαιο και τη ρητορική μίσους καθώς και στο κεφάλαιο για την «ταυτότητα φύλου» και αφορούν κυρίως τις αλλαγές που επέφερε ο ν.4285/2014.

• Λοιπές δράσεις:

1. Στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τον νομοθετικό και επιχειρησιακό σχεδιασμό στον τομέα ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

Σε συνέχεια των πολυετών Προγραμμάτων του Τάμπερε (1999), της Χάγης (2004) και της Στοκχόλμης (2010), η Ελλάδα εργάστηκε καθ' όλη τη διάρκεια της Προεδρίας της το α' εξάμηνο του 2014, προκειμένου το Συμβούλιο Ε.Ε. να συμβάλει ουσιαστικά στον καθορισμό των νέων στρατηγικών κατευθυντήριων γραμμών στο χώρο της Δικαιοσύνης. Οι προσπάθειες αυτές κατέληξαν στη σύνταξη συνεισφοράς, κατά την Κοινή Συνεδρίαση του Συμβουλίου Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ιουνίου, στις 5/6/2014, υπό μορφή κοινής επιστολής των τριών συναρμοδίων Υπουργών προς τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, το οποίο καθόρισε, έχοντας ως βάση τη συνεισφορά αυτή του Συμβουλίου ΔΕΥ, τις στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τον νομοθετικό και επιχειρησιακό σχεδιασμό για τα επόμενα έτη στον τομέα της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης στη συνεδρίασή του της 26-27/6/2014.

Στις κατευθυντήριες αυτές γραμμές, σημειώνεται, μεταξύ άλλων, ότι για την περαιτέρω ανά-

πτξη του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης τα προσεχή έτη, θα έχει καίρια σημασία να διασφαλιστεί η προστασία και η προαγωγή των θεμελιωδών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας δεδομένων, σε συνδυασμό με την αντιμετώπιση ζητημάτων ασφαλείας, μεταξύ άλλων, στις σχέσεις με τρίτες χώρες, καθώς και να εγκριθεί ένα ισχυρό γενικό πλαίσιο της ΕΕ για την προστασία των δεδομένων έως το 2015.

12. Διεθνές Συνέδριο Υψηλού Επιπέδου με τίτλο «Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: αξιολογώντας και απαντώντας στις ανάγκες εκπαίδευσης των νομικών επαγγελματιών και των δημόσιων λειτουργών» (Βρυξέλλες, 17-18 Δεκεμβρίου 2014)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οργάνωσε στις Βρυξέλλες, στις 17 και 18 Δεκεμβρίου 2014, το ως άνω Συνέδριο, με προσκεκλημένους εκπροσώπους εθνικών και διεθνών δικαστικών θεσμών, εκπροσώπους της δημόσιας διοίκησης και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, των ευρωπαϊκών θεσμών και υπηρεσιών, του Συμβουλίου της Ευρώπης, των Εθνικών Επιτροπών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών γενικότερα. Σκοπός του Συνεδρίου ήταν να προσδιορίσει τις εκπαιδευτικές ανάγκες και τις υπάρχουσες καλές πρακτικές εκπαίδευσης αναφορικά με την εφαρμογή του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (εφεξής Χάρτη) και να αναδείξει μέτρα πολιτικής με στόχο την προώθηση της γνώσης και της ειδικής εκπαίδευσης σχετικά με το Χάρτη. Το Υ.Δ.Δ.Α.Δ. εκπροσωπήθηκε στην εν λόγω συνάντηση από τον κ. Αθανάσιο Ράντο, Αντιπρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας.

3. 4^η Συνδιάσκεψη των Υπουργών Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Χωρών της Κεντρικής Ασίας, Αστανά – 14-15 Οκτωβρίου 2014»

Το Υπουργείο Δ.Δ.Α.Δ. εκπροσωπήθηκε στη Συνάντηση αυτή, η οποία διοργανώθηκε στο Καζακαστάν, στις 14 και 15 Οκτωβρίου 2014, από τη Γαλλία και τη Γερμανία με την υποστήριξη της

Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης, από τον τότε Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου κ. Νικόλαο Κανελλόπουλο, και τον κ. Δημήτριο Μάντζο, ειδικό συνεργάτη στο Γραφείο του Γενικού Γραμματέα.

Επρόκειτο για την τέταρτη Υπουργική Συνδιάσκεψη ΕΕ και χωρών της Κεντρικής Ασίας, η οποία διοργανώνεται στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας ΕΕ – Κεντρικής Ασίας για το Κράτος Δικαίου. Η Πρωτοβουλία ΕΕ – Κεντρικής Ασίας για το Κράτος Δικαίου - «European Union – Central Asia Rule of Law Initiative» - αποτελεί ένα από τα βασικά στοιχεία της «Στρατηγικής ΕΕ – Κεντρικής Ασίας για μια Νέα Εταιρική Σχέση» - “EU – Central Asia Strategy for a New Partnership”, η οποία υιοθετήθηκε το 2007 από την ΕΕ και τις χώρες της Κεντρικής Ασίας με σκοπό την αντιμετώπιση των προκλήσεων στις χώρες της Κεντρικής Ασίας σε συγκεκριμένους τομείς προτεραιότητας (πολιτικός διάλογος, ανθρώπινα δικαιώματα, εκπαίδευση, κράτος δικαίου, ενέργεια και μεταφορές, περιβάλλον, εμπορικές και οικονομικές σχέσεις, διαχείριση συνόρων) και αφορά σε δράσεις υποστήριξης των χωρών της Κεντρικής Ασίας για ουσιαστικές νομικές μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένων της μεταρρύθμισης της δικαστικής εξουσίας και της καλύτερης νομοθέτησης και εφαρμογής του νόμου.

4. Επίδοση στον Υπουργό Δ.Δ.Α.Δ. των Συστάσεων της Διεθνούς Αμνηστίας προς την ελληνική προεδρία του Συμβουλίου της Ε.Ε.

Κατά την έναρξη της ελληνικής προεδρίας του Συμβουλίου της Ε.Ε., στις 21 Ιανουαρίου 2014, στις Βρυξέλλες, η κα Natacha Kazatchkine, Ανώτερη Σύμβουλος Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της ΕΕ, παρουσίασε και επέδωσε στον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Συστάσεις της Διεθνούς Αμνηστίας, με τις οποίες η ελληνική προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλούνταν να αναλάβει συστηματική δράση για την αντιμετώπιση παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ.

Η Διεθνής Αμνηστία ζητούσε με τις Συστάσεις αυτές από την Ελληνική Προεδρία να εξασφαλίσει ότι τηρείται η προσήλωση της ΕΕ στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 2 της Συνθήκης, και ότι το σύνολο των πολιτικών και των δράσεων της ΕΕ είναι προσανατολισμένο στην διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Γι' αυτόν τον σκοπό κρινόταν απαραίτητη μία πολυτομεακή εσωτερική στρατηγική-πλαίσιο της ΕΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπου θα διασφαλίζεται και η συνοχή μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι συστάσεις της Διεθνούς Αμνηστίας βασιζόνταν στα εξής έξι σημεία: προσχώρηση της ΕΕ στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), μάχη εναντίον των διακρίσεων, δικαιώματα των Ρομά και των γυναικών, εταιρική ευθύνη και μεταχείριση μεταναστών και αιτούντων άσυλο.

5. Δήλωση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με την ευκαιρία της Διεθνούς Ημέρας των Ρομά

Επ' ευκαιρία της Διεθνούς Ημέρας των Ρομά, στις 8 Απριλίου 2014, δημοσιεύτηκε δήλωση στην επίσημη ιστοσελίδα της ελληνικής προεδρίας του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κ. Χαράλαμπος Αθανασίου, ο οποίος υπογράμμισε τη δέσμευση της Ε.Ε. για την προστασία των δικαιωμάτων των Ρομά.

Μεταξύ άλλων ο κ. Αθανασίου δήλωσε ότι «Η Ελληνική Προεδρία επιβεβαιώνει τη δέσμευση της για την πρόληψη και καταπολέμηση των διακρίσεων σε βάρος των Ρομά σε όλες τους τις μορφές καθώς και για τη διευκόλυνση της ένταξης των Ρομά στις ευρωπαϊκές κοινωνίες», τονίζοντας εν συνεχεία ότι «Τα κράτη-μέλη πρέπει να παραμείνουν σε εγρήγορση. Τα εγκλήματα κατά των Ρομά πρέπει να διερευνώνται αποτελεσματικά και έγκαιρα και οι δράστες να οδηγούνται στη Δικαιοσύνη. Αν υπάρχει ρατσιστικό κίνητρο πίσω από μια επίθεση, αυτό θα πρέπει να εντοπίζεται και να αποκαλύπτεται».

6. Υποβολή παρατηρήσεων του τμήματος Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣτΕ) για την Ελλάδα

Μετά την επίσκεψη στην Ελλάδα αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) του Συμβουλίου της Ευρώπης, που πραγματοποιήθηκε στις 11-3-2014 στο Υπουργείο Εξωτερικών, το τμήμα Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών υπέβαλε κείμενο παρατηρήσεων επί του σχεδίου έκθεσης της ECRI, το οποίο αναφερόταν, μεταξύ άλλων, στον νέο αντιρατσιστικό Νόμο 4285/2014 (ΦΕΚ Α' 191/10-9-2014) και τις αλλαγές τις οποίες αυτός επέφερε στον προηγούμενο Νόμο 927/1979.

7. Συνεισφορά του τμήματος Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών αναφορικά με την Έκθεση State Department για την κατάσταση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Ελλάδα για το έτος 2013.

Στο πλαίσιο της συνεισφοράς συναρμόδιων ελληνικών υπηρεσιών σε θέματα που χρήζουν αντίκρουσης ή προβολής προς την αμερικάνικη πλευρά, τα θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων τα οποία απαντήθηκαν από το τμήμα Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών το 2014, ήταν τα εξής:

1. Βασανιστήρια και άλλοι τρόποι σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
2. Αυθαίρετες κρατήσεις – προστασία προσφύγων- σεξουαλική κακοποίηση παιδιών
3. Άρνηση δημόσιας δίκαιης δίκης
4. Διαφθορά και έλλειψη διαφάνειας στην κυβέρνηση
5. Εμπορία ανθρώπων

8. Συνεισφορά του τμήματος Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών επί του Σχεδίου Έκθεσης της χώρας μας σχετικά με την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων (ICERD)

Ειδικότερα και μεταξύ άλλων, υποβλήθηκαν από το τμήμα Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών παρατηρήσεις οι οποίες αφορούσαν στη σύσταση επιτροπής για την αναμόρφωση του θεσμού της επιτροπείας για τα ασυνόδευτα ανήλικα και τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις για την καταπολέμηση του ρατσισμού.

9. Συνεισφορά του τμήματος Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών επί Σχεδίου Έκθεσης του Ανεξάρτητου Εμπειρογνώμονα των ΗΕ για τις επιπτώσεις του Εξωτερικού Χρέους στην απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών, κ. Cephias Lumina, μετά την επίσκεψη του στην Ελλάδα (22-26 Απριλίου 2013)

10. Συμμετοχή του τμήματος Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών στην 1^η Εθνική Έκθεση για την εφαρμογή της Σύμβασης ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των ΑμεΑ

11. Συνεισφορά του τμήματος Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών στην Έκθεση Ύπατης Αρμοστείας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αναφορικά με τα δικαιώματα του παιδιού.

12. Συνεισφορά του τμήματος Ευρωπαϊκής Ένωσης και Διεθνών Οργανισμών στο Συμβούλιο της Ευρώπης αναφορικά με την εφαρμογή της διακήρυξης του Brighton για το μέλλον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ).

Τέλος, η Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου μας εκπόνησε **Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα**

του Παιδιού, το οποίο αναρτήθηκε σε δημόσια διαβούλευση στις 21 Νοεμβρίου 2014. Η διαβούλευση ολοκληρώθηκε στις 9 Ιανουαρίου 2015.

II. ΤΟΜΕΑΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

A. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΡΩΓΗΣ (ΥΕΚΑ)

Σύμφωνα με το Π.Δ.195/2006 (ΦΕΚ Α' 199) και Π.Δ. 101/2014 (ΦΕΚ Α' 168) οι ΥΕΚΑ έχουν ως αποστολή μεταξύ άλλων: α) τη συνδρομή και επίβλεψη ατόμων τα οποία έχουν καταδικασθεί με αναστολή εκτέλεσης της ποινής τους υπό επιτήρηση ή των οποίων η ποινή έχει μετατραπεί σε υποχρέωση παροχής κοινωφελούς εργασίας ή έχουν απολυθεί υπό όρους, β) τον προσδιορισμό και την εξασφάλιση θέσεων κοινωφελούς εργασίας στις προβλεπόμενες στο άρθρο 82 παρ. 8 του Π.Κ. υπηρεσίες και γ) την υποβολή προτάσεων προς τον αρμόδιο εισαγγελέα για τον καθορισμό όρων κοινωφελούς εργασίας και την επίβλεψη τήρησής τους.

Βάσει των παραπάνω και ειδικότερα στο πλαίσιο της συνδρομής και της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης των εποπτευόμενων, πραγματοποιήθηκαν δράσεις και έγιναν ενέργειες από τις περισσότερες υπηρεσίες ΥΕΚΑ κατά το 2014 σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου:

1) Στην ιατρική περίθαλψη

Συνεργασία με τη Δ/ση Κοινωνικής Πρόνοιας και σύνταξη κοινωνικών εκθέσεων για έκδοση βιβλιαρίου ασθενείας. Ενημέρωση για δημοτικά ιατρεία και ΜΚΟ που παρέχουν δωρεάν ιατρικές υπηρεσίες.

2) Σε τροφή και στέγη

Ενημέρωση για τους δημοτικούς φορείς (κοινωνικά παντοπωλεία, ενώσεις πολιτών) τα κέντρα κοινωνικής μέριμνας και τις ΜΚΟ για την προστασία ευπαθών ομάδων, τους ξενώνες φιλοξενίας αστέγων και παραπομπή στην κατάλληλη υπηρεσία.

3) Στην εργασία

Συνεργασία με τον ΟΑΕΔ και συμβούλους απασχόλησης και παραπομπή στο κατάλληλο πρόγραμμα κατάρτισης ή επιδοτούμενης απασχόλησης. Ενημέρωση για τρόπους αναζήτησης εργασίας και συνδρομή στη σύνταξη βιογραφικού και συμπλήρωση αιτήσεων. Υποβολή προτάσεων στον εισαγγελέα για όρους παροχής κοινωφελούς εργασίας (ώρες και ημέρες) που προστατεύουν το δικαίωμα του παρέχοντος κοινωφελή εργασία στην αμειβόμενη εργασία και δεν διαταράσσουν την επαγγελματική του ζωή.

4) Στην ίση μεταχείριση και στην ισότητα ενώπιον των νόμων

Ενημέρωση για παροχή δωρεάν νομικής υποστήριξης - παραπομπή στη νομική υπηρεσία του Δικηγορικού Συλλόγου. Ενημέρωση για δυνατότητες που δίνονται από το νόμο - συνδρομή για τη συγκέντρωση δικαιολογητικών. Ενημέρωση των φορέων παροχής κοινωφελούς εργασίας της περιοχής ευθύνης της ΥΕΚΑ σχετικά με το θεσμό καθώς και για το δικαίωμα στην ίση μεταχείριση αυτών που παρέχουν κοινωφελή εργασία μέσα από την παροχή εξοπλισμού, τη συμμετοχή σε προγράμματα εμβολιασμού που ισχύουν για τους υπόλοιπους εργαζόμενους κ.α.

5) Τέλος, πραγματοποιήσαν Ημερίδες ευαισθητοποίησης-ενημέρωσης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σχετικά με το σχολικό εκφοβισμό, την προσβολή της γενετήσιας ελευθερίας, την ενδοοικογενειακή βία.

B. ΕΠΑΝΟΔΟΣ

Σύμφωνα με το ιδρυτικό Π.Δ. 300/2003 (ΦΕΚ Α' 256) της ΕΠΑΝΟΔΟΥ, σκοπός της είναι η επαγγελματική κατάρτιση, αποκατάσταση, οικονομική συμπαράσταση καθώς και η προετοιμασία και η προώθηση της εν γένει κοινωνικής επανένταξης των κρατούμενων και αποφυλακισμένων.

1) Υλοποίησε το 2014 σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης δράσεις επιμόρφωσης, κατάρτισης και επαγγελματικής αποκατάστασης αποφυλακισμένων και κρατούμενων, λειτουργώντας τέσσερα (4) εργαστή-

ρια κατάρτισης με διαφορετικό θεματικό αντικείμενο («ΜΠΟΡΩ ΚΑΙ ΕΓΩ») (μηχανολογία αυτοκινήτων, ηλεκτρονικοί υπολογιστές, χειροποίητο κόσμημα και θεατρικό εργαστήριο) αναπτύσσοντας παράλληλα δράσεις επαγγελματικού προσανατολισμού και παρέχοντας υπηρεσίες ατομικής και ομαδικής συμβουλευτικής απασχόλησης.

2) Υλοποιεί από το Σεπτέμβριο του 2014 το πρόγραμμα «ΕΝΤΑΣΣΟΜΑΙ ΚΑΙ ΕΓΩ. Δράσεις ένταξης και ενσωμάτωσης νέων φυλακισμένων και αποφυλακισμένων στην ελληνική κοινωνία». Το συγκεκριμένο πρόγραμμα περιλαμβάνει την ενίσχυση και ενδυνάμωση των νέων αλλοδαπών κρατούμενων και αποφυλακισμένων με στόχο την ομαλή κοινωνική τους ενσωμάτωση με δράσεις υποστηρικτικού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα.

Γ. ΓΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ – ΚΑΥΦ

Στο πλαίσιο της βελτίωσης και της συνεχούς αναβάθμισης του σωφρονιστικού συστήματος, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, με γνώμονα τα ευρήματα που προέκυψαν από την εποπτική του δραστηριότητα στα Καταστήματα Κράτησης, καθώς και τις εξελίξεις και τους προβληματισμούς στο σωφρονιστικό σύστημα, προχώρησε κατά το έτος 2014 στην υλοποίηση μιας δέσμης συντονισμένων παρεμβάσεων:

Σε εκτέλεση του εγκεκριμένου ειδικού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αιεφόρου ανάπτυξης Καταστημάτων Κράτησης (ΦΕΚ Β' 1575/28.11.2001), έχουν ήδη προωθηθεί οι κατά νόμο αναγκαίες ενέργειες για την αξιολόγηση καταρχήν της καταλληλότητας των προς επιλογή γηπέδων επί των οποίων πρόκειται να ανεγερθούν τα νέα καταστήματα κράτησης Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας, Αττικής ΙΙΙ, Ηπείρου και Χίου. Παράλληλα εξετάζεται σε συνεργασία με το **ΥΠΕΚΑ** η υποβολή σχετικών προτάσεων για την αναμόρφωση και βελτίωση του χωροταξικού σχεδιασμού των Καταστημάτων Κράτησης της χώρας.

Με την ψήφιση του Ν 4205/2013 (Β' 242) ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη ο θεσμός του περιορισμού κατ' οίκον με ηλεκτρο-

νική επιτήρηση υποδίκων και καταδίκων ως μια αξιόπιστη ενδιάμεση επιλογή στους ήδη υπάρχοντες θεσμούς της προσωρινής κράτησης και των περιοριστικών όρων, της απόλυσης υπό όρο και της άδειας των κρατουμένων. Εκτιμάται ότι ο εν λόγω θεσμός θα οδηγήσει στον περιορισμό του ποσοστού των υποδίκων και στη μείωση του πραγματικού χρόνου παραμονής των καταδίκων στα Καταστήματα Κράτησης, πιθανόν και στην αύξηση των αδειούχων και των υπό όρο απολυόμενων κρατουμένων και τελικά, σε κάθε περίπτωση, στην αποσυμφόρηση των Καταστημάτων Κράτησης. Ήδη Δημοσιεύτηκε το Π.Δ. 62/2014 (Α' 105) στο οποίο ρυθμίζονται οι ειδικότερες προϋποθέσεις εφαρμογής των διατάξεων του ανωτέρω νόμου και απομένει η δημιουργία της απαραίτητης πληροφοριακής υποδομής για την λειτουργία του συστήματος ηλεκτρονικής επιτήρησης υποδίκων και καταδίκων. Προς τούτο, αναμένεται σύντομα η πιλοτική εφαρμογή του.

Επιπλέον, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προχώρησε στην ψήφιση του Ν 4274/2014 (ΦΕΚ Α' 147), προκειμένου να επιτευχθεί ικανοποιητική αποσυμφόρηση των Καταστημάτων Κράτησης, μέσω της απόλυσης υπό τον όρο της ανάκλησης όσο το δυνατόν περισσότερων κρατουμένων.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 4274/2014, έχουν ήδη αποφυλακιστεί οκτακόσιοι (800) και πλέον κρατούμενοι.

Τέλος, διά των διατάξεων της υπ' αριθμ. 81630/9-10-2014 (ΦΕΚ Β' 2755) απόφασης, καθίστανται ακόμα πιο ευνοϊκές οι προϋποθέσεις μεταγωγής σε αγροτικές φυλακές και στην Κεντρική Αποθήκη Υλικού Φυλακών (ΚΑΥΦ), με στόχο αφενός την αποσυμφόρηση των Καταστημάτων Κράτησης της χώρας, προκειμένου να δύνανται να απορροφήσουν τον πλεονάζοντα πληθυσμό των κρατητηρίων των Αστυνομικών Τμημάτων, και αφετέρου να καλυφθούν τα κενά των αγροτικών φυλακών με εργατικό δυναμικό, ούτως ώστε να ενισχυθεί η παραγωγή τους και να αναβαθμιστεί ο ρόλος τους καθώς και η παροχή δημιουργικής απασχόλησης στους κρατούμενους, με την αξιοποίηση του ευεργετικού υπολογισμού ποινής.

Δ. ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΝΕΩΝ

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σεβόμενο τις διατάξεις του άρθρου 16 του Συντάγματος σύμφωνα με τις οποίες η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους, φροντίζει σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων ούτως ώστε να παρέχονται εκπαιδευτικές υπηρεσίες σε όσους κρατούμενους τις έχουν ανάγκη, ανεξαρτήτως εθνικής καταγωγής ή πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων.

Έτσι, στα πλαίσια της λειτουργίας των Ειδικών Καταστημάτων Κράτησης Νέων, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη λειτουργία σχολικών μονάδων ούτως ώστε να δημιουργηθούν οι κατά το δυνατόν καλύτερες συνθήκες για την μόρφωση και την επανένταξη των ανηλίκων κρατουμένων.

Πιο συγκεκριμένα:

Λειτουργούν Δημοτικά και Γυμνάσια στο Ειδικό Αγροτικό Κατάστημα Νέων Κασσαβέτειας καθώς και στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων Κασσαβέτειας, Κορίνθου, Αυλώνα και Βόλου (στο Κ.Κ Βόλου λειτουργεί μόνο Δημοτικό, ενώ στο ΕΚΚΝ Αυλώνα λειτουργεί και Λύκειο).

Πλην του αμιγώς εκπαιδευτικού έργου, σημαντικό κομμάτι της λειτουργίας των σχολείων των Καταστημάτων Κράτησης Νέων αναφέρεται στη πραγματοποίηση προγραμμάτων και δράσεων που σκοπό έχουν την παροχή στοιχείων ευρύτερης παιδείας στους ανήλικους κρατούμενους καθώς και την παροχή επαγγελματικού χαρακτήρα εκπαίδευσης.

Τα σημαντικότερα από αυτά είναι:

Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Βόλου:

Η συγγραφή από τους μαθητές και έκδοση του βιβλίου με τίτλο «Σε ένα πιάτο ο κόσμος όλος», σε συνεργασία με τον Σύλλογο Συμπαραστάσεως Κρατουμένων «Ο Εσταυρωμένος».

Ενημέρωση των ανηλίκων κρατουμένων από το ΚΕΛΠΝΟ για την πρόληψη από τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα.

Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα:

Από το 2011 η Σκακιστική Ακαδημία Χαλκίδας «Παλαμήδης ο Ευβοεύς» με τον εκπρόσωπό της κ. Γιώργο Τσουνή παραδίδει εθελοντικά μα-

θήματα σκακιού σε μαθητές του δημοτικού – γυμνασίου και λυκείου και έχουν διοργανωθεί ήδη δύο Σκακιστικά τουρνουά, όπου έχουν διακριθεί πολλοί μαθητές με εξαιρετικές επιδόσεις.

Με την αρωγή του Συνδέσμου Ελλήνων Κατασκευαστών Αλουμινίου (Σ.Ε.Κ.Α.) με Πρόεδρο την κα Δήμητρα Κοντελέ, και του εκπαιδευτικού του φορέα, του Ινστιτούτου Κατασκευής Αλουμινίου (ΙΝ.Κ.ΑΛ), με πρόεδρο κ. Γιάννη Δαμανάκη, λειτουργεί από το 2011 Σχολή Ειδικεύσης Τεχνικών Αλουμινίου εντός του ΕΚΚΝΑ, υπό την επίβλεψη του εκπαιδευτή κ. Κωνσταντίνου Λένου. Στόχος της σχολής είναι η εκμάθηση κατασκευής και τοποθέτησης αλουμινένιων κουφωμάτων. Τα προγράμματα περιλαμβάνουν θεωρητική καθώς και πρακτική κατάρτιση. Ο κύκλος σπουδών διαρκεί έξι μήνες και με την επιτυχή ολοκλήρωσή του παρέχεται πιστοποιητικό γνώσεων.

Επίσης, σημαντικά προγράμματα και δράσεις οργανώνονται στα πλαίσια συνεργασίας με Δημόσιους αλλά και Ιδιωτικούς Φορείς. Οι σημαντικότερες εξ αυτών είναι οι κάτωθι:

Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα:

Μία πολύ σημαντική συνεργασία έχει ξεκινήσει από τις αρχές του 2013 με το Κέντρο Επανεπίστασης Αποφυλακισμένων «ΕΠΑΝΟΔΟΣ», για ενημέρωση –ενεργοποίηση και προετοιμασία για τη ζωή έξω από τη φυλακή, κρατούμενων που πρόκειται να αποφυλακιστούν σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Από το Δεκέμβριο του 2014 ο κ. Αντώνης Μαγανάς, ομότιμος Καθηγητής στον τομέα της Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, πραγματοποιεί μαθήματα Ποινικού Δικαίου και Εγκληματολογίας σε τροφίμους και σε εργαζομένους του καταστήματος. Τα μαθήματα γίνονται μέσω διαδικτύου με χρήση της εφαρμογής skype.

Τέλος, από τον Δεκέμβριο του 2014 λειτουργεί εντός του εν λόγω Καταστήματος Δημόσιο Ι.Ε.Κ Ζαχαροπλαστικής.

Ειδικό Αγροτικό Κατάστημα Νέων Κασσαβέτειας:

Στο εν λόγω Κατάστημα το 2014 έλαβε χώρα η σύσταση μεικτής ομάδας αποτελούμενης από

ανήλικους κρατούμενους και παιδιά των υπαλλήλων του Καταστήματος με στόχο την κατασκευή και προγραμματισμό ρομπότ το οποίο θα έπρεπε να κερδίσει πόντους στην επιφάνεια ενός θεματικού παιχνιδιού. Η εν λόγω δράση έγινε υπό την αιγίδα του εκπαιδευτικού μη κερδοσκοπικού σωματείου eduACT- Δράση για την Εκπαίδευση, μέλη του οποίου «προπόνησαν» την ομάδα εργασίας δίνοντας οδηγίες τόσο σε συναντήσεις εντός του Καταστήματος αλλά και κάνοντας ευρεία χρήση διαδικτύου (skype). Τα αποτελέσματα ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά: το ρομπότ που κατασκευάστηκε παρουσιάστηκε στα πλαίσια του παγκόσμιου διαγωνισμού εκπαιδευτικής ρομποτικής (First Lego League) που έλαβε χώρα στη Θεσσαλονίκη ενώ η δράση φαίνεται να άσκησε ιδιαίτερα θετική επίδραση στους ανήλικους κρατούμενους οι οποίοι ανταποκρίθηκαν με ιδιαίτερη θέρμη.

Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Βόλου:

Εθελόντρια ψυχολόγος συναντά τους κρατούμενους μία φορά την εβδομάδα προκειμένου συνδράμει στην ψυχολογική τους υποστήριξη.

Πλην δικαιώματος της εκπαίδευσης, στα Καταστήματα Κράτησης Ανηλίκων γίνονται σύντομες προσπάθειες αναφορικά με την προαγωγή και άλλων θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων.

Στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων καθώς και στα Θεραπευτικά Καταστήματα γίνεται προσπάθεια προκειμένου η διαίτα των κρατούμενων να είναι προσαρμοσμένη στις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις.

Επίσης, στο σύνολο των Καταστημάτων Κράτησης Νέων και των Θεραπευτικών Καταστημάτων υπάρχει μέριμνα για την παροχή δωρεάν υπηρεσιών νομικής υποστήριξης όταν πρόκειται για άπορους κρατούμενους, ενώ οι Κοινωνικές Υπηρεσίες των Καταστημάτων μεριμνούν για την τακτική τηλεφωνική επικοινωνία απόρων κρατούμενων με τις οικογένειές τους.

Σημαντικές τέλος, παρεμβάσεις έγιναν εντός του 2014 αναφορικά με τη βελτίωση των υλικών υποδομών του ΕΚΚΝ Αυλώνα. Συγκεκριμένα:

- Έλαβαν χώρα εργασίες συντήρησης των κελιών (ελαιοχρωματισμός-υδραυλική-ηλεκτρολογική αποκατάσταση βλαβών).

- Διανεμήθηκαν σε όλα τα κελιά αερόθερμα και ανεμιστήρες από δωρητές
- Έγινε επέκταση καλωδιακών κεραιών για λήψη δορυφορικών καναλιών.
- Αναβαθμίστηκε σημαντικά η παροχή συσσιτίου κατόπιν στελέχωσης του μαγειρείου από ενήλικες μάγειρες κρατούμενους.
- Ενίσχυση με (4) τέσσερις συσκευές καρτοτηλεφώνων για την διευκόλυνσή τους με την εξωτερική επικοινωνία.

Τέλος, εντός του 2014, το ΕΚΚΝ Αυλώνα απέκτησε μόνιμο οδοντίατρο.

Όσον αφορά στο Νοσοκομείο Κρατουμένων Κορυδαλλού, αναμφισβήτητα το σημαντικότερο πρόβλημα που είχαμε να αντιμετωπίσουμε τα τελευταία χρόνια ήταν αυτό της ραγδαίας αύξησης των νοσηλευόμενων Κρατουμένων, η οποία δημιούργησε οξύτατα προβλήματα λόγω του συγχρωτισμού μεγάλου αριθμού ατόμων σε περιορισμένο χώρο. Ιδιαίτερα οξύ ήταν το πρόβλημα για τους οροθετικούς κρατούμενους λόγω της ιδιαιτερότητας της πάθησής τους.

Οστόσο, οι συνθήκες κράτησης βελτιώθηκαν σημαντικά τόσο για τους οροθετικούς όσο και για τους λοιπούς κρατούμενους του εν λόγω Καταστήματος, με την έναρξη της λειτουργίας ειδικά διαμορφωμένης για οροθετικούς κρατούμενους πτέρυγας του Παραρτήματος Γυναικών του Καταστήματος Κράτησης Κορυδαλλού, η οποία ανακαινίστηκε ειδικά για το λόγο αυτόν. Στην εν λόγω Πτέρυγα κρατούνται 45 άτομα ενώ στους χώρους του Νοσοκομείου κρατούνται 145.

Επίσης, στην αποδοτικότερη λειτουργία του Νοσοκομείου συνέβαλλε σημαντικά η ενίσχυση του προσωπικού του Νοσοκομείου με 5 άτομα κατόπιν απόφασης του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Σημαντικά επίσης συνεισέφερε στην αποσυμφόρηση του πληθυσμού του Νοσοκομείου Κρατουμένων Κορυδαλλού η εφαρμογή των διατάξεων των νόμων 4242/2014 και 4274/2014 δυνάμει των διατάξεων των οποίων αποφυλακίστηκαν υπό τον όρο της ανάκλησης 94 κρατούμενοι εκ του συνόλου των 207 που αποφυλακίστηκαν από 1/1/2014 έως σήμερα κάνοντας χρήση άλλων διατάξεων της ποινικής νομοθεσίας.

Στον τομέα των παροχών υπηρεσιών υγείας, διά των διατάξεων της περ. 4^α του άρθρου 12

του ν 4229/2014 (ΦΕΚ Α' 8) εισάγονται ειδικές διατάξεις οι οποίες ενισχύουν το θεσμό του κατ' επίσκεψη ιατρού.

Σημειώνεται ότι δεν παρατηρείται καμία έλλειψη φαρμάκων και χορηγούνται κανονικά οι φαρμακευτικές αγωγές σε όλους τους κρατούμενους, συμπεριλαμβανομένων των οροθετικών.

Όσον αφορά το γενικότερο επίπεδο παροχής υπηρεσιών υγείας στα Καταστήματα Κράτησης της Χώρας, με πρόσφατη Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου αποφασίστηκε η πρόσληψη 39 μόνιμων ιατρών για τα Καταστήματα Κράτησης της Χώρας, 5 εκ των οποίων θα διατεθούν στο ως άνω Νοσοκομείο Κρατουμένων.

III. ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ

Η Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών, στον τομέα Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έχει πραγματοποιήσει για το έτος 2014, τις παρακάτω δραστηριότητες:

Α. Με απόφασή του το Συμβούλιο Σπουδών της Σχολής ενέταξε στο Πρόγραμμα Σπουδών της Πολιτικής-Ποινικής Κατεύθυνσης, τέσσερα (4) τρίωρα διδασκαλίας για κάθε τμήμα σπουδών, με **θέμα «Έλεγχος Συνταγματικότητας των νόμων και ατομικές ελευθερίες»**, τέσσερα (4) τρίωρα διδασκαλίας για κάθε τμήμα σπουδών, με **θέμα «Η ΕΣΔΑ στα πλαίσια της πολιτικής δικής»**, έξι (6) τρίωρα διδασκαλίας για κάθε τμήμα σπουδών, με **θέμα «Συνθήκη της Λισαβώνας και Ποινικό Δίκαιο – ΕΣΔΑ και Ποινική δίκη»** και έξι (6) τρίωρα διδασκαλίας για κάθε τμήμα σπουδών με **θέμα «Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης»**, όπως συνημμένα φαίνεται, στο απόσπασμα του Προγράμματος Σπουδών που επισυνάπτεται.

6. Ετήσια Έκθεση Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας & Θρησκευμάτων αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην διασφάλιση του δικαιώματος πρόσβασης σε ποιοτική εκπαίδευση για όλους τους μαθητές ανεξαρτήτως γλώσσας, φυλής, θρησκείας, χρώματος, καθώς και πολιτισμικής, εθνικής ή κοινωνικής ομάδας από την οποία προέρχονται ή στην οποία ανήκουν. Ως εκ τούτου, η διασφάλιση των δικαιωμάτων όλων των παιδιών και των νέων, η στήριξη της ανάπτυξης των ικανοτήτων και της προσωπικότητάς τους, ο σεβασμός στην ετερότητα και η προαγωγή της δημοκρατικής ιδιότητας του πολίτη και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από την εκπαίδευση αποτελούν δομικό στοιχείο και προτεραιότητα στις περισσότερες δράσεις, μέτρα και πρωτοβουλίες του Υπουργείου και των επιμέρους φορέων του.

1. ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΙΜΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΩΡΗΣ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

1.1. ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Τα **Διαπολιτισμικά Σχολεία** (Νόμος 2413/1996) ιδρύονται σε περιοχές όπου παρατηρείται έντονη πυκνότητα πληθυσμού αλλοδαπών και παλιννοστούντων, ή και μαθητών Ρομά. Σε αυτά εφαρμόζονται τα αντίστοιχα προγράμματα των δημόσιων σχολείων ανάλογα προσαρμοσμένων στις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αποτελεσματική εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Το έτος 2014 λειτούργησαν 26 σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης σε επτά νομούς της χώρας, 13 Πρωτοβάθμιας και 13 Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στα σχολεία αυτά φοιτούν και γηγενείς μαθητές.

1.2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. ΠΟΥ ΥΛΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

Από τον Σεπτέμβριο 2010, τα ελληνικά Πανεπιστήμια (Ε.Κ.Π.Α., Α.Π.Θ., ΤΕΑΠΗ – Ε.Κ.Π.Α.) υλοποιούν δράσεις, που εντάσσονται στο πλαίσιο των Πράξεων «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών», «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» και «Εκπαίδευση των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας στην Θράκη», του Επιχειρησιακού Προγράμματος ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ. Τα Έργα αυτά συγχρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ. Απευθύνονται σε όλα τα δημόσια σχολεία της ελληνικής επικράτειας (νηπιαγωγεία, δημοτικά σχολεία, γυμνάσια, λύκεια) και γενικός σκοπός τους είναι η καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και σχολικής διαρροής, προκειμένου να εξασφαλιστεί η κατά το δυνατόν ισότιμη εκπαίδευση, καθώς και η κοινωνική ένταξη των μαθητών. Για τον σκοπό έχουν σχεδιαστεί πολυεπίπεδες δράσεις, οι οποίες εξειδικεύονται σε τοπικό επίπεδο ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες και ανάγκες. Οι δράσεις αυτές, συνοπτικά, είναι οι ακόλουθες:

Δράση 1: Υποστήριξη της λειτουργίας των Τάξεων Υποδοχής

Δράση 2: Ενισχυτικές δράσεις εντός του σχολείου με στόχο την ενίσχυση της ελληνομάθειας των αλλόγλωσσων και των μαθητών Ρομά

Δράση 3: Καλλιέργεια κλίματος διαπολιτισμικής επικοινωνίας

Δράση 4: Συστηματικές ενδοσχολικές και γενικές επιμορφώσεις εκπαιδευτικών και στελεχών της εκπαίδευσης

Δράση 5: Ενίσχυση της μητρικής γλώσσας των μαθητών

Δράση 6: Παρεμβάσεις ψυχοκοινωνικής στήριξης των μαθητών και των οικογενειών τους

Δράση 7: Σύνδεση σχολείου – οικογένειας και κοινότητας

1.2.1. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΡΟΜΑ»

Σε ότι αφορά το πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά», αυτό εντάσσεται στο Επι-

χειρησιακό Πρόγραμμα «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ» του ΕΣΠΑ. Κεντρικοί στόχοι του Έργου είναι:

1. Η εξασφάλιση στην πράξη της θεσμοθετημένης με βάση την ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία πρόσβασης των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση, μέσω δράσεων οι οποίες εντοπίζουν και αίρουν τυχόν εμπόδια και ανασταλτικούς παράγοντες για την εγγραφή και φοίτηση των Ρομά μαθητών στο Νηπιαγωγείο, το Δημοτικό και το Γυμνάσιο.

2. Η εξασφάλιση ποιότητας τόσο στη μεταχείριση των Ρομά μαθητών στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα όπου φοιτούν (πρόληψη και καταπολέμηση προκατάληψης και διάκρισης), όσο και στο μαθησιακό αποτέλεσμα (εξομοίωση των επιδόσεων και της προόδου των Ρομά μαθητών με τις αντίστοιχες επιδόσεις συγκρίσιμων ομάδων συνομηλίκων μαθητών).

3. Η διευκόλυνση της μετάβασης από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο και από το Γυμνάσιο στο Λύκειο, μέσω παρεμβάσεων τόσο προς την πλευρά των οικογενειών των μαθητών, όσο και προς το σχολείο. Απώτερος στόχος στον τομέα αυτό είναι η εξομοίωση των ποσοστών διαρροής μαθητών Ρομά με τα αντίστοιχα συγκρίσιμων ομάδων συνομηλίκων.

4. Άμβλυση των αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων των εκπαιδευτικών, των γονέων, των τοπικών αρχών και της κοινωνίας ευρύτερα με στόχο την διαμόρφωση θετικής εικόνας και στάσης απέναντι στην κοινωνική ομάδα των Ρομά. Ο στόχος αυτός προσεγγίζεται και με επιμορφωτικές παρεμβάσεις προς την πλευρά των γονέων, των εκπαιδευτικών και των τοπικών αρχών για την εξασφάλιση υποστήριξης στην επιχειρούμενη ενταξιακή διαδικασία των Ρομά.

Ομάδα – στόχος είναι: α) παιδιά Ρομά που διαβιούν στην ελληνική επικράτεια, είναι σε ηλικία υποχρεωτικής φοίτησης αλλά είναι εκτός σχολείου, β) παιδιά Ρομά που φοιτούν στα ελληνικά δημόσια σχολεία στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Νηπιαγωγείο και Δημοτικό) και την Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσια, Λύκεια, ΕΠΑ.Λ. - ΕΠΑ.Σ.) και χρειάζονται υποστήριξη.

Το Έργο προβλέπει παρεμβάσεις στους οικοσυστήματα και τις σχολικές μονάδες για τη διενέργεια σχολικών εγγραφών και υποστήριξη της σχολικής φοίτησης των παιδιών Ρομά, δράσεις δημι-

ουργικής απασχόλησης εντός και εκτός σχολείου, ενισχυτική διδασκαλία μετά το πέρας του ωρολογίου προγράμματος εντός των σχολείων, επιμορφώσεις των στελεχών και του προσωπικού της εκπαίδευσης, ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών, καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού των ενηλίκων Ρομά, παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης κ.ά.

1.2.2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ»

Αποτελεί ένα έργο πανελληνίας εμβέλειας και απευθύνεται στα δημόσια σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας που συγκεντρώνουν πληθυσμό αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών πάνω από 10%. Αφορά τόσο σε μαθητές όσο και εκπαιδευτικούς και στοχεύει στην βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου των σχολείων και την αντιμετώπιση των προκλήσεων της πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

Στοχεύει, επίσης, στην βελτίωση των σχολικών επιδόσεων των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στο ελληνικό σχολείο, προκειμένου να διασφαλιστεί η κατά το δυνατόν ισότιμη εκπαίδευση των ομάδων με γηγενείς μαθητές, καθώς και η κοινωνική τους ένταξη.

1.2.3. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΘΡΑΚΗ» (βλ. και Α.3.)

Το Πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας στην Θράκη» άρχισε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και έχει ως βασικούς στόχους:

- την αρμονική ένταξη των παιδιών της Μειονότητας στο εκπαιδευτικό σύστημα και την ευρύτερη κοινωνία,
- την αναβάθμιση της εκπαίδευσής τους, με έμφαση στην καλή γνώση της ελληνικής γλώσσας που θα βοηθήσει τη μελλοντική τους ένταξη στην εργασία με καλύτερους όρους,
- την διασφάλιση της αποδοχής των παιδιών αυτών από το εκπαιδευτικό προσωπικό και όλους τους πολίτες της Θράκης,

- την παροχή στους εκπαιδευτικούς αφενός ειδικών γνώσεων, αφετέρου κατάλληλου και καινοτόμου εκπαιδευτικού υλικού, και
- την υποστήριξη των οικογενειών για να ενισχύσουν τη σχολική επίδοση των παιδιών τους.

1.3. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

Η παρεχόμενη μειονοτική εκπαίδευση στην Ελλάδα αφορά την μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, η οποία αποτελεί και τη μοναδική, νομικά αναγνωρισμένη μειονότητα στην Ελλάδα σήμερα. Η μουσουλμανική μειονότητα, όπου μουσουλμανική είναι και ο μοναδικός νόμιμος όρος και προσδιορισμός της-, της οποίας η ιστορικότητα ανάγεται στην ελληνοτουρκική Συνθήκη της Λωζάννης, αναλύεται σε τρεις μειονοτικές-εθνοτικές συνιστώσες, τους Ρομά, τους Πομάκους και τους τουρκογενείς Έλληνες πολίτες, μουσουλμάνους κατά το Θρήσκευμα, κατοίκους της Θράκης. Οι συνιστώσες αυτές, οι οποίες υποστασιοποιούνται θεσμικά ως ενιαία μειονότητα, με βάση το θρήσκευμά τους και μόνο, σύμφωνα κατ' αρχήν με τη Συνθήκη της Λωζάννης, συγκροτούν και το μαθητικό δυναμικό της ad hoc διγλωσσης μειονοτικής εκπαίδευσης. Η ίδρυση των μειονοτικών σχολείων, δυνατότητα και αποτέλεσμα νομικής επιταγής, διεθνών συνθηκών και διακρατικών συμφωνιών, θεμελιώθηκε και αρθρώθηκε νομικά από τη Συνθήκη της Λωζάννης και συμπληρώθηκε από τις διατάξεις του Μορφωτικού Πρωτοκόλλου του 1968 και της Ελληνοτουρκικής Συμφωνίας για την Πολιτιστική Συνεργασία του 2000.

Στο πλαίσιο αυτό της εξασφάλισης της σωματικής, πνευματικής και ηθικής ανάπτυξης και προόδου των μαθητών της μουσουλμανικής μειονότητας, κατ' αρχήν σε συμφωνία και αντιστοίχιση με τα προγράμματα των λοιπών δημοσίων σχολείων της χώρας, με παράλληλη, ωστόσο, στήριξη και καλλιέργεια της μητρικής γλώσσας και της πολιτισμικής παράδοσης των Μουσουλμάνων της Θράκης, αναπτύσσεται το Αναλυτικό Πρόγραμμα των μειονοτικών σχολείων ως διγλωσσο, τόσο στην ελληνική όσο και στην τουρ-

κική γλώσσα. Να σημειωθεί πως οι δύο γλώσσες λειτουργούν αμφίδρομα, αφού εκτός από γλώσσες διδασκαλίας είναι και οι ίδιες αντικείμενο διδασκαλίας.

Στην Θράκη σήμερα λειτουργούν 146 μειονοτικά Δημοτικά Σχολεία Πρωτοβάθμιας και 4 Μειονοτικά Σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Τα μειονοτικά Δημοτικά Σχολεία κατανέμονται στις τρεις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ως εξής:

- Δ/νση Π.Ε. Ξάνθης: 49
- Δ/νση Π.Ε. Ροδόπης: 83
- Δ/νση Π.Ε. Έβρου: 14

Στα παραπάνω σχολεία φοίτησαν κατά το σχολικό έτος 2013-2014 5.780 μαθητές και μαθήτριες.

Τα μειονοτικά Σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κατανέμονται ως εξής:

- Δ/νση Δ.Ε. Ροδόπης: Μειονοτικό Γυμνάσιο-Λύκειο Κομοτηνής και Ιεροσπουδαστήριο Κομοτηνής.
- Δ/νση Δ.Ε. Ξάνθης: Ιδιωτικό Μειονοτικό Γυμνάσιο-Λύκειο Ξάνθης και Ιεροσπουδαστήριο Εχίνου.

Στα παραπάνω σχολεία φοίτησαν κατά το σχολικό έτος 2013-2014 1.551 μαθητές και μαθήτριες.

Νομοθετικές αλλαγές:

Στην κατεύθυνση των θεσμικών εκπαιδευτικών παρεμβάσεων της Ελληνικής Πολιτείας όσον αφορά τη μειονοτική εκπαίδευση, με γνώμονα τη ρήξη με παθογένειες του παρελθόντος, την θεραπεία των ανισοτήτων και των αποκλεισμών, και άρα την οικοδόμηση ενιαίας εκπαίδευσης συνοχής, -και κοινωνίας, συνακόλουθα, αρμονικής συνύπαρξης και σεβασμού της πολιτισμικής πολυμορφίας-, εντάσσονται και οι νομοθετικές ρυθμίσεις που ακολουθούν:

- Σύμφωνα με τον Ν 4115/2013 (ΦΕΚ 24/τ.Α'/30-1-2013), οι ιεροδιδάσκαλοι μπορούν, εφόσον το επιθυμούν και κατόπιν σχετικής απόφασης του αρμοδίου, κατά περίπτωση, διευθυντή εκπαίδευσης, να διδάξουν το Κοράνιο σε δημόσια σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Θράκης, σε μαθητές μέλη της

μουσουλμανικής μειονότητας που έχουν απαλλαγεί από το μάθημα των Θρησκευτικών και όπου προκύπτει σχετική ανάγκη, εντός του ωραρίου διδασκαλίας. Το μέτρο εφαρμόστηκε με επιτυχή αριθμό συμμετοχής μαθητών της μουσουλμανικής μειονότητας κατά το σχολικό έτος 2013-2014 και συνεχίζεται και την τρέχουσα σχολική χρονιά 2014-2015. Αυτό το τόσο σημαντικό μέτρο ενταξιακής προοπτικής, μέσα από την ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων, ενισχύει την φοίτηση των μουσουλμανοπαίδων στα δημόσια σχολεία, περιορίζοντας παράλληλα τη μαθητική διαρροή.

- Σύμφωνα με τον Ν.4310/2014 (ΦΕΚ 25/τ.Α'/8-12-2014) εισηχθησαν μέτρα εκσυγχρονισμού και αναδιάρθρωσης της διοικητικής οργάνωσης της μειονοτικής εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού προσωπικού που υπηρετεί στα μειονοτικά σχολεία της Θράκης. Η κατάργηση των έως τούδε αυτόνομων διοικητικών δομών (Συντονιστικό Γραφείο Μειονοτικών Σχολείων-Υπηρεσιακό Συμβούλιο Μειονοτικής Εκπαίδευσης) και η απευθείας ένταξη όλων των μειονοτικών σχολείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στις αντίστοιχες Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης των Περιφερειακών ενοτήτων Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου συνιστά τομή στην επιδιωκόμενη «κανονικοποίηση» και ενιαιοποίηση του εκπαιδευτικού συστήματος, με την εξάλειψη διακρίσεων και διαχωρισμών.

Με προβλέψεις του ίδιου Νόμου θεσμοθετήθηκε επίσης και η ισότιμη ένταξη του προσωπικού των μειονοτικών σχολείων, με έμφαση στην ενίσχυση των μουσουλμάνων εκπαιδευτικών, δια της σύστασης του Κλάδου 73 «Εκπαιδευτικού Μειονοτικού Προγράμματος Μειονοτικών Σχολείων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Θράκης», για την κάλυψη κενών οργανικών θέσεων και λειτουργικών αναγκών του μειονοτικού εκπαιδευτικού προγράμματος, της συμμετοχής τους στα υπηρεσιακά συμβούλια, της σύστασης θέσεων σχολικών συμβούλων του μειονοτικού προγράμματος (προερχόμενων από τους μουσουλμάνους εκπαιδευτικούς).

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει εδώ στην ίδρυση Διδασκαλείου Εκπαιδευτικών Μειονοτικού Προγράμματος στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου

ου Θράκης, μέσω του οποίου πραγματοποιείται η αναβάθμιση-εξομοίωση των πτυχίων των μουσουλμάνων εκπαιδευτικών.

1.4. ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

1.4.1. ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Σύμφωνα με: α) το άρθρο 7 του Π.Δ. 200/98 (ΦΕΚ 161^Α) & β) το άρθρο 7 του Π.Δ. 201/98 (ΦΕΚ 161^Α) οι αλλοδαποί μαθητές εγγράφονται στα Σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης προσκομίζοντας τα ίδια δικαιολογητικά με τους ημεδαπούς.

Σύμφωνα με το άρθρο 72, παρ. 3 του Ν.3386/2005 (ΦΕΚ 212^Α), τα τέκνα υπηκόων τρίτων χωρών εγγράφονται στα δημόσια σχολεία με ελλιπή δικαιολογητικά, εφόσον: α) Προστατεύονται από το ελληνικό κράτος με την ιδιότητα του πρόσφυγα και όσων τελούν υπό την προστασία της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών. β) Προέρχονται από περιοχές στις οποίες επικρατεί έκρυθμη κατάσταση γ) Έχουν υποβάλει αίτηση για χορήγηση ασύλου δ) Είναι υπήκοοι τρίτων χωρών που διαμένουν στην Ελλάδα, ακόμη και αν δεν έχει ρυθμιστεί η νόμιμη διαμονή τους σε αυτήν.

Σύμφωνα με τις παρ. 1 & 2 του άρθρου 9 του Π.Δ. 220/2007 (ΦΕΚ 251/Τεύχος Α'/13-11-2007) που αφορά την προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη (EEL 31/6-2-2003):

1. «Τα ανήλικα τέκνα των αιτούντων και οι ανήλικοι αιτούντες έχουν πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα υπό προϋποθέσεις ανάλογες με αυτές που ισχύουν για τους Έλληνες πολίτες, εφόσον δεν εκκρεμεί εκτελεστό μέτρο απομάκρυνσης κατά των ιδίων ή των γονέων τους.

2. Η ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα δεν πρέπει να καθυστερεί πέραν των τριών μηνών από την ημερομηνία παραλαβής της αίτησης του

ανηλικίου ή των γονέων του. Το διάστημα αυτό μπορεί να φθάσει το έτος, όταν παρέχεται ειδική γλωσσική εκπαίδευση, προκειμένου να διευκολύνεται η πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Όταν για ειδικούς λόγους που αφορούν τον ανήλικο είναι αδύνατη η πρόσβασή του στο εκπαιδευτικό σύστημα, είναι δυνατόν να λαμβάνονται τα κατάλληλα προς τούτο μέτρα, σύμφωνα με τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας..»

Επιπλέον, από το Υ.ΠΑΙ.Θ. εκδόθηκε η με αρ. πρωτ. 91109/Γ2/10-7-2008 εγκύκλιος, σύμφωνα με την οποία οι αλλοδαποί μαθητές που δεν διαθέτουν πιστοποιητικό γέννησης μπορούν να εγγραφούν στα Σχολεία και με ληξιαρχική πράξη γέννησης.

Η εγγραφή των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Α' τάξη του Δημοτικού σχολείου γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις της §3 του άρθρου 7 του Π.Δ. 201/98, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 27 του Ν.3687 (ΦΕΚ 159^Α), που αφορούν δικαιολογητικά εγγραφής στην Α' τάξη Δημοτικού. Ειδικότερα, εκτός των λοιπών δικαιολογητικών, οι αλλοδαποί μαθητές εγγράφονται στην Α' τάξη προσκομίζοντας πιστοποιητικό γέννησης επίσημα μεταφρασμένο χωρίς την δέσμευση της ημερομηνίας έκδοσης. Στην Α' τάξη εγγράφονται υποχρεωτικά όσοι μαθητές συμπληρώνουν την 31^η Δεκεμβρίου του έτους εγγραφής ηλικία έξι (6) ετών (άρθρο 10, παρ. β' του Ν.2327/95, ΦΕΚ 156^Α). Κάθε εγγραφή που δεν έχει τη νόμιμη ηλικία είναι άκυρη.

Σύμφωνα με το άρθρο 7, παρ. 7 του Π.Δ. 201/98, οι προερχόμενοι από σχολεία του εξωτερικού Έλληνες ή αλλοδαποί μαθητές εγγράφονται -με την επιφύλαξη των δυο προηγούμενων (5 και 6) παραγράφων- στην αριθμητικά αντιστοιχη τάξη, εφόσον έχουν τη νόμιμη ηλικία που ισχύει στην Ελλάδα, ή σε μικρότερη, αν οι γονείς το ζητήσουν με σχετική δήλωση.

Αν οι μαθητές αυτοί υστερούν στην ελληνική γλώσσα, εφόσον οι γονείς τους το επιθυμούν, το πρώτο έτος φοίτησής τους σε ελληνικό σχολείο δε βαθμολογούνται στο μάθημα της Γλώσσας, για το οποίο γίνεται μόνο περιγραφική αξιολόγηση. Η αριθμητική αντιστοιχία των τάξεων ξένων σχολείων του εξωτερικού προς τις τάξεις του ελληνικού δημοτικού σχολείου καθορίζεται από τη Δ/ση Παιδείας, Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκ-

παίδευσης, σε συνεργασία με τη Δ/ση Σπουδών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας. Η αντιστοιχία αυτή αποτελεί συγχρόνως και ισοτιμία των τίτλων σπουδών, η οποία βεβαιώνεται από το διευθυντή του σχολείου ή από τις προϊστάμενες του σχολείου αρχές.

Η μη επαρκής γνώση της ελληνικής γλώσσας από τους αλλοδαπούς μαθητές περιορίζει την επίτευξη ίσων αποτελεσμάτων μάθησης με αυτά των ημεδαπών. Για τον σκοπό αυτό οι αλλοδαποί μαθητές δύνανται να παρακολουθούν εντατικό πρόγραμμα γλωσσομάθειας στα σχολεία που φοιτούν μέσα σε Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) ΖΕΠ & Ενισχυτικά Φροντιστηριακά Τμήματα (Φ.Τ.) ΖΕΠ, που εντάσσονται στο ωρολόγιο Πρόγραμμα του σχολείου.

Για την αναγνώριση Τίτλων που έχουν εκδοθεί στην αλλοδαπή ισχύουν οι διατάξεις του άρθρου 7, παρ 6 & 7 του Π.Δ. 201/98 (ΦΕΚ 161^Α).

1.4.2. ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΡΟΜΑ

Για την εγγραφή και φοίτηση των παιδιών Ρομά η Διεύθυνση Σπουδών Προγραμμάτων και Οργάνωσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του ΥΠΟΠΑΙΘ έχει προβεί σε έκδοση της με αρ.πρωτ. 180644/Γ1/26.11.2013 εγκυκλίου με θέμα «Σχολική φοίτηση παιδιών Ρομά: Οδηγίες, κατευθύνσεις και υποστηρικτικές δράσεις».

Στο πλαίσιο αυτό, σύμφωνα με όσα ορίζει το Σύνταγμα, οι νόμοι και οι διεθνείς συμβάσεις και διακηρύξεις, η ελληνική πολιτεία και οι θεσμοί της πρέπει να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα εκείνα μέτρα που διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση όλων των παιδιών στην εκπαίδευση. Ειδικότερα, η πρόσβαση της νέας γενιάς Ρομά στην εκπαίδευση συνιστά βασικό μηχανισμό άρσης του κοινωνικού τους αποκλεισμού και απαραίτητη προϋπόθεση για την ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Προς αυτή την κατεύθυνση, το Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. προωθεί σε όλες τις σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας δράσεις και προγράμματα που στόχο έχουν να διευκολύνουν τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς σε μια αποτελεσματική εκπαιδευτική διαδικασία ενάντια στο σχολικό και κοινωνικό αποκλεισμό και τη σχολική διαρροή.

Ειδικότερα, σε ότι αφορά τα παιδιά Ρομά, τις σχολικές εγγραφές, την φοίτηση και τον εμβολιασμό υπενθυμίζεται ότι ισχύουν όσα αναφέρονται στις με αρ. πρωτ. 116184/Γ1/10-09-2008, Φ.3/960/102679/Γ1/20-08-2010 και Φ.6/451/115136/Γ1/16-9-2010 εγκυκλίους του Υ.ΠΑΙ.Θ. με τις παρακάτω επισημάνσεις:

Οι Προϊστάμενοι και οι Διευθυντές των Σχολικών Μονάδων όχι μόνο ενθαρρύνουν την προσέλευση των μαθητών Ρομά στο σχολείο, αλλά και αναζητούν τα παιδιά Ρομά που μένουν στην περιοχή τους και φροντίζουν για την εγγραφή και τη φοίτησή τους, όπως προβλέπουν οι σχετικές διατάξεις για την υποχρεωτική φοίτηση. Παράλληλα, δράσεις υποστήριξης των σχολικών εγγραφών και φοίτησης των μαθητών Ρομά παρέχονται προς τις σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας, τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς των μαθητών, από τα Προγράμματα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Για τις περιπτώσεις μαθητών Ρομά, οι οποίοι λόγω οικογενειακών, επαγγελματικών ή άλλων συνθηκών μετακινούνται, θα πρέπει οι κατά τόπους συνεργάτες των Προγραμμάτων σε συνεργασία με τους Διευθυντές των Σχολείων, να ενημερώνουν τους γονείς των μαθητών για την κάρτα φοίτησης και για τον τρόπο χρήσης αυτής, έτσι ώστε να ενισχύεται η σχολική φοίτηση των παιδιών, ακόμα και όταν προσωρινά αλλάζουν τόπο κατοικίας. Συγκεκριμένα, οι μαθητές Ρομά έχουν την δυνατότητα να κάνουν χρήση της κάρτας φοίτησης, η οποία τους συνοδεύει ώστε να γίνονται δεκτοί για φοίτηση στα σχολεία χωρίς την τυπική διαδικασία της μετεγγραφής, εφόσον κατά τη διάρκεια του διδακτικού έτους αλλάξουν σχολεία, εξαιτίας της μετακίνησής τους σε άλλο τόπο κατοικίας (σχετ. η με αριθμ. Φ 4/ 155/ Γ 1/ 1257/ 11-9-96 Υ.Α. του Υ.ΠΑΙ.Θ.)

Οι Προϊστάμενοι/Διευθυντές των Δημοτικών Σχολείων και Νηπιαγωγείων σε συνεννόηση με τον Σύλλογο Διδασκόντων θα πρέπει να συνεργάζονται με τους υπεύθυνους των Πράξεων «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά», να επιτρέπουν την πρόσβαση στο σχολείο των σχολικών διαμεσολαβητών Ρομά, των ψυχολόγων, κοινωνικών

λειτουργών και παιδαγωγών των Προγραμμάτων και να διευκολύνουν τη συνεργασία αυτών με το σχολείο για την υλοποίηση των δράσεων του Έργου.

Όταν υπάρχει αδυναμία εγγραφής λόγω μη εμβολιασμού, κρίνεται απαραίτητη η συνεργασία με τοπικούς φορείς, την τοπική αυτοδιοίκηση, τα Ιατροκοινωνικά Κέντρα, την Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας, το ΠΙΚΠΑ, Νοσοκομεία, Ιατρικά Κέντρα καθώς και φορείς Κοινωνικής Στήριξης (ΚΕΕΛΠΝΟ).

Η σχολική φοίτηση των μαθητών Ρομά υποστηρίζεται επίσης από τους προβλεπόμενους αντισταθμιστικούς θεσμούς -Τάξεις Υποδοχής και Φροντιστηριακά Τμήματα- για την ένταξη και ενσωμάτωση τους στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Το Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. επιδιώκει την ένταξη των παιδιών Ρομά στις κανονικές τάξεις, ενώ ο αποκλεισμός ή διαχωρισμός τους από τους λοιπούς μαθητές και η περιθωριοποίησή τους αντίκειται στο ελληνικό Σύνταγμα, που απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής στην εκπαίδευση, και σε πλήθος διεθνών κειμένων που δεσμεύουν την χώρα και έχουν υπερνομοθετική ισχύ. (Ενδεικτική αναφορά γίνεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και στο Ν.2101/ ΦΕΚ 192Α/ 2-12-1992, στο άρθρο 27, §1.ε «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν μέτρα για να ενθαρρύνουν την τακτική σχολική φοίτηση και τη μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης των σχολικών σπουδών» που επικυρώνει την Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού).

1.5. ΖΩΝΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ (ΖΕΠ)

1.5.1. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΖΩΝΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ

Ο θεσμός των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π.) εισάγεται με τον Νόμο 3879/2010 (άρθρο 26 §1α και §1β) του Υ.ΠΑΙ.Θ. Ειδικότερα, προβλέπεται ότι «*με απόφαση του Υπουργού Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων ορίζονται Ζώνες Εκπαιδευτικής Προ-*

τεραιότητας (Ζ.Ε.Π.), στις οποίες εντάσσονται σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που λειτουργούν σε περιοχές με χαμηλό συνολικό εκπαιδευτικό δείκτη, υψηλή σχολική διαρροή και χαμηλή πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και χαμηλούς κοινωνικοοικονομικούς δείκτες, όπως χαμηλό συνθετικό δείκτη ευημερίας και ανάπτυξης και υψηλό δείκτη κινδύνου φτώχειας. Στόχος των Ζ.Ε.Π. είναι η ισότιμη ένταξη όλων των μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα μέσω της λειτουργίας υποστηρικτικών δράσεων για τη βελτίωση της μαθησιακής επίδοσης, όπως ιδίως η λειτουργία τάξεων υποδοχής, τμημάτων ενισχυτικής διδασκαλίας, θερινών τμημάτων και τμημάτων διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας της χώρας προέλευσης των μαθητών. Επιπρόσθετα, ρυθμίζονται τα θέματα που αφορούν την οργάνωση και τη λειτουργία των Ζ.Ε.Π., τη στελέχωσή τους με προσωπικό, την απασχόληση εκπαιδευτικών κατ' αναλογία του αριθμού των μαθητών που χρήζουν διαφοροποιημένης διδακτικής παρέμβασης και κάθε σχετικό θέμα».

1.5.2. ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΖΩΝΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ

Σε συνέχεια των ανωτέρω (παρ.5.1.), το Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ υλοποιεί πιλοτικά στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ» το Πρόγραμμα Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ), με στόχο την ανάδειξη του σχολείου ως εκπαιδευτικού πόλου έλξης σε περιοχές με αυξημένες εκπαιδευτικές ανάγκες, που εμφανίζουν χαμηλούς οικονομικούς και εκπαιδευτικούς δείκτες, ώστε να μην υπάρχουν φραγμοί για την αποτελεσματική ένταξη των μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Με τις Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας επιδιώκεται η παροχή ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση και η άρση των κοινωνικών και οικονομικών εμποδίων στην πρόοδο των μαθητών. Γενικός σκοπός της εφαρμογής του προγράμματος των ΖΕΠ είναι να διαμορφώσει και να δοκιμάσει σε πραγματικές συνθήκες σχολικής τάξης εναλλακτικές και ευέλικτες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις διαφοροποιημένης διδασκαλίας, ώστε

να διασφαλίζεται η ισότιμη ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα, μαθητών από περιοχές με χαμηλούς εκπαιδευτικούς και κοινωνικοοικονομικούς δείκτες.

Το Έργο «Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας» εφαρμόζεται σε περιοχές όπου οι βασικοί δείκτες της σχολικής ένταξης (συνθετικός δείκτης ευημερίας και ανάπτυξης, δείκτης επιπέδου εκπαίδευσης για ενήλικες 33-43 ετών, δείκτης κινδύνου φτώχειας, συνολικός εκπαιδευτικός δείκτης) είναι χαμηλοί και συντελεί στην ουσιαστική αναβάθμιση της εκπαίδευσης, ως εκπαιδευτικός πόλος έλξης.

Οι ΖΕΠ προωθούν μια ολιστική προσέγγιση όσον αφορά την εκπαιδευτική διαδικασία, που δεν περιορίζεται στην διδασκαλία και τη μάθηση εντός του σχολείου αλλά επιδιώκεται η σύνδεση με τους τοπικούς κοινωνικούς φορείς, μέσω της υλοποίησης εκπαιδευτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δράσεων.

Η εκπαιδευτική στήριξη των μαθητές πραγματοποιείται μέσα από την υλοποίηση δράσεων όπως:

- εξατομικευμένη βοήθεια στους αδύναμους μαθητές με την παρουσία δεύτερου εκπαιδευτικού στην τάξη (συνδιδασκαλία). αλλά και τη λειτουργία τμημάτων στήριξης,
- λειτουργία τάξεων υποδοχής σε περιοχές με πολλούς μαθητές με διαφορετική μητρική γλώσσα,
- αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος σε τοπικό επίπεδο,
- δικτύωση των σχολείων των ΖΕΠ,
- αναβάθμιση των υποδομών και των εξοπλισμών των σχολικών μονάδων
- υποστήριξη από εξειδικευμένο προσωπικό (ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί).

Παράλληλα επιδιώκεται η ανάπτυξη πολιτιστικών δραστηριοτήτων και η συνεργασία των σχολείων με τοπικούς φορείς, όπως Δήμοι, σύλλογοι, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ΚΕΘΕΑ, μουσεία, σινεμά/θέατρα, Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Το έργο ΖΕΠ λειτουργεί σε συνέργεια με τα προγράμματα:

- Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστώντων μαθητών
- Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά

- Εκπαίδευση των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης.

Τα έργα συντονίζουν τις δράσεις τους με σκοπό να αξιοποιήσουν στοιχεία κοινού ενδιαφέροντος (εκπαιδευτικό υλικό, θέματα επιμόρφωσης, κ.λπ).

Η πιλοτική εφαρμογή των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας στο πλαίσιο των Πράξεων:

«Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας – ΑΠ1»,

«Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας – ΑΠ2» και

«Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας – ΑΠ3»,

του Επιχειρησιακού Προγράμματος «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ» του ΕΣΠΑ.

Με το άρθρο 1 της με αριθμ. Φ.1ΤΥ/809/101455/Γ1/07-09-2011 (ΦΕΚ 2197/30-09-2011, τ.Β') Υπουργικής Απόφασης, στο πλαίσιο της υλοποίησης της πιλοτικής εφαρμογής των Πράξεων «Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας» για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, ορίζονται τέσσερις (4) Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας, στις οποίες περιλαμβάνονται πιλοτικά δεκαοκτώ (18) σχολεία (νηπιαγωγεία και δημοτικά).

Με την με αρ.πρωτ. Φ12/20/2045/Γ1/26.01.2011 (ΦΕΚ 56/ τ.Β'/2011) ΚΥΑ με θέμα: «Ωρολόγια Προγράμματα Σχολικών Μονάδων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης που εντάσσονται στις Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας στο Πλαίσιο της Υλοποίησης των Πράξεων Μονάδων Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας – ΑΠ1, Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας – ΑΠ2, Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας – ΑΠ3 του Ε.Π. Εκπαίδευση και Δια βίου μάθηση του ΕΣΠΑ» καθορίστηκαν το διδακτικό ωράριο και τα ωρολόγια προγράμματα σχολικών μονάδων Π.Ε. που εντάσσονται στις Ζ.Ε.Π. καθώς επίσης και ο γενικός σκοπός εφαρμογής του προγράμματος και οι άξονες αυτού.

Σύμφωνα με την με αρ. πρωτ. Φ12/805/100859/Γ1/12.10.2011 (ΦΕΚ 2270/ τ.Β'/2011) Υ.Α. με θέμα Τροποποίηση - συμπλήρωση της με αριθ. Φ12/20/2045/Γ1 (ΦΕΚ 56/26.01.2011) «Ωρολόγια Προγράμματα Σχολικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης που εντάσσονται στις Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας στο Πλαίσιο της Υλοποίησης των Πράξεων Μονάδων Ζώνες Εκπαιδευτικής

Προτεραιότητας – ΑΠ1, Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας – ΑΠ2, Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας – ΑΠ3 του ΕΠ Εκπαίδευση και Δια βίου μάθηση του ΕΣΠΑ» προστέθηκαν σημεία που αφορούν στον ελάχιστο αριθμό μαθητών που απαιτείται για τη λειτουργία τμήματος της προαιρετικής απογευματινής ζώνης- 10 μαθητές- και στην διευθέτηση θεμάτων που αφορούν στην αποχώρηση των μαθητών κατά την προαιρετική απογευματινή ζώνη.

1.5.3. ΤΑΞΕΙΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ Ζ.Ε.Π. ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΤΙΚΑ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ Ζ.Ε.Π.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της με αριθ. Φ.1ΤΥ/809/101455/Γ1/07-09-2011 (ΦΕΚ 2197/30-09-2011, τ.Β') Υπουργικής Απόφασης ως Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π.) ορίζονται όλες οι Περιφερειακές Διευθύνσεις Π.Ε. & Δ.Ε., στις οποίες εντάσσονται σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, όπου δύνανται να λειτουργήσουν Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) Ζ.Ε.Π. και Ενισχυτικά Φροντιστηριακά Τμήματα (Ε.Φ.Τ.) Ζ.Ε.Π.

Στο άρθρο 3 της ανωτέρω Υπουργικής Απόφασης ορίζεται ότι οι Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) Ζ.Ε.Π. και τα Ενισχυτικά Φροντιστηριακά Τμήματα (Εν.Φ.Τ.) Ζ.Ε.Π., ιδρύονται με απόφαση του Περιφερειακού Διευθυντή Εκπαίδευσης Π.Ε. & Δ.Ε. κατόπιν αιτήματος της κάθε σχολικής μονάδας Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στις οικείες Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λειτουργούν κατ' εφαρμογήν της υπ' αριθμ. Φ.10/20/Γ1/708/7-9-1999, (ΦΕΚ 1789, τ. Β') Υπουργικής Απόφασης, πλην των παραγράφων Β, Δ, Ε του άρθρου 7 αυτής.

Στη με αρ.πρωτ. Φ.10/20/Γ1/708/07-09-1999 (ΦΕΚ 1789/Β) «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση – Ίδρυση και Λειτουργία Τάξεων Υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων (σχετ. αρ.πρωτ. Φ2/378/Γ1/1124/8.12.94/τ.Β') Απόφαση Υπουργού Παιδείας», καθορίζονται:

- Ο σκοπός και το πρόγραμμα σπουδών των Τάξεων Υποδοχής και των Ενισχυτικών Φροντι-

στηριακών Τμημάτων στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

- Ο απαιτούμενος αριθμός μαθητών για τη λειτουργία τους
- Η διάρκεια φοίτησης των μαθητών
- Το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα
- Οι διαδικασίες ένταξης των μαθητών στις Τ.Υ. I & II και στα Ε.Φ.Τ. (διαπιστωτικά τεστ, δηλώσεις γονέων κ.ά.), καθώς και άλλα οργανωτικά θέματα.

Οι Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) και τα Φροντιστηριακά Τμήματα (Φ.Τ.) εντάσσονται στο πλαίσιο του Θεσμού των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας και ονομάζονται ως εξής:

- Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) I Ζ.Ε.Π.
- Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) II Ζ.Ε.Π.
- Ενισχυτικά Φροντιστηριακά Τμήματα (Ε.Φ.Τ.) Ζ.Ε.Π.

Το σχήμα αυτό επιτρέπει σε κάθε σχολική μονάδα της χώρας να παρέχει πρόσθετη διδακτική υποστήριξη σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που δεν έχουν την απαιτούμενη γνώση της ελληνικής γλώσσας, εφόσον προηγουμένως η σχολική μονάδα σταθμίσει τις πραγματικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών.

Συνεπώς, στις Τάξεις Υποδοχής (I) εφαρμόζεται εντατικό πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης ξένης γλώσσας για μαθητές που πρόκειται να ενταχθούν στο ελληνικό σύστημα, ενώ η φοίτηση διαρκεί ένα έτος.

Στις Τάξεις Υποδοχής (II) εφαρμόζεται, μέσα στις κανονικές τάξεις, μικτό πρόγραμμα εσωτερικής και εξωτερικής γλωσσολογικής και μαθησιακής υποστήριξης των μαθητών που έχουν ενταχθεί σε αυτές.

Αντίστοιχα, στα Ενισχυτικά Φροντιστηριακά Τμήματα (Φ.Τ.), εντάσσονται μαθητές (αλλοδαποί, Ρομά μαθητές, παλιννοστούντες) που είτε φοίτησαν, είτε όχι σε τάξεις υποδοχής, αντιμετωπίζουν ωστόσο περαιτέρω γλωσσικές δυσκολίες. Στα Ε.Φ.Τ. Ζ.Ε.Π. παρέχεται πρόσθετη διδακτική στήριξη μετά το πέρας του ημερήσιου ωρολογίου προγράμματος για όλες τις τάξεις της σχολικής μονάδας.

Ειδικότερα σε ότι αφορά τις σχολικές μονάδες Π.Ε. που εντάσσονται σε Ζώνες Εκπαιδευτικές Προτεραιότητες ισχύει η με αρ. πρ. 126351/Γ1/03-11-2011 Εγκύκλιος του Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α. με

θέμα «Ενημέρωση και κατευθύνσεις για την διαδικασία ίδρυσης και λειτουργίας Τάξεων Υποδοχής Ζ.Ε.Π. και Ενισχυτικών Φροντιστηριακών Τμημάτων Ζ.Ε.Π. που συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ».

Ειδικότερα, για την ίδρυση και λειτουργία των Τάξεων Υποδοχής Ζ.Ε.Π. και των Ενισχυτικών Φροντιστηριακών Τμημάτων Ζ.Ε.Π., το Υ.ΠΑΙ.Θ. για το σχολικό έτος 2013-2014, η Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και η Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Εκπαιδευτικών Δράσεων έχουν αποστείλει σε όλες τις σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης την με αρ.πρωτ. 164871/Γ1/01.11.2013 εγκύκλιο. Στην εν λόγω εγκύκλιο δίνονται βασικές οδηγίες και κατευθύνσεις προς τις σχολικές μονάδες για τις διαδικασίες ίδρυσης και λειτουργίας Τάξεων Υποδοχής Ζ.Ε.Π. I και II στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του ΕΣΠΑ.

Οι σχολικές μονάδες όπου δύνανται να ιδρυθούν Τάξεις Υποδοχής Ζ.Ε.Π. και Ενισχυτικά Φροντιστηριακά Τμήματα Ζ.Ε.Π. αναφέρονται στις ακόλουθες αποφάσεις:

- Φ.1 ΤΥ/930/118741/Γ1/14-10-2011 (ΦΕΚ 2442/02-11-2011, τ. Β')
- Φ.1ΤΥ/84/15455/Γ1/17-02-2012 (ΦΕΚ 592/05-03-2012, τ. Β')
- 21346/Γ1/14.2.2013 (ΦΕΚ 424/25-02-2013, τ. Β')
- 66301/Γ1/25-04-2013 (ΦΕΚ 1273/28-05-2013, τ. Β') και 186643/Γ1/05.12.2013

Επίσης, η με αρ. πρωτ. 188546/Γ1/09.12.2013 εγκύκλιος με θέμα: «Οδηγίες για την διαδικασία ολοκλήρωσης της ίδρυσης και λειτουργίας Τάξεων Υποδοχής (Τ.Υ.) Ζ.Ε.Π. του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση του ΕΣΠΑ, που συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ελληνικό Δημόσιο, για το σχολικό έτος 2013-2014» αφορά στην έκδοση των Αποφάσεων Ίδρυσης Τάξεων Υποδοχής (Τ.Υ.) Ζ.Ε.Π. στις σχολικές μονάδες.

Επιπλέον σύμφωνα με την αρ.πρωτ. 6670/Γ1/17.1.2014 εγκύκλιο του Υ.ΠΑΙ.Θ. με θέμα: «Ηλεκτρονική παραγγελία και διανομή διδακτικών βιβλίων για τις Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.)

Ζ.Ε.Π. για το σχολικό έτος 2013-2014», δόθηκε η δυνατότητα στις σχολικές μονάδες, όπου κατά το σχολικό έτος 2013-2014 ίδρυσαν και λειτουργούν Τ.Υ. Ζ.Ε.Π., να υποβάλλουν ηλεκτρονικά την παραγγελία του υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού βιβλίων.

Ειδικότερα, οι τίτλοι των διδακτικών βιβλίων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους μαθητές, οι οποίοι φοιτούν στις Τ.Υ. Ζ.Ε.Π. σύμφωνα με την αρ.πρωτ. 14245/Γ1/31.01.2014 Υπουργική Απόφαση και έχουν την έγκριση του ΥΠΟΠΑΙΘ, είναι οι ακόλουθοι:

A/A	ΒΑΘΜΙΔΑ	ΤΙΤΛΟΣ	ΕΠΙΠΕΔΟ
1	Προσχολική Εκπαίδευση	Ο ακανθούλης	Απευθύνεται σε όλους τους μαθητές προσχολικής εκπαίδευσης
2		Η μπουμπού και η μπαμπαλού	
3		Η παρολυμπιάδα της χαράς	
4	Δημοτική Εκπαίδευση	Το μικρό μου λεξικό 1	Αρχάριοι
5		Το μικρό μου λεξικό 2	Αρχάριοι
6		Το μικρό μου λεξικό 3	Ημιπροχωρημένοι
7		Το μικρό μου λεξικό 4	Προχωρημένοι
8		Βιβλίο Γεια σας 1 Μαθητή	Αρχάριοι
9		Βιβλίο Γεια σας 2 Μαθητή	Αρχάριοι
10		Βιβλίο Γεια σας 3 Μαθητή	Ημιπροχωρημένοι
11		Βιβλίο Γεια σας 4 Μαθητή	Προχωρημένοι
12		Βιβλίο Γεια σας 1 Δασκάλου	
13		Βιβλίο Γεια σας 2 Δασκάλου	
14		Βιβλίο Γεια σας 3 Δασκάλου	
15		Βιβλίο Γεια σας 4 Δασκάλου	

Για το σχολικό έτος 2013-2014 αποστάλθηκαν 18.200 αντίτυπα βιβλίων για τις Τάξεις Υποδοχής σε 432 σχολικές μονάδες της χώρας όπου λειτούργησαν οι τάξεις αυτές.

2. ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΕΑΕ)

Το έτος 2014 συνεχίστηκαν οι προσπάθειες, ενέργειες και δράσεις του Υπουργείου Παιδείας για ένα συμπεριληπτικό εκπαιδευτικό σύστημα. Τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία αποτελούν εδώ και καιρό βασικό άξονα στην εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (με βάση το Σύνταγμα της Ελλάδας (2001) (άρθρο 4 και άρθρο 21 παρ. 6) και την εκπαιδευτική νομοθεσία (Νόμος 1566/85, Νόμος 2817/2000, Νόμος 3699/2008, Νόμος 4186/2013) με στόχο την ένταξη των αναπήρων στο κοινό υποχρεωτικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Οι δράσεις ΕΑΕ κατά το 2014 περιελάμβαναν δράσεις που άρχισαν κατά τα προηγούμενα σχολικά έτη και συνεχίστηκαν κατά το σχολικό έτος 2013-2014. Αφορούσαν τόσο σε αλλαγές στο θεσμικό, οργανωτικό και διοικητικό πλαίσιο που επηρεάζουν την εκπαίδευση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή / και αναπηρία όσο και σε προγράμματα ΕΑΕ για αντιμετώπιση προβλημάτων διαχείρισης της πρόσβασης στην σχολική εκπαίδευση, καθώς και ζητημάτων ποιότητας και αποτελεσματικότητας.

Η κύρωση το 2012 από την Βουλή (ν 4074/2012 ΦΕΚ 88^Α) της Σύμβασης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων

με Αναπηρία (του 2007), καθώς και του Προαιρετικού Πρωτόκολλου αποτελεί βασική και σημαντική εξέλιξη στο θεσμικό πλαίσιο της ειδικής αγωγής και γενικά στη νομοθεσία αναφοράς για την υλοποίηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος για την Εκπαίδευση και τη Δια Βίου Μάθηση, στο πλαίσιο του *Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Ανάπτυξης 2007 - 2013*, με το οποίο δίνεται έμφαση στην ενίσχυση της πρόσβασης και της συμμετοχής όλων στο εκπαιδευτικό σύστημα με έμφαση στα άτομα με αναπηρία και στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Στο πλαίσιο αυτό οργανώθηκαν δράσεις που διασφαλίζουν:

α) αποτελεσματική πρόσβαση στην εκπαίδευση για όλα τα παιδιά, χωρίς διακρίσεις με ή χωρίς αναπηρία, προκειμένου τα σχολεία της γενικής εκπαίδευσης να λειτουργούν ως σχολεία για όλους,

β) προαγωγή της αντικατάστασης του «ιατρικού προτύπου» της αναπηρίας στις δομές Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης,

γ) εξειδίκευση του προσωπικού,

δ) πρακτικές με βάση το «κοινωνικό πρότυπο» και προσέγγιση των αναγκών ατόμων με αναπηρία όχι με όρους «πάθησης» αλλά με όρους ανθρωπίνων δικαιωμάτων,

ε) ορθολογική και με βάση εμπειρικά δεδομένα εκτίμηση των αναγκών ΕΑΕ και ανάπτυξη στις οργανωτικές και διοικητικές επιλογές ΕΑΕ.

2.1. Προγράμματα και δράσεις ΕΑΕ

2.1.1. Δράσεις στελέχωσης ΕΑΕ και Παράλληλης Στήριξης

Όσον αφορά στην παροχή του Ειδικού Βοηθητικού Προσωπικού και φέτος η υλοποίησή της εντάχθηκε στο ΕΣΠΑ για να μπορέσει να καλύψει όσο το δυνατόν περισσότερες ανάγκες μαθητών που δεν αυτοεξυπηρετούνται, όπως επίσης, έχει γίνει στελέχωση εκπαιδευτικών για τις ανάγκες παροχής Παράλληλης Στήριξης και Συνεκπαίδευσης σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (μέσω επίσης του προγράμματος ΕΣΠΑ).

Πραγματοποιήθηκαν και φέτος προγράμματα επιμόρφωσης (ΠΕΚ) για δασκάλους/νηπιαγωγούς Γενικής και Ειδικής Αγωγής που υλοποιούν

την Παράλληλη Στήριξη από την Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής του ΥΠΟΠΑΙΘ.

2.1.2. Ζητήματα αποτελεσματικότητας και ποιότητας της ΕΑΕ

Συνεχίστηκαν οι προσπάθειες που άρχισαν το 2011 για την αποτελεσματική εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία και την αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού τους με βάση τις αρχές της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΟΗΕ).

Οι συνθήκες εκπαίδευσης και ζωής των μαθητών με αναπηρία βελτιώνονται με την διασύνδεση των ειδικών σχολείων με τα γειτονικά κοινά σχολεία, την εφαρμογή της νέας οργάνωσης της υποστήριξης της εκπαίδευσης με τις Επιτροπές Διαγνωστικής Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΕΔΕΑΥ) μέσα στο κοινό σχολείο, κοντά στον τόπο διαμονής των μαθητών. Σημαντικό, επίσης, παράγοντα πρόσβασης των μαθητών και διασφάλισης της ποιότητας αποτελεί η μεταφορά των μαθητών καθώς και η οργάνωση της ΕΑΕ με βάση τα νέα δεδομένα στην τοπική αυτοδιοίκηση (σύμφωνα με τον Ν 3852/2010 Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης). Σε αυτό το πλαίσιο, έγιναν ενέργειες συντονισμού με τα αρμόδια Υπουργεία για αντιμετώπιση των δυσκολιών μεταφοράς των παιδιών με αναπηρία.

Επιπροσθέτως, έγιναν ενέργειες συνεργασίας με την ΕΛΣΤΑΤ για καταγραφή σύμφωνα με την Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και τις νέες τάσεις ορισμού των αναπηριών.

2.2. Στατιστικά στοιχεία

Τα στατιστικά στοιχεία που είναι διαθέσιμα για τις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής ανά Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για το σχολικό έτος 2013-14 είναι:

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΔΡΑΜΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΔΡΑΜΑΣ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΕΒΡΟΥ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΕΒΡΟΥ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΑΒΑΛΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΞΑΝΘΗΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΡΟΔΟΠΗΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΔΡΑΜΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΔΡΑΜΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΔΡΑΜΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΕΒΡΟΥ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΕΒΡΟΥ	Νηπιαγωγεία	Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΑΒΑΛΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΑΒΑΛΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΑΒΑΛΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΞΑΝΘΗΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΞΑΝΘΗΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΞΑΝΘΗΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΡΟΔΟΠΗΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΡΟΔΟΠΗΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Α'	Γυμνάσια	Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Α'	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Α'	Λύκεια	Λύκειο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Β'	Γυμνάσια	Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής με Λυκειακές Τάξεις
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Β'	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Β'	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Γ'	Γυμνάσια	Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Γ'	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Γ'	Λύκεια	Λύκειο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Γ'	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Δ'	Γυμνάσια	Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Δ'	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Δ'	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΠΕΙΡΑΙΑ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΠΕΙΡΑΙΑ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Α'	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Α'	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Α'	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Β'	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Β'	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Β'	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Β΄	Νηπιαγωγεία	Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Γ΄	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Γ΄	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Γ΄	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Δ΄	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Δ΄	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Δ΄	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΘΗΝΑΣ Δ΄	Νηπιαγωγεία	Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΠΕΙΡΑΙΑ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΠΕΙΡΑΙΑ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΠΕΙΡΑΙΑ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΛΕΣΒΟΥ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΣΑΜΟΥ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΧΙΟΥ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΕΣΒΟΥ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΕΣΒΟΥ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΣΑΜΟΥ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΣΑΜΟΥ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΣΑΜΟΥ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΣΑΜΟΥ	Νηπιαγωγεία	Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΧΙΟΥ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΧΙΟΥ	Νηπιαγωγεία	Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	Γυμνάσια	Επαγγελματικό Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΧΑΪΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΧΑΪΑΣ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΗΛΕΙΑΣ	Γυμνάσια	Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΗΛΕΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΧΑΪΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΧΑΪΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΧΑΪΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΗΛΕΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΗΛΕΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΗΛΕΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΓΡΕΒΕΝΩΝ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΟΖΑΝΗΣ	Γυμνάσια	Επαγγελματικό Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΟΖΑΝΗΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΦΛΩΡΙΝΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΓΡΕΒΕΝΩΝ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΓΡΕΒΕΝΩΝ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΟΖΑΝΗΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΟΖΑΝΗΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΟΖΑΝΗΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΦΛΩΡΙΝΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΦΛΩΡΙΝΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΡΤΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΠΡΕΒΕΖΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΡΤΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΡΤΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΠΡΕΒΕΖΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΠΡΕΒΕΖΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΛΑΡΙΣΑΣ	Γυμνάσια	Επαγγελματικό Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΛΑΡΙΣΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΛΑΡΙΣΑΣ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΤΡΙΚΑΛΩΝ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΑΡΙΣΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΑΡΙΣΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΑΡΙΣΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΑΡΙΣΑΣ	Νηπιαγωγεία	Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΤΡΙΚΑΛΩΝ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΤΡΙΚΑΛΩΝ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΤΡΙΚΑΛΩΝ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΖΑΚΥΝΘΟΥ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Γυμνάσια	Επαγγελματικό Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΛΕΥΚΑΔΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΖΑΚΥΝΘΟΥ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΖΑΚΥΝΘΟΥ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΕΥΚΑΔΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΕΥΚΑΔΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΝΑΤ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	Γυμνάσια	Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΝΑΤ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	Γυμνάσια	Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής με Λυκειακές Τάξεις

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΝΑΤ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΝΑΤ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΗΜΑΘΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Β'	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Β'	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΙΛΚΙΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΠΕΛΛΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΠΙΕΡΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΠΙΕΡΙΑΣ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΣΕΡΡΩΝ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΣΕΡΡΩΝ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΗΜΑΘΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΗΜΑΘΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΗΜΑΘΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Α΄	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Α΄	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Α΄	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Α΄	Νηπιαγωγεία	Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Β΄	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Β΄	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Β΄	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΙΛΚΙΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΙΛΚΙΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΠΕΛΛΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΠΕΛΛΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΠΕΛΛΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΠΙΕΡΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΠΙΕΡΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΣΕΡΡΩΝ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΣΕΡΡΩΝ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΣΕΡΡΩΝ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	Νηπιαγωγεία	Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	Γυμνάσια	Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΡΕΘΥΜΝΗΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΧΑΝΙΩΝ	Γυμνάσια	Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΧΑΝΙΩΝ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΡΕΘΥΜΝΗΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΡΕΘΥΜΝΗΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΧΑΝΙΩΝ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΧΑΝΙΩΝ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΧΑΝΙΩΝ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΧΑΝΙΩΝ	Νηπιαγωγεία	Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΥΚΛΑΔΩΝ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΥΚΛΑΔΩΝ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	Δημοτικά Σχολεία	Πρότυπο Πειραματικό Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής (ενταγμένο στο Πανεπιστήμιο)
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΥΚΛΑΔΩΝ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΥΚΛΑΔΩΝ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	Γυμνάσια	Επαγγελματικό Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΑΡΚΑΔΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΡΚΑΔΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΑΡΚΑΔΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΒΟΙΩΤΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΕΥΒΟΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΕΥΒΟΙΑΣ	ΤΕΕ	ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	Γυμνάσια	Επαγγελματικό Γυμνάσιο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Δ.Ε. ΦΩΚΙΔΑΣ	Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης	ΕΕΕΕΚ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΒΟΙΩΤΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΒΟΙΩΤΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΕΥΒΟΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΕΥΒΟΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΕΥΒΟΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής

Περιφέρεια	Διεύθυνση	Είδος Σχολείου	Τύπος Σχολείου
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	Νηπιαγωγεία	Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΦΩΚΙΔΑΣ	Δημοτικά Σχολεία	Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Π.Ε. ΦΩΚΙΔΑΣ	Νηπιαγωγεία	Νηπιαγωγείο Ειδικής Αγωγής

2.3. Προγράμματα και δράσεις για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στο πεδίο της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης μια σειρά δράσεων και προγραμμάτων υλοποιήθηκαν ή βρίσκονται σε εξέλιξη με στόχο τη διασφάλιση της πρόσβασης στο εκπαιδευτικό υλικό και τις υποδομές ανεξάρτητα από δυσκολίες κίνησης, όρασης, ακοής ή και άλλης μορφής δυσκολίας στη μάθηση, καθώς και τη διαμόρφωση των κατάλληλων υποστηρικτικών δομών και υπηρεσιών που θα διευκολύνουν περαιτέρω τη συμπερίληψη των μαθητών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα σχολεία της γενικής εκπαίδευσης.

2.3.1. Προγράμματα για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση

Με άξονα αναφοράς το 2014, στο Γραφείο Ευρωπαϊκής και Διεθνούς Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Γ.Ε.Δ.Ε.Π.) του Ι.Ε.Π. υλοποιούνταν τα εξής συγχρηματοδοτούμενα – μέσω ΕΣΠΑ – έργα για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση στο πλαίσιο υλοποίησης της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, με επιστημονικό υπεύθυνο τον Προϊστάμενο του Γραφείου:

α. Σχεδιασμός και Ανάπτυξη προσβάσιμου εκπαιδευτικού και εποπτικού υλικού για μαθητές με αναπηρίες

Αντικείμενο της Πράξης αποτελεί η προσαρμογή των σχολικών εγχειριδίων για όλα τα μαθήματα των τάξεων Α' και Β' του Δημοτικού, ώστε να

καταστούν προσβάσιμα από μαθητές με διάφορες αναπηρίες. Το εκπαιδευτικό υλικό προβλέπεται να αναπτυχθεί σε έντυπη και ψηφιακή μορφή και, ανάλογα με το είδος της αναπηρίας και ειδικής εκπαιδευτικής ανάγκης στην οποία απευθύνεται, θα χρησιμοποιηθεί κατάλληλη ψηφιακή τεχνολογία που το καθιστά πλήρως προσβάσιμο για μαθητές που παρουσιάζουν:

- Προβλήματα όρασης
- Προβλήματα ακοής
- Κινητικά προβλήματα των άνω άκρων
- Μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση
- Αυτισμό
- Προβλήματα προσοχής και συγκέντρωσης

Η υλοποίηση των παραπάνω θα έχει ως αποτέλεσμα την ποιοτική αναβάθμιση της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, την διασφάλιση της προσβασιμότητας και την προώθηση των ίσων ευκαιριών συμμετοχής και δικαιωμάτων στην εκπαίδευση.

β. Προσαρμογή της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία σε προσιτές μορφές

Στο πλαίσιο της Πράξης «Σχεδιασμός και Ανάπτυξη προσβάσιμου εκπαιδευτικού & εποπτικού υλικού για μαθητές με αναπηρίες» υλοποιήθηκε η απαίτηση του Άρθρου 49 της Σύμβασης, σύμφωνα με το οποίο το κείμενο της Σύμβασης θα πρέπει να καταστεί διαθέσιμο σε προσιτές μορφές.

Η Σύμβαση του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είναι πλέον προσιτή στις παρακάτω μορφές:

1. Στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα (ΕΝΓ)
2. Σε Ακουστική μορφή από φυσικό ομιλητή

3. Σε διαφορετικά μεγέθη γραμματοσειρών
4. Σε έντυπη μορφή με τον Ελληνικό Κώδικα Braille
5. Σε ηλεκτρονική μορφή με δυνατότητα εκτύπωσης από εκτυπωτές Braille.
6. Σε Κείμενο για όλους (EasytoRead)
7. Η μορφή της Σύμβασης σε Κείμενο για όλους (EasytoRead) είναι επίσης διαθέσιμη στις υπόλοιπες προσιτές μορφές, όπως στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, σε Ακουστική μορφή, σε διαφορετικά μεγέθη γραμματοσειρών, σε έντυπη μορφή με τον Ελληνικό Κώδικα Braille και σε ηλεκτρονική μορφή με δυνατότητα εκτύπωσης από εκτυπωτές Braille.

Η Σύμβαση του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία σε όλες τις προσιτές μορφές είναι αναρτημένη στην ιστοσελίδα του έργου <http://prosvasimo.gr/el/symvasi-oh>

γ. «Ανάπτυξη υποστηρικτικών δομών για την ένταξη και συμπερίληψη στην εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες - Μετατροπή του Ειδικού Σχολείου σε Κέντρο Υποστήριξης Ειδικής Αγωγής Εκπαίδευσης»

Η Πράξη αφορά στον εκσυγχρονισμό και την ενίσχυση της εκπαίδευσης των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μέσω της αναδιάρθρωσης του ρόλου των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ) και της μετατροπής τους σε Κέντρα Υποστήριξης Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΕΑΕ), της σύστασης Σχολικών Δικτύων Εκπαίδευσης και Υποστήριξης (ΣΔΕΥ), της λειτουργίας των Επιτροπών Διαγνωστικής Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΕΔΕΑΥ) για την διαγνωστική εκπαιδευτική αξιολόγηση και υποστήριξη των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών καθώς και την παραπομπή τους στα Κέντρα Διάγνωσης Διαφοροδιάγνωσης και Υποστήριξης (ΚΕΔΔΥ) για γνωμάτευση όταν, παρά την υποστήριξη στο σχολείο τους, συνεχίζουν να έχουν δυσκολίες μάθησης ή συμπεριφοράς ή ένταξης στο σχολικό περιβάλλον.

Υλοποιήθηκε το αντικείμενο του Υποέργου 2 που είναι η επιμόρφωση του Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (ΕΕΠ) και ΕΒΠ που συμμετέχουν θεσμικά ή και δυναμικά στις Επιτροπές Διαγνωστικής Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης και

Υποστήριξης (ΕΔΕΑΥ) και στην όλη υποστήριξη αυτής της καινοτόμου εκπαιδευτικής παρέμβασης. Επιπλέον υλοποιήθηκε η προμήθεια υλικοτεχνικής υποδομής.

δ. «Πρόγραμμα μέτρων εξατομικευμένης υποστήριξης μαθητών με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες για τη μεγιστοποίηση της ακαδημαϊκής και κοινωνικής τους ανάπτυξης με τη χρήση Νέων Τεχνολογιών και Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Υλικού»

Φυσικό αντικείμενο του Έργου αποτελεί ο εκσυγχρονισμός και η ενίσχυση της εκπαίδευσης των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, η αναδιάρθρωση του ρόλου των ειδικών σχολείων και των Τμημάτων Ένταξης με τη χρήση υπάρχοντος προσβάσιμου εκπαιδευτικού υλικού σε ψηφιακή μορφή, ώστε η εκπαίδευση να ανταποκρίνεται στις ανάγκες όλων των μαθητών χωρίς διακρίσεις. Στο πλαίσιο του Υποέργου 2 οργανώθηκε και υλοποιήθηκε η δράση που αφορά στην επιμόρφωση πολλαπλάσιαστών (Σύμβουλοι Ειδικής και Γενικής Αγωγής διαφόρων ειδικοτήτων) και εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής, στην ανάπτυξη οδηγού διαφοροποίησης προγραμμάτων σπουδών.

Επίσης, αναπτύχθηκε ο Οδηγός Διαφοροποίησης Προγραμμάτων Σπουδών Ειδικής Αγωγής (ένας για κάθε αναπηρία) από τους ειδικούς επιστήμονες της Ομάδας Ανάπτυξης Οδηγού Διαφοροποίησης Προγραμμάτων Σπουδών Ειδικής Αγωγής.

2.3.2. Δράσεις για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση

Επιπλέον, το Γραφείο Ευρωπαϊκής και Διεθνούς Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Γ.Ε.Δ.Ε.Π.) του Ι.Ε.Π. υλοποίησε κατά το 2014 τις παρακάτω δράσεις που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή/και των δικαιωμάτων του παιδιού:

α. Προσαρμογή σχολικών εγχειριδίων για αμβλύωπες μαθητές

- Στο πλαίσιο υλοποίησης της σύμβασης του

Ο.Η.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία που κυρώθηκε από την Ελλάδα (Ν.4074/2012) συνεχίστηκε η μετατροπή των σχολικών εγχειριδίων λυκείου για αμβλύωπες μαθητές από μέλη της ομάδας έργου (χωρίς επιπρόσθετη αμοιβή) που συγκροτήθηκε από το ΙΕΠ με πρωτοβουλία του Προϊσταμένου του Γ.Ε.Δ.Ε.Π. με την αρ. πρωτ. 163365/Γ2/27-12-2012 Υπουργική Απόφαση. Την ευθύνη για τον συντονισμό και την υλοποίηση του έργου προσαρμογής ανέλαβε το Γ.Ε.Δ.Ε.Π.. Παραδόθηκαν για εκτύπωση 345 διακριτοί τίτλοι βιβλίων για το σχολικό έτος 2014-2015.

- Για τον ίδιο σκοπό με πρωτοβουλία του Προϊσταμένου του ΓΕΔΕΠ συγκροτήθηκε ομάδα μεταπτυχιακών φοιτητών-εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του ΕΚΠΑ για την κάλυψη των αναγκών των αμβλύωπων μαθητών, με την υπ. αριθ. 69/25-11-2014 απόφαση του Δ.Σ. του ΙΕΠ. Η ομάδα έργου ανέλαβε την προσαρμογή 41 σχολικών εγχειριδίων δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου (160 διακριτοί τόμοι) βιβλίων για αμβλύωπες μαθητές, καλύπτοντας έτσι το μεγαλύτερο μέρος των αναγκών για παροχή προσαρμοσμένων βιβλίων στις ανάγκες των μαθητών με μειωμένη όραση

β. Επιμόρφωση μεταπτυχιακών φοιτητών –εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής για την προσαρμογή βιβλίων για αμβλύωπες μαθητές

Για την προσαρμογή σχολικών βιβλίων για μαθητές με μειωμένη όραση από την προαναφερόμενη ομάδα έργου υλοποιήθηκε επιμορφωτική δράση 150 ωρών (δια ζώσης και εξ αποστάσεως).

γ. Διενέργεια προκήρυξης πρόχειρου μειοδοτικού διαγωνισμού

Για τη δημιουργία, αναπαραγωγή έντυπου και ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού για την υποστήριξη μαθητών με περιβλήματα όρασης. Συγκεκριμένα, αναμένεται να τροποποιηθούν 14 σχολικά βιβλία και να εκτυπωθούν σε αριθμό αντιτύπων ίσο με τον αριθμό των αμβλύωπων μαθητών. (ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ)

δ. Συνεργασία με το ευρωπαϊκό δίκτυο για την ηγεσία στην εκπαίδευση – European Policy Network on School Leadership (EPNoSL)

Μέρος των δράσεων του εν λόγω δικτύου στοχεύουν στην προώθηση της ισότητας και της μάθησης για όλους. Στο πλαίσιο συνεργασίας με το ευρωπαϊκό δίκτυο για την ηγεσία στην εκπαίδευση- EPNoSL-, το ΙΕΠ ως μέλος του δικτύου, μέσω του Γ.Ε.Δ.Ε.Π., υπέβαλε πρόταση καλών πρακτικών για την ηγεσία στην εκπαίδευση με τίτλο: «Case study from Greece – The establishment of the «Committees for Educational Diagnostic Assessment and Support» (CEDAS)» προκειμένου να συμπεριληφθεί στο School Leadership Policy Practices for Equity and Learning, EPNoSL Case Studies. Οι προτεινόμενη καλή πρακτική στοχεύει στην προώθηση των ίσων δικαιωμάτων στην εκπαίδευση και στην υποστήριξη των ατόμων με αναπηρίες ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, στην βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης στις συγκεκριμένες δομές και την προώθηση ενός νέου μοντέλου ηγεσίας που το άτομο-μαθητής και το άτομο εκπαιδευτικός θα λαμβάνεται υπόψη ως σημαντικός άλλος και θα συνοικοδομεί.

ε. Συμμετοχή στην εναρκτήρια συνάντηση του project «Raising the Achievement of All Learners in Inclusive Education που οργανώθηκε από την European Agency on Special Needs and Inclusive Education, στο πλαίσιο Greek Presidency of the EU, στις 18 Ιουνίου 2014 στην Αθήνα.

Το workshop υλοποιήθηκε σε συνεργασία με το EPNoSL και είχε θέμα: «Inclusive Leadership: Challenges and Perspectives from the European Policy Network on School Leadership».

3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Το «Κοινωνικό Σχολείο» υλοποιείται από το Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού και άλλους εμπλεκόμενους φορείς (όπως ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ, Σ.Ε.ΓΑ.Σ., ΕΣΔΥ, Ο.Κ.Α.Ν.Α.), και δρα παράλληλα με τα μα-

θήματα μέσα από την υλοποίηση προγραμμάτων που στοχεύουν στη σωστή πληροφόρηση, την παροχή γνώσεων στους μαθητές και την ανάπτυξη των απαραίτητων δεξιοτήτων που θα συμβάλουν στην διαμόρφωση ολοκληρωμένων προσωπικότητων. Το Πρόγραμμα «Κοινωνικό Σχολείο», μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει τους θεματικούς άξονες: Διαδίκτυο, Αντιμετώπιση και Πρόληψη του Χουλιγκανισμού, Ρατσισμός και Ανθρώπινα Δικαιώματα, Ναρκωτικά και Σχολικός Εκφοβισμός. Ειδικότερα, στον άξονα του Ρατσισμού και των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων δίνεται έμφαση στην ευαισθητοποίηση του μαθητικού πληθυσμού, ώστε να καταπολεμηθούν οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα και να προαχθεί η ισότιμη συμμετοχή των ΑμεΑ στην κοινωνική ζωή.

4. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

4.1. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, όπως αυτές προσδιορίζονται από το Ν 3966/2011, υλοποιεί μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» μια σειρά δράσεων για την αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης και ειδικότερα για την επίτευξη στόχων που αφορούν, μεταξύ άλλων:

- την αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης για όλους τους μαθητές με την διαμόρφωση νέων προγραμμάτων σπουδών για την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση,

- την ενίσχυση της πρόσβασης και της συμμετοχής όλων στο εκπαιδευτικό σύστημα και την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής με έμφαση στα άτομα με αναπηρία και τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες,

- την επιτάχυνση του ρυθμού ένταξης των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών στην εκπαίδευση,

- την ενίσχυση και βελτίωση της ποιότητας της επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού όλων των βαθμίδων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με έμφαση στην καινοτομία και τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών,

- την αποτίμηση της προόδου στην εκπαίδευση, μέσω της εφαρμογής συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας-αξιολόγησης των συντελεστών του εκπαιδευτικού συστήματος.

Ειδικότερα, το Ι.Ε.Π., κατά το έτος 2014, υλοποίησε, μεταξύ άλλων, τις ακόλουθες δράσεις/προγράμματα που διέπονται από τις αρχές διασφάλισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου:

4.1.1. Στο πλαίσιο της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών», ολοκληρώθηκε το 2014 η εκπόνηση νέων Προγραμμάτων Σπουδών και Οδηγών για τον Εκπαιδευτικό για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση και το Γενικό Λύκειο (Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο), των οποίων επίκειται η γενικευμένη εφαρμογή στα σχολεία της χώρας. Παράλληλα, βρίσκεται σε εξέλιξη η εκπόνηση νέων Προγραμμάτων Σπουδών για τα Καλλιτεχνικά και Μουσικά Γυμνάσια και Λύκεια, τα οποία προβλέπεται να ολοκληρωθούν εντός του α' εξαμήνου του 2015.

Τα νέα Προγράμματα Σπουδών δεν περιορίζονται απλά σε αναφορές σχετικές με την ευαισθητοποίηση των παιδιών σε θέματα διαφορετικότητας, ισότητας και ανθρώπινων δικαιωμάτων, αλλά έχουν στο επίκεντρό τους την διαφοροποιημένη παιδαγωγική με στόχο τον σεβασμό και την αποδοχή κάθε είδους ετερότητας, ενώ οι άξονες που αφορούν στα δικαιώματα του παιδιού, τον σεβασμό της πολιτισμικής ετερότητας, τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων που εμπίπτουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες ενσωματώνονται οργανικά και προωθούνται σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και σε όλες τις σχολικές βαθμίδες.

Ειδικότερα, οι αξίες της αποδοχής και του σεβασμού της ετερότητας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων, ως θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες, σε όλες τις τάξεις:

- διαχέονται στα Προγράμματα Σπουδών των διαφόρων μαθημάτων, όπως της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας, των Ξένων Γλωσσών, της Ιστορίας και των Θρησκευτικών,

- εξειδικεύονται μέσω διαθεματικών δραστηριοτήτων και σχεδίων εργασίας με διαφορετικά θέματα και περιεχόμενο που προτείνονται προς υλοποίηση στο πλαίσιο των διαφόρων μαθημάτων,

- διδάσκονται στο πλαίσιο ενιαίων ανεξάρτητων «διαθεματικών» αντικειμένων όπως η

«Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή» και τα «Στοιχεία Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών», η «Μελέτη του Περιβάλλοντος, το «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη», η «Σχολική και Κοινωνική Ζωή», κ.λπ.

Ενδεικτικά αναφέρουμε το Πρόγραμμα Σπουδών της «Σχολικής και Κοινωνικής Ζωής» (ΣΚΖ) το οποίο στοχεύει στην απόκτηση από τους μαθητές δεξιοτήτων και λειτουργικών μοντέλων συμπεριφοράς αναγκαίων στην καθημερινότητα των παιδιών στην ομάδα, αλλά και ενός πλήρους φάσματος ικανοτήτων για τη ζωή. Επιπροσθέτως προς τον προσανατολισμό της ΣΚΖ και προς τον «εαυτό» με στόχο την αυτογνωσία, την απόκτηση αυτοεκτίμησης και την αξιοποίηση των ατομικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων για δημιουργία σχέσεων φιλίας, συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης, για διαχείριση συγκρούσεων και προσαρμογή στις αλλαγές, το επιστημονικό αυτό πεδίο προσανατολίζεται και στην ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών, που είναι σημαντικές για τη συνύπαρξή τους μέσα σε ομάδες. Στο πλαίσιο του επιστημονικού πεδίου της ΣΚΖ και ενόψει των σύγχρονων προκλήσεων του 21^{ου} αιώνα, ενισχύεται η αίσθηση ενός σχολείου με θετικό ψυχολογικό κλίμα και ατμόσφαιρα όπου προάγεται η συνεργασία, η ομαδικότητα, η αλληλεγγύη, η κατανόηση και ο σεβασμός στις απόψεις των άλλων, η αποδοχή της διαφορετικότητας σε όλες τις εκφάνσεις της, η διευκόλυνση της ένταξης των απομονωμένων παιδιών, και όπου το σχολείο γίνεται αντιληπτό και βιώνεται ως κοινότητα για την όποια όλοι νοιάζονται και μοιράζονται την ευθύνη.

Ομοίως, στο γνωστικό αντικείμενο «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη» επιδιώκεται η σταδιακή διαμόρφωση μιας νέας περιβαλλοντικής κουλτούρας με την οικοδόμηση γνώσεων και την καλλιέργεια ικανοτήτων, αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που υποστηρίζουν την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων υπέρ μιας αειφόρου κοινωνίας με γνώμονα την ευημερία του ατόμου. Λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω αναγκαιότητα, το νέο Πρόγραμμα Σπουδών οργανώνεται με βάση τον περιβαλλοντικό εγγραμματισμό σε άμεση σχέση με τους άλλους εγγραμματισμούς, όπως τον κοινωνικό, επιστημονικό, οικονομικό, τεχνολογικό κ.ά. Προς

την κατεύθυνση αυτή λειτουργεί ενισχυτικά ο εμποτισμός του συνόλου των Προγράμματος Σπουδών με έννοιες και φαινόμενα, αρχές και αξίες που αφορούν σε ζητήματα και προβλήματα του περιβάλλοντος, με τη σύμπραξη του πολυεπιστημονικού και διεπιστημονικού μοντέλου.

Αντίστοιχα, το νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το γνωστικό αντικείμενο «Στοιχεία Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών», εμπεριέχει κατ' εξοχήν κοινωνικές και πολιτικές αξίες, με τις οποίες επιδιώκει να κοινωνικοποιήσει και να πολιτικοποιήσει τους μαθητές και να διαμορφώσει έναν αυριανό πολίτη με πολιτική συνείδηση και κριτική σκέψη που συμμετέχει ενεργά στο τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό γίγνεσθαι.

Επίσης, στο πλαίσιο της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» ολοκληρώθηκε κατά το έτος 2014 η συγγραφή, αξιολόγηση και επιλογή πέντε (5) νέων σχολικών βιβλίων του Γενικού Λυκείου μέσω της υπ' αρ.πρωτ. 3934/17-04-2014 Προκήρυξης Ανοικτού Τακτικού Διαγωνισμού, μεταξύ των οποίων η «Πολιτική Παιδεία» για την Α' τάξη ΓΕΛ και Β' τάξη ΕΠΑΛ, η «Πολιτική Παιδεία» για την Β' τάξη ΓΕΛ, καθώς και οι «Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών» για τη Β' τάξη ΓΕΛ. Στα ανωτέρω εγχειρίδια εμπεριέχονται θέματα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, τον ρατσισμό, το φαινόμενο της διαφάνειας και διαφθοράς, τη μετανάστευση, την ισότητα των δύο φύλων, κ.λπ.

Στο παραπάνω πλαίσιο, ο μαθητής της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θα έχει την ευκαιρία να πληροφορηθεί, να συζητήσει, να προβληματιστεί και να εμπλακεί σε δραστηριότητες που άπτονται των θεμελιωδών δικαιωμάτων, να ενημερωθεί για την ιστορία και την πολιτισμική παράδοση όχι μόνον της δικής του αλλά και των άλλων εθνικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών ομάδων και να μάθει να «επικοινωνεί» με το κοινωνικό του περιβάλλον.

4.1.2. Στο πλαίσιο της Πράξης με τίτλο «Ανάπτυξη Συγκεκριμένων Παραδειγμάτων Εκπαιδευτικών Σεναρίων και Μαθησιακών Δραστηριοτήτων ανά Γνωστικό Αντικείμενο Διαφορετικών Κατηγοριών», που υλοποιείται από το Ι.Ε.Π. και την Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Εκπαιδευτικών Δρά-

σεων (Ε.Υ.Ε. Ε.Δ.) του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. (Υποέργο 1: «Ανάπτυξη Μεθοδολογίας και Δειγματικών Σεναρίων για τα Γνωστικά Αντικείμενα της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης» και Υποέργο 2: «Ψηφιακό Σύστημα – Ηλεκτρονική Πλατφόρμα Υποβολής, Αξιολόγησης, Διαχείρισης και Αξιοποίησης Ψηφιακών Σεναρίων, καθώς και Καθοδήγησης και Υποστήριξης των Εκπαιδευτικών»), επιδιώκεται η επιτάχυνση του ρυθμού ένταξης των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς και η δημιουργία θετικών συνθηκών και δυνατοτήτων για ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογιών από όλους όσους μετέχουν στο εκπαιδευτικό σύστημα και στα προγράμματα διαβίου εκπαίδευσης.

Τελικός στόχος όλης της Πράξης είναι η εκπόνηση ψηφιακών σεναρίων από τους εκπαιδευτικούς της ευρύτερης σχολικής κοινότητας μετά από πρόσκληση της Ε.Υ.Ε. Ε.Δ., σεναρίων τα οποία θα βασιστούν στα δειγματικά ψηφιακά σενάρια που θα εκπονηθούν στο πλαίσιο του Υποέργου 1. Το Ι.Ε.Π. έχει αναλάβει μέσω των Υποέργων 1 και 2 την ανάπτυξη της μεθοδολογίας και δειγματικών ψηφιακών σεναρίων για τα γνωστικά αντικείμενα της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, καθώς και τη δημιουργία σχετικής Ψηφιακής Πλατφόρμας, όπου θα αναρτηθούν τα δειγματικά σενάρια αλλά και τα σενάρια των εκπαιδευτικών της ευρύτερης κοινότητας. Το έργο προβλέπεται να ολοκληρωθεί το Δεκέμβριο του 2015.

4.1.3. Η Πράξη «Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών για την Αξιοποίηση και Εφαρμογή των ΤΠΕ στη Διδακτική Πράξη» περιλαμβάνει δράσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην αξιοποίηση και εφαρμογή των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας στη διδακτική πράξη. Το έργο προβλέπεται να ολοκληρωθεί το Δεκέμβριο του 2015.

Κατά το έτος 2014 πραγματοποιήθηκαν οι κάτωθι δράσεις:

- Υλοποίηση της 5^{ης} Περιόδου Επιμόρφωσης Β' Επιπέδου με βάση το παραδοσιακό μοντέλο μάθησης (Φεβρουάριος 2014 - Οκτώβριος 2014). Υλοποιήθηκαν 447 Προγράμματα και επι-

μορφώθηκαν 5.134 εκπαιδευτικοί, εκ των οποίων 3.488 γυναίκες.

- Υλοποίηση της 1^{ης} Περιόδου Επιμόρφωσης Β' Επιπέδου με βάση το μεικτό μοντέλο μάθησης (πilotική εφαρμογή: Σεπτέμβριος 2013 - Μάρτιος 2014 και Μάρτιος 2014 - Νοέμβριος 2014). Υλοποιήθηκαν 57 Προγράμματα και επιμορφώθηκαν 666 εκπαιδευτικοί, εκ των οποίων 407 γυναίκες.

- Έναρξη υλοποίησης της 6ης Περιόδου Επιμόρφωσης Β' Επιπέδου με βάση το παραδοσιακό μοντέλο μάθησης (Δεκέμβριος 2014 - Ιούνιος 2015). Βρίσκονται σε εξέλιξη 144 Προγράμματα επιμόρφωσης στα οποία συμμετέχουν 1.693 εκπαιδευτικοί, εκ των οποίων 1.205 γυναίκες.

- Υλοποίηση της 4ης Περιόδου Πιστοποίησης δεξιοτήτων Β' Επιπέδου (Ιούνιος - Ιούλιος 2014). Υλοποιήθηκαν 338 Προγράμματα στα οποία συμμετείχαν 4.648 επιμορφούμενοι. Εκκρεμεί η βαθμολόγηση του μη αυτοματοποιημένου μέρους των εξετάσεων και η έκδοση των αποτελεσμάτων επιτυχόντων.

Τα σενάρια διδασκαλίας τα οποία εκπονούν οι επιμορφούμενοι εκπαιδευτικοί στο πλαίσιο της ανωτέρω Πράξης αφορούν, μεταξύ άλλων, διδακτικές ενότητες που προσφέρονται για την επεξεργασία της θεματικής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο Αποθετήριο ifigeneia.cti.gr, όπου οι πιστοποιημένοι επιμορφωμένοι εκπαιδευτικοί στις ΤΠΕ β' επιπέδου καταθέτουν τις εργασίες τους, έχουν ήδη αναρτηθεί σχετικά σενάρια, όπως αυτά για την Γ' Γυμνασίου με θέμα: «Ενεργοί πολίτες για την υπεράσπιση οικουμενικών αξιών», «Είμαστε όλοι ίδιοι-Είμαστε διαφορετικοί» και «Ρατσισμός: Ανατρέποντας τα στερεότυπα».

4.2. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Σύμφωνα με τις παρ. 1-2 του άρθρου 72 του Νόμου 4310/2014 (Α' 258) το Επαγγελματικό Λύκειο προσφέρει δύο κύκλους σπουδών ως εξής: α) το Δευτεροβάθμιο κύκλο Σπουδών, ο οποίος ανήκει στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα, και β) την «Τάξη Μαθητείας», η οποία αποτελεί «Μεταδευτεροβάθμιο κύκλο σπουδών» και δεν εντάσσεται στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα. Στην «Τάξη

Μαθητείας», η οποία είναι προαιρετική, εγγράφονται οι κάτοχοι απολυτηρίου και πτυχίου του δευτεροβάθμιου κύκλου σπουδών του ΕΠΑ.Λ. Η «Τάξη Μαθητείας», που εφαρμόζει το δυϊκό σύστημα εκπαίδευσης (μαθητείας) του Ο.Α.Ε.Δ., έχει διάρκεια ένα (1) έτος και περιλαμβάνει μαθητεία με εκπαίδευση στον χώρο εργασίας, Μάθημα Ειδικότητας και Προπαρασκευαστικά Μαθήματα Πιστοποίησης στη σχολική μονάδα, αντίστοιχα.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το αρ. 9 του Ν.4186/2013 (Α'193) και την με αρ. πρωτ. 100634/Γ2/30-06-2014 (Β'1915) Υ.Α. στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Α' τάξης Ημερήσιων και Β' τάξης Εσπερινών ΕΠΑ.Λ., αντίστοιχα, περιλαμβάνεται το μάθημα Πολιτική Παιδεία με διδακτέα αντικείμενα Οικονομία, Πολιτικοί Θεσμοί, Αρχές Δικαίου και Κοινωνιολογία.

Επίσης, από το σχολικό έτος 2013-2014, με την καθιέρωση ζώνης «Βιωματικών Δράσεων-Συνθετικών Δημιουργικών Εργασιών» στο Γυμνάσιο δίνεται έμφαση στον σχεδιασμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων και σχεδίων εργασίας σε σύνδεση με καταστάσεις της καθημερινής ζωής, του σχολείου, του περιβάλλοντος και των τοπικών κοινωνιών, με σκοπό οι μαθητές να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες που θα χρειαστούν ως μελλοντικοί πολίτες. Ακολουθώντας, με τη με αρ. πρ. 141288/Γ2/08-09-2014 Εγκύκλιο δίδονται οδηγίες για την υλοποίηση των Βιωματικών Δράσεων, όπου, μεταξύ άλλων, διευκρινίζεται ότι στο πλαίσιο των εν λόγω δράσεων υλοποιούνται θέματα των διδακτικών αντικειμένων «Σχολική και Κοινωνική Ζωή (ΣΚΖ), «Πολιτισμός και Δραστηριότητες Τέχνης» και «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη».

Αντιστοίχως, στο πλαίσιο των Ερευνητικών Εργασιών που έχουν καθιερωθεί ως διακριτή ενότητα του Προγράμματος Σπουδών του Γενικού Λυκείου, οι μαθητές συνεργάζονται κατά ομάδες για τη μελέτη θεμάτων και την εκπόνηση κοινών εργασιών με επιστημονικό υπόβαθρο, δημιουργούν διαύλους επικοινωνίας του σχολείου με την τοπική κοινωνία, τα προβλήματά της και τους φορείς της, εξετάζουν τα θέματα σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο ώστε να μάθουν να ενεργούν υπεύθυνα ως πολίτες της χώρας τους και του κόσμου. Σύμφωνα με τη με αρ. πρ. 141285/Γ2/08-09-2014 εγκύκλιο τα θέματα των

Ερευνητικών Εργασιών αναφέρονται σε κάποιον από τους κύκλους «Ανθρωπιστικές και Κοινωνικές Επιστήμες», «Τέχνη και Πολιτισμός», «Τεχνολογία και Ανάπτυξη» και «Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη».

Ακόμη, σύμφωνα με τη με αρ. πρ. 167127/Γ7/15-10-2014 Εγκύκλιο, υλοποιούνται σε σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων, τα οποία διαχωρίζονται σε Προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας (ΑΣ), Αγωγής Υγείας (ΑΥ), Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ) και Πολιτιστικών Θεμάτων (ΠΘ). Ειδικότερα, στο πλαίσιο των Πολιτιστικών Θεμάτων, κατά το σχολικό έτος 2013-2014 πραγματοποιήθηκαν 129 Προγράμματα που άπτονται της θεματικής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

5. ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

5.1. ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

5.1.1. ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΟΥΝ ΕΝΙΑΙΟ ΑΝΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Με την Φ.3/609/6745/Γ1/28-5-2010 (ΦΕΚ 804/9-6-2010, τ.Β') το σχολικό έτος 2010-2011 ξεκίνησε η εφαρμογή του Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος σε 800 Δημοτικά Σχολεία της χώρας, με απώτερο στόχο την βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης μέσα από την ανάδειξη, πρωτίστως, του δημοκρατικού χαρακτήρα της καθημερινής εκπαιδευτικής ενέργειας και πράξης, με σκοπό την άμβλυση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων προς την κατεύθυνση των ίσων ευκαιριών, την ενίσχυση και την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή.

Συνολικά, για τη σχολική χρονιά 2013-2014 λειτούργησαν σε όλη τη χώρα 1347 Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία που εφαρμόζουν το Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ), στα οποία φοιτά περίπου το 55 % του μαθητικού πληθυσμού Δημοτικής Εκπαίδευσης της χώρας. Στόχος είναι το Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ), με τα νέα προγράμματα σπουδών, να επε-

καθεί σε όλα τα Δημοτικά Σχολεία επαναπροσδιορίζοντας το εκπαιδευτικό μοντέλο της χώρας.

5.1.2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2014-2015

Στο πλαίσιο του Προγραμματισμού του έργου κάθε σχολικής μονάδας το ΥΠΟΠΑΙΘ έχει αποστείλει σε όλες τις σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας τη με αρ.πρωτ. Φ. 12/390/92065/Γ1/13-06-2014 εγκύκλιο, με θέμα: «Ενέργειες Προγραμματισμού του εκπαιδευτικού έργου σχολικού έτους 2014-2015». Ειδικότερα, σύμφωνα με την εγκύκλιο, και λαμβάνοντας υπόψη την πολυπολιτισμική διάσταση του σχολείου, και με στόχο την διασφάλιση της ισότητας πρόσβασης ευκαιριών στην εκπαίδευση, αλλά και την υποστήριξη της σχολικής φοίτησης μαθητών που χωρίς να έχουν την απαιτούμενη γνώση της ελληνικής γλώσσας εντάσσονται στις εκπαιδευτικές δομές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τα στελέχη εκπαίδευσης προβαίνουν έγκαιρα στις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να εφαρμόσουν, όπου κρίνονται αναγκαία, τα προβλεπόμενα αντισταθμιστικά – υποστηρικτικά προγράμματα/ δράσεις για αλλοδαπούς, παλιννοστούντες και Ρομά μαθητές. Ειδικότερα οι δράσεις αυτές αφορούν σε ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής Ζ.Ε.Π. και Ενισχυτικών Φροντιστηριακών Τμημάτων Ζ.Ε.Π..

5.1.3. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ για το σχολικό έτος 2014-15

Με την με αρ.πρωτ. Φ.3/528/137969/Γ1/02.09.2014 «Λειτουργία σχολικών μονάδων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για το σχολικό έτος 2014-2015. Ενημέρωση και οδηγίες» δίνονται οι βασικές οδηγίες προς όλα τα στελέχη της εκπαίδευσης και προς τις σχολικές μονάδες για την υλοποίηση δράσεων που στοχεύουν στην ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση όλων των μαθητών, στην καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και της σχολικής διαρροής. Η εγκύκλιος αυτή εκδίδε-

ται εκ νέου κάθε χρόνο κατά την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς.

5.2. ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 1 του Ν 4186/2013 (ΦΕΚ193 Α'), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, «Το Γενικό Λύκειο (Ημερήσιο και Εσπερινό) αποτελεί εκπαιδευτική μονάδα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παροχής γενικής παιδείας και βαθμιαίας εμβάθυνσης και εξειδίκευσης στα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα» και στους σκοπούς του περιλαμβάνεται: "...» «δ) Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της διαφορετικότητας και της πολιτισμικής ετερότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας».

Ακολούθως, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 7 του αρ. 45 του ανωτέρω Νόμου «Στα Εσπερινά Σχολεία δύνανται να εγγράφονται ενήλικες, χωρίς βεβαίωση εργασίας ή ανεργίας, καθώς και ανήλικοι οι οποίοι απασχολούνται σε οικογενειακή επιχείρηση με υπεύθυνη δήλωση των γονέων ή κηδεμόνων τους». Ακόμη, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 4 του αρ. 5 του εν λόγω Νόμου, στα Εσπερινά Επαγγελματικά Λύκεια εγγράφονται είτε εργαζόμενοι είτε άνεργοι μαθητές με κάρτα ανεργίας του Ο.Α.Ε.Δ., είτε άλλες κατηγορίες μαθητών οι οποίοι αδυνατούν να φοιτήσουν στο Ημερήσιο Επαγγελματικό Λύκειο. Ελάχιστο όριο ηλικίας για την εγγραφή στα Εσπερινά Επαγγελματικά Λύκεια είναι τα δεκαπέντε (15) έτη (παρ.2 του άρθρου 59 του Ν.4310/2014 ΦΕΚ 258Α').

Επίσης, η φοίτηση των μαθητών των Εσπερινών Γυμνασίων μπορεί να χαρακτηριστεί επαρκής με προσαύξηση του αριθμού των αδικαιολόγητων απουσιών τους κατά (30) τριάντα (Π.Δ. 39/2014), αναγνωρίζοντας τις δυσκολίες που οι μαθητές αντιμετωπίζουν λόγω της εργασίας τους.

6. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

6.1. ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΥΠΑΙΘ - ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Το Παρατηρητήριο για την Πρόληψη της Σχολικής βίας και του Εκφοβισμού, το οποίο λειτουρ-

γεί στο ΥΠΟΠΑΙΘ, για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του υποστηρίζεται από τη Συντονιστική Επιτροπή (Σ.Ε.), η οποία ορίστηκε με την με αριθμ.πρωτ.: 15885/Γ1/05-02-2013 Υπουργική Απόφαση. Ο ρόλος της Συντονιστικής Επιτροπής του Παρατηρητηρίου είναι επιστημονικός, υποστηρικτικός & συμβουλευτικός.

Με τη με αρ. πρωτ.: 195530/Γ1/19.12.2013 εγκύκλιο του Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων καθορίζεται το πλαίσιο λειτουργίας του Παρατηρητηρίου. Το Παρατηρητήριο έχει ως αποστολή τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, την ταυτοποίηση, τη μελέτη και τη διαχείριση προς διαχείριση σε πιστοποιημένους φορείς περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού.

Ειδικότερα, μέσα από τη λειτουργία του Παρατηρητηρίου επιδιώκεται:

α. Ο σχεδιασμός, η υποστήριξη και η εποπτεία των δράσεων που υλοποιούνται στην εκπαιδευτική κοινότητα και σε πανελλήνιο επίπεδο για:

- την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας (μαθητές, εκπαιδευτικοί, γονείς) και της τοπικής κοινωνίας

- την ενεργοποίηση του διαλόγου σε σχολικούς οργανισμούς σχετικά με την κατανόηση του φαινομένου και τις δυνατότητες ανάπτυξης συλλογικής δράσης για την καταπολέμησή του

- την ενδυνάμωση της σχολικής κοινότητας σε θέματα προάσπισης των δικαιωμάτων των παιδιών (ασφάλεια και προστασία)

- την πρόληψη, την κοινωνική ενδυνάμωση και ψυχική ανθεκτικότητα σε ενδοσχολικό και τοπικό επίπεδο.

β. Ο σχεδιασμός εξειδικευμένης και συνεχιζόμενης επιμόρφωσης και ενδυνάμωσης των εκπαιδευτικών, ώστε να αναλαμβάνουν ενεργότερο ρόλο σε ζητήματα που αφορούν στην προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών και στην καταπολέμηση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.

γ. Η παροχή οδηγιών και κατευθύνσεων προς τη σχολική κοινότητα σχετικά με την αναγνώριση ζητημάτων σχολικής βίας και εκφοβισμού και τα πρώτα βήματα διαχείρισης του περιστατικού.

δ. Η ανάπτυξη δικτύων υποστήριξης καθώς και η εποπτεία της δραστηριότητας Φορέων και Οργανισμών οι οποίοι συνδέονται με πρωτόκολλα συνεργασίας με το ΥΠΟΠΑΙΘ και δραστηριοποιούνται

για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, καθώς και για την πρόληψη και αντιμετώπιση ζητημάτων σχολικής βίας και εκφοβισμού.

ε. Η εκπόνηση μελετών για τη σχολική βία και τον εκφοβισμό και την πρόληψη αυτών.

Σύμφωνα με την ανωτέρω εγκύκλιο, το Παρατηρητήριο, για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του υποστηρίζεται τόσο από τη Συντονιστική Επιτροπή όσο και από την Κεντρική Επιστημονική Επιτροπή, και οι δράσεις του υλοποιούνται με ευθύνη των Περιφερειακών Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας. Ως εκ τούτου, σε κάθε Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης ορίζονται συντονιστές δράσεων πρόληψης με συγκεκριμένες αρμοδιότητες και σε κάθε Διεύθυνση Εκπαίδευσης ένας υπεύθυνος για θέματα σχολικής βίας και εκφοβισμού.

Οι Διευθυντές/ Προϊστάμενοι των σχολικών μονάδων, οι Σύλλογοι Διδασκόντων και οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να διαπαιδαγωγήσουν τους μαθητές ώστε να προστατεύουν αποτελεσματικά τον εαυτό τους από τις βίαιες συμπεριφορές των άλλων, συνεργάζονται και με τους Συντονιστές Δράσεων στην αναζήτηση της ειρηνικής επίλυσης διαφορών και στην αποτροπή βίαιων συμπεριφορών που λαμβάνουν χώρα σε ποικίλα περιβάλλοντα της ζωής τους.

6.2. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΔΙΚΤΥΟΥ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ, ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ, ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ, ΓΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΤΗ 2013-2014 ΚΑΙ 2014-2015

Παράλληλα, το ΥΠΟΠΑΙΘ υλοποιεί τις Πράξεις «Ανάπτυξη και λειτουργία δικτύου ενημέρωσης, επιμόρφωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης των φαινομένων σχολικής βίας και εκφοβισμού, για τα σχολικά έτη 2013-2014 και 2014-2015» (<http://stop-bullying.sch.gr/thesmiko-plaisio>). Οι πράξεις είναι ενταγμένες στους Άξονες Προτεραιότητας 1, 2 και 3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», ΕΣΠΑ 2007-2013, και στο γενικότερο πλαίσιο των πρωτοβουλιών του Υπουργείου για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.

Σε αυτό το πλαίσιο και βάσει των όσων ορίζει η σχετική εγκύκλιος (αρ.πρωτ. 4077/28-04-2014), οι εν ανωτέρω Πράξεις έχουν ως στόχο να συμβάλλουν στην πρόληψη της Σχολικής Βίας μέσω: α) της προώθησης εξειδικευμένων δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης και β) επιμόρφωσης στελεχών εκπαίδευσης και εκπαιδευτικών. Ειδικότερα, οι εν λόγω δράσεις που υλοποιούνται σε πανελλαδικό επίπεδο, με την ενεργό συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων (εκπαιδευτικών, μαθητών, γονέων και λοιπών θεσμικών, κοινωνικών, τοπικών φορέων και οργανισμών), αποσκοπούν:

Α) στην δημιουργία μόνιμης δομής πρόληψης και αντιμετώπισης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού (ΣΒΕ) σε πανελλαδικό επίπεδο

Β) στην επιμόρφωση των στελεχών εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών οι οποίο αποτελούν τη βάση για τη δημιουργία και τη βιωσιμότητα της δομής πρόληψης και αντιμετώπισης της ΣΒΕ

Γ) στην καταγραφή, πρόληψη, έγκαιρη διάγνωση και αντιμετώπιση σε πρώιμο στάδιο των φαινομένων της ΣΒΕ, και

Δ) στην ευαισθητοποίηση και ενεργό συμμετοχή της εκπαιδευτικής κοινότητας, της οικογένειας και της ευρύτερης τοπικής κοινότητας.

Για την υλοποίηση των εν λόγω δράσεων έχουν ήδη, μεταξύ άλλων, συγκροτηθεί οι κάτωθι ομάδες-επιτροπές:

-Κεντρική Επιστημονική Επιτροπή (ΚΕΕ) η οποία έχει ως έργο την επιστημονική υποστήριξη των φορέων πρότασης, λειτουργίας και υλοποίησης της Πράξης και την υλοποίηση πρόδρομων δράσεων ευαισθητοποίησης

-Επιτροπές Συντονιστών Δράσεων Πρόληψης, μία για κάθε Περιφερειακή Διεύθυνση ΠΕ και ΔΕ, οι οποίες εκτός των άλλων έχουν ως έργο την προώθηση στις σχολικές μονάδες των δύο βαθμίδων εκπαίδευσης προγραμμάτων πρόληψης ενάντια στη σχολική βία, την αξιοποίηση των συνεργασιών που μπορούν να αναπτυχθούν με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και της προώθηση προς την εκπαιδευτική κοινότητα και τις σχολικές μονάδες σχετικού εκπαιδευτικού-υποστηρικτικού υλικού που παράγεται μέσω της Πράξης

-Περιφερειακές Ομάδες Δράσεων Πρόληψης, οι οποίες ορίζονται σε επίπεδο Περιφερειακής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης, με στόχο, μεταξύ άλλων,

να υποστηρίξουν τον σχεδιασμό των δράσεων πρόληψης και την εποπτεία των Ομάδων Δράσεων Πρόληψης, και

-Ομάδες Δράσεων Πρόληψης, η οποίες έχουν συσταθεί σε κάθε σχολική μονάδα Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης, αποτελείται από 2 μόνιμους εκπαιδευτικούς και έχει την ευθύνη εφαρμογής των προβλεπόμενων δράσεων στο επίπεδο της σχολικής μονάδας καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης της Πράξης.

Υπογραμμίζεται ότι στο πλαίσιο των εν λόγω Πράξεων και συγκεκριμένα στο πλαίσιο της Δράσης 3: «Ενημέρωση –επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη διάγνωση, πρόληψη και αντιμετώπιση των φαινομένων της σχολικής βίας» προβλέπεται η επιμόρφωση των Επιτροπών Συντονιστών Δράσεων Πρόληψης, των Περιφερειακών Ομάδων Δράσεων Πρόληψης και των Ομάδων Δράσεων Πρόληψης. Το πρόγραμμα επιμόρφωσης, το οποίο υλοποιείται από το ΙΤΥΕ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ, μέσω ειδικής πλατφόρμας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, απευθύνεται, όπως αναφέρεται στη σχετική εγκύκλιο (αρ. πρωτ. 9103/03-10-2014), σε 420 στελέχη εκπαίδευσης και κατά μέγιστο σε 16.500 εκπαιδευτικούς. Η επιμόρφωση θα υλοποιηθεί με τη μέθοδο του «Blended learning» μέσω μίας επιμορφωτικής ημερίδας, καθώς και μέσω ειδικής πλατφόρμας Moodle. Για λόγους υποστήριξης της επιμόρφωσης έχει ανατεθεί σε ανάδοχο η Εκπόνηση Προγράμματος Σπουδών Επιμόρφωσης αλλά και η εκπόνηση συναφούς ενημερωτικού υλικού, στο οποίο θα έχουν πρόσβαση όλοι οι ενδιαφερόμενοι (μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικοί, στελέχη εκπαίδευσης).

Μετά το πέρας της επιμόρφωσης τα μέλη των ΕΣΥΔΠ, ΠΟΔΠ και των ΟΔΠ θα λειτουργήσουν ως πολλαπλασιαστές και φορείς ευαισθητοποίησης, ενημέρωσης και επιμόρφωσης της ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς), μέσω αντίστοιχων δράσεων όπως: περαιτέρω δράσεων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών των σχολικών μονάδων και οργάνωσης μίας σειράς δραστηριοτήτων από τους εμπλεκόμενους στο δίκτυο (π.χ. ομιλιών, διαλέξεων, προβολής ταινιών, επικοινωνίας με τους γονείς και συνεργασίας με τους τοπικούς φορείς).

6.3. ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ σχολικής κοινότητας σε θέματα βίας και εκφοβισμού

Οι Διευθύνσεις Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Εκπαίδευσης του ΥΠΟΠΑΙΘ απέστειλαν στις σχολικές μονάδες την με αρ.πρωτ. 14303/Γ1/31-01-2014/ΥΠΑΙΘ πρόσκληση συμμετοχής στην δράση «+δημιουργώ» του Παρατηρητηρίου του ΥΠΟΠΑΙΘ, με την οποία καλούνταν μαθητές της Δημοτικής και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας να συμβάλλουν με τις εικαστικές δημιουργίες τους στην διαμόρφωση της ιστοσελίδας του Παρατηρητηρίου (<http://paratiritorio.minedu.gov.gr>). Στόχος της δράσης ήταν τόσο η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση της εκπαιδευτικής/ σχολικής κοινότητας σε θέματα βίας και εκφοβισμού, όσο και η ανάδειξη θετικών προτύπων συμπεριφοράς, καθώς και της αξίας της ανάπτυξης σχέσεων που στηρίζονται στο σεβασμό, την κατανόηση και την αποδοχή.

Επιπλέον, η βία και ο σχολικός εκφοβισμός αποτελεί ένα από τα αντικείμενα των προγραμμάτων της Αγωγής Υγείας στα οποία συμμετέχουν προαιρετικά, τόσο μαθητές όσο και εκπαιδευτικοί της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ενώ ο σχολικός εκφοβισμός εντάσσεται στους βασικούς θεματικούς άξονες του προγράμματος «Κοινωνικό Σχολείο» που εφαρμόζει κατά το τρέχον σχολικό έτος το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων.

6.4. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΗΜΕΡΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Με αφορμή την 6^η Μαρτίου, Ημέρα κατά της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού, εκδίδεται κάθε χρόνο από τις Δ/νσεις Σπουδών Π/θμιας & Δ/θμιας Εκπαίδευσης εγκύκλιος προκειμένου να αποτελέσει η ημέρα αφορμή για εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς των σχολικών μονάδων όλης της χώρας να ανταλλάξουν σκέψεις, πληροφορίες, ιδέες και εμπειρίες, να ενημερωθούν ή και να προτείνουν τρόπους για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και εκφοβισμού. Την Ημέρα της Σχολικής βίας και του εκφοβισμού καλούνται όλα τα σχολεία να αφιερώσουν χρόνο σε δράσεις – συζητήσεις – εκδηλώσεις με στόχο την ευαισθητοποίηση σε θέματα βίας και σχολικού εκφοβισμού.

6.5. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Το ΥΠΟΠΑΙΘ, αναγνωρίζοντας τις σημαντικές συνέπειες και τους κινδύνους που ελλοχεύει η έκταση που έχει λάβει ο διαδικτυακός εκφοβισμός τα τελευταία χρόνια, μεριμνά με κάθε τρόπο για την θωράκιση των μαθητών έναντι ανάλωγων φαινομένων.

Ειδικότερα, προς αυτή την κατεύθυνση, και με στόχο την εξασφάλιση συνθηκών ασφαλούς χρήσης των υπηρεσιών του Διαδικτύου, με σχετική οδηγία του (εγκύκλιος με αρ.πρωτ. 13126/Λ-2/2/2011) υποχρεώνει όλες τις σχολικές μονάδες της χώρας να συνδέονται στο Διαδίκτυο αποκλειστικά μέσω του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου, του επίσημου δηλαδή και ασφαλούς παρόχου δικτυακών υποδομών και υπηρεσιών για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο, σε ό,τι αφορά την πρόσβαση στο διαδίκτυο μέσα από τα δίκτυα των σχολείων, εφαρμόζει μια σαφώς προσδιορισμένη πολιτική για τον περιορισμό της διάθεσης μη ασφαλούς υλικού από το διαδίκτυο στους μαθητές.

Σε αυτό το πλαίσιο, κάποια από τα μέτρα που έχουν εφαρμοστεί είναι:

- Ο έλεγχος των ιστοσελίδων μέσω διάφανου μηχανισμού proxy servers
- Η υλοποίηση access lists για τον περιορισμό απαγορευμένων εφαρμογών και κίνησης που αυτές παράγουν
- Η εγκατάσταση antiviruses και anti-spam φίλτρων στα e-mails
- Η ενίσχυση των πολιτικών ασφαλείας με την διάθεση των νέων ασφαλών υπηρεσιών, όπως ηλεκτρονικών σχολικών κοινοτήτων αντί των δημοσίων και ανεξέλεγκτων εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης (facebook, twitter, κλπ).

Ειδικά σε ό,τι αφορά τις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η πρόσβαση σε αυτές μέσω των υπολογιστών των σχολείων έχει ανασταλεί, βάσει της εγκυκλίου με αρ.πρωτ. 13247/Γ7/2012. Παράλληλα, το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο εξελίσσει τις τεχνικές που χρησιμοποιεί για την αναστολή της πρόσβασης, καθώς οι δημοφιλείς υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούν εξελισσόμενες τεχνικές πρόσβασης τις οποίες αυτή τη στιγμή δεν εί-

να δυνατόν να ελεγχθούν από τις τεχνικές που βρίσκονται σε λειτουργία.

Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο μέσω του ενημερωτικού κόμβου «Ασφάλεια στο Διαδίκτυο» (<http://internet-safety.sch.gr/index.php>) παρέχει σχετικό υλικό ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης που απευθύνεται σε γονείς, μαθητές και εκπαιδευτικούς. Το εν λόγω υλικό, το οποίο περιλαμβάνει σχετικά άρθρα και οδηγίες, περιλαμβάνει ειδική ενότητα για τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό και το facebook. Ενδεικτικά αναφέρεται ο κάτωθι ιστότοπος: <http://internet-safety.sch.gr/index.php/component/k2/item/42-yliko>).

Παράλληλα, στην παρούσα φάση υλοποιείται τηλεεκπαίδευση των εκπαιδευτικών ειδικότητας πληροφορικής σε μια σειρά αντικειμένων μεταξύ των οποίων και το Ασφαλές διαδίκτυο (http://training.sch.gr/index.php/lectures2?task=view_category&category_id=3).

Σε ένα πιο θεμελιακό επίπεδο, ζητήματα που αφορούν την ασφαλή χρήση του διαδικτύου, και κατ' επέκταση την αποφυγή φαινομένων όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός μεταξύ ομηλικών (cyberbullying), αποτελούν αντικείμενο προς διαπραγμάτευση βάσει του αναλυτικού προγράμματος και των σχολικών εγχειριδίων μίας σειράς μαθημάτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αξίζει να αναφερθεί ότι ιδιαίτερα στο μάθημα των Τεχνολογικών Πληροφορικής και Επικοινωνιών ζητήματα ηλεκτρονικής ασφάλειας αλλά και πληροφορικής ηθικής και δεοντολογίας διατρέχουν οριζόντια όλες τις θεματικές ενότητες του Προγράμματος Σπουδών του μαθήματος, σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού σχολείου και του Γυμνασίου.

6.6. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΑΣΦΑΛΗΣ ΠΛΟΗΓΗΣΗ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ» - Συνεργασία Υπουργείου Παιδείας & Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη: Πραγματοποίηση τηλεδιασκέψεων της Διεύθυνσης Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος στις σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας για την Ασφαλή Πλοήγηση στο Διαδίκτυο

Η Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε συνεργασία με το Πανελλήνιο Σχολικό

Δίκτυο και την Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης διεξάγουν ανά την ελληνική επικράτεια ενημερωτικές τηλεδιασκέψεις με ομάδα στόχο τους μαθητές των σχολικών μονάδων της χώρας (Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια και λοιπές δομές της εκπαίδευσης) και με κεντρικό θέμα αυτών την ασφαλή πλοήγηση των μαθητών στο διαδίκτυο.

Η ανωτέρω δράση ξεκίνησε με τη με αρ.πρωτ. 154819/Γ1/09-09-2014 εγκύκλιο με θέμα «Πραγματοποίηση τηλεδιασκέψεων της Διεύθυνσης Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος στις σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπ/σης της χώρας για την Ασφαλή Πλοήγηση στο Διαδίκτυο - Συνεργασία Υπ. Παιδείας & Υπ. Προστασίας του Πολίτη» και συνεχίζει να υλοποιείται μέχρι και σήμερα. Στόχος της ανωτέρω δράσης είναι να ενημερώσει όλους τους μαθητές αναφορικά με τους κινδύνους που ελλοχεύουν κατά την πλοήγησή τους στο διαδίκτυο όπως επίσης και ενημέρωση στις ενέργειες που πρέπει να προβούν σε περίπτωση που αντιληφθούν ότι κινδυνεύουν ή πέφτουν θύμα εκφοβισμού.

Στο ωρολόγιο πρόγραμμα των Σχολικών Μονάδων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (Ε.Α.Ε.Π.) (ΦΕΚ. 804/2010 τ. Β') οι μαθητές διδάσκονται το γνωστικό αντικείμενο της πληροφορικής (Τ.Π.Ε.). Βασικό αντικείμενο του συγκεκριμένου γνωστικού πεδίου είναι η απόκτηση βασικών δεξιοτήτων των μαθητών στη χρήση των Η/Υ στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και η ενημέρωσή τους σε ζητήματα διαδικτυακού εκφοβισμού από εκπαιδευτικούς που χειρίζονται το συγκεκριμένο θέμα, με άρτια γνώση και σύγχρονη ενημέρωσή.

Οι σχολικές μονάδες Π/θμιας Εκπαίδευσης συνεχώς αφιερώνουν διδακτικό χρόνο (έπειτα από απόφαση του συλλόγου διδασκόντων) σε δράσεις – συζητήσεις – εκδηλώσεις κατά του σχολικού εκφοβισμού με στόχο την ευαισθητοποίηση των σχολικών κοινοτήτων και την επαγρύπνηση όλων των μελών τους για την έγκαιρη παρέμβαση, ώστε να περιοριστούν οι δίαυλοι εκδήλωσης της βίας στη ζωή των ανηλικών και να αποτραπούν οι αρνητικές της συνέπειες στις διαπροσωπικές τους σχέσεις. Μέσα σ' αυτές τις δραστηριότητες συμπεριλαμβάνεται και η ενημέ-

ρωση των μαθητών πάνω σε θέματα διαδικτυακού εκφοβισμού.

7. ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ ΥΠΟΠΑΙΘ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ – ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΑΚΩΜΑΤΑ, ΤΟΝ ΡΑΤΣΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ

7.1. ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

α. Το ΥΠΟΠΑΙΘ εξέδωσε την με αριθμ. Φ14/145/33410/Γ1/07.03.2014 εγκύκλιο με θέμα: «Υλοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος "Τα Παιδιά Γράφουν & Ζωγραφίζουν τα Δικαιώματά τους" - 2014 Επετειακή Χρονιά 25 Χρόνια Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού» στο πλαίσιο της συνεργασίας της UNICEF με το Υπουργείο Παιδείας για την υλοποίηση κοινών εκπαιδευτικών δράσεων, με βάση τις αρχές της Σύμβασης των δικαιωμάτων του παιδιού. Το 2014 εορτάστηκαν με δράσεις παγκόσμιας και εθνικής εμβέλειας τα 25 χρόνια από την υιοθέτηση της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού (1989). Στο πλαίσιο αυτό, η UNICEF ανέλαβε παγκοσμίως δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών, σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών, κατά τη Σύμβαση, καθώς επίσης και δράσεις για την προστασία των παιδιών. Στη χώρα μας, η UNICEF σε συνεργασία με το ΥΠΟΠΑΙΘ υλοποιεί από κοινού εκπαιδευτικές δράσεις, με βάση τις αρχές της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού.

β. Η Εθνική Λυρική Σκηνή, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και δια Βίου Μάθηση», στο οποίο, μεταξύ άλλων εντάχθηκαν και οι πράξεις «Η Όπερα Διαδραστικά στα Δημοτικά Σχολεία- Άξονες Προτεραιότητας 1,2 και 3 », διοργάνωσε 2/ετή περιοδεία με παραστάσεις της Όπερας του J.Rossini «Ο Κουρέας της Σεβίλλης», σε 70 Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ, σε όλη την χώρα, σύμφωνα με την με αρ.πρωτ. Φ.14/275/54139/Γ1/14-5-2012 εγκύκλιο του Υ.ΠΑΙ.Θ. Το πρόγραμμα συνεχίστηκε για τα σχολικά έτη 2013-2014 & 2014-2015 σύμφωνα με την με αρ. πρωτ. Φ.14/729/147133/Γ1/10-10-2013 εγκύκλιο του Υ.ΠΑΙ.Θ.

γ. Σύμφωνα με την με αριθμ. πρωτ. Φ.14/646/126812/Γ1/11-9-2013 Υ.Α. με θέμα: «Επισκέψεις μαθητών ΣΤ' τάξης Δημοτικών Σχολείων, Περιφέρειας Αττικής, στο *Εργαστήρι Δημοκρατίας*» εγκρίνονται οι επισκέψεις μαθητών ΣΤ' τάξης Δημοτικών Σχολείων Περιφέρειας Αττικής, κατά τμήμα, στο «Εργαστήρι Δημοκρατίας» του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων, για το σχολικό έτος 2013-2014.

δ. Σύμφωνα με την με αριθμ. Φ.14/1029/210083/Δ1/23-12-2014/ΥΠΑΙΘ με θέμα: «Συμμετοχή εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Δράση «Teachers 4 Europe 2014-2015» η Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ελλάδα σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας & Θρησκευμάτων και με την υποστήριξη του Γραφείου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα, προσκαλεί τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης να συμμετάσχουν στην εκπαιδευτική δράση «Teachers 4 Europe 2014-2015», η οποία περιλαμβάνει 2 φάσεις: Α. Φάση: Επιλογή και επιμόρφωση «Teachers4Europe Ambassadors» (Πρεσβευτές Επιμόρφωση)- Β. Φάση: Επιλογή και επιμόρφωση Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, υποψηφίων «Teachers4Europe» 2014-2015. Στόχος της συγκεκριμένης δράσης, στην οποία οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να συμμετέχουν εθελοντικά, ήταν να γίνουν σε μεγαλύτερο βαθμό γνωστές και κατανοητές τόσο η σημασία της κοινωνίας των πολιτών και η οικονομικά κρίσιμη περίοδος σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και οι τρόποι αντιμετώπισής της, καθώς και η προσαρμογή των πολιτών και ειδικότερα των νέων στο μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον.

ε. Με την αρ. πρωτ. 10338/Γ2/24-01-2014 εγκύκλιο, με θέμα «Δραστηριότητες και εκδηλώσεις στο Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδας», ενημερώθηκαν οι σχολικές μονάδες της χώρας για την δυνατότητα παρακολούθησης εκθέσεων, δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων, στο εν λόγω μουσείο, προς τιμήν της 27ης Ιανουαρίου που έχει οριστεί ως Εθνική Ημέρα Μνήμης Ελλήνων Εβραίων Μαρτύρων και Ηρώων του Ολοκαυτώματος. Για τη συγκεκριμένη σχολική χρονιά προτεινόταν στους μαθητές Γυμνασίων και Λυκείων η περιοδική έκθεση «Συναγωνιστής: Έλληνες

Εβραίοι στην Εθνική Αντίσταση», η οποία αναφερόταν στην ενεργή συμμετοχή των Ελλήνων Εβραίων στην Εθνική Αντίσταση.

στ. Επιπλέον, από την Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης εκδίδονται κάθε χρόνο εγκύκλιοι με θέμα «Συγκέντρωση ειδών διατροφής για το Χαμόγελο του Παιδιού», με τις οποίες ο Εθελοντικός Οργανισμός για τα παιδιά «Το Χαμόγελο του Παιδιού» απευθύνεται στα σχολεία της χώρας, προκειμένου να συγκεντρώσει τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης για να καλύψει τις ανάγκες των παιδιών που διαμένουν στα σπίτια του Οργανισμού αλλά και των οικογενειών που στηρίζει.

ζ. Με την με αρ.πρωτ. Φ7 /929/96238/Γ1/1012.2013 ενημερώθηκαν οι εκπαιδευτικοί για την επιληψία και τις πρώτες βοήθειες στον σχολικό χώρο.

η. Με πρωτοβουλία των σχολικών μονάδων πραγματοποιούνται κατά την διάρκεια του σχολικού έτους δράσεις που προάγουν την αξία του εθελοντισμού και είναι δυνατό να εντάσσονται σε προγράμματα Αγωγής Υγείας και σε Περιβαλλοντικά Προγράμματα.

7.2. ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

α. Ενημερώθηκαν με σχετικές εγκυκλίους οι Περιφερειακοί Διευθυντές Εκπαίδευσης ότι το Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών υλοποιεί το Πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» κατά το σχολικά έτη 2013-14, 2014-15, προκειμένου να διευκολύνουν την εφαρμογή του σε συνεργασία με τις σχολικές μονάδες που θα εκδηλώσουν σχετικό ενδιαφέρον.

β. Με την αρ.πρωτ. 195442/Δ2/03-12-2014 εγκύκλιο με θέμα «Τηλεμαραθώνιος Αγάπης UNICEF για την προστασία των παιδιών από τη φτώχεια και τον υποσιτισμό-Δευτέρα 8 Δεκεμβρίου 2014», ενημερώθηκε η σχολική κοινότητα για τον εν λόγω τηλεμαραθώνιο, ο οποίος πραγματοποιήθηκε μέσα από τη συχνότητα της Δημόσιας Τηλεόρασης, με αφορμή την 11^η Δεκεμβρίου-Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού και με σκοπό να ενισχυθούν τα προγράμματα της UNICEF για την προστασία των παιδιών που πλήττονται από

τη φτώχεια, τον υποσιτισμό, τις ασθένειες, την βία και την κακοποίηση, σε κάθε γωνιά της γης. Επίσης, με την υπ' αρ.πρωτ. 179172/Δ2/06-11-2014 εγκύκλιο ενημερώθηκαν οι σχολικές μονάδες της χώρας για την 7^η Νοεμβρίου, Ημέρα αφιερωμένη στον Εθελοντισμό για την Αιμοδοσία και τον Μυελό των Οστών και τους απεστάλη σχετικό ενημερωτικό υλικό.

γ. Με την έκδοση της με αρ. πρωτ. 10338/Γ2/24-01-2014 εγκυκλίου, με θέμα «Δραστηριότητες και εκδηλώσεις στο Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδας», ενημερώθηκαν οι σχολικές μονάδες της χώρας για την δυνατότητα παρακολούθησης εκθέσεων, δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων στο εν λόγω μουσείο, προς τιμήν της 27^{ης} Ιανουαρίου που έχει οριστεί ως Εθνική Ημέρα Μνήμης Ελλήνων Εβραίων Μαρτύρων και Ηρώων του Ολοκαυτώματος. Για τη συγκεκριμένη σχολική χρονιά προτεινόταν στους μαθητές Γυμνασίων και Λυκείων η περιοδική έκθεση «Συναγωνιστής: Έλληνες Εβραίοι στην Εθνική Αντίσταση», η οποία αναφερόταν στην ενεργή συμμετοχή των Ελλήνων Εβραίων στην Εθνική Αντίσταση.

δ. Επίσης, εκδόθηκε η με αρ. πρωτ. 5925/Γ2/16-01-2014 εγκύκλιος με θέμα «Ενημέρωση σχετικά με τις δράσεις του Συνηγόρου του Πολίτη», με την οποία ενημερώθηκε η σχολική κοινότητα ότι η ανωτέρω Αρχή οργανώνει επισκέψεις με στόχο την ενημέρωση εκπαιδευτικών και μαθητών για το ρόλο και τις αρμοδιότητές της, την ευαισθητοποίηση των μαθητών σχετικά με το περιεχόμενο της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να υπερασπίζονται τα δικαιώματά τους, καθώς και την καταγραφή θεμάτων και προβλημάτων που απασχολούν την εκπαιδευτική κοινότητα στην ιστοσελίδα www.0-18.gr/gia-megaloyis/-1/gia-megaloyis/o-synigoros-sta-scholeia, καθώς και ότι ο Συνήγορος διαθέτει ενημερωτικό και εκπαιδευτικό υλικό στην ιστοσελίδα www.0-18.gr/videos, επικοινωνεί με ανήλικους που ζητούν βοήθεια μέσω της ιστοσελίδας www.0-18.gr/rotao, συμμετέχει σε σεμινάρια, εκδηλώσεις, και συνεργάζεται με τις διευθύνσεις των σχολείων για τον χειρισμό ζητημάτων που αφορούν παραβιάσεις δικαιωμάτων των μαθητών εκτός σχολείου, κ.α.

ε. Επιπρόσθετα, εκδόθηκε η με αρ. πρωτ. 168864/Γ2/17-10-2014 εγκύκλιος με θέμα «Εορτασμός Ημέρας Ηνωμένων Εθνών», προκειμένου να πραγματοποιηθούν ομιλίες στις σχολικές μονάδες της χώρας, κατά την 24^η Οκτωβρίου (επέτειο ίδρυσης του Ο.Η.Ε.), αναφορικά με το έργο των Ηνωμένων Εθνών και στις οποίες θα τονιστεί ο ουσιαστικός ρόλος που καλείται να διαδραματίσει ο Οργανισμός στην προσπάθειά του για την προάσπιση και οικοδόμηση της Ειρήνης και της Ασφάλειας, καθώς και την κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο τον κόσμο.

στ. Ακόμη, με τη με αρ. πρωτ. 197287/Δ2/04-12-2014 εγκύκλιο με θέμα «Εκπαιδευτικό πρόγραμμα - διαγωνισμός με θέμα: "Κύπρος: 1974 - 2014, 40 χρόνια. Δεν ξεχνώ, διεκδικώ, δημιουργώ..."» ενημερώθηκαν οι σχολικές μονάδες της χώρας ότι η Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Σερρών, το Σπίτι της Κύπρου-Μορφωτικό Γραφείο της Κυπριακής Πρεσβείας στην Ελλάδα (σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου) και το Τμήμα Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων της Ελλάδας συνδιοργανώνουν το εν λόγω εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το οποίο τελεί υπό την αιγίδα της Α.Ε. του Προέδρου της Δημοκρατίας. Σκοπός του εν λόγω προγράμματος ήταν να ενημερωθούν οι μαθητές όλων των βαθμίδων για τον Κυπριακό Ελληνισμό και να εκφραστούν δημιουργικά ως προς το Κυπριακό πρόβλημα.

ζ. Επίσης, οι μαθητές ενημερώνονται από την Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης μας για την δυνατότητα συμμετοχής σε Συνέδρια του Μοντέλου Ηνωμένων Εθνών (MUN). Ενδεικτικά για το έτος 2014 αναφέρουμε τα ακόλουθα: 13^ο Μοντέλο Ηνωμένων Εθνών στο Αριστοτέλειο Κολλέγιο Θεσσαλονίκης, 18^ο Μοντέλο Ηνωμένων Εθνών Αθήνας, 9^ο Μαθητικό Συνέδριο MUN των Εκπαιδευτηρίων Κωστέα-Γείτονα, 10^η Σύνοδος του ΟΗΕ των Εφήβων MUN στο Κολλέγιο Ανατόλια, 17^ο Συνέδριο Model United Nations στη Γερμανική Σχολή Αθηνών. Τα εν λόγω συνέδρια έχουν στόχο την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των μαθητών σχετικά με τα παγκόσμια προβλήματα, αλλά και την έρευνα και μελέτη των διεθνών θεμάτων και εξελίξεων μέσω μιας τριήμερης άσκησης προσομοίωσης των εργασιών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

η. Επιπλέον, από την Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης εκδίδονται κάθε χρόνο εγκύκλιοι με θέμα «Συγκέντρωση ειδών διατροφής για Το Χαμόγελο του Παιδιού», με τις οποίες ο Εθελοντικός Οργανισμός για τα παιδιά «Το Χαμόγελο του Παιδιού» απευθύνεται στα σχολεία της χώρας, προκειμένου να συγκεντρώσει τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης για να καλύψει τις ανάγκες των παιδιών που διαμένουν στα σπίτια του Οργανισμού αλλά και των οικογενειών που στηρίζει.

Θ. Τέλος, με πρωτοβουλία των σχολικών μονάδων πραγματοποιούνται κατά την διάρκεια του σχολικού έτους δράσεις που προάγουν την αξία του εθελοντισμού και είναι δυνατό να εντάσσονται σε προγράμματα Αγωγής Υγείας, σε Περιβαλλοντικά Προγράμματα, στο πλαίσιο εκπόνησης Ερευνητικών Εργασιών (project) ή στη ζώνη «Βιωματικών Δράσεων-Συνθετικών Δημιουργικών Εργασιών» που έχει καθιερωθεί στο Γυμνάσιο.

8. ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΛΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΑΣΚΗΣΗ

Η Διεύθυνση Φυσικής Αγωγής του ΥΠΟΠΑΙΘ προέβη στην έκδοση των ακόλουθων εγκυκλίων και Υπουργικής Απόφασης:

1. Την υπ' αρ. 143571/Γ4/10-9-2014 Υ.Α. «Θεσμοθέτηση Πανελλήνιας Ημέρας Σχολικού Αθλητισμού» όπου ορίζεται ο θεματικός άξονας «Ρατσισμός και Διαφορετικότητα, όλοι διαφορετικοί όλοι ίσοι» ως κεντρικός για το Σχολικό Έτος 2014-2015.

2. Την υπ' αρ. 153981/Γ4/26-9-2014 Εγκύκλιο «Πανελλήνια Ημέρα Σχολικού Αθλητισμού» με την οποία δίνονται οδηγίες για την καλύτερη δυνατή υλοποίηση της ανωτέρω διοργάνωσης και τονίζεται η συμβολή του αθλητισμού στην προώθηση αξιών, στάσεων και δεξιοτήτων (όπως η κοινωνική συνοχή, η ένταξη, η αλληλεγγύη, η ανεκτικότητα, η ευγενής άμιλλα κλπ.) που στο σύνολό τους οδηγούν στην δημιουργία ενεργών δημοκρατικών πολιτών.

3. Την υπ' αρ. 168119/Γ4/16-10-2014 Εγκύκλιο «1^η Πανελλήνια Ημέρα Σχολικού Αθλητισμού» όπου τα σχολεία καλούνται να αποστείλουν υλικό το οποίο θα χρησιμοποιηθεί για την ανάδειξη καλών πρακτικών. Συμμετείχαν περίπου 900.000 μαθητές και μαθήτριες.

4. Την υπ' αρ. 185206/Δ5/17-11-2014 Εγκύκλιο «Ένταξη των Πανελληνίων Σχολικών Αγώνων στο 'Κοινωνικό Σχολείο'» με την οποία οι Σχολικοί Αγώνες Λυκείων εντάσσονται εξ ολοκλήρου στο πλαίσιο του «Κοινωνικού Σχολείου» με διαρκή υλοποίηση των αξόνων «Πρόληψη και αντιμετώπιση χουλιγκανισμού» και «Ρατσισμός – Διαφορετικότητα». Στους Αγώνες αυτούς συμμετέχουν περίπου 70.000 μαθητές και μαθήτριες.

Επιπλέον, με την υπ' αρ. 187363/ΓΔ4/19-11-2014 «Κοινωνικό Σχολείο: Σκοπός, Πλαίσιο Λειτουργίας, Δράσεις-Οδηγίες και Κατευθύνσεις» με την οποία η Διεύθυνση Φυσικής Αγωγής ορίζεται ως αρμόδια για κάποιες από τις δράσεις του Κοινωνικού Σχολείου. Στο «Κοινωνικό Σχολείο» βασικός άξονας δράσεων είναι 'Αντιμετώπιση του Ρατσισμού – Αντιμετώπιση της Βίας'. Συμμετέχει το σύνολο των σχολικών μονάδων της χώρας.

Τέλος, στο πλαίσιο των Αγώνων ΑθλοΠΑΙΔΕΙΑΣ, στους οποίους συμμετέχουν κάθε χρόνο περίπου 120.000 μαθητές και μαθήτριες από τις τρεις βαθμίδες της Εκπαίδευσης, μέσω στοχευμένων οργανωτικών δράσεων και συνεργασιών με φορείς, υποστηρίζονται και αναδεικνύονται αρκετοί από τους υπόλοιπους άξονες του «Κοινωνικού Σχολείου» (όπως Αντιμετώπιση και Πρόληψη του Χουλιγκανισμού, Ρατσισμός και Ανθρώπινα Δικαιώματα, Ναρκωτικά, Αλκοόλ, Κάπνισμα, Σχολικός Εκφοβισμός).

9. ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

9.1. ΦΟΙΤΗΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΣΟΒΑΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ

Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες μαθητών με σοβαρά προβλήματα υγείας, εκδόθηκε η με αρ.πρωτ.141641/Γ2/08-09-2014 Υ.Α. (Β' 2470), βάσει της οποίας ενημερώθηκαν οι σχολικές μονάδες της χώρας ότι «α) για τους μαθητές που υποβάλλονται σε αιμοκάθαρση συστηματικά μετά από νεφρική ανεπάρκεια ή υποβάλλονται σε περιτοναϊκή κάθαρση, β) για τους μαθητές που υποβάλλονται σε θεραπεία αποδοχής μοσχεύματος, γ) για τους μαθητές όλων των τύπων νεοπλασιών που υποβάλλονται σε θεραπεία συντήρησης,

δε θα υπολογίζονται απουσίες είκοσι τεσσάρων (24) ημερών για όλο το διδακτικό έτος».

9.2. ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΕ Α.Δ.Υ.Μ.

Σύμφωνα με την με αρ. πρωτ. Φ6/304/75662/Γ1/16-05-2014 Κ.Υ.Α, (ΦΕΚ 1296Β/21-5-2014):

α) Καθιερώνεται το Ατομικό Δελτίο Υγείας Μαθητή (Α.Δ.Υ.Μ.), ως δικαιολογητικό εγγραφής των παιδιών στο νηπιαγωγείο και στην Α' Τάξη του Δημοτικού Σχολείου, καθώς και ως ιατρικό πιστοποιητικό παρακολούθησης της υγείας των μαθητών κατά την διάρκεια φοίτησής τους στις σχολικές μονάδες της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, καταργούνται όλα τα πιστοποιητικά υγείας ως δικαιολογητικά εγγραφής για το Νηπιαγωγείο (πιστοποιητικό οδοντολογικής εξέτασης) και την Α' τάξη του Δημοτικού σχολείου (πιστοποιητικά οδοντολογικής, καρδιολογικής και οφθαλμολογικής εξέτασης).

9.3. ΑΠΟΥΣΙΕΣ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΙΜΟΔΟΣΙΑΣ

Από την Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης εκδόθηκε η με αρ.πρωτ.141641/Γ2/08-09-2014 Υ.Α. (Β' 2470) σύμφωνα με την οποία «οι απουσίες μαθητών λόγω συμμετοχής τους σε εθελοντική αιμοδοσία να μη λαμβάνονται υπόψη για το χαρακτηρισμό της φοίτησης, ως εξής: Της ημέρας της αιμοδοσίας, όταν ο μαθητής προσφέρει αίμα για ασθενή του συγγενικού του περιβάλλοντος. Μίας (1) ημέρας επιπλέον όταν ο μαθητής με δική του πρωτοβουλία προσέρχεται να προσφέρει αίμα σε κέντρο αιμοδοσίας ή όταν ο μαθητής ανταποκρίνεται σε πρόσκληση υπηρεσίας αιμοδοσίας για κάλυψη έκτακτης ανάγκης ή όταν συμμετέχει σε οργανωμένη ομαδική αιμοληψία».

10. ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΡΙΞΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΤΩΝ ΔΥΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΥΓΚΥΡΙΩΝ

Για την αντιμετώπιση προβλημάτων υποσιτισμού το Υ.ΠΟ.ΠΑΙΘ. έχει προχωρήσει στην έκδοση:

- της με αρ. πρωτ. Φ.14/136/24435/Γ1/07-03-2012 εγκυκλίου, με θέμα: «Πρόγραμμα διανομής μικρογευμάτων σε μαθητές σχολικών μονάδων Ζ.Ε.Π. του ΥΠΔΒΜΘ σε συνεργασία με το ΙΝΕΔΙΒΙΜ», σύμφωνα με την οποία το Υπουργείο Παιδείας υλοποιεί σε συνεργασία με το ΙΝΕΔΙΒΙΜ την διανομή μικρογευμάτων σε όλους τους μαθητές των σχολικών μονάδων ΖΕΠ, οι οποίες δε διαθέτουν κυλικείο.

- Στήριξη μαθητών που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα

Για την οικονομική ενίσχυση οικογενειών με τέκνα υποχρεωτικής εκπαίδευσης και χαμηλά εισοδήματα ισχύει το άρθρο 27 του Ν.3016/17-5-2002/ΦΕΚ 110Α και η παρ. 1 του άρθρου 28 του Ν 3879/21-9-2010/ΦΕΚ 163Α, (με την οποία αντικαθίσταται το δεύτερο εδάφιο της παρ. 3 του άρθρου 27 του Ν.3016/17-5-2002/ΦΕΚ 110Α). Η οικονομική ενίσχυση δίνεται στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς με την παρουσίαση βεβαίωσης κανονικής παρακολούθησης μαθημάτων κατά το σχολικό έτος που έληξε, και όχι στην αρχή με την εγγραφή. Το μέτρο αυτό στοχεύει, μεταξύ άλλων, και στην μείωση της σχολικής διαρροής των μαθητών Ρομά.

11. ΚΡΑΤΙΚΟ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑΣ

Όσον αφορά στο Τμήμα Β' Εξετάσεων Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας της Διεύθυνσης Εξετάσεων και Πιστοποιήσεων του ΥΠΟΠΑΙΘ, η λειτουργία του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας διέπεται από νομοθεσία που λαμβάνει πρόνοια για συμμετοχή υποψηφίων χωρίς αποκλίσεις ή περιορισμούς και υποψήφιους με ειδικές δεξιότητες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Για τον λόγο αυτό κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί η συμβολή του ως κρατικού θεσμού στην προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

1. Σύμφωνα με το άρθρο 1, παρ.1 της αρ.πρωτ. 14420/2008 (ΦΕΚ 218/2008/τ.Β') Υ.Α., δικαίωμα συμμετοχής στις εξετάσεις ΚΠγ, έχουν όλοι οι Έλληνες πολίτες, οι ομογενείς, οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή οι αλλοδαποί που έχουν νομίμως τη συνήθη διαμονή τους στη χώρα. Συνεπώς για τα άτομα που επιθυμούν να λάβουν μέρος προβλέπονται τα ίδια δικαιώματα χωρίς διακρίσεις.

2. Σύμφωνα με τις παρ. 5 & 6 του άρθρου 3 της Υ.Α. 14420/2008 (ΦΕΚ 218/2008/τ.Β'), ορίζονται εξεταστικά κέντρα σε όλη την επικράτεια με κριτήρια τον αριθμό των υποψηφίων και τις γεωγραφικές και συγκοινωνιακές συνθήκες ανά Περιφέρεια.

Παρά τις ιδιαίτερες τρέχουσες συνθήκες και τη γενικότερη οικονομική συγκυρία, καταβάλλεται προσπάθεια να δημιουργούνται εξεταστικά κέντρα σε όλη την επικράτεια (Εξεταστικά Κέντρα Μαΐου 2014: 74, Νοεμβρίου 2014: 36). Μάλιστα λόγω της σεισμικής δραστηριότητας και των καταστροφών στην Κεφαλονιά, ελήφθη μέριμνα για δημιουργία εξεταστικού κέντρου στην περιοχή για τον Μάιο 2014 με ελάχιστο αριθμό παιδιών, ώστε να μην επιβαρυνθούν περαιτέρω οικονομικά και ψυχολογικά.

3. Επίσης το Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας, διατηρεί την δαπάνη για το παράβολο συμμετοχής στις εξετάσεις σε πολύ χαμηλό επίπεδο ώστε να είναι προσβάσιμο σε ασθενείς οικονομικά πολίτες. Παρέχεται ουσιαστικά η δυνατότητα σε όλες τις κοινωνικές ομάδες για συμμετοχή στις εξετάσεις πιστοποίησης γλωσσομάθειας.

4. Με το άρθρο 26 της Υπουργικής Απόφασης 14420/2008 (ΦΕΚ 218/2008/τ.Β'), προβλέπονται ειδικές διατάξεις για την εξέταση των ατόμων αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ώστε να διευκολύνεται η συμμετοχή τους στις εξετάσεις του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι η αίτηση των υποψηφίων θα πρέπει να συνοδεύεται από σχετική ιατρική γνωμάτευση δημόσιου νοσοκομείου. Ειδικότερα, προκειμένου για υποψήφιους με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες, απαιτείται ειδική διαγνωστική έκθεση από Κέντρα Διαφοροδιάγνωσης, Διάγνωσης και Υποστήριξης (ΚΕ.Δ.Δ.Υ.) ή από Ιατροπαιδαγωγικές Υπηρεσίες Πιστοποίησης Ειδικών Εκπαιδευτικών Αναγκών του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω και εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα προβλέπονται:

1) Παράταση διάρκειας εξέτασης εφόσον δεν παραβιάζεται η ενιαία εξέταση των ενότητων.

2) Δυνατότητα απαλλαγής από την ενότητα της παραγωγής γραπτού λόγου για τους υποψηφίους με δυσλεξία ή συναφές πρόβλημα.

3) Δυνατότητα απαλλαγής στην ενότητα κατανόησης προφορικού λόγου για υποψήφιους με προβλήματα ακοής.

4) Δυνατότητα απαλλαγής από την ενότητα παραγωγής προφορικού λόγου για υποψήφιους με προβλήματα ομιλίας.

5) Για τους υποψήφιους με προβλήματα όρασης προβλέπεται, εφόσον είναι απαραίτητο, η δυνατότητα εξέτασής τους με σύστημα Braille.

6) Δυνατότητα βοηθού εξέτασης για τους υποψηφίους με προβλήματα όρασης, ακοής, γραφής ή κινητικότητας. Έργο των βοηθών εξέτασης είναι η παροχή απαιτούμενης προς τους υποψηφίους αυτούς βοήθεια.

7) Ιατρός παρίσταται στα ειδικά εξεταστικά κέντρα.

Η Κεντρική Εξεταστική Επιτροπή καθορίζει τον τρόπο εξέτασης για τα άτομα με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, που μπορεί να είναι γραπτή ή προφορική ή με οποιοδήποτε άλλο επιστημονικά αποδεκτό τρόπο.

Αξίζει να αναφερθεί ο αριθμός των υποψηφίων που έλαβαν μέρος εξεταζόμενοι στα Ειδικά Εξεταστικά Κέντρα: στην εξεταστική περίοδο Μαΐου 2014 συμμετείχαν 98 υποψήφιοι στην Αθήνα και 58 υποψήφιοι στη Θεσσαλονίκη, ενώ στη εξεταστική περίοδο του Νοεμβρίου 2014 συμμετείχαν 47 υποψήφιοι στην Αθήνα και 22 υποψήφιοι στη Θεσσαλονίκη.

12. ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Όσον αφορά στο Τμήμα Α' Εξετάσεων και Πανελλαδικών Εξετάσεων Γενικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης της Διεύθυνσης Εξετάσεων και Πιστοποιήσεων του ΥΠΟΠΑΙΘ, και στις νομοθετικές ρυθμίσεις που διέπουν την Εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, λαμβάνεται ειδική μέριμνα για κατηγορίες υποψηφίων, όπως για παράδειγμα τα άτομα με σοβαρές παθήσεις, οι αλλοδαποί κ.τλ, έτσι ώστε να διασφαλίζονται πλήρως τα ανθρώπινα δικαιώματα κάθε ειδικής κατηγορίας υποψηφίων και να έχουν όλοι πρόσβαση στη Τριτοβάθμια Εκπαίδευση της χώρας μας, και συνεπώς ίσες ευκαιρίες μόρφωσης και ανέλιξης ανεξαρτήτως της πολιτισμικής, εθνι-

κής, θρησκευτικής ή κοινωνικής ομάδας από την οποία προέρχονται ή στην οποία ανήκουν.

12.1. Υποψήφιοι με σοβαρές παθήσεις

Στην εν λόγω κατηγορία ανήκουν οι υποψήφιοι οι οποίοι έχουν αποκτήσει την βεβαίωση πιστοποίησης πάθησης από μία από τις ειδικές επταμελείς επιτροπές που λειτουργούν σε δημόσια νοσοκομεία και εισάγονται καθ' υπέρβαση του αριθμού εισακτέων σε ποσοστό 5%, εφόσον είναι κάτοχοι τίτλου απόλυσης από Λύκειο ή αντίστοιχο Σχολείο της ημεδαπής ή αλλοδαπής. Κριτήριο εισαγωγής είναι ο βαθμός απόλυσής τους από το λύκειο.

Για να ενταχθεί κάποιος σε αυτήν την κατηγορία θα πρέπει η πάθησή του να ανήκει σε μία από τις 68 παθήσεις όπως αναφέρεται στην παρ. 1 του άρθρου 35 του Ν 3794/2009 (ΦΕΚ 156/Α) όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 24 του άρθρου 39 του Ν 4186/2013 (ΦΕΚ 193/τ.Α'/2013) και συμπληρώθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 6 του Ν.4218/2013 (ΦΕΚ 268/τ.Α'/2013), καθώς και με το άρθρο 7 του ν.4283 (ΦΕΚ 189/Α/2014).

Στην εν λόγω κατηγορία οι υποψήφιοι έχουν δικαίωμα συμμετοχής αρκεί να μην έχουν πάρει πτυχίο με την εν λόγω ειδικότητα.

12.2. Έλληνες πολίτες της Μουσουλμανικής Μειονότητας Θράκης

Στην ειδική κατηγορία «Έλληνες πολίτες της Μουσουλμανικής Μειονότητας Θράκης», με την παρ. 7 του άρθρου 1 της με αριθ. Φ.151/20049/Β6 (ΦΕΚ 272-Β'/1-3-2007) Υπ. Απόφαση «Πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπ/ση αποφοίτων Δ/θμιας Εκπ/σης που υπάγονται στις ειδικές κατηγορίες..» όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, ορίζεται ότι υπάγονται όσοι προέρχονται από τη Μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, εφόσον είναι οι ίδιοι εγγεγραμμένοι στα δημοτολόγια Δήμου της Θράκης ή άλλου Δήμου της χώρας στον οποίο έχουν μετεγγραφεί από Δήμο της Θράκης.»

Οι υποψήφιοι αυτής της κατηγορίας, εκτός από τις θέσεις γενικής σειράς, εισάγονται στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση καθ' υπέρβαση του αριθμού εισακτέων σε ποσοστό θέσεων 0,5 %.

12.3. Αλλοδαποί-Αλλογενείς

Στην ειδική κατηγορία ανήκουν υποψήφιοι μη ελληνικής καταγωγής, για τους οποίους ισχύουν ειδικές διατάξεις για την εισαγωγή τους στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση της χώρας μας. Οι υποψήφιοι εισάγονται χωρίς εισαγωγικές εξετάσεις και με κριτήριο επιλογής τον γενικό βαθμό πρόσβασης για τους κατόχους απολυτηρίου Λυκείου της Κυπριακής Δημοκρατίας ή το βαθμό απολυτηρίου για τους υποψηφίους άλλων χωρών (υποψήφιοι κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υποψήφιοι άλλων χωρών).

Οι υποψήφιοι μπορεί να υπαχθούν σε μια από τις ανωτέρω κατηγορίες, εφόσον δεν έχουν ελληνική καταγωγή οι ίδιοι και κανένας από τους δύο γονείς τους και έχουν πάρει απολυτήριο τίτλο από σχολείο εκτός Ελλάδας. Οι υποψήφιοι έχουν τη δυνατότητα κατάθεσης του πιστοποιητικού ελληνομάθειας (επίπεδο B2) ένα έτος μετά την εισαγωγή τους.

12.4. Φυσικώς αδύνατοι

Στις Πανελλαδικές Εξετάσεις συμμετέχουν με προφορική ή γραπτή εξέταση μαθητές και απόφοιτοι με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή ειδικές μαθησιακές δυσκολίες, βάσει του Ν.3699/2008.

Οι υποψήφιοι οφείλουν να έχουν γνωμάτευση από ΚΕΔΔΥ και ΙΠΔ σε περίπτωση ειδικών μαθησιακών δυσκολιών, είτε ιατρικής βεβαίωσης Δημόσιου Νοσοκομείου, που κοινοποιήθηκε σε δικαστικές αρχές, σε περίπτωση κακοποίησης του μαθητή λόγω γονεϊκής παραμέλησης και εγκατάλειψης ή ενδοοικογενειακής βίας, είτε βεβαίωσης από δικαστική αρχή ή εισαγγελέα ανηλίκων, σε περίπτωση παραβατικής συμπεριφοράς.

12.5. Υποψήφιοι Κεφαλληνίας 2014

Οι υποψήφιοι που συμμετείχαν στις πανελλαδικές εξετάσεις των Γενικών Λυκείων (ΓΕΛ) ή των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑΛ) 2014 στο νησί της Κεφαλληνίας, λόγω του σεισμού, είχαν ποσοστό 0,5% επιπλέον του αριθμού εισακτέων για την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση το ακαδημαϊκό έτος 2014-2015.

13. ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΦΟΙΤΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ & ΥΠΟΤΡΟΦΙΕΣ

Κατά το έτος 2014, τέθηκαν σε ισχύ οι ακόλουθες διατάξεις, με τις οποίες διευκολύνεται η πρόσβαση στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα για τις ασθενείς οικονομικά και κοινωνικά ομάδες πολιτών καθώς και για τα άτομα με ειδικές ανάγκες:

13.1. Άρθρο 53 του Ν 4264/2014 (ΦΕΚ 118 Α')

Μεταφορά Θέσης Εισαγωγής Πολυτέκνων, Τριτέκνων και Ειδικών Κατηγοριών

«1. Από το ακαδημαϊκό έτος 2014-2015 οι επιτυχόντες σε θέση εισαγωγής σε Σχολή ή Τμήμα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης που είναι:

α) πολύτεκνοι, κατά την έννοια του άρθρου 1 του Ν 1910/1944 (Α' 229), όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 6 του Ν 3454/2006 (Α' 75), καθώς και τέκνα των ανωτέρω πολυτέκνων,

β) γονείς ή τέκνα πολυμελών οικογενειών με τρία ζώντα τέκνα από νόμιμο γάμο ή νομιμοποιηθέντα ή νομίμως αναγνωρισθέντα ή υιοθετηθέντα, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων άγαμων μητέρων με τρία μη αναγνωρισθέντα ζώντα τέκνα και

γ) επιτυχόντες: γ.α.) με αδελφό ή αδελφή, ενεργό φοιτητή του πρώτου κύκλου σπουδών, όπως ορίζεται στο άρθρο 2 του Ν 4009/2011 (Α' 195), εφόσον δεν είναι ήδη κάτοχος πτυχίου, μετα-πτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου, που φοιτά σε Πανεπιστήμιο ή Τ.Ε.Ι. ή στις Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες ή στην Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.), καθώς και στις Ανώτερες Σχολές Τουριστικής Εκπαίδευσης του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού διαφορετικής πόλης της μόνιμης κατοικίας των γονέων τους, γ.β.) ορφανοί από τον ένα ή και από τους δύο γονείς ή τέκνα άγαμης μητέρας με ένα ή δύο μη αναγνωρισθέντα τέκνα, γ.γ.) με γονείς, τέκνα, αδέρφια, συζύγους που είναι τυφλοί ή κωφάλαλοι ή νεφροπαθείς, που υποβάλλονται σε αιμοκάθαρση ή πάσχουν από μυϊκή δυστροφία Duchenne ή ανήκουν στην κατηγορία απόμων ειδικών αναγκών

επειδή έχουν κινητικά προβλήματα οφειλόμενα σε αναπηρία άνω του 67% «και αποδεικνύονται με πιστοποιητικά αναπηρίας του οικείου Κέντρου Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕΠΑ), γ.δ.) τέκνα των θυμάτων της τρομοκρατίας που αναφέρονται στην παρ. 1 του άρθρου 1 του Ν 1897/1990 (Α' 120), γ.ε.) πολύδυμα τέκνα ή επιτυχόντες αδελφοί εφόσον συμμετέχουν στις πανελλαδικές εξετάσεις εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση το ίδιο έτος ή έστω το ένα τέκνο εισήχθη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με διάκριση στη Βαλκανική ή τη Διεθνή Ολυμπιάδα Μαθηματικών, Πληροφορικής, Φυσικής ή Χημείας ή Βιολογίας, δικαιούνται τη μεταφορά της θέσης εισαγωγής τους σε αντίστοιχη Σχολή ή Τμήμα Πανεπιστημίου, εφόσον πέτυχαν σε Πανεπιστήμιο ή σε αντίστοιχη Σχολή ή Τμήμα Τ.Ε.Ι., εφόσον πέτυχαν σε Τ.Ε.Ι.. Η έναρξη ισχύος της διάταξης αυτής αρχίζει την 29η Σεπτεμβρίου 2014. στ) επιτρέπεται η μετεγγραφή φοιτητών Πανεπιστημίου και σπουδαστών ΤΕΙ του εσωτερικού που εγγράφηκαν σε Τμήμα Πανεπιστημίου ή ΤΕΙ για λόγους υγείας που τους παρέχει, κατά τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας, δικαίωμα πρόσβασης σε ποσοστό θέσεων 5% και που λόγω υπέρβασης του προβλεπόμενου ποσοστού δεν μπόρεσαν να εγγραφούν στο Τμήμα προτίμησής τους αλλά οπουδήποτε αλλού. γστ) που οι ίδιοι ανήκουν στην κατηγορία ατόμων ειδικών αναγκών επειδή έχουν κινητικά προβλήματα οφειλόμενα σε αναπηρία 67% και άνω και αποδεικνύονται με πιστοποιητικά αναπηρίας του οικείου Κέντρου Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕΠΑ).

«Οι επιτυχόντες που ανήκουν στις περιπτώσεις α', β', από την περίπτωση γ.β) οι επιτυχόντες ορφανοί από τον έναν γονέα ή τέκνα άγαμης μητέρας με ένα ή δύο μη αναγνωρισθέντα τέκνα, γ.γ) και γ.δ) της παραγράφου 1 δικαιούνται τη μεταφορά της θέσης εισαγωγής τους σε αντίστοιχη Σχολή ή Τμήμα ΑΕΙ που βρίσκεται στην Περιφέρεια κατοικίας των γονέων τους ή εάν αυτό δεν υπάρχει, δύνανται να επιλέξουν την πλησιέστερη αντίστοιχη Σχολή ή Τμήμα ΑΕΙ της μόνιμης κατοικίας των γονέων τους.

Οι επιτυχόντες ορφανοί και από τους δύο γονείς που ανήκουν στην περίπτωση γ.β) της παραγράφου 1 δικαιούνται τη μεταφορά της θέσης εισαγωγής τους σε αντίστοιχη Σχολή ή Τμήμα

ΑΕΙ στην Περιφέρεια που ανήκει η πόλη μόνιμης κατοικίας τους ή εάν δεν υπάρχει, δύνανται να επιλέξουν την πλησιέστερη αντίστοιχη Σχολή ή Τμήμα ΑΕΙ στη μόνιμη κατοικία τους.

Οι επιτυχόντες που ανήκουν στις περιπτώσεις γ.α) και γ.ε) της παραγράφου 1 δικαιούνται τη μεταφορά της θέσης εισαγωγής τους σε αντίστοιχη Σχολή ή Τμήμα ΑΕΙ που βρίσκεται στην Περιφέρεια κατοικίας των γονέων τους ή σε αντίστοιχη Σχολή ή Τμήμα ΑΕΙ στην Περιφέρεια που ανήκει η πόλη φοίτησης του αδελφού ή αδελφής τους. Εάν δεν υπάρχει αντίστοιχη Σχολή ή Τμήμα στην Περιφέρεια των γονέων τους ή στην πόλη φοίτησης του αδελφού ή αδελφής τους, μπορούν να επιλέξουν την πλησιέστερη αντίστοιχη Σχολή ή Τμήμα ΑΕΙ από τη μόνιμη κατοικία των γονέων τους.....»

13.2. Άρθρο 47 του Ν 4274/2014 (ΦΕΚ 147 Α')

«1. Επιπλέον των προβλεπομένων στο άρθρο 53 του Ν. 4264/2014, όλοι οι επιτυχόντες που έλαβαν μέρος στις εξετάσεις πανελλαδικού επιπέδου του σχολικού έτους 2013- 2014 και κατετάγησαν σε θέση εισαγωγής σε σχολή ή τμήμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τεκμαίρεται ότι έχουν δικαίωμα μεταφοράς της θέσης εισαγωγής τους σε αντίστοιχη σχολή ή τμήμα, εφόσον, κατά το έτος 2013, το ετήσιο εισόδημα του δυνητικά δικαιούχου και των μελών της οικογένειάς του δεν ξεπερνά το ποσό των εννέα χιλιάδων (9.000) ευρώ κατά κεφαλή.

2. Η μεταφορά της θέσης πραγματοποιείται με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων και επιτρέπεται μόνο σε αντίστοιχη σχολή ή τμήμα από Πανεπιστήμιο σε Πανεπιστήμιο ή από ΤΕΙ σε ΤΕΙ. Ο αριθμός των μεταφερομένων θέσεων δεν επιτρέπεται να ξεπερνά ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%) του αριθμού των εισακτέων ανά σχολή ή τμήμα.....»

Περαιτέρω, με το άρθρο 88 του Ν 4310/2014 (ΦΕΚ 258 Α') δόθηκε δυνατότητα μεταφοράς θέσης εισαγωγής στα ΑΕΙ και στους φοιτητές που εγγράφηκαν κατά το σχολικό έτος 2014-2015 σε Τμήματα Πανεπιστημίων και ΤΕΙ, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 35 του Ν. 3794/2009,

όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, στην οποία προβλέπονται συγκεκριμένες ασθένειες, οι πάσχοντες από τις οποίες έχουν δικαίωμα πρόσβασης στην Ανωτάτη Εκπαίδευση χωρίς συμμετοχή σε εξετάσεις, οι οποίοι όμως λόγω υπέρβασης του ορίου 5%, δεν μπόρεσαν να εγγραφούν στο Τμήμα προτίμησής τους.

Γενικότερα, αναφέρονται οι κάτωθι διατάξεις του Ν 4009/2011 (ΦΕΚ 195 Α') από τις οποίες προκύπτει ειδική μέριμνα για τους φοιτητές, που έχουν διαγνωσθεί με δυσλεξία κατά την εξέτασή τους όσο και την υποστήριξη φοιτητών με αναπηρία. Συγκεκριμένα, το άρθρο 33 του Ν 4009/2011 (ΦΕΚ 195 Α') ορίζει:

«..8. Οι εξετάσεις διενεργούνται αποκλειστικά μετά το πέρας του χειμερινού και του εαρινού εξαμήνου για τα μαθήματα που διδάχθηκαν στα εξάμηνα αυτά, αντίστοιχα. Ο φοιτητής δικαιούται να εξεταστεί στα μαθήματα και των δύο εξαμήνων πριν από την έναρξη του χειμερινού εξαμήνου. Ειδική μέριμνα λαμβάνεται για την προφορική εξέταση φοιτητών με αποδεδειγμένη πριν από την εισαγωγή τους στο ίδρυμα δυσλεξία, σύμφωνα με διαδικασία που ορίζεται στον Εσωτερικό Κανονισμό του ιδρύματος».

Περαιτέρω, το άρθρο 52 του Ν 4009/2011 (ΦΕΚ 195 Α') ορίζει:

«1. Με τον Οργανισμό κάθε ιδρύματος προβλέπεται η σύσταση και λειτουργία ενιαίας ή αυτοτελούς ανά σχολή υπηρεσίας υποστήριξης φοιτητών, με σκοπό την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών προς αυτούς για την ομαλή ένταξη τους στην ανώτατη εκπαίδευση, την ενημέρωση για τη συνολική λειτουργία του ιδρύματος και την υποστήριξη φοιτητών με αναπηρία ή φοιτητών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες για την επιτυχή περάτωση των σπουδών τους. ....».

14. ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ & ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ

14.1. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ

Τα στοιχεία που περιλαμβάνονται παρακάτω αφορούν συνεχιζόμενες δράσεις από πλευράς της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς. Αναλυτικά:

14.1.1. ΠΑΡΟΧΗ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (Κρατούμενων)

α) Περιγραφή προγράμματος

Η πρώην Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς υλοποίησε κατά τα έτη 2013, 2014 το Πρόγραμμα Παροχής Κοινωφελούς Εργασίας (Κρατούμενων), σύμφωνα με το άρθρο 82 παρ. 6, 7, 8 και 9 του Π.Κ., που ορίζει ότι: «η κοινωφελής εργασία παρέχεται χωρίς αμοιβή σε υπηρεσίες του Κράτους, των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης...». Σκοπός του προγράμματος Παροχής Κοινωφελούς Εργασίας είναι η απασχόληση και κοινωνική επανένταξη των κρατούμενων, μέσω του εναλλακτικού αυτού μέτρου έκτισης της ποινής, καθώς και η αποσυμφόρηση των φυλακών.

β) Ομάδα-στόχος

Κατόπιν επικοινωνίας με την Εισαγγελία και σε συνεργασία με τον εκάστοτε αιτούντα ενδιαφερόμενο, νεαρής συνήθως ηλικίας, λαμβάνουν χώρα τα κάτωθι: διερεύνηση του αδικήματος (αποκλείεται η μετατροπή της ποινής σε παροχή Κοινωφελούς Εργασίας όταν το αδίκημα χαρακτηρίζεται ως κακούργημα), μετατροπή της ποινής σε χρηματική και, αν υπάρχει αδυναμία αποπληρωμής από τον αιτούντα, υπογράφεται Σύμβαση μεταξύ της Γενικής Γραμματείας Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς (Δ/νση Νέας Γενιάς Τμήμα Πολιτισμού και Κοινωνικής Συμμετοχής) και του αιτούντος ως προς την παροχή της κοινωφελούς εργασίας, στην οποία προσδιορίζονται ο χρόνος, η διάρκεια της καθημερινή απασχόλησης (ώρες παραμονής στην Υπηρεσία) και η φύση της εργασίας που παρέχεται από τον αιτούντα.

γ) Χρονοδιάγραμμα

Η Διεύθυνση Νέας Γενιάς συμμετέχει στον θεσμό αυτό στο πλαίσιο της αριθμ. 130433/21.11.2006 Κοινής Υπουργικής Απόφασης «Κατάρτιση νέου πίνακα φορέων που συμμετέχουν στην εφαρμογή του θεσμού της παροχής κοινωφελούς εργασίας» (ΦΕΚ 1786/τ.Β'/08.12.2006).

Κατά τα έτη 2013 και 2014 απασχολήθηκαν 4 άτομα σε θέσεις κοινωφελούς εργασίας στην Υπηρεσία ενώ έχει εγκριθεί η απασχόληση ενός ακόμη ατόμου που αναμένεται σύντομα. Οι συμμετέχοντες στο Πρόγραμμα τελούν υπό τη διαρκή καθοδήγηση και επιτήρηση του αρμόδιου Τμήμα-

τος Πολιτισμού και Κοινωνικής Συμμετοχής της Διεύθυνσης Νέας Γενιάς.

14.1.2. «ΝΟΜΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ»

Το πρόγραμμα «Νομική Βοήθεια για Νέους» αποτελεί εθνικό πρόγραμμα της πρώην Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, το οποίο σχεδιάστηκε και υλοποιείται με στόχο την έμπρακτη νομική υποστήριξη ανηλίκων και νέων, έως και 35 ετών, που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, οι οποίοι δεν διαθέτουν τους πόρους και εν γένει την δυνατότητα να αναλάβουν το οικονομικό κόστος και την ευθύνη της εκπροσώπησης τους τόσο ενώπιον του δικαστηρίου όσο και εξωδικαστικά.

Το Πρόγραμμα άρχισε να υλοποιείται από το 1997, σε συνεργασία με Δικηγορικούς Συλλόγους της χώρας, αρχικά της Αθήνας και Θεσσαλονίκης, έχοντας παράσχει μέχρι σήμερα νομική βοήθεια σε εκατοντάδες επωφελούμενους νέους, στην πλειονότητά τους ανηλίκους. Η λειτουργία του Προγράμματος είναι συμπληρωματική προς τον θεσμό παροχής νομικής βοήθειας που προβλέπεται από τον Ν.3226/2004 «Παροχή Νομικής Βοήθειας σε Πολίτες Χαμηλού Εισοδήματος και Άλλες Διατάξεις» (ΦΕΚ 24/Α/4.2.2004), εστιάζοντας στην προστασία των ανηλίκων και ειδικών κατηγοριών νέων έως 30 και, κατ' εξαίρεση για συγκεκριμένες υποθέσεις, έως και 35 ετών.

Ο στόχος του Προγράμματος είναι διπτός: Αφενός, εστιάζει στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού που συχνά υφίστανται οι ομάδες-στόχος, ενισχύοντας άμεσα και πρακτικά την δυνατότητα διευθέτησης νομικών ζητημάτων ή/και προσφυγής τους στην Δικαιοσύνη και αφετέρου, ενθαρρύνει και υποστηρίζει τους νέους δικηγόρους στην ανάληψη υποθέσεων που αφορούν ευπαθείς κοινωνικά ομάδες ανηλίκων και νέων.

Ειδικότερα, με βάση το αντικείμενο της υποθέσεως παρέχεται νομική συνδρομή είτε για εξωδικαστικές ενέργειες είτε για παράσταση στο δικαστήριο στις παρακάτω περιπτώσεις:

Ποινικές διαφορές:

Α. Σε ανήλικους ή νέους έως 30 ετών, αρκεί το αντικείμενο για το οποίο ζητείται η συνδρομή

να είναι σε συνάφεια με υπόθεση/απόφαση/ποινική μεταχείριση σχετική με τη χρονική περίοδο της ανηλικότητας (>18ετών)

Β. Σε νέους 18-30 ετών για υποθέσεις που αφορούν μόνο σε:

- περιπτώσεις κακοποίησης (ειδικότερα, για τις γυναίκες η υπηρεσία παρέχεται έως την ηλικία των 35 ετών)

- περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας (ειδικότερα, για τις γυναίκες η υπηρεσία παρέχεται έως την ηλικία των 35 ετών)

- παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων (ειδικότερα, για τις γυναίκες η υπηρεσία παρέχεται έως την ηλικία των 35 ετών)

- χρήση απαγορευμένων ουσιών και τέλεση αξιοποιώνων πράξεων που σχετίζεται με την χρήση απαγορευμένων ουσιών

Αστικές διαφορές:

Α. Σε ανήλικους (για όλες τις διαφορές)

Β. Σε νέους 18-30 ετών, για αστικές διαφορές που προκύπτουν από ή έχουν συνάφεια με υποθέσεις που αφορούν κακοποίηση, παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων, ενδοοικογενειακή βία, χρήση απαγορευμένων ουσιών και τέλεση αξιοποιώνων πράξεων που σχετίζονται με την χρήση απαγορευμένων ουσιών, καθώς και για αστικές διαφορές οικογενειακού δικαίου (ειδικότερα, παρέχεται κατ' εξαίρεση νομική συνδρομή είτε για εξωδικαστικές ενέργειες είτε για παράσταση στο δικαστήριο για νέους μέχρι 35 ετών, σε υποθέσεις επιμέλειας ανηλίκων παιδιών)

Γ. Σε νέους 18-35 ετών, για υποθέσεις και διαφορές που σχετίζονται με την εφαρμογή του Νόμου 3869/2010 για τη ρύθμιση των οφειλών των υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων.

Διοικητικές διαφορές:

Σε ανήλικους, και, κατά προτεραιότητα, σε ασυνόδευτους ανήλικους, για διαφορές που προκύπτουν από ή αφορούν ιδίως σε: υποβολή αντιρρήσεων κατά διοικητικής κράτησης, έκδοση δικαστικής απόφασης απέλασης, έλεγχο και ενημέρωση των ασυνόδευτων ανηλίκων για το περιεχόμενο και τη σημασία των εγγράφων-υπηρεσι-

ακών σημειωμάτων που τους αποδίδονται, ορθή καταγραφή προσωπικών στοιχείων (ηλικίας, συνοδείας ή μη), διαδικασία ασύλου (καταγραφή – υποβολή αιτήματος, παράσταση στη συνέντευξη για το άσυλο στον πρώτο και τον δεύτερο βαθμό, σύνταξη γραπτού υπομνήματος για την υποστήριξη ατομικών περιπτώσεων όσων αφορά τους λόγους δίωξης κλπ., υποβολή προσφυγής κατά της απορριπτικής απόφασης, κατά της απόφασης διακοπής), παράσταση στις αρμόδιες υπηρεσίες για την έκδοση και απόδοση δημοσίων εγγράφων (Α.Φ.Μ., άδεια εργασίας κλπ), έκδοση-ανανέωση άδειας παραμονής βάσει του Ν 3386/2005, εθελοντικό επαναπατρισμό, διασφάλιση κοινωνικών δικαιωμάτων (ένταξη στην εκπαίδευση, πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κλπ.)

Εργατικές διαφορές:

Α. Σε ανήλικους και νέους έως 30 ετών (για όλες τις διαφορές)

Κατ' εξαίρεση, μετά από αίτημα του αρμόδιου Φορέα υλοποίησης και γραπτή έγκριση της Γενικής Γραμματείας Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς, επιτρέπεται η παροχή δωρεάν νομικής βοήθειας σε νέους έως 30 ετών από το Πρόγραμμα και για περιπτώσεις που δεν προβλέπονται ρητά στις παραπάνω αναφερόμενες κατηγορίες υποθέσεων, αλλά λόγω συνδρομής τεκμηριωμένων ειδικών ή/και εκτάκτων συνθηκών (πχ αποδεδειγμένη απορία), για ανθρωπιστικούς λόγους ή από ιδιαίτερο ηθικό καθήκον, κρίνεται ότι οι αιτούντες χρήζουν άμεσης δωρεάν νομικής συνδρομής.

Τις υποθέσεις χειρίζονται νέοι δικηγόροι ηλικίας έως 35 ετών. Κατ' εξαίρεση, για υποθέσεις για τις οποίες απαιτείται ειδικός χειρισμός/εμπειρία ή για υποθέσεις στις οποίες απαιτείται παράσταση δικηγόρων παρ' Αρείω Πάγω, αφού εξαντληθεί όλος ο κατάλογος των δικηγόρων ηλικίας έως 35 ετών και εξακολουθεί να μην υπάρχει κατάλληλος δικηγόρος για να αναλάβει τη συγκεκριμένη υπόθεση, διορίζεται δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω, ο οποίος βρίσκεται πλησιέστερα στην ηλικία των 35 ετών.

Στην περίπτωση ανάγκης ανάληψης της υποθέσεως από δικηγόρο μεγαλύτερο των 35 ετών, θα πρέπει να εξασφαλίζεται προηγούμενη σχετική

γραπτή σύμφωνη γνώμη της Γενικής Γραμματείας Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς (Διεύθυνση Νέας Γενιάς- Τμήμα Πολιτισμού και Κοινωνικής Συμμετοχής).

Εκτός από τις παραστάσεις σε δικαστήριο, η νομική βοήθεια που παρέχεται μπορεί να συνίσταται σε άλλες εξωδικαστικές ενέργειες, όπως επίδοση εγγράφων μέσω δικαστικού επιμελητή και διενέργεια έκδοσης εγγράφων διοικητικής φύσεως ή άλλου είδους εγγράφων, απαραίτητων για την τακτοποίηση της νομικής κατάστασης του αιτούντος βοήθεια (π.χ. έκδοση ληξιαρχικής πράξης, πιστοποιητικού γεννήσεως, τακτοποίηση παραμονής του αιτούντος στη χώρα κλπ).

Το Πρόγραμμα υλοποιείται αποκλειστικά με πόρους από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Συμμετέχουν στη «Νομική Βοήθεια για Νέους» 28 Δικηγορικοί Σύλλογοι (Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Βόλου, Γιαννιτσών, Ηρακλείου, Θεσπρωτίας, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Καλαμάτας, Κω, Πάτρας, Ροδόπης, Ρόδου Σερρών, Τρικάλων, Χαλκίδας, Χανίων, Αγρινίου, Αλεξανδρούπολης, Κατερίνης, Κεφαλληνίας-Ιθάκης, Λάρισας, Λευκάδας, Νάξου, Πειραιά, Τριπόλεως, Χίου, Χαλκιδικής, Κιλκίς), καθώς και η Ένωση Ασκούμενων και Νέων Δικηγόρων. Ο αριθμός των επωφελομένων ανέρχεται στα 200 έως 250 άτομα κατ' έτος περίπου.

Η ερευνητική ομάδα (EUROFOUND/ECORYS) στο πλαίσιο της έρευνας «Ανάλυση Πολιτικών και Πρωτοβουλιών για την Κοινωνική Ένταξη των Νέων» επέλεξε το πρόγραμμα «Νομική Βοήθεια για Νέους» ως μία από τις τρεις καλύτερες «Καλές Πρακτικές» στην Ελλάδα για το έτος 2013 .

14.1.3. «BIENNALE ΝΕΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ»

Η Biennale Νέων καλλιτεχνών της Ευρώπης και της Μεσογείου (BJCEM) είναι ένα πολυπολιτισμικό, ανοιχτό, διεθνές και δια-τομεακό γεγονός που προάγει την επικοινωνία και την τέχνη. Για τη συμμετοχή στην Biennale δεν απαιτείται οικονομική συμμετοχή των καλλιτεχνών και είναι ανοιχτή σε όλους ανεξαρτήτως φύλου, θρησκείας, και κοινωνικών και πολιτικών πεποιθήσεων.

Έχουν δικαίωμα συμμετοχής νέοι και νέες

καλλιτέχνες και δημιουργοί έως 35 χρονών από την Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή και την Αφρική και παρουσιάζονται έργα σε όλους τους τομείς τέχνης: Εικαστικές και του Θεάματος Τέχνες (Visual & Performing Arts), Αρχιτεκτονική, Βιομηχανικό Σχέδιο (Design), Εικαστικό Σχέδιο, Διαδικτυακό Σχέδιο (web design), Μόδα, Ψηφιακές Δημιουργίες, Λογοτεχνία, Παραστατικές Τέχνες [Θέαμα/Show] (Θέατρο, Χορός, Αστικές Τέχνες [Urban Acts]), Μουσική, Κινηματογράφος/Video, Γαστρονομία.

Η εν λόγω Biennale, θεωρείται το πλέον σημαντικό γεγονός της Μεσογείου και της Ευρώπης πάνω στην νεανική πολιτιστική δημιουργικότητα. Το έτος 2013, η τότε Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, ως μέλος της Διεθνούς Ένωσης Bjcem (Biennale des jeunes créateurs de l'Europe et de la Méditerranée-Biennale Νέων Δημιουργών της Ευρώπης και της Μεσογείου), έλαβε μέρος στη διοργάνωση της 16^{ης} Biennale Νέων (*Mediterranea16*).

Η 16^η Biennale πραγματοποιήθηκε στην Ancona της Ιταλίας, από τις 6 Ιουνίου έως τις 7 Ιουλίου 2013, φέρνοντας κοντά πάνω από 250 νέους καλλιτέχνες από χώρες της Ευρώπης και της άλλης πλευράς της Μεσογείου, με θέμα «ERRORS ALLOWED».

Πραγματοποιήθηκε επίσης Μετα-μπιενναλική έκθεση παρουσίασης στο ελληνικό κοινό των 15 νέων καλλιτεχνών, οι οποίοι επιλέχθηκαν και εκπροσώπησαν τη χώρα μας στη 16η Biennale της Αγκόνας από τις 7 έως τις 16 Ιανουαρίου 2014. Ήδη έχει ξεκινήσει η προετοιμασία διοργάνωσης της επόμενης, της 17^{ης} Biennale η οποία θα πραγματοποιηθεί τον Οκτώβριο του 2015 στο Μιλάνο.

14.1.4. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΤΡΙΠΤΟΛΕΜΟΣ»: ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΑ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΓΙΑ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥΣ ΑΓΡΟΤΕΣ.

Το πρόγραμμα «Τριπτόλεμος» (ΦΕΚ 1438/Β'/2.5.2012) αποτέλεσε κεντρικό άξονα της πολιτικής της πρώην Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς. Το πρόγραμμα αυτό προωθεί την απασχόληση των νέων στον πρωτογενή τομέα παραγωγής, την αποκεντρωμένη πολιτική για τη νεολαία και τις οριζόντιες συνεργασίες σε κεντρικό και

περιφερειακό επίπεδο με τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και τα ΑΤΕΙ.

Στόχος του προγράμματος είναι να παρουσιάσει στους νέους τις βασικές προϋποθέσεις, αλλά και τις πραγματικές συνθήκες άσκησης του αγροτικού επαγγέλματος μέσω διημερίδων ενημέρωσης και βραχυχρόνιων σεμιναρίων εκπαίδευσης.

Το πρόγραμμα αφορά νέους 24 έως 40 ετών με συμμετοχή είκοσι ατόμων ανά αντικείμενο εκπαίδευσης. Ο «Τριπτόλεμος» υλοποιήθηκε για πρώτη φορά το 2012 και μέχρι το τέλος του 2014 συμμετείχαν σε αυτό περίπου 500 νέοι.

14.2. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ

14.2.1. Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας

Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας είναι ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα που σχεδιάστηκε με στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Στην Ελλάδα, τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) θεσμοθετήθηκαν με τον νόμο 2525/97. Απευθύνονται σε πολίτες 18 ετών και άνω, οι οποίοι δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Μετά την ολοκλήρωση της διετούς φοίτησης (δύο εννεάμηνα) οι εκπαιδευόμενοι παίρνουν τίτλο ισότιμο με το απολυτήριο του Γυμνασίου.

Οι τρεις αρχές πάνω στις οποίες στηρίχτηκαν τα καινοτόμα αυτά σχολεία είναι:

- ευέλικτα μαθήματα βασισμένα στις ανάγκες αλλά και τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευομένων,
- προσέγγιση ολιστική που καλύπτει όλων των ειδών τις ανάγκες και όχι περιορισμένη στην εκπαίδευση και την κατάρτιση,
- ποιοτικές και καινοτόμες εκπαιδευτικές μέθοδοι, οι οποίες ανοίγουν δρόμο στις νέες τεχνολογίες και απαιτούν έμπειρους, με υψηλά προσόντα και δεξιότητες εκπαιδευτικούς και συμβούλους.

Οι στόχοι των ΣΔΕ είναι:

- Συνεργασία με τοπικές αρχές, κοινωνικές υπηρεσίες, οργανισμούς και τον ιδιωτικό τομέα.
- Διδακτική και συμβουλευτική προσέγγιση εστιασμένη στις ανάγκες, επιθυμίες και ικανότητες των εκπαιδευομένων.

- Ενθάρρυνση της ενεργού μάθησης.
- Έμφαση στην απόκτηση δεξιοτήτων στην πληροφορική και τις νέες τεχνολογίες.
- Συνολική προσέγγιση των αναγκών των εκπαιδευομένων (Συμβουλευτικές Υπηρεσίες).

Τα γνωστικά αντικείμενα που διδάσκονται είναι: Ελληνική Γλώσσα, Μαθηματικά, Πληροφορική, Αγγλική Γλώσσα, Φυσικές Επιστήμες-Τεχνολογία, Κοινωνική Εκπαίδευση, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αισθητική Αγωγή. Επίσης, σε κάθε ΣΔΕ υπάρχει ένας σύμβουλος σταδιοδρομίας και ένας σύμβουλος ψυχολόγος που υποστηρίζουν τους εκπαιδευόμενους κατά τη διάρκεια της μαθησιακής τους πορείας.

Στα ΣΔΕ φοιτούν πολλές γυναίκες, μετανάστες, Ρομά, μουσουλμάνοι και γενικά άτομα από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες. Επίσης, από τα 58 ΣΔΕ που λειτουργούν σε όλη τη χώρα, τα 8 βρίσκονται μέσα σε καταστήματα κράτησης. Σκοπός των ΣΔΕ είναι η επανασύνδεση των εκπαιδευομένων με τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, αλλά και η ενδυνάμωση της προσωπικότητας καθώς και η ανάκτηση της αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησής τους.

14.2.2. Κέντρα Διά Βίου Μάθησης

Στο πλαίσιο της αποκέντρωσης των δράσεων ΔΒΜ, οι Δήμοι της χώρας καλούνται να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο καθώς ενεργοποιούν το δίκτυο των φορέων ΔΒΜ των περιοχών τους. Αναλαμβάνουν την ευθύνη της προσφοράς στους δημότες τους εύστοχων, έγκυρων, υψηλής ποιότητας, εύκολα προσβάσιμων προγραμμάτων, που συνδέονται με το τοπικό, αλλά και το ευρύτερο περιβάλλον. Τα Κέντρα Διά Βίου Μάθησης (Κ.Δ.Β.Μ.) συστήνονται και λειτουργούν, σύμφωνα με τον Ν 3879/2010, σε όσους Δήμους το επιθυμούν. Συγκεκριμένα, οι υπηρεσιακές μονάδες που ασκούν αρμοδιότητες δια βίου μάθησης των Δήμων ιδρύουν ΚΔΒΜ, στα οποία θα υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα Γενικής Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Για την υποστήριξη των νέων πολιτικών και την άμεση εκπαιδευτική παρέμβαση σε τοπικό επίπεδο η ΓΓΔΒΜ, ως φορέας πρότασης, ενέταξε, τον Απρίλιο του 2012, στο Επιχειρησιακό

Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», στους Άξονες Προτεραιότητας 7 και 8, τις Πράξεις με τίτλο «Κέντρα Διά Βίου Μάθησης – Προγράμματα Εθνικής Εμβέλειας και Προγράμματα Τοπικής Εμβέλειας ΑΠ7 & ΑΠ8», συνολικού προϋπολογισμού 65.000.000 €, με φορέα υλοποίησης το ΙΝΕΔΙΒΙΜ και συνεργαζόμενους εταίρους τους: Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας (ΚΕΔΕ), Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ), Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ), Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας (ΕΣΥΝ) και όλους τους ενδιαφερομένους Δήμους.

Με δεδομένο ότι το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» δεν κάλυπτε τον Άξονα Προτεραιότητας 9 (Περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας και Νοτίου Αιγαίου), η ΓΓΔΒΜ εξασφάλισε από τον τακτικό προϋπολογισμό τους απαιτούμενους πόρους για την υλοποίηση του έργου «Κέντρα Διά Βίου Μάθησης Στερεάς Ελλάδας και Νοτίου Αιγαίου», 6.205.000 € κατά το διάστημα 1/1/13 ως 30/6/15 στους Δήμους των Περιφερειών Στερεάς Ελλάδας και Νοτίου Αιγαίου.

Τα εν λόγω Κέντρα, ως μονάδες εκπαίδευσης ενηλίκων και υποσύστημα της δια βίου μάθησης, στοχεύουν -ως προς τους εκπαιδευόμενους τους - στα εξής:

1. δημιουργία θετικής στάσης ως προς τη μάθηση και ενίσχυση των ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην εκπαίδευση,
2. ενίσχυση της ικανότητας προσαρμογής στις γνωστικές απαιτήσεις ενός συνεχώς εξελισσόμενου κοινωνικο-οικονομικού χώρου δράσης των ενηλίκων πολιτών,
3. σύνδεση ή επανασύνδεση με την εκπαιδευτική διαδικασία ενηλίκων, οι οποίοι για οποιονδήποτε λόγο δεν ολοκλήρωσαν την υποχρεωτική εκπαίδευση,
4. ενίσχυση των δυνατοτήτων πρόσβασης στην αγορά εργασίας, καθώς και της διατήρησης της θέσης εργασίας ή της επαγγελματικής εξέλιξης,
5. συμμετοχή στην «κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας» και πρόσβαση στις νέες εργασιακές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ευκαιρίες,
6. αναβάθμιση των συνθηκών εκπαίδευσης, εργασίας και κοινωνικής κατάστασης ευάλωτων κοινωνικά ομάδων του πληθυσμού,

7. ανάπτυξη της ενεργού ιδιότητας του πολίτη,
8. δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου στο πεδίο του πολιτισμού,
9. ενίσχυση της ισότητας των δύο φύλων,
10. μείωση του «ψηφιακού χάσματος»,
11. δυνατότητα εκπαίδευσης/επιμόρφωσης με ευελιξία ως προς τον χώρο και τον χρόνο,
12. ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση ενηλίκων.

Τα προγράμματα Γενικής Εκπαίδευσης Ενηλίκων στα Κέντρα Διά Βίου Μάθησης διακρίνονται σε Προγράμματα Εθνικής Εμβέλειας και Προγράμματα Τοπικής Εμβέλειας.

Προγράμματα Εθνικής Εμβέλειας που οι Δήμοι επιλέγουν από διαθέσιμο πίνακα προγραμμάτων, και ο οποίος εκφράζει τις Εθνικές και Ευρωπαϊκές Πολιτικές σε θέματα Διά Βίου Μάθησης Ενηλίκων στα θεματικά πεδία:

1. Οικονομία - Επιχειρηματικότητα
2. Ποιότητα ζωής - Περιβάλλον
3. Νέες Τεχνολογίες
4. Γλώσσα και Επικοινωνία
5. Κοινωνικές Δεξιότητες και Δράσεις
6. Πολιτισμός και Τέχνη
7. Προγράμματα Ευάλωτων Κοινωνικά Ομάδων

Προγράμματα Τοπικής Εμβέλειας που προτείνουν οι Δήμοι και τα οποία ανταποκρίνονται στις τοπικές ανάγκες υποστήριξης και την προώθηση της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και προσωπικής ανάπτυξης των δημοτών τους.

Στο θεματικό πεδίο Προγράμματα Ευάλωτων Κοινωνικά Ομάδων προσφέρονται τα παρακάτω θέματα:

Μετανάστες – Επικοινωνία στην καθημερινή ζωή
Μετανάστες – Επικοινωνία στην καθημερινή ζωή
Μετανάστες – Υποστήριξη στην καθημερινή ζωή
Τσιγγάνοι – Γλωσσικές δεξιότητες I
Τσιγγάνοι – Γλωσσικές δεξιότητες II
Τσιγγάνοι – Υποστήριξη στην καθημερινή ζωή

Κρατούμενοι – Επικοινωνία στην καθημερινή ζωή
Κρατούμενοι – Επικοινωνία στην καθημερινή ζωή
Κρατούμενοι – Υποστήριξη κρατουμένων
Μουσουλμανική Μειονότητα – Γλωσσικές δεξιότητες I
Μουσουλμανική Μειονότητα – Γλωσσικές δεξιότητες II

Επιπλέον, στην ανοικτή πρόσκληση προς τους Δήμους υπ. αριθ. 749/28-9-2012 για τους Άξονες 7 και 8 και στην ανοικτή πρόσκληση προς τους Δήμους υπ.αριθ.923/1-11-2012 για τον Άξονα 9, για την ένταξή τους στις συγκεκριμένες πράξεις, στα κριτήρια συμμετοχής συμπεριλαμβάνονται:

- Η υποχρεωτική επιλογή Προγραμμάτων Ευάλωτων Κοινωνικά Ομάδων (εκτός και αν αποδειχθεί ότι δεν υπάρχουν εντός της διοικητικής ευθύνης του Δήμου Ευάλωτες Κοινωνικά Ομάδες).
- Η προσβασιμότητα των ΑμεΑ στους χώρους Διοίκησης και Εκπαίδευσης.

14.2.3. Κέντρα Διά Βίου Μάθησης (ΚΔΒΜ)

Ε – ΚΔΒΜ

Παράλληλα, στο πλαίσιο του Άξονα 9, υποστηρίζεται η λειτουργία e-ΚΔΒΜ ως εναλλακτική δομή, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες των Δήμων που έχουν λίγους κατοίκους, είναι δυσπρόσιτοι και παρουσιάζουν μεγάλη γεωγραφική διασπορά, με μειωμένο διοικητικό και εκπαιδευτικό κόστος. Τα e-ΚΔΒΜ λειτουργούν μέχρι στιγμής στις νησιωτικές περιοχές του Αιγαίου.

14.2.4. Σχολές Γονέων

Η οικογένεια στη σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται από αλλαγές τόσο στη μορφή της, όσο και στους ρόλους των μελών της. Η συνοχή της, η προσαρμοστικότητα στις συνθήκες που αλλάζουν με γρήγορους ρυθμούς, οι τρόποι επικοινωνίας και οι αλληλεπιδράσεις των μελών της επιδρούν

αποφασιστικά στη λειτουργία της. Εξάλλου, η οικογένεια είναι το πρώτο σχολείο του παιδιού, ο πρώτος χώρος κοινωνικοποίησης και διαπαιδαγώγησής του. Στην οικογένεια διαμορφώνονται συμπεριφορές, στάσεις και συνήθειες που θα το συνοδεύουν σε όλη του τη ζωή. Στο οικογενειακό πλαίσιο διαμορφώνονται για παράδειγμα τα πρώτα ψήγματα της πολιτειότητας, η σχέση με το βιβλίο, οι πολιτιστικές πρακτικές, το έθος της συνεργασίας, ο σεβασμός του άλλου.

Η Διεύθυνση Δια Βίου Μάθησης, στην προσπάθειά της να ανταποκριθεί στην μεγάλη κοινωνική ανάγκη για την στήριξη των γονέων, αλλά και μελλοντικών γονέων, ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν με επιτυχία στον σύνθετο και δύσκολο ρόλο τους, όπως αυτός διαμορφώνεται στις σύγχρονες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, και γενικότερα της οικογένειας, σχεδιάζει σειρά σχετικών προγραμμάτων: Σχολές Γονέων, προγράμματα και δράσεις με Διαγενεακό χαρακτήρα, καθώς και προγράμματα συνεργασίας Σχολείου – Οικογένειας.

Το πρόγραμμα των Σχολών Γονέων είναι ένα από τα προγράμματα Εκπαίδευσης Ενηλίκων που σχεδιάζει η Διεύθυνση και υλοποιείται από το Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ. Το 2002 με εθνική χρηματοδότηση πραγματοποιήθηκε από την τέως Γ.Γ.Δ.Β.Μ. μια πιλοτική φάση συμβουλευτικής γονέων σε 4 περιοχές της Αττικής, κατά την οποία υλοποιήθηκαν 6 τμήματα. Με βάση την αξιολόγηση αυτής της πιλοτικής φάσης, η ομάδα σχεδιασμού της Γ.Γ.Δ.Β.Μ. υπέβαλε για ευρωπαϊκή χρηματοδότηση στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ –ΕΠΕΑΕΚ το πρόγραμμα «Συμβουλευτική Γονέων» για την περίοδο 2003-2008 το οποίο υλοποιήθηκε από το Ι.Δ.ΕΚ.Ε. Το πρόγραμμα εντάσσεται το 2008 στο ΕΣΠΑ-Ε.Π. Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση με τον τίτλο «Σχολές Γονέων» και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Από το τέλος του 2011 και μετά φορέας υλοποίησης είναι το Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ.

Οι κύριοι στόχοι του προγράμματος των Σχολών Γονέων είναι:

1. να βελτιωθεί η επικοινωνία στην οικογένεια,
2. να προαχθούν οι γνώσεις των γονέων σχετικά με τις ψυχικές, κοινωνικές, πνευματικές και άλλες ανάγκες των παιδιών σε κάθε στάδιο ανάπτυξής τους,

3. να αναπτυχθούν δεξιότητες για την έγκαιρη διάγνωση και αντιμετώπιση δύσκολων συμπεριφορών των παιδιών τους,

4. να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή των γονέων στις σχολικές δραστηριότητες και να υποστηριχθεί η συνεργασία τους με τους/τις εκπαιδευτικούς,

5. να αποκτηθούν συγκεκριμένες ικανότητες προκειμένου οι γονείς να μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά τους να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις του νηπιαγωγείου, δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου,

6. να ενημερωθούν οι γονείς σε θέματα υγείας των ίδιων και των παιδιών τους,

7. να ενημερωθούν οι γονείς για τους τρόπους σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των παιδιών τους ανάλογα με την ηλικία τους,

8. να γίνει κατανοητή η θέση των ατόμων τρίτης ηλικίας στην κοινωνία, την οικογένεια και τα κοινά,

9. να γίνει ενημέρωση των γονέων για τους τρόπους προφύλαξης των παιδιών από την χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών και να προταθούν τρόποι παιδαγωγικής και λελογισμένης χρήσης τους,

10. να βελτιωθεί η διαχείριση του οικογενειακού προγραμματισμού,

11. να παρασχεθεί συμβουλευτική υποστήριξη και αγωγή υγείας στις οικογένειες των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων,

12. να ενημερωθούν και να υποστηριχθούν ψυχολογικά γονείς ΑμεΑ.

Κατά την εκπαιδευτική περίοδο 2009 μέχρι σήμερα, στο πλαίσιο των Σχολών Γονέων, υλοποιούνται 7 εκπαιδευτικά προγράμματα:

1. η οικογένεια στη σύγχρονη εποχή, διάρκειας 50 ωρών
2. διαφυλικές σχέσεις, διάρκειας 25 ωρών
3. ανάπτυξη στην Τρίτη ηλικία, διάρκειας 25 ωρών
4. συνεργασία εκπαιδευτικών-οικογένειας, διάρκειας 25 ωρών
5. ψυχολογική υποστήριξη και αγωγή υγείας ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, 25 ωρών
6. συμβουλευτική γονέων παιδιών με αναπηρίες, διάρκειας 50 ωρών
7. στερεότυπα και διακρίσεις στην οικογένεια, διάρκειας 25 ωρών

Πέντε από τα 7 εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται στις Σχολές Γονέων αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα σε θέματα ευπαθών κοινωνικών ομάδων:

- Διαφυλικές σχέσεις
- Ανάπτυξη στην τρίτη ηλικία
- Ψυχολογική υποστήριξη και αγωγή υγείας ευάλωτων κοινωνικά ομάδων
- Συμβουλευτική γονέων παιδιών με αναπηρίες
- Στερεότυπα και διακρίσεις στην οικογένεια

15. ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

15.1. Δίκτυο Συνεργαζομένων Σχολείων με την UNESCO - ASP net

Η χώρα μας, ως μέλος της UNESCO, συμμετέχει ενεργά στο Πρόγραμμα «Δίκτυο Συνεργαζομένων Σχολείων με την UNESCO - ASP net» με 150 περίπου σχολικές μονάδες στην Π/θμια και Δ'/θμια εκπαίδευση. Μεταξύ των θεμάτων (study themes) που προτείνονται για την ανάπτυξη σχεδίων εργασίας στα σχολεία - μέλη του εν λόγω δικτύου είναι και η «Ειρήνη και Ανθρώπινα Δικαιώματα» και «Εκπαίδευση για την Παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη» σε σύνδεση με την αειφόρο ανάπτυξη, την ειρήνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Όπως προκύπτει από την ετήσια έκθεση πεπραγμένων κάθε σχολικής μονάδας, κατά το έτος 2014 και στο ανωτέρω αναφερόμενο πλαίσιο, τα σχολεία κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των προγραμμάτων τους συνεργάστηκαν με φορείς όπως: τις Έδρες UNESCO του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και του ΑΠΘ, το Συνήγορο του Παιδιού, την Action Aid, τη UNICEF, την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, το Δίκτυο για τα δικαιώματα του παιδιού, τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης, τους LIONS, τα Χωριά SOS, την Ελληνική Αστυνομία, το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, το ΣΚΕΠ, το ΠΙΚΠΑ κλπ.

- Δραστηριότητες: επισκέψεις σε Γηροκομεία και Ειδικά Σχολεία, συμμετοχή σε διαγωνισμούς με δημιουργία ταινίας μικρού μήκους με θέμα τον ρατσισμό, συμμετοχή σε διδακτορική

έρευνα για τη διερεύνηση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής σε σχέση με το δικαίωμα στο νερό, στην τροφή, την υγεία, μέσω χρήσης διαδικτυακού περιβάλλοντος, συγγραφή διηγήματος στη τάξη για τα δικαιώματα των παιδιών, θεατρική παράσταση, 1^ο μαθητικό συνέδριο για τα δικαιώματα των παιδιών, αξιοποίηση διαδραστικού παιχνιδιού της Ύπατης Αρμοστείας, ραδιοφωνικές εκπομπές, το δέντρο των δικαιωμάτων του παιδιού, βιωματικά σεμινάρια.

- Ενδεικτικά αναφέρουμε τίτλους προγραμμάτων που πραγματοποιήθηκαν κατά το 2014:

Children's rights and the role of UNESCO

Πρόσφυγες και Μετανάστες

Βία και Ρατσισμός

Ολυμπιακή Εκεχειρία και Σεβασμός στη διαφορετικότητα

Μαθητές Διαμεσολαβητές.

Ρατσισμός στα γήπεδα,

There is only one race the human race

War and peace: express yourself through poetry"

«Δεν είναι μόνο αριθμοί»

Solidarity and Tolerance

Σχολεία Υπερασπιστές

Ηλεκτρονικός εκφοβισμός

Human Trafficking

Να είσαι παιδί είναι δικαίωμα

Ο ρατσισμός και ο φασισμός μέσα από τον κινηματογράφο και τη μουσική

Επίλυση συγκρούσεων μέσω του θεσμού του μεσολαβητή

- Παράλληλα διοργανώθηκαν εκδηλώσεις-αφιέρωματα στο σχολείο για τις διεθνείς ημέρες Ανεκτικότητας, Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, Παιδιού, φυλετικών διακρίσεων, κατά της επιθετικότητας εναντίον των παιδιών.

15.2 Πρόγραμμα PESTALLOZI (Επιμορφωτικά Σεμινάρια Εκπαιδευτικών - Σχολικών Συμβούλων - Επιμόρφωση Επιμορφωτών)

Πρόκειται για επιμορφωτικά σεμινάρια στο πλαίσιο της δια βίου εκπαίδευσης εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων Π/θμιας και Δ'/θμιας Εκπαίδευσης.

Τα σεμινάρια αυτά χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

1. Σεμινάρια που σχεδιάζονται και οργανώνονται από τα κράτη μέλη του ΣΤΕ σε θέματα συναφή με τα προγράμματα προτεραιότητας ΣΤΕ. Διαρκούν από 3-5 ημέρες και μετέχουν εκπαιδευτικοί από την διοργανώτρια χώρα, καθώς και εκπαιδευτικοί από άλλα κράτη-μέλη.

2. Σεμινάρια επιμόρφωσης επιμορφωτών. Πρόκειται για μια πρωτοβουλία του ΣΤΕ, η οποία στην παρούσα φάση αφορά σε προγράμματα ιστορίας, γλωσσών και εκπαίδευσης για την δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η χώρα μας φιλοξένησε τον Μάιο του 2008 το δεύτερο σεμινάριο που αφορά στη διδασκαλία της Ιστορίας και το 2010 το τρίτο σεμινάριο.

Τα θέματα των σεμιναρίων καθορίζονται από τις προτεραιότητες του τριετούς προγράμματος του ΣΤΕ (π.χ. Ανθρώπινα Δικαιώματα, Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη, εκπαίδευση ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων, βία στα σχολεία κλπ).

Θέματα Σεμιναρίων Pestalozzi 2014

1. «Η αξία της ζωής» - Δολοφονία ατόμων με ειδικές ανάγκες στο Εθνικοσοσιαλιστικό Γερμανικό Ράιχ

2. «Δύσκολες καταστάσεις εκπαίδευσης»

3. «Πολυγλωσσία για τη συμμετοχή και την κοινωνική ένταξη: Ποιότητα και ισότητα στην ευρωπαϊκή εκπαίδευση»

4. «Το Ευρωπαϊκό Χαρτοφυλάκιο Γλωσσών»

5. «Προωθώντας τη συμμετοχή» (Θερινό Σχολείο)

6. «Πώς οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συμβάλουν στην πρόληψη της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο»

7. «Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη και Ανθρώπινα Δικαιώματα στη βασική εκπαίδευση»

8. «Πώς μπορεί να στηριχθεί η Διοίκηση του Σχολείου σχετικά με την Ισότητα και τη Μάθηση»

9. «Φυσική Αγωγή και Αθλητισμός για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα»

(Pestalozzi Modules for Trainer Training)

1. «Συνδέοντας την Ιστορία σε τοπικό, περιφερειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων στη διδασκαλία»

2. «Μαθητεία και εκπαιδευτικά σεμινάρια στα σχολεία της Ιταλίας και της Ευρώπης: τα δεδο-

μένα και οι καλές πρακτικές. Προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν και πιθανές λύσεις για την καλύτερη εισαγωγή στην αγορά εργασίας»

3. «Προκαλώντας και αλλάζοντας συμπεριφορές και δράσεις για μια ποικιλόμορφη κοινωνία: καταπολέμηση των προκαταλήψεων και του εκφοβισμού, για ισότητα μέσω των ανθρωπίνων δικαιωμάτων: Μια εγκάρσια- θεματική προσέγγιση»

4. «Το μοντέλο μαθητές-συντονιστές»

16. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

16.1. Η Θρησκευτική Ελευθερία στην Ελλάδα και το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της

16.1.1. Σύνταγμα της Ελλάδας

Η θρησκευτική ελευθερία στην Ελλάδα κατοχυρώνεται στο άρθρο 13 του Συντάγματος και στις σχετικές Διεθνείς Συμβάσεις τις οποίες έχει υπογράψει ή και κυρώσει η χώρα μας (βλ. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, άρθρο 9). Το ισχύον Σύνταγμα (27-5-2008) προστατεύει τόσο την ανεξιθρησκία, όσο και τη θρησκευτική ελευθερία, ορίζοντας ότι:

- Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις.

- Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων.

- Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη. Ο προσηλυτισμός με αθέμιτα μέσα απαγορεύεται.

- Οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών υπόκεινται στην εποπτεία της Πολιτείας.

16.1.2. Θεσμικό πλαίσιο Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων

Το άρθρο 1 του αρ. 114/2014 Προεδρικού Διατάγματος περί του νέου Οργανισμού του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΦΕΚ 181/Α/2014) θέτει ως μία από τις κύριες αποστο-

λές του Υπουργείου την προστασία της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και της θρησκευτικής λατρείας.

Με το άρθρο 41 του εν λόγω ΠΔ επανακαθορίστηκε ο σκοπός της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων ως «η εποπτεία του θρησκευτικού εκπαιδευτικού συστήματος και η σύνδεση θρησκείας και πολιτισμού με την ταυτόχρονη προαγωγή δράσεων κατά της μισαλλοδοξίας και υπέρ των διαθρησκευτικών σχέσεων».

Ταυτόχρονα, με το αναφερόμενο Διάταγμα συστάθηκε το Τμήμα Θρησκευτικών Ελευθεριών και Διαθρησκευτικών Σχέσεων, το οποίο είναι αρμόδιο για θέματα που αφορούν στις θρησκευτικές ελευθερίες ανεξαρτήτως θρησκείας και δόγματος, την εποπτεία και τον έλεγχο για τη νόμιμη άσκησή τους και την προστασία τους από προσβολές, την ανάπτυξη του διαλόγου μεταξύ του κράτους και των θρησκευτικών κοινοτήτων ή του διαθρησκευτικού διαλόγου, την υποστήριξη των διεθνών θρησκευτικών σχέσεων, καθώς και για τον χειρισμό κάθε άλλου συναφούς θέματος.

16.1.3. Οργάνωση της νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεών τους

Σημαντικό βήμα για τη ρύθμιση του ευαίσθητου ζητήματος της οργάνωσης και της απόκτησης νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων/ομάδων στην Ελλάδα, με την ταυτόχρονη προστασία και σεβασμό του συνταγματικώς προβλεπόμενου ατομικού δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας αλλά και άλλων βασικών διατάξεων του Συντάγματος, αποτελεί η ψήφιση του νόμου 4301/2014 (ΦΕΚ 223/Α/2014).

Με το νόμο αυτό, κατόπιν διετούς δημόσιας διαβούλευσης με τις θρησκευτικές κοινότητες, θεσμοθετείται για πρώτη φορά η έννοια του θρησκευτικού νομικού προσώπου, προκειμένου να διευθετηθεί με τον καλύτερο τρόπο το θέμα της οργάνωσης και της απόκτησης νομικής μορφής θρησκευτικών ομάδων, που επιθυμούν να λειτουργούν οργανωμένα και συντεταγμένα.

Με τον εν λόγω νόμο το σύνολο της διαδικασίας πρόσληψης νομικής μορφής ανατίθεται στη δικαστική κρίση του αρμόδιου πρωτοδικείου. Η

λύση αυτή προκρίθηκε ως η πλέον ενδεδειγμένη, καθότι η αμεροληψία και η λειτουργική ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας αποτελούν τις ασφαλιστικές δικλείδες για τη διαφάνεια της διαδικασίας και την προστασία του δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας.

Παράλληλα, στο άρθρο 14 του νόμου προβλέπεται η τήρηση Μητρώου νομικών προσώπων και θρησκευτικών λειτουργών, στο οποίο καταχωρίζονται όλα τα νομικά πρόσωπα που εμπίπτουν στις διατάξεις του, η δικαστική απόφαση που έκανε δεκτή την αίτηση, η συστατική πράξη, η Ομολογία πίστεως και ο κανονισμός τους.

Επίσης, προβλέπεται η τήρηση ηλεκτρονικού μητρώου των θρησκευτικών λειτουργών που τελούν ιερολογίες με αστικές συνέπειες, είτε αυτοί ανήκουν σε θρησκευτική κοινότητα οργανωμένη καθ' οποιονδήποτε νομικό τύπο, είτε ανήκουν σε κοινότητα χωρίς νομική προσωπικότητα. Το εν λόγω μητρώο βρίσκεται υπό διαμόρφωση.

Τέλος, με το άρθρο 17 του εν λόγω νόμου ορίζεται ρητά το τεκμήριο της γνωστής θρησκείας, το οποίο μέχρι πρότινος είχε καθοριστεί νομολογιακά από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Συγκεκριμένα, τεκμαίρεται ως γνωστή θρησκεία κάθε θρησκεία και δόγμα, για την άσκηση δημόσιας λατρείας της οποίας υφίσταται εν ισχύ σχετική άδεια ίδρυσης και λειτουργίας ναού ή ευκτήριου οίκου της.

16.2. Ενέργειες για την προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας

16.2.1. Συγκέντρωση πληροφοριών για περιστατικά βανδαλισμού

Για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των περιστατικών προσβολής της άσκησης της θρησκευτικής ελευθερίας οργανώνεται από το Τμήμα Θρησκευτικών Ελευθεριών και Διαθρησκευτικών Σχέσεων της Διεύθυνσης Θρησκευτικής Εκπαίδευσης της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων, με τη συνεργασία και άλλων φορέων της Ελληνικής Πολιτείας και εκπροσώπων των θρησκευτικών κοινοτήτων, δίκτυο καταγραφής των περιστατικών βανδαλισμού ή/και βεβήλωσης χώρων με θρησκευτική σημασία. Η καταγραφή των εν λόγω

περιστατικών συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για το σχηματισμό μιας αντικειμενικής και ολοκληρωμένης εικόνας, τόσο από ποσοτική όσο και από ποιοτική άποψη, η οποία θα αποτελέσει και τη «λυδία λίθο» για τον σχεδιασμό, τη θεσμοθέτηση, την οργάνωση και την άσκηση σχετικών πολιτικών πρόληψης ή καταστολής.

16.3. Εκκλησιαστικά Νομικά Πρόσωπα και Θρησκευτικές Κοινότητες στην Ελλάδα

• Ορθόδοξη Εκκλησία (Εκκλησιαστικό Νομικό Πρόσωπο)

Βάσει του άρθρου 3 του Συντάγματος της Ελλάδας, η θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού αναγνωρίζεται ως «επικρατούσα». Αυτή η αναγνώριση έχει διαπιστωτικό χαρακτήρα ως δηλώνουσα τη θρησκεία της πλειονότητας του ελληνικού λαού. Η συνταγματική αυτή διάταξη, παρότι περιβάλλει με θεσμική εγγύηση την Ορθόδοξη Εκκλησία, δεν σημαίνει ούτε συνεπάγεται, σε καμία περίπτωση, μείωση ή περιορισμό της θρησκευτικής **ελευθερίας των άλλων θρησκειών και δογμάτων**.

• Καθολική Εκκλησία (Εκκλησιαστικό Νομικό Πρόσωπο)

Με το άρθρο 13 του νόμου 4301/2014 η Καθολική Εκκλησία στην Ελλάδα αναγνωρίζεται ως εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, ενώ οι θρησκευτικές κοινότητες που είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένες μαζί της αναγνωρίζονται ακολούθως ως θρησκευτικά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου.

Για τη διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών σε μαθητές των Κυκλάδων που ακολουθούν το καθολικό δόγμα έχουν διοριστεί από το ελληνικό κράτος ιεροδιδάσκαλοι καθολικού δόγματος ως εκπαιδευτικοί.

Επιπλέον, επισημαίνεται ότι χρηματοδοτείται η συντήρηση και η αποκατάσταση ιερών ναών του καθολικού δόγματος.

• Ισραηλιτικές Κοινότητες

Στην Ελλάδα οι Ισραηλιτικές Κοινότητες έχουν ακριβώς το ίδιο νομικό καθεστώς με την Εκκλησία της Ελλάδος (της-συνταγματικά-οριζόμενης ως «επικρατούσας θρησκείας»), εί-

ναι, δηλαδή, Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (άρθρο 1, Ν 2456/1920 (ΦΕΚ 173/Α/1920), άρθρο 1, Νομοθετικό Διάταγμα 301/1969 (ΦΕΚ 195/Α/1969), και άρθρο 1 του από 29/3/1949 Βασιλικού Διατάγματος (ΦΕΚ 79/Α/1949), όπως έχουν τροποποιηθεί και ισχύουν). Το Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. ασκεί εποπτεία επί των φορέων αυτών δυνάμει του 353/1997 Προεδρικού Διατάγματος (ΦΕΚ 239/Α/1997).

Επιπρόσθετα, την τελευταία τριετία, 2012-2014, έχουν αναληφθεί, εκ μέρους της Πολιτείας, συγκεκριμένες δράσεις, τόσο νομοθετικά όσο και ως πρωτοβουλίες, οι οποίες αφορούν στην υποβοήθηση διατήρησης της θρησκευτικής και πολιτιστικής ταυτότητας του Ελληνικού Εβραϊσμού. Πιο συγκεκριμένα:

1) Με το νόμο 4071/2012 (ΦΕΚ 85/Α/2012), άρθρο 44: Διασφαλίσθηκε η λειτουργία των Εβραϊκών Σχολείων καθώς αυτά εξαιρέθηκαν από γενική ρύθμιση, σύμφωνα με την οποία οι μισθοί των αποσπασμένων υπαλλήλων ή και εκπαιδευτικών λειτουργών του Δημοσίου καταβάλλονται από τους φορείς στους οποίους αποσπώνται και όχι από την οργανική τους θέση. Με τη ρύθμιση αυτή το Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. συνέχισε και συνεχίζει να καταβάλει τη μισθοδοσία των αποσπασμένων εκπαιδευτικών στα Εβραϊκά Σχολεία εκπαιδευτικών.

2) Αρ. Πρωτ. 2/52141/ΑΥΕΠ/06-6-2013 (ΦΕΚ 1370/Β/2013) ΚΥΑ: Αν και οι Ισραηλιτικές Κοινότητες τελούν ως Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ), εξαιρέθηκαν από τις διαδικασίες λογιστικής οργάνωσης και εσωτερικής οικονομικής διαχείρισης που προβλέπονται για τα υπόλοιπα ΝΠΔΔ, ως νομικά πρόσωπα αυτοχρηματοδοτούμενα ή μη επιχορηγούμενα από το Δημόσιο κατά ποσοστό άνω του 50% των ετήσιων εσόδων τους κατά το εκάστοτε προηγούμενο έτος.

3) Ν 4223/2013 (ΦΕΚ 287/Α/2013), άρθρο 3: Οι Ισραηλιτικές Κοινότητες συμπεριλήφθηκαν στην εξαίρεση καταβολής φόρου ακινήτων για τους ιδιοχρησιμοποιούμενους χώρους α) λατρείας (Συναγωγές) και β) κοινωφελούς έργου τους.

4) Ν 4178/2013 (ΦΕΚ 174/Α/2013), άρθρο 16: Οι Ισραηλιτικές Κοινότητες συμπεριλήφθηκαν στην δυνατότητα νομιμοποίησης πολεοδομικών παραβάσεων ή αλλαγών χρήσης στους λατρευτικούς τους χώρους, με διαδικασίες που προβλέπονται για τα ακίνητα του Κράτους, και

χωρίς την καταβολή των προστίμων που ισχύουν για τους ιδιώτες.

5) Ν 4235/2014 (ΦΕΚ 32/Α/2014), άρθρο 68: Οι Ισραηλιτικές Κοινότητες συμπεριλήφθηκαν σε διατάξεις που αφορούν στην διατήρηση των προνομίων των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου Εκκλησιαστικού και θρησκευτικού χαρακτήρα με παράλληλη διατήρηση του πλήρους αυτοδιοίκητου της εσωτερικής τους λειτουργίας. Επίσης στο νόμο αυτό προβλέπεται ότι, μελλοντικά, δε θα μπορούν να ισχύουν γενικές διατάξεις για τα προαναφερθέντα ΝΠΔΔ, εάν σε αυτές δεν προβλέπεται ρητά ότι αφορούν και στις Ισραηλιτικές Κοινότητες.

6) Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων και Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος, 22/01/2014. Βάσει αυτού, η Πολιτεία αναγνωρίζει το Εβραϊκό Μουσείο ως μοναδικό συνεργάτη και σύμβουλό της για θέματα που αφορούν τον Ελληνικό Εβραϊσμό και όλες τις σχετικές δράσεις.

7) Ν 4310/2014 (ΦΕΚ 258/Α/2014), άρθρο 3: Το Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος αναγνωρίστηκε ως ισότιμο των κρατικών ερευνητικών κέντρων. Κατ' αυτό τον τρόπο αναβαθμίστηκε το καθεστώς του και εγκαινιάστηκαν νέες δυνατότητες χρηματοδότησης. Στόχος είναι ο Ελληνικός Εβραϊσμός να αποκτήσει έναν ισχυρό οργανισμό για τη μελέτη, την έρευνα και την διαφύλαξη της πολιτιστικής και ιστορικής του ταυτότητας, ενώ, συγχρόνως, η Ελληνική Πολιτεία να διαθέτει έναν έγκυρο συνομιλητή και συνεργάτη για δράσεις της, εντός και εκτός χώρας, που αφορούν στον Ελληνικό Εβραϊσμό, συμπεριλαμβανομένων και των δράσεων για τη διατήρηση της μνήμης του Ολοκαυτώματος.

9) Υποστήριξη Σεμιναρίων Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδας για τη διδασκαλία του Ολοκαυτώματος που απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και πραγματοποιούνται στην Αθήνα. Τα σεμινάρια τίθενται υπό την αιγίδα του Υπουργείου με έγκριση ειδικών αδειών για τους εκπαιδευτικούς που συμμετέχουν σε αυτά.

9) Έκδοση Δελτίου Τύπου Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. στις 12/1/2015 με θέμα: «Η νομική προσωπικότητα των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων και του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος (Κ.Ι.Σ.Ε), τα ισραηλιτικά σχολεία και η φορολογία τους».

10) Διμερής πρωτοβουλία και συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης για τη συγγραφή ενός πρότυπου εγχειριδίου και την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού για την εβραϊκή παρουσία στην Ελλάδα.

- **Μουσουλμανική Μειονότητα Θράκης - Μουφτήδες**

Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης αποτελείται από Έλληνες πολίτες, μουσουλμάνους στο θρήσκευμα, οι οποίοι απολαμβάνουν πλήρους ισονομίας και ισοπολιτείας. Όπως ορίζεται στις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1920/1991 (ΦΕΚ 11 Α/1991), οι Μουφτείες που λειτουργούν στην Θράκη (Ξάνθης, Κομοτηνής και Διδυμοτείχου) είναι δημόσιες υπηρεσίες. Σε αυτές προϊσταται ο Μουφτής, ο οποίος είναι ανώτατος δημόσιος λειτουργός, θέσης Γενικού Διευθυντή, και διορίζεται με προεδρικό διάταγμα, έπειτα από πρόταση του Υπουργού Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων. Οι Μουφτήδες της Θράκης διαθέτουν δικαστική εξουσία σε υποθέσεις αστικού και οικογενειακού δικαίου και, ως εκ τούτου, λογίζονται όπως οι λοιποί δικαστές. Διευκρινίζεται, ωστόσο, ότι, προκειμένου να τεθούν σε ισχύ οι αποφάσεις τους, χρήζουν επικύρωσης από τα πολιτικά δικαστήρια, καθότι οι μουφτήδες δεν οφείλουν το διορισμό τους στη δικαστική τους ιδιότητα.

Η μουσουλμανική μειονότητα συμμετέχει στην διαδικασία διορισμού των Μουφτήδων καθότι, όπως ορίζεται από τις διατάξεις του νόμου 1920/1991, η ενδεκαμελής επιτροπή που συγκροτείται από τον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας για τον σκοπό αυτόν, αποτελείται από Έλληνες μουσουλμάνους θρησκευτικούς λειτουργούς και εξέχοντες μουσουλμάνους Έλληνες πολίτες της οικείας Περιφέρειας.

Οι μουσουλμάνοι της Θράκης ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα στα πολυάριθμα Τεμένη της περιοχής, ενώ το Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. έχει ικανοποιήσει το σύνολο των αιτημάτων για εργασίες επισκευής και επέκτασης παλαιών Τεμενών, καθώς και ανέγερσης νέων, ενώ σημειώνεται ότι χρηματοδοτείται και αποκατάσταση Τεμενών (π.χ. Βαγιαζήτ Διδυμοτείχου).

Επιπροσθέτως, με το νόμο 4067/2012, άρθρο 27 (ΦΕΚ 79/Α/2012) θεσπίστηκαν ειδικές δι-

ατάξεις για την απλούστευση των πολεοδομικών διαδικασιών που προβλέπονται για την επισκευή ή την κατασκευή τεμένους σε Βακουφικό ακίνητο της Θράκης.

- **Ιεροδιδάσκαλοι**
- **Διδασκαλία του Κορανίου**

Προκειμένου να προαχθεί η θρησκευτική και πνευματική καλλιέργεια των μουσουλμάνων της Θράκης, βάσει των άρθρων 36-39 του νόμου 3536/2007 (ΦΕΚ 42/Α/2007) όπως αυτά αντικαταστάθηκαν με το άρθρο 53 του νόμου 4115/2013 (ΦΕΚ 24/Α/2013), έχουν συσταθεί στις Μουφτείες της Θράκης διακόσιες σαράντα (240) θέσεις ιεροδιδασκάλων ισλαμικής θρησκείας. Έργο των ιεροδιδασκάλων αυτών είναι να κηρύττουν το Κοράνιο στα τεμένη της Θράκης. Επιπλέον, εφόσον το επιθυμούν και προκύψει σχετική ανάγκη, μπορούν να διδάξουν το Κοράνιο και σε δημόσια σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Θράκης, σε μαθητές-μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας που έχουν απαλλαγεί από το μάθημα των θρησκευτικών, κατόπιν σχετικής απόφασης του αρμοδίου κατά περίπτωση Διευθυντή πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Επίσης, οι ιεροδιδάσκαλοι μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, κατόπιν σχετικής απόφασης του Περιφερειακού Διευθυντή Εκπαίδευσης Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης, να διδάσκουν μαθήματα θρησκευτικής μουσουλμανικής εξειδίκευσης, καθώς και την αραβική γλώσσα στα Μουσουλμανικά Ιεροσπουδαστήρια της Θράκης, εφόσον έχουν τα αναγκαία προσόντα, έστω και αν δεν κατέχουν παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια. Μπορούν, ακόμη, προς κάλυψη επειγουσών αναγκών, να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στην Κεντρική Υπηρεσία της Μουφτείας ως βοηθητικό διοικητικό προσωπικό, μετά από απόφαση του οικείου Μουφτή.

Κατά το σχολικό έτος 2014-2015 και εξής, οι ιεροδιδάσκαλοι συνέχισαν, αρχής γενομένης από 2013-2014, να διδάσκουν το Ιερό Κοράνιο στα δημόσια σχολεία, στους μαθητές της μουσουλμανικής μειονότητας που είχαν λάβει απαλλαγή από το μάθημα των θρησκευτικών.

Η διδασκαλία του Κορανίου είχε μεγάλη ανταπόκριση στους μουσουλμάνους μαθητές.

Δεδομένου ότι η διδασκαλία του Κορανίου στους μουσουλμάνους μαθητές στη Θράκη γίνεται στην αραβική γλώσσα – διότι κατά την ισλαμική θρησκεία το Κοράνι είναι αμετάφραστο – ενώ η ερμηνεία αποσπασμάτων του στην ελληνική γλώσσα, το Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. επιδιώκει την ανάπτυξη του κατάλληλου διδακτικού υλικού. Συγκεκριμένα, έχουν κινηθεί διαδικασίες για την εκπόνηση προγραμμάτων σπουδών και τη συγγραφή διδακτικών βιβλίων διδασκαλίας του Κορανίου στους μουσουλμάνους-μαθητές των δημοσίων σχολείων της Θράκης. Επίσης, για το σκοπό αυτό υλοποιείται από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής το έργο «Αναβάθμιση της Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης: Προγράμματα Σπουδών-Διδακτικά Βιβλία» με προϋπολογισμό €1.580.000 ευρώ.

- **Ιεροσπουδαστήρια**

Στη Θράκη λειτουργούν δύο ιεροσπουδαστήρια, ένα στον Εχίνο Ξάνθης και ένα στην Κομοτηνή, τα οποία είναι ισότιμα με τα δημόσια ελληνικά Εκκλησιαστικά Γυμνάσια - Λύκεια.

Με το άρθρο 28 του Ν 4301/2014 προβλέφθηκε η σύσταση διαρκούς Εποπτικού Συμβουλίου Μουσουλμανικών Ιεροσπουδαστηρίων Θράκης, ως συμβουλευτικού οργάνου του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. για θέματα που αφορούν στα μουσουλμανικά ιεροσπουδαστήρια Θράκης και γενικότερα στα ζητήματα θρησκευτικής εκπαίδευσης της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης. Με τον τρόπο αυτό καταδεικνύεται η αυξανόμενη μέριμνα της Πολιτείας για την ορθή αντιμετώπιση του όλου θέματος της μειονοτικής εκπαίδευσης.

Τέλος, έχει δρομολογηθεί η εκπόνηση προγραμμάτων σπουδών για τη συγγραφή διδακτικών βιβλίων Γυμνασίου και Λυκείου για τα μουσουλμανικά Ιεροσπουδαστήρια της Θράκης

• **Μουσουλμάνοι εκτός Θράκης**

Μόλις το έτος 2013 υποβλήθηκαν για πρώτη φορά αιτήσεις για άδεια ίδρυσης και λειτουργίας χώρων λατρείας της ισλαμικής θρησκείας, οι οποίες και ικανοποιήθηκαν, πλην των περιπτώσεων με ελλιπή δικαιολογητικά.

Για την απρόσκοπτη τέλεση των θρησκευτικών καθηκόντων των μουσουλμάνων κατά τη Μεγάλη Εορτή της Ισλαμικής Θρησκείας της Λύσης του Ραμαζανίου και άλλων μουσουλμανικών θρησκευτικών εορτών, η Ελληνική Πολιτεία παραχώρησε στεγασμένους χώρους στο Στάδιο

Ειρήνης και Φιλίας και στο Ολυμπιακό Αθλητικό Κέντρο Αθηνών, οι οποίοι και χρησιμοποιήθηκαν από τις μουσουλμανικές κοινότητες. Επίσης, εγκρίθηκε από το Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. η παραχώρηση χρήσης των Τεμενών που ζητήθηκαν από μουσουλμάνους των Δωδεκανήσων για την τέλεση θρησκευτικών εορτών.

Σημαντική πρόοδος έχει σημειωθεί και στο ζήτημα της κατασκευής του Ισλαμικού Τεμένους Αθηνών, η οποία, σημειωτέον, έχει αναγνωρισθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) στην τελευταία της έκθεση για την Ελλάδα το 2015.

Η κατασκευή του Τεμένους έχει ανατεθεί, λόγω αρμοδιότητας, στην Ειδική Υπηρεσία Δημόσιων Έργων Κτιριακών της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων του Υπουργείου Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας (άρθρο 29, παρ.5ii του Ν.4014/2011 (ΦΕΚ 264/Α/2011)). Οι όροι και οι περιορισμοί δόμησης καθορίζονται με το από 20-9-1995 (ΦΕΚ 1049/Α/1995) Προεδρικό Διάταγμα και οι δαπάνες της κατασκευής θα βαρύνουν το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ.

Επιπλέον, με τις διατάξεις του νόμου 3512/2006 (ΦΕΚ 264/Α/2006) προβλέπεται η ίδρυση Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου με την επωνυμία «Διοικούσα Επιτροπή Ισλαμικού Τεμένους Αθηνών», με σκοπό την διοίκηση, διαχείριση και συντήρηση του Τεμένους.

Σημαντική εξέλιξη για την κατασκευή του τεμένους αποτέλεσε και η απόρριψη, στις 30-6-2014 από το Συμβούλιο της Επικρατείας, της από 27 Δεκεμβρίου 2011 αίτησης ακύρωσης. Το ΣΤΕ απεφάνθη ότι ο νόμος για την κατασκευή του Τεμένους αλλά και η απόφαση για την χρηματοδότησή του από το Δημόσιο συμφωνούν με τις συνταγματικές αρχές της ελευθερίας εκδήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων και της ισότητας.

Εκκρεμούν άλλες δύο αιτήσεις ακύρωσης, των οποίων η δικάσιμος έχει οριστεί για τις 12-5-2015.

- **Λοιπές θρησκευτικές κοινότητες**

Τα τελευταία χρόνια έχει επιτευχθεί σημαντικότερη πρόοδος στον τομέα του σεβασμού της θρησκευτικής ελευθερίας στα πλαίσια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην χώρα μας. Αυτό γίνεται προφανές και από το ότι έχει ικανοποιηθεί η

συντριπτική πλειονότητα των αιτήσεων για άδεια λειτουργίας ευκτήριου οίκου σε θρησκευτικές κοινότητες, οι οποίες μπορούν να ασκούν ανεμπόδιστα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα, υπό την αυτονόητη προϋπόθεση του σεβασμού του Συντάγματος και των νόμων του κράτους. Σημειώνεται ότι μέχρι σήμερα έχουν δοθεί άδειες ίδρυσης και λειτουργίας ευκτήριων οίκων σε 101 θρησκευτικές κοινότητες ετερόδοξων και σε 15 θρησκευτικές κοινότητες ετερόθρησκων.

Η κείμενη νομοθεσία προβλέπει καθεστώς προηγούμενης διοικητικής άδειας για την ίδρυση και λειτουργία ευκτήριου οίκου στον οποίο δύναται να ασκηθεί λατρεία από μέλη ετερόδοξων ή ετερόθρησκων θρησκευτικών κοινοτήτων. Η χορήγηση δε, της σχετικής διοικητικής άδειας διενεργείται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Θρησκευμάτων, έπειτα από διαπίστωση των προϋποθέσεων που ορίζονται από το Σύνταγμα της χώρας. Στις 6-5-2014 εκδόθηκε η αρ. πρωτ. 69230/Α3 κοινή εγκύκλιος των υπουργείων ΥΠΑΙΘ, ΥΠΕΣ, ΥΠΕΚΑ, ΔΤΠΠ και Υγείας, η οποία ορίζει τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για τη χορήγηση άδειας ίδρυσης και λειτουργίας ευκτήριου οίκου.

Σημειώνεται ότι, με τη χορήγηση άδειας λειτουργίας χώρου λατρείας, οι θρησκευτικές κοινότητες δεν αποκτούν αυτοδικαίως και νομική προσωπικότητα, η οποία αποκτάται, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, με τις διαδικασίες που υπαγορεύει ο Ν 4301/2014.

16.4. Δράσεις ευαισθητοποίησης

16.4.1. Μαθητικός διαγωνισμός βίντεο για το Ολοκαύτωμα

Στο πλαίσιο εξουδετέρωσης της κοινωνικής επιρροής ρατσιστικών και ξενοφοβικών λόγων και ενεργειών διοργανώθηκε, σε συνεργασία με το Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδος και το Ίδρυμα Νεολαίας και Διά Βίου Μάθησης, μαθητικός διαγωνισμός δημιουργίας βίντεο με θέμα: «Το Ολοκαύτωμα και οι Έλληνες Εβραίοι». Ο διαγωνισμός απευθυνόταν-πilotικά-στους μαθητές Α' και Β' Λυκείου των Περιφερειακών Διευθύνσεων Εκπαίδευσης Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Οι μα-

θητές είχαν την ευκαιρία να εκφράσουν μέσα από τα έργα τους τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους για το Ολοκαύτωμα, καθώς και να προβληματιστούν σχετικά με τη σημασία και την επικαιρότητά του στη σύγχρονη ζωή.

Στο διαγωνισμό έλαβαν μέρος ογδόντα ένας (81) μαθητές από είκοσι δύο (22) λύκεια. Οι μαθητές, των οποίων τα έργα θα διακριθούν, θα συμμετάσχουν τον προσεχή Μάιο σε ειδικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδας και Εβραϊκού Μουσείου Θεσσαλονίκης, το οποίο περιλαμβάνει εκπαιδευτική επίσκεψη στο Κρατικό Μνημείο και Μουσείο του Άουσβιτς στην Πολωνία.

Στόχος της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων είναι η συνέχιση και η επέκταση του διαγωνισμού αυτού με τη συμμετοχή των Λυκείων του συνόλου της Ελλάδας.

16.4.2. Σεμινάρια και λοιπές δράσεις για το Ολοκαύτωμα

Κατά το πρόσφατο παρελθόν συνδιοργανώθηκε από το Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδας και το Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. σειρά επιμορφωτικών σεμιναρίων για εκπαιδευτικούς με θέμα το Ολοκαύτωμα.

Συγκεκριμένα, το σχολικό έτος 2012-2013 έγιναν δύο σεμινάρια εκτός Αθηνών, σε Βόλο και Ιωάννινα. Κατά τα έτη 2014-2015 υλοποιήθηκαν τα ακόλουθα σεμινάρια:

-23-24 Ιουνίου 2014 στη Ζάκυνθο

-11-12 Δεκεμβρίου 2014 στη Θεσσαλονίκη, σε συνεργασία με το Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης

-26-27 Φεβρουαρίου 2015 στην Αθήνα

-28 Φεβρουαρίου 2015 στην Αθήνα διοργανώθηκε εργαστήριο σε συνεργασία με το Εβραϊκό Ιστορικό Ινστιτούτο CENTROPA.

Όλα τα ανωτέρω σεμινάρια έλαβαν την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας με παράλληλη έγκριση ειδικών αδειών προς διευκόλυνση των συμμετασχόντων εκπαιδευτικών.

Άλλες δράσεις που αναλήφθηκαν για το Ολοκαύτωμα υπήρξαν οι εξής:

- Χρηματοδότηση και υποστήριξη ετήσιας επίσκεψης χριστιανών μαθητών στο Μουσείο του Άουσβιτς. Η επίσκεψη εντάσσεται στο πλαίσιο εκ-

παιδευτικής δράσης του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδας με τη συνεργασία της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων και έχουν ήδη πραγματοποιηθεί δύο επισκέψεις (2013 και 2014). Το Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ., μέσω του ΙΝΕΔΙΒΙΜ, αποφάσισε το 2014 την υιοθέτηση της δράσης και την παροχή ετήσιας χρηματοδότησης στα πλαίσια του Μνημονίου συνεργασίας της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων και Εβραϊκού Μουσείου.

- Συνεργασία με τη Μη Κυβερνητική Οργάνωση "Centropa" για θέματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών για το Ολοκαύτωμα. Έχουν ήδη πραγματοποιηθεί δύο επιμορφωτικά σεμινάρια (2/2014 και 2/2015) σε συνεργασία με το Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδας και υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας. Τον Ιούλιο του 2014 τρεις Έλληνες εκπαιδευτικοί έλαβαν μέρος στη Θερινή Ακαδημία του Centropa, που πραγματοποιήθηκε στη Βιέννη και το Σεράγεβο.

- Από το διδακτικό έτος 2015-2016 θα υπάρξει συνεργασία της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης "Centropa" με το Διορθόδοξο Κέντρο της Εκκλησίας της Ελλάδας με τη στήριξη της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων με σκοπό τη δημιουργία ειδικής εκπαιδευτικής δράσης με αντικείμενο το Ολοκαύτωμα και τις Γενοκτονίες κατά τον 20ο αιώνα.

- Με το υπ. αριθμ. πρωτ. 28774/Δ2/20-2-2015 έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας εγκρίθηκε η συμμετοχή του 6ου Λυκείου Νέας Σμύρνης σε πρόγραμμα κοινωνικού δικτύου με σχολείο του εξωτερικού (Palm Beach Central High School of Social Studies, Florida USA). Το πρόγραμμα έχει ως αντικείμενο το Ολοκαύτωμα και τις Γενοκτονίες και οι εργασίες που θα δημιουργηθούν θα παρουσιαστούν σε ειδική εκδήλωση του σχολείου.

16.4.3. Ανάπτυξη δικτύου διαθρησκευτικού διαλόγου

Στο πλαίσιο του Ετήσιου Προγράμματος 2013 του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ένταξης Υψηκών Τρίτων Χωρών ξεκίνησε η υλοποίηση του προγράμματος «Ανάπτυξη δικτύου συνεργασίας μεταξύ κρατών-μελών για θέματα διαθρησκευτικού διαλόγου και άσκησης θρησκευτικών πρακτικών».

Υπεύθυνη Αρχή για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ένταξης είναι το Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης.

Το έργο συνίσταται στη δημιουργία μιας δικτυακής πύλης μέσω της οποίας θα δικτυωθούν τουλάχιστον δέκα (10) κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου να ανταλλάξουν καλές πρακτικές και απόψεις σε θέματα και δράσεις διαθρησκευτικού διαλόγου και άσκησης θρησκευτικών πρακτικών.

Η δικτύωση θα συντελεστεί στα εξής επίπεδα:

- σε επίπεδο δημόσιας διοίκησης.
- σε επίπεδο διαπολιτισμικών μεσολαβητών.
- σε επίπεδο συλλόγων μεταναστών.

Το Τμήμα Θρησκευτικών Ελευθεριών και Διαθρησκευτικών Σχέσεων, σε επικοινωνία με την προαναφερθείσα υπεύθυνη αρχή, παρακολουθεί την υλοποίηση του προγράμματος αυτού, από το οποίο αναμένεται να προκύψει δεξαμενή καλών πρακτικών στο πεδίο του διαθρησκευτικού διαλόγου.

7. Ετήσια Έκθεση Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης και Επικοινωνίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με στόχο την έγκυρη ενημέρωση της πολιτικής ηγεσίας της Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης και Επικοινωνίας και Προβολής (ΓΓΕΕ) για τις εξελίξεις στο κανονιστικό πλαίσιο και τις διαβουλεύσεις σε κοινοτικό και διεθνές επίπεδο, σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον τομέα των οπτικοακουστικών υπηρεσιών, το Τμήμα Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων παρακολούθησε συστηματικά τις ανακοινώσεις, τις εκθέσεις και τις συστάσεις των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς και των διεθνών οργανισμών (ΟΗΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης, ΟΑΣΑ, ΟΑΣΕ κ.ά.), προωθώντας, κατά περίπτωση, τα σχετικά έγγραφα στους εποπτευόμενους φορείς της ΓΓΕΕ προς ενημέρωση και κατά την κρίση τους αξιοποίηση.

Επιπροσθέτως, το Τμήμα Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων της Διεύθυνσης Μέσων Ενημέρωσης της ΓΓΕΕ, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, συμμετείχε σε Επιτροπές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣΤΕ) με αντικείμενο την παρακολούθηση της εφαρμογής της κοινοτικής νομοθεσίας και των αποφάσεων του ΣΤΕ που αφορούν, μεταξύ άλλων, στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης και της πολυφωνίας στα ΜΜΕ, την προστασία των ανηλίκων από επιβλαβές περιεχόμενο στα ΜΜΕ, το δικαίωμα της ελεύθερης πρόσβασης στις οπτικοακουστικές υπηρεσίες κ.ά. Επίσης, μετείχε στην συνάντηση υψηλού επιπέδου, που διοργανώθηκε από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (FRA) και πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες, στις 28/10/14, με θέμα: *‘Διαχείριση των διακρίσεων στη βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου: τα επόμενα βήματα στην άσκηση σχετικής πολιτικής σε Ε.Ε. και κράτη-μέλη’*, καθώς και στο σεμινάριο που διοργανώθηκε από την Ελληνική Προεδρία του Συμβουλίου της Ε.Ε., σε συνεργασία με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και το Κέντρο Διεθνούς & Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, στη Θεσσαλονίκη (28-29/4/14), με θέμα τα εγκλήματα μίσους.

Αξίζει να σημειωθεί, επίσης, ότι το 2014, η Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας, μέσω του Τμήματος Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων, διοργάνωσε, στο πλαίσιο της ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου της Ε.Ε., Συνδιάσκεψη με θέμα την **‘Προστασία των ανηλίκων στην ψηφιακή εποχή’**, που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα στις 14 και 15 Απριλίου 2014, με στόχο να συζητηθούν μερικά από τα πιο σημαντικά ζητήματα που εγείρονται, στο πεδίο των ψηφιακών μέσων, όσον αφορά την προστασία των δικαιωμάτων των ανηλίκων, μέσα από μια πολυδιάστατη προσέγγιση.

Επιπλέον, η ΓΓΕΕ, μέσω του Τμήματος Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων, συνέβαλε στο υπό κατάρτιση Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στη σύνταξη της πρώτης (1^{ης}) Εθνικής Έκθεσης για την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, καθώς στη διαβούλευση για την επικαιροποίηση της 2^{ης} Εθνικής Έκθεσης του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., με θέμα την Ομοφοβία, την Τρανσοφοβία και τη Διάκριση στη Βάση Σεξουαλικού Προσανατολισμού και Ταυτότητας Φύλου.

Επίσης, μερίμνησε για την απόδοση στην ελληνική γλώσσα του *«Οδηγού για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Χρηστών του Διαδικτύου - Guide to Human Rights for Internet Users»* (Σύσταση (2014)6 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης) και την προώθησή του σε φορείς της Δημόσιας Διοίκησης (λ.χ. Υπουργείο Παιδείας), σε Ανεξάρτητες Αρχές (λ.χ. ΕΣΡ, ΕΕΤΤ), σε συναφή με τα ΜΜΕ πανεπιστημιακά τμήματα της χώρας και σε δημοσιογραφικές ενώσεις.

Επιπρόσθετα, το νεοσύστατο Τμήμα Νέων Μέσων της Διεύθυνσης Μέσων Ενημέρωσης της ΓΓΕΕ, συμμετείχε σε δραστηριότητες και πρωτοβουλίες σχετικά με το ασφαλέστερο διαδίκτυο και το καλύτερο διαδίκτυο για τα παιδιά και τους νέους, με στόχο τόσο την προστασία όσο και την ενδυνάμωση και πνευματική ανάπτυξη των ανηλίκων, που ως βασικά δικαιώματα του παιδιού αποτελούν πτυχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επισημαίνεται, σχετικώς, ότι το Νοέμβριο του 2014 η Υπηρεσία μας, μέσω του Τμήματος Νέων Μέσων, συμμετείχε, ως εθνικός, δημόσιος φορέας, με πρόσκληση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,

στο Safer Internet Forum που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες με τη συμμετοχή μαθητών και νέων καθώς και εκπροσώπων δημόσιων φορέων, και ιδιωτικών οργανισμών από όλη την Ευρώπη.

Επίσης, η Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας και Προβολής (ΓΓΕ-ΓΓΕΠ), μέσω του αρμόδιου Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων της Δ/σης Επικοινωνίας και Προβολής, διαχειρίστηκε αιτήματα εκπροσώπων ξένων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, με θέμα την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης στα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε., στο πλαίσιο της συντονισμένης δράσης με τον ευρωπαϊκό οργανισμό διαχείρισης εξωτερικών συνόρων κρατών-μελών της Ε.Ε. (FRONTEX), καθώς και τις εγχώριες συναρμόδιες αρχές. Τα δημοσιογραφικά αιτήματα αφορούσαν κυρίως σε: α) αδειοδότηση προς τους ξένους δημοσιογράφους για την καταγραφή του έργου των συνοριοφυλάκων (Ελλήνων και ξένων) και β) διευθέτηση συνεντεύξεων με αρμόδιους παράγοντες για θέματα παράνομης μετανάστευσης και ασύλου (αξιωματούχους της Ελληνικής Αστυνομίας, των Λιμενικών Αρχών, του Οργανισμού FRONTEX, τοπικούς φορείς κλπ.), όπως συνθήκες διαβίωσης μεταναστών, προστασία πολιτών και ανηλίκων, ισότητα των δύο φύλων, ρατσισμός, εγκληματικότητα, συνθήκες κράτησης φυλακισμένων, επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις κοινωνικές δομές κλπ.

Επιπλέον, η Υπηρεσία μας, είτε αυτοτελώς είτε σε συνεργασία με άλλους φορείς, ανέλαβε δια του Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων, τη διοργάνωση εκδηλώσεων (Συνεδρίων, ημερίδων κλπ), πολλές εκ των οποίων αφορούσαν σε θέματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ενδεικτικά, η Υπηρεσία μας διοργάνωσε φέτος το 5^ο Διεθνές Διήμερο Συνέδριο με θέμα: «*Άτομα με Αναπηρία και ΜΜΕ. Ενσωμάτωση και Κρίση στην Ψηφιακή Εποχή*» (13 - 14.3.2014), το οποίο εντάσσεται στο πλαίσιο μιας σειράς συντονισμένων δράσεων της, που χρονολογούνται από το 2006, και έχουν ως στόχο αφενός την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και των εκπροσώπων του Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης για την άρση των προκαταλήψεων και στερεοτύπων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία και αφετέρου τη βελτίωση της προσβασιμότητας των ΑμεΑ στην επικοινωνία και την ενημέρωση.

Μέσω, δε, των Γραφείων Τύπου και Επικοινωνίας Εξωτερικού (ΓΤΕ), το αρμόδιο Τμήμα Γραφείων Τύπου και Επικοινωνίας στο Εξωτερικό της Δ/σης Επικοινωνίας και Προβολής μερίμνησε για την έγκαιρη και έγκυρη ενημέρωση των ελληνικών αρμοδίων υπουργείων και δημοσίων φορέων όσον αφορά στα θέματα που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ως γνωστόν, τα Γραφεία Τύπου και Επικοινωνίας Εξωτερικού, τα οποία υπάγονται στις ελληνικές διπλωματικές αρχές στο εξωτερικό, έχουν μεταξύ των κυρίων προτεραιοτήτων τους την παρακολούθηση, καταγραφή και επεξεργασία του έργου των επιτροπών διεθνών και ευρωπαϊκών οργανισμών (ΟΗΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κ.ά.). Στο πλαίσιο αυτό, τα ΓΤΕ παρείχαν συνεχή ενημέρωση στην Υπηρεσία (και μέσω αυτής στους αρμόδιους δημόσιους φορείς, λ.χ. Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, Ελληνική Αστυνομία κ.ά) σχετικά με δράσεις, εκθέσεις, ανακοινώσεις κ.ά. για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ελευθερία της έκφρασης, την προστασία των δημοσιογράφων, την προστασία των ανηλίκων, τα δικαιώματα της γυναίκας, την εκπαίδευση, το πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης, την αυξανόμενη εγκληματικότητα κ.ά. Ομοίως, τα ΓΤΕ μερίμνησαν για την ενημέρωση επιλεγμένων δημοσιογράφων και ΜΜΕ της χώρας στην οποία δραστηριοποιούνται σχετικά με τις δράσεις, τις πρωτοβουλίες και τις νομοθετικές ρυθμίσεις στις οποίες προέβη η ελληνική πολιτεία για την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης και του συστήματος ασύλου.

Όσον αφορά, δε, στους εποπτευόμενους φορείς, το **Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων -Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων** (ΑΠΕ-ΜΠΕ Α.Ε.) κάλυψε δημοσιογραφικά θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τόσο σε θεσμικό επίπεδο (με συμμετοχή σε ελληνικές και διεθνείς υπηρεσίες και οργανισμούς, πχ ΕΕΔΑ, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων), όσο και σε επίπεδο πρωτογενούς ρεπορτάζ, ενώ, επιπροσθέτως, παρακολούθησε συστηματικά θέματα πολιτικού ασύλου, κρατουμένων, προσφύγων,

θυμάτων πολέμου, κακοποιημένων γυναικών και παιδιών κ.α.

Σε ό,τι αφορά την **ΝΕΡΙΤ**, κατά το έτος 2014, συνέταξε και έθεσε σε ισχύ Κώδικα Δεοντολογίας, ο οποίος διέπει το σύνολο του οπτικοακουστικού περιεχομένου και υπηρεσιών της σε όλα τα Μέσα επικοινωνίας που διαθέτει, δηλαδή Ραδιοφωνία, Τηλεόραση, Διαδίκτυο και εφαρμογές.

Τέλος, και αναφορικά με την δραστηριότητα του **Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ)** ως προς τα ζητήματα που αφορούν στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κατά το 2014 εκδόθηκαν τριάντα επτά (37) κυρωτικές αποφάσεις εις βάρος ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών για ζητήματα που σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με την προστασία της παιδικής ηλικίας, την προστασία της προσωπικότητας και την προστασία των αναφερομένων προσώπων.

A. ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

A.1. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

A.1.1. Ενέργειες Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων

Η Υπηρεσία μας, μέσω του Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων και στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του (πρώην Δ/νση Δημοσίων Σχέσεων, Τμήματα Διεθνών Δημοσίων Σχέσεων και Διοργάνωσης Εκδηλώσεων και Συνεδρίων), μεταξύ άλλων, αναλαμβάνει:

A) Την εξυπηρέτηση αιτημάτων ξένων δημοσιογράφων, που επισκέπτονται την χώρα μας, δι-απιστευμένων ανταποκριτών ξένου τύπου καθώς και συνεργείων κινηματογράφησης, /φωτογρά-φησης διεθνών ΜΜΕ, για την πραγματοποίηση ρεπορτάζ, συνεντεύξεων με την πολιτική ηγεσία ή/και άλλους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και κινηματογραφήσεων στην Ελλάδα

B) Τη διοργάνωση - είτε αυτοτελώς είτε σε συνεργασία με άλλους φορείς - εκδηλώσεων, Συνεδρίων κλπ, την παροχή υλικοτεχνικής υπο-δομής και άλλων διευκολύνσεων για την πραγ-

ματοποίησή τους και την δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων τους.

Σημαντικό μέρος των ανωτέρω δράσεων αφορούσε θέματα που άπτονται του τομέα προ-στασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Συγκεκριμένα:

A) Εξυπηρέτηση δημοσιογραφικών αιτημάτων

Κατά το έτος 2014, το ανωτέρω Τμήμα χει-ρίσθηκε συνολικά **580 αιτήματα/ δράσεις**, ση-μαντικό μέρος των οποίων (**176 αιτήματα**) εί-χαν περιεχόμενο που άπτεται του τομέα της προ-στασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εξ αυτών, **62 αιτήματα** αφορούσαν θέματα Frontex και αποτροπής της παράνομης μετανά-στευσης και **114 αιτήματα** αφορούσαν θέματα όπως συνθήκες διαβίωσης μεταναστών, προ-στασία πολιτών και ανηλίκων, ισότητα των δύο φύλων, ρατσισμό, εγκληματικότητα, συνθήκες κράτησης φυλακισμένων, επιπτώσεις της οικονο-μικής κρίσης στις κοινωνικές δομές κλπ.

Αναλυτικά:

I. Υποστήριξη δημοσιογραφικών αιτημά-των για θέματα Frontex

Στο πλαίσιο της συντονισμένης δράσης με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Διαχείρισης Εξωτερικών Συνόρων κρατών-μελών της Ε.Ε. (FRONTEX), καθώς και τις εγχώριες συναρμόδιες αρχές, το Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων και ειδικότερα το Γρα-φείο Ανταποκριτών Ξένου Τύπου (ΓΑΞΤ), δια-χειρίζεται και συντονίζει αιτήματα εκπροσώπων ξένων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης με θέμα την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ.

Τα εν λόγω αιτήματα κατά κύριο λόγο αφο-ρούν στην πραγματοποίηση ειδησεογραφικών ρεπορτάζ στα χερσαία και θαλάσσια ελληνοτουρ-κικά σύνορα, με θέμα τις κοινές δράσεις για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, στο πλαίσιο της σχετικής επιχείρησης, η οποία υλοποιείται σε συνεργασία με τον οργανισμό FRONTEX.

Κατά το 2014, το Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων έγινε αποδέκτης **62 αιτημάτων** Frontex, που αφορούσαν συνολικά **118 δημοσιογράφους/φωτορεπόρτερ/ μέλη τηλεοπτικών συνεργείων**, για την ικανοποίηση των οποίων αναπτύχθηκε πολλαπλάσιος αριθμός δράσεων, από τις οποίες προέκυψε μεγάλος αριθμός δημοσιευμάτων.

Ο αριθμός των αιτημάτων Frontex καταδεικνύει τη βαρύνουσα σημασία που αποδίδεται στο ζήτημα της παράνομης μετανάστευσης σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο και τη συνακόλουθη ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης στον τομέα αυτό.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ενδιαφέρον των αιτημάτων επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση της εισροής παρανόμων μεταναστών και προσφύγων από τα θαλάσσια ελληνοτουρκικά σύνορα και δευτερευόντως στην αποτρεπτική λειτουργία του τεχνητού αποτρεπτικού εμποδίου («φράχτη») στον Έβρο.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη όξυνση της κρίσης στη Συρία και στις φρικαλεότητες των τζιχαντιστών και του ισλαμικού κράτους.

Όπως αναλύεται κατωτέρω, τα περισσότερα αιτήματα υπεβλήθησαν κατά τους μήνες Μάιο, Ιούνιο και Οκτώβριο.

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ 2014 - ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ ΑΝΑ ΜΗΝΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	ΜΑΡΤΙΟΣ	ΑΠΡΙΛΙΟΣ	ΜΑΙΟΣ	ΙΟΥΝΙΟΣ
4	3	3	4	9	12

Β' ΕΞΑΜΗΝΟ 2014 - ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ ΑΝΑ ΜΗΝΑ

ΙΟΥΛΙΟΣ	ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
4	7	6	9	0	1

Χώρες προέλευσης των αιτημάτων: Γαλλία (13), Γερμανία (11), Ηνωμένο Βασίλειο (8), Ολλανδία (7), Ελβετία (6), ΗΠΑ (5), Σουηδία (4), Ιρλανδία, Αυστρία, Βέλγιο (2), Ισπανία, Συρία, Κίνα, Ιταλία, Καναδάς, Νορβηγία, Δανία (1)

Όπως προκύπτει από σχετικά στατιστικά στοιχεία, τα αιτήματα των δημοσιογράφων έγιναν αποδεκτά – συνολικά ή εν μέρει - από τους συναρμόδιους φορείς σε ποσοστό **82,26%**, ποσοστό σημαντικά αυξημένο σε σχέση με το 2013. Αυτό αποδίδεται στην προσπάθεια των συναρμόδιων υπηρεσιών να ικανοποιούν – κατά το δυνατόν έστω και εν μέρει – τα αιτήματα των ξένων δημοσιογράφων και ανταποκριτών, είτε χορηγώντας τους άδειες για επίσκεψη στο σημείο του αποτρεπτικού εμποδίου (φράχτη) στον Έβρο, είτε εγκρίνοντας συμμετοχή τους σε πλωτή περιπολία με σκάφη της Ελληνικής Ακτοφυλακής στα νησιά του Βορείου Αιγαίου.

Οι δράσεις της Υπηρεσίας μας στον τομέα αυτό κατανέμονται:

α) στη **διαδικασία συντονισμού αδειοδότησης** προς τους ξένους δημοσιογράφους για την καταγραφή του έργου των συνοριοφυλάκων (Ελλήνων και ξένων) κυρίως όσον αφορά την παρακολούθηση θαλασσιών περιπολιών – με έμφαση στα νησιά του Βορείου Αιγαίου – και λήψη φωτογραφικών ή/και κινηματογραφικών πλάνων εν πλω, την φωτογράφιση/λήψη τηλεοπτικών πλάνων του αποτρεπτικού εμποδίου («φράχτη») στον Έβρο, τη φωτογράφιση / λήψη τηλεοπτικών πλάνων του εξωτερικού χώρου των Ειδικών Χώρων Παραμονής Αλλοδαπών/ Κέντρων Πρώτης Υποδοχής/ Κέντρων Ταυτοποίησης Υψηκότητας στον Έβρο και στα νησιά του Βορείου Αιγαίου.

β) στη **διευθέτηση συνεντεύξεων** με αρμόδιους παράγοντες για θέματα παράνομης μετανάστευσης και ασύλου (αξιωματούχους της Ελληνικής Αστυνομίας, των Λιμενικών Αρχών, του Οργανισμού FRONTEX, τοπικούς φορείς κλπ.)

Τα δημοσιεύματα /ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά ρεπορτάζ που προέκυψαν, προβάλλουν κατά κύριο λόγο:

Τα δημοσιεύματα /ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά ρεπορτάζ που προέκυψαν, προβάλλουν κατά κύριο λόγο:

➤ **Σημεία που ενισχύουν τις ελληνικές θέσεις:** Καταγραφή του προβλήματος της παράνομης μετανάστευσης με στατιστικά στοιχεία (διόγκωση μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα), αναγνώριση της αποτελεσματικής αντιμετώπισής του με τη συνδρομή των δυνάμεων FRONTEX κατά μήκος των ελληνοτουρκικών συνόρων, αναφορά στις συνθήκες που επιδεινώνουν το πρόβλημα στην Ελλάδα (λ.χ. οικονομική κρίση και επιδείνωση του γεωπολιτικού κλίματος νοτίως της Μεσογείου, με την όξυνση της κατάστασης στη Συρία και τις φρικαλεότητες των τζιχαντιστών του ισλαμικού κράτους κλπ) και των δυσχερειών που προκύπτουν από την κοινοτική νομοθεσία (κανονισμός ΔΟΥΒΛΙΝΟ ΙΙ).

➤ **Κριτική σε ελληνικές αρχές / κοινωνία** (λ.χ. ως προς τις συνθήκες κράτησης και τη διαδικασία παροχής ασύλου). Σημειώνεται ότι, για λόγους προστασίας προσωπικών δεδομένων, δεν επιτρέπεται η είσοδος των δημοσιογράφων στο εσωτερικό των Ειδικών Χώρων Παραμονής Αλλοδαπών/ Κέντρων Πρώτης Υποδοχής/ Κέντρων Ταυτοποίησης Υψηκότητας, παρά μόνο η φωτογράφιση/ κινηματογράφιση στον εξωτερικό περιβάλλοντα χώρο τους.

➤ **Μαρτυρίες μεταναστών:** προσωπικές ιστορίες των μεταναστών σε σχέση με την χώρα προέλευσής τους, το οδοιπορικό τους μέχρι την Ελλάδα, τις συνθήκες διαβίωσής τους στην χώρα μας και τα μελλοντικά τους σχέδια.

II. Υποστήριξη λοιπών δημοσιογραφικών αιτημάτων

Επί πλέον των ανωτέρω, μέσω του Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων εξυπηρετήθηκαν **114 αιτήματα** ξένων δημοσιογράφων και τηλεοπτικών συνεργείων με θέματα, που άπτονται του τομέα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Τα αιτήματα αφορούσαν πραγματοποίηση συνεντεύξεων και κινηματογραφήσεων (σε πολλές περιπτώσεις συνδυασμός και των δύο) – με θέματα όπως:

1) Μεταναστευτικό ζήτημα: διαδικασίες εντοπισμού και διάσωσης παράνομων μεταναστών, συνθήκες διαβίωσης και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης μεταναστών (κέντρα κράτησης μεταναστών), επιπτώσεις μεταναστευτικών ροών

στην εθνική ασφάλεια (π.χ. είσοδος τζιχαντιστών στη χώρα), άσυλο, επαναπροώθηση.

2) Φαινόμενα ρατσισμού, ξενοφοβίας και ομοφοβίας.

3) Αύξηση της εγκληματικότητας, αντιμετώπιση οργανωμένου εγκλήματος.

4) Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στους τομείς της υγείας, παιδείας και κοινωνικών παροχών, έργο των οργανώσεων κοινωνικής υποστήριξης.

5) Συνθήκες κράτησης αλλοδαπών και ανηλίκων σε ελληνικά σωφρονιστικά ιδρύματα.

6) Προστασία εργασιακών δικαιωμάτων.

7) Προστασία δημοσιογράφων.

8) Θέματα ισότητας των δύο φύλων.

9) Προστασία ανηλίκων, καταπολέμηση παιδικής πορνογραφίας και τοποθέτηση παιδιών απόρων οικογενειών σε ιδρύματα, λόγω οικονομικής ανέχειας.

Για την εξυπηρέτηση των ανωτέρω ρεπορτάζ/ κινηματογραφήσεων, διευθετήθηκαν συνεντεύξεις, μεταξύ άλλων, με τον Εκπρόσωπο Τύπου και την Υπηρεσία Ασύλου της ΕΛΑΣ, παράγοντες των Υπουργείων Δικαιοσύνης, Υγείας, Εργασίας, Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Παιδείας, Διοικητές Νοσοκομείων, τον Συνήγορο του Πολίτη, την ΕΣΗΕΑ, τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, το Χαμόγελο του Παιδιού κ.α.

Σε πολλές περιπτώσεις, υπήρξε συνδυασμός διευθέτησης συνεντεύξεων και παροχής διευκολύνσεων για κινηματογράφιση με τη συμμετοχή των δημοσιογραφικών συνεργείων σε περιπολίες της ΕΛΑΣ, επίσκεψη σε σωφρονιστικά καταστήματα, νοσοκομεία, φυλακές, κέντρα κράτησης αλλοδαπών μεταναστών, κ.λ.π

Χώρες προέλευσης των αιτημάτων: Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία (18), Γαλλία (14), ΗΠΑ (9), Ολλανδία (7), Σουηδία (6), Ελβετία, Τουρκία, Ισπανία (5), Ιταλία, Δανία, Βέλγιο (3), Ουγγαρία, ΠΓΔΜ, Ιρλανδία, Βουλγαρία, Ιαπωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Αλβανία, Αυστρία, Συρία, Ισραήλ, Ιράκ (Κουρδιστάν), Λεττονία, Κίνα, Αυστραλία, Σερβία, Γεωργία, Νορβηγία (1)

Συμπέρασμα

Σε γενικές γραμμές, στα ρεπορτάζ που προέκυψαν παρατηρείται μια προσπάθεια κατά το

δυνατόν αντικειμενικής καταγραφής των συνθηκών που επικρατούν στη χώρα μας από απόψεως προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σε πολλές περιπτώσεις, είναι εμφανής η κριτική διάθεση των ξένων δημοσιογράφων και η εκ μέρους τους αυστηρή ενίοτε αντιμετώπιση φαινομένων κατάφωρης παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών καθώς και ο συσχετισμός παρομοίων φαινομένων με την υπάρχουσα οικονομική κρίση.

Λόγω ακριβώς και του συνεχώς αυξανόμενου ενδιαφέροντος των ξένων δημοσιογράφων για την καταγραφή διαφόρων πτυχών της ανθρωπιστικής κρίσης, που ήταν απόρροια της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης που βιώνει η χώρα μας, κρίνεται σκόπιμη από την Υπηρεσία μας η περαιτέρω ανάδειξη των δράσεων των φορέων τόσο της Ελληνικής πολιτείας όσο και της κοινωνίας για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή της και την παροχή έμπρακτης βοήθειας προς τις ευάλωτες ομάδες πολιτών.

Παρομοίως, πρέπει να αναδειχθεί το αυξημένο βάρος το οποίο επωμίζεται η χώρα μας, ως εκ της γεωγραφικής θέσης της σε μια περιοχή η οποία προσφάτως ταλαιπωρείται ιδιαίτερα λόγω ενόπλων αναμετρήσεων, που οδηγούν σε απότομη αύξηση των μεταναστευτικών ρευμάτων (π.χ. από Συρία, Λιβύη, Ιράκ).

Τα ανωτέρω μας επιτρέπουν να καταλήξουμε στο συμπέρασμα (όπως είχαμε επισημάνει και στην αποτίμηση των δράσεών μας κατά το 2013), ότι με στοχευμένες δράσεις στον τομέα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και με την κατάλληλη προβολή τους, θα είναι δυνατή η βελτίωση της εικόνας της χώρας μας στο εξωτερικό και η προώθηση ενός προτύπου, που θα εδράζεται στο σεβασμό της ανθρωπίνης ζωής και αξιοπρέπειας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών.

B. Διοργάνωση εκδηλώσεων.

Η Υπηρεσία μας, είτε αυτοτελώς είτε σε συνεργασία με άλλους φορείς, ανέλαβε δια του Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων, τη διοργάνωση εκδηλώσεων (Συνεδρίων, ημερίδων κλπ), πολλές εκ των οποίων αφορούσαν σε θέματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Συνολικά, στο Συνεδριακό Κέντρο της Υπηρεσίας μας, έλαβαν χώρα **65 εκδηλώσεις, 8** εκ των οποίων είχαν αντικείμενο που άπτεται του τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Συγκεκριμένα:

1) 5^ο Διεθνές Διήμερο Συνέδριο με θέμα: «Άτομα με Αναπηρία και ΜΜΕ. Ενσωμάτωση και Κρίση στην Ψηφιακή Εποχή» (13 - 14.3.2014)

Το Συνέδριο διοργανώθηκε αποκλειστικά από την Υπηρεσία μας και εντάσσεται στο πλαίσιο μιας σειράς συντονισμένων δράσεών της, που χρονολογούνται από το 2006 και έχουν ως στόχο αφ' ενός την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και των εκπροσώπων των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης για την άρση των προκαταλήψεων και στερεοτύπων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία και αφ' ετέρου τη βελτίωση της προσβασιμότητας των ΑμεΑ στην επικοινωνία και την ενημέρωση.

Οι αλλαγές που βιώνει η ελληνική κοινωνία και ιδιαίτερα οι κοινότητες των ΑμεΑ λόγω της τρέχουσας οικονομικής κρίσης βρέθηκαν στο επίκεντρο του Συνεδρίου, στο οποίο ειδικότερα αναλύθηκαν οι ακόλουθες θεματικές ενότητες:

- ΜΜΕ και αναπηρία: Υπάρχουν καλές πρακτικές;
- Νέα Μέσα: Από τα στερεότυπα στις νέες διαδικτυακές κοινότητες
- Αθλητισμός και εκπαίδευση ως πεδία διαλόγου και εξαλείψεως των διακρίσεων
- Αναπηρία, παιδιά και νέα μέσα
- Πρόσβαση και ρύθμιση: η διεθνής εμπειρία
- Οικονομική κρίση, άτομα με αναπηρία και δημόσια εικόνα
- Προς μια σύγχρονη ατζέντα για τα ΜΜΕ και τα άτομα με αναπηρία

Ο αριθμός των συνέδρων ανήλθε σε **300** περίπου άτομα, μεταξύ των οποίων **40 εισηγητές** από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Σε αυτούς συγκαταλέγονται εκπρόσωποι της Πολιτικής ηγεσίας (Υπουργεία Υγείας, Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Γενική Γραμματεία Μέσων Ενημέρωσης), Πανεπιστημιακοί, εκπρόσωποι κοινοτήτων ΑμεΑ, επικοινωνιολόγοι και εκπρόσωποι ΜΜΕ από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Οι εργασίες της διημερίδας καλύφθηκαν από τα **ελληνικά ΜΜΕ** (αναφορές σε μερίδα του Τύπου, και σε ηλεκτρονικά ΜΜΕ) και μεταδόθηκαν

με live streaming μέσω του δικτυακού τόπου του ΑΠΕ- ΜΠΕ (χορηγός επικοινωνίας της εκδήλωσης).

Επίσης, η Υπηρεσία μας συνδιοργάνωσε με άλλους φορείς τις ακόλουθες εκδηλώσεις:

2) Διήμερο Συνέδριο με θέμα «Public Communication: Regaining Citizens' Confidence In Times Of Crisis». (27- 28.3.2014) Συνδιοργάνωση με **Club de Venise**

3) Ημερίδα με θέμα: «Ψηφιακή συμμαχία για την γυναικεία απασχόληση» (4.4.2014) Συνδιοργάνωση με ΓΓ Ισότητας

4) Ημερίδα με θέμα: «Θετικές δράσεις για την προώθηση των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων» (28.4.2014) Συνδιοργάνωση με ΓΓ Ισότητας.

5) Ημερίδα με θέμα: «Ο ρόλος και η συμβολή των μέσων ενημέρωσης στην ευαισθητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών για θέματα αναπηρίας» (04.05.2014) Συνδιοργάνωση με Περιφερειακή Ομοσπονδία ΑμεΑ Πελοποννήσου, Περιφέρεια Πελοποννήσου και Δήμο Τρίπολης

6) Ημερίδα με θέμα: «Παρουσίαση αποτελεσμάτων έρευνας για την αξιοποίηση των έννομων αγαθών ως προς την άσκηση των νόμιμων δικαιωμάτων και παροχών από γυναίκες με χαμηλά εισοδήματα» (13.5.2014) Συνδιοργάνωση με ΓΓ Ισότητας και Συνήγορο του Πολίτη.

7) Ημερίδα για το παιδί, την οικογένεια, την προσχολική και πρωτοσχολική εκπαίδευση (23.7.2014). Συνδιοργάνωση με Σύλλογο ιδιοκτητών παιδικών σταθμών και νηπιαγωγείων Ελλάδος).

8) Ημερίδα διαβούλευσης (Υπουργεία, ΟΗΕ, ΜΚΟ) **για το νέο στρατηγικό σχέδιο του Ταμείου Ασύλου Μετανάστευσης και Ένταξης 2014 – 2020** (29.10.2014) Συνδιοργάνωση με Υπουργείο Δημόσιας Τάξης (Υπηρεσία Διαχείρισης Ευρωπαϊκών και Αναπτυξιακών Προγραμμάτων).

9) Ημερίδα με θέμα: «Σχολική διαμεσολάβηση στο πλαίσιο του προγράμματος Επικοινωνία Δίχως Βία για Σχολεία Δίχως Βία» (28.11.2014). Συνδιοργάνωση με Κέντρο Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη.

A.1.2. Ενέργειες Τμήματος Γραφείων Τύπου και Επικοινωνίας στο Εξωτερικό

Το Τμήμα (πρώην Δ/νση Υπηρεσιών Εξωτερικού) απέστειλε προς τα ΓΤΕ εκθέσεις, δελτία Τύπου και ανακοινώσεις του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη σχετικά με θέματα παράνομης μετανάστευσης και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ αντίστοιχα προώθησε προς τα αρμόδια Υπουργεία και Φορείς δημοσιεύματα, ανακοινώσεις κλπ που μας εστάλησαν από τα ΓΤΕ σχετικά με τα ζητήματα αυτά.

ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΤΕ

ΓΤΕ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Οι δράσεις του ΓΤΕ Κωνσταντινούπολης για την προώθηση θεμάτων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είναι οι ακόλουθες:

Το Γραφείο υποστηρίζει την οργάνωση δράσεων στο συγκεκριμένο θέμα μέσω του ευρωπαϊκού προγράμματος «Μειονοτικοί Πολίτες, Ισότιμοι Πολίτες» τόσο με την ενεργό συμμετοχή της συνεργατίδός μας κας Φραγκούς Καράογλαν, όσο και με την παρακολούθηση των εκδηλώσεων που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο του.

Το Πρόγραμμα «Μειονοτικοί Πολίτες, Ισότιμοι Πολίτες» υλοποιείται από το Σύνδεσμο Υποστήριξης Ρωμαϊκών Κοινοτικών Ιδρυμάτων (ΣΥΡΚΙ) και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Μέσο για τη Δημοκρατία και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (European Instrument for Democracy and Human Rights-EIDHR), με συνολικό προϋπολογισμό €90.000 (στον οποίο συμμετέχει με 8% ο ΣΥΡΚΙ), έχοντας λάβει την έγκριση του Γραφείου της Ε.Ε. στην Άγκυρα. Η υλοποίηση του προγράμματος ξεκίνησε το Δεκέμβριο του 2012, με πλάνο διάρκειας 22 μηνών.

Βασική επιδίωξη του Προγράμματος είναι να συνεισφέρει στη μεγαλύτερη κατανόηση και σεβασμό των μειονοτήτων. Επικεντρώνεται στην ανάγκη ενίσχυσης και ενθάρρυνσης της συμμετοχής της ελληνορθόδοξης κοινότητας στην κοινωνική ζωή της χώρας, μέσω της καλύτερης εμπέδωσης των δικαιωμάτων των μελών της, της ανάπτυξης των δεξιοτήτων τους και της παροχής τεχνογνωσίας στους φορείς της.

Εντός του 2014 πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του Προγράμματος οι ακόλουθες εκδηλώσεις:

- Διαχείριση του κοινοτικού συστήματος-Ζωγράφειο Λύκειο (23 Οκτωβρίου)
- Γ' συνάντηση με δημοσιογράφους για την ελληνορθόδοξη κοινότητα - Θεολογική Σχολή Χάλκης (30 Σεπτεμβρίου)
- Σεμινάριο με θέμα «Τοπική Ανάπτυξη και Επιχειρηματικές δυνατότητες» - Ίμβρος (19-20 Αυγούστου & 20 Σεπτεμβρίου)
- Διήμερο σεμινάριο για τις διακρίσεις, το λόγο μίσους και τον ρατσισμό (12-13 Ιουλίου)
- Σεμινάριο στην Αντιόχεια (27-28 Ιουνίου)
- Β' διήμερο Εργαστήριο με τίτλο «Future Search: Finding common ground» (15 -16 Μαρτίου)
- Συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα (Καθηγήτρια κ. Ιωάννα Κουτσουράδη, 15 Φεβρουαρίου)
- Α' διήμερο Εργαστήριο με τίτλο «Future Search: Finding common ground» (8-9 Φεβρουαρίου)
- Β' συνάντηση με δημοσιογράφους για την ελληνορθόδοξη κοινότητα (28 Ιανουαρίου)

Πέραν του συγκεκριμένου προγράμματος, το Γραφείο παρείχε συμβουλευτική υποστήριξη σε αίτημα της ερευνήτριας του ΕΛΙΑΜΕΠ, κας Αγγελικής Δημητριάδη τον Μάρτιο, προκειμένου η ίδια να μεταβεί στην Κωνσταντινούπολη και να έρθει σε επαφή με ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών και πιο συγκεκριμένα των προσφύγων από τη Συρία που έχουν βρει προσωρινό καταλύμα στην Τουρκία.

ΓΤΕ ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟΥ

Κατά τη διάρκεια του 2014, το ΓΤΕ Στρασβούργου ενημέρωσε –κατόπιν σχετικής παρακολούθησης και καταγραφής- αναφορικά με την έκβαση 350 αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε υποθέσεις ιδιαίτερης σημασίας προσφυγών κατά κρατών-μελών, 820 συγκεκριμένες δράσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης που αφορούσαν σε προάσπιση

των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, 105 συνεδριάσεις της Ολομέλειας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο Στρασβούργο με έμφαση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων –όπως: επίπτωση της πολιτικής λιτότητας επί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το ζήτημα της επαναπροώθησης προσφύγων, σε συνάρτηση και με πολύνεκρα ναυάγια (πχ. Φαρμακονήσι), η συνεχόμενη ανθρωπιστική κρίση στη Συρία, η προστασία των προσωπικών δεδομένων, κ.ά- καθώς και 78 συνεντεύξεις Τύπου που άπτονταν ευρύτερα του ζητήματος της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της δράσης των ευρωπαϊκών θεσμικών Οργάνων που εδρεύουν στο Στρασβούργο, εκ των οποίων οι 12 είχαν αποκλειστικό θέμα την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το Γραφείο μερίμνησε, κατά περίπτωση, για την άμεση και έγκυρη ενημέρωση των ανταποκριτών τόσο ελληνικών όσο και ξένων ΜΜΕ ευρωπαϊκής και διεθνούς εμβέλειας που δραστηριοποιούνται στο χώρο των ευρωπαϊκών θεσμών με έδρα το Στρασβούργο (ΣΤΕ, ΕΔΑΔ, ΕΚ, Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής) σχετικά με τα ανωτέρω καθώς και για Σχόλια/Παρατηρήσεις/Συστάσεις καθώς και Εκθέσεις (που προέκυψαν και από επισκέψεις στα κράτη-μέλη του ΣΤΕ) των κάτωθι θεσμικών Οργάνων:

- Επιτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
- Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης (CPT)
- Επιτροπή κατά της διαφθοράς (GRECO)
- Επιτροπή κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας (ECRI)
- Ομάδα Εμπειρογνομώνων για καταπολέμηση εμπορίου λευκής σαρκός (GRETA)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων/Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης
- Επιτροπή MONEYVAL για την καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος
- Επιμέρους Επιτροπές της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης με αντικείμενο τα ανθρώπινα δικ/τα
- Επιτροπή Βενετίας
- Ομάδα Rompidou για την καταπολέμηση της κατάχρησης ναρκωτικών ουσιών και του λαθρεμπορίου ναρκωτικών
- Τομέας ΣΤΕ με εξειδίκευση σε θέματα προάσπισης δικαιωμάτων των Ρομά (Πρόγραμμα

ROMACT για την ενσωμάτωση των Ρομά, Βραβείο Dosta!, Πρόγραμμα ROMED για την πολιτισμική διαμεσολάβηση, κ.ο.κ.)

Επίσης, το ΓΤΕ Στρασβούργου παρακολούθησε τις εξής δράσεις των ευρωπαϊκών θεσμών στο πλαίσιο της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φροντίζοντας στη συνέχεια για την παροχή της σχετικής ενημέρωσης σε επιλεγμένους αποδέκτες των ελληνικών και ευρωπαϊκών ΜΜΕ:

- Εξειδικευμένες συνεδριάσεις στο πλαίσιο των Συνόδων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του ΣΤΕ για τα κάτωθι θέματα:

-Κοινή συζήτηση για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας και την αντιμετώπιση του ρατσισμού στην αστυνομία (28.1.15).

-Εντατικοποίηση των προσπαθειών για την καταπολέμηση των ανισοτήτων σε παγκόσμιο επίπεδο: Η συνεισφορά της Ευρώπης στη διαδικασία των Στόχων της Ανάπτυξης της Χιλιετίας (30.1.14)

-Λογοδοσία διεθνών Οργανισμών για τις ενέργειές τους σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου (31.1.14)

-Προστασία στον κυβερνοχώρο και δικαίωμα πρόσβασης στο διαδίκτυο (9.4.14)

-Διασφάλιση αξιοπρεπούς εργασίας για όλους (10.4.14)

-Κοινή συζήτηση για τη μετανάστευση (24.6.14)

-Πολυπολιτισμικές κοινωνίες – Μετανάστευση και ενσωμάτωση (25.6.14)

-Πολιτικές και ανθρωπιστικές επιπτώσεις της κρίσης στην Ουκρανία (26.6.14)

-Η καταπολέμηση των εκδηλώσεων νεοναζισμού στην Ευρώπη (30.9.14)

-Τα δικαιώματα των γυναικών και οι προοπτικές της ευρωμεσογειακής συνεργασίας (30.9.14)

-Απειλές κατά της ανθρωπότητας από το λεγόμενο «Ισλαμικό Κράτος» (2.10.14)

-Εναλλακτικές λύσεις σε κράτηση ανηλίκων μεταναστών (3.10.14)

-Συναντήσεις της Επιτροπής Μόνιμων Αντιπροσώπων για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

-Τακτικές συνελεύσεις του Κογκρέσου Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών.

-Ακρόασεις Επιτροπής του ΣΤΕ για τη μετανάστευση, τους πρόσφυγες και τους μετατοπισθέντες, Επιτροπής πολιτικών υποθέσεων και δημο-

κρατίας και Επιτροπής για την ισότητα των δύο φύλων και την καταπολέμηση των διακρίσεων.

-Παγκόσμιο Φόρουμ του ΣΤΕ για τη Δημοκρατία (3-5.11.14) και Φεστιβάλ εκδηλώσεων "Off", στο περιθώριο του Φόρουμ.

-Φεστιβάλ Ταινιών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στο πρόγραμμά του οποίου περιλαμβάνονταν ταινίες που αναδεικνύουν ζητήματα όπως η θανατική ποινή στις ΗΠΑ, η πορνεία στη Γαλλία και η κατάσταση των μεταναστών στη Γαλλία και την Ελλάδα, έτσι ώστε να υπογραμμιστεί το γεγονός της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε παγκόσμια κλίμακα (Νοέμβριος 2014).

-Συζήτηση στο πλαίσιο εκδηλώσεων που διοργανώθηκαν στο Στρασβούργο με πρωτοβουλία της ελληνικής προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ με τη συμμετοχή των ευρωβουλευτών κ.κ. Νικόλαου Χουντή (Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά) και Ιωάννη Τσουκαλά (ΕΛΚ) αναφορικά με την οικονομική κρίση και τις επιπτώσεις τόσο στην Ελλάδα όσο και στο ευρύτερο πλαίσιο των ευρωπαϊκών κοινωνιών της ευρωζώνης (11.3.14).

-Side events που διοργανώθηκαν στο περιθώριο των Συνόδων Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης με θέματα: α) Συζήτηση με θέμα την «άνοδο του ρατσισμού μέσω των ευρωπαϊκών ΜΜΕ», που διεξήχθη με πρωτοβουλία του Συλλόγου Cojper International για το έργο του στον τομέα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και τη συμμετοχή του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, N. Muižnieks, και εκπροσώπων ΜΚΟ (29.1.14), β) Ακρόαση για τις μαζικές παρακολουθήσεις, με τη συμμετοχή του Edward Snowden μέσω video-link (8.4.14), γ) ακρόαση με θέμα την βελτίωση της προστασίας των «πληροφοριοδοτών» (whistleblowers) και την εκ νέου συμμετοχή του Snowden μέσω video-link (24.6.14).

Αναλόγως καλύφθηκαν και εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στο Στρασβούργο και άπτονται του ζητήματος της προάσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων:

- Παρουσίαση (από τους δημιουργούς του, τον συγγραφέα Jean Quatremer και τον σκηνοθέτη Pierre Bourgeois) και επίσημη πρώτη προβολή του Ντοκιμαντέρ του Τ/Σ ARTE με τίτλο «Grèce –Année zéro» («Ελλάδα-Έτος Μηδέν») -που εστιάζει στον αντίκτυπο της οικονομικής

κρίσης και της εφαρμογής των μέτρων λιτότητας στην καθημερινή ζωή των Ελλήνων και τον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων- της οποίας ακολούθησε συζήτηση με το κοινό για το θέμα (20.5.14).

- Συνδρομή Γραφείου μας σε υλοποίηση 23^{ου} Ετήσιου Αφιερώματος στον Ελληνικό Κινηματογράφο, με πρωτοβουλία του Κινημ/φου Στρασβούργου "Odyssee", στο πλαίσιο του οποίου προβλήθηκαν ταινίες εστιασμένες σε μείζονα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, (όπως η μοναξιά του μετανάστη, η βίαιη συμπεριφορά, η διαχείριση των διαπροσωπικών σχέσεων μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον ειδικά σε συνάρτηση με εξωγενείς παράγοντες, αλλά και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης) που αποτελούσαν και έναυσμα για τις συζητήσεις με το κοινό που ακολουθούσαν την προβολή των ταινιών (5-25.11.14).

Συγχρόνως, το Γραφείο μας κάλυψε κατά περίπτωση τα σχετικά με το ανωτέρω ζήτημα θέματα επικαιρότητας που απασχόλησαν τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και τα ΜΜΕ των Ευρωπαϊκών Οργανισμών αρμοδιότητάς του. Ενδεικτικά επισημαίνονται τα κάτωθι:

- Επίτροπος Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, N. Muižnieks: Περιστατικά υπερβολικής χρήσης βίας εκ μέρους της αστυνομίας, Άρθρο 19 του μεταναστευτικού Κώδικα (Ελλάδα), Δολοφονία του Ilia Kareli, Κύπρος, Ανθρώπινα δικαιώματα των νέων εν μέσω κρίσης, Υπόθεση Campreanu κατά της Ρουμανίας, Αποφάσεις AI Nashiri και Husayan κατά της Πολωνίας, Φαινόμενα αντισημιτισμού στη Γαλλία, περιστατικό στο Φαρμακονήσι, Συμπεράσματα σε συνέχεια επίσκεψης στην Ουκρανία και τη Ρωσική Ομοσπονδία, Ζήτημα προσφύγων, Πολύνεκρο ναυάγιο πλοιαρίου με παράτυπους μετανάστες στην Τουρκία και ζήτημα μεταναστευτικών εισροών στην Ευρώπη, Παιδική εργασία, Παγκόσμια Ημέρα Δικαιωμάτων του Παιδιού, Μετανάστευση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Ελευθερία του Τύπου, κ.λπ.

- Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI): Επίσκεψη στην Ελλάδα, Εκθέσεις για τη Γερμανία, το Βέλγιο και την Τουρκία, Ανάγκη καταπολέμησης των λόγων μίσους, Έκθεση για τη Ρουμανία.

- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Perincek κατά της Ελβετίας, F.H. κατά της Ελλάδας, Mansur Yalcin κ.ά. κατά της Τουρκίας, Brunet κατά της Γαλλίας, υποθέσεις S. Berlusconi, Cevat Soysal κατά της Τουρκίας, προσφυγές κατά της Ιταλίας σχετικά με το ζήτημα του υπερπληθυσμού στις φυλακές, Μαρίνης κατά της Ελλάδας, Manushaqe Puto κ.ά. κατά της Αλβανίας, Jaloud κατά της Ολλανδίας, Vasilescu κατά του Βελγίου, καθώς και θέματα όπως:

- Συνταγματική μεταρρύθμιση στην Τουρκία, Κυπριακό και Σύμβαση-Πλαίσιο ΣΤΕ για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων, Δημοσιοποίηση συμπερασμάτων Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων για το 2013, Κατάσταση στην Ουκρανία, Δηλώσεις A. Brasseur για την Τουρκία, Δηλώσεις ΓΓ σχετικά με το «Ισλαμικό Κράτος» και την ανάγκη καταπολέμησης της τρομοκρατίας, Ρεπορτάζ για τη μετανάστευση, Ζήτημα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, Κοινή πρωτοβουλία ΕΕ-ΣΤΕ για την ενσωμάτωση των Ρομά, Μετανάστευση και Διαπολιτισμικό μοντέλο ενσωμάτωσης, Έκθεση πεπραγμένων της Συμβουλευτικής Επιτροπής του ΣΤΕ για τη Σύμβαση-Πλαίσιο για τις Εθνικές Μειονότητες, Ομιλία ΓΓ στη Διάσκεψη των Προέδρων Κοινοβουλίων, «Ζωντανή βιβλιοθήκη» Συμβουλίου της Ευρώπης και φαινόμενο Νεοναζισμού, Παγκόσμιο Φόρουμ για τη Δημοκρατία/Συνέντευξη Jeremy Rifkin, Επίσκεψη Πάπα Φραγκίσκου στο Στρασβούργο, κ.λπ.

Τέλος, το ΓΤΕ προέβη σε παροχή διευκολύνσεων και σχετικού υλικού για εκπόνηση αρθρογραφίας -σχετικά με ζητήματα προάσπισης ανθρωπίνων δικ/των- σε δημοσιογράφους ελληνικών και διεθνών ΜΜΕ (Web TV Συμβουλίου της Ευρώπης, Deutsche Welle, NTV Turk, ΑΠΕ, Τ/Σ STAR, R Channel, κ.ά.), ενώ στο πλαίσιο της παρακολούθησης των ανωτέρω δράσεων των θεσμικών Οργάνων στον τομέα της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και ιδιαιτέρως σε ζητήματα μετανάστευσης και πολιτικής ασύλου, πραγματοποίησε κατά περίπτωση επιμέρους συναντήσεις με αρμόδια στελέχη κυρίως στον τομέα της ενημέρωσης, για τη διασφάλιση της έγκαιρης και έγκυρης πληροφόρησης, κατά κύριο λόγο σε θέματα που άπτονταν του άμεσου ελληνικού ενδιαφέροντος.

ΓΤΕ ΒΙΕΝΝΗΣ

Το ΓΤΕ Βιέννης προέβη στις ακόλουθες ενέργειες κατά το έτος 2014:

- Το Γραφείο παρακολούθησε στις 28 Φεβρουαρίου 2014 τις εργασίες του διήμερου διεθνούς συνεδρίου υπό τον τίτλο «Η ελευθερία της πληροφόρησης υπό πίεση» (Freedom of Information under pressure), στο οποίο πήρε μέρος πλήθος εκπροσώπων του Τύπου, ακαδημαϊκών, νομικών, ακτιβιστών, καθώς επίσης εκπρόσωποι άλλων φορέων, όπως του ΟΑΣΕ, αλλά και ο Γερμανός ευρωβουλευτής Helmut Scholz. Στις 28.2. μίλησαν στο συνέδριο τρεις Έλληνες δημοσιογράφοι: ο Αυγουστίνος Ζενάκος και η Μαρινίκη Αλεβιζοπούλου από το περιοδικό Unfollow, και ο Κώστας Αρβανίτης, πρώην παρουσιαστής της ΕΡΤ και νυν ραδιοφωνικός παραγωγός του σταθμού «Στο Κόκκινο». Οι τρεις δημοσιογράφοι αναφέρθηκαν στους περιορισμούς στην ελευθερία της πληροφόρησης στη χώρα μας, ασκώντας έντονη κριτική στην προηγούμενη κυβέρνηση.

- Στις 27 Μαρτίου διαβιβάστηκε στην Κ.Υ. ενημερωτικό σημείωμα σχετικά με έκθεση της Υπηρεσίας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (Fundamental Rights Agency – FRA), με έδρα τη Βιέννη, που είχε τον τίτλο "Criminalisation of migrants in an irregular situation and of persons engaging with them", και στην οποία εξετάζονταν τα μέτρα των χωρών της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης, τις ποινές που επιβάλλονται στους μετανάστες που παράτυπα εισέρχονται και διαμένουν σε μία χώρα, αλλά και στα άτομα που βοηθούν ή διευκολύνουν τους παράτυπους μετανάστες. Στην εν λόγω έκθεση γινόταν, μεταξύ άλλων, αναφορά στην Ελλάδα και στη σχεδιαζόμενη τροποποίηση του Μεταναστευτικού Κώδικα, με στόχο να διευκολυνθεί η πρόσβαση των παράτυπων μεταναστών στη δικαιοσύνη και η έκδοση αδειών παραμονής, όταν τα άτομα αυτά έχουν πέσει θύματα ή είναι μάρτυρες εγκλημάτων κατά της ζωής, της υγείας, της σωματικής ακεραιότητας, της ιδιοκτησίας και της προσωπικής ή της σεξουαλικής ελευθερίας.

- Στις 3 και 4 Ιουλίου πραγματοποιήθηκε στη Βιέννη στο πλαίσιο του ΟΑΣΕ η 2^η Συμπληρωματική Συνάντηση Ανθρώπινης Διάστασης για το 2014 με κεντρικό θέμα «Πρώτηση της ελευ-

θερίας της έκφρασης: δικαιώματα, υποχρεώσεις και δεσμεύσεις του ΟΑΣΕ». Στη συνάντηση αυτή συμμετείχαν μέλη των εθνικών αντιπροσωπειών των χωρών-μελών του Οργανισμού, εκπρόσωποι κυβερνήσεων, εκπρόσωποι του Τύπου, αλλά και μέλη μη κυβερνητικών Οργανισμών, καθώς και της κοινωνίας των πολιτών. Στη διήμερη συνάντηση που έλαβε χώρα στο συνεδριακό χώρο στο Hofburg της Βιέννης, και την οποία παρακολούθησε το Γραφείο Τύπου και Επικοινωνίας Βιέννης, οι εισηγητές υπογράμμισαν το γεγονός ότι η ελευθερία της έκφρασης βρίσκεται σε πολλές χώρες σε δραματική κατάσταση και υπόκειται σε νόμους που την περιορίζουν σημαντικά. Παρεμβάσεις υπήρξαν και από παριστάμενους εκπροσώπους της «Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Τούρκων Δυτικής Θράκης» και του «Σωματίου Πανεπιστημιακών Αποφοίτων Μειονότητας της Δυτικής Θράκης», στις οποίες απάντησε ο κ. Α. Κατσάνης, ΕΜΠΣΑ΄, μέλος της Μόνιμης Ελληνικής Αντιπροσωπείας του ΟΑΣΕ στη Βιέννη.

- Ο ομοσπονδιακός υπουργός Εξωτερικών της Αυστρίας, Sebastian Kurz, ο επικεφαλής του ανεξάρτητου Συμβουλίου Εμπειρογνομόνων για την ενσωμάτωση, Heinz Faßmann, και ο Stephan Marik-Lebeck από τη Στατιστική Υπηρεσία της Αυστρίας (Statistik Austria), παρουσίασαν σε συνέντευξη τύπου στις 28.7.2014 την ετήσια «Έκθεση για την Ενσωμάτωση 2014» (Integrationsbericht 2014), στην οποία γίνεται αναφορά στα στατιστικά στοιχεία που αφορούν τους μετανάστες στην Αυστρία, την πρόοδο που έχει επιτευχθεί σε ό,τι αφορά την ενσωμάτωσή τους στην αυστριακή κοινωνία και στις προσπάθειες που πρέπει να ενισχυθούν προς αυτή την κατεύθυνση.

- Τα υπουργεία Εσωτερικών, Δικαιοσύνης και Εξωτερικών, διοργάνωσαν στις 14 Οκτωβρίου, συνέδριο «Κατά του μίσους και της υποδαύλισης πράξεων μίσους», στο οποίο συμμετείχε πλήθος κόσμου, εκπρόσωποι διπλωματικών Αρχών, θρησκευτικών κοινοτήτων, της εκπαιδευτικής κοινότητας, των αυστριακών ΜΜΕ καθώς και εμπειρογνώμονες. Στόχος του συνεδρίου ήταν να θέσει σε δημόσια διαβούλευση το φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης των νέων και της αντιμετώπισης της απειλής που συνιστά η τρομοκρατία, κυρίως του «Ισλαμικού Κράτους».

- Το Διεθνές Κέντρο King Abdullah Bin

Abdulaziz για τον Διαθρησκευτικό και Διαπολιτισμικό Διάλογο (King Abdullah Bin Abdulaziz International Centre for Interreligious and Intercultural Dialogue –KAICIID), που ιδρύθηκε το 2012 στη Βιέννη, με συμβαλλόμενα μέρη τη Σαουδική Αραβία, την Ισπανία και την Αυστρία, διοργάνωσε διήμερο συνέδριο στις 18 και 19 Νοεμβρίου υπό τον τίτλο «Ενωμένοι ενάντια στη βία που ασκείται στο όνομα της θρησκείας – Υποστηρίζοντας τη θρησκευτική και πολιτισμική ποικιλότητα στο Ιράκ και τη Συρία» (United against violence in the name of religion – Supporting religious and cultural diversity in Iraq and Syria). Το Γραφείο μας παρακολούθησε τις εργασίες του συνεδρίου τη δεύτερη μέρα, 19 Νοεμβρίου, κατά την οποία οι περίπου 200 σύνεδροι, στην πλειοψηφία τους θρησκευτικοί ηγέτες διαφόρων δογμάτων πρωτίστως από τις χώρες της Μέσης Ανατολής, κάλεσαν τη διεθνή κοινότητα να καταδικάσει και να σταματήσει τη βία που ασκείται στο όνομα της θρησκείας, να ενισχύσει το διαθρησκευτικό διάλογο και να βελτιώσει το νομικό πλαίσιο που αφορά τη θρησκευτική ελευθερία.

- Στις 18 Νοεμβρίου 2014 έλαβε χώρα στη Διπλωματική Ακαδημία της Βιέννης συνέδριο του Ευρωπαϊκού Δικτύου Μετανάστευσης (EMN) για τους «Νεαρούς μετανάστες στην Αυστρία και την Ε.Ε. – αιτίες μετανάστευσης, πολιτικές και προοπτικές», στο οποίο συμμετείχαν ειδικοί σε θέματα μετανάστευσης από την Αυστρία και άλλα κράτη-μέλη της Ε.Ε. Στο επίκεντρο του συνεδρίου ετέθη το θέμα της μεταχείρισης των ανήλικων μεταναστών, πρωτίστως δε των ασυνόδευτων.

- Στις 11 Δεκεμβρίου πραγματοποιήθηκε η απονομή του "Βραβείου Ελευθεροτυπίας (Press Freedom Award) 2014" από την Οργάνωση «Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα» σε δύο Έλληνες δημοσιογράφους: το Μάνο Κακλαμάνο από την κυριακάτικη εφημερίδα «Το Χωνί» και τον φωτορεπόρτερ Γιώργο Μουτάφη, ο οποίος έχει συνεργαστεί με διεθνή μέσα ενημέρωσης για την κάλυψη διεθνών διενέξεων και κρίσεων, ενώ αναλαμβάνει και δημοσιογραφικές αποστολές σε συνεργασία με τις οργανώσεις «Γιατροί Χωρίς Σύνορα» και «Διεθνής Αμνηστία». Ο κ. Κακλαμάνος βραβεύτηκε για το πρωτοεξέλιδο άρθρο του στο «Χωνί» στις 7 Ιουλίου 2013 με τίτλο «Αθρώνουν εκ των προτέρων τους εαυτούς τους, τους συμ-

βούλους τους και τους φίλους τους», στο οποίο στηλιτεύει τη διαφθορά στην ελληνική πολιτική σκηνή, ενώ ο κ. Μουτάφης βραβεύτηκε για το 15λεπτο ντοκουμαντέρ του με τίτλο "Escape from Greece", στο οποίο ο ίδιος ακολουθεί μια ομάδα μεταναστών που προσπαθούν να διαφύγουν από την Ελλάδα, όπου πλέον δεν έχουν δουλειά ούτε νόμιμα έγγραφα και, υπό αντίξοες συνθήκες, επιχειρούν να περάσουν τα σύνορα προς την ΠΓΔΜ και από εκεί να φτάσουν μέσω Σερβίας και Ουγγαρίας στην Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη.

- Τέλος, υπενθυμίζεται ότι το Γραφείο καθ'όλη τη διάρκεια του περασμένου έτους συνέτασσε ενημερωτικά σημειώματα σχετικά με τη μεταναστευτική πολιτική της Αυστρίας, το σύστημα ασύλου και τα προβλήματα που προκαλούνται σε αυτό από τις μεταναστευτικές πιέσεις, ιδίως από τον αυξανόμενο αριθμό Σύρων προσφύγων, τις προσπάθειες του αυστριακού υπουργείου Εσωτερικών για αναδιοργάνωση του συστήματος ασύλου και την πρωτοβουλία "Save Lives Project", που έχει παρουσιάσει στους Ευρωπαίους ομολόγους της η υπουργός Johanna Mikl-Leitner.

ΓΤΕ ΓΕΝΕΥΗΣ

Οι δράσεις του Γραφείου Τύπου Γενεύης, αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατά το έτος 2014, ήταν οι ακόλουθες:

- Παρακολούθησε όλες τις τακτικές Συνόδους του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων οι οποίες πραγματοποιούνται τρεις φορές ετησίως και συγκεκριμένα από 3.3.14 έως 28.3.14, από 10.6.14 έως 27.6.14 και από 8.9.14 έως 26.9.14

- Παρακολούθησε τις Καθολικές Περιοδικές Εξετάσεις (UPR) που περιλαμβάνουν την περιοδική επισκόπηση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των κρατών μελών του ΟΗΕ, και πραγματοποιήθηκαν από 27.1.14 έως 7.2.14, από 28.4.14 έως 9.5.14 και από 20 έως 31.10.14

- Παρακολούθησε και ενημέρωσε επιλεγμένους δημοσιογράφους καθώς και τα ελβετικά και ελληνικά ΜΜΕ αποστέλλοντας Δελτία Τύπου, για τις εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στην έδρα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στην

Γενεύη, με πρωτοβουλία της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Ελλάδος και με τη συνεργασία άλλων Αντιπροσωπειών, με θέμα « Ισότητα στον Αθλητισμό»,

- «Δικαίωμα στο Χαμόγελο –συνειδητοποίηση των Δικαιωμάτων των παιδιών ανά τον κόσμο», ομιλία του Γιώργου Μπίζου, δικηγόρου και επιστήθιου φίλου του Νέλσονα Μαντέλα, με θέμα «Αποτελεσματικοί τρόποι αντιμετώπισης του ρατσισμού –αντλώντας διδάγματα από το παρελθόν» καθώς και την εκδήλωση των αποκαλυπτηρίων κυκλαδικού εδωλιού, δωρεά της Ελλάδος προς τον ΟΗΕ Γενεύης.

- Παρακολούθησε το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου και Φόρουμ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και συνάντησε την Αναπληρώτρια Διευθύντρια του Isabelle Gattiker στο πλαίσιο αιτήματος των διοργανωτών για συμμετοχή του Αλέξη Τσίπρα ή της Ζωής Κωνσταντοπούλου στη συζήτηση με τίτλο «Κάτω από το ζυγό των χρηματοπιστωτικών αγορών», που ακολούθησε, μετά την προβολή της ελληνικής ταινίας των Νίνα –Μαρία Πασχαλίδου και Νίκου Κατσαούνη με τίτλο « krisis» η οποία προέβαλε τις εντάσεις, τη βία και την απογοήτευση, λόγω της οικονομικής κατάστασης της χώρας αλλά και την ελπίδα για μια νέα αρχή, μια αναγέννηση.

- Παρακολούθησε εκδηλώσεις του Swiss Press Club με θέμα «Οι Χριστιανοί της Συρίας - το κρίσιμο ζήτημα για να συζητηθεί με μια ενιαία φωνή» καθώς και την εκδήλωση με θέμα «Η κατάσταση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Αίγυπτο»

- Τέλος, απέστειλε ενημερωτικά σημειώματα που αφορούν σημαντικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στην Γενεύη, Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (όπως Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Προσφυγές κ.α) καθώς και ΜΚΟ που δημοσιοποιήθηκαν, καθώς και αναφορές του ελβετικού τύπου για τα εν λόγω θέματα. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα ακόλουθα ενημερωτικά σημειώματα: Στις 12.12.14 με θέμα την έκθεση του απεσταλμένου των ΗΕ Francois Crépeau: Η Ευρώπη δεν έχει άλλη επιλογή από την νόμιμη ένταξη των μεταναστών, στις 10.12.14 με θέμα « Συνέδριο της Ύπατης

Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες», στις 9.12.14 με θέμα «Συμμετοχή του Δημήτρη Αβραμόπουλου στην πρωτοβουλία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τη επανεγκατάσταση των προσφύγων της Συρίας», στις 25.11.2014 με θέμα « Το φόρουμ για τις μειονότητες», στις 17.10.14 με θέμα «Συνέντευξη του νέου Ύπατου Αρμοστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα Zeid al Hussein, στις 26.6.14 με θέμα «Την 26^η Σύνοδο του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στις 5.2.14 με θέμα «Την 25^η Σύνοδο του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» κα.

ΓΤΕ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

Σχετικά με δράσεις που αφορούν στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στις 26 Ιουνίου 2013 πραγματοποιήθηκε συνάντηση γνωριμίας του προϊσταμένου του ΓΤΕ με τους κ.κ. Oliver Hendrich και Roland Vogel, Υπεύθυνους της Amnesty International, Παράρτημα Γερμανίας, στα Κεντρικά Γραφεία της οργάνωσης στο Βερολίνο. Η επίσκεψη ανταποδόθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 2013, με επίσκεψη στους χώρους του ΓΤΕ Βερολίνου της κας. Franziska Vilmar, Υψηλόβαθμου στελέχους του γερμανικού Παραρτήματος και του ελληνικής καταγωγής κ. Giorgos Kosmopoulos, Υψηλόβαθμου στελέχους του βρετανικού Παραρτήματος (Campaigner EU-Team, Greece and Cyprus) της Amnesty International.

Στις εν λόγω συναντήσεις έγινε εκτενής αναφορά στο ζήτημα της λαθρομετανάστευσης στην Ελλάδα αλλά και στο ζήτημα του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκ μέρους της ελληνικής πλευράς. Επίσης συζητήθηκε η δυνατότητα πραγματοποίησης εκδήλωσης στο Βερολίνο προκειμένου να προβληθούν οι ελληνικές θέσεις και να ενημερωθεί η κοινή γνώμη για το ζήτημα της λαθρομετανάστευσης στην Ελλάδα.

Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2014 τόσο ο προϊστάμενος, όσο και τα στελέχη του ΓΤΕ Βερολίνου επισκεφθήκαν συναφείς εκδηλώσεις που διοργανώθηκαν από Ιδρύματα και think tanks του Βερολίνου (Ίδρυμα Friedrich Ebert, Amnesty International κ. ά.), **ενώ συμμετοχή του Γραφείου μας υπήρξε επίσης σε εκδηλώσεις που διοργανώνει σε τακτά διαστήματα το Ίδρυ-**

μα Οίκος Δημοκρατίας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Haus der Demokratie und der Menschenrechte).

Το Γραφείο συνεχίζει να διατηρεί επαφές και σχέσεις με τους υπεύθυνους της Amnesty International και βρίσκεται σε επαφή με την κα. **Annette Groth**, βουλευτή του Κόμματος της Αριστεράς (Linke), υπεύθυνης για θέματα μεταναστευτικής πολιτικής και Εκπρόσωπο για Θέματα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Κοινοβουλευτικής Ομάδας της Αριστεράς.

ΓΤΕ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗΣ

Σχετικά με θέματα και ενέργειες που αφορούν τα δικαιώματα του ανθρώπου, σας ενημερώνουμε ότι οι εν λόγω ενέργειες του ΓΤΕ Στοκχόλμης σχετίζονταν κατά βάση με τα δικαιώματα και την κατάσταση που επικρατεί για τους πρόσφυγες. Πέρα από δεκάδες επισκοπήσεις τύπου του ΓΤΕ Στοκχόλμης, συγκρατούμε τις ακόλουθες ενέργειες – του ΓΤΕ και (ή σε συνεργασία) της Κεντρικής Υπηρεσίας:

1. *Παροχή επαγγελματικών διευκολύνσεων - μέσω Δ/νσης Δημοσίων Σχέσεων - προς δ/φο Hanna Nyberg (SVT) σχετικά με κέντρα υποδοχής και κράτησης παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα (24.01.2014)*

2. *Παροχή επαγγελματικών διευκολύνσεων - μέσω Δ/νσης Δημοσίων Σχέσεων - προς δ/φο Elin Larsson (SVT-SR) σχετικά με κέντρα υποδοχής και κράτησης παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα (απ. 028/27.01.2014)*

3. *Παροχή επαγγελματικών διευκολύνσεων - μέσω Δ/νσης Δημοσίων Σχέσεων - προς δ/φο Anneli Carnelid (SVT-SR) σχετικά με κέντρα υποδοχής και κράτησης παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα (απ.028/27.01.2014)*

4. *Παροχή επαγγελματικών διευκολύνσεων - μέσω Δ/νσης Δημοσίων Σχέσεων - προς την αρχισυντάκτρια του περιοδικού BANG, Solveig Anneli Carnelid - ρεπορτάζ για παράνομη μεταναστευση (βλ. το υπ' αρ. 109/11.03.2014)*

5. *Παροχή επαγγελματικών διευκολύνσεων - μέσω Δ/νσης Δημοσίων Σχέσεων - προς την δ/φο Petra Quiding SVERIGES RADIO-P1) για επί-*

σκεψη στο Φυλάκιο Έβρου - ρεπορτάζ για παράνομη μετανάστευση (10.04.2014)

6. *Παροχή επαγγελματικών διευκολύνσεων - μέσω Δ/νσης Δημοσίων Σχέσεων - προς τις δ/φους Diana Olofsson και Eva Elmsaeter (SVT-Agenda) για επίσκεψη στη Λέσβο- ρεπορτάζ για παράνομη μετανάστευση (απ. 175/ 14.04.2014)*

7. *Παροχή επαγγελματικών διευκολύνσεων - μέσω Δ/νσης Δημοσίων Σχέσεων - προς τον δ/φο Gunnar Gramnes (SVERIGES RADIO) σχετικά με το έργο της Frontex στην Ελλάδα (βλ. απ. 190/28.04.2014)*

8. *Ενημερωτικό σημείωμα ΓΤΕ Στοκχόλμης, σχετικά με το 7^ο Παγκόσμιο Φόρουμ για την Μετανάστευση & Ανάπτυξη (Στοκχόλμη, 14-16 Μαΐου) - πρόγραμμα, συμμετέχοντες και σουηδικά ΜΜΕ (απ. 228/16.05.2014)*

9. *Ενημέρωση Γ. Δόντα από ΓΤΕ (διπλωματικό σύμβουλο Υπ. Ναυτιλίας)- διερεύνηση συνεργασίας σχετικά με Σουηδούς δημοσιογράφους που αρθρογραφούν για θέματα*

λαθρομετανάστευσης και ενδεχόμενη πρόσκληση τους στην Ελλάδα για να αναδειχθεί το έργο των Αρχών (10.10.2014)

10. *Εκπροσώπηση-παρακολούθηση ΓΤΕ, σεμιναρίου στη Στοκχόλμη για τον διεθνή ρόλο της ΕΕ, με έμφαση στο ζήτημα της μετανάστευσης, ασύλου και προσφύγων (απ. 509/14.11.2014)*

ΓΤΕ ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗΣ

Οι δράσεις του Γραφείου Τύπου και Επικοινωνίας Νέας Υόρκης όσον αφορά θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων για το έτος 2014 ήταν οι ακόλουθες:

1. Παρακολούθηση ομάδων εργασίας, επιτροπών, εκδηλώσεων και ομιλιών στον ΟΗΕ σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ειδικότερα όσον αφορά την ισότητα των φύλων και την ελευθερία της έκφρασης και την προστασία των δημοσιογράφων. Από τις σχετικές εκδηλώσεις, επισημαίνουμε:

ο την ετήσια **Σύνοδο για το Καθεστώς των Γυναικών** που λαμβάνει χώρα το πρώτο δεκαήμερο του Μαρτίου και στην οποία συμμετέχει η Ελλάδα εκπροσωπούμενη από την εκάστοτε Γ.Γ. Ισότητας των Φύλων. Στη Σύνοδο του 2014, την

Ελλάδα εκπροσώπησε η Γ.Γ. κα Βάσω Κόλλια, η οποία παραχώρησε συνέντευξη τύπου στους ανταποκριτές και ομογενείς δημοσιογράφους στην αίθουσα συσκέψεων του ΓΤΕ ΝΥ. (βλ έγγραφο μας ΑΠ140126/Φ.730/11.3.2014).

ο τις εκδηλώσεις που οργανώνονται για την **3^η Μαΐου, Παγκόσμια Ημέρα Ελευθερίας του Τύπου**, στην έδρα του ΟΗΕ και αλλού.

Το 2014, πραγματοποιήθηκε σχετική εκδήλωση στα Γραφεία του Διεθνούς Ινστιτούτου Ειρήνης (International Peace Institute, IPI) η οποία συνδιοργανώθηκε από το IPI, την UNESCO και την Ελληνική ΜΑ στον ΟΗΕ με τη συμμετοχή και του ΓΤΕ. (βλ. έγγραφο ΑΠ140237/Φ.710/2.5.2014).

2. Προώθηση προς τους διαπιστευμένους στον ΟΗΕ ανταποκριτές διεθνών ΜΜΕ, αλλά και σε Μόνιμες Αντιπροσωπείες άλλων χωρών, υλικού που αποστέλλεται από την Υπηρεσία σχετικά με τις δράσεις της Ελλάδας για την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης.

- Το Μάιο του 2014, το ΓΤΕ συνεργάστηκε με το Γενικό Προξενείο Νέας Υόρκης στην διοργάνωση και επικοινωνιακή κάλυψη εκδήλωσης που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το Κολλέγιο Ποινικής Δικαιοσύνης John Jay και το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, **με θέμα τις πολιτικές μετανάστευσης στην Ελλάδα και την Ε.Ε.** (βλ. έγγραφο ΑΠ 140261/Φ.210/ 14.5.2014).

3. Διαρκής συνεργασία με τη Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στον ΟΗΕ για την παρακολούθηση των θεμάτων της **Τρίτης Επιτροπής** της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ (**Επιτροπή για Κοινωνικές, Ανθρωπιστικές και Πολιτιστικές Υποθέσεις**).

- Στο πλαίσιο των εργασιών της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, το ΓΤΕ Νέας Υόρκης συμμετείχε στις προσπάθειες της Ελλάδας για την ενίσχυση της υποψηφιότητας για την Επιτροπή της καθηγήτριας Διεθνούς Δικαίου κας Φωτεινής Παζαρτζή, η οποία και εξελέγη στην Επιτροπή. Στο Γραφείο Τύπου και Επικοινωνίας Νέας Υόρκης, στην αίθουσα εκδηλώσεων, η Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στον ΟΗΕ υπό τον Πρέσβη κ. Μιχάλη Σπινέλλη παρέθεσε δεξίωση προς τους εκπροσώπους των άλλων ΜΑ στον ΟΗΕ για να προβάλλει και να ενισχύσει την υποψηφιότητα της αναπληρώτριας καθηγήτριας Διεθνούς Δικαίου στη Νομική

Σχολή Αθηνών κας Φωτεινής Παζαρτζή για την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, την Τετάρτη 7 Μαΐου. Στη δεξίωση παρέστησαν Μόνιμοι Αντιπρόσωποι και πολλοί διπλωμάτες των χωρών-μελών με δικαίωμα ψήφου στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών αποτελείται από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες οι οποίοι παρακολουθούν την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα στο κάθε κράτος-μέλος του Συμβουλίου, με την υποχρέωση να υποβάλουν σχετικές εκθέσεις.

Η κα Φωτεινή Παζαρτζή, μιλώντας προς το ΑΠΕ-ΜΠΕ, τόνισε ότι αποτελεί «ιδιαιτέρη τιμή» για την ίδια η απόφαση της κυβέρνησης να στηρίξει την υποψηφιότητά της και πρόσθεσε «Είναι σημαντικό για την Ελλάδα να είναι παρούσα σε διεθνή όργανα και επιπλέον η βαρύτητα αυτής της Επιτροπής είναι πολύ μεγάλη και πολλές φορές έχει βρεθεί αντιμετώπη με περιπτώσεις κρατών που αργοπορούν ή δεν συμμορφώνονται προς τις υποχρεώσεις τους».

Η κα Παζαρτζή, υποψήφια τότε, τόνισε επίσης ότι «είναι μεγάλη η ευθύνη για τα μέλη της Επιτροπής η εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρόκειται για ένα όργανο το οποίο στους κύκλους μας είναι γνωστό σχεδόν ως ένα δικαστικό όργανο. Εξετάζει εκθέσεις κρατών και προσφυγές των κρατών που έχουν δεχτεί ατομικές προσφυγές. Η Ελλάδα έχει αποδεχτεί το δεύτερο πρωτόκολλο για την αρμοδιότητα του Συμβουλίου να εξετάζει και ατομικές προσφυγές». (βλ. έγγραφο Α.Π.: 140248/ Φ.210/ 8.5.2014).

- Στις 14.5.2014 η Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στον ΟΗΕ, ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Ισότητα Φύλων και τη χειραφέτηση των Γυναικών (UN - Women) και η Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον ΟΗΕ, συνδιοργάνωσαν στην έδρα των ΗΕ ανοιχτή συζήτηση με θέμα «Βία κατά των γυναικών σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση». Επίσης στη διάρκεια της συζήτησης έγινε και παρουσίαση της έρευνας που διεξήχθη σε ολόκληρη την ΕΕ. (βλ. έγγραφο Α.Π. 140262/Φ.710/14.5.2014).

- Παράλληλη εκδήλωση της ΜΑ ΟΗΕ σε συνεργασία με την Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Ηνωμένα Έθνη και τη Διεθνή

Συμμαχία για την Αναπηρία, με θέμα την αναγνώριση και συμπερίληψη των δικαιωμάτων των ανθρώπων με αναπηρία στη διαδικασία βιώσιμης ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών. Συντονιστής της συζήτησης ήταν ο Μόνιμος Αντιπρόσωπος στον ΟΗΕ, Πρέσβυς κ. Σπινέλλης, ενώ μεταξύ των συμμετεχόντων ήταν και ο Πρόεδρος της Διεθνούς Συμμαχίας Αναπηρίας Γιάννης Βαρδακαστάνης. (6/2/2014)

- Στο πλαίσιο των εργασιών της 7^{ης} Διάσκεψης των Κρατών Μερών της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, πραγματοποιήθηκε στο χώρο εκδηλώσεων του ΓΤΕ δεξίωση της ΜΑ ΟΗΕ σε συνεργασία με τη Διεθνή Συμμαχία για την Αναπηρία (International Disability Alliance – IDA), κατά την οποία ο απερχόμενος Πρόεδρος της IDA κ. Γιάννης Βαρδακαστάνης παρέδωσε την προεδρία της Συμμαχίας στην Αυστραλή, πρώην πρόεδρο της Παγκόσμιας Ένωσης Τυφλών, κα Maryanne Diamond. (Α.Π. 140307/Φ.210/10.6.2014)

4. Είμαστε σε επαφή με το προεδρείο και το ΓΤΕ είναι παραλήπτης των ανακοινώσεων, εκθέσεων, εκδηλώσεων και γενικά των δραστηριοτήτων της **Επιτροπής Προστασίας των Δημοσιογράφων (CPJ)** καθώς και του **Παρατηρητηρίου Ανθρώπινων Δικαιωμάτων** στη Νέα Υόρκη και ενημερώνουμε σχετικά, όποτε υπάρχει θέμα ελληνικού ενδιαφέροντος, την Κεντρική Υπηρεσία.

ΓΤΕ ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ

Το **ΓΤΕ Ουάσιγκτον**, κατά τη διάρκεια του 2014, κατέγραψε τις ακόλουθες δραστηριότητες σχετικές με τα ανθρώπινα δικαιώματα:

1. Επαφές με τη μη κυβερνητική οργάνωση Freedom House (ελευθερία του Τύπου και ετήσια έκθεση), σχετικά με την έκθεσή της για την ελευθερία του Τύπου στην Ελλάδα.

2. Συμμετοχή σε πολλαπλές εκδηλώσεις των οποίων σκοπός ήταν η ανάδειξη του κυπριακού ζητήματος, με κορυφαία την εκδήλωση του American Hellenic Institute: "The Cyprus Issue: Forty Years Later" με τη συμμετοχή των πρέσβων της Ελλάδας και της Κύπρου και εκπροσώπου του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών (30 Σεπτεμβρίου).

ΓΤΕ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ

Ιανουάριος 2014

-Συνομιλία με δημ/φο και ακτιβίστρια των Ρομά Katalin Barsonyi για τη συμμετοχή της σε δημοσιογραφική έρευνα ελληνικού τηλεοπτικού καναλιού σχετικά με την κατάσταση των Ρομά στην Ευρώπη.

-Συμμετοχή του ΓΤΕ σε εκδήλωση συνοδεύοντας τον κ. Πρέσβυ για την μνήμη του Εβραϊκού Ολοκαυτώματος στο Μουσείο Ολοκαυτώματος της Βουδαπέστης.

Μάιος 2014

-Παρακολούθηση από ΓΤΕ Ημερίδας με θέμα: «Anti- Europe sentiments and extremism» που διοργανώθηκε από το Ινστιτούτο πολιτικής ανάλυσης Political Capital.

-Παρακολούθηση από ΓΤΕ, Ημερίδας με θέμα την γενοκτονία των ΡΟΜΑ κατά τον Β΄ ΠΠ από το «Ινστιτούτο για τα ανθρώπινα Δικαιώματα στη Βουδαπέστη Tom Lantos».

Ιούλιος 2014

-Ενημερωτικό Σημείωμα σχετικά με την κατάταξη της Ουγγαρίας στην Έκθεση της Freedom House για την ελευθερία του τύπου στην Ουγγαρία.

Νοέμβριος 2014

-Συμμετοχή ΓΤΕ εκπροσωπώντας την Ελληνική Πρεσβεία στην επίσημη τελετή Βράβευσης από την Ουγγρική Κυβέρνηση με το «Βραβείο Vizegrad» προς τον πρ. Πρόεδρο της Πολωνίας κ. Λεχ Βαλέσα για την προσφορά του στην οικοδόμηση της Δημοκρατίας και της υποστήριξης των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων στην Κ. Ευρώπη, στην κεντρική αίθουσα του Ουγγρικού Κοινοβουλίου.

-Παρακολούθηση εκδήλωσης προβολής ντοκιμαντέρ από την Ισραηλινή Πρεσβεία σχετικά με το Ολοκαύτωμα, ως αντιπροσωπεία της Ελληνικής Πρεσβείας με επικεφαλής τον Έλληνα Πρέσβυ.

-Παρακολούθηση του 7th Human Rights Forum που οργάνωσε το ουγγρικό ΥΠΕΞ με τη συμμετοχή διεθνών εμπειρογνομόνων και βασικό αντικείμενο τα μειονοτικά δικαιώματα και τις τρέχουσες νομικές και διεθνο-πολιτικές ερμηνείες.

A.2. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΣΩΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

A.2.1. Δραστηριότητες Τμήματος Νέων Μέσων

Το νεοσύστατο Τμήμα Νέων Μέσων συμμετέχει ενεργά σε δράσεις για την προώθηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον τομέα των νέων ψηφιακών ΜΜΕ.

Υπό το πρίσμα αυτό συμβάλλει στην επεξεργασία Αποφάσεων, Συστάσεων και άλλων θεσμικών κειμένων Διεθνών Οργάνων και Οργανισμών, με στόχο τη διασφάλιση της ελευθερίας, της πολυφωνίας, της προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής καθώς και των άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου στο πλαίσιο της λειτουργίας και της χρήσης των νέων ψηφιακών ΜΜΕ.

Παράλληλα, το Τμήμα Νέων Μέσων επιδιώκει να συμβάλει στη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ανηλίκων, οι οποίοι αποτελούν ευαίσθητη και ευπαθή ομάδα των ανθρωπίνων κοινωνιών, στο πλαίσιο της λειτουργίας και της χρήσης των νέων ψηφιακών ΜΜΕ και ειδικότερα του διαδικτύου.

Για το λόγο αυτό, το τμήμα Νέων Μέσων συμμετείχε σε δραστηριότητες και πρωτοβουλίες σχετικά με το ασφαλέστερο διαδίκτυο και το καλύτερο διαδίκτυο για τα παιδιά και τους νέους, με στόχο τόσο την προστασία όσο και την ενδυνάμωση και πνευματική ανάπτυξη των ανηλίκων, που ως βασικά δικαιώματα του παιδιού αποτελούν πτυχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- Τον Μάρτιο του 2014 η Υπηρεσία μας συμμετείχε στις εκδηλώσεις που διοργανώθηκαν υπό το συντονισμό του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου για τον εορτασμό της Ημέρας Ασφαλούς Διαδικτύου 2014.

- Το καλοκαίρι του 2014 η Υπηρεσία μας συνέβαλε στην εκπόνηση σημαντικής συγκριτικής μελέτης με τίτλο «Benchmarking of Safer Internet policies» στα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία είχε ανατεθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε κοινοπραξία εταιρειών. Με τη συμφωνία των ενδιαφερομένων φορέων της χώρας μας, η Υπηρεσία μας ορίστηκε ως

national contact point επιτυγχάνοντας την ευρεία και έγκαιρη συγκέντρωση των ζητούμενων στοιχείων από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, η σύνθεσή τους και η υποβολή της ενιαίας συνεισφοράς της χώρας μας στη μελέτη.

- Το Νοέμβριο του 2014 η Υπηρεσία μας συμμετείχε, ως εθνικός, δημόσιος φορέας, με πρόσκληση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στο Safer Internet Forum που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες με τη συμμετοχή μαθητών και νέων καθώς και εκπροσώπων δημόσιων φορέων, και ιδιωτικών οργανισμών από όλη την Ευρώπη.

A.2.2. Δραστηριότητες Τμήματος Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων

Το Τμήμα Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων (πρώην Ραδιοτηλεοπτικών Θεμάτων) της Διεύθυνσης Μέσων Ενημέρωσης της ΓΓΕΕ παρακολουθεί συστηματικά τις εξελίξεις στο κανονιστικό πλαίσιο και συμμετέχει στις διαβουλεύσεις σε κοινοτικό και διεθνές επίπεδο, σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον τομέα των οπτικοακουστικών υπηρεσιών. Επίσης, παρακολουθεί τις σχετικές ανακοινώσεις, εκθέσεις, κανονισμούς, συστάσεις και άλλα έγγραφα σχετικά με τα ανθρωπίνια δικαιώματα στον τομέα των ΜΜΕ, που εκδίδουν τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς και οι διεθνείς οργανισμοί (ΟΗΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης, ΟΑΣΑ, ΟΑΣΕ κ.ά.).

Εκ των αρμοδιοτήτων του Τμήματος και της αξιοποίησης των ως άνω εγγράφων, προκύπτει ένα ευρύ φάσμα ενεργειών, όπως:

1. Η επεξεργασία κειμένων και η απόδοσή τους στην ελληνική γλώσσα, προς διευκόλυνση των εποπτευόμενων και άλλων φορέων στους οποίους προωθούνται προς ενημέρωση ή ενέργεια.

2. Η συλλογή και σύνθεση δεδομένων για τη σύνταξη εθνικών εκθέσεων και απάντηση ερωτηματολογίων.

3. Η συμμετοχή και συνεισφορά της Υπηρεσίας σε διαβουλεύσεις των κοινοτικών ή/και ευρωπαϊκών/διεθνών Οργανισμών.

4. Η εκπροσώπηση της Υπηρεσίας σε Επιτροπές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣΤΕ) με αντικείμενο την

παρακολούθηση της εφαρμογής της κοινοτικής νομοθεσίας και των αποφάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης που αφορούν, μεταξύ άλλων, στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης και της πολυφωνίας στα ΜΜΕ, στην προστασία των ανηλίκων από επιβλαβές περιεχόμενο στα ΜΜΕ, στο δικαίωμα της ελεύθερης πρόσβασης στις οπτικοακουστικές υπηρεσίες κ.ά.

Για το εξεταζόμενο έτος 2014, η Γενική Γραμματεία Μέσων Ενημέρωσης, μέσω του Τμήματος Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων, διοργάνωσε, στο πλαίσιο της ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου της Ε.Ε., Συνδιάσκεψη με θέμα την **‘Προστασία των ανηλίκων στην ψηφιακή εποχή’**, που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα στις 14 και 15 Απριλίου 2014.

Στις εργασίες της διήμερης Συνδιάσκεψης συμμετείχαν περισσότεροι από 200 εκπρόσωποι από τα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτες χώρες, τις Ανεξάρτητες ρυθμιστικές Αρχές, τους Ευρωπαϊκούς Τηλεοπτικούς Οργανισμούς, την Ακαδημαϊκή κοινότητα και φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Στους ομιλητές και συντονιστές συμπεριλαμβάνονταν εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, των δημοσίων φορέων, των αντιπροσωπευτικών Ενώσεων καθώς και ιδιωτικές εταιρείες και πάροχοι οπτικοακουστικού περιεχομένου.

Στόχος της Συνδιάσκεψης ήταν να συζητηθούν μερικά από τα πιο σημαντικά ζητήματα που εγείρονται, στο πεδίο των ψηφιακών μέσων, όσον αφορά την προστασία των δικαιωμάτων των ανηλίκων, μέσα από μια πολυδιάστατη προσέγγιση.

Από τις σημαντικότερες πτυχές της Συνδιάσκεψης ήταν η πληροφόρηση αναφορικά με τις καινοτόμες εφαρμογές και τις συνεχείς προσπάθειες που καταβάλλονται από ερευνητικά και επιστημονικά ινστιτούτα, για τη διασφάλιση της πρόσβασης των ανηλίκων με αναπηρίες στα ψηφιακά μέσα, ώστε να μην αποκλείονται από τα επιτεύγματα της ψηφιακής εποχής. Ταυτόχρονα, επισημάνθηκε ότι η συνεχής ψηφιακή παιδεία των γονέων, εκπαιδευτικών, μικρών και μεγάλων, καθώς και η ανταλλαγή εμπειρίας και βέλτιστων πρακτικών θα προωθήσουν όχι απλά την προστασία των ανηλίκων, αλλά και την πνευματική και ηθική ανάπτυξη και ενδυνάμωσή τους στον online κόσμο.

Επιπλέον, το Τμήμα Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων, σε συνέχεια της υποχρέωσης που ανέλαβε η Υπηρεσία μας να ανταποκριθεί στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, συμμετείχε με εκπρόσωπό του στην Ομάδα Εργασίας για την κατάρτιση του εν θέματι Σχεδίου και υπέβαλε σχετική συνεισφορά.

Η εν λόγω συνεισφορά περιελάμβανε μια σύντομη παρουσίαση του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου που αφορά στην προστασία των ανηλίκων στο οπτικοακουστικό περιβάλλον, καθώς και μια περιγραφή των προς υλοποίηση δράσεων της στον τομέα αρμοδιότητάς της.

Επιπρόσθετα, η Υπηρεσία μας ανταποκρινόμενη στην υποχρέωση της χώρας μας για τη σύνταξη της πρώτης (1^{ης}) Εθνικής Έκθεσης για την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, συνέταξε και υπέβαλε προς το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας (Εθνικό Σημείο Αναφοράς για την παρακολούθηση της Σύμβασης) σχετική συνεισφορά, η οποία περιελάμβανε τόσο το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο αναφορικά με την προστασία των δικαιωμάτων των ΑμεΑ, όσο και το σύνολο των δράσεων-πρωτοβουλιών που έχει αναλάβει η Υπηρεσία μας, τα τελευταία χρόνια, με σκοπό την ανάδειξη θεμάτων προβολής, πρόσβασης και συμμετοχής των ΑμεΑ στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης.

Επιπλέον, στέλεχος του τμήματος Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων, συμμετείχε, εκπροσωπώντας την Υπηρεσία μας, στο σεμινάριο που διοργανώθηκε από την Ελληνική Προεδρία του Συμβουλίου της Ε.Ε., σε συνεργασία με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και το Κέντρο Διεθνούς & Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, στη Θεσσαλονίκη (28-29/4/14), με θέμα τα εγκλήματα μίσους και σκοπό την εν γένει ανταλλαγή πρακτικών μεταξύ των κρατών-μελών της Ε.Ε., με σκοπό την καθιέρωση μιας μακροπρόθεσμης οπτικής για την καταπολέμηση των εγκλημάτων αυτών.

Στο πλαίσιο του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (F.R.A.), το Τμήμα Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων μετείχε στην

συνάντηση υψηλού επιπέδου, που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες, στις 28/10/14, με θέμα: *‘Διαχείριση των διακρίσεων στη βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου: τα επόμενα βήματα στην άσκηση σχετικής πολιτικής σε Ε.Ε. και κράτη-μέλη’*.

Επίσης, το Τμήμα, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, συμμετείχε στην διαβούλευση για την επικαιροποίηση της 2^{ης} Εθνικής Έκθεσης του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., με θέμα την Ομοφοβία, την Τρανσφοβία και τη Διάκριση στη Βάση Σεξουαλικού Προσανατολισμού και Ταυτότητας Φύλου, καταρτίζοντας και υποβάλλοντας τη σχετική συνεισφορά του στον Οργανισμό. Επίσης, ανταποκρινόμενο σε σχετικό αίτημα του ίδιου Οργανισμού, επιμελήθηκε τη συνεισφορά της Υπηρεσίας μας στο υπό διαβούλευση Σχέδιο Ετήσιου Προγράμματος Εργασιών του Οργανισμού για το 2016.

Εντός του 2014, το Τμήμα επιμελήθηκε, επίσης, την απόδοση στην ελληνική γλώσσα του «*Οδηγού για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Χρηστών του Διαδικτύου - Guide to Human Rights for Internet Users*» (Σύσταση (2014)6 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης) και τη διαβίβασή του σε συναρμόδιους φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, αποσκοπώντας στην περαιτέρω αξιοποίησή του και τελικά, στην ενημέρωση του ευρύτερου κοινού.

Επιπρόσθετα, και στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, το Τμήμα Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων εκπροσώπησε τη χώρα μας και κατά το έτος 2014, στη Διευθύνουσα Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα ΜΜΕ και την Κοινωνία της Πληροφορίας (Steering Committee on Media and Information Society/CDMSI), παρακολουθώντας και εξετάζοντας ζητήματα που αφορούν στις εξελίξεις της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον οπτικοακουστικό τομέα και στην ελευθερία της έκφρασης.

Τέλος, το Τμήμα Οπτικοακουστικών Μέσων και Αρχείων εκπροσώπησε τη χώρα μας και κατά το έτος 2014, στην 39^η και την 40^η Συνάντηση της Επιτροπής Επαφών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Contact Committee), έργο της οποίας είναι η παρακολούθηση της εφαρμογής της Οδηγίας 2010/13/ΕΕ για τις Υπηρεσίες Οπτικοακουστικών Μέσων, η οποία περιέχει, μεταξύ άλλων, διατά-

ξεις για την προστασία ευάλωτων ομάδων πληθυσμού (ανήλικοι, ΑμεΑ κ.ά.) και έχει ενσωματωθεί στην ελληνική έννομη τάξη με το Προεδρικό Διάταγμα 109/2010.

Διατάξεις του Π.Δ. 109/2010 με το οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία 2010/13/ΕΕ “Οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων”.

Οι διατάξεις του Προεδρικού Διατάγματος 109/2010, το οποίο ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη την κοινοτική οδηγία 2010/13/ΕΕ για τις Υπηρεσίες Οπτικοακουστικών Μέσων, διαιμορφώνουν ένα ευρύ πλέγμα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πεδίο των υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων, κυρίως των δικαιωμάτων εκείνων που αφορούν στις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού (λ.χ. ανήλικοι, άτομα με αναπηρία κ.α.) σε θέματα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας, της προστασίας του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου κ.α.

Πιο συγκεκριμένα, το Προεδρικό Διάταγμα 109/2010 περιλαμβάνει διατάξεις:

α. Για την εν γένει προστασία των ανηλίκων (άρθρα 4, 10 παρ.3,4 και 5, 22 και 24, παρ. 4)

β. Για την προστασία των ανηλίκων από τηλεοπτικές μεταδόσεις (άρθρα 11 παρ.3 και 6, 12 παρ. 4 και 26)

γ. Για την προστασία των ανηλίκων στις κατά παραγγελία (on demand) υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων (άρθρο 13)

δ. Για την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων (άρθρο 8)

ε. Για την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας (άρθρα 4, 7, 10 και 21)

στ. Για το δικαίωμα απάντησης σε τηλεοπτικές μεταδόσεις (άρθρο 27)

Β. ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΠΟΠΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΦΟΡΕΩΝ**Β.1. Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων – Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων (ΑΠΕ-ΜΠΕ Α.Ε.)**

Το ΑΠΕ-ΜΠΕ καλύπτει δημοσιογραφικά θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο σε θεσμικό επίπεδο (ελληνικές και διεθνείς υπηρεσίες και οργανισμούς πχ ΕΕΔΑ, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) όσο και σε επίπεδο πρωτογενούς ρεπορτάζ.

Δύο δημοσιογράφοι του ΑΠΕ-ΜΠΕ παρακολουθούν συστηματικά θέματα πολιτικού ασύλου, κρατουμένων, προσφύγων, θυμάτων πολέμου, κακοποιημένων γυναικών και παιδιών κοκ, ενώ τα ρεπορτάζ τους προβάλλονται ιδιαιτέρως στον ιστότοπο του ΑΠΕ-ΜΠΕ www.amna.gr.

Β.2. Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ)

Στη διάρκεια του έτους 2014, το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης έλαβε, όπως προκύπτει και από τον κατωτέρω πίνακα, τριάντα επτά (37) κυρωτικές αποφάσεις εις βάρος ραδιοτηλεοπτικών μέσων.

Θέμα Απόφασης	Ανήλικοι	Αναξιοπρεπής Συμπεριφορά	Δυσμενείς Διακρίσεις	Προσβολή Προσωπικότητας	Προστασία Αναφερομένων Προσώπων
Αριθμός Απόφασης	60/10-03-2014	361/29-09-2014	38/24-02-2014	256/14-07-2014	56/10-03-2014
	64/10-03-2014	393/20-10-2014			217/23-06-2014
	88/27-03-2014				264/21-07-2014
	114/28-04-2014				
	128/28-04-2014				
	180/20-05-2014				
	207/23-06-2014				
	213/23-06-2014				
	215/23-06-2014				
	253/14-07-2014				
	254/14-07-2014				
	255/14-07-2014				
	269/21-07-2014				
	306/08-09-2014				
	308/08-09-2014				
	309/08-09-2014				
	318/15-09-2014				
	323/15-09-2014				
	362/29-09-2014				
	391/20-10-2014				
	392/20-10-2014				
	407/03-11-2014				
	416/03-11-2014				
	417/03-11-2014				
	450/18-11-2014				
	461/24-11-2014				
	471/02-11-2014				
	493/09-12-2014				
	494/09-12-2014				

Συγκεκριμένα έλαβε:

- Τριάντα (30) αποφάσεις για παραβίαση της οικείας νομοθεσίας περί προστασίας της παιδικής ηλικίας.
- Δύο (2) αποφάσεις για παραβίαση της νομοθεσίας περί αναξιοπρεπούς συμπεριφοράς.
- Μία (1) απόφαση για παραβίαση της νομοθεσίας περί δυσμενών διακρίσεων.
- Μία (1) απόφαση για παραβίαση της νομοθεσίας περί προσβολής της προσωπικότητας.
- Τρεις (3) αποφάσεις για παραβίαση της νομοθεσίας περί προστασίας αναφερομένων προσώπων.

Παρατίθενται κατωτέρω ενδεικτικά παραδείγματα υποθέσεων, οι οποίες κατέληξαν στην έκδοση κυρωτικής απόφασης του ΕΣΡ: _

α) Το ΕΣΡ, κατόπιν καταγγελίας ιδιώτη, ασχολήθηκε με υπόθεση αθλητικής εκπομπής που προβλήθηκε από ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό εθνικής εμβέλειας, κατά τη διάρκεια της οποίας, όπως αναφέρεται στην υπ' αριθμ. 114/28-04-2014 σχετική απόφαση της Αρχής: «...προβλήθηκαν οι εικόνες δύο γάλλων ποδοσφαιριστών που είχαν καταδικαστεί σε φυλάκιση τριών ετών για παράνομη σεξουαλική επαφή με ανήλικη. Οι τηλεπαρουσιαστές σχολίασαν την εν λόγω καταδίκη με τη φράση: «Δεν πειράζει παιδιά, τρία χρόνια φυλακή δεν είναι τίποτα μπροστά στη βραδιά αυτή απόλαυσης που πέρασαν οι δύο γάλλοι». Η εκπομπή ως εκ του αντικειμένου της παρακολουθείται από ανήλικα πρόσωπα και διαιτητής προβολής και επιδοκίμασias της προαναφερθείσης εγκληματικής πράξεως ήταν ικανή να προκαλέσει βλάβη στην ηθική και πνευματική ανάπτυξη των ανηλίκων. Σε κάθε περίπτωση, το εν λόγω τμήμα της εκπομπής, έπρεπε να προβληθεί με την ένδειξη: «Κατάλληλη για ανηλικούς άνω των 15 ετών» και εντεύθεν μετά την 22:30 ώρα. Για τις εν λόγω εκτροπές ενδείκνυται όπως επιβληθεί στον τηλεοπτικό σταθμό η διοικητική κύρωση του προστίμου. Μειοψήφησε ο Πρόεδρος Ιωάννης Λασκαρίδης και εκ των μελών ο Γεώργιος Στεφανάκης, κατά τους οποίους θα έπρεπε να επιβληθεί η διοικητική κύρωση της συστάσεως.»

Το ΕΣΡ, λαμβάνοντας υπόψη το άρθρο 15, παρ. 2 του Συντάγματος, το άρθρο 13, παρ. 2 του Π.Δ/τος 77/2003, το άρθρο 26 παρ. 4 και παρ. 5 εδ. α' του Π.Δ. 109/2010 και το άρθρο 4

παρ. 1 στοιχ. β' και ε' του Ν 2863/2000, επέβαλε στον τηλεοπτικό σταθμό τη διοικητική κύρωση του προστίμου, ύψους 15.000 ευρώ.

β) Το ΕΣΡ, κατόπιν καταγγελιών ιδιωτών, ασχολήθηκε με υπόθεση ενημερωτικών εκπομπών ιδιωτικού τοπικού ραδιοφωνικού σταθμού, από το περιεχόμενο των οποίων στοιχειοθετείται ότι υπήρξε παραβίαση της νομοθεσίας περί αναξιοπρεπούς συμπεριφοράς.

Ειδικότερα, το ΕΣΡ εξέδωσε την υπ' αριθμ. 393/20-10-2014 απόφαση, στο σκεπτικό της οποίας αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι: «Κατά τη διάρκεια της πρώτης εκπομπής, ο παρουσιαστής αναφέρθηκε στον υποψήφιο δήμαρχο Χανίων Μανώλη Σκουλάκη με υπονοούμενα για παράτυπες ενέργειες κατά τη διάρκεια της προηγούμενης θητείας του ως δημάρχου, χωρίς την επίκληση συγκεκριμένων στοιχείων, με αναφορά επίσης στην προχωρημένη ηλικία του δημάρχου. Ταυτοχρόνως ο παρουσιαστής εκφράστηκε απαξιωτικά για τη μη συμμετοχή του εν λόγω υποψηφίου στην συγκεκριμένη εκπομπή, παρότι είχε κληθεί προς τούτο. Αντιθέτως ο παρουσιαστής εκφράστηκε θετικά για τον υποψήφιο Περιφερειάρχη Γιάννη Κυριακάκη και τον υποψήφιο δήμαρχο Μανώλη Ντουντουλάκη. Η δεύτερη εκπομπή πραγματοποιήθηκε κατά την παραμονή των εκλογών και ο παρουσιαστής, παρά την υφιστάμενη απαγόρευση, αναφέρθηκε στην κατά την προηγούμενη ημέρα δραστηριότητα των υποψηφίων δημάρχων, με προτροπή να βάλουν στο περιθώριο τον παλιό και γερασμένο υποψήφιο Μανώλη Σκουλάκη. Για τις εν λόγω εκτροπές ενδείκνυται να επιβληθεί στον ραδιοφωνικό σταθμό η διοικητική κύρωση του προστίμου.»

Το ΕΣΡ, λαμβάνοντας υπόψη το άρθρο 15, παρ. 2 του Συντάγματος, το άρθρο 6, παρ. 2 εδ. β του Ν 2328/1995, τα άρθρα 5 παρ. 1, 9 παρ. 1 εδ. β' και 9 παρ. 2 του Π.Δ/τος 77/2003, το άρθρο 5 παρ. 4 του Ν 3870/2010, το άρθρο 2 παρ. 1 της Οδηγίας 4/2014 του ΕΣΡ και το άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. β' και ε' του Ν 2863/2000, επέβαλε στον τηλεοπτικό σταθμό τη διοικητική κύρωση του προστίμου, ύψους 3.000 ευρώ.

γ) Το ΕΣΡ, κατόπιν καταγγελίας ιδιώτη, επιλήφθηκε υποθέσεως ενημερωτικής εκπομπής που προβλήθηκε από ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό περιφερειακής εμβέλειας του νομού Αττικής, στη

διάρκεια της οποίας, όπως επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, στην σχετική απόφαση (38/24.02.2014) της Αρχής: «...ο τηλεπαρουσιαστής αναφέρθηκε υποτιμητικώς για τη μουσουλμανική μειονότητα της Ελλάδος, με τις φράσεις: «Παίρνουν αυτοί με τα τουρμπάνια λεφτά», «Για τα βρωμοτζαμιά τους», «Δηλαδή λεφτά υπάρχουν πάντα για τους μουσουλμάνους» και άλλες παρόμοιες. Αναμφιβόλως πρόκειται περί εκπομπής με μειωτικό και ρατσιστικό περιεχόμενο, για την οποία πρέπει να επιβληθεί η διοικητική κύρωση της συστάσεως. Μειοψήφησαν τα μέλη Γιάννης Παπακώστας και Άρης Σταθάκης, κατά τους οποίους δεν θα έπρεπε να επιβληθεί καμία διοικητική κύρωση και να τεθεί η υπόθεση στο αρχείο, καθώς και η Εύη Δεμίρη, κατά την οποία θα έπρεπε να επιβληθεί η διοικητική κύρωση του προστίμου των 15.000 ευρώ.»

Το ΕΣΡ, έχοντας υπόψη το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος, το άρθρο 4 παρ.2 του Π.Δ/τος 77/2003, το άρθρο 7 παρ. 1 εδ. α' του Π. Δ/τος 109/2010 και το άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. β' και ε' του Ν 2863/2000, επέβαλε στον τηλεοπτικό σταθμό τη διοικητική κύρωση της συστάσεως να μην προβάλλει κατά τις εκπομπές του μειωτικά, ρατσιστικά, ξενοφοβικά ή σεξιστικά μηνύματα και χαρακτηρισμούς, καθώς και μισαλλόδοξες θέσεις και γενικά να μη θίγονται εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες και άλλες ευάλωτες ή ανίσχυρες πληθυσμιακές μονάδες, με απειλή επιβολής αυστηρότερων κυρώσεων.

δ) Το ΕΣΡ, κατόπιν καταγγελίας κληρικού, ασχολήθηκε με εκπομπή που μεταδόθηκε από ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό περιφερειακής εμβέλειας του νομού Αττικής, στη διάρκεια της οποίας προσβάλλεται η προσωπικότητα του προβαλλόμενου προσώπου.

Όπως σημειώνεται, μεταξύ άλλων, στο σκεπτικό της υπ' αριθμ. 256/14-07-2014 σχετικής απόφασης που εξέδωσε: «Κατά τη διάρκεια εκπομπής δεν αναφέρθηκε το ονοματεπώνυμο του κληρικού, αναφέρθηκαν όμως άλλα στοιχεία, όπως η Μητρόπολη στην οποία υπηρετεί, καθώς και φωτογραφίες με συγκεκαλυμμένα τα μάτια του αλλά με δυνατότητα αναγνωρίσεως του προσώπου. Η εκπομπή ασχολήθηκε με τη σεξουαλική ζωή του εν λόγω προσώπου, με παράλληλη προβολή εικόνων ημιγυμνών ή γυμνών ανδρών,

οι οποίοι αγκαλιάζονται, παραπέμποντας σαφώς στη σεξουαλική ιδιαιτερότητα του παραπάνω κληρικού. (...) Η εκπομπή διέπεται από πνεύμα μισαλλοδοξίας, δεν αντιμετωπίζει το αναφερθέν πρόσωπο με την επιβαλλομένη από το νόμο σοβαρότητα και δεν έχει την από το Σύνταγμα επιβαλλομένη ποιότητα, η οποία πρέπει να αποσκοπεί στην πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας, στον σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και στην προστασία της νεότητας. Τέλος, δια της εκπομπής δεν τηρήθηκαν οι γενικά παραδεκτοί κανόνες περί ευπρεπούς διατυπώσεως και εκφοράς του λόγου. Για τις εν λόγω εκτροπές, ενδείκνυται όπως επιβληθεί στον τηλεοπτικό σταθμό η διοικητική κύρωση του προστίμου.»

Το ΕΣΡ, έχοντας υπόψη το άρθρο 15, παρ. 2 του Συντάγματος, τα άρθρα 9 παρ. 2 εδ. γ', 2 παρ. 4 εδ. α' και 3 του Π.Δ/τος 77/2003, το άρθρο 3 παρ. 2 εδ. ε' του Ν.1730/1987 και το άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. β' και ε' του Ν 2863/2000, αλλά και λαμβάνοντας υπόψη τόσο τη βαρύτητα της παράβασης, όσο και το γεγονός ότι έχουν και στο παρελθόν επιβληθεί στον ίδιο σταθμό διάφορες κυρώσεις, επέβαλε τη διοικητική κύρωση του προστίμου, ύψους 20.000 ευρώ.

ε) Το Ε.Σ.Ρ., κατόπιν καταγγελίας βουλευτή, ασχολήθηκε με δελτίο ειδήσεων ιδιωτικού τηλεοπτικού σταθμού τοπικής εμβέλειας, στη διάρκεια του οποίου, όπως σημειώνεται στην υπ' αριθμ. 217/23-06-2014 σχετική απόφαση: «...προβλήθηκε συζήτηση του παρουσιαστή του δελτίου ειδήσεων και του διευθυντή του τηλεοπτικού σταθμού, ο οποίος αναφερόμενος στον βουλευτή τον χαρακτήρισε κατ' επανάληψη «τεμπέλη», ότι «έχει αναλάβει από την Βουλή των Ελλήνων τη φίμωση της ενημέρωσης του μεσσηνιακού λαού», ότι «σιτίζεται από το δημόσιο ο ίδιος και η γυναίκα του», ότι «παρουσιάζεται σαν ειδικός», ότι «είναι άσχετος τελείως», ότι «είναι εμπάθης», ότι «έχει μίσος και εμπάθεια όπως ο πολιτικός του μέντορας κύριος Πλεμμένος που θέλει να πεθάνουμε όλοι στα Μέσα Ενημέρωσης για να μείνει μόνος του» και άλλες παρόμοιες λέξεις και φράσεις.»

Όπως επισημαίνεται: «Πρόκειται περί εκπομπής κατά τη διάρκεια της οποίας ο καταγγέλλων δεν απήλαυσε δίκαιης, ορθής και αξιοπρεπούς συμπεριφοράς, ενώ εξάλλου έγινε χρήση λέξε-

ων και φράσεων που καταδεικνύουν την έλλειψη προσοχής και ευθύνης. Κατά το άρθρο 1 παρ. 1 του Νόμου 2328/1995 οι σταθμοί στους οποίους χορηγούνται άδειες λειτουργίας τηλεοπτικού σταθμού ασκούν κατά παραχώρηση δημοσία λειτουργία και οφείλουν να ασκούν το δημόσιο λειτουργημά τους με προσοχή και αίσθημα ευθύνης. Για τις εν λόγω εκτροπές, ενδείκνυται όπως επιβληθεί στον τηλεοπτικόσταθμό η διοικητική κύρωση του προστίμου.»

Το ΕΣΡ, έχοντας υπόψη το άρθρο 15, παρ. 2 του Συντάγματος, τα άρθρα 5 παρ. 1 και 9 παρ. 2 του Π.Δ/τος 77/2003 και το άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. β' και ε' του Ν 2863/2000, επέβαλε τη διοικητική κύρωση του προστίμου, ύψους 20.000 ευρώ.

B.3. ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ, ΙΝΤΕΡΝΕΤ ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ (NERIT A.E.)

Κατά το έτος 2014, η NERIT συνέταξε και έθεσε σε ισχύ Κώδικα Δεοντολογίας, ο οποίος διέπει το σύνολο του οπτικοακουστικού περιεχομένου και υπηρεσιών της σε όλα τα Μέσα επικοινωνίας που διαθέτει, δηλαδή Ραδιοφωνία, Τηλεόραση, Διαδίκτυο και εφαρμογές.

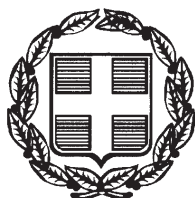
Ο Κώδικας Δεοντολογίας της NERIT βασίζεται στο Σύνταγμα και τον ιδρυτικό της νόμο, εφαρμόζεται συμπληρωματικά προς την ισχύουσα νομοθεσία, καθώς και τις αρχές και αξίες που περιλαμβάνονται στους κώδικες δεοντολογίας της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (ΕΣΗΕΑ), της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ενώσεων Συντακτών (ΠΟΕΣΥ) και του Συμβουλίου Ελέγχου Επικοινωνίας.

Ο ανωτέρω Κώδικας, που αποστέλλεται συνημμένα, εμπεριέχει διατάξεις για την προστασία της ιδιωτικής ζωής των εμφανιζόμενων και αναφερόμενων προσώπων σε περιεχόμενο της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης -και ιδίως των ανηλίκων- της πνευματικής ιδιοκτησίας και των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Ακόμα, ο Κώδικας ρυθμίζει θέματα που αφορούν στην άρση των δυσμενών διακρίσεων, στην ελεύθερη πρόσβαση ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων στις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων, ενώ ορίζει και την υποχρέωση της NERIT να λογοδοτεί σε αιτήματα και καταγγελίες πολιτών.

Κατόπιν των ανωτέρω, ολοκληρώνεται η συμβολή της Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης και Επικοινωνίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα στον τομέα των μέσων ενημέρωσης, της επικοινωνίας και των οπτικοακουστικών υπηρεσιών για το έτος 2014, προκειμένου να συμπεριληφθεί στην Ετήσια Έκθεση 2014 της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 281

18 Δεκεμβρίου 1998

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ.2667

Σύσταση Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου

Άρθρο 1 Σύσταση και αποστολή

1.Συνιστάται Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, η οποία υπάγεται στον Πρωθυπουργό.

2.Η Επιτροπή υποστηρίζεται ως προς τη στελέχωση και την υποδομή της από τη Γενική Γραμματεία του Υπουργικού Συμβουλίου, και ο προϋπολογισμός της εντάσσεται στον προϋπολογισμό της υπηρεσίας αυτής.

3.Η Επιτροπή έχει ως αποστολή:

α) Τη διαρκή παρακολούθηση αυτών των θεμάτων, τη δημόσια ενημέρωση και την προώθηση της σχετικής έρευνας.

β) Την ανταλλαγή εμπειριών σε διεθνές επίπεδο με ανάλογα όργανα διεθνών οργανισμών, όπως ο Ο.Α.Σ.Ε ή άλλων κρατών.

γ) Τη διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής σε θέματα του αντικειμένου της.

6.Η Επιτροπή ιδίως :

α) Εξετάζει τα ζητήματα σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου που της θέτει η Κυβέρνηση ή η Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής ή της προτείνουν τα μέλη της ή Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

β) Υποβάλλει συστάσεις και προτάσεις, εκπονεί μελέτες, υποβάλλει εκθέσεις και γνωμοδοτεί για τη λήψη νομοθετικών, διοικητικών ή άλλων μέτρων που συμβάλουν στη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

γ) Αναπτύσσει πρωτοβουλίες για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σε θέματα σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος.

ε) Εκφέρει γνώμη για εκθέσεις που πρόκειται να υποβάλλει η χώρα σε διεθνείς οργανισμούς για συναφή θέματα.

στ) Διατηρεί μόνιμη επικοινωνία και συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς, παρεμφερή όργανα άλλων χωρών, καθώς και εθνικές ή διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

ζ) Γνωστοποιεί δημόσια τις θέσεις της με κάθε πρόσφορο τρόπο.

η) Συντάσσει ετήσια έκθεση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

θ) Οργανώνει Κέντρο Τεκμηρίωσης για τα δικαιώματα του ανθρώπου.

ι) Εξετάζει την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και εκφέρει σχετική γνώμη προς τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας.

Άρθρο 2 Σύνθεση της Επιτροπής

1.Η Επιτροπή απαρτίζεται από τα εξής μέλη:

α) Από τον Πρόεδρο της ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας.

β) Από έναν εκπρόσωπο της Γ.Σ.Ε.Ε. και έναν εκ-

πρόσωπο της Α.Δ.Ε.Δ.Υ. .

γ) Από τέσσερις εκπροσώπους Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που η δράση τους καλύπτει την περιοχή των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η Επιτροπή μπορεί, με την επιφύλαξη του άρθρου 9, να αποφασίσει τη διεύρυνσή της με τη συμμετοχή δύο επιπλέον εκπροσώπων άλλων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

δ) Από εκπροσώπους των αναγνωρισμένων κομμάτων κατά τον Κανονισμό της Βουλής. Κάθε κόμμα ορίζει έναν εκπρόσωπο.

ε) Ένα Σύμβουλο της Επικράτειας και έναν Αρεοπαγίτη, που ορίζονται με απόφαση του Προέδρου του οικείου Δικαστηρίου.

στ) Από το Συνήγορο του Πολίτη.

ζ) Από ένα μέλος της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, που προτείνεται από τον Πρόεδρό της.

η) Από ένα μέλος του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης, που προτείνεται από τον Πρόεδρό του.

θ) Από ένα μέλος της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής, που προέρχεται από τις επιστήμες της Βιολογίας, της Γενετικής ή της Ιατρικής και προτείνεται από τον Πρόεδρό της.

ι) Από δύο πρόσωπα εγνωσμένου κύρους με ειδικές γνώσεις σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου που ορίζονται από τον Πρωθυπουργό.

ια) Από έναν εκπρόσωπο των Υπουργείων Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εξωτερικών, Δικαιοσύνης, Δημόσιας Τάξης, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, που ορίζονται με απόφαση του αρμόδιου Υπουργού.

ιβ) Από τρεις καθηγητές ή αναπληρωτές καθηγητές του Δημοσίου Δικαίου ή του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου. Κατά την πρώτη μετά τη συγκρότηση της συνεδρίαση η Επιτροπή διενεργεί κλήρωση, στην οποία μετέχουν τα εξής Τμήματα των Α.Ε.Ι. της χώρας : α) το Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, β) το Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, γ) το Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Θράκης, δ) το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών, ε) το Γενικό Τμήμα Δικαίου του Πάντειου Πανεπιστημίου, στ) το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πάντειου Πανεπιστημίου. Τα Τμήματα αυτά προτείνουν από έναν καθηγητή ή έναν αναπληρωτή καθηγητή Δημοσίου Δικαίου ή Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου. Τα Τμήματα των Α.Ε.Ι. υποχρεούνται να ορίσουν τον εκπρόσωπο τους εντός διμήνου από τη λήψη της πρόσκλησης της Επιτροπής.

Με απόφαση της Επιτροπής είναι δυνατόν να προστεθούν, για τις επόμενες κληρώσεις, και άλλα Τμήματα των Α.Ε.Ι. της χώρας με όμοιο αντικείμενο. Η Επιτροπή διενεργεί έξι (6) μήνες, πριν από τη λήξη της θητείας

της, κλήρωση μεταξύ των παραπάνω Τμημάτων, για την επόμενη θητεία.

ιγ) Από ένα μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών.

2. Για τα μέλη της Επιτροπής προβλέπονται ισάριθμοι αναπληρωτές που ορίζονται με απόφαση του Πρωθυπουργού για θητεία τριών (3) ετών.

4. Ο Πρωθυπουργός καλεί με έγγραφό του τα μέλη της Επιτροπής σε συνεδρίαση, προκειμένου να εκλεγεί ο Πρόεδρος, ο Α΄ και ο Β΄ Αντιπρόεδρος της. Για την εκλογή Προέδρου και Αντιπροέδρων απαιτείται η απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών της Επιτροπής που διαθέτουν ψήφο. Ως Πρόεδρος και Αντιπρόεδροι μπορεί να εκλεγούν μέλη που προέρχονται από τις κατηγορίες των εδαφίων α΄, β΄, ε΄, ι΄, και ιβ΄ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.

5. Οι εκπρόσωποι των Υπουργείων συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων χωρίς δικαίωμα ψήφου.

6. Η Επιτροπή θεωρείται ότι έχει νόμιμα συγκροτηθεί, εφόσον έχουν ορισθεί δύο από τα μέλη του εδαφίου α΄ και τα μέλη των εδαφίων γ΄, ε΄, ι΄ και ια΄ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.

7. Τα μέλη της νέας σύνθεσης της Επιτροπής ορίζονται το αργότερο δύο (2) μήνες πριν από τη λήξη της θητείας της προηγούμενης.

8. Ο τρόπος συγκρότησης της Επιτροπής και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια ρυθμίζει με απόφαση του Πρωθυπουργού.

Άρθρο 3

Ανάθεση εξειδικευμένων μελετών

1. Η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας του Υπουργείου Ανάπτυξης μπορεί να αναθέτει, ύστερα από πρόταση της Επιτροπής, με σύμβαση έργου την εκπόνηση εξειδικευμένων μελετών για τους σκοπούς της σε επιστημονικές ομάδες εργασίας.

2. Οι ομάδες εργασίας μετά το πέρας της σχετικής μελέτης υποβάλλουν έκθεση στην Επιτροπή, η οποία μπορεί να δημοσιοποιείται με απόφασή της.

Άρθρο 4

Λειτουργία της Επιτροπής

1. Η Επιτροπή συνεδριάζει τακτικά κάθε δύο μήνες και εκτάκτως ύστερα από πρόσκληση του Προέδρου ή αίτηση πέντε (5) τουλάχιστον μελών της. Τα μέλη προσκαλούνται από τον Πρόεδρο με οποιονδήποτε πρόσφορο τρόπο.

2. Η Επιτροπή βρίσκεται σε απαρτία εφόσον : α) παρίσταται η απόλυτη πλειοψηφία των μελών της και β) μεταξύ των παρόντων μελών της περιλαμβάνεται ο Πρόεδρος της Επιτροπής ή ένας Αντιπρόεδρος.

3. Οι Αντιπρόεδροι αναπληρώνουν τον Πρόεδρο

κατά τη σειρά της τάξεώς τους, όταν ο τελευταίος ελλείπει κωλύεται ή απουσιάζει.

4. Οι αποφάσεις της Επιτροπής λαμβάνονται με πλειοψηφία των παρόντων μελών. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του Προέδρου.

5. Η Επιτροπή καλεί κατά την κρίση της σε ακρόαση πρόσωπα, τα οποία μπορεί να διευκολύνουν το έργο της με την παρουσίαση προσωπικών εμπειριών ή τη διατύπωση απόψεων σχετικών με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

6. Με απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Οικονομικών καθορίζεται η αποζημίωση των μελών της Επιτροπής, κατά παρέκκλιση των ισχυουσών διατάξεων περί αμοιβής ή αποζημίωσης λόγω συμμετοχής σε συμβούλια και επιτροπές του δημοσίου τομέα.

7. Με απόφαση του Πρωθυπουργού καταρτίζεται ο Κανονισμός λειτουργίας της Επιτροπής. Με τον Κανονισμό ρυθμίζεται η δημιουργία τμημάτων και των μελών, η διαδικασία κλήσης και ακρόασης των προσώπων που καλούνται και κάθε άλλη λεπτομέρεια. Με απόφαση του Πρωθυπουργού, ύστερα από γνώμη της Επιτροπής μπορεί να τροποποιείται ο Κανονισμός.

Άρθρο 5 **Ετήσια έκθεση**

Η Επιτροπή υποβάλλει έως το τέλος Ιανουαρίου κάθε έτους την έκθεση στον Πρωθυπουργό, στον Πρόεδρο της Βουλής και στους αρχηγούς των κομμάτων που εκπροσωπούνται στο Εθνικό και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Άρθρο 6 **Συνδρομή δημοσίων υπηρεσιών**

1. Στο τέλος κάθε έτους τα Υπουργεία που μετέχουν με εκπρόσωπο του στην Επιτροπή καταθέτουν έκθεση με τις παρατηρήσεις τους για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον τομέα ευθύνης τους.

2. Για την εκπλήρωση της αποστολής της η Επιτροπή μπορεί να ζητά από τις δημόσιες υπηρεσίες καθώς και από ιδιώτες κάθε πληροφορία, έγγραφο ή οποιοδήποτε στοιχείο σχετίζεται με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ο Πρόεδρος μπορεί να λαμβάνει γνώση εγγράφων και άλλων στοιχείων που χαρακτηρίζονται ως απόρρητα. Οι δημόσιες υπηρεσίες οφείλουν να διευκολύνουν το έργο της Επιτροπής.

Άρθρο 7 **Επιστημονικοί Συνεργάτες**

1. Συνιστώνται δύο (2) θέσεις ειδικού επιστημονικού

προσωπικού, κατά την έννοια της παρ. 2 του άρθρου 25 του ν. 1943/1991 (ΦΕΚ 50 Α'), με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου διάρκειας τριών (3) ετών. Η σύμβαση αυτή μπορεί να ανανεώνεται. Η πλήρωση των θέσεων πραγματοποιείται ύστερα από δημόσια πρόσκληση της Επιτροπής για υποβολή υποψηφιοτήτων. Η επιλογή μεταξύ των υποψήφιων γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις των παραγράφων 2, 5 και 6 του άρθρου 19 του ν. 2190/1994 (ΦΕΚ 28 Α'), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 του ν. 2527/1997 (ΦΕΚ 206 Α'), από πέντε μέλη της Επιτροπής που διαθέτουν ψήφο, τα οποία ορίζονται από τον Πρόεδρό της.

2. Οι επιστημονικοί συνεργάτες επικουρούν την Επιτροπή, προετοιμάζοντας εισηγήσεις για θέματα που τους ανατίθενται και την ενημερώνουν για τις εργασίες των διεθνών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Επίσης τηρούν σχετικό αρχείο κειμένων και επιστημονικών μελετών.

3. Οι αποδοχές των επιστημονικών συνεργατών που προσλαμβάνονται κατά την παράγραφο 1 αυτού του άρθρου καθορίζονται με την απόφαση της παραγράφου 6 του άρθρου 4 του παρόντος νόμου, κατά την παρέκκλιση των ισχυουσών διατάξεων περί αποδοχών ειδικού επιστημονικού προσωπικού.

Άρθρο 8 **Γραμματεία της Επιτροπής**

1. Συνιστώνται μια (1) θέση γραμματέα και τρεις (3) θέσεις γραμματειακής και τεχνικής υποστήριξης της Επιτροπής.

2. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εξωτερικών, Οικονομικών και Δικαιοσύνης ρυθμίζονται:

α) Η κατά κατηγορία, κλάδο και ειδικότητα κατανομή των θέσεων της παρ. 1 καθώς και τα θέματα της οργάνωσης της γραμματείας και τεχνικής υποστήριξης της Επιτροπής.

β) Η πλήρωση των θέσεων της παρ. 1 που μπορεί να γίνει και με διάθεση ή απόσπαση δημοσίων υπαλλήλων ή υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. ή εργαζομένων με σύμβαση εργασίας ορισμένου ή αορίστου χρόνου στο Δημόσιο τα Ν.Π.Δ.Δ. ή σε Ν.Π.Ι.Δ. οποιασδήποτε μορφής που τελούν υπό τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο του Κράτους.

γ) Κάθε θέμα που αφορά την υπηρεσιακή κατάσταση και τις αποδοχές αυτού του προσωπικού.

3. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού επιτρέπεται να αποσπάται ως γραμματέας της Επιτροπής υπάλληλος Υπουργείου ή Ν.Π.Δ.Δ. με βαθμό Α' ή Β' της κατηγορίας ΠΕ, τον οποίο προτείνει ο Πρόεδρος της Επιτροπής.

4. Ως την έκδοση του προεδρικού διατάγματος της παρ. 1, η Επιτροπή επιτρέπεται να απασχολεί υπαλλήλους και χρησιμοποιεί τεχνική υποστήριξη που της διαθέτουν τα Υπουργεία Εξωτερικών και Δικαιοσύνης σύμφωνα με αποφάσεις των αρμόδιων Υπουργών.

Άρθρο 9
Μεταβατικές διατάξεις

Στην πρώτη σύνθεση της Επιτροπής εκπροσωπούνται οι εξής Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις : η Διεθνής Αμνηστία, η Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του Ανθρώπου, το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'
Τελική Διάταξη

Άρθρο 19

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλουμε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΣΗΜΙΤΗΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΩΤ/ΚΩΝ, ΔΗΜ. Δ/ΣΗΣ
& ΑΠΟΚ/ΣΗΣ

ΑΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Θ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΓΙΑΝ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΒΑΣ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΠΕΡΙΒ/ΝΤΟΣ, ΧΩΡ/ΞΙΑΣ

& Δ. ΗΜ. ΕΡΓΩΝ

Κ. ΛΑΛΙΩΤΗΣ

ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Λ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

ΕΥΑΓ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ

ΦΙΛ. ΠΕΤΣΑΛΛΙΚΟΣ

ΤΥΠΟΥ & ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Δ. ΡΕΠΠΑΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 18 Δεκεμβρίου 1998

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΥΑΓ.ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Αθήνα, 17 Δεκεμβρίου 1998

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 24

16 Φεβρουαρίου 2000

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2790

Αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 15

1. Το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 4 του άρθρου 2 του ν. 2667/1998 (ΦΕΚ 281 Α΄) αντικαθίσταται, αφότου ίσχυσε, ως εξής:

«Ως Πρόεδρος και Αντιπρόεδροι μπορεί να εκλεγούν μέλη που προέρχονται από τις κατηγορίες των εδαφίων α΄, β΄, γ΄, ε΄, ι΄ και ιβ΄ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.»

2. Η παράγραφος 6 του άρθρου 2 του ν. 2667/1998 αντικαθίσταται, αφότου ίσχυσε, ως εξής:

«6. Η Επιτροπή θεωρείται ότι έχει νόμιμα συγκροτηθεί εφόσον έχουν ορισθεί δύο από τα μέλη του εδαφίου γ΄ και τα μέλη των εδαφίων α΄, ε΄, ι΄ και ια΄ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.»

Άρθρο 16 Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά σε επί μέρους διατάξεις του.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 15 Φεβρουαρίου 2000

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
Β. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
Α. ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Γ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ
Κ. ΛΑΛΙΩΤΗΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Γ. ΑΡΣΕΝΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΑΣ
Γ. ΑΝΩΜΕΡΙΤΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ
Μ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ

ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
Λ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Ε. ΠΑΠΑΖΩΗ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ
Μ. ΧΡΥΣΟΧΟΙΔΗΣ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ
Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

ΑΙΓΑΙΟΥ
Σ. ΜΠΕΝΟΣ

ΑΝΑΠΛ. ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
Χ. ΡΟΚΟΦΥΛΛΟΣ

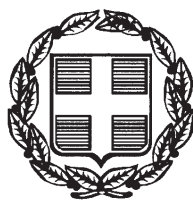
ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
Γ. ΝΙΩΤΗΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 15 Φεβρουαρίου 2000

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Ε. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 220

20 Σεπτεμβρίου 2002

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3051

Συνταγματικά κατοχυρωμένες ανεξάρτητες αρχές, τροποποίηση και συμπλήρωση του συστήματος προσλήψεων στο δημόσιο τομέα και συναφείς ρυθμίσεις

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 18

Η θητεία των μελών της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου που μετέχουν στην πρώτη σύνθεσή της λήγει, ανεξάρτητα από το χρόνο διορισμού τους, τη 15η Μαρτίου 2003.

Άρθρο 25

Ισχύς

1. Γενικές ή ειδικές διατάξεις που είναι αντίθετες με τις διατάξεις του παρόντος νόμου καταργούνται.

2. Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά σε επί μέρους διατάξεις.

Η ισχύς των διατάξεων της παρ. 2 του άρθρου 7, του άρθρου 8 και των παραγράφων 1, 2, 3 και 4 του άρθρου 9 του παρόντος αρχίζει τρεις (3) μήνες μετά τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως Νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 20 Σεπτεμβρίου 2002

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Ν. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΔΗΜ.ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
ΚΩΝ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Π. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΑΣ
Δ. ΡΕΠΠΑΣ

ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΚΩΝ. ΣΤΕΦΑΝΗΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΜΕΣΩΝ
ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
Χ.ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ

ΑΙΓΑΙΟΥ
Ν.ΣΗΦΟΥΝΑΚΗΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 20 Σεπτεμβρίου 2002

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 157

25 Ιουνίου 2003

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3156

Ομολογιακά δάνεια, τιτλοποίηση απαιτήσεων και απαιτήσεων από ακίνητα και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 23

Θέματα Γενικής Γραμματείας Υπουργικού Συμβουλίου

1. Το δεύτερο εδάφιο της παρ. 6 του άρθρου 30 του ν. 1558/1985 (ΦΕΚ 137 Α'), όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 22 του ν. 1735/1987 (ΦΕΚ 195 Α'), αντικαθίσταται ως ακολούθως:

«Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης ρυθμίζονται, κατά παρέκκλιση από κάθε άλλη διάταξη, τα θέματα που αφορούν στην οργάνωση και λειτουργία τους, στον τρόπο πλήρωσης των θέσεων, στη μισθολογική και βαθμολογική διαβάθμιση, ένταξη και εξέλιξη, καθώς και στα ειδικότερα προσόντα διορισμού και στα καθήκοντα του προσωπικού των ανωτέρω γραφείων.»

2. α) Η περίπτωση ε' της παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 2667/1998 (ΦΕΚ 281 Α') καταργείται.

β) Οι επιστημονικοί συνεργάτες της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που προβλέπονται στο άρθρο 7 του ν. 2667/1998, αυξάνονται σε τρεις.

γ) Η παρ. 7 του άρθρου 2 του ν. 2667/1998 δεν εφαρμόζεται κατά τον ορισμό των μελών της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, σε αντικατάσταση εκείνων των οποίων η θητεία έληξε τη 15η Μαρτίου 2003.

δ) Το άρθρο 9 του ν. 2667/1998 εφαρμόζεται και κατά τον ορισμό των μελών της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, σε αντικατάσταση εκείνων των οποίων η θητεία έληξε τη 15η Μαρτίου 2003.

Άρθρο 28

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 24 Ιουνίου 2003

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Ν. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
Γ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

Κ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΑΠ. - ΑΘ. ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Γ. ΔΡΥΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 24 Ιουνίου 2003

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

8077

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 265

23 Δεκεμβρίου 2014

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4314

Α) Για τη διαχείριση, τον έλεγχο και την εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2014-2020, Β) Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2012/17 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουνίου 2012 (ΕΕ L 156/16.6.2012) στο ελληνικό δίκαιο, τροποποίηση του ν. 3419/2005 (Α 297) και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΜΕΡΟΣ Ι: ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ - ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ ΣΤΑ ΕΠ ΤΟΥ ΕΤΠΑ, ΕΚΤ ΚΑΙ ΤΑΜΕΙΟΥ ΣΥΝΟΧΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ - ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Άρθρο 1 Αντικείμενο

Αντικείμενο του παρόντος νόμου είναι η θέσπιση των κανόνων που διέπουν το συντονισμό, τη διαχείριση, τον έλεγχο και την εφαρμογή των αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2014-2020, ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματική αξιοποίηση των πόρων των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ) και της εθνικής συμμετοχής, ο συντονισμός μεταξύ τους, καθώς και με τα άλλα μέσα χρηματοοικονομικής τεχνικής της Ένωσης.

Άρθρο 2 Πεδίο εφαρμογής

Οι διατάξεις του παρόντος νόμου έχουν εφαρμογή στα προγράμματα που περιλαμβάνονται στο Εταιρι-

κό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) της περιόδου 2014 - 2020 και χρηματοδοτούνται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ).

Άρθρο 3 Ορισμοί

Για τους σκοπούς του παρόντος νόμου ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

1. «Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία» εφεξής ΕΔΕΤ: τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία: α) Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), β) Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), γ) Ταμείο Συνοχής και τα Επενδυτικά Ταμεία: α) Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και β) Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ), τα οποία λειτουργούν βάσει ενός κοινού πλαισίου που ορίζεται από τους κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. «Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2014-2020»: Το έγγραφο που καταρτίζεται από το Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας με τη συνεργασία των συναρμόδιων Υπουργείων, Περιφερειών και των λοιπών οικείων εταίρων, και εγκρίνεται, μετά από διάλογο, από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (εφεξής Επιτροπή) και το οποίο αποτελεί το πλαίσιο για την κατάρτιση του προγραμματισμού του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ), του Ταμείου Συνοχής, του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ) για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

του ανάγκες. Ο αιτών διατηρεί το δικαίωμα να ζητήσει παράλληλα με την ηλεκτρονική και την ταχυδρομική αποστολή του Πιστοποιητικού Καταγωγής.

Ε. Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του σημείου Δ' αρχίζει μετά την παρέλευση εξαμήνου από τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Άρθρο 110

Θέματα «Ελληνικής Εταιρείας Επενδύσεων και Εξωτερικού Εμπορίου Α.Ε.»

1. Η «Ελληνική Εταιρεία Επενδύσεων και Εξωτερικού Εμπορίου Α.Ε.» κατά τη συμμετοχή της σε διεθνείς εκθέσεις, συνέδρια και λοιπές εκδηλώσεις δημοσιότητας στην ημεδαπή και την αλλοδαπή μπορεί να εκμισθώνει ή να παραχωρεί μετά ή άνευ ανταλλάγματος ή στο πλαίσιο συμφωνίας εκατέρωθεν ανταλλαγής υπηρεσιών, εκθεσιακό χώρο ή χώρο προώθησης σε ημεδαπή ή αλλοδαπά νομικά ή φυσικά πρόσωπα με σκοπό την προώθηση και προβολή της χώρας, των επενδύσεων και του εμπορίου διεθνώς. Το ύψος του μισθώματος, το αντικείμενο ανταλλαγής υπηρεσιών και οι λοιπές λεπτομέρειες των ως άνω εκμισθώσεων ή παραχωρήσεων ρυθμίζονται με αποφάσεις του διοικητικού συμβουλίου της εταιρείας και στο πλαίσιο αυτό από τις σχετικές συμβάσεις μέσω των οποίων καθορίζονται οι όροι της συνεργασίας.

2. Για τη διοργάνωση της συμμετοχής της «Ελληνικής Εταιρείας Επενδύσεων και Εξωτερικού Εμπορίου Α.Ε.» σε διεθνείς εκθέσεις και σε παρεμφερείς εκδηλώσεις προβολής, η εταιρεία δύναται - όπου είναι αυτό απαιτητό από τους διοργανωτές - να προκαταβάλει το μίσθωμα των εκθεσιακών και άλλων χώρων, καθώς και το κόστος του τιμήματος της κατασκευής περιπτέρου και λοιπών λειτουργικών δαπανών και δαπανών προβολής χωρίς την υποβολή από πλευράς του αναδόχου ισόποσης έντοκης εγγυητικής επιστολής, αλλά με την προσκόμιση προς την εταιρεία προτιμολογίου (proforma invoice) ή τιμολογίου.

Άρθρο 111

Παράταση προθεσμίας ολοκλήρωσης επενδυτικών σχεδίων του ν. 3908/2011

Παρατείνεται μέχρι 31 Δεκεμβρίου 2016 η προθεσμία ολοκλήρωσης των επενδυτικών σχεδίων που έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του ν. 3908/2011, ανεξάρτητα αν έχει συμπληρωθεί η αρχική προθεσμία ολοκλήρωσης και εφόσον αυτή ορίζεται πριν τις 31.12.2016.

Άρθρο 112

Ρυθμίσεις θεμάτων για την αντιστοίχιση αδειών τεχνικών επαγγελματιών

1. Η προσδιοριζόμενη προθεσμία για την αντιστοίχιση με αντικατάσταση αδειών ή αναγγελιών, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 9 του π.δ. 112/2012 (Α' 197), στο άρθρο 10 παρ. 1 εδάφιο α' του π.δ. 113/2012 (Α' 198), στο άρθρο 9 του π.δ. 114/2012 (Α' 199), στο άρθρο 13 και άρθρο 21 του π.δ. 115/2012 (Α' 200) και στο άρθρο 9 του π.δ. 1/2013 (Α' 3), με την επιφύλαξη της κατωτέρω παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, αρχίζει από τη δημοσίευση της κοινής υπουργικής απόφασης που εκδίδεται δυνάμει του άρθρου 5 παράγραφοι 13 και 15 του ν. 3982/2011 (Α' 143), όπου δε στις ανωτέρω διατάξεις προβλέπεται προθεσμία δύο ετών, αυτή τρέπεται σε προθεσμία δύομισι ετών.

2. Ειδικά, για τους χειριστές μηχανημάτων έργου, για κάθε, μετά την έκδοση της οικ. 1032/166/Φ.Γ.9.6.4(Η) /5.3.2013 (Β' 519) υπουργικής απόφασης, νεότερη όμοια που θα εκδοθεί δυνάμει του άρθρου 4 παρ. 5 του ν. 3982/2011 για την κατάταξη των μηχανημάτων έργου, το χρονικό διάστημα

των δύο ετών και έξι μηνών για τη σχετική αντιστοίχιση με αντικατάσταση άδειας ή αναγγελίας αρχίζει από τη δημοσίευση της κάθε φορά εκδιδόμενης απόφασης.

Άρθρο 113

Ρυθμίσεις θεμάτων της Ανεξάρτητης Αρχής «Συνήγορος του Καταναλωτή»

1. Στο τέλος του άρθρου 3 του ν. 3297/2004 (Α' 259) προστίθεται παράγραφος ως ακολούθως:

«12. Στον Συνήγορο του Καταναλωτή ανατίθεται η αρμοδιότητα εποπτείας και λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Κέντρου Καταναλωτή της Ελλάδας.»

2. Στο τέλος της παρ. 3 του άρθρου 2 του ν. 3297/2004 (Α' 259) διαγράφεται η τελεία, τίθεται κόμμα και προστίθεται η φράση «με δυνατότητα ανανέωσης θητείας, με την ίδια διαδικασία». Η ισχύς της παρούσας καταλαμβάνει και εκκρεμείς θητείες.

3. Στην παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 2667/1998 (Α' 281), στη θέση της περίπτωσης ε' που είχε καταργηθεί με την περίπτωση α' της παραγράφου 2 του άρθρου 23 του ν. 3156/2003 (Α' 157), προστίθεται νέα περίπτωση ε' ως ακολούθως:

«ε) Τον Συνήγορο του Καταναλωτή ή τον Αναπληρωτή του.»

Άρθρο 114

Έναρξη ισχύος

Ο παρών νόμος ισχύει από τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός αν άλλως ορίζεται σε επιμέρους διατάξεις του.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευσή του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 23 Δεκεμβρίου 2014

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΚΑΡΟΛΟΣ ΓΡ. ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΓΚΙΚΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ	ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΤΑΪΚΟΥΡΑΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΑΡΓΥΡΗΣ ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΚΡΕΚΑΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΑΣΟΥΛΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ	ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ	ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΡΟΥΤΣΗΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ	ΥΠΟΔΟΜΩΝ, ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΩΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΣΜΑΝΗΣ	ΜΙΧΑΗΛ ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ	ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους.

Αθήνα, 23 Δεκεμβρίου 2014

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

* 0 1 0 0 2 6 5 2 3 1 2 1 4 0 0 5 6 *

ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ 34 * ΑΘΗΝΑ 104 32 * ΤΗΛ. 210 52 79 000 * FAX 210 52 21 004

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 475

6 Απριλίου 2000

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθ. Απόφ. Υ138

Έκδοση Κανονισμού της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

Έχοντας υπόψη:

α) Τις διατάξεις της παραγράφου 7 του άρθρου 4 του Ν. 2667/1998 «Σύσταση Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής» (ΦΕΚ 281/Α/1998).

β) Την από 3-4-2000 πρόταση σχεδίου Κανονισμού λειτουργίας της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

γ) Το γεγονός ότι από τις διατάξεις της παρούσας απόφασης δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού, αποφασίζουμε:

Άρθρο 1

Εκδίδουμε τον Κανονισμό λειτουργίας της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το κείμενο του οποίου έχει ως εξής:

«ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ»

1. Σκοπός

Ο σκοπός της επιτροπής είναι αυτός που αναφέρεται στις παρ. 5 και 6 του άρθρου 1 του Ν. 2667/98 (ΦΕΚ 281/Α/98).

2. Πρόεδρος

2.1 Ο Πρόεδρος εκπροσωπεί την Επιτροπή ενώπιον κάθε αρχής, αλλοδαπής ή ημεδαπής καθώς και ενώπιον των αντιστοιχών ΕΕΔΑ, των διεθνών κυβερνητικών οργανισμών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ).

Όταν αυτός κωλύεται, ελλείπει ή απουσιάζει, εκπροσωπούν την Επιτροπή κατά σειρά οι Αντιπρόεδροι (Α΄ Αντιπρόεδρος, Β΄ Αντιπρόεδρος)

2.2 Ο Πρόεδρος μπορεί να εξουσιοδοτήσει μέλος της Επιτροπής να τον εκπροσωπήσει, λόγω ειδικότητας, για συγκεκριμένο θέμα σε εθνικά ή διεθνή συνέδρια, διασκέψεις, συναντήσεις κλπ.

2.3 Ο Πρόεδρος συγκαλεί τις τακτικές και έκτακτες συνεδριάσεις της Επιτροπής, προεδρεύει των συνεδριάσεων και υπογράφει, μαζί με τον εκτελούντα χρέη γραμματέως, τα σχετικά πρακτικά. Σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος του Προέδρου τον αναπληρώνουν στα καθήκοντα του παρόντος άρθρου κατά σειρά ο Α΄ και ο Β΄ Αντιπρόεδρος.

2.4 Ο Πρόεδρος ύστερα από απόφαση της Επιτροπής ή εξ ιδίας πρωτοβουλίας καλεί σε ακρόαση ενώπιον της Επιτροπής πρόσωπα που θα διευκολύνουν το έργο της με τις προσωπικές τους εμπειρίες ή απόψεις. Η πρόσκληση γίνεται με κάθε πρόσφορο τρόπο.

2.5 Ο Πρόεδρος επιβλέπει τη λειτουργία της Γραμματείας της Επιτροπής.

2.6 Ο Πρόεδρος συντονίζει τη λειτουργία των τμημάτων και την εργασία των επιστημονικών συνεργατών.

3. Προεδρείο

3.1 Το Προεδρείο απαρτίζεται από τον Πρόεδρο και τους δύο Αντιπρόεδρους.

3.2 Ο Πρόεδρος καταρτίζει την ημερήσια διάταξη των συνεδριάσεων της Επιτροπής, σε συνεννόηση με τους δύο Αντιπρόεδρους, και ορίζει τους εισηγητές.

3.3 Το Προεδρείο μπορεί να επιληφθεί των τρεχόντων και εκτάκτων προβλημάτων που σχετίζονται με τον σκοπό ή τη λειτουργία της Επιτροπής στο μεταξύ δύο τακτικών συνεδριάσεων της διάστημα. Σε κάθε συνεδρίαση ενημερώνει την Επιτροπή για τις δραστηριότητές του αυτές.

3.4 Το Προεδρείο συντονίζει την τυχόν έκδοση δημοσιευμάτων, περιοδικών ή μη συνεπικουρούμενο από άλλα μέλη της Επιτροπής και από τους επιστημονικούς συνεργάτες, καθώς και συνεργάτες ειδικώς προσλαμβανόμενους γι' αυτό τον σκοπό, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν. 2667/98.

4. Λειτουργία της Επιτροπής

4.1 Η Επιτροπή συνεδριάζει τακτικά κάθε δύο μήνες και εκτάκτως ύστερα από πρόσκληση του Προέδρου ή αίτηση πέντε τουλάχιστον μελών της. Η πρόσκληση γίνεται με οποιοδήποτε πρόσφορο τρόπο. Οι προσκλήσεις σε τακτική συνεδρίαση απευθύνονται με ευθύνη του Γραμματέως στα μέλη τουλάχιστον 8 ημέρες προ της συνεδρίασης. Για τις έκτακτες συνεδριάσεις η προθεσμία περιορίζεται στις 3 ημέρες.

4.2 Η Επιτροπή βρίσκεται σε απαρτία όταν παρίστανται τουλάχιστον τα μισά συν 1 μέλη της στη συγκεκριμένη συνεδρίαση και μεταξύ των παρόντων περιλαμβάνεται ο Πρόεδρος ή ένας Αντιπρόεδρος.

4.3 Οι αποφάσεις της Επιτροπής λαμβάνονται με πλειοψηφία των παρόντων μελών της που έχουν δικαίωμα ψήφου. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του Προέδρου.

4.4 Για κάθε απόφαση καταγράφεται η πλειοψηφούσα και οι μειοψηφούσες απόψεις.

4.5 Τα πρακτικά τηρούνται με ευθύνη του Προέδρου από τον Γραμματέα της Επιτροπής ή, σε περίπτωση έλλειψης ή κωλύματος του τελευταίου, από υπάλληλο της Γραμματείας. Αν η Επιτροπή κρίνει ότι για συγκεκριμένο θέμα πρέπει να συζητήσει και αποφασίσει χωρίς την παρουσία γραμματέα, τα πρακτικά τηρούνται από ένα από τα μέλη της.

4.6 Στις συνεδριάσεις παρίστανται τα τακτικά και τα αναπληρωματικά μέλη. Δικαίωμα ψήφου έχουν τα τακτικά και εφόσον απουσιάζουν ή κωλύονται τα τακτικά μέλη, τα αντίστοιχα αναπληρωματικά.

4.7 Οι συνεδριάσεις της Επιτροπής δεν είναι δημόσιες.

4.8 Η ψηφοφορία είναι φανερή εκτός από τις περιπτώσεις προσωπικών θεμάτων των μελών της Επιτροπής, οπότε είναι μυστική.

4.9 Η Επιτροπή με απόφασή της, στις αρχές κάθε εξαμήνου, καθορίζει τις θεματικές προτεραιότητές της τόσο για την ολομέλεια όσο και για τα τμήματα. Θέματα που έχουν επείγοντα χαρακτήρα ή εξαιρετική σοβαρότητα μπορούν να προστίθενται κατά τη διάρκεια του ε-

ξαμήνου ή να προτάσσεται η συζήτησή τους.

4.10 Όσα θέματα τυχόν δεν περιλαμβάνονται στο αντικείμενο των τμημάτων ανήκουν στην αρμοδιότητα της Ολομέλειας της Επιτροπής. Η Επιτροπή με απόφαση της παραπέμπει σε τμήματα την εξέταση και επεξεργασία συγκεκριμένων θεμάτων που περιλαμβάνονται στους σκοπούς της.

5. Τμήματα

5.1 Στα πλαίσια λειτουργίας της Επιτροπής δημιουργούνται τα παρακάτω τμήματα:

α) Ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων

β) Κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων.

γ) Εφαρμογής των δικαιωμάτων του ανθρώπου στους αλλοδαπούς.

δ) Προώθησης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, ΜΜΕ, εκπαίδευση και άλλα μέσα).

ε) Διεθνούς Επικοινωνίας και Συνεργασίας (επιθεώρηση εκθέσεων κατ' εφαρμογή συμβατικών υποχρεώσεων της Ελλάδας, ανταλλαγή πληροφορήσεων και επικοινωνία με διεθνείς οργανισμούς, οργανώσεις κλπ.).

5.2 Σε θέματα που από τη φύση τους εμπίπτουν στη θεματική αρμοδιότητα περισσότερων του ενός τμημάτων, τα τμήματα αυτά θα συνεργάζονται.

5.3 Στα τμήματα μετέχουν τακτικά και αναπληρωματικά μέλη, κατ' επιλογή τους, λαμβανομένης υπόψη και της ανάγκης εξισορρόπησης της συμμετοχής στα τμήματα. Κάθε μέλος μπορεί να συμμετέχει σε δύο το πολύ τμήματα. Απαρτία υπάρχει όταν παρίσταται τουλάχιστον το ήμισυ συν ένα των μελών του τμήματος.

5.4 Στα τμήματα που τυχόν μετέχουν ο Πρόεδρος ή οι Αντιπρόεδροι προεδρεύουν αυτού του συγκεκριμένου τμήματος. Στα λοιπά τμήματα τα μέλη τους εκλέγουν τον προεδρεύοντα με σχετική πλειοψηφία. Σε όλα τα τμήματα τα μέλη εκλέγουν και τον αναπληρωτή του προεδρεύοντος με σχετική πλειοψηφία. Δικαίωμα ψήφου και εκλογής έχουν τακτικά και αναπληρωματικά μέλη που μετέχουν στο τμήμα της Επιτροπής. Η απόφαση εκλογής προεδρεύοντος ανακαλείται από τα μέλη του τμήματος με απόλυτη πλειοψηφία.

5.5 Ο προεδρεύων έχει την ευθύνη της σύγκλησης και λειτουργίας του τμήματος, της τήρησης των πρακτικών, της επαφής με την Ολομέλεια και το Προεδρείο και της ενημέρωσής τους.

5.6 Τα τμήματα συνεδριάζουν τακτικά τουλάχιστον μία φορά το μήνα και έκτακτα όταν αποφασίσουν τα μέλη τους.

5.7 Οι αποφάσεις στα τμήματα λαμβάνονται με απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών τους. Σε κάθε περίπτωση καταγράφονται οι τυχόν μειοψηφίες.

5.8 Οι αποφάσεις των τμημάτων έρχονται στην

Ολομέλεια, η οποία και παίρνει την τελική απόφαση. Αυτή αποφασίζει και τη δημοσιοποίησή τους, εφόσον το κρίνει σκόπιμο.

5.9 Οι συνεδριάσεις των τμημάτων δεν είναι δημόσιες. Τα τμήματα μπορούν να καλέσουν κατά την κρίση τους πρόσωπα που λόγω ειδικότητας ή πείρας θα συνεισφέρουν ουσιαστικά στην επεξεργασία συγκεκριμένου θέματος.

5.10 Οι ειδικοί επιστήμονες της Επιτροπής επικουρούν τα τμήματα στη λειτουργία τους. Μπορούν ακόμη, προσκαλούμενοι από τον προεδρεύοντα του τμήματος, να μετέχουν στις εργασίες του.

5.11 Τα τμήματα εκφέρουν κρίσεις για τις εθνικές εκθέσεις, που συνέταξαν άλλες υπηρεσίες σε εφαρμογή συμβατικών υποχρεώσεων της Ελλάδας και που σχετίζονται με το αντικείμενο τους, εφόσον τους ζητηθεί από το τμήμα Ε'.

5.12 Τα αναπληρωματικά μέλη δικαιούνται την εφ' άπαξ αποζημίωση των τακτικών μελών, εφόσον μετέχουν κανονικά στη λειτουργία των Τμημάτων.

6. Ετήσια Έκθεση.

6.1 Η Επιτροπή συντάσσει ετήσια Έκθεση μέχρι τη 15η Μαρτίου, σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 6 (η) του άρθρου Ι του Ν. 2667/98.

6.2 Τα τμήματα υποβάλλουν στην Επιτροπή σχέδιο έκθεσης των πεπραγμένων του τμήματος μέχρι 15 Ιανουαρίου κάθε έτους.

6.3 Τα Υπουργεία που μετέχουν με εκπρόσωπό τους στην Επιτροπή, καταθέτουν μέχρι 15 Ιανουαρίου κάθε έτους πληροφορίες και παρατηρήσεις για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον τομέα της αρμοδιότητάς τους.

6.4 Στην Έκθεση της Επιτροπής περιλαμβάνονται όλες οι συστάσεις, προτάσεις, εκθέσεις, γνωμοδοτήσεις τις οποίες αυτή ολοκλήρωσε κατά τη διάρκεια του έτους, και οι οποίες προήλθαν από θέματα που έθεσε η Κυβέρνηση, η διάσκεψη Προέδρων της Βουλής και ΜΚΟ, ή από πρωτοβουλίες της Επιτροπής ή των τμημάτων της. Στην ετήσια Έκθεση επίσης καταγράφονται οι εκτιμήσεις της Επιτροπής για τη γενική κατάσταση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ελλάδα ή για ειδικότερα θέματα που κατά την κρίση της πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο ιδιαίτερης προσοχής.

6.5 Η Έκθεση ύστερα από εισήγηση του Προεδρείου συζητείται στην Ολομέλεια και εγκρίνεται κατ' άποψη πλειοψηφία. Σ' αυτήν καταγράφεται και η άποψη της μειοψηφίας.

6.6 Η Επιτροπή δίνει στη δημοσιότητα την ετήσια Έκθεση μετά την υποβολή της στον Πρωθυπουργό και στη Βουλή.

7. Πλαισίωση της Επιτροπής

7.1 Η επιστημονική πλαισίωση της Επιτροπής γίνεται από τους επιστημονικούς συνεργάτες που επικουρούν την Επιτροπή με προετοιμασία εισηγήσεων, με επιστημονικές έρευνες πάνω σε θέματα που τους αναθέτει η Επιτροπή ή τα τμήματα, καθώς και με ενημέρωση για τις εξελίξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου στους διεθνείς κυβερνητικούς οργανισμούς και στις διεθνείς κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις. Οι επιστημονικοί συνεργάτες οργανώνουν αρχείο κειμένων και επιστημονικών μελετών και εργάζονται για την έκδοση εντύπων, περιοδικών ή μη, που θα περιέχουν τη δράση της Επιτροπής και άλλη ύλη δικαιωμάτων του ανθρώπου,

7.2 Σε ομάδες εργασίας μπορεί να ανατίθεται η διεξαγωγή εξειδικευμένων μελετών κατά το άρθρο 3 του Ν. 2667/98.

7.3 Η Γραμματεία της Επιτροπής συντίθεται από ένα γραμματέα και τρία πρόσωπα γραμματειακής και τεχνικής υποστήριξης, διοριζόμενα και αμειβόμενα κατά το άρθρο 8 του Ν. 2667/98. Ο Γραμματέας διευθύνει το έργο της γραμματείας. Ο Πρόεδρος επιβλέπει τη λειτουργία της.

8. Θητεία Επιτροπής και μελών της

8.1 Η θητεία της Επιτροπής είναι τριετής. Κάθε αντιπροσωπευόμενος φορέας μπορεί να υποδείξει την αντικατάσταση του εκπροσώπου του μόνο σε περίπτωση που αυτός θα παύσει να ανήκει σ' αυτόν το φορέα ή θα εκλείψει για οποιοδήποτε λόγο. Κατ' εξαίρεση, οι εκπρόσωποι των Υπουργείων είναι δυνατόν να αντικαθίστανται με πρόταση του αρμοδίου Υπουργού για σοβαρούς υπηρεσιακούς λόγους που εμποδίζουν την κανονική συμμετοχή τους στις εργασίες της Επιτροπής. Ο νέος εκπρόσωπος συμπληρώνει απλώς την αρξάμενη θητεία του προκατόχου του.

9. Τροποποίηση του Κανονισμού.

9.1 Η τροποποίηση του Κανονισμού γίνεται με απόφαση του Πρωθυπουργού ύστερα από εισήγηση της Επιτροπής.

Άρθρο 2

Η παρούσα απόφαση να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 6 Απριλίου 2000
Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ
Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ